

15
111
201
14
1250 B.2
Institution of Naval Architects,
2, Adam Street,
Adelphi Terrace,
London, W.C. 2.

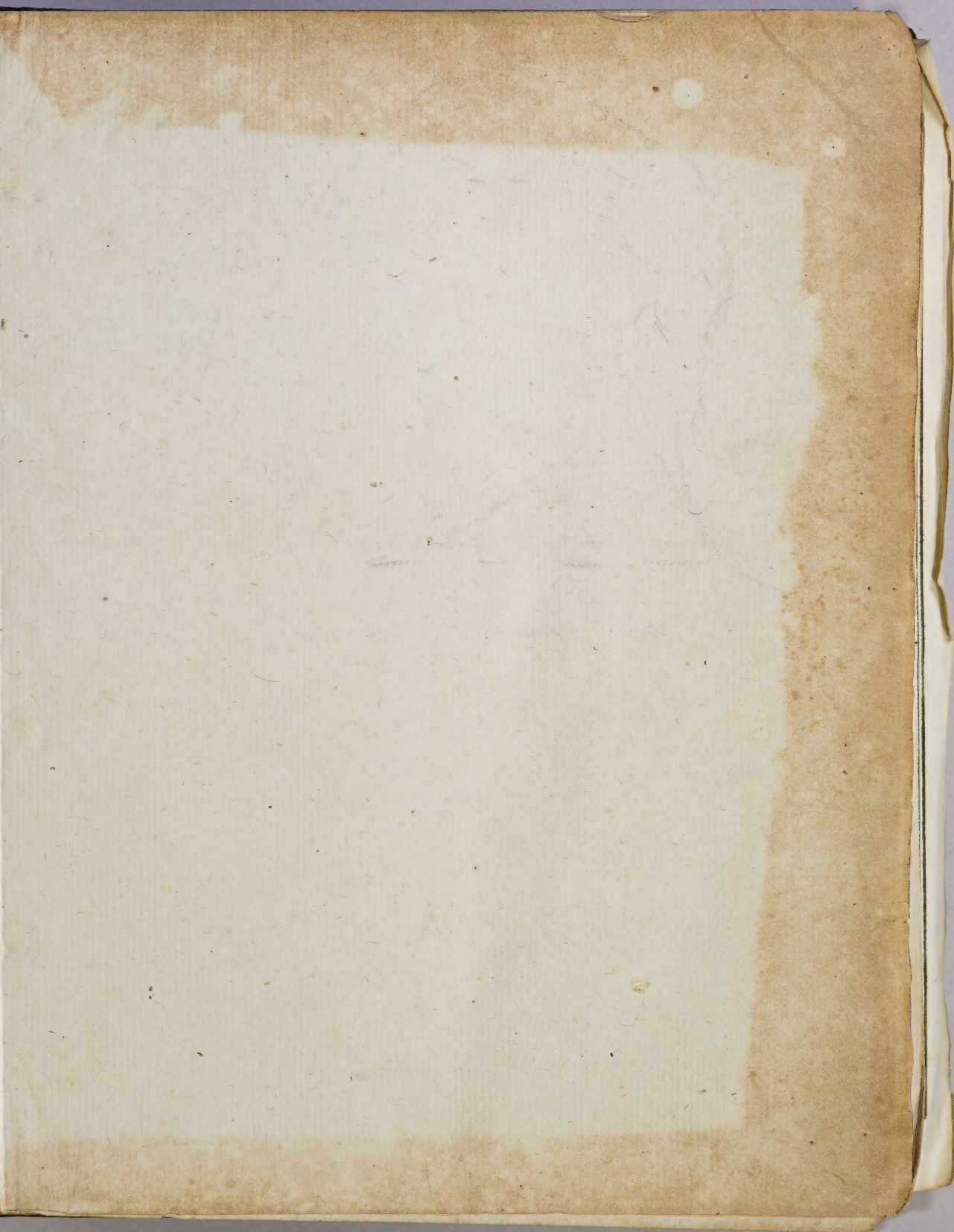
Case B
Shelf No 2

SCOTT LIBRARY COLLECTION

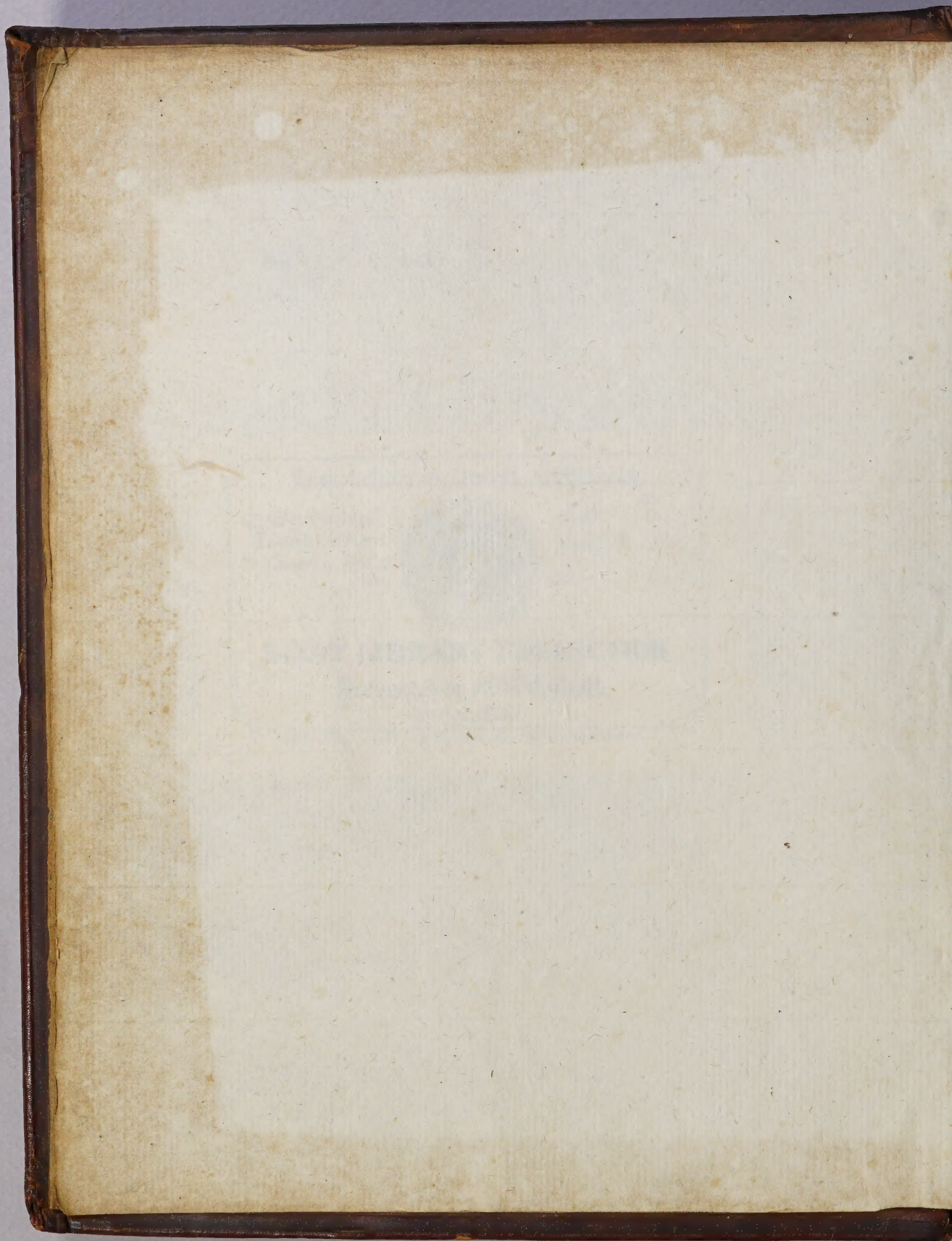
Presented by Mr R. H. Scott,
JULY, 1930.

This Book must not be removed from The Library.

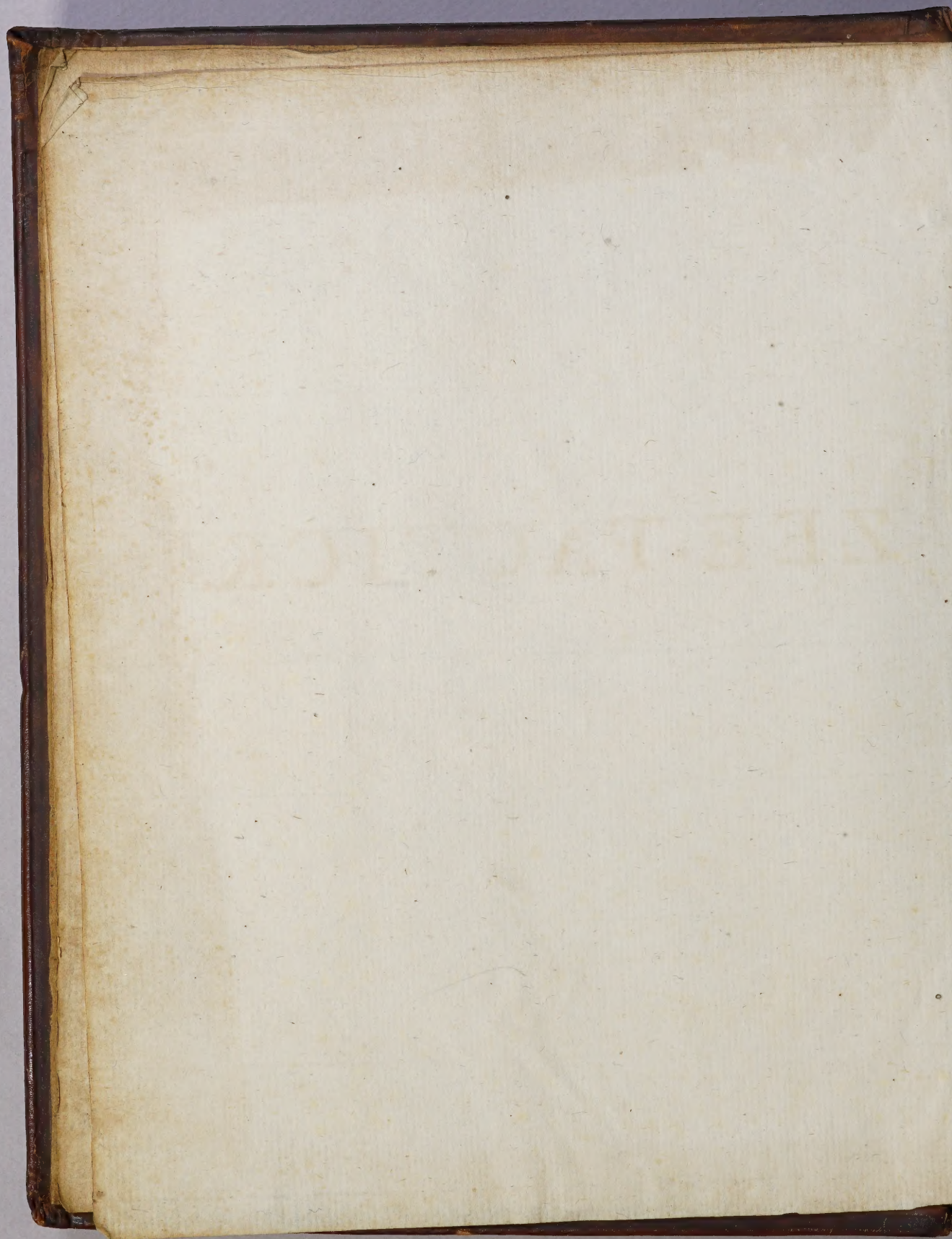

ZEE-TACK.

ZEE-TACTICK.

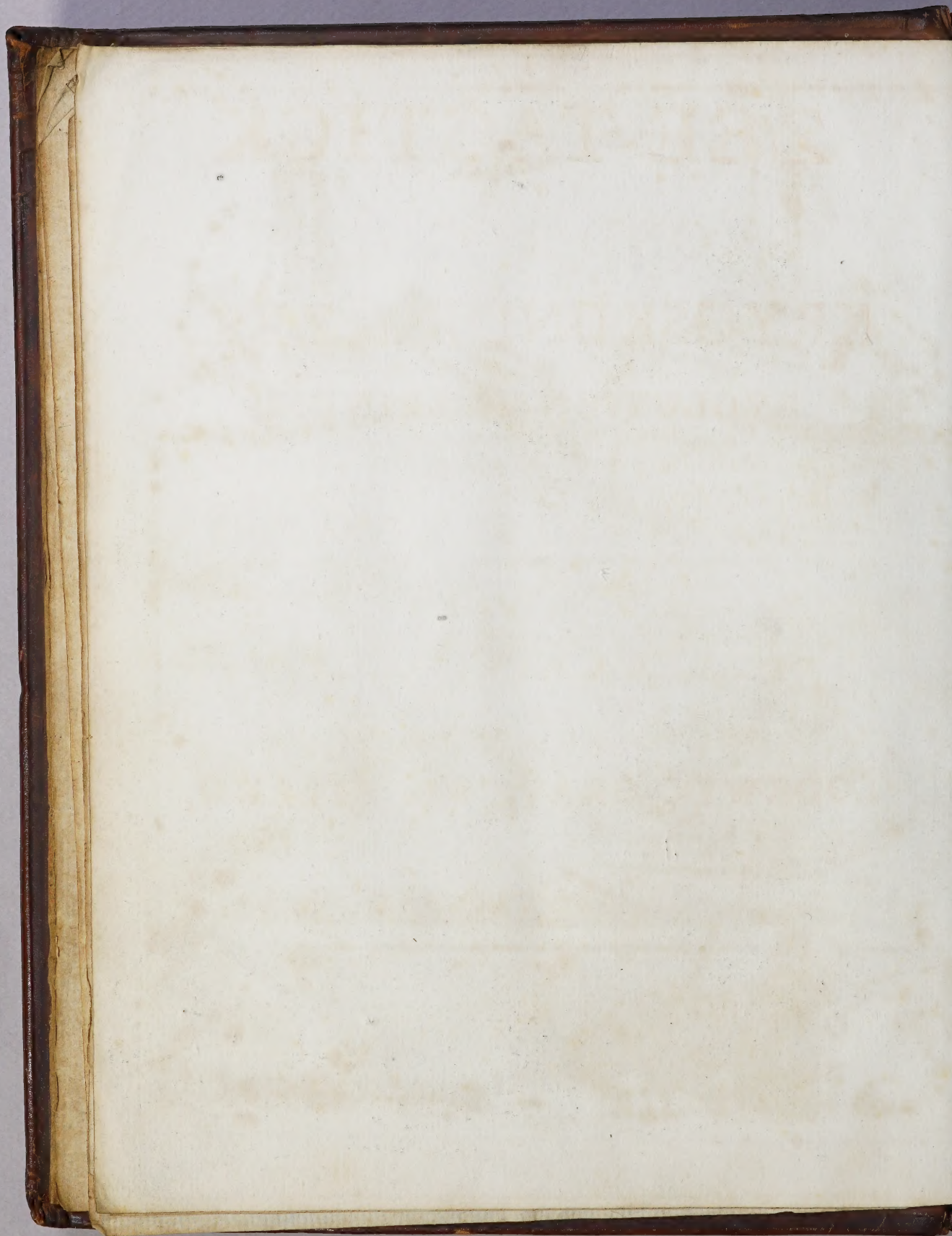

SEE-TACTICK.

ZEE-TACTICK
OF
GROND-REGULEN
DER
KRYGSKUNDE TER ZEE,
HANDELENDE VAN DE
EVOLUTIEN EN ZEINEN,

Met veele Plaat en in Kuoper gesneden verrykt, in het Fransch beschreeven, door den Heer Grave BIGOT DE MOROGUES, *Sebut by Nagt in dienst van zyn Majesteit de Koning van Frankryk enz.*

Zynde dit Werk vermeerderd met nuttige Aanmerkingen, en veele veranderingen, zo in d'uitvoering der Evolutien, als in de rangering der Scheepen, in verschillende omstandigheeden enz. met veele bygevoegde Figuren opgehelderd.

ALS MEDE

Eene Verhandeling van de Voordeelen eener groote Zee-magt, van Landingen, en derzelver verweering, Zee-plaatfen te attaqueeren, en die geattaqueert zyn, te hulp te koomen, een Haven of Rivier te sluiten enz.

Gedeeltelyk

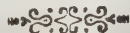
Uit vreemde Taalen by een verzameld en Vertaald,

DOOR

LODEWYK GRAVE VAN BYLAND,

Capitein ter Zee, in dienst van Haar Hoog Mogende de Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, ressorteerende onder het Collegie ter Admiraliteit resideerende te Amsterdam.

E E R S T E D E E L.

T E A M S T E R D A M,

By J A N M O R T E R R E, Boekverkoper op de Nieuwendyk.

M D C C L X V I I.

zee-tactick
grond-keulen
krygskunde der zee
voortzetting van de zee-
Ter verzeekering voor de Heeren Inteekenaars, dat geen groo-
ter getal Exemplaren van dit Werk gedrukt zyn, dan het
geene ingevolge het Register te zien is, werden 'er geene uit-
gegeeven, zonder dat dezelve, zo als dit Exemplaar eigen-
handig onderteekent, en ieder met een bygevoegt Numero
voorzien zyn.

N°. 504. *L. J. van Bylandt*

AAN DEN
DOORLUGTIGSTEN VORST
WILLEM DE V.

PRINS VAN ORANGE EN NASSAU,
ERF-STADHOUDER

†

CA-

CAPITEIN EN ADMIRAAL GE-
NERAAL DER VEREENIGDE
NEDERLANDEN

ENZ.

DOORLUGTIGSTE VORST.

DE algemeene Vreugd, in de gemoederen der Vereenigde Nederlanders verwekt, door het beleeven van een tyd-flip, 't welk een ieder met vuurig verlangen heeft verwacht, om UW DOORLUGTIGSTE HOOGHEID het Erflyke Stad-bouderschap over de geheele Unie, te zien aanvaarden, heeft een Ieder, naar zyn Staat en Rang op verscheide wyze aangespoort, om UW DOORLUGTIGSTE HOOGHEID doorslaande blyken, van deeze zyne gegronde vreugd te geeven.

geeven. Hertelyk in dit algemeen genoegende-
lende, heb ik als Officier ter Zee van den Staat,
waar van UW DOORLUGTIGSTE HOOG-
HEID in Hooge Persoon't opperste bewind voert,
my verflout, een openbaar blyk van myne zonder-
linge blydschap, zo wel als van myne schuldigste
Hulde te betoonen, met aan de Bescherming van
UW DOORLUGTIGSTE HOOGHEID, dit
Werk eerbiedig op te draagen, waar van ik 't
grootste deel, uit werken, door ervarenene Gene-
raals en Zee-Officieren in Hunne Taalen beschree-
ven, getrokken, en in de onze vertolkt hebbe, ten
einde de Nederlandsche Zee-Officieren, buiten en
behalven Hunne eigene kennis, nopens de Zee-vaert
en Krygs-magt ter Zee, ook die van andere Na-
tien zouden kunnen inzamelen, en, dezelve za-
menvoegende, Hunne bekwaamheid daar mede
vermeerderen en verryken, my verzekert houden-
de, dat UW DOORLUGTIGSTE HOOG-
HEID met veel genoeg zien zal, dat de Orders,
die door UW DOORLUGTIGSTE HOOG-
HEID, ten opzigte van's Lands Zee-Magt gegee-
ven worden, door ervarenene en in de Theorie geoeff-
fende Zee-Officieren, met goed beleid ter uitvoer
werden gebragt. Voorts vlei ik my, dat dit oog-
merk, in gunst door UW DOORLUGTIGSTE

HOOG-

HOOGHEID zal aangenomen worden, van de
geene, die met de diepste hoogagting, en toewen-
sching van alle bedenkelyke Heil en Voorspoed, over
UW DOORLUGTIGSTE HOOGHEIDS
Regeering, de Eere heeft zig te noemen

DOORLUGTIGSTE VORST

UWE DOORLUGTIGSTE HOOGHEIDS

Onderdaanigste en gehoorzaamste Dienaar
LODEWYK GRAVE VAN BYLAND.

NAA-

N A A M E N D E R H E E R E N,

Die de uitgave van dit Werk door hunne
Inteekening bevordert hebben, bevatten-
de dit Register het geheele getal Exem-
plaaren, die van dit Werk gedrukt
zyn.

ZYne Doorlugtigste Hoogheid de Heer PRINS VAN ORANGE
EN NASSAU, enz. 24 Exempl.

Zyne Doorlugtigste Hoogheid der Heer HARTOG VAN BRUNS-
WYK LUNENBURG enz. 3 Exempl.

Aart (Ary van der) *Capitein ter Zee.*

Abrezon (Louis)

Akerlaaken (Meindert van) *Luitenant te Zee.*

Aldewereld (Louis Baron van) *Vryheer van Heenvliet en Cool-
wyks-Polder, Burgermeester der Stad Hattem, gedeputeerde ter
Vergadering van HH. HH. MM.*

Albinus (B.) J. U. Dr.

Amman (J. D.) *Capitein van d' Artillery.*

Arnoldi (Mr. Nicolaas) *Raad, Secretaris en Tresorier Generaal
van Z. D. H. de Heer Prins van Orange, Burgermeester en
Voedschap der Stad Leeuwaarden &c.*

Aylva (Baron van) *Generaal van de Infantery.*

Baalde (S. J.) *Boekhandelaar.*

Backer (Mr. Cornelis) *Cornelisz.*

Baert (Abraham)

N A A M E N D E R

Bark (Dirk de) *Luitenant ter Zee.*
 Barlinkhof (C.) *Boekhandelaar te Groningen.*
 Beeldfnyder Matroos (Jacob Ernst) *Commandeur ter Zee.*
 Beelt (Hendrik Jacob)
 Bellon (Isaac Louis) *Commandeur ter Zee.*
 Bentink (Grave van) *Heer van Rhoon en Pendregt enz.*
 Bentink (J. Grave van) *Capitein ter Zee, in dienst van Z. M. de*
Koning van Groot Brittannien.
 Bentink (Wolter Jan Baron van) *Commandeur ter Zee.*
 Berenberg (Cornelis)
 Berge (T. J. ten) *Major Titulair.*
 Beys (Jan) *Capitein.*
 B. F.
 Bigot, *Luitenant Generaal.*
 Binkes (Jan) *Capitein ter Zee.*
 Bisdorn (Evert) *Capitein ter Zee.*
 Blanke (Barent) Junior.
 Blankenhagen (Pieter Hendrik)
 Bloem (Jan) *oud Capitein ter Zee.*
 Blom (Willem)
 Blok (Roelof) *Burgermeester der Stad Enkhuizen.*
 Boddens (Albertus)
 Bodt (Mr. Adriaan) *Pensionaris te Zierikzee.*
 Boelhouwer, *oud Schipper van d'Oost-Indische Compagnie.*
 Boers (Binke Carl) *Capitein ter Zee.*
 Bohemer (Christiaan) *Boekhandelaar te Middelburg, 4 Exempl.*
 Bols (Alexander Arnoldus) *Luitenant ter Zee.*
 Bolt (Jacob) *Boekhandelaar te Groningen.*
 Bonket (Johannes) *Boekhandelaar te Dort.*
 Bonnet (L. H.) *Vaandrig in 't Reg. van de Gen. Maj. Ruysch.*

Boon.

H E E R E N I N T E E K E N A A R S.

- Boonacker (P. D.) *Luitenant ter Zee.*
 Boot (Justus) *Capitein ter Zee.*
 Boot (Mr. Roelof)
 Bosch (J. C. ten) *Boekhandelaar.*
 Bothall (Abraham) *Boekhandelaar te Rotterdam, 2 Exempl.*
 Bouquet (E.) *Boekhandelaar in s'Hage.*
 Braak (Adriaan) *Commandeur ter Zee.*
 Braam (Willem van) *Capitein ter Zee.*
 Braam (Jacob Pieter van) *Capitein ter Zee.*
 Braam (P. van) *Boekhandelaar te Dort.*
 Brandt (Burchard)
 Brandt (Jacob)
 Broekhuizen (Jan) *Boekhandelaar te Zaandam.*
 Brommer (Jan) *Luitenant ter Zee.*
 Bruch (P. E. A.) *Luitenant onder 't 2de Bat. van de Luit. Gen. Evertsen.*
 Brugghe (Jan Antoni van der)
 Bruyn (Mr. P. de)
 Bruyn (Andries de) *Capitein ter Zee.*
 Bruyn (Arnoldus) *Mr. Boekdrukker.*
 Bulderen (H. van) *Boekhandelaar te Zutphen.*
 Burmania (J. E. van) *Luitenant Generaal van d'Infantry.*
 Burmeester (Gerald)
 Byland (C. N. J. F. L. Grave van) *Waldgrave des Nederrykschen Walds.*
 Byland (F. G. W. L. Grave van) *Colonel Commandant van 't 1ste Bat. van den Luit. Gen. Lindtman.*
 Byland (C. O. Grave van) *Colonel Commandant van 't Reg. Drag. van de Generaal van Trips.*
 Byland (H. B. L. Grave van) *Capitein ter Zee.*
 Byland

N A A M E N D E R

- Byland (A. Grave van) *Capitein in 't Reg. van den Luit. Gen. Grave van Rechteren.*
- Byland (R. F. Grave van) *Colonel.*
- Byland (L. Grave van) *Capitein ter Zee, 12 Exempl.*
- Byland (Fred. Sig. Grave van) *Luitenant ter Zee.*
- Caetman (Jan) *Opperstuurman by d'Ooft-Indische Compagnie.*
- Callenbach Klenk (R.) *Boekdrukker en Boekbandelaar te Enkhui- zen, 3 Exempl.*
- Camerling (Mr. Jan Daniel) *Burgermeester der Stad Haarlem.*
- Camerling (M. Conrado Pestalozzi) *Bewindhebber van de West- Indische Compagnie.*
- Campen (J. van)
- Capellen (G. P. C. T. Baron van der) *Heer van Dorth &c.*
- Carman (Pieter)
- Cazembroot (J. L. de) *Generaal Major van d'Infantry.*
- Cazembroot (Louis de) *Colonel van de Cavalery.*
- Chalmot (H. A. de) *Boekbandelaar te Leeuwarden, 2 Exempl.*
- Clignet (Pieter François)
- Coetfé (Joan) 2 Exempl.
- Coetfé (Everhardus Jacobus) *Commandeur ter Zee.*
- Collin (Frederik)
- Corbelyn (Thomas) *Boekbandelaar te Vlissingen; 2 Exempl.*
- Costerus (Nicolaas) *Commandeur ter Zee.*
- Cragt (Frans van Limborg van der) *Capitein ter Zee.*
- Cras (David Hendrik) *Capitein ter Zee.*
- Callenfels (Weduwe A. L.) en Zoon, 3 Exempl.
- Crommelin (Pieter Samuel van Wickefort) *Capitein ter Zee.*
- Crull (Willem) *Capitein ter Zee.*
- C. T. V.
- Dabenes (Quiryn) *Capitein ter Zee.*

HEEREN INTEEK ENAARS.

- Dam (Jacob van)
- Dane (J.) *Boekbandelaar te Middelburg, 2 Exempl.*
- Darrest (Abraham)
- Decker (Willem) *Raad ter Admiraliteit van Amsterdam, 2 Exemp.*
- Decker (Simon) *Capitein ter Zee.*
- Dedel (Salomon) *Capitein ter Zee.*
- Degenfeld (F. C. Grave van) *Extraordinaris Envoyé te Weenen.*
- Delvos (Albertus) *Commandeur ter Zee.*
- Denick (Mr. Gerard Daniel) *Raad en Vroedschap der Stad Rotterdam, Raad en Advocaat Fiscaal van 't Collegie ter Admiraliteit op de Maaze.*
- Does (Mr. W. van der) *Raad in de Vroedschap der Stad Utrecht.*
- Dörnberg (W. F. Vryheer van) *tot Herzberg.*
- Douwes (Cornelis) *Mathematicus en Examineur van 't Collegie ter Admiraliteit van Amsterdam.*
- Driest (Paulus van)
- Drillinger (Jan Everwyn) *Stuurman by d'Oost-Indische Compagnie.*
- Duisenberg (Willem) *2 Exempl.*
- Duivensz (Cornelis François) *President Burgermeester en Raad der Stad Enkhuizen, Commissaris wegens de Zaaken van de Pilotage, Ontfanger Generaal ter Admiraliteit in 't Noorder Quartier, Bewindhebber van de Oost-Indische Compagnie.*
- Elzevier (Louis) *Capitein ter Zee.*
- Erzey (Adrianus) *Leermeester in de Wiskunst te Amsterdam.*
- Esdre (G. C.)
- Ewald (Georgius)
- Falck (O. W.) *J. U. Stud.*
- Feltz (Georg Willem Hendrik van der) *Capitein ter Zee.*
- Fesquet (Abraham)
- Frey (J. V.)

N A A M E N D E R

Freisheim (J. F. Gotfried Baron van)
 F. X. D. C.
 Gabry (Pieter) *Luitenant ter Zee.*
 Gabry (Mr. B. T.)
 Geerts (Sieerd) *Commandeur en Instructeur van 't Collegie ter Admiraliteit van Amsterdam. 56 Exempl.*
 Geerts (Pieter) *Commandeur ter Zee.*
 Genet, *Secretaris Vertaaler van Zyne Majesteit de Koning van Frankryk.*
 Gervais (Pieter Jacob)
 Gevers (Mr. Paulus)
 Gildemeester (Jan)
 Gillissen (Pieter) *Boekbandelaar te Middelburg, 3 Exempl.*
 Gilfe (P. van)
 G. L. R.
 Goes (F. van der) *Capitein ter Zee.*
 Gon (A. D. van der) *Schout by Nagt.*
 Graaf (A. van der) *Capitein in 't Reg. van de Gener. Randwyk.*
 Graaf (de) *Ingenieur.*
 Grothe (H. C.) *Capitein van de Dragonders.*
 Groeninx (Mr. Cornelis) *Heer van Ridderkerk.*
 Gronsfeld (B. P. S. A. Grave van) *3 Exempl.*
 Gronsfeld (Grave van)
 Guillod (Bernardus)
 Haak (Antoni Levinus) *Capitein ter Zee.*
 Haanebrink (Pieter) *Boekbandelaar te Utrecht.*
 Haeften (E. van) *Capitein ter Zee.*
 Hageman (Hendrik)
 Hardenbroek (Baron van) *tot Hardenbroek, Generaal Major.*
 Haringman (Marten) *Schout by Nagt.*
 Hartfink (Mr. Jan Jacob)

Hart-

HEEREN INTEEKENAARS.

- Hartfink (Andries) *Capitein ter Zee.*
 Hartog (Dirk) *Capitein ter Zee.*
 Hazenbroek (Gerrit) *Boekhandelaar, 6 Exempl.*
 Haffelaar (Mr. Gerard Arnoud) *Burgemeester en Raad der Stad Amsterdam.*
 Haffelaar (Mr. Pr. Corn.) *Heer van beide Emmenessen.*
 Heckers (Daniel) *Commandeur ter Zee.*
 Heemskerk (Jan van) *Equipagie Meester van 't Collegie ter Admiraliteit op de Maaze.*
 Heere (Hubert Jan de) *Pensionaris honorair der Stad Goes.*
 Heim (Mr. Jacobus van der) *Raad en Vroedschap der Stad Rotterdam, en Secretaris van 't Collegie ter Admiraliteit op de Maaze.*
 Heneman (Mr. Gysbert) *Agent.*
 Henkel (Johannes)
 Heiden (Baron van) *Heer van Ootmarsum, Drost van Twente.*
 Heiden (Baron van) *Drost van Coeverden en Landschap Drenthe, Kamerheer van Z. D. H. de Heer Prins Erfstadhouder.*
 Heiden Hompesch (Grave van) 2 Exempl.
 Heiden (Baron van) *Edelman van Z. D. H. de Heere Prins Erfstadhouder.*
 Heiden (Baron van) *Heer van Reinestein, Edelman van Z. D. H. de Heer Prins Erfstadhouder.*
 Hinlopen (Jan van Goor) *Capitein ter Zee.*
 Hifing (Abraham)
 Hoffman (J. C. F.)
 Hayne (Willem) *Boekhandelaar te Campen.*
 Hoeve (W. van der) *Raad in de Vroedschap, en Schepenen der Stad Gouda.*
 Hogendorp (Grave van) *Luitenant ter Zee.*
 Hogerwoerd (Cornelis van)

N A A M E N D E R

Hooft (Philip Jeremias 't) *Luitenant ter Zee.*
 Hoogwerff (P. van) *Capitein ter Zee.*
 Hop (Mr. Jacob) *Scheepen der Stad Amsterdam.*
 Hupkes (Adrianus) *Boekhandelaar te Amsterdam.*
 Huyghens (Wm. Theodorus) *Capitein ter Zee.*
 Jaeger (Heinrich Gottlob)
 Jafink (Jan)
 Jonge (Mr. Bonifacius de) *Heer van Campens-Nieuwand, Gecommitteerde Raad, en Raad ter Admiraliteit in Zeeland.*
 Jonge (François de) *Capitein ter Zee.*
 Kannegieter (Hendrik) Jansz.
 Kat (Bastiaan)
 Kerkhof (Petrus van den) *Chirurgyn, by 't Collegie ter Admiraliteit van Amsterdam.*
 Keulen (Johannes van) en Zoonen, 2 Exempl.
 Kinsbergen (Jan Hendrik) *Commandeur ter Zee.*
 Kinsbergen (Jan Hermanus) *Commandeur ter Zee.*
 Klein (Nicolaas) *Luitenant ter Zee.*
 Klinkhamer (Jacob)
 Klos (Johannes van der) *Boekhandelaar te Gouda.*
 Knoll (C. G.) *Commandeur ter Zee.*
 Koen (Jooft) *Luitenant ter Zee.*
 Kruyff (Frederik de) *Boekhandelaar te Amsterdam.*
 Kuiper (Jacob) *Oud Scheepen te Enkhuizen.*
 Kuiper (Cornelis) *Schipper by de Oost-Indische Compagnie.*
 Lambers (Jan) de Jonge.
 Langhoorn (Mourits Agathinus) *Stuurman.*
 Landmeeter (Henricus) *Stads-Drukker en Boekverkooper te Maastricht, 3 Exempl.*
 Later (Abraham de)

HEEREN INTEEKENAARS.

Lawin (Lodewyk Christiaan) *Contrarolleur der Convoyen en Lijcenten en Water Schout ter Admiraliteit in Zeeland.*

Leftevenon (François) *Burgemeester der Stad Amsterdam.*

Lequien (Gerardus) Junior, *Boekbandelaar, 2 Exempl.*

Lever (Cornelis)

L. H. M.

Linden (Joan van der) *van Slingeland.*

Linden (Abraham van der) *Raad en Oud Burgemeester te Vlaardingen.*

Lintelo (Jan te) *Commandeur ter Zee.*

Loo (Barend van)

Loo (J. P. R. van) *Commandeur ter Zee.*

Loofs (Daniel)

Loopuit (Ary) *Capitein ter Zee.*

Loopuit (Simon) *Capitein ter Zee.*

Loofen (Mr. D. E. van)

Lolkes (Tjerk)

Lormier (Mr. Johan Willem) *Raad en Vroedschap der Stad Rotterdam, en Gecommitteerde in 't Collegie ter Admiraliteit op de Maase.*

Loffy, *Capitein Luitenant.*

Luchtman (Samuel en Johannes) *Boekbandelaars te Leyden.*

Lutteken (Nicolaas Justus) *Luitenant ter Zee.*

Lyn (Cornelis Jacob van der)

Lynden (J. C. G. Baron van) *tot de Park.*

Lynslager (Hendrik) *Luitenant Admiraal.*

Maanen (Mr. G. van) *Stuurmansz. Secretaris der Stad Alkmaar.*

Martfeld (J. F. van) *Colonel van de d'Artillerie.*

Mauregnault (Alexander Gaspar de)

Mauregnault (Christiaan Cornelis de)

Mauregnault (Johan Boreel de) *Raadsheer in den Hoogen Raade van Holland.*

N A A M E N D E R

May (John) *Mr. Scheeps-Timmerman op 's Lands Werf te Amsterdam.*

May (William) *Capitein ter Zee.*

Menthen (Engelbert) *Commandeur ter Zee.*

Mesteecker (Godefridus) *Luitenant ter Zee.*

Meyer (Georg Jacob) *Capitein ter Zee.*

Meynders (G. F.) d. v. z.

Meyners (Mr. Johan Gerard François) *Oud Scheepen der Stad Rotterdam.*

Mispelblom (Jan Jacob) *Beyer, Heer van Zuidshaarwoude, Raad in de Vroedschap der Stad Schiedam.*

Morterre (J.) *Boekhandelaar, 96 Exempl.*

Muller (Hendrik) *Commandeur ter Zee.*

Mytens (Pieter) *Capitein ter Zee.*

Nagel (Baron van) 2 Exempl.

Nagel (Jan Willem) *Consul van HH. HH. MM. te Cadix.*

Nahuys (Tobias) *Commandeur ter Zee.*

Nahuys *Luitenant ter Zee.*

Nebbens (François Johan) *Capitein ter Zee.*

Nebbens (Jacobus) *Commandeur ter Zee.*

Niehoff (S. J.) *J. U. D. en Rekenmeester van de Provincie Stad en Lande.*

Nyhoff (Jacob) *Boekhandelaar te Arnhem.*

Nyvenheim (Baron van Nieuwkerken van) *Luitenant ter Zee.*

Nyssen (Mr. Willem P. Z.) *Heer van Waasden.*

Ouckema (Sirp) *Contrarolleur van 't inkomende Regt van d'Admiraliteit van Amsterdam.*

Oudermeulen (Cornelis van der)

Ouryk (Jan Hendrik van) *Capitein ter Zee.*

Overmeer (Godard Adriaan van) *Luitenant ter Zee.*

Oversluys (François Fz.) *Boekhandelaar te ter Goes.*

HEEREN INTEEKENAARS.

- Paddenburg (Abraham van) *Boekhandelaar te Utrecht.*
- Paets, *Colonel Commandant vnn 't Regiment Infantry van de Generaal Major Ruysch.*
- Paaynaar (Jan de) *Boekhandelaar te Vlissingen.*
- Palier (J. en H.) *Boekhandelaars in 's Hertogenbosch.*
- Papet (David Daniel) *Luitenant ter Zee.*
- Pardicke (Mr. Egbert) *Ontfanger van HH: HH: MM: over de steeden Sas van Gend, Philippine en onderhoorige plaatsen.*
- Pelt (Paulus Hendrik van) *Commandeur ter Zee.*
- Perizonius (Mr. Antoni) *Raad in de Vroedschap en Oud Burgermeester der Stad Brielle.*
- Peterfen (Jan de) *Commandeur ter Zee.*
- Petit en Dumoutier *Boekhandelaars te Hamburg 4 Exempl.*
- Pichot (Daniel) *Capitein ter Zee.*
- Pichot (Daniel Constantinus) *Commandeur ter Zee. 2 Exempl.*
- Picaart (B.) *Luitenant van d' Artillerij.*
- Pieterfen (Cornelis) *Schipper van d' Oost-Indische Compagnie.*
- Pierlingh.
- Pont (A. E. du) *Capitein van d' Artillerij.*
- Pool (Antony) *Capitein ter Zee.*
- Poolsum (Wed. J. J. van) *Stads-Drukker te Utrecht. 2 Exempl.*
- Prato (Gerardus Cornelis de) *Capitein ter Zee.*
- Prätorius (Jan Daniel) *Mr. Chirurgyn te Amsterdam.*
- Prins (Mr. Adriaan) *Raad en Scheepen der Stad Gouda, Ontfanger der Convoyen en Licenten aldaar.*
- Rademaker (Jacobus Mattheus).
- Raeters, *Luitenant Generaal van d' Infantry.*
- Ramaker (Hendrik Bernard).
- Rechteren (Grave van)
- Rechteren (Frederik Rudolph Carl Grave van) *Commandeur ter Zee.*

Ree-

N · A · A · M · E · N · D · E · R

Reetraet (Evert Frans Baron van) *Capitein ter Zee.*
 Renard (Philip) *Oud Consul van Cadix.*
 Repelius (Theodorus) *Boekhandelaer te Thiel.*
 Reus (Diederik)
 Reynders (Salomon) *Vice-Admiraal.*
 Reynst (Pieter Hendrik) *Capitein ter Zee.*
 Reyntjes (Hermanus) *Commandeur ter Zee.*
 Rieke.
 Riemersma (Nicolaas) *Capitein ter Zee.*
 Rietveld (Hendrik) *Capitein ter Zee.*
 Rijkers (Jan) Junior.
 Rijkers (Jan) Junior *Commandeur ter Zee.*
 Rochebrune (Paul Théodore de) *Commandeur ter Zee.*
 Rochebrune (Marcus de) *Luitenant ter Zee.*
 Roelofswaart (B.) *Artillerie meester te Amsterdam.*
 Rook (Adriaan de) *Luitenant ter Zee.*
 Rooyards (J. C.) *Boekhandelaar te Zwol. 2 Exempl.*
 Rooyen (Adriaan van)
 Rossyn (Arnoldus Antoni) *Luitenant ter Zee.*
 Ruysch (Hendrik) *Generaal Major van d'Infantery.*
 Ryneveld (Daniel Jan van) *Luitenant ter Zee.*
 Salve (J. M. M. de)
 Salve (J. M. de)
 Sande (Jeroen van de) Jacobz. *Boekhandelaar te Middelburg.*
 Sandelyn (Wynand) *Boekhandelaar te Wageningen. 2 Exempl.*
 Sandra (A. J.) *Oud Burgermeester der Stad Brielle, Leenman van
den Lande van Voorn.*
 Santen (Gerrit van) *Makelaar te Zaandam.*
 S. A. O.
 Satink (Jan)
 Schacht (J. C.)

Schleus

HEEREN INTEEKENAARS.

- Schleuffing (Guftav Adam Baron van)
 Scholten (Borghardus)
 Schmid (A.) *Colonel van een Regiment Zwitzers.*
 Schmidt (L.) *Boekhandelaar te Schiedam.*
 Schorer (Mr. Willem) J. A. Filius, *Gecommitteerde Raad, en Raad ter Admiraliteit in Zeeland.*
 Schuurman (Mr. A. F. van) *Canunnick des Capittels van St. Marie, en Advocat van den Hove Provinciaal van Utregt.*
 Schutter (E.) *Luitenant Colonel in 't Reg. van de Gen. Maj. Ruysch.*
 Schweinitz (A. van) *Luitenant, en Groot Major te Lillo.*
 Sels (Jan) *Commandeur ter Zee.*
 Sevryn (Jan Christiaan) *Capitein van d'Infantery.*
 Silvester (Willem) *Capitein ter Zee.*
 Silo (Gottlob)
 Slichtenhorft (de Erven) en P. van Rees, *Boekhandelaars.*
 Smeth (Raymondde)
 Smiffaert, *Luitenant Generaal.*
 Smiffaert (H.) *Hooft-Officier der Stad Rhenen.*
 Smiffaert (Balthazar) *Capitein ter Zee.*
 S. D. (Hop)
 Smit (Johannes) *Boekhandelaar.*
 Societeit te Nymegen.
 Societeit (de oudste) te Rotterdam.
 Societeit te Zutphen.
 Son (Gillis Johannes van) *Commandeur ter Zee.*
 Son (Petrus Nicolaas van) *Luitenant ter Zee.*
 Sonmans (Mattheus) *Luitenant ter Zee.*
 Spruyt (Hendrik) *Boekhandelaar te Utregt.*
 Staal (Jacobus) *Boekhandelaar te Gouda. 2 Exempl.*
 Staden (D. van)
 Staringh (Damiaan Hugo) *Capitein ter Zee.*

N A A M E N D E R

- Staringh (A. H. C.) *Adelborst ter Zee.*
 Stavorinus (Johan Splinter) *Capitein ter Zee.*
 Stattmuller (Coenraad) *Commercie-raad, en Commissaris van buitenlandsche zaaken van den Hertog van Saksen Gotba.*
 Steenstra (P.)
 Steenis (Hendrik Cornelis) *Capitein ter Zee.*
 Sterling (Jan van) *Scheideruit.*
 Stöcken (Jacob Hendrik van) *Capitein ter Zee.*
 Stoppelaar (Daniel de) *Junior.*
 Stralen (Mr. H. van) *Raad en Advocaat Fiscaal van d' Admiraliteit in Westvriesland en Noorder-Quartier.*
 Straubenze (E. J. van)
 Strooyen (Jan)
 Stuyvezand (Alexander Carl Philip van)
 Swanenburg (Cornelis van)
 Swellingrebel (Willem Mauritz) *Luitenant ter Zee.*
 Teenks.
 Testart (E.) *Burgermeester der Stad Haarlem. 2 Exempl.*
 Testas (Jan) *Capitein ter Zee.*
 Thol (Weduwe Otto van) en Zoon, *Boekbandelaars in 's Hage.*
 Thol (Pieter van) *Boekbandelaar in 's Hage.*
 Thoorn (P. O. van den) *Boekbandelaar te Zierikzee.*
 Tjallingius (T.) *Boekbandelaar te Munnikendam.*
 Tierens (Isaac) *Luitenant ter Zee.*
 Titfingh (Adriaan Arent) *Equipagie-meester van d'Oostindische Compagnie ter Kamer Amsterdam.*
 Torck (Baron van) *Heer van Roosendaal. 2 Exempl.*
 Trip (Pieter) *Bewindhebber der Oost-Indische Compagnie.*
 Tronchin (Joan Pieter)
 Tulleken (Mr. Daniel) *Heer van Melis en Marykerken, regeerend Burgermeester der Stad Middelburg.*

Turcq

H E E R E N I N T E E K E N A A R S .

Turcq (Mr. Willem Hendrik) *Gecommitteerde Raad, en Raad ter Admiralitoit in Zeeland.*

Tuyl (Diederik Jacob Baron) van Serooskerken, *Command. ter Zee.*

Tuyl (Reinoud Diederik Baron) van Serooskerken, *Luiten. ter Zee.*

T. V. C.

Vaillant (Christiaan Johannes) *Raad en Pensionaris, mitsgaders Bewindhebber der Oost-Indische Compagnie.*

Vaillant (de) *Brigadier van de Garde du Corps van de Heer Erf-Stadhouder.*

Valk (Jan Warner) *Capitein ter Zee.*

Veenebrugh (Gerhard)

Veer (Pieter de) *Commandeur ter Zee.*

Veer (Cornelis de) *Boekhandelaar.*

Velde (Constantyn van de)

Verdun (Mr. de)

Verhell en Zoon (Weduwe) *Boekhandelaars in den Brielle. 3 Exempl.*

Verhuell (Mr. Q. M.) *Burgermeester der Stad Deutchem.*

Veye (F. S. de) *Major der Ingenieurs.*

Vis (Cornelis) *Schout by Nagt.*

Visch (Weduwe Dirk) *Boekhandelaars te Rotterdam. 4 Exempl.*

Visch (Dirk) Junior, *Boekhandelaar te Rotterdam. 2 Exempl.*

Vischer (Adrianus Canter) *Grietman van Dantumadeel.*

Visvliet (Mr. Egbert Philip van) *M. D. en Kiesheer der Stad Middelb.*

Vlacq (Roemer) *Schout by Nagt. 2 Exempl.*

Vlier (Nicolaas)

Vlierden (Constantyn van) *Capitein ter Zee.*

W, M. V.

Vonk (Matthias Lambertus)

Vonk (Willem Jacob)

Voorst (Jan van) *Oud Directeur Generaal van Nederlandisch Africa.*

Vos (Jan) *Opferstuurman by d' Oost-Indische Compagnie.*

[N A A M E N D E R

Waal (M. C. de) *Heer van Lexmond, Laakenveld en Agtboven, Canunnik van oud Munster, Hoogdyk Heemraad van den Lekken- dyk boven dams.*

Wagtendonk (Tobias van) *Capitein in dienst van de Nederlandsche Oost-Indische Compagnie.*

Wallendaal (Albertus van) *Burgermeester en Raad in de Vroedschap der Stad Monnikendam, en Capitein ter Zee.*

Waschenfelter *Capitein Luitenant van d' Artillery.*

Wassenaar *Heer van Obdam. 2 Exempl.*

Wassenaar (Baron van) *Vice-Admiraal.*

Wattie (August Carl)

Wayen (van der) *Vice-Admiraal.*

Westwoude (Lucas) *Oud Scheepen te Enkhuizen.*

Wichers (Ubo Nyfing) *Luitenant ter Zee.*

Wichers (Jan Hendrik) *Luitenant ter Zee.*

Wilde (Jacob de) *Capitein ter Zee. 2 Exempl.*

Wilhem (de) *Raadsheer.*

Win (Petrus Anneas de) *Commandeur ter Zee.*

Winder (Martinus) *Capitein ter Zee.*

Winder (M. A.) *Opperstuurman by d'Oost-Indische Compagnie.*

Winter (J. W.) *Regeerings-raad en geheime Secretaris van Z. D. H. de Heer Prins van Orange en Nassou.*

With (Michiel de)

Wit (Haganaeus de) *J. U. Stud. Ultrajeet.*

Wyk (Jan van)

Wyk (Lambertus van)

Wyk (Abraham van)

Wyke (D. H.) *Luitenant ter Zee.*

Wysbaart (Christiaan)

Wyten (Hermanus)

Wythoff (Johannes)

Zoutman (Johan Arnold) *Capitein ter Zee. 2 Exempl.*

OP

OP DEN
ZEE-TACTICK
VAN DEN
HOOG GEBOREN HEER
DEN HEERE
LODEWYKGRAVE VAN BYLAND.

W *As ooit ons Vaderland verplicht aan kloeke Helden,
't Zy ze op den vasten grond, of Thetis vloeibre Velden,
Den vyand sloegen, tot behoud van Neêrlands Staat:
Hier spreekt een Oorlogs-Held, dien ze all' te boven gaat;
Hy stigt een Krygstooeneel uit veelerhande Taalen,
Om ieder Flooteling zyn' waaren pligt te maalen.*

*Onze oude Helden zyn vol luister voorgegaan,
Waarom hun Daaden ook in Eeuw'g Marmor staan;
Maar trof den slag des Doods, het leeven deezer Braaven,
Hun kloek beleid en moed, wierd met hun Lyk, begraven:
Maar deezen Krygs-Held voer' den schrik op 's Vyands Ree,
Zwaai' over duizend Jaar, den Leeger-Staf op Zee;
Wyl hy in schaduw van de zachte Vrel-Olyven,
Deez' Grooten ZEE-TACTICK, tot heil van 't Land ging schryven.
Juich! Juich! o Vaderland! GRAAF BYLANDS nuttig Werk!
Zy U geschonken, tot een steun voor Land en Kerk.*

Zoo lang 'er dankbaarheid in dit Gewest zal wonen ,
Dient men met dankbaarheid zyn Eél vernuft , te loonen ;
Nu by het zeekerst toont tot welzyn voor de Vloot ,
't Zy dat ze triumpheert , of deinzen moet , in nood.

Hier leert men , als de naald van 't Zeil-Compas gaat doelen ,
Den streek te houden , naar de beide Waerelds poolen ;
Hier zyn Manœuvres , die voor deezen nooit geleerd ,
De Vlooten wis'er zien naar 't Hooge Zein gekeerd :
Hier hebt ge een Zeinboek , om door uitgezogte vonden ,
De Vloot , ja ieder Schip , zyn Orders aan te konden ;
Dat zelfs de Helden Eeuw jalours te rugge ziet ,
Dat dit in laater tyd zoo wis en kort geschiet.

Wil men in Oorlogs-tyd zyn Vyand overheeren ,
Is 't nut in Vreedens tyd , het Werk des Krygs , te leeren ;
Dus vest men 't Staatsgeluk in Eeuwig muurtiras ,
En breid zyn Heerschappy van de één tot de ander as.

Rust dan , ó Krygs-Juweel ! in de armen van ORANJE !
Die U haast plaatzen mag , op 't hooge Scheeps-Kampagne ;
Dat Neêrlands Krygsliên , tot behoud van 't Vaderland ,
U , in den tyd van nood , altoos zien by der hand.

SIEERD GEERTS,
Commandeur en Instructeur ter Zee
in dienst van 't Edelmogende Col-
legie ter Admiraliteit residentie
te Amsterdam.

R E.

R E G I S T E R

D E R

HOOFDSTUKKEN,

In de Twee Deelen van dit Werk vervat.

E E R S T E D E E L

Van de Evolutien.

Hoofd- stuk.		Bladz.	
		Evol.	Zein.
	INLEIDING.		
	Bladzyde 1		
I.	Uitlegging van eenige Benaamingen.	I	
II.	Over de vyf March-Ordens.	12	
III.	Van d'Orde van Bataille.	22	
IV.	Van de Jagt.	31	113
V.	Van de Beweelingen eener Linie.	45	122
VI.	Van de Verandering der Esquaders, de Vloot in Linie zynde.	70	146
VII.	Van eenige byzondere Manœuvres der Linie, betreklyk tot het Gevegt.	82	159
VIII.	De Orde van Bataille, in March-Orde te veranderen.	96	183
IX.	Van eenige byzondere beweelingen eener Vloot, in Linie of in March-Orde zynde.	111	203
X.	Van de verandering der Esquaders, de Vloot in March-Orde in drie Colommen zynde.	126	224
XI.	De March-Orde, in Orde van Bataille te veranderen.	133	232
XII.	Van de Retrait-Orde, en derzelver Beweelingen.	157	262
XIII.	Van eenige Evolutien, en byzondere Manœuvres.	171	270
XIV.	AANHANGSEL, wegens het passeeren eener Vloot door een Nauwte, en om het te beletten; het verdubbelen des Vyands te verhinderen, in eenige byzondere Articulen voorgesteld.	175	
	Na		

R E G I S T E R   D E R

Hoofdstuk.	<i>Na het einde van het Eerste Deel.</i>	Bladz.
I.	Verhandeling van de Voordeelen eener groote Zee-magt, en kwaade gevolgen van derzelver vermindering.	199
	I. Afdeeling. De Onderneemingen van in Oorlog zynde Mogendheden, verschillende in Magt ter Zee, en 't nut der Galeyen.	206
	II. Afdeeling. Voordeelen der Zee-Magt.	209
	III. Afdeeling. Middelen om een vervallen Zee-Magt te herstellen.	214
II.	§ I. Nodige preparatiën, tot inscheeping en Landing van Troupen.	224
	§ II. Het Jaargetyde tot het landen.	227
	§ III. Wegens de Keuze van de Persoon, aan wien de bestiering tot de preparatiën der Inscheeping gegeven moet worden, en wat dezelve behoort in agt te neemen.	228
	§ IV. Hoe alles tot de Inscheeping in verscheide Havens heimelyk in gereedheid gebragt moet worden, dog ontdekt zynde, alle spoed maken.	230
	§ V. Wegens de Verdeeling der verschillende soorten van Transport-Scheepen, en wegens het noodige daar in te laten maaken.	232
	§ VI. De Troupen die te Scheep zullen gaan, patroonen vullen, enz.	239
	§ VII. Wegens het verdeelen der Artillerie enz. in de Scheepen.	Idem.
	§ VIII. De Troupen ingescheept zynde, wat als dan in agt te neemen.	243
	§ IX. Aanmerkingen, wanneer men aan de Landing plaats gekomen is.	247
	§ X. Wegens d'Orde waar in men landen zal, om de verwarring der Sloepen voor te komen.	251
	§ XI. Wat de Commandant der gelande Troupen, voort na de landing in agt te neemen heeft.	257
	§ XII. Aanmerkingen wegens het ontscheepen der Krygs- en Mond-behoften.	259
	§ XIII. Hoe den Vyand te misleiden, door te veinzen, op verschillende plaatsen te willen landen.	260
	§ XIV. Wegens de voorzorgen, na dat men geland is, in het bezetten van naauwe wegen, en het in agt nemen van een goede Krygstugt.	263
III.	Op wat wyze zig tegen een landing te vervoeren.	296
IV.	§ I. Voorstellingen wegens onderneemingen tegen Zeeplaatsen.	277
	§ II. Voordeelen, om met de Vloot voor de Zee plaats te komen, voor dat 'er de Land-Troupen gekomen zyn.	280
	§ III. Voordeelen, om zig van een nabuurige Haven meester te maaken, tot schuilplaats voor de Scheepen.	286
	§ IV. Wegens verschillende wyzen, om een Zee-plaats aan te tasten, na dat de omstandigheden zyn.	287
	§ V. Andere Aanmerkingen dien aangaande.	294
	§ VI. Aanmerkingen wegens verschillende situatiën, van bergen, zandduinen, ondiepten enz. omtrent Zeeplaatsen.	299
V.	§ I. Wegens de manier om een Zee-plaats te hulp te komen.	300
	§ II. Aanmerkingen dien aangaande, indien men d'Overmagt ter Zee heeft.	302
	§ III. Aanmerkingen wegens de Scheepen en vaartuigen, in een Haven leggende, die geattaqueerd of met een beleg gedreigd word.	308
VI.	Wegens het leggen van Scheepen in een Haven of Rivier, de Voordeelen en Nadeelen om op stroom te ankeren, beschouwt, ten aanzien van de stroom.	313
	I. Afdeeling, de Voordeelen en Nadeelen van het ankeren, in een Haven, beschouwt, ten aanzien van de Wind.	318
	II. Afdeeling. Het voordeel van het Land beschouwt, in 't ankeren van Scheepen.	320
	III. Afd. Van het sluiten van een Haven, met een Boom of ketting.	323
	§ I. Op	

Hoofd.	§ I. Op wat wyze den Boom te vervaardigen.	323
Rukk.	§ II. Hoe den Boom te leggen.	328
	§ III. Branders tusschen de Boomen te plaatsen, en hoe daar mede te handelen	330
	IV Afd. Hoemen tot dekking van de Schepen, zig zou kunnen versterken	331
	§ I. Een hoek te versterken.	Idem.
	§ II. Om staketzels, Palittaden, enz. te maaken	332
	§ III. Van het aanleggen der werken enz.	333
	V Afdeling. Grond-regels die men in een Haven moet in agt neemen, wanneer men zig begint te versterken.	335

T W E E D E D E E L .

Van de Zeinen, en Algemeene Orders.

	Evol.	Zein.
Berigt.		I
I. Van de Zeinen in 't algemeen, en van de onderscheiding der Schepen van de Vloot.		14
I Afdeling, van de Zeinen in 't algemeen.		14
II Afdeling. Verdeeling der Vloot, in Esquaders en Divisien, onderscheiding der Schepen van de Vloot.		22
II. Algemeene waarfchouwingen: orders en Zeinen by Dag, ten anker en onder zeil zynde.		33
I Afdeling. Algemeene waarfchouwing.		33
II Afd. Orders en Zeinen by Dag, ten anker en onder zeil zynde.		39
III Afd. Zeinen in 't ankeren en onder zeil gaan.		94
III. Zeinen by Dag, voor eenige byzondere bewegingen der Vloot, onder zeil zynde.		101
IV. Van het Jaagen.	31	113
V. Van de Beweeging eener Linie.	45	122
VI. Van de Verandering der Esquaders, de Vloot in Linie zynde.	70	146
VII. Eenige byzondere Beweegingen der Linie, betrekkelyk tot het gevegt.	82	159
VIII. De Orde van Bataille in March-orde te veranderen.	96	183
IX. Van eenige byzondere Beweegingen eener Vloot, in Linie of in March-orde.	III	203
X. Van de Verandering der Esquaders, in March-orde in drie Colommen zynde.	126	224
XI. De March-orde, in orde van Bataille te veranderen.	133	232
XII. Van de Retrait-orde en derzelver veranderingen.	157	262
XIII. Van eenige Evolutien, en byzondere Manœuvres.	171	270
XIV. Van de Nagt-zeinen.		278
I Afd. Waarfchouwingen en Zeinen, onderzeil of ten Anker.		278
II. Afd. Byzondere Zeinen onder zeil zynde.		306
III. Afd. Byzondere Zeinen ten anker leggende.		325
IV Afd. Van de Beweeging der Vloot, in Linie of in March-orde.		332
XV. Orders en Zeinen by dag of nagt, in tyd van Mist.		355

REGISTER DER HOOFDSTUKKEN.

	Bladz.
<i>Na het einde van het tweede Deel</i>	
Ontwerp eener buiten gewoone wyze om een volmaakt Zeinboek te vervaardigen.	383

VERHANDELING

Van het vervaardigen en gebruik der Artificieele Zeilsteenen.	401
I. Afd. Voordeelen der Artificieele Zeilsteenen, boven de Natuurlyke. . .	402
II Afd. Artificieele Zeilsteenen te vervaardigen, zonder zig van Natuurlyke Zeilsteen kragt te bedienen.	412
III Afd. Op wat wyze men Staal zal harden, ...	421
IV Afd. Aanmerking wegens het Staal tot deze Staven te gebruiken. &c.	422

REGISTERS

Register van den Inhoud der twee Deelen van de Zee-Tactick, na d'Orde van het Alphabet gesteld.	I
Register van den Inhoud der Byvoegfelen, idem.	48
Register der Zeinen by Dag, en der Vlaggen en Wimpels.	55
Register der Zeinen met Canon.	87
Register der Nagt-zeinen.	103
Byzondere Nagt-zeinen.	121
Register der Zeinen by Dag en Nagt, ten tyde van Mist.	125

VOORREDEN

V A N D E N

VERTAALER.

NAdien ik overdagt hebbe, hoe zeer de Krygskunde te Lande zedert twee Eeuwen, ja zelfs zedert het begin van deeze Eeuw vermeerderd, zo als aan een ieder bekend is, en tot eene geregelde wetenschap overgebracht is; zulks, dat indien men by voorbeeld onderstelde, twee Volkeren gelyke dapperheid bezittende, maar waar van de eene, de van ouds ingevoerde Krygs-oeffeningen, blyft aankleeven, en die dezelve ook by uitstek ter uitvoer brengt, zoude moeten vegten tegens de andere, die zedert verscheidene jaaren herwaards geoëffent is, in eene nieuwe wyze van manoeuvreeren, welke in gezwindheit of vaardigheid, en wel zonder de minste verwarring, de oude overtreft, besteedende wel een derde minder tyd, zoo zullen zekerlyk deeze laatsten, alle andere omstandigheden wederzyds gelyk zynde, over de eerste den zege behaalen; waar van den laatsten Oorlog in Duitschland, genoeg overtuigende bewyzen zoude kunnen uitleeveren.

Zoo hebbe deeze myne gedagten overgebracht, tot het geene de Krygs-kunde ter Zee betreft, en dus overwogen hebbende, de voortreffelyke Daaden der Nederlandsche

***

Zee-

Zee-helden, MARTEN HERBERTSZ. TROMP, MICHEL ADRIAANZ. DE RUITER, en veele anderen, die men kortheids halve niet zal optellen, die aan de Vereenigde Nederlanden, een groote luister toegebragt hebben, door menigvuldige Zege over andere Natien, by hen behaald, heeft my doen besluiten, dat hunne wyze van manœuvreren, die der andere mo et overtroffen hebben; dus dat het zeer beklagens waardig is, dat deeze vermaarde Opperhoofden, hunne gedagten over de beste wyze van manœuvreren, by voorvallende gelegenheden, en by menigvuldige onder elkander verschillende gevallen, niet by geschrifte aan hunne Opvolgeren hebben nagelaaten, welke Gedenkschriften by een verzaamt zynde, tot eene voortreflyke Theorie der Zee-Krygskunde, voor onze Nederlandsche Natie had kunnen verstrekken, zulks te meer voor dezelve noodzaakelyk zynde, in eene tyd, dat dezen Staat, zedert lange jaaren in Vreede met deffels Nabuuren levende, haare Zee-Officieren dus geene gelegenheid hebben, om door de praetyk geoëffent te worden, in de veelvuldige Evolutien, die by sterke Esquaders, of geheele Vlooten in agt te neemen zyn.

En of schoon erwaarene Zee-Officieren van andere Natien, die werklyk zedert korte jaaren, door de praetyk geoëffend zyn, over de Theorie van den Zee-dienst, hunne gedagten door den druk hebben in 't licht doen komen, zovinde nogtans, zo veel my bewust is, geene van dezelve, in de Nederduitsche Taal geschreeven of overgezet.

Dus

Dus de schaarsheid van dergelyke Werken , en de noodzaakelykheit van dien , ten opzigte van onze tyden , gevoegt by de oplettenheid van andere Natien , om de Krygskunde ter Zee , tot eene volmaakte Weetenschap over te brengen , welke ook ten dien einde , in verscheidene van haare Zee-havens , Academien opgerigt hebben , gelyk by een ieder bekend is , dat 'er in Engeland , Vrankryk , Spanjen enz. verscheidene gevonden worden , alwaar de geene , welke zig tot den Zee-dienst bekwaam willen maaken , onderweezen worden , in alle Weetenschappen welke tot een gegronde kennis , van eene welgepaste Theorie , en tot de praetyk der Zeemanschap behoord.

Deeze voorzorge en oplettenheid van andere Natien , hebben my doen vreezen , dat met verandering van tyden , de Krygskunde ter Zee , na het oude gebruik ingerigt , ligtelyk kwaade gevolgen naar zig mogte sleepen , niet tegenstaande dat de gebrukelyke wyze van manoeuvreeren , ten aanzien van onze Oorlogscheepen alleen navigeerende , die van alle andere Natien , zo niet overtreffen , ten minsten zoude kunnen evenaaren.

Over alle deeze voorwerpen , met een van onze Zee-Officieren (*), die in veelerleije Wetenschappen , zeerervaaren is , en in 't algemeen veel kundigheid bezit , gerede-neert , en daar by betragt hebbende , dat in het begin van
een

(*) JAN HENDRIK KINSBERGEN.

een onvermoedelyken Oorlog, in Zee-Slaagen tuffchen Esquaders of geheele Vlooten, het ligtelyk, door verwarring of andersints gebeuren konde, dat eenige van onze, zelfs de dapperfte Officieren, hunne hen aanvertrouwde Oorlogfcheepen, buiten hunne fchuld, zouden kunnen komen te verliezen, en dat, daar door de befte fchikking en beleid, van den Commandeerenden Admiraal kwalyk agtervolgt, en dus, de wel verkreegen luifter van der Staaten Zee-magt, daar door verduifterd konde worden; hebben deeze overdenkingen my ook mede overgehaald, om zo veel myne geringe vermoogens toelaaten, tot voorkoming van alle dergelyke kwaade gevolgen, den grond te leggen, tot eene Theorie, den Krygsdienft ter Zee betreffende, en dezelve in de Nederduitsche Taal, aan onze Zee-Officieren voor oogen te ftellen, my vleijende, dat gelyk als alle Konften en Wetenfchappen, hun begin, voortgang en verbetering gehad hebben, ook dit begin, door andere veel meer ervaarene Zee-Officieren, tot een meerderen voortgang en volmaaktheid zal gebragt worden,

Om het voorzeide oogmerk te bereiken, heb ik de verwaandheid niet gehad, van myne denkbeelden alleen in 't ligt te doen komen, maar veel liever tot een grond gelegd, en in de Nederduitsche Taal overgezet, een Werk, dat eene algemeene goedkeuring in Vrankryk, en in andere Landen gehad heeft, en reeds zedert verfcheiden Jaaren, op de Fransche Academien der Marine in gebruik is geweest,

nog

nogtans eerst in den Jaare 1763. door den Druk gemeen gemaakt is, tot Titul voerende, *Tactique Navale ou Traité des Evolutions & des Signaux &c. par Mr. le Vicomte BIGOT DE MOROGUES, Capitaine des Vaisseaux du Roy &c.*

En of schoon men altoos, ten aanzien van de Evolutien ter Zee, voor een zeer fraai werk gehouden heeft, 't Boek tot Titul voerende, *Evolutions Navales &c. par P. Hoste*, in 't Jaar 1697. in 't Fransch beschreeven, heb ik nogtans dat van den Heer MOROGUES, als het zelve verre daar in te boven gaande, voorgetrokken, onder anderen mede om redenen, dat daar in de Evolutien veel duidelyker uitgelegt, en de Figuren veel eenvoudiger voorgesteld zyn, waar door men de zaaken daar in vervat, veel gemaklyker begrypen kan, en veele onnoodige, en in de Praetyk buiten gebruik zynde Evolutien, daar uitgelaaten, die tot niet anders hadden kunnen dienen, als om het geheugen te bezwaaren.

Om nu verder myn oogmerk te bereiken, hebbe ik in deeze Verhandeling, by de vertaalde Evolutien verscheidene veranderingen gevoegt, en dezelve met eenige aanmerkingen vermeerdert, als:

1. De benamingen, van veele uitdrukkingen in den Zee dienst gebrukelyk, hebbe ik met verklaringen duidelyker uitgelegt, en met eenige Voorbeelden opgeheldert,

op dat de eerstbeginnende , en andere in Zee-termen on-
ervaarene , de kragt van zodanige uitdrukkingen , klaarder
begrypen , en geene verkeerde denkbeelden , daar van op-
vatten mogten.

2. Dewyl verscheidene Evolutien , op verschillende wyze
uitgevoerd kunnen worden , zo zyn 'er in dit Werk , nog
andere , by die van den Auteur gevoegt , om een begeerde
manœuvre uit te voeren , en met Figuren daar by toepas-
lyk , vermeerderd. Veele van deeze daar by gevoegde
Evolutien , zyn in korter tyd te verrigten , dan naar de
wyze van den Auteur , en zeer dienstig , om spoedig de
Orde te kunnen formeeren , waar in een Opperhoofd , zyn
Vloot of Esquader begeert te rangeeren , of by verandering
van Wind , de Orde te herstellen.

3. In het attaqueeren van den Vyand , wanneer men
zwakker is , dan de zelve , en het Gevegt niet kan ont-
gaan , als ook in het retireeren enz. worden eenige ma-
nœuvres voorgestelt , schoon ze niet in gebruik zyn , en by
den Auteur niet gevonden worden.

4. Ook is 'er veel wydloopiger gehandelt , wegens verschei-
dene manieren , hoe men zig zou kunnen gedraagen , om
eene naauwte , die door den Vyand , daar in kruissende ,
bewaard word , met of zonder Convoi of Transport-Schee-
pen nogtans te passeeren , hoe zig te rangeeren om door te
drin-

dringen, en ten aanzien van de wederparty, hoe deeze zoude kunnen manœuvreeen, om zulks te beletten.

Alle deeze Evolutien zyn in 't Eerste Deel van deeze Verhandeling begreepen, waar by, geoordeelt hebbende, dat dezelve alleen bestaan in Zee-slaagen, en in diergelyke verrigtingen ter Zee, en dat om eene Theorie van den Zee-dienst af te schetsen, nog verscheide andere voorvallende gelegenheden zig konnen opdoen, waar by men aan een Zee-Mogendheid, voordeelige diensten zou konnen doen, heb ik om deze redenen, uit eenige geschriften van voornaame Generaals en Admirals, in vreemde Taalen opgesteld zynde, uitgetrokken, overgezet; en in 't byzonder als een aanhangsel van dit Eerste Deel bygevoegt, eenige gedagten daar toe betrekking hebbende.

Eerstelyk, als een Inleiding, over de voordeelen van een groote Zee magt, en de Nadeelen van derzelve vermindering; en vervolgens, op dat wanneer een Mogendheid, eene expeditie, in verre afgelegene landen zoude willen onderneemen, wat als dan een Officier in agt te neemen heeft; by het inscheepen en transporteeen van Troupen; als ook by het landen, hoe men 't zelve met alle omzigtigheid, zal poogen in 't werk te stellen; hoe men Oorlogscheepen in een Haven of Rivier zal doen ankeren, om veilig tegens de onderneemingen zyner Vyanden te zyn; hoe men zig aldaar zou kunnen versterken, het zy door 't leggen van Boomen, of door opwerping van
Wal-

Wallen en Schansen; en hoe men 't best zig van Staketsels, Palissaden en Schanskorven bedienen moet; en eindelijk, eenige algemeene regels, die men in agt te neemen heeft, voor dat men zig versterken wil.

In het tweede Deel van deeze Verhandeling, zyn vervat, alle de door den Heer DE MOROGUES voorgestelde Zeinen; betrekking hebbende tot alle zyne voorgaande Evolutien, en wat verder tot een volmaakt Zein-boek behoord, zynde dezelve op eene geheel andere wyze geschikt, dan men doorgaans gewoon is.

Nogtans heb ik geoordeelt, eenige veranderingen daar by van nut te zyn; bestaande in 't volgende.

Alle de Zeinen tot ieder Artikel betreklyk, zyn op eene andere wyze, dan den Auteur gedaan heeft, onder ieder Artikel in Register gebragt, zo dat men dezelve beeter kan nagaan.

En dewyl door de menigvuldigheid der Zeinen, ligtlyk verwarring veroorzaakt kan worden, zo als den Auteur zelve toestemt, hebbe ik, inziende de duidelyke Uitlegging der Evolutien, waar in het tydftip van ieder manoeuvre aangetoond wordt, geoordeelt, dat dezelve Zeinen tot een veel minder getal zouden kunnen gebragt worden.

Om zulks klaarder aan te toonen, hebbe ik, na de Zeinen onder ieder Artikel gezet te hebben, zo als den Auteur dezelve in de Fransche Editie opgeeft, veele met een Ster geteekent, van gedagten zynde, dat de Evolutien met dezelve

zelve nauwkeurigheid, zo wel zonder, als met die dus be-
teekende Zeinen, kunnen uitgevoerd worden.

Vervolgens betrakt hebbende, dat, naardien zeer veel
van de duidelykheid der Zeinen afhangt, en daar en tegen
de menigvuldigheid der Vlaggen, die door den Auteur, tot
het getal van zeven en twintig gebruikt worden, veeltyds
oorzaak van verwarring zoude kunnen geeven, behalven
nog een groote vermeerdering van kosten, om in een tal-
ryke Vloot, op ieder Schip, zoo veele Zein-Vlaggen mede
te voeren, heb ik een Ontwerp gemaakt, om alleenlyk met
tien Zein Vlaggen, alle Zeinen te kunnen doen, die men
zou kunnen begeeren.

Dit ontwerp, heb ik aan het einde der overgezette Ver-
handeling der Zeinen van den Auteur, gevoegt, en behelst
verscheide voordeelen, onder anderen

1. Tot alle Zeinen worden alleenlyk de drie Toppen ge-
bruikt, waar door dezelve zeer duidelyk te onderscheiden
zyn.

De Fransche Auteur, gebruikt in 't algemeen ook maar de
drie Toppen, nogtans in eenige gevallen, bediend zig de-
zelve insgelyks van de Vlaggestok en Boegspriet, en voor
de Zeinen die de geheele Vloot aangaan, is door denzel-
ven de Bezaans-roef, daar voor bepaald.

Ingevolge myn Ontwerp, zou dit laatste ook op de-
zelve wyze kunnen geschikt worden, als mede om in
d'Evolutien, ter onderscheiding van de Zeinen voor ieder

***

EE

x V O O R R E D E N.

Esquader, dezelve van een byzonderen Top te doen.

2°. Hoe wydloopig het Zein-boek moge zyn, kan zulks nooit, op de daar in voorgestelde wyze, eenige verwarring geven.

3°. Wanneer men ingevolge dit Ontwerp, een Zein-boek vervaardigt heeft, vervattende alle Artikelen, die men wegens de Manœuvres enz. met Vlooten uit te voeren heeft, kan men nog een ander, van 't eerste geheel afgezonderd, opstellen, waar in, zoo wydloopig als men begeerd, vervat is, alles wat een Opperhoofd eener Vloot, zoude kunnen begeeren te weeten, By voorbeeld, een Actie voorgevallen zynde, de schaden die ieder Schip geleden heeft, aan 't Hol van 't Schip, aan de Masten, Stengen, Wand, aan Dooden, Gekwetsten, 't restant van Ammunitie, en diergelyken meer,

Ook kunnen weder afgezonderde Artikelen gemaakt worden, waar uit het Opperhoofd der Vloot weeten kan, wat Viſtualien van ieder foort, of Behoeften, ieder Schip nog overig heeft, na dat de Vloot eenigen tyd in Zee geweest is, enz.

4°. Niet tegenstaande men alles wat men begeert, op deze wyze, op 't nauwkeurigſte weeten kan, zal men ondervinden, dat alle verwarring vermyd word, en hier by komt nog een merklyk voordeel, dat men

5°. Zulk een Zeinboek, in een oogenblik tyd, en zonder

der vreeze van mistasting, geheel kan veranderen, zo dat geene der Zeinen dezelve beduiding meer hebben, al al was het, dat men zulks daaglyks doen wilde.

Dit is in een gewoonlyk Zein-boek, niet dan met d'uitersle moeite uit te voeren, en zo te zeggen ondoenlyk, sleepende veel verwarring na zig, en veroorzaakt zodanige verandering, dikwils onduidelijke en dubbelzinnige Zeinen.

6°. In de Nagt-zeinen, plaatst den Franschen Auteur, zelfs tot vyf Vuuren in ieder Stenge-wand, zo als men uit deszelvs Register zien kan, dog op de wyze, zo als ik dezelve in 't Ontwerp heb voorgesteld, gebruikt men op 't meeste, niet halv zoo veel, konnende die Zeinen ook met een gering getal Canon-schooten, Blikvuuren enz. bevestig worden.

7°. De Mist-zeinen kunnen ook naar dezelve wyze, zo duidelyk gemaakt worden, als zulks eenigfins, de onaangename omstandigheid, waar in men zig geduurende dientyd bevind, het toelaat.

8°. Naar deze schikking, verbeelde ik my, zouden ook Zeinen kunnen gemaaakt worden, om in de belegerde Plaatzten, veele omstandigheden, van den Commandant derzelven te kunnen verneemen, en aan denzelven, van veele zaaken kennis te geeven. En of schoon het zeer wel zyn kan, dat te Lande daar toe betere middelen bedagt

zyn, zoude nogtans, diergelyke schikking der Zeinen van nut kunnen zyn, in belegerde Zee-plaatsen.

9°. In stilte, zo dat de Vlaggen niet kunnen uitwaaijen, heb ik een middel voorgesteld, waar door men de begeerde Zeinen, gemaklyk en duidelyk zou kunnen doen, zo dat myns bedunkens, ook dit gebrek daar door verholpen zou zyn.

Laatstelyk heb ik, aan 't einde van dit Tweede Deel nog bygevoegt, eene korte verhandeling, wegens het vervaardigen van Artificiële Zeil-steenen, zynde dezelve zeer dienstig, om de Compassen, ten allen tyden in goede staat te houden.

Voor 't overige, verzoeke myne gunstige Leezers, niet te willen letten, op de Schryf-styl van dit Werk, maar alleen op het zaaklyke daar in vervat, en wensche, dat het zelve, voor alle Officieren die de Krygs-kunde ter Zee, wezendlyk behartigen, een zeer gepast middel mag zyn, om in hunne loflyke pogingen wel te slagen.

ZEE-TACTICK.

INLEIDING

VAN DEN

AUTEUR.

*Van de Zee-Tactick. Uitlegging en ver-
deeling van dit Tractaat.*

DE ZEE-TACTICK is een wetenschap, om Oorlogs-Vlooten ^{I.} Zee Tactick.
in een orde die te pas komt te schikken, en derzelver be-
weegingen te bepalen.

Het is geene wetenschap op onveranderlyke Gronden steu-
nende: Zy is gegrond op de overeenkomst, welkers voornaam-
ste oorzaaken, de wapenen zynde, kunnen veranderen; het geen
ook noodzaakelyk de Bouwing der Scheepen, de manier om de-
zelve te regeeren aangaat, en eindelyk de Schikking en orde der
Vloten doet veranderen.

Laat ons, hoewel in 't korte, deeze geheele aan een schakeling
door loopen, om tot onze tegenwoordige orde van Bataille te
koomen, en te beeter te doen bemerken, de reedenen welke
dezelve hebben doen verkiesen.

De Galeien hadden, in oude tyden, verscheidene reyen of ^{II.} Galeien in
laagen riemen, op een geheel andere wyze geplaatst, dan dezelve ^{oude tyden.}
in de hedendaagfche Galeien zyn, nogtans zyn deze Vaartuygen

A

het

het minst verschillende, met die in oude tyden gebruikt wierden (a).

Eenige

(a) Aangaande de Galeien van oude tyden, wil men gewoonlyk uit de be-
naamingen van *Triremi* *Quadririmi* &c. en de verdere beschryvingen aanduiden,
dat 'er verscheidene doorgaande dekken in die Galeien waren, op ieder van
dewelke riemen gebruikt wierden. Zulks dat na evenredigheid der hoogte
van het Dek boven de oppervlakte van 't water, de bovenste langer dan de
onderste zyn moesten.

Dog de Heer DESLANDES heeft wydlopig dit stuk verhandeld, waar van ik
geoordeeld heb dat een kort uittreksel hier niet kwalyk te pas zou komen,
hebbende zyne giffing omtrent dit stuk veel waarschynelykheid.

Hy toont voor eerst aan, de onmoogelykheid van diergelyke schikking der
Riemen boven elkander, want indien 'er verscheide Dekken boven elkander
waaren, zoals zig veele hedendaags verbeeld hebben, moesten de bovenste rie-
men zo vreeslyk lang zyn, dat het onmoogelyk was dezelve te regeeren,
ook zouw daar toe geen bekwaam hout gevonden worden.

Hy heeft vervolgens aangetoond, hoe hy oordeelt dat dezelve geweeft kun-
nen zyn, en dat de genen die *Triremi* genaamd wierden, de gewoonlyke Oor-
logscheepen der ouden waren.

TITUS LIVIUS welke op veele plaatsen van zyn Historie erkent, dat de *Trire-
mi* de waare Oorlogscheepen waren, onderscheid dezelve in *Minoris*, & *Ma-
joris formæ*.

De eerste waren de eigentlyk gezeide *Triremi* of in drie hoogtens verdeeld,
en de tweede, de *Triremi* ook met drie dekken, maar ieder dek had verscheide
vermeerderingen of byvoegfels die de eerste ontbraaken.

De Vloot van den Koning, zegt TITUS LIVIUS, was van zeven en dertig Schee-
pen, *Majoris formæ*, en behalven die van tien *Triremi* . . . De Vloot van
negen en tagtig Oorlogscheepen, en behalven die van vyf *Majoris formæ*, te
weeten drie van zes reien, en twee van zeven reien riemen. *Tit. Liv. lib.*
38, c. 23 & 31.

De Heer DESLANDES verbeeld zig, dat deeze Galeien zo geschikt waren, dat
op het agterste gedeelte der Galei, waar dezelve het hoogste was, eenige rie-
men, die dus de langste waren; na de midden toe, op een tweede dek, wat
lager, andere, die dus korter waren, en na voren toe, op een derde dek,
nog wat lager, de kortste; zoo dat volgens deeze schikking geene roeiers op
dekken boven elkander zaten, maar in drie wat onderscheidene hoogtens van
agter tot voor verdeeld.

Hy grondvest dit hier op, om dat hy nergens vind, dat 'er meer dan drie
verdeelingen onder de Roeiers geweeft zyn, welke onderscheiden benamingen
hadden; de agterste en het meest verhevenen waren de *Thraniten*, wier werk
voor-

Eenige droegen zwaare toorens, welke veeltyds, eerst opgeregt wierden, wanneer men zig tot het gevegt gereed maakte.

Men

voornamentlyk was, om van na by met die der vyandelyke Galeien te vegten: zy wierpen Pylen, Steenen, ook vuurige Pylen, en brandende Houten, naar 't voordeel dat ze vonden te hebben. Zy vermoedten zig het meeste, hebbende de langste riemen, en volgens THUCYDIDES, hadden ze ook de grootste bezolding *Summis longi petit æquora remis.*

DION CASSIUS noemt de Riemen der *Thraniten*, zonder twyffel wegens derzelver lengte, de zichtbare en uiterste riemen. De middelste waren *Zygiten* genaamd, en werkten altoos: zy hadden ook de zorg van 't manoeuvreeren, 't geen van 't werk der Riemen afhing.

De laagste en voorste de *Tbalamiten* genaamd, zynde in 't voor einde, deze deden hun uiterste best om de vyandelyke Galei reddeloos te maaken, en buiten staat van navigeeren te stellen, bedienende zig daar toe van de verstaalde punten, yzere of metaale Haaken, waar mede de voorsteven der Galeien voorzien waren. Een lange periode van POLIBIUS, alwaar hy de voorwaarden van een Vredens Tractaat tusschen de Romeinen en *Cartaginensers* aanhaalt, schynt te bepalen, dat in die genaamde *Triremi* tien Roei banken op ieder dek, en dat deeze banken op gelyken afstand van elkander waren: Het geen dertig Riemen aan wederzyden maakte, een gevoegelyk getal en 't geen met dat der hedendaagse wel over een komt.

Hy ziet niet hoe men deze drie zoorten van Roeiers, in de *Quadriremi*, *Octiremi* of *Decemremi* &c. schikken zoude, ten zy men overeen come dat de Galeien, van de *Triremi* niet verschilden, dan in de veranderingen welke men aan deeze drie onderscheide dekken maakte. Deze veranderingen kunvende zyn, ten aanzien van de lengte of het getal der Riemen, of het getal der Roeiers op ieder Dek, of eenige Werktuigen, of iets diergelyken, om het dek te versterken, en om het zelve, zo te zeggen, ongenaakbaar te maaken. Zulks konde de Galeien van drie reien Riemen verschillende onder elkander maaken, zonder iets aan de schikking van derzelver dekken te veranderen, welke altyd op dezelve wyze bleven.

TITUS LIVIUS schynt deze stelling te begunstigen, daar hy verzeekert dat het voornaamste voordeel, dat by gebragt wierd, om de *Triremi*, tot de rang van *Quadriremi* of *Quinqueremi* te doen overgaan, was om daar door het aan boord klampen te verhinderen.

Ook zegt VEGETIUS, dat 'er weinig moeite of arbeid vereischt wierd, om een van deeze *Triremi* tot een hooger rang te brengen, zo dat daar uit volgt, dat aangaande het wezendlykste en voornaamste van de bouwning der Galeien der Ouden, dezelve met elkander over een kwamen. Een uittreksel van Po-

LIBIUS

Men regte nog op die Galeien werktuigen op, om Pylen en Steenen mede te werpen, en zomtyds ook vuurtuig. Men had 'er En-

LIBIUS schynt besliffend omtrent dit stuk. Deeze *Auteur* spreekende van de Galei van **PHILIPPUS**, welke van tien reien Riemen was, zegt dat dezelve zwaar beschadigd wierd onder het dek van de *Thraniten*. *Plagam accepit sub ordine Thranitarum*. Zo dat deeze *Tirim* maar drie verhoogingen of dekken hadden, hoewelze van tien reien Riemen was; zo nogtans dat de meerdere of mindere reien, geen verschil in 't getal of schikking der verdiepingen of dekken gaven.

Men kan zig nog voorstellen, dat men ieder Dek in twee of drie weinig onderscheidene verhoogingen, als trapswyze de een weinig in hoogte van de andere verschillende, zoude kunnen verdeelen, en nogtans niets in 't wezendlykste van de Bouworde der eigentyke dekken veranderen. Op deeze wyze zoude men alleen, een dek, of twee, of alle drie kunnen verdeelen: Het geen de weinig ervaren Perfoonen geloven deed, dat 'er van die Galeien waren, die 5, 6, 7, 8 of 9 reien riemen hadden; daar ze in der daad nogtans maar drie dekken hadden.

Tegenwoordig onderscheid men de Oorlogscheepen in onderscheiden rang of *Charters*, en in ieder Charter zyn nog Scheepen, van een onderscheidene soort, hebbende eenige stukken Geschut meer dan de anderen. Maar deze onderscheiding, brengt geen verandering by in de Bouwing der deelen, welke eigen en noodig aan de Schepen zyn. Zy hebben alle een ruim, *Tusschen deks*, *Halv-dek* en *Bak*, enz. Alleenlyk hebben de Scheepen van de eerste groote, twee *tusschen Deks*, werdende dus *Drie deks* Scheepen genaamd. Al de anderen verschillen alleenlyk in hun lengte, breete en diep gaan derzelven, ook in de zwaarte of sterkte van hanne *Rondbouten*, *Touw werk* enz. Maar de wezendlyke dingen en die men met het eerste opslag van het oog zien kan, zyn altoos de zelfden: Tot hier toe hebben de werklieden, met al hun kundigheid, geen beter orde kunnen bedenken.

Onderstellende nu, dat men in agt of negen Eeuwen geen voetspoor of teeken van deeze Scheepen meer had, wat denkbeeld zou men zig dan van deeze Oorlog Scheepen maken? Hoe zoude men de verschillende *Charters*, en de nog onderscheidene soorten in die zelvde *Charters* ontwarren? Hoe zoude men zig uit dien doolhof redden?

Ik zie reets voor uit, de onzekere en ongegronde redeneeringen, welke de stil zittende Geleerden dien aangaande zouden maaken. De geringste dwaaling die men hun zoude kunnen verwyten, zoude zyn, by de eerste *Charter* te beginnen, en op te klimmen tot de vyfde of zesde, die ze zonder twyffel als de voornaamste zouden aanzien. Nogtans is zulks geheel het tegendeel, zynde de eerste rang het grootste, en zo vervolgens de 2de 3de enz. de kleinere Scheepen.

Einde.

I N L E I D I N G.

'er Enterdreggen of Haaken, om den Vyand aan te klampen, en Valbruggen om over te enteren, deeze laatsten waren op het voor einde. De Vloot in verwarring zynde, wierp men dezelve in Zee, als ook de toorens om ligtvaardiger de vlugt te kunnen neemen. De Voorsteven was omtrent gelyk water, van een metaale punt of drie-tand voorzien.

Het gebruik der Toorens heeft nog zeer lang geduurt, hoewel het maakfel der Scheepen reeds veel veranderd was.

Men had Scheepen met Toorens in de Vlooten van h^{PHILIPPUS} toe-

Eindelyk de ouden, byzondere naamen bedagt hebbende, om de Roeiers der Galeien met *drie reien Riemen* te beteekenen, zouden ze 'er ook niet uitgevonden hebben, om die der zo genaamde *Quadriremi*, *Quinqueremi* enz: te beteekenen, indien die Vaartuigen iets nieuws, en volkomen onderscheidend van de eersten gehad hadden?

ATHENEUS die ons de beschryving der beroemde Galei van P^{TOLOMEE PHILOPATOR} gegeven heeft, erkent nogtans dat dezelve niet dan die drie zoorten van Roeiers had: en het komt my moeielyk voor, dezelve over een te brengen, met de *veertig reien* Riemen die zulk een Galei vereischt. Om met eenige nauw-keurigheid aan die reien te beantwoorden, moesten 'er niet *veertig* zoorten van Roeiers geweest zyn?

De *Romeinen* welke nooit verlieten, het gene ze nuttig en voordeelg tot hun roem bevonden hadden, bleeven wyfkyk by het gebruik der Galeien met *drie reien Riemen*, welke naar waarfchynelykheid altoos op ieder dek *tien Roeibanken* hadden. De andere volkeren welke minder beleid by hunne dapperheid voegden, en die alles door geweld wilden meester worden, wilden daar in uitfteeken, om zwaarder en meer verheeven vaartuigen te hebben.

MARCUS ANTONIUS leende van de *Egyptenaren*, *Tiriers* en andere *Oosterfche* Volkeren, de geene, waar van hy zig in de flag van *Adium* bediende, en die de voornaamfte oorzaak van zyn nederlaag waren.

Het gebruik der *Tiremi*, waar mede *Kesjer Augustus* zig zo wel in die flag bevonden had, en hem de kundigfte en fterkfte zyner mede dingeren deed overwinnen, bleef nog onder zyne opvolgers. Maar dewyl de gelegenheden om zig daar van te bedienen, zeer zeldzaam waren, verloor dat gebruik zig langzamerhand: en drie honderd jaaren na de dood van *AUGUSTUS*, had men niet alleen geene van die Galeien meer, maar men was zelfs onweetende, hoe dezelve gebouwt geweest waren Dit bekenkende Auteurs die ten tyde van *CONSTANTINUS* en *THEODOSIUS* geleefd hebben.

Het

toegenaamd de *Schoone*, en van de *GUY Grave van Vlaanderen*.

De *Scheg*, met een punt of drietand, is ook tot op dien zelfden tyd in 't gebruik geweest, waar van de Historie Schryvers nog door dat gedeelte de Oorlogfscheepen beteekenen.

Van dien tyd af, begon men Scheepen die zwaarder van hout waren, te bouwen, om te beter die puntige Scheg te wederstaan, welke daar na onnoodig of nadeelig bevonden wordende, oorzaak was dat men in 't vervolg een lang voor uitsteekende Scheg, van gelyke hoogte als het Voorfchip maakte, omtrent zo als aan de heedendaagse Galeien. Ondertuffchen de uitvinding van 't Buskruit in 't Jaar 1330, deed het fchietgeweer langzamerhand invoeren, zonder nogtans volkoomen de oude wyze van vegen te doen verlaaten (a).

De

Het fchynt, dat men ter dier tyd de ongemakken der *drie Dekken*, waar mede de Galeien belemmerd waren, bemerkt heeft, en dat men gemaklyker en nutter vond, al de Roeiers op het zelve dek op eene hoogre te plaatfen, het geen de beweging der Riemen eenpariger, fterker, en gefadiger maakte. In de tyd zelve, dat de drie dek Galeien (*Tliremi*) het meest in gebruik waren, vonden 'er zig, die de Vaartuigen met *een Dek* verkooren, en waar op al de Roeiers waterpas met elkander roeiden. Dit getuigt THUCIDIDES van POLICRATUS *Tiran van Samos*. Hoewel hy zig zeer magtig ter Zee had gemaakt, en dat hy al de Eilanden van den *Archipel* tot onderwerping gebragt had, bediende hy zig nogtans maar, van Scheepen met *een dek*, en hy verloor dezelve boven de Galeien van *drie reien* Riemen. Een lange ervaring had hem gelukkig daar aan gewend.

(a) Eenige jaaren voor deezen tyd, en wel volgens de befte Auteurs in 't Jaar 1300. (*Hift. Nav. d'Angleterre* 1 D. 9 *Hoofd.*) word gefield een andere uitvinding van 't uiterfte nut gedaan te zyn, bestaande in de *Zeilfteen kragtige naald* of het *Compas*; men zegt dezelve gefchied te zyn in *Europa* omtrent dien tyd door JAN GIOIA, welken anderen FLAVIUS GIOIA noemen, geboortig van de Stad *Amalfi*, leggende op de Kust van 't gedeelte des Koningryks van *Napels*, dat men *Terra di Laverro* noemt. Nogtans vind men niet, dat eenig groot voordeel uit deeze ontdekking, gedurende meer dan een Eeuw, getrokken is; wat meer is, men weet zelfs niet op wat wyze dezelve aangenoomen wierd; wie 'er voor het eerfte gebruik van maakte; nog op wat wyze dezelve na andere Landen overgebragt wierd.

De *Spanjaarden* hadden Geschut in, 't Zee gevegt vereenigd zynde met de *Franfchen*, tegens de *Engelfchen*, voor Rochelle in den Jaare 1372. (*Hift. Nav. d'Angleterre. 1. Deel 12 Hoofdftuk.*) Deze Slag is de eerfte, in wier befchryving men van 't gebruik dier Wapenen in de Vlooten melding gemaakt vind.

Vele Jaaren verliepen, bevorens de Vlooten 'er wel van voorzien waren: Eene zo groote omkeering in de wyze van Vegtten, en welke de Bouworde der Scheepen, in 't geheel moest doen veranderen, konde niet fpoedig gedaan worden. Ook werd als een merkwaardige zaak aangehaald, dat in 't Jaar 1545. in een Zee-gevegt der *Franfche* Vloot tegen de *Engelfchen*, en welk meer dan twee uren geduurd heeft, *wierden niet minder dan drie honderd Canon fchooten gedaan, zo wel van de eene als van de andere zyde*: De Vlooten waren nogtans ieder van omtrent honderd Scheepen.

In het jaar 1588 waaren, in de *Spaanfe* Vloot, welke onoverwinlyk genaamd wierd, reets veele Scheepen van 50 ftukken Geschut, zynde de geheele Vloot met drie duizend een honderd vyf en zefftig ftukken voorzien (*Hift. Nav. d'Angleterre. 2. D. 25 Hoofdft.*)

Maar een halve eeuw daar na, had men al Scheepen die veel Geschut voerden. Een *Franfch* Schip *la Couronne*, in den jaare 1638 op de Rivier de *Vilaine* gebouwd, voerde 72 ftukken zwaar Geschut.

In 't jaar 1641 wierd door het *Franfch* fchip *L'Admiral* al 36 en 24 ponders gevoerd. En in 't jaar 1692 *le Royal Louis* een Drie Dek Schip, te *Toulon* gebouwt, zynde het fraifte Schip van Linie, dat 'er tot dien tyd toe nog gezien was, en dat miffchien nu nog voor een model zou kunnen dienen, voerde 110 ftukken Geschut, waar van 'er 90 in drie volle Batteryen van 48, 18 en

12 Ponders, en 20 Sukken van 8 en 6 Ponders, op het halfdek en bak geplaatst waren.

III.
De orde der
Vlooten heeft
met de wapen-
nen moeten
veranderen.

De orde der Vlooten moest te gelyk met de wapenen veranderen; die der ouden, maakte de schikkingen redelyk onverschillig. Men rekende het nogtans een voordeel, boven wind van den vyand te zyn, en ook dat dezelve de Zon in 't aangezicht had.

De orde van Bataille hing van de beweeglykheid der Schepen, en van de Krygs-listen die de Admiraaen voorhadden, af. Al de Scheepen waren met Riemen voorzien, zy streeken hunne Zeilen om te slaan; boden den Vyand de Steven, en naderden met kragt van Riemen tegen elkander, zoekende ieder, die zyner tegenparty al nevens hem heen loopende, te breeken, indien hy niet met zoo veel behendigheid, als de geene die hem attaqueerde, zyn Riemen wist in te haalen; of, om hem van ter zyde aan te klampen, denzelven met de steven in de zyde dringende.

De Scheepen, op wat wyze het zy, elkander aangeklampt hebbende, hadden geen beweeging dan die van de Zee. Dan wierd men hand gemeen, en wierd om zo te zeggen, zonder een voet te wyken, gevogten; Het was aan boord leggen en storm loopen, ze konden niet wel anders vegten; De minste verheid maakte de *Pylen*, *Werpflingers* en haast alle werktuigen vrugtelooos.

Zomtyds waren de Vlooten op twee of drie parallele lynen gerangeerd; zelden waren ze op eene enkele linie, ten zy dezelve de gedaante van een halve maan had. Het is te begrypen, dat deze orde voegde voor Roeivaartuigen, die hunne voorsteeven biedende, vogten. In de slag van *Ecnome*, tusschen de *Romeinen* en *Caribaginenzen*, had de Vloot der eersten, de gedaante van een *drieboek*, of een soort van een *wig* voorwaards,

en

en in de midden van de lengte van twee regte parallele lynen; die der laatste was in een winkelhaak gerangeerd, waar van eene vleugel agterwaards uitgestrekt was, gelyk als beschut voor de eerste aanval, en ingereedheid om de Romeinsche Galeien, welke door de Linie heen gedrongen waaren, in de flank te vallen.

De Historie der ouden heeft ons veele en onder scheidene dier ordens naagelaaten, waar van eenige in latere tyden opgevolgt zyn.

By voorbeeld, in de Bataille van *Sluis* in *Vlaanderen* in 1340. was de *Engelsche* Vloot in twee linien gerangeerd; de eerste uit de grootste Scheepen bestaande, en de tweede uit kleinere vaartuigen, die te gelyk diende om de eerste, waar het nodig was, te ondersteunen. (a).

In

(a) Deze slag en orde der Vloot word op de volgende wyze beschreeven (*Hist. Nav. d'Angl.* 1 D. 12 Hoofdst.) benevens eenige Aanmerkingen van P. Daniel.

Koning EDUART III. vergaderde een Vloot van 200 Scheepen, welke nog door de Vloot uit het Noorden versterkt wierd; dezelve ging met zyne troupen den 22 Juny aan Boord, en vertrok 's anderen daags uit Duins met 260 Scheepen tot het Gevegt.

De *Franschen* vroeg tydig daar van verwittigt, vergaderden al hun Zee-magt, bestaande in 400 Zeilen in de haven van *Sluis*; FROISSARD zegt, meer dan 120 zwaare Scheepen, en een groot getal kleinere, welke hy *Hanquebos* noemt, en welke omtrent 4000 Man aan boord hadden, zo *Picardies* als *Normandiers* en *Genuezen*. Deze laatste waren door hun eigen Admiraal BARBARENO een *Italianer* gecommandeerd. De *Franschen* hadden twee Admiraalen, te weeten HUE DE KERVEL en PIETER BABUCHET.

FROISSARD beschryft op de volgende wyze de orde van Bataille: De *Koning* zegt hy, beval aan alle zyne Schepen zig gereed te houden, plaatste de sterkste vooraan, vol *Boogschutters*, en formeerde daar van de twee eindens der Linie; van twee tot twee Scheepen met *Boogschutters*, plaatste hy 'er een met zwaar gewapende Mannen; hy deed ook een andere linie op zyde formeren, als een *Corps de Reserve*, en plaatste in deeze Scheepen *Boogschutters*, om de

geene

In 't Jaar 1545. was de *Fransche* Vloot, onder de orders van den Admiraal d'ANNEBAULT, in de Slagtegen de *Engelschen* in

geene die zulks het meefte noodig zoude hebben, te ondersteunen, en te hulp te komen, na dat zig de gelegenheid daar toe zoude opdoen.

De *Engelsche* Vloot naderde in die orde de haven van Sluis, en vond de *Fransche* Vloot reeds in orde van Bataille gerangeerd, haar inwagende: weinig daar na, viel de bloedigfte Slag voor, welke ooit in die Zee gegeven was, en de eerfte, waar in een *Koning* van *Engeland* in Persoon gecommeerdeerd had. Na dat de Engelschen door hunne behendigheid en goed overleg de wind en 't voordeel der Zon gewonnen hadden, en dat de Vloot op een bekwamen afstand was, om te attaqueeren of geattaqueerd te worden, deed de *Koning* zein tot het gevegt doen.

De *Franschen* begonnen het Gevegt, doende voor uit gaan het Schip genaamd de *groota Christoffel* (het welk zy het voorgaande Jaar van de Engelschen genoomen hadden) voorzien met veel Muziek, tragtende de Linie der Engelschen te breeken, om tot het Schip; waar op zy meenden dat de *Koning* was, te komen; maar door een meenigte van Pylen, waren in een oogenblik de dekken met dooden en gekwetsten bedekt, en dit Schip wierd ten eerften genomen; de Engelschen plaatsten 'er voort van hunne Boogschutters weder op, bedienden 'er zig verder van in dien slag, en behaalden een volkomen overwinning. Het verlies aan de zyde der Franschen wordt gezegt van 230 Schepen, geweest te zyn, andere zeggen, dat 'er weinig overbleeven; een der Admiralen sneuvelde, en de andere wierd gevangen genomen. Dit gevegt duurde van 's Morgens 8 Uuren tot 's Avonds omtrent 7 Uuren. Waar by de *Fransche* Historie Schryvers zeggen, dat de *Engelsche* 10000 Man zouden verloren hebben, en volgens het zeggen der Engelschen maar 4000, en de Franschen 30000 Man, waar van het grootste gedeelte verdrongen is.

Waar by de volgende byzonderheid verhaald word, dat de afgezondene aan den *Koning* van *Frankryk*, verlegen zynde op wat wyze dat zwaare verlies aan den *Koning* bekend te maken, zyn Hofnar het doen op zig nam, en voor den *Koning* komende, begon uit te roepen; *o lufbertige Engelschen! o Engelsche Bloodaards! Volk zonder hart!* waar op de *Koning* hem vragende, waarom hy dezelve Bloodaards noemde, wat zy dan gedaan hadden? Waerom? Antwoorde hy, het is om dat ze geen hart gehad hebben, in Zee te springen, zo als uw Majesteits braave Onderdaanen, zo wel *Normandiers* als *Franschen*.

P. DANIEL maakt wegens deze slag de volgende Aanmerkingen: de eerfte, dat hy in 't verhaal van deeze slag, niet van het *Roftrum* spreekt, het welk in oudere tyden het voornaamfte aanvallend Wapentuig van een Schip, van een Galei en der Roeyers was; en dat hy die manier van Manoeuvreeeren van een Schip niet uitlegt, door welke de Commandant van een Schip, de Riemen des

anderen

in een halve maan gerangeerd. De Vloot was in drie *Corpsen* verdeeld, dat van 't Centrum van 30 Scheepen, de vleugels ieder van

anderen tragt te verbryzelen, om door dat middel denzelven buiten gevegt te brengen; 't geen de *Romeinen* noemden *Remes detergere*; welke Manoeuvre op deeze wyze geschiede. De geene welke dit ondernam, naderde het vyandelyk Schip zo veel hem doenlyk was, in een paralelle linie, en vervolgens op het gegeeven Zein, te gelyk met alle kragt van Riemen toeschietende, ligte of haalde hy zyn Riemen schielyk in; en streek met het hol van zyn eigen Schip met geweld nevens het Vyandelyk Schip heen; waar na hy wende, en met het *Rostrum* op het andere Schip in boorde, of zig met zyn dreggen aan 't zelve vast klampte.

Hier uit volgt, dat de *Engelschen* en *Franfchen* te dier tyd, niet alleen de manier der *Romeinen*, die zig in hunne Zee-Slaagen altyd van de Riemen bedienden, verlaaten hadden, maar ook het gebruik dier Scheepen met punten, genaamd *Naves rostratae*, van welke men zig nog ten tyde van *Philippus Augustus*, in 't einde der twaalfde of begin der dertiende eeuw bediende. In der daad, nog met het *Rostrum* nog met die Scheg, welke men 'er vervolgens in de plaats stelde, konde niets uitgevoerd worden, dan met behulp der Riemen.

Het is dan zeker dat de Scheepen, die te dier tyd in Gevegt waren, in vergelyking der vlakke Galeien, of Scheepen, met een laag boord, genoemd konden worden, Scheepen met een hoog boord (in 't Fransch *Vaisseaux de baut bord*).

Hoe wel men nogtans in die Scheepen met een hoog boord (*de baut bord*) of die Oorlogischeepen zig te gelyker tyd van Riemen en Zeilen bediende; maar van de Zee-Slaagen door deeze oordeelende, manoeuvreerde men 'er minder met de Riemen, dan met de Zeilen.

Het verhaal dat FROISSARD maakt van de orde van Bataille der *Engelschen*, Tweede aanmerking, geeft aan P. DANIEL gelegenheid tot een tweede Aanmerking.

Deeze Auteur, zegt hy, altyd de *Engelschen* toegedaan, zegt niets van de orde van Bataille der *Franfchen*; maar het is waarschynelyk, dat hunne Vloot omtrent op dezelve wyze gerangeerd was.

Men geeft ons te kennen.

1. Dat de *Koning* van *Engeland* alle zyne sterkste Scheepen voor aan plaatste; waar uit men besluiten kan, dat zy ten minsten twee linien formeerden.

2. Dat de Scheepen aan de einden der eerste Linie vol *Boogschutters* waren; dit was om den Vyand zonder ophouden met hunne Pylen te kunnen aanvallen; en kan daar uit opmaaken, dat de geene die in 't Centrum van zwaar gewapende Manschap voorzien waren: we vinden behalven dien, dat van twee tot twee Scheepen, met Boogschutters, een Schip met zwaar gewapende Manschap geplaatst was, zonder twyffel met het oogmerk, om te schielyker in staat te zyn, van na by te slaan.

3. Dat

van 36. Ook waren 'er verscheide Galeien, maar die waren niet

3. Dat men een Esquader op eenigen afstand blyven liet, als een *Corps de Reserve*: dit Corps had waarschynelyk order van tyd tot tyd Scheepen af te zenden, om de geene welke zy zouden bemerken, dat het te zwaar hadden, te hulp te komen.

Dat de *Engelsche* Vloot op twee linien gerangeerd was, is eene Aanmerking welke het geene we te voren gezegt hebben, bevestigd; dat dezelve voor 't grootste gedeelte uyt Scheepen met een hoog boord (*Vaijjeaux de baut bord*) bestaan heeft, en niet uit Galeien: want de gemeene manier de Galeien te rangereen, was, in een halve Maan, welkers einden voorwaards na den Vyand toegekeerd waren, om elkander de steeven toe te wyzen: en gelyk de Galeien tegenwoordig hun Geschut regt voor uit hebben, op dezelve wyze hadden ze in dien tyd, aldaar hunne voornaame Werktuigen of Gereedschappen tot hunne verweering: en indien in de Scheepen met een hoog boord, de *Boogschutters* en *Slingeraars* op het dek geplaatst waren, is het klaar, dat ze met de zyden na elkander toe geslaagen hebben, zo als tegenwoordig, 't zy aanvallende of zig verweerende.

Derde aanmerking.

De derde Aanmerking van P. DANIEL, is, dat na dat ze de Pylen geschooten hadden, men te dier tyd spoediger overging elkander aan Boord te leggen, dan hedendaags, en dat men op een ongeregelde manier sloeg zonder zig veel te bekommeren de Linien te breeken. Maar dewyl de Vlooten op meer dan eene linie gerangeerd waren, is het meer dan waarschynlyk, zegt hy, dat de Scheepen der tweede Linie in gevegt bleeven, terwyl die der eerste elkander aanklampsen en abordeerden.

De Vlooten in dien tyd, waaren veeltids zeer talryk in Scheepen, dog dezelve waren niet groot; om een denkbeeld 'er van te geven, zal het volgende (uit *Hist. Nav. d'Angl.* 1 D. 12. Hoofdst.) hier by voegen.

In 't jaar 1347. Zegt die *Auteur*, wierd *Calais* door *d'Engelschen* genomen, zynde na een blokkeering van 11. Maanden door honger vermeesterd, tot deeze blokkeering wierden meer dan 700 Scheepen gebruikt. Hy voegt 'er by, dat een Vloot bestaande uit zo veel Scheepen, als deeze, die tot die Blokkeering gebruikt wierd, zoude in de gedagten van veele Leezeren voor een verdigtzel kunnen gehouden worden. dewyl het tiende deel van dat getal, tegenwoordig genoeg zoude zyn, om een groote en sterke Vloot uit te maaken; maar deeze gedagten zullen ophouden, wanneer men agt geeft, op het grootte verschil der Scheepen waar van men zig op dien tyd in den Oorlog bediende, en die welke men nu heeft; want het geheele getal der Scheepen was 738. en dat der Matroosen 14956, welke alle 4. Stuivers (*deniers*) befolding 's daags hadden: Maar onder dat getal van Scheepen waren 'er maar 25 aan den Koning behorende, deeze hadden met elkander omtrend 490 Matroozen,

niet in Linie, deeze waaren gefchikt om by Detachementen aan te vallen, ingevolge de omftandigheden (a).

Deeze

zen, het geene maar op 17. man voor ieder Schip uitkomt, alle overige Scheepen, wierden uit onderscheidene Zeehavens by een gebragt, en waar van men een Lyft vind, welke aantoonst hoe veel Scheepen ieder voor zyn aandeel gaf; en hoe sterk dezelve bemant waren. In deeze lyft vind men 83. plaatzen benoemd. *Tarmouth*, word 'er gezegt dat op dien tyd de voornaamfte plaats was; voor den Scheeps-bouw, ook bragt deeze alleen 43 Scheepen by, en Foy of Fowey 47. De Engelsche Scheepen waaren 700 in getal, daar by waaren nog 38. Vreemde van *Bayonne*, *Vlaanderen*, *Spanjen*, *Ierland* en 1 van *Gelderland* met 24 Matrooſen.

Ook vind men 'er nog een uitrekening der koſten deezer Zee-magt en is van 31294. Land-troupen, zonder de *Lords* 'er onder te rekenen; alles te zaamen voor den tyd van een jaar en 131 dagen de bezolding der Matroozen 'er onder gerekend; heeft alleenlyk 127101. *Ponden Sterl.* 2. Sch. en 9 Stuivers bedraagen.

(a) Men vind aangaande deeze Vloot het volgende verhaal (*Hiſt. Nav. d'Angl.* 1 D. 22 *Hoofd.*) van P. DANIEL dat deeze Vloot uit 150. zwaare Scheepen en 60. andere van minder groote beſtand, behalven 25 Galeien.

Deze 25 Galeien hadden order, om zig zodanig te poſteeren, dat de Engelschen op geenerhande wyze eenigen byſtand konden bezorgen, aan de Stad *Bologne*, die de Engelschen het voorgaande jaar vermeerſterd hadden, en welke de Franſchen weeder neemen wilden;

Het Admiraals Schip (genaamd *Carracen*) word door DUBELLAY gezegt 100 zwaare ſtukken metaal gefchut te hebben gevoerd; dog dezelve moeten heel klein geweest zyn, in vergelyking der geenzen die men nu zwaare ſtukken noemt, want dezelve Auteur zegt, dat het Schip niet grooter dan van 800 Ton was; nogtans is het zeker dat het het grootſte der Vloot was.

Een *Auteur* van dien tyd welke van Zee-Zaaken gefchreeven heeft (*Barb. de re navali*) zegt dat dit Schip, gelyk als een Kaſteel, boven al de Scheepen der Vloot uitſak, en dat het zelve op Zee niets dan het Vuur en de klippen te vreezen had; In dit Schip wierd het geld voor de betaaling der troupes geplaatſt. Dit Schip is ook door brand en klippen in groot gevaar geweest. Want P. DANIEL *Hiſt. de la Milice Françoise*, zegt, dat wanneer deeze Vloot zoude onder Zeil gaan, terwyl de Koning een groot Feſtyn voor de Dames van zyn Hof voor 't vertrek der Vloot in gereedheid liet brengen, brand in 't zelve Schip ontſond, en niet tegenſtaande alle bedenkelyke middelen het niet mogelyk geweest was dezelve te blufen; Nogtans moet het niet geheel verbrand zyn, dewyl eenen HERBERT zegt, dat het Schip het welk het geld in had by *St. Helene* aan de grond raakte, de dag na de eerſte Schermutſeling tuffchen

Deeze laatste orde is gevolgt tot onder **LODEWYK XIII. P. FOURNIER** (*Hydrogra* 1. 3. Cap. 4.) spreekende van de orde der
Schee-

tusfchen de twee Vlooten, zo dat men moeite had om het Geld uit het zelve te redden, en dat het voor de tweede maal was dat het zelve gevaar liep te verongelukken.

In de memorien van **MARTIN DUBELLAY** vind men de wyze van ter Zee te vegten in dien tyd, met de meefte naauwkeurigheid befchreeven. Hy zegt, dat het getal Scheepen deezer Vloot uit 150 groote Scheepen, behalven 50. andere kleinere, en 25 Galeien befond. Deeze gingen alle den 6de, July onder Zeil uit *Havre de Grace*, *Honfleur*, *Harfleur*, *Foffe d'Eure*, en *Dieppe*, hun koers ftellende na 't Eiland wigt of Haven van *Portsmouth*, waar de Engelfche Magt verzameld was. De Admiraal kwam den 18de op de hoogte van 't Eiland Wigt, en zond ten eerften 4 Galeien om het Eiland tot aan *St. Helena* te onderzoeken, en om de Engelfche Magt te ontdekken, beflooten hebbende dezelve aan te vallen. De afgezondene kwamen te rug, met tyding dat hunne Vloot uit 60 zwaare Scheepen befond, die zeer wel ten Oorlog uitgeruft waaren, en waar van 'er 14 met een Land-wind uit *Portsmouth* met zo veel fnelheid, goede orde en floutmoedigheid gekoomen waaren, als of dezelve voorneemens waaren, den aanval der geheele Franfche Vloot uit te houden. Maar de Franfche Admiraal met de overige Galeien opkomende, kwam de geheele Engelfche Vloot uit de Haven, zig tegens dezelve ftellende. Na een lang gevegt, dog ver af, begonnen de Engelfche na het Land te wyken, na een plaats waar dezelve zig bedekt oordeelden te zyn, eens deels door 't Gefchut van eenige Forten op de hoogtens der kufft gemaakt, als ook door Sand-banken en Klippen daar omtrent, zynde 'er maar een naauwe opening fchuins ingaande, waar naauwelyks vier Scheepen neven elkander konden paffereen.

Gedurende de Nagt, befloot de Franfche Admiraal de volgende orde van *Bataille* voor den aanftaande dag; Hy plaatfte zyn Schip in het Front onderfteund door dertig andere verkooren Scheepen; een Efquader van 36 Scheepen gecommandeerd door den Heere **BOUTIERES** had de regter Vleugel, en de *Baron van CURTON* met een gelyk getal, de linker vleugel, en wegens de voordeelige plaats die de Engelfchen hadden, wierd beflooten dat de Galeien hunne Vloot met het aanbreken van dien dag, zouden naaderen, terwyl ze ten anker lag dat ze met haar gefchut dezelve met het uiterfte vermoogen zouden aantafien, dat ze dezelve uitlokten, en zouden tragten met deze've in gevegt te komen, wykende na het *Corps de Bataille*. Deeze order wierd met veel dapperheid ter uitvoer gebracht, en het weer begunftigde deeze onderneming, zo wel als men zulks had kunnen wenfchen. Want met het begin van den dag was het dood flil, het welk aan de Galeien al de voordeelen der *Manoeuvre* die begeerd konden
worden,

Scheepen in 't Gevegt, zegt van den Admiraal, dat *wanneer men tot een Gevegt komen moet, zal by niet zeer verleegeen zyn, wegens de*

schik-

worden, gaf, tot groot nadeel der Engelschen, welke zig by gebrek van wind niet verroeren konden, en bleeven aan 't Geschut der Franschen bloot gesteld: en dewyl ze hooger van boord en zwaarder dan die Galeien waren, was 'er haast geen schoot die niet raakte; in plaats dat de Galeien zig wenden met behulp hunner riemen, zo als ze wilden, en ontgingen door dat middel het gevaar van 't Geschut des Vyands. Dog een Land-wind opgekomen zynde, hadden de Galeien nauwelyks tyd om te wyken, waar van men verdere omstandigheeden (*in Hist. Nav. d'Angl.*) vinden kan.

Alleenlyk zal ik hier nog byvoegen, eenige aanmerkingen van P. DANIEL (*Hist. de la Mil. Franc.*) Onder anderen, dat de Oorlogfscheepen te dier tyd, met *Poorten* om het Geschut te plaatfen, gebouwt waren, maar dat zodanige Bouw-orde nieuw was.

Het is zeeker dat dit reets in gebruik was, onder de Regeering van LODÉWYK XII. Voorzaat van FRANCIS I. (in 't begin der 16 Eeuw), gelyk men zulks ziet door het voorbeeld van een Schip genaamd *la Charente*, 't welk meer Geschut voerde dan moogelyk zoude geweest zyn, indien het zelve niet met *Poorten* was voorzien geweest: maar ik geloove niet dat die manier van bouwen voor deszelfs Regeering of die van KAREL VIII. zyn Voorzaat in gebruik was. Doen plaatfte men gemeenlyk maar een klein getal Stukken op het Dek, (want waarfchynlyk was 'er maar een) en dezelve waren alle voor en agter geplaatst, zo als het zelve nog op de *Galeassen* en voor op de *Galeien* heden-daags in gebruik is.

Aangaande het verschil in groote der Oorlogfscheepen oudtyds, ten aanzien van de heedendaagse, vind men nog eene onwederfpreekelyke proef, in de *Hist. de la Milice Françoise* van P. DANIEL, alwaar hy van de Fransche Scheepen het volgende zegt.

Om te bewyzen, dat de grootfte Oorlogfscheepen oudtyds niet by de heedendaagse in groote te vergelyken waren, heeft men alleenlyk op te merken, „ dat onze Vlooten in havens uitgeruft wierden, waar tegenwoordig Scheepen „ van middelbaare groote geen diepte genoeg zouden hebben om vlot te leggen, *Harfleur* was eene van de voornaamfte dier Havenen, nu weiden de „ Beesten waar oudtyds geheele Vlooten ten Anker lagen; de Zee is 'er zelve „ een groot stuk van weg geweeken, en men ziet hoe laag het water 'er in „ dien tyd was. Nog was *Havre de Grace* een der voornaamfte verzamelploaatsen, na dat FRANCIS I. de haven van dien naam had doen maaken. Men „ bediende zig zelden van de Haven van *Brest* om de Vlooten te verzamelen, „ dewyl dezelve aangezien wierd te ver afgelegen te zyn. *Port Louis* was „ niet in de tegenwoordige staat, en die van *Rochefort* was daar toe niet in „ gebruik, nogtans zyn dat de Havens van den Oceaan waar onze groote „ Scheepen ankeren.

schikking van zyn Vloot; zynde 'er zo te zeggen maar eene in gebruik op Zee, te weeten in een halve Maan: dat by 't gros van zyn Vloot moet formeeren van Gallioenen en Scheepen, de sterkste van hout die by heeft; en zal op de vleugels de lichtste Scheepen leggen, om de zwaare op sleepstouw te neemen, den Vyand te omcingelen en te barcelereren (a).

In 1647.

(a) Wegens het rangeeren der Vlooten in een halve Maan oudtyds in gebruik, vind men eene beschryving (*Evol. Nav. P. Hofte*) van een zeer bloedige Slag, welke hier in voegen zal. De Slag van *Lepante* (zegt die Auteur) is eene der beroemste die op Zee voorgevallen zyn. Dezelve viel voor in de *Golf van Lepante* den 7 Oct. 1571. tusfen de *Christenen* en *Turken*, de Vloot der eersten bestond uit 205 groote en kleine Galeien, en de *Turken* hadden 'er omtrent 260. Ieder derzelve formeerden eene groote kromme Linie, de beide einden wat voorwaerts na den Vyand toe geboogen. DON JAN VAN OOSTENRYK eerste Admiraal der Christenen Vloot, had zig in de midden derzelve geplaatst, en had desselfs regter Vleugel, aan den beroemden ANDRE DORIA gegeven, en de linker aan MICHEL BARBERIGO.

De BASSA PETTAU Admiraal der *Turken* had zig ook met BASSA ALI in de midden der zynen geplaatst, en had het Commande der regter Vleugel aan de *Bassas* van *Alexandrien* MEHEMET en SIRACO gegeven, en desselfs linker Vleugel, aan ULNCHIALI Gouverneur van *Algiers*. Omtrent twee uren 's nademiddags, waren de Vlooten elkander met kragt van Riemen genadert, en het gevegt begon met een ylyk geschreeuw. De Linker Vleugel der Christenen deed ten eersten wonderen: BARBARIGO attaqueerde 'er de *Turken* met zo veel dapperheid, dat dezelve het vuur der Christenen niet meer konnende uitstaen, zy het daar omtrent op strand zetten, waar zy, zig in Zee werpende eenige het Land kregen, andere verdronken, hunne Galeien in de magt der Overwinnaars latende. BARBARIGO genoot niet lang het vermaak deezer Overwinning, een der laatste Pylen der *Turken*, kwetste denzelven aan 't Oog, en hy overleed 's anderen daags met een groot getal dappere Officieren, die zyne dapperheid opgevolgt hadden, mededeelende in de lasten, en eere van zyne daad. Onder tusschen vogten de twee *Corps de Batailles* met zulke hitte die alle verbeelding te boven gaat. DON JAN had de Galei van *Bassa ALI* geabordeerd, en niet tegenstaande 300 *Janissaren* die dezelve verweerden, had hy dezelve met de *Sabel* in de hand veroverd. Het voorbeeld van dien dapperen Admiraal, aanmeerde de Christenen ter regter en linker zyde zodanig, dat ze als Leeuwen op de *Turken* aanvielen, abordeerden, veroverden, boorden in de grond, verbranden een groot getal hunner Galeien, bedekkende de geheele Zee met doode Lighaamen der *Turken*.

Deeze

In 't Jaar 1647. in de Bataille van *Canée* was de *Venetiaanse* Vloot bestaande uit Galeien, in een driehoek gerangeerd, welkers basis van 6 Galeäsen geformeerd, van een andere Linie van Galeien, in een halve Maan gerangeerd, en van een reserve in drie Corpfen verdeeld, ondersteund wierd.

Eindelyk de Vlooten niet meer uit Roei-Scheepen bestaande, of uit Galeien en Scheepen van Linie te zamengevoegt, maar alleen uit de laatste, welke onder zeil zynde, vegten, en welkers kragt geheel in hunne zyden bestaat, zyn dezelve op geene andere wyzen meer, dan in eene regte Linie evenwydige, aan die der Vyanden, gerangeerd; alle Scheepen de wind over dezelve boeg houdende.

Het

Deeze verweerden zig zeer dapper, en vermengende hun gehuil, met het vreeslyk bulderen van het Geschut, vermeederden den affchrik van een Gevegt, waar duizend yslyke voorwerpen, schrik aan de aller onverzaagsten konde veroorzaaken. De Admiraal PERTAUD, wederstont vier uren lang de Stormen van vier Galeien der Christenen: maar zig eindelyk haast alleen ziende, zonder Riemen of Roer in de midden van een hoop doode Lighaamen, sprong hy in een Brigantyn, waar in hy in zyn retraite gedood wierd.

Naderhand was het Gevegt niet dan een yslyke slagting: de *Turken* zig zonder Opperhoofd ziende, wierpen zig in Zee, en reddden zig zwemmende na de Christen Vaartuigen: maar door de woede van 't Gevegt, wierden ze met Sabels ontfangen; men kapte hun de armen af, kloofde hun den kop, floeg hen met de Riemen dood: nooit is 'er zo een yslyk bloedbad aangerecht.

ULUCHIALI alleen, hebbende DORIA daar gelaaten, was op het Corps de Bataille der Christenen gevallen, en had 'er in korten tyd een groote verwoesting onder veroorzaakt; maar vreezende dat DORIA hem van agter zoude aantasten, ontkrook hy zig met dertig Galeien uit den stryd, welke alleen van zo eene algemeene neederlaag het ontkwaamen.

Vyf en twintig duizend *Turken* zyn 'er omgekoomen, behalven drie duizend vyf honderd gevangenen, die de Christenen het leven spaarden, met honderd dertig Galeien die ze genoomen hebben.

De Christenen verloorren maar tien duizend man, en vyftien van hunne Galeien, en zy zouden het *Ottomaansch Ryk* vernield hebben, indien ze zig zo eene groote overwinning ten nutte gemaakt hadden.

Het is klaar, dat de verschillende wyze van vegten, der Scheepen, en die der Galeien, hunnen dienst onbestaanbaar, in een zelfde Linie maakte.

En agt gevende op de verandering die het gebruik van 't Geschut, in de Bouw-orde en Manœuvre der Scheepen veroorzaakt had, moesten de Vlooten noodzaakelyk koomen, tot de orde die men hedendaags volgt.

De Scheepen moeten gevolgelyk de zyde bieden, geslooten in elkanders Kielwater Zeilen, en de by de Wind-Linie houden, het zy om 'er het voordeel van te behouden, of om 't zelve aan den Vyand te betwisten.

IV.
De Linie van
gevegt heeft de
March-orde
bepaald.

De voordeeligste Linie van Gevegt bepaald zynde, moet de *March-orde*, noodzaakelyk daar van afhangen, en veel overeenstemming daar mede hebben, op dat de Vloot te spoediger en gemaklyker, van de eene tot de andere orde konde overgaan, en ter zelve tyd, in de March meer vereenigt zyn.

V.
Evolucie, wat
de zelve is,

De *Evolutien*, zyn de uitvoeringen der bewegingen, welke die onderscheidene ordens, en de schikking der Esquaders vereischen; het is door *Zeinen*, dat men aan de Vloot te kennen geeft, de beweging welke dezelve uitvoeren moet.

Deeze twee voorwerpen zullen de verdeeling deezer verhandeling uitmaaken, waar van het eerste deel, de *Evolutien* inhouden zal.

We hebben geen andere Verhandelingen der Zee-Tacticq, dan de *Evolutien* van P. Hoste; een werk, 't welk weinig meer te vinden is, uitmuntend in verscheidene opzigten, hoe wel het zelve veel onnoodige Manœuvres inhoud, Behalven dit werk heeft men niets dan onze Boeken van orders en zeinen, welke de Admiralen aan hun Esquaders geeven, den togt beginnende, onder

onder welke de zeinen van den *Marchalk* TOURVILLE, een zeer goed voorbeeld zyn, en voor de beste aangezien worden.

Maar deeze verhandelingen volkomelyk onafhangelijk, en alleen opzigtelyk, ieder in 't byzonder, zynde, op het voorwerp van dien togt, voor welke zy gemaakt zyn; heb ik gedacht dat het van nut voor de *Koninglyke Zee-Magt* zoude zyn, dezelve voor de onderwyzing der aankoomende jonge lieden, een algemeen werk te geeven, terzelver tyd inhoudende, alle *nuttige* en *noodige Evolutien*, in de verschillende omstandigheeden te pas koomende, en daar by te voegen de zeinen die tot de uitvoering derzelve vereifcht worden.

Ik heb daarom de wezendlykste of *noodzaakelykste Evolutien* uitgezocht, welk ik op de eenvoudigste wyze, my moogelyk zynde, heb uitgelegt, vermydende voor al de wyze van P. HOSTE, welkers meetkundige bereiding, en de onvermydelyke noodzaakelykheid der Figuren, het leezen van dezelve redelyk moeielyk maakt.

En gelyk het meefte gedeelte van onze Boeken der orders en zeinen, niet van de byzondere beweegingen, fpreken, welke tot de uitvoering van eene algemeene Evolutie ftrekken, daar men 'er nogtans heeft, die door de agtervolging van onderscheidene beweegingen, van ieder Corps of Colom gedaan kunnen worden, heb ik aan de Evolutien in het eerfte deel vervat, de zeinen (in het tweede deel) daar op toegepaft.

Want het is zeker, dat indien de byzondere Scheepen, niet in de nette beweeging van hun geheel Esquader, over een gekoomen zyn; een beweeging, die, indien het geoorloofd is, my dusdanig uit te drukken, een der *eerfte grondregels* van de Evolutie is, het dan onmoogelyk is, dat niet in plaats van de goede

orde,

orde, in tegendeel de verwarring daar uit voort zoude koomen, en dat men, om tot de orde te koomen die ingevolge de omstandigheid vereischt word, men een tyd verliezen zoude, waar van de minste oogenblikken altoos kostbaar zyn, voor al in tegenwoordigheid des Vyands zynde.

Om dit toeval te vermyden, is het, dat ik my voornaamelyk uitgebreid heb, over de wyze van verandering in de Rangeering der Esquaders, het zy in de *orde van Bataille*, of in *March-orde*; zo dat men niet kan oordeelen, dat de uitbreiding, waar toe men in dat opzigt gekoomen is, onnoodig zy.

Want de Vloot, by voorbeeld, in *March-orde*, de *Avant-garde* te loefwaard, het *Corps de Bataille* in de midden, en de *Arriere-garde* te Leiwaard, en dus in de Natuurlyke orde zynde, kan de Admiraal goede reedenen hebben, deeze schikking te veranderen, zyn Colom te loefwaard of te leiwaard plaatsende, vermits hy, den Vyand van die zyde verwagtede, beeter in staat zal zyn de beste party te neemen om zig in orde van Bataille te stellen, kunnende evenwel, ingevolge de verschillende omstandigheden, de orde van Bataille, op de Linie der *Loefwaard*, op die der *Middelste*, of op die der *Leiwaard Colom* formeeren.

Dog ieder deezer Manœuvres kan op verschillender wyze gedaan worden.

Hy kan ook de *Avant-garde* aan den *Schout by Nagt* geeven, in plaats van aan den *Vice Admiraal*, dewyl hy voorziet dat hy misschien een beweging doen zal, welke de orde der hoofden zal herstellen, van halzen veranderende, om de Linie over de andere boeg te formeeren.

Wat aangaat de *bewegingen* die ik verkooren hebbe, zyn het de geenen die 't gemaklykste voorgekoomen zyn, hoewel eenige niet

zoodaanig zyn, en zelfs wegens de Natuur der beweeging, veel tyd vereischen, om uitgevoerd te worden. (a).

Voor 't overige, is de Admiraal nooit aan een enkele wyze van Evolutie verbonden, om tot een zekere schikking te koomen.

Nogtans zal men altoos met veel meer voordeel Manœuvree- ren, wanneer hy op eene vaste wyze, de uitvoering van ieder algemeene Manœuvre bepaald zal hebben; het geen hem (indien hy zulks goedvind) niet verhinderen zal, ieder byzonder tydftip eener Manœuvre aan te wyzen, zo als men 't zelve in de verhandeling der Zeinen gedaan heeft, en men het noodzaakelyk in eene nieuwe en onverwagte Evolutie behoort te doen.

De *verandering van Wind*, is nog een voorwerp, op het welke, men geoordeeld heeft, te moeten aandringen, wyl deeze de meeste verwarring, in de ordens toebrengt, en die het moeilykfte is, wel te herstellen, wegens de byna Natuurlyke onmoogelykheid dat de Scheepen in zodaanig eene omftandigheid, naauwkeurig in haar poft blyven.

Maar deeze zwaarigheid, en de verpligting waar in de Admiraal zig zomtyds bevind, de orde, door een Zein van orde en verzaameling te doen herstellen, in plaats van zulks door de gemeene regels der Tacticq te onderneemen, dit is de beweegrede, om alle moogelyke middelen te geeven, de Orde te behouden.

Men is dan nog verplicht geweest, in eene uitbreiding van dien aart van Evolutien te treden.

De

(a) Men zal by de uitlegging der beweegingen, verfcheiden Evolutien vinden, op andere manieren dan die van den Auteur uitgevoerd wordende; Deeze kan men onderscheiden, zynde inspringende gedrukt. Dog in het tweede Deel, handelende van de Zeinen, zyn deeze bygevoegde Manœuvres 'er uit gelaaten, nog Zeinen daar voor geformeerd, als onnodig oordeelende het Boek daar meede te vergrooten.

VI.
Beweeingen:
in tegenwoor-
digheid des
Vyands zo min
moogelyk te
doen

De *beoeffening der Evolutien*, zal, wegens de zwaarigheid van derzelver nauwkeurige uitvoering, klaar doen blyken, dat men zo veel moogelyk vermyden moet, veele beweegingen voor den Vyand te doen.

De beweegingen breeken meeft altyd de orde, en vereifchen zomtyds, de verwydering van eenige Corpsen, als, wanneer men eene Divisie doet wenden, om te loefwaard op te loopen, of van post te veranderen.

De oplettende Vyand kan zig van dat oogenblik bedienen, om de Vloot te attaqueeren, bevorens derzelver orde geformeerd is.

Nogtans, dewyl 'er onvermydelyke beweegingen zyn, heeft de Admiraal om dezelve gemaklyker te maaken, altoos een groote oplettendheid, zyn Vloot geflooten te houden.

Zo dat het Zein de orde te herftellen, gemeenlyk het eerfte, by 't aanbreeken van den dag is, of dat van de ontdekking der Scheepen.

De Admiraal neemt ook altoos in agt, in alle gewigtige Evolutien, de Linie weder te doen fluiten.

De vereenigde Vloot, in orde, en in de minste ruimte zeiende, die dezelve volgens het weer kan beftaan, is beeter in ftaat de Zeinen in agt te neemen, en veel gefchikter om fpoediger tot de orde van Bataille over te gaan, waar toe ieder andere orde moet gebragt worden.

VII.
Noodzaak-
lykheid van de
practyk der E-
volutien.

Het is dan niet genoeg, dat ieder Capitein de Zeemanfchap wel verftaa, hoewel het zonder twyffel, een groot voordeel voor de zeekerheid van het Schip, en voor de fpoed en regelmaatigheid der byzondere beweegingen zy; boven dien, behoort ten nutte van de geheele Vloot, dat de Scheepen in Linie wel geflooten zyn, zonder 't aan boord raaken te vreezen, 't geen nooit gebeu-

gebeuren moet, wanneer men met Wind, en niet al te veel Zee, de voortgang van een Schip wel weet in te rigten.

Ook moeten de Esquaders, door een daadelyke Exercitie, en niet door enkele Theorie in de practyk der Evolutien ervaaren zyn.

Een Soldaat, die heel wel alleen en buiten 't Bataillon zoude exerceeren, zyn Geweer met veel veerdigheid handelen, en alle de tempoo's met veel geswindheid en klokheit uitvoerde, zoude nogtans de overeenkomst van het Corps verbreeken, indien hy niet met dezelve geexerceerd was.

Van 's gelyken, de *practyk der Evolutien*, waar in altoos de nauwkeurigheid der byzondere Manoeuvre onderfeld word, veroorzaakt de goede orde in de Marsch, en het Gevegt: en de goede orde, is meest altoos een zeeker voortteeken van de overwinning.

De *Marschbalk* de PUYSEGUR, zegt in zyne Gedenkschriften, dat, *ziende twee Vlooten de eene tegen de andere aankoomen, is het ligt te oordeelen, ingevolge de orde en nauwkeurigheid, met welke de eene en andere voortgaat, wie de geene is, die de andere overwinnen zal.* Dit is misfchien naauwkeuriger waar, ten aanzien van een Vloot, dan van een Leger, te Land.

De *goede orde* en *Krygstugt*, geeven de lighamen kragt en veerdigheid.

VIII.
De goede orde
en krygstugt-
zyn de kragt
der Vlooten

Indien dit dubbele voordeel gemeen aan beide is, dan is het niet minder waar, dat zulks nog gunstiger aan 't geringe getal is, 't geen zig gemaklyker en spoediger dan 't groote beweegen kan, zonder uit elkander te geraaken.

De goede orde, is dan, met gelyke dapperheid, voor 't geringe getal het eenigste middel, om zig te redden.

Hier

Hier uit kan men besluiten, dat eene min talryke Vloot, daar en tegen wel in de Evolutien ervaaren zynde, zoude kunnen door een gevolg van zyne goede Manœuvres, in 't gevegt niet aangetaft worden, en dat ze zelve een talryker Vloot zoude kunnen slaan, welke minder wel geoëffend zynde, verscheidene Scheepen zonder nut, door derzelver separatie laten zoude, of weinig in staat elkander onderling by te staan.

De *Gaulen*, zegt VEGE RIUS hadden boven de *Romeinen*, hun voordeel in 't getal; de *Duitschers* hadden de Groote; de *Spanjaards* de kragt en getal; de *Africanen* de Krygs-list en Rykdom; de *Grieken* de loosheid en wysheid. De *Romeinen*, zyn nogtans overwinnaars van hun alle, door de Krygstugt geweest.

Laaten wy deeze Geschiedenissen op ons toepassen; want het is te vreezen, dat wy ons te zeer verbeelden, dat het genoeg is, dapper te zyn.

Nogtans deeze eerste vierigheid der *Franschen*, waar van men zo veel spreekt, en die men zoo hoog schat, zal ons nooit verhinderen, door een meer geoëffende Vyand geslaagen te worden. Voor 't overige, is dien eersten yver misschien minder nut op Zee dan te Land, behalven in de Entering.

Onze slaagen zyn min onverwagt; en bevorens dezelve van na by, aan den Vyand toe te brengen, moet men geduurende verscheide uren, van alle list in de Manœuvre, gebruik gemaakt hebben.

Dus is tegenswoordig, de gesteldheid onzer Gevegten; de noodzaakelyke orde der Linie, en het maakzel van onze Scheepen, laten zelden toe, tot de entering te koomen, dan in gevegten, tusschen enkele Scheepen alleen.

Maar in de orde van Bataille, is de dapperheid van den Capitein

tein min driftig; zyne voornaame oplettendheid, beftaat in het behouden der orde, en 't fluiten der Linie, op dat de Scheepen elkander wederzyds hulp verleenē kunnen, wordende daar door in ſtaatgefteld, om een magt te wederftaan, die in ſchyn grooter zynde, maar niet vereenigt, in der daad geringer is.

Boven dien, zyn de *Vlooten* niet gelyk de *Legers te Lande*; dezze laatften, in 't gezigt en bereik van elkander zynde, kan het zwakfte, een algemeene Slag zeer moeijelyk vermyden, indien het voordeel van dezselfs ſtandplaats, het zelve niet in zekerheid brengen kan.

I X
Wezentlyk
verſchil tus-
ſchen de Le-
gers te Lan-
den, en de
Vlooten.

Ter Zee in tegendeel, kan een min talryke Vloot, met meer ſpoed dan een groote, en zonder zig te ſepareeren, Manœuvreeren, enzomtyds door begunftiging van de nagt, of der verandering van Wind, buytē zyngezig loopē, en de vervolging des Vyands verydelen, waar door zy hem groote koſten veroorzaakt, en den togt, tot zyne voorneemens onnut maakt.

Ook heeft men ter Zee geen beſliffende ſlaagen, dat iſte zeggen, ſlaagen van welke het einde van den Oorlog volkome afhangt; nog algemeene Zee-Slaagen, dan, voor zo veel de beide Vlooten, zig gelykelyk daar in willen begeeven, indien zy wel Manœuvreren, want kwaade Manœuvres, kunnen een Vloot dikwils in een Slag inwikkelen, die vervolgens algemeen word.

Waar uit voortvloeit, dat de zwakſte Vloot, indien ze zeer wêl beſtierd word, zig niet verder zal inlaaten, dan ze zal willen doen.

De *Frantiſche* Zee-magt geeft merkwaardige voorbeelden daar van, (a) waar in het beleid der opperhoofden, alleenlyk de be-

houdenis

(a) Men zal nooit vergeeten (zegt de Auteur) den togt waar meede den *Marcbalk* de *TOURVILLE* zo veel eer behaalde.

houdenis des *Konings*-Scheepen geweest is, en waar door het doelwit hunner zending, niet tegenstaande menigvuldige hindernissen, is volbragt.

Dus bestaat de *waare kragt* of *overmagt ter Zee*, minder in het getal der Scheepen, en in de vuurigheid in den Slag, dan in de goede orde, in de weetenschap der Manœuvre, en in de bezaaidigheid en het goed bestier der Capiteinen.

Want indien de onverzaagtheid en standvastigheid der Landtroupen, zomtyds de mislagen van een *Generaal* herstellen; ter Zee nogtans, kan die zelve onverzaagtheid, dikwils onnut voor den algemeenen goeden uitslag, en voor 't byzondere voorwerp van den Zee-togt zyn, dewyl ter Zee geen Slagveld te winnen is, nog plaatsen in te neemen zyn.

Het is dan van aangelegenheid, de *Evolutien ter Zee* grondig te weten; een Admiraal volmaakt kundig in deeze Tactick zynde, en by gestaan wordende door de bezaadigde dapperheid zyner Capiteinen, welke in de Evolutien, en tot de Manœuvre door *lange ervaarenheid* geoeffend zyn, zal altoos groote voordeelen op den Vyand behaalen; dat is te zeggen, hy zal altoos de grootste diensten die men van Vlooten verwagten kan, aan den staat bewyzen.

De Admiraal zal altoos ter zelve tyd de Vlag doen eeren, het zy dat hy slaat, en den Vyand verstrooit, het zy dat hy hem misleid, niet tegenstaande deszelfs waakzaamheid, of ten laatsten dat hy hem ophoud, om een onvoordeelig gevegt te vermyden.

De *Regelmaatigheid der Evolutien*, bestaat niet alleen uit de vol-

koo-

Ook zal het niet ongepast zyn, den Lezer te wyzen, na de beschryving der daaden, van den beroemden *Admiraal de RUYTER*, waar in men menigvuldige voorbeelden vind, welke aantoonen wat 'er door een wys beleid kan uitgevoerd worden.

koome kennis der Manœuvre, en in eene geduurige oplettendheid, om de voortgang van 't Schip wel te maatigen; maar de-
 zelfe beftaat ook byzonderlyk, in de *nauwkeurige in agt-neeming*
der Zeinen, welke gelyk de woorden, waar uit een taal beftaat,
 wilkeurige beduidingen zyn, die alleen door de denkbeelden, die
 men in ieder togt ter Zee daaraan geeft verknogt, hun onverschil-
 ligheid verliezen.

x.
 Noodzaakelyk-
 heid van de in-
 agtneeming en
 het onder-
 fcheid der
 Zeinen.

Het *Zein* moet *eenvoudig* en *duidelyk* zyn.

Het zelfe is *eenvoudig*, indien men, zo veel moogelyk is zig van
 eene onderscheidene zaake, voor de uitdrukking van ieder bevel
 bedient, op dat 'er geen dwaaling door het dubbeld gebruik van
 een *Zein* kooome.

Men maakt het *Zein* *duidelyk*, wanneer het zonder overyling
 gefchied en dat men tyd vergund, om het zelfe op te merken,
 ook wanneer het dusdanig geplaatst word, dat het gemaklyk gezien
 kan worden, indien het daar voor vatbaar is, en in 't algemeen
 de zaak wel uitdrukt, en dat het *Zein* behoortlyk gedaan word.

De *Zeinen* die men doen kan, komen op vier Hoofd-zoorten uit.

1. De *Zeinen* waar in men zig van de *Stem* bedient, gelyk als
 de Orde of het *woord*, het geroep van verzaameling of verken-
 ning, en het bevel dat men mondeling geeft.

2. De *Zeinen*, die men door 't *Geluid* van eenige Instrumenten
 geeft, als de *Trompet*, *Waltboorn* en *Pyper*, waar by men het ge-
 luid van de *Klok*, en van onderscheidene *Tromslaagen* voegen kan.

3. De *Zeinen*, die door *Wimpels* en *Vlaggen* van allerhande Coleu-
 ren gedaan worden, waar onder ook de beweeging der Zeilen,
 in de *Zeinen* van verkenning, en in eenige faluten begreepen
 worden.

4. Ten laafften, de *Zeinen*, welke door onderscheidene zoor-

ten van *Vuurpylen*, *Canonschooten*, *Staartstukken* of *Snaphanen*, ook met afbranden van *Zinkruit*, en door *Lantaarnen* gedaan worden.

De Zeinen van het derde soort, dienen by dag. In *Mist* bedient men zig, van 't eerste en tweede soort, en by nacht gebruikt men de onderscheidene vuuren.

De *Canon-schooten* worden zo wel by dag, nacht, als in *mist* gebruikt, om Zeinen te doen, of dezelve te bevestigen, en om 'er op te doen letten; maar men neemt, ten aanzien derzelve, in acht, dezelve niet te veel te vermeenigvuldigen, zo om de verwarring te vermeiden, als ook om dat het geluid van 't Geschut, de March der Vloot kan doen ontdekken:

De hoogte en glans der *Vuurpylen*, hebben 't zelve ongemak wegens de March, wanneer men op een kleinen afstand van den Vyand is.

Door de te zamenvoeging deezer Zeinen, geeft de Admiraal zyne orders aan de Vloot te kennen.

Men zal de toepassing derzelve in 't geheele *tweede Deel* deezer *Taſtick* vinden, en om te gelyker tyd het begrip der Zeinen gemaklyker, en derzelver uitvoering ligter te maaken, heeft men een wyze wat verschillende, van 't ordinaire heedendaagse gebruik gevolgt.

Zo dat men, tot de Zeinen van *Manœuvres*, gemeenlyk een byzondere *Maſt*, voor elk verschillend Corps der Vloot, en de *Bezaans-roe*, voor de geheele Vloot geschikt heeft.

Zo dat, in de ſchikking der Zeinen die we gemaakt hebben, een Admiraal, in de voornaamste gevallen, zonder verwarring of vrees van miſſlag zal kunnen te kennen geeven, dat het Zein de geheele Vloot of maar een gedeelte derzelve aangaat.

Hy

Hy zal zelve aan alle Esquaders, te gelyker tyd een byzondere beweeging kunnen doen uitvoeren, zonder dat geene derzelve, zig aan het Zein voor ieder Esquader in 't byzonder gedaan, zullen vergiffen kunnen.

Men heeft niet te vreezen, dat de vyand voordeel uit de kennis deezer schikking trekke, wyl de beweeging voort na het Zein moet uitgevoerd worden.

De Vyand ontdekt veel eer door de Manœuvre der Scheepen, dan door de schikking der Vlaggen, welkers uitdrukking hy niet weet, wat de Admiraal aan de Vloot, die in zyn gezigt is, wil doen uitvoeren; dewyl de Admiraal nog boven dien, het gebruik der toppen kan veranderen, en dat men van 's gelyken in een geoeffende Vloot, en aan wat top het zy, met agt of tien Vlaggen alleen, de Zeinen tot alle moogelyke beweegingen kan doen.

Om tot deeze verscheidenheid en eenvoudigheid te geraaken, is het, dat men de *Getal-Zeinen* ingesteld heeft, welkers gebruik zig uitstrekt, tot alles wat door getallen kan uitgedrukt worden.

De *schoonheid en nauwkeurigheid der Manœuvres*, van het nette oogenblik hunner uitvoering, en van de overeenstemming der beweegingen afhangende, heeft men, de Zeinen by dag, altoos door een *Zein van waarschuwing* doen voorafgaan, 't welk geen ander oogmerk heeft, dan om de Vloot of Esquaders te waarschouwen, dat ze een beweeging staan uit te voeren, die beginnen moet, in het oogenblik dat het daar aan volgende Zein te voorschyn komt; hier in verschilt deeze nieuwe schikking, der Zeinen ook nog met de voorgaande. Dus zal de Vloot tyd hebben, zig tot de uitvoering gereed te maaken.

Men heeft dezelve oplettenheid wegens *Nagt* en *Mist-Zeinen* gehad, wier in agt neeming altoos veel moeielyker is.

Om welke reden dan ook die *waarschuwing Zeinen* altoos uit twee deelen bestaan, het eene, dat altoos het zelve blyft, en het andere, waar toe men het Canon gebruikt, 't welk, in 't getal der schooten, of in de wyze van dezelve te schieten, verschildend is; maar men repeteerd dat zelve Zein met Canon, wanneer het Zein der Manœuvre gedaan word; zoo dat, door het Waarschuwing-Zein by nagt of in mist, de Vloot de Manœuvre reets weet, die ze doen zal, en beginnen moet, in 't oogenblik dat het tweede Zein gedaan word, die de Manœuvre aantoon; en dit tweede Zein gedeeltelyk met het eerste overeenkomend zynde, word het een en ander Zein, op deeze wyze bevestigt, en daar door een verkeerd begrip, zo veel moogelyk is, voorgekomen.

Dewyl 'er zodanige omstandigheden kunnen zyn, die vereischen dat in 't geheel *geen Canon-schooten* gedaan worden, daarom zyn de *Nagt* en *Mist-Zeinen*, op zulk een wyze geschikt, dat men zig in 't geheel daar van onthouden kan.

En dewyl men *Vuuren* kan gebruiken, of *Vuurpylen* afsteeken, voor de *Nagt-Zeinen*, heeft men deeze in een Orde, zodanig betreklyk tot elkander te zamen gevoegt, dat men altoos het eene in plaats van het andere kan stellen; en daar toe heeft men van drie soorten van *Vuurpylen* gebruik gemaakt, waar van ieder soort, met een gelyk getal *Vuuren* aan een Mast, overeenstemt.

Zo dat, by voorbeeld, *drie Vuuren* in 't Groot-Stenge-Wand, of *drie Vuurpylen met Sterren* afgestooken, een en 't zelve Zein is.

Men zal dus in de groote beweegingen, het Zein op beide de wyzen kunnen doen, want het eene verganklyken glinsterend, en
het

het ander beftendig maar moeielyker te onderfcheiden zynde, zullen ze zig dus wederzyds bevestigen, zonder vreeze van mis te tasten, inde gevallen waar in de dwaaling van gevolg zoude zyn.

Aangaande de wyze, zo als ik de onderrigtingen wegens de Zeinen gesteld hebbe; heb ik geoordeeld, gelyk ik afgeweeken ben, van die van P. Hoste in de Evolutien, ook van die wyze te moeten afwyken, zo als in onze Order-boeken altoos gebruikelijk geweest is.

Het is my voorgekoomen, dat het eenvoudiger is, in de uitlegging eener Evolutie, het Zein 't welke die beteekent, niet te plaatsen, wyl de Zeinen, ieder togt verschillende moeten zyn, en zelfs geduurende een togt kunnen veranderen; dus op die wyze als ik dezelve uitgedrukt heb, hun beweegreden staan blyvende, heeft men maar de orde der getallen die ze hebben, in 't Register der Zeinen by Nagt of in Mist te veranderen, of andere Vlaggen, in 't Register verbeeldende de dag Zeinen, waar door alle Zeinen verandert zyn, 't welk geen zwaarigheid in zig heeft.

Boven dien, de uitdrukking van het Zein, en deszelfs plaatsing, tusschen ingevoegt in de Redeneering der Onderrigting, die 't voorwerp daar van is, breekt de zin te veel af, en dewyl deeze stoffe reets zeer dor uit zig zelve is, behoort men alles wat het leezen derzelve moeielyker en onaangenaamer maakt, 'eruit te laten.

Ik heb ook in 't *tweede deel*, de Evolutien uitgelegt, voor welke de Zeinen gemaakt zyn, hoewel de byzondere Beweegingen, voor ieder derzelve, in 't eerste Deel, reets uitgebreid zyn.

Het is een soort van herhaaling, waar toe ik heb moeten koomen, om de te rug wyzingen te vermyden, en ook om dat eene dubbele uitlegging, eene klaarheid geeft aan de geenen, die 't zelve noodig mogten hebben.

Deeze uitlegging maakt te gelyker tyd, de verhandeling der
orders

orders en Zeinen, geheel onafhangelijk van 't voorgaande Deel, gelyk het eerste Deel ook in 't geheel van 't volgende of tweede, afgezonderd kan worden.

Bevoorens deeze Inleiding te eindigen, moet ik nog zeggen, dat ik behalven de Evolutien, alles wat tot hier toe, het voorwerp der Zeinen by onze Admiralen geweest is, zo veel my mogelijk was, uit hunne Zeinboeken heb vergadert; want op den togt der Esquaders die wy commandeerden, verschillende voorwerpen gehad hebbende, die niet altoos de zelfde orders en Zeinen vereischten, waren dezelve meer of minder uitgebreid; nu vinden in dit werk al dezelve vereenigt, het welke dus een volkoomen samenstel van Zeinen maakt: en in de te zamenvoeging der geenen waar van men zig bedient heeft, blyft nog van dezelve een groot getal over, om te dienen tot nieuwe orders, die men zoude willen uitdrukken.

Het staat aan de Zeevaart-kundige te oordeelen, of ik het voorwerp dat ik voorgenoomen had, in deeze verhandeling vervuld heb.

Ten minsten, zal ik van myn zelve getuigen, dat ik, getragt heb, my in de Zee-Tactick te oefnen, en iets voor myn eigen gebruik, daar over geschreeven hebbende, ik tegens myn wil toegestaan heb, en gelyk als uit een soort van pligt, aan de begeerte van onderscheidene aanzienlyke Officieren voldaan, om myne denkbeelden, die ik wegens de Evolutien en Zeinen had, meer uit te breiden, en dezelve in 't ligt te geeven.

Maar dewyl ik te gelyker tyd bevinde, dat ik haast niets aan de Zeevaartkundige geeve, 't geen ik hen niet verschuldigt ben, zo is het billyk, dat ik hen hier met erkentenis te rug geeve, wat ik van hen ontleend heb; voor my niets behoudende, dan de moeite, om eenige orde en klaarheit, in de uitlegging der Evolutien en Zeinen te brengen, door welke men dezelve kan doen uitvoeren.

J. Blaauw delen.

B. de Bakker fecit 1767

EERSTE DEEL.

OVER DE

EVOLUTIE N.

I. HOOFDSTUK.

Uitlegging van eenige Benaamingen.

1. *Compas-Streek, Streek.*

H*et Compas* is verdeeld in 32. Gelyke deelen, ieder van 11. Graaden en 15. Minuten: de tusschenruimte die 'er is van de eene verdeeling tot de andere, noemt men een *Streek* van 't *Compas*.

Streek, is eene lyn op welke men Zeilt, en is ook in de peilingen gebrukelyk.

2. *Wind-lyn of Wind-Streek.*

Wind-Streek, is de lyn waar in dezelve waaid; verkrygende de wind den Naam van zodanige *Compas-streek* die na den wind toewyft. LA is een *Wind-lyn* of *Wind-streek*.

A

3. *Per-*

3. *Perpendiculair van den wind.*

Fig. 1. De *Perpendiculair op den wind*, is een lyn (P P,) welke de *Wind-streek* regthoekig doorsnyd.

Onderstellende den wind *Noorden*, dan is de *Oost* en *West-streek* de perpendiculair op den wind.

Aanmerking.

Om alle menigvuldige herhaalingen van de streek des winds te vermyden, zal in alle volgende voorbeelden, altoos een *Noorden* wind voorondersteld worden, waar op de *Compas-streeken* die genoemd worden, hunne betrekking hebben.

4. *By de Wind-lyn.*

Fig. 1. *By de Wind-lyn*, is de lyn, welke de Schepen S en B houden, de windstreek zoo naa mogelyk is naaderende.

Deze Lyn word ondersteld met de wind-lyn een hoek van zes *Compas streeken* te maaken, en word onderscheiden in *Stuurboord* by de wind-lyn (S,) met *Stuurboord* halzen toe, en *Bakboord* by de wind-lyn (B) met *bakboord* halzen toe.

De *West-Noord-West Streek* van 't *Compas* is de *Stuurboord* by de wind-lyn (Fig. 1. Schip S).

De *Oost-Noord-Oost Streek* van 't *Compas*, is de *bakboord* by de wind-lyn. (Fig. 1. Schip B.)

Over bakboord of Stuurboord leggen.

Fig. 1.

Een Schip word gezegt *over Bakboord* te leggen (a), wanneer het zelve op de *Stuurboord by de Windlyn* legt, dat is, met *Stuurboord*-halzen toe.

Een

Een Schip word gezegt *over stuurboord* te leggen (A), wanneer het zelve op de *bakboord by de Windlyn* legt, dat is, met bakboord halzen toe.

Men noemt ook *Loefzyde* van een Schip, die zyde tegens welke de wind waait, en de *Leizyde* van 't Schip de overstaande zyde, daar de wind niet tegenwaait.

Hier uit verstaat men van zelve, de woorden van *Loefboeg*, *Leiboeg*, of *Loefwaard* en *Leiwaard*.

5. Ruime wind of Ruim-schoots.

Wanneer een Schip niet by den wind, en ook niet voor de Wind zeilt, dan word gezegt dat het *ruim schoots* heen loopt. Fig. 1.

Men onderscheid door het getal der Streken, van de naaste by de Wind lyn aftellende, hoe veel het Schip ruim heen zeilt, en van de Stuurboord of Bakboord by de Wind-lyn afwykt.

Een Schip (e) Zeilt (*by voorbeeld*) Ooft-Zuid-Ooft, dan zegt men, dat het zelve vier streken van de Wind zeilt; dewyl 't by de Wind (Art. 4.) over die zelve boeg Zeilende, met de Steven Ooft-Noord-Ooft (B) op de Bakboord by de Wind-lyn zoude leggen.

En indien het zelve West ten Zuiden (D) Zeilde; dan zeild het drie streken ruim heen, of van de wind, dewyl het by de Wind over die zelve boeg (5) West-Noord-West op de Stuurboord by de Wind-lyn (Art. 4.) zoude leggen; dus met alle anderen.

6. Voor de Wind.

Wanneer de Kiel van 't Schip (A) in de Wind-lyn legt, met een Wind die tegen 't Agterschip waait, dan zegt men, het is *voor de Wind*; de Wind is tusfen de twee halzen. Fig. 1.

A 2

Indien

Indien een Schip (A) met de Steven regt Zuiden aanlegt, zeilt het zelve voor de Wind.

7. *Aan de Wind komen of oploeven.*

Fig. 2.

Een Schip word gezegt *aan den Wind te komen* of *op te loeven*, wanneer het zelve de lyn, waar op het zelve liep, verlaat, en de by de Windlyn, die het zelve de naafte is, nadert.

Men geeft door 't getal der strecken te kennen, wanneer men teld van die streek af, waar op het Schip legt, hoe veel een Schip opgelooft heeft of oploeven moet.

Een Schip (A) zeilende (*by voorbeeld*) Zuid-Ooft, en dat het zelve van koers verandert, als tot Ooft ten Zuiden, dan heeft het zelve drie Streken opgelooft.

Of indien het zelve West-Zuid-West zeilde, en van koers verandert tot West, dan heeft het zelve twee strecken opgelooft, dewyl 't zelve in beide de gevallen, de by de Windlyn (Art. 4.) nadert.

8. *Afhouden.*

Fig. 3.

Een Schip *boud af*, wanneer 't van de by de Windlyn, die 't zelve de naafte is, afwykt.

Men geeft door 't getal der strecken te kennen, wanneer men teld van die streek af, waar op het Schip lag, hoe veel een Schip afgehouden heeft, of afhouden moet.

Een Schip zeilende (*by voorbeeld*) Ooft, (zynde twee strecken van de bakboord by de Windlyn) en dat het zelve van koers verandert, als, tot Zuid-Ooft, dan heeft het zelve vier strecken afgehouden.

Of indien het zelve West zeilde, (zynde twee strecken van de Stuurboord by de Windlyn) en van koers verandert

tot

tot Zuid West ten Westen, dan heeft het zelve drie strecken afgehouden; dewyl 't zelve in beide de gevallen van de by de Wind-lyn (Art. 4.) verwijderd is.

9. *In den Wind opdraien.*

Geschied als men de Roerpen naar Lei draait, om het Schip aan den Wind te doen draaien, als men van meening is by de Wind te wenden.

10. *By de Wind wenden.*

Een Schip (A) *wend by de Wind*, als het zelve by de Wind legt, en schieklyk aan den Wind draait, zo dat het den Wind regt tegen zyn Zeilen krygt (A), en over de andere zyde valt, om van halfen te veranderen (a). Fig. 4.

11. *Voor de Wind wenden of Ombalzen.*

Een Schip (A) *wend voor de Wind* of *verbalst*, wanneer 't voort zeilende, gestadig ruimer afhoud (A), dat het voor de Wind komt, en vervolgens weder by de Wind (a) komt te leggen, met de halzen toe, over de tegen gestelde boeg, van die, op welke het te vooren geleegen heeft. Fig. 5.

12. *Tegen gebrast of opgebrast.*

Een Schip legt *tegen gebrast* of *opgebrast*, wanneer het Zeilen heeft, die zo gebrast zyn, dat 'er de Wind inkomt, en andere dat 'er de Wind tegen aan komt, dat is op steng gebrast, zo dat het Schip niet meer voor uit kan gaan; maar alleen wat ter zyde afdryft. Fig. 6.

Men kan op tweederlei wyze tegen brassen, op de eene wyze

A 3

(A) brast

(A) braft men 't Voormarszeil tegen of op Steng, en laat het groot Marszeil ftaan om te draagen.

Op de andere wyze (B) in tegendeel laat men het voormarszeil draagen, en braft het groot Marszeil tegen of op Steng.

Beide deeze manieren zyn goed naar de verfchillende omftandigheden; de laafte manier is beeter om 'erzich van te bedienen, voor het Schip dat aan lei of beneeden Wind legt, kunnende dan gemaklyker afhouden.

De eerfte manier is beeter, voor een Schip dat te loefwaard of te Wind-waard van een ander Schip legt, zullende dan minder afdryven.

In een Esquader, moeten de Scheepen alle op eenerlei wyze tegen braffen.

13. *Koers.*

Een Schip *boud koers* of *zeilt een koers*, wanneer het zelve met zyn Steven legt, op de ftrek die 't zeilen moet; onderftellende dat zyn Zeilen naar de Wind gefield zyn.

14. *Overdwars.*

Fig. 7. Men zegt dat een Schip (A, a) *over dwars* is van een ander Schip (B), wanneer het eerfte der twee waar van we fpreken, zig (wat koers het ook mag zeilen) in eenig punt (A of a) van een Streek vind, welke op de koers van 't tweede Schip perpendiculair is.

Men zal nogtans niet kunnen zeggen, dat het tweede Schip B, overdwars van 't eerfte Schip A, a is.

Het Schip B (*by voorbeeld*) Ooft-Noord-Ooft aan zellende, dan zyn de Scheepen A, a *over dwars* van 't zelve, wanneer

wanneer het die Scheepen in de Streek van Noord-Noord-West van zig heeft, dewyl die Streek perpendiculair op zyn koers is. Desgelyks zouden ook andere Scheepen over dwars van 't zelve zyn, wanneer het die Scheepen op de Zuid-Zuid-Ooft streek van zig had, zynde die streek mede perpendiculair op deffels koers.

Onderstellende, dat op den tyd dat het Schip B, de Scheepen A, a over dwars van zig heeft, dan deeze twee Scheepen verschillende koersen houden, en 't een A (*by voorbeeld*) Ooft-Zuid-Ooft, en 't ander a West zeilt; zo hebben op dien tyd geen van deze twee Scheepen het schip B over dwars van zig; want volgens het voorgaande hebben zy het Schip B in 't Zuid-Zuid-Ooft van zig, welke Streek niet perpendiculair is op de koersen deezer twee Scheepen, by gevolg is B niet overdwars van geen van beide de voornoemde Scheepen.

Twee Scheepen zyn alleenlyk wederzyds overdwars van elkander, wanneer ze eenen koers houden, en dat zy zig dan te gelyker tyd, in een lyn of streek bevinden, die hunnen koers perpendiculair of regthoekig doorsnyd. Fig. 8.

Indien (*by voorbeeld*) twee Scheepen beide West-Noord-West aanzeilen, wanneer dan deeze het een in 't Noord-Noord-Ooft, en het ander in 't Zuid-Zuid-West, wederzyds elkander peilen, zyn deeze Scheepen wederzyds dwars van elkander, wyl de Noord-Noord-Ooft en de Zuid-Zuid-West Streek, op de koers van West-Noord-West, welke zy beide houden, perpendiculair is.

15. *Kielwater.*

Een Schip word gezegt in 't *Kielwater* van een ander te zyn, Fig. 9.
wan

wanneer 't lynregt in de Streek is (A) of passeert (a) agter het andere (B) in de Streek van zyn koers.

Fig. 10.

Het Schip B (*by voorbeeld*) West zeilende, de Scheepen die hy in 't Ooft van zig peilt, en dezelve eene koers gelyk A met hem houdende, of een verschillende gelyk a, dan word gezegt dat zy in zyn Kielwater zyn.

Indien dit Schip B, andere Scheepen voor zig in de West-streek van zig peilt, en met hem dezelve koers zeilende, is B in 't Kielwater van dezelve.

Maar indien 'er Scheepen regt voor het Schip B, in 't West zyn, die een verschillende koers met de zyne houden, is dit Schip B in hun Kielwater niet.

16. *Linie.*

Men geeft in 't algemeen de Naam van *Linie* aan een Vloot, wanneer dezelve op eene der by de Wind-lynen gerangeerd is; zo dat men dan zegt, *de Vloot is in Linie*, dat is te zeggen, *de Vloot is in Linie van Bataille* of *Gevegt*.

Een Vloot op de Streek van West-Noord-West of Ooft-Noord-Ooft gerangeerd leggende, zegt men de Vloot is in *Linie*.

Om die reeden, noemt men zulk een Schip het geen sterk genoeg is, om in de Vloot in *Linie* te vegten *een Schip van Linie*.

Scheepen van 50 stukken Canon worden nu doorgaans niet meer onder Scheepen van *Linie* gerekend.

17. *Linie van Bataille.*

Fig 11.

Indien een Vloot op eene der by de Wind-lynen gerangeerd is, en dat ze de koers dier lyn houd, zegt men ze is *in Linie van Bataille*.

De

De halzen der Scheepen geeven het onderscheid der twee Linien van Bataille, de eene *Stuurboord*, de andere *Bakboord*.

De Stuurboord-Linie van Bataille, is, wanneer de Scheepen over Bakboord met Stuurboord halzen toe leggen. (Fig. 1. Schip S.)

De Bakboord Linie van Bataille, is, wanneer de Scheepen over Stuurboord met Bakboord halzen toe leggen. (Fig. 1. Schip B).

Indien Scheepen op de strek van Oost-Noord-Oost gerangeerd zyn (Art. 4.) en op die zelve koers zeilen, zyn de zelve op de Bakboord-linie van Bataille gerangeerd, en met dezelve Wind op de strek van West-Noord-West (Art. 4) gerangeerd zynde en die houdende, leggen dezelve in de Stuurboord-linie van Bataille.

18. *Contre-March*.

De *Contre-March*, is de beweeging eener Linie, in welke de Scheepen by de Wind zeilende, het een na het ander van halzen veranderen, met by de Wind, in 't Kielwater van 't Schip dat voor hem is, te wenden.

Fig. 12.
Z. 126.

De *Contre-March te leiwaard*, is de beweeging der Scheepen in Linie, wanneer het een na het ander voor de Wind wend, elk in 't Kielwater van 't Schip dat voor hem is.

Fig. 35.
Z. 27.

19. *March-Linie of Linie van Marcheeren*.

Wanneer Scheepen op eene der by de Wind-lynen gerangeerd zyn, dog niet de koersdierlyn vervolgen, dan zegt men dat ze in *March-linie* zyn over *Stuurboord* of *Bakboord*, volgens de by de Wind-lyn, waar op ze gerangeerd zyn.

Fig. 13.

Indien Scheepen op de Bakboord by de Wind-lyn (Art. 4)

B

geran-

gerangeerd zyn, en dat zy een andere koers zeilen (*by voorbeeld*) Zuid-Zuid-Ooft, nogtans blyvende onder elkander in de ftreek van Ooft-Noord-Ooft, waar op ze gerangeerd zyn, dan zyn dezelve in de Bakboord March-linie.

Of indien ze op de Stuurboord by de Wind-linie (Art. 4) gerangeerd zyn, en een andere koers, (*by voorbeeld*) West ten Zuiden zeilen, blyvende onder elkander in de Linie van West-Noord-West, waar op ze gerangeerd zyn, dan zyn dezelve in de Stuurboord March-linie.

20. *Ruitwyze.*

Fig. 14.

In de *March-linie*, geeft men alhier den naam van *Ruitwyze*, aan de schikking der Scheepen die al te zamen by de Wind leggen over de tegengeftelde boeg der by de Wind-lyn, waar op ze gerangeerd zyn,

Indien Scheepen (*by voorbeeld*) op de Bakboord by de Wind-linie (Art. 4) gerangeerd zyn, en dat zy dus gerangeerd blyvende, over de andere boeg West-Noord-West zeilen, 't geen by de Wind op de tegenovergeftelde boeg is, dan waar op ze gerangeerd zyn, dan leggen zy *Ruitwyze*, aan welk woord in dit tractaat dezelve beteekenis gegeven word, als aan 't woord *Ecbiquier* in de Fransche Taal.

Fig. 15. 16. Men geeft ook by vergelyking, in de Evolutien den naam van *Ruitwyze*, aan de Rangeering der Scheepen, die parallel aan mekander op eenige ftreek, welke verschilt met die van hun Rangeerde of Colom, leggen.

By voorbeeld, de Scheepen als hier boven, gerangeerd zynde, op de ftreek van Ooft-Noord-Ooft, en die Linie dus houdende, en op paralele ftrecken zeilende, dat is, alle (*by voorbeeld*)

beeld) Ooft, Ooft ten Zuiden, of wat ftreek het zy, die met de ftreek der Orde waar op zy gerangeerd zyn, verfehilt, werd zults in de Evolutien in dit Tractaat vervat, ook de naam van *Ruitwyze* gegeven, om daar door met een woord, een klaar denkbeeld van derzelver legging te kunnen geeven.

Men onderscheid deeze manier van ruitwyze te leggen, in *Loefwaard* en in *Leiwaard*, naar dat de Scheepen de Steven te loefwaard of te leiwaard van de linie hebben, waar op ze gerangeerd zyn. Deeze fchikking heeft gelykheid met de *Convoi-linie*.

De Scheepen op eene andere dan de by de Wind-linie gerangeerd zynde, als (by voorbeeld) op de perpendiculair van de Wind (Art. 3), zynde dan op de Ooft en Weft ftreek; indien deze dan te gelyk oploevende, by de Wind, of een andere koers zeilen, te loefwaard de ftreek waar op ze gerangeerd zyn, zig nogtans onder elkander op de ftreek hunner rangeering houdende, zeilen deeze *Ruitwyze te loefwaard*.

En in tegendeel, indien de Scheepen op dezelve wyze of op een andere ftreek gerangeerd zyn, en deze rangeering behoudende, alle te gelyk een of meer ftreeken afhouden, dus hun koers te leiwaard der Linie hebbende, waar op ze gerangeerd zyn, dan leggen dezelve *Ruitwyze te Leiwaard*.

21. *Convoi-Linie*.

Men noemt *Convoi-linie* een lyn, verfchillende met de by de Wind-lyn, en op welke Scheepen gerangeerd zyn, die te zamen zeilen, wat eenpaarige koers' zy dan ook moogen houden. Fig. 15.

Indien Scheepen A, B, op een der Compas-ftreeken, behalven op de by de Wind-lynen (Art. 4) gerangeerd zyn,

(by voorbeeld) op de ftreek van Ooft ten Noorden, en Weft ten Zuiden, en die Linie onder elkander houden, een koers naar believen zeilende, dan word die de *Convoi-linie* noemd.

II. HOOFDSTUK.

O V E R

DE VYF MARCH-ORDENS.

22. Orde, wat zulks is.

Orde, is de bepaalde wyze, op welke de Scheepen eener Vloot moeten gerangeerd zyn.

Men heeft verschillende Ordens, ingevolge de verschillende omftandigheden, waar in zig een Vloot kan bevinden.

Een Orde is goed, indien de Vloot in zodanige Orde gerangeert zynde, de minft moogelyke plaats beftaat, en teffens in ftaat is, al de beweegingen, die 't geval kunnen noodzakelyk maken, fpoedig en zonder verwarring uit te voeren.

Ieder Orde moet op eene gemakkelyke wyze, in de Orde van Bataille verandert kunnen worden.

23. March-Orde.

Fig. 16. *March-Orde* is die, welke de rangeering bepaalt, die door de Scheepen eener Vloot, die kruist of Koers zeilt, in agt genomen moet worden.

Men heeft verfcheidene March-Ordens.

De

De ondervinding heeft geleerd, dat de vyfde, die men in 't vervolg breedvoerig zal uitleggen, de beste is.

De andere zullen alleen uitgelegt worden, om 'er een denkbeeld van te geeven.

24. *Eerste March-Orde.*

In de *eerste March-Orde* is de geheele Vloot, op eene der by de Wind-lynen gerangeerd, zeilende ter zelve tyd de koers die men begeerd; dat is de *March-lyn* (Art. 19.) Fig. 16.

Nadeelen van deeze Orde.

Deze Orde breid de Vloot te ver uit, en maakt de gemeenschap van 't Hoofd en Staart zeer moeilijck.

De Scheepen eene andere koers zeilende, dan by de Wind waar op ze gerangeerd zyn, blyven zeer bezwaarlyk in Linie.

De beweegingen van eene zo uitgestrekte Vloot, zyn zeer langzaam.

Deze Orde is op zyn best genomen maar alleen goed, wanneer men in 't gezigt des Vyands is, en voor de uitvoering van eenige Evolutien; om dat de Vloot, weder oploevende op de by de Wind-lyn waar op ze gerangeerd is, zig aanstonds in Colommen of in Bataille bevindt.

25. *Tweede March-Orde.*

In de *tweede March-Orde* is de geheele Vloot, in de perpendiculair op den wind (Art. 13.) gerangeerd, en vervolgt de begeerde koers. Fig. 17.

Nadeelen van deeze Orde.

Hoewel het schynt, dat de Vloot in deze Orde zynde, in staat is, zig gemakkelyk over dien boeg, welke de omstandigheeden vereiffchen, in Linie te rangeeren; nogtans is zy niet boven de voorgaande te verkiezen, om dat 'er behalven de nadeelen der voorgaande, nog by komt, dat elk voorste Schip, niet door de Contre-March kan wenden, zonder gevaarte loopen dat het

volgende Schip, indien de Linie eenigzints geflooten is, het zelve aan Boord komt, het geen een zo groot nadeel toebrengt, dat het genoeg is, om die Orde buiten Praetyk te houden.

26. *Derde March-Orde.*

Fig. 18. In de *Derde March-Orde* is de geheele Vloot, gerangeert op de zyden van een stompen hoek, door de twee by de Wind-lynen geformeerd.

De Admiraal in 't Centrum zynde, maakt de punt van den hoek beneden Wind.

De Vloot in deeze Orde, vervolgt de koers die begeerd wordt.

Nadeelen van deeze Orde.

Deze Orde is ook niet zonder gebreeken, nogtans is ze beeter dan de twee voorgaande; zy vereenigt de Vloot meerder, dog laat haar nog te veel voor de March uitgestrekt.

De Scheepen in die begeerde Orde leggende, is de Admiraal in 't Centrum, of de punt des hoeks beneden wind A.

De Scheepen der Vleugel AB, op de Stuurboord, en die der Vleugel AC, op de Bakboord by de Wind-lyn (Art. 4) gerangeerd.

Vervolgens de koers houdende, die begeerd wordt, moeten de Scheepen in agt neemen, zig op die twee lynen te houden.

27. *Vierde March-Orde.*

Fig. 19. In de *Vierde March-Orde* is de Vloot, in zes Colommen verdeelt, te weeten, twee voor de Avant-garde, twee voor 't Corps de Bataille, en twee voor de Arrière-garde.

Ieder Commandant (V, A, S.) is in de midden, aan 't Hoofd en beneden Wind van zyne twee Colommen.

De Commandanten op de twee by de Wind-lynen gerangeerd, hebben

hebben agter zig hun Esquader, op twee lynen parallel aan de Wind-streek; zynde het eerste Schip van ieder Colom, ten aanzien van zyn Commandant, op de by de Wind-lynen, de eene Stuurboord en de andere Bakboord.

In deze orde moeten de twee Commandanten (V, S), de eerste, den Admiraal in 't Oost-Zuid-Oost, en de tweede, denzelve in 't West-Zuid-West van zig hebben, leggende dus op de twee by de Wind-lynen (Art. 4.) van den Admiraal.

De Colommen leggen alle ses op de Noord en Zuid-linie gerangeerd, zynde ieder Esquader in twee Colommen verdeeld.

De hoofden (B, C) der Colommen, van des Admiraals Esquader, leggen van hem in de by de Wind-lynen Stuur- en Bakboord, en dus in dezelve lynen als de Commandanten (V, S).

De Hoofden D, E, leggen ook in de by de wind-lynen van hunnen Commandant V, zo dat het hoofd D, dus ook in de Stuurboord by de Wind-lyn van den Admiraal legt, en de hoofden F, G, leggen ook in de by de Wind-lynen Stuurboord en Bakboord van hunnen Commandant S, dus het hoofd G mede in de Bakboord by de Wind-lyn van den Admiraal is.

De Distantie der Colommen, moet zodanig zyn, dat de Vloot gemaklyk tot de derde March-orde kan gebragt worden, om door deze, tot de Orde van Bataille te komen.

Naadeelen van deze Orde.

Het Naadeel dezer Orde, zoude men schielyk bemerken, digt by den Vyand zynde,

Een

Een geruimen tyd word vereischt , deze in Orde van Bataille te veranderen, een beweeging welke altoos spoedig en gemaklyk moet zyn.

Ook is deze Orde zeer onderworpen, om ligt in verwarring te geraaken; dewyl 't zeer moeielyk is , dat de Scheepen zig zodanig in die strecken houden , waar in ze ten aanzien van elkander moeten zyn.

28. *Vyfde Orde.*

Fig. 20.

De Vloot in de *Vyfde Orde* , is in drie Colommen verdeelt, welke ieder op een paralel aan de by de Wind-lyn; waar van ze de halzen toe heeft, gerangeerd is.

In deze Orde zyn de Colommen (Fig. 20) $\frac{V}{w} \cdot \frac{A}{m} \cdot \frac{S}{l}$

op de Stuurboord by de Wind-lyn (Art. 4.) gerangeerd.

Twee voornaame zaaken zyn'er in agt te neemen, om deze Orde regulier te maaken, dat is te zeggen, op dat de Colommen en de Scheepen hunne distantie nauwkeurig behouden.

1. De Commandanten of Opperhoofden der Divisien (V, A, S.) en ieder 2de 3de enz. Schip, zullen zig wederzyds over dwars, de een van den anderen houden (Art. 14.), ieder boven dien in agt neemende, zig op zodanigen afstand van 't Schip voor hem te houden, als de Admiraal bepaald zal hebben.

2. Het eerste Schip der eene Colom en 't laatste der volgende, zo wel boven als beneden Wind, zullen zig altoos, het een ten aanzien van het andere, op twee Strecken van de koers houden; dat is in een volmaakte zin te zeggen, dat hunne onderlinge peiling malkander, altoos een hoek van twee strecken (22° 30') met de Streek van hunne Colom moet maaken.

Het

Het Schip A aan 't Hoofd der middelste Colom, moet het laatste Schip B der Loefwaard Colom in het Ooft, en het laatste Schip C der Leiwaard Colom in 't Zuid-Ooft peilen, makende dus de hoeken BAD en CAD ieder een hoek van twee streeken, of $22^{\circ} 30'$.

De agterste Scheepen der Colommen hebben dus ook hunne bepaalde plaats; het Schip D moet de twee Hoofden V, S. op twee streeken van de rangeerlyn hebben; het een V. te loefwaard, en 't ander S. te leiwaard, dus het eerste in 't Noord-West en 't ander in 't West van zig.

Op dezelve wyze heeft het agterste Schip C, der Leiwaard-Colom, het Hoofd A in 't Noord-West, twee streeken te loefwaard van de rangeerlyn, en het agterste Schip B, der Loefwaard Colom, het Hoofd A in het West, twee streeken te leiwaard van de rangeerlyn.

Voordeelen van deeze Orde.

Deze March-orde is het meeste in gebruik, dewyl ze de voordeelen van al de andere Ordens in zig vereenigt; hebbende daar en tegen niet een van derzelver nadeelen.

De Vloot meer vereenigd zynde, kan de Zeinen beeter in agt neemen, en is veel bekwaamer om zig spoedig in Bataille te rangeeren.

In deze Orde, kunnen de Divisien, dezelve rangeering in agt nemende, in twee of drie Colommen zyn; het geen ook beter is voor groote Vlooten; als dan is, Fig. 21.

Ieder Opperhoofd of Commandant eener Divisie V, A, S, voor, in de midden, en aan 't Hoofd zyner Divisie.

In 't Figuur 21, elk Esquader in twee Colommen ver-

C

deeld

deeld zynde, plaatfen zig de Commandanten V, A, S, (zo als in 't Figuur verbeeld is) wat voor uit, in de midden tuffchen de twee Colommen van hun Esquader.

Indien ieder Esquader in drie Colommen verdeeld is, plaatfen zig dezelve wat voor uit, voor de middelste Colom van hun Esquader (Ev. Art. 81.)

De Scheepen in die Orde kunnen, als in de voorgaande, een andere koers houden, dan die van by de Wind, waar op zy gerangeerd zyn.

Zy kunnen zig ook rangeeren, op eene andere, dan de by de Wind-lyn, het geen van de omftandigheden afhangt.

Indien ze op een andere dan de by de Wind-linien gerangeerd worden, moeten de bepaalde peilingen nogtans wederzyds in agt genomen worden, zo als in deeze Orde aangewezen is.

Tuffchen ruimte en lengte der Colommen.

Fig. 20.

Om te vinden welke de nette tuffchen ruimte der Colommen, volgens de bepaalingen van deeze Orde moet zyn, is in agt te neemen, dat de Scheepen die ieder Colom formeeren voor onderfteld wordende gerangeerd te zyn, op parallelen aan de Wind-lyn, het eerste Schip (A) aan 't Hoofd van eene Colom beneden Wind, en het laafte Schip B van de naaft leggende Colom teloeftwaard, in de perpendicular op de Wind van malkander zyn. Zo dat de hoek, die deze perpendicular (AB) met de by de Wind-lyn (VB) maakt van $22^{\circ} 30'$, en dus van twee ftreeken is, dewyl de perpendicular (AB) op den Wind-ftreek een hoek maakt van zes ftreeken of $67^{\circ} 30'$, met de lyn (VA) in welke de Scheepen van 't Hoofd der Colommen zig overdwars van malkander houden;

den; en dat deeze laatste lyn (VA) een hoek van 90° , met de by de Wind-lyn (VB) maakt. Zo dat men door de kennis van die hoeken, de overeenkomst der zyden bekomt, die deeze hoeken maaken.

Men heeft zulks door de drie hoeks meeting; door dezelve blykt, dat de zyde (VB) die de lengte van eene Colom voorstelt, tot de lyn (VA) die de tuschen-ruimte is tusschen twee Colommen, ten naasten by in evenredigheid is, als 12. tot 5.

Hier uit volgt, dat de tusschen-ruimte der Scheepen, die by voorbeeld, op een Cabel-lengte of 150 Vademen bepaald zynde, de lengte der Scheepen mede in begreepen, indien 'er vyf Scheepen in ieder Colom zyn, het geen vier tusschen ruimtens of distantien geeft, zal de Colom 600 Vadem of 4 Cabel-lengte hebben, en de Colommen 250 Vademen of $1\frac{2}{3}$ Cabel-lengte tuschen-ruimte, zynde deeze twee getallen in d'evenredigheid als 12. tot 5.

Algemeene Regel.

De tusschen-ruimte van twee Scheepen bepaald zynde, zal men de lengte der Colommen vinden, vermenigvuldigende de tusschen-ruimte van die twee Scheepen, door het getal Scheepen der Colom min een, zynde het getal der tusschen-ruimten een minder dan 't getal der Scheepen.

De tusschen-ruimte van twee Colommen zal bepaald worden, als men de lengte van een Colom vermenigvuldigt met 5 en deelt de uitkomst door 12.

En indien men eerst de tusschen-ruimte der Colommen bepaalt, zal men derzelver lengte hebben, vermenigvuldigende deze tusschen-ruimte met 12, en deelende dan de uitkomst door 5.

Men zal vervolgens de tusschen-ruimte der Scheepen onder mal-

kander vinden , deelende de lengte der Colom door 't getal der tufchen-ruimten , gelyk aan 't getal Scheepen , min een.

Fig. 21.*

Om de tuschen-ruimten der Colommen in venredigheid van derzelver lengte wiskonfig te bewyzen.

Laat in 't nevenftaande Figuur , AB de lengte der Colom zyn , om de tufchen-ruimte tuschen de drie Colommen te vinden , Maak AC regthoekig op AB en = aan dezelve , trekt BC ; maakt BE = AB ; trekt uit het punt E een Lyn regthoekig op BC , ontmoetende AC in 't punt D , dan is AD = DE de begeerde tufchen-ruimte der Colommen ; trekt DG parallel aan AB ; maakt DF = AD trekt FH , parallel aan DG , dan zyn AB , DG , FH de drie Colommen , zynde in den aiftand naar evenredigheid van derzelver lengte.

Hier toe moet beweezen worden , dat de hoek ABD. = BDG , de bepaalde groote van $22^{\circ} : 30' = 2$ Compasftreeken heeft.

Trekt BD.

Bewys.

In den $\triangle ABC$ zyn de hoeken $ABC = ACB$. (volgens PROF^r. WOLF Grondbeg. der Geom. 12 Grondles) den $\angle A$ is regt (volgens het Werk) , dus is den $\angle ABC = 45^{\circ}$ of 4 Compasftreeken. In den $\triangle ABD$ en $\triangle DBE$. is de zyde $AB = EB$. den $\angle DAB =$ den $\angle DEB$ (beide volgens het Werk regt) , de Basis BD aan beide gemeen , dus (volgens de 7de Grondles van 't zelve Boek) beide $\triangle$ ^{ken} gelyk. Waar uit blykt dat de $\angle ABE$ in twee gelyke deelen gedeeld is , en derhalven de $\angle ABD$ $22^{\circ} 30'$,
gelyk

gelyk 2 Compas-ftreeken , en dus $AD = DE$ gelyk de vereifchte tufchen-ruimte der Colommen , naar evenredigheid der bepaalde lengte AB.

Om de tuschen-ruimte der Colommen door getallen te bepaalen, onderftellende ieder Colom van 5 Scheepen, en de lengte der Colom ingevolge de tuschen-ruimte, welke men tuschen ieder Schip begeert, in dit Voorbeeld, de lengte der geheele Colom AB gefeld op 676 Vademen, dus zou de tuschen-ruimte (de lengte der Scheepen mede in begrepen) omtrent 169. Vademen zyn.

Indien men de vierkante wortel trekt uit de zom der twee quadraaten op AB, AC, bekomt men voor de Hypothenufe BC zeer na 956 Vademen, hier van afgetrokken de lengte van een Colom $AB = BE$, blyft $EC = ED$ (door de 13de grondles van 't zelve boek) 280 Vademen, (zo als hier voor bewezen is) gelyk aan de tuschen-ruimte AD der Colommen, dit getal 280 is zeer na gelyk aan $\frac{1}{12}$ van de 676 Vademen lengte, zo als de eerft gefelde evenredige tuschen-ruimte was, ten aanzien van de lengte der Colommen, zo dat de rangeering de vereifchte eigenschap heeft, als in Art. 28 bepaald word.

III. HOOFDSTUK. VAN DE ORDE VAN BATAILLE.

29. Orde van Bataille.

Fig. 22.
Z. 125.

EEn Vloot in Orde van Bataille of in Linie van gevegt, is op die by de Wind-linie gerangeerd, waar van ze de halzen toe heeft; (Art. 17.) De Scheepen in 't Kielwater (Art. 15.) het een van het ander, moeten op een derde Cabel-lengte distantie geslooten zyn, indien 't weer zulks toelaat.

De distantie tusschen yder Schip in linie leggende, word by anderen gesteld, omtrent honderd vademen te moeten zyn, op dat de Scheepen na behooren kunnen Manœuvree-ren, en geen gevaar loopen door het Schip voor hun zyn-de geabordeert te worden, indien dezelve eensklaps zeer beschaadigt raakte, deeze distantie is bekwaam om elkander wederzyds te ondersteunen, geen te groote tusschen-ruimte latende, en strekt de linie nogtans niet te veel uit; want het is zeker dat het in een Bataille zoo gevaarlyk is, te veel uitgestrekt als te veel geslooten te zyn. (Manœuvrier pag. 274.)

Post der Fre-
gatten Branders,
Bombardeer-
hoekers, Flui-
ten of Behoef-
te Scheepen.

De Branders B verdeeld, voor, in de midden en agter, maaken op den afstand van een kleine Canon schoot te Loef-of Lei-waard van de Vloot een Linie, altoos aan de tegenovergestelde zyde van den Vyand. Zy moeten in agt neemen, zig altoos een weinig voor uit, van de Commandanten der Esquaders te houden.

De

De Branders der Loefwaard Vloot, leggen ingevolge het Figuur in dezelve Linie der Fregatten, en dewyl den Auteur alhier geen zekere bepaaling maakt aangaande derzelver plaats, heb ik het Figuur niet verandert, dog deeze behoorden te Loefwaard der Fregatten, in een parallele Linie met dezelve te leggen, ook vind men in de Zeinen van den Auteur Art. 125, dat hy de Fregatten op een halve Canon-schoot van de Linie plaatst, en de Branders op een kleine Canon-schoot van de Scheepen in Linie.

Dog de Branders behorende tot de Leiwaard Vloot, zouden beeter, wegens het afdryven derzelve . in de Linie der Fregatten geplaatst zyn.

De Hospitaal-Scheepen, Behoefte-Scheepen H, de Bombardeer-Hoekers B, zyn op een parallele linie aan die der Branders, en in de tuschen-ruimte van hunne Divisien; in een linie gerangeerd.

De Fregatten F. houden zig als de Branders, aan de tegen-gestelde zyde van den Vyand, maar op een bekwaamen afstand, om de Orders van de Admiraalen te Ontfangen; men plaatst ook eenige Fregatten, aan 't Hoofd en einde van de linie der behoefte Scheepen.

Om welke redenen de by de Wind-linie tot het Gevegt is verkooren.

De by de Wind-linie is tot het Gevegt verkoren, om dat, indien de Loefwaard Vloot, zig op eene andere linie rangeerde, zou de Vyand den Wind van haar kunnen winnen, en indien hy 't niet tragtete te doen, zoude hy nogtans ten minsten, van de distantie om het Gevegt te beginnen, meester zyn.

De Vloot die te Leiwaard is, op de by de Wind-linie gerangeerd

geerd zynde, parel aan den Vyand, kan gemaklyker haar voordeel trekken, uit de veranderingen van den wind, en uit de mislagen van den Vyand, om den Wind van hem te winnen; of zo zy den zelve niet wint, kan zy nogtans niet dan op die streek van de Wind, zig op zyde van den Vyand leggen, en hem verhinderen af te wyken, en het gevegt te ontgaan.

Voordeelen der Loefwaard Vloot.

De Loefwaard Vloot heeft het Voordeel, den Vyand zo veel te kunnen naaderen als zy wil; dezelve bepaalt den Tyd en Distantie van 't Gevegt, tot haar meeste voordeel.

Fig. 23. Indien zy talryker dan die des Vyands is, kan ze zeer gemakelyk eenige Scheepen afzenden, om het Hoofd of Agterhoede van den Vyand, tuschen twee vuuren te zetten (a).

De Loefwaard Vloot heeft geen ongemak van het Vuur, nog van den rook van 't Canon, zy kan met behulp van den rook haare Branders (B), op de beschaadigde Scheepen van den Vyand en na de plaatsfen der Linie, afzenden, waar ze de verwarring en disordre wil brengen, dwingende de Vyanden de Linie te breeken, en af te houden.

Zy heeft de kwaade gevolgen der Schooten tuschen Wind en Water, zo veel niet te vreezen.

Naadeelen der Loefwaard Vloot.

Indien de Zee wat hoog staat met een vrisse koelte, kan de Loefwaard Vloot, haar onderfte Battery bezwaarlyk gebruiken.

De Loefwaard Vloot kan zig niet dan zeer moeielyk van een naadeelig Gevegt ontrekken, want het zoude zeer gevaarlyk zyn, door

(a) Ook kan dezelve met haare Scheepen, die der Vyanden aan Boord Klampen, indien ze zulks goed oordeelt.

door den Vyand heen te loopen; en indien zy de Wind wilde houden, kan de Vyand ook opknypen, en haar byhouden, om haar te vernielen, voor al indien ze minder in getal is, of Scheepen heeft die in flegten staat zyn. Zy kan dan geen middel vinden om zig te redden, dan in de kundigheid der Manœuvres, ten zy de mislagen des Vyands, of de Wind haar mogt te hulp komen.

De beschaadigde Scheepen (D) der Loefwaard Vloot, zyn verpligt zig over de andere Boeg te leggen, om niet in de Vloot des Vyands te vervallen, en indien zy zeer beschaadigd zyn, kunnen zy van hunne Vloot gefepareerd raaken, voor al indien ze van de agterfte Scheepen der Linie zyn. Fig. 23.

Dewyl de beschaadigde Scheepen veelyds veel moeite zouden hebben, indien het de noodzaakelykheid vereischt, om uit de Linie te geraaken, want verpligt zynde voor de Wind te wenden, kunnende het niet by de Wind doen, vervallen ze tuschen de twee Linien, alwaar ze van vooren in beschooten werden, welke hun reddelooos maaken, en indien het hun eindelyk gelukt hunne beweeging te voleinden, zullen ze nog moeite hebben, te Loefwaard van hun Linie te geraaken, zo dat om deeze ongelukken zoo veel mogelyk voor te komen, moet men altoos alle de Chaloupen voor het begin van het gevegt uit zetten, om daar van gebruik te kunnen maaken; want die Scheepen niet spoedig uit de Linie raakende, en te Loefwaard van dezelve kunnende koomen, vallen ze op de Scheepen agter hun, welke zulks wegens de rook niet gemaklyk kunnen ontgaan, en deze om niet geabordeert te worden, vallen met agter uit deynzen op de geene die agter hun zyn, en dus

D

ver-

verscheidene verpligt raaken eenige Manœuvre te doen, waar door hun vuur vermindert, en doet de verwarring vermeederen, waar uit veel nadeel ontstaan kan, indien de Vyand zig dit tydflip weet te nut te maaken. Indien de Vloot niet al te zeer geflooten is, maar behoorlyke ruimte hebbende te Manœuvreeren, ziende wat voor hun gebeurd, kan het daar agter volgende Schip wat afhouden, en de Vyand naaderen, om het beschaadigde Schip, dat uit de Linie geholpen word, te dekken. (Manœuvrier Pag. 276).

Voordeelen der Leiwaard Vloot.

De Leiwaard Vloot heeft zomtyds voordeelen, die de voordeelen der Loefwaard Vloot te boven gaan.

In 't algemeen kunnen de Scheepen der Leiwaard Vloot zig van hun onderste laag Geschut bedienen, zonder te vreezen van Water door de poorten in te krygen, schoon 'er een redelyke vrisse Wind is, en dat de Zee reets zo hoog loopt, dat de Loefwaard Scheepen hunne Lei-poorten niet meer kunnen openen.

Want wat verwarring moet het niet onder 't Volk by de onderste Battery veroorzaaken, indien het Schip by buien, van tyd tot tyd overhaalt, en hun noodzaakt de poorten toe te doen, om zig te bevryden van de Zeën, die veel water op het Dek doen komen, en de best gereguleerde Equipage in verwarring kan brengen.

Hoewel de Leiwaard Vloot, schoon in grooter getal, het Hoofd der Vyandelyke Vloot, zo gemaklyk niet tuschen twee vuuren kan zetten, zyn 'er nogtans gelegenheden dat zy, (eenige Scheepen harer Arriere-Garde doende wenden), zonder vreeze een gedeelte der Arterhoede des Vyands affnyden, en
'er

'er eenige Scheepen van neemen kan, hen verpligtende beneden Wind te vallen of zig te fepareeren.

De Leiwaard Vloot, kan haare befchaadigde Scheepen (d) Fig 23.
Gemakkelyker in verzeekering leggen dan de Loefwaard Vloot zulks doen kan; zy vervolgen hun koers, alleenlyk wat afhoudende, en blyven beneden Wind van haare Linie, waar neven zy heen loopen.

In verfcheidene gevallen kan de Leiwaard Vloot, gemakkelijk uit het Gevegt raaken, of het zelve ontgaan, met voor de Wind af te houden, 't geen een groot voordeel voor een zwakkere Vloot is.

Hoewel een Vloot die voor de Wind Zeilt, veel waagt, indien de Vyand in ftaat is haar te volgen, nogtans zyn 'er omftandigheeden dat het zonder vreeze kan gedaan worden, als wanneer de Nagt begint te komen; de Wind toeneemt; de Zee hooger word; of dat de Vyand door eenig Convoi, belemmerd is enz.

Naadeelen der Leiwaard Vloot.

De Leiwaard Vloot nog de tyd nog de Diftantie van 't Gevegt kunnende bepaalen, kan 't gebeuren, dat zy, bevoorens zig wel in Linie te kunnen rangeeren, door de Loefwaard Vloot geattaqueerd word, die in goede Orde op haar afhoud.

De rook van 't Canon in de Scheepen, welke veeltyds het gezigt van den Vyand beneemt, en ook het Volk verhindert te Manœuvreeeren, waar by nog komt het vuur, 't geen verfcheide kwaade gevolgen kan hebben, zyn groote nadeelen voor de Vloot aan lei.

De Leiwaard Vloot zend haare Branders met veel moeite te Loefwaard op, en is zo wel niet in staat om de Linie des Vyands te breeken.

Zy heeft veel meer voor de kwaade gevolgen van Schooten tuschen Wind en Water te vreezen.

Aanmerking.

Uit al het voorgaande is op te maaken, dat de Naadeelen der Loefwaard Vloot minder in getal zyn, als die van de Leiwaard Vloot; maar ook dat dezelve gevaarlyker zyn; en derzelver voordeelen in het algemeen wezentlyker, in 't byzonder wanneer de Loefwaard Vloot eenige Scheepen talryker is; want zy heeft maar in de Linie te laaten de Scheepen die noodig zyn om die der Vyanden te Leiwaard het Hoofd te bieden, en d'overige detacheeeren, om een gedeelte derzelve tuschen twee vuuren te zetten, en deeze geheel reddeloos gemaakt hebbende, hun onderneeming vervolgende, voortloopen benevens die van hun Scheepen te Loefwaard die geen Scheepen meer te Bevegten hebben, dus zullen zy d'overige Scheepen haast in wanorde brengen.

Zoo dat men stellen kan, dat het zeer voordeelig is te Loefwaard te Vegten, en dat men zonder redenen het Gevegt te Leiwaard zynde, niet moet onderneemen. (Maeuvrier P. 277.)

Waar in de kragt van een Vloot bestaat.

Het zoude niet passen dit Articul te eindigen, zonder te zeggen, waar in de kragt eener Vloot bestaat.

De

De eerste kragt der Vloot bestaat in de Krygstugt, waar uit de nauwkeurige in agt neemng der Zeinen, en de spoedige uitvoering aller beweegingen voort komt.

Een Vloot in Linie van Bataille, is nog zo veel te sterker, naar maate dat derzelver Scheepen meer geflooten zyn.

Nogtans moeten zy de vryheid hebben, te kunnen Manoeuvreren, zonder gevaar te loopen, van elkander aan boord te raaken; een derde Cabel lengte distantie, is genoeg tusschen twee Scheepen, als het mooi weer is.

Indien de Scheepen in Linie, minder dan die des Vyands, geflooten zyn, zullen verscheidene Scheepen, ieder het Vuur, van twee anderen hebben uit te staan; waar door ze in sterkte verliezen.

Dit doet het *voordeel*, van zwaare Scheepen, en zwaar Geschut zien; wordende de Vyand als dan door veel talryker en zwaarder Geschut bevoogten.

Men bevind een ander voordeel in zwaare Scheepen, betreffende het *naderen*, om den Vyand te abordeeren, zy heerschen boven die van een minderen rang.

Het hand-geweer der zwaare Scheepen, gebied over dat der lichtere, alle Schooten gaan benedenwaards, en ontdekken over de verschanfing.

Eindelyk, het Volk gooit zig gemakkelyker over, in een klein Schip, dan dat het in een groot Schip zoude klimmen.

In een *hooge Zee*, kunnen de zwaare Scheepen, van hunne onderste laag gemakkelyker gebruik maaken, dan de ligte.

Indien zy beide genoodzaakt zyn, hunne onderste Poorten toe te doen, dan zal het voordeel der *Drie-deks-Scheepen* nog grooter zyn, ten aanzien van 't *Geschut*, deeze hebben drie laagen Ge-

ſchut, tegen twee, dan behouden ze nog twee, tegen een. Het zelve voordeel hebbenze, wanneer ze maſteloos raaken, en 't Boven-dek daar door belemmert is.

Het *Tuſſchen-dek* der zwaare Scheepen, meer verheeven zynde, heeft men 'er minder ongemak van den rook, en 't Geſchut word 'er met meer gemak gebruikt.

De *zwaare Scheepen* zyn ſterker van hout; en houden in een *Gevegt*, en *zwaar Weer* beter tegen.

In 't algemeen zeilen de zwaare Scheepen ook beter, dan de kleine, hoewel men gemeenlyk zegt, om de kleine te pryſen, *zy zeilen als Fregatten*; dog dit moet men alleenlyk begrypen, met een zeer ſlappe koelte, en wegens de ligtheid hunner beweegingen; want met een vriſſche Wind, en wat *Zee* van belang, zyn de zwaare Scheepen altoos meeſter.

De *Branders* ſlaagen zo wel niet tegens zwaare Scheepen dan tegens kleine; het Geſchut der zwaare Scheepen, ſchiet hen in de grond, of doet hen ligter afwyken, en ze worden gemakkelyk geregeerd, afgekeerd of geſleept, door de groote Sloepen, of Boots van zwaare Scheepen.

Een *Vloot*, die een groot getal zwaare Scheepen heeft, kan zig zo wel niet fluiten, dan de geene die 'er minder heeft; zy kan ook minder in getal zyn, dat ze nogtans niet minder ſterk is.

Eene *min geſloote Vloot*, Manœuvreert in eenige omſtandigheden gemakkelyker, dan een die meer geſlooten is; en zo ze minder in getal is, zyn haare beweegingen ſpoediger.

De Zeinen worden gemaklyker gezien.

De Orde word 'er met meer naauwkeurigheid waargenomen, en de Scheepen loopen minder gevaar, om verſpreid te raaken.

Dewyl eene *min talryke Vloot*, gemakkelyker Manœuvreert, volgt

volgt daar uit ook, dat de verandering van Wind, haar minder fchaadelyk, en de Orde eerder herftelt is.

De *min talryke Vloot*, nadert of verwydert ook veel fchielyker, van een Kuft, of van den Vyand.

Eindelyk, indien de *plaats* waar de Vloot *kruift*, niet zeer ruim is, zo is de *min talryke Vloot* 'er minder in een geflooten.

Dus blykt dan, uit al de voorgaande aanmerkingen, dat eene *Vloot*, die een groot getal zwaare Scheepen heeft, fterker zal zyn, dan eene die talryker in Scheepen is; indien 't verfchil niet valt, op het *Getal* van *Gefchut*, of van *Volk*.

Dit fluit nogtans niet uit, dat een zeeker getal Scheepen, van minder *Charters*, in alle *Vlooten* nodig zyn.

IV. HOOFDSTUK.

VAN DE JAGT.

30. Wat Jagen is.

Jagen, is het *Zeilen* of *vervolgen* van eenig Schip, om een voorwerp te naderen, of daar van af te loopen.

De *Jager*, is het Schip dat vervolgt; hy maakt jagt. Het Schip dat vlugt, is de *Gejaagde*, het jaagt om te ontkoomen.

Aanmerkingen over de Jagt.

In alle de gevallen van jagen; moet men altyd agt geeven, of men harder zeilt dan het Schip dat men jaagt, om geen onnoodige Manœuvres te doen.

Ieder

Ieder Schip, moet weten met welke Zeilen, en op welke koers, het naar evenreedigheid meer voordeel heeft.

De Jager, en 't gejaagde Schip, moeten elkander zonder ophouden, *peilen*, om niet dan naar behooren te Manœuvreeën.

Van de Peiling, en Zee-Quadraat.

By de volgende beschryving en Figuur zyn eenige letters, die men by den Franschen Auteur niet vind, bygevoegd, om dezelve duidelyker te maaken.

Fig. 24. De *Peiling* geschied op een *Peil Compas*, welkers lynen, een naauwkeurig Oog, zeer gemakkelyk verlengt.

Maar om niet altyd, het oog op het Compas te hebben, wanneer 't niet nodig is om te weten, welke de Streeken eigentlyk zyn, of welke de *Peiling boek* is, en dat het alleen genoeg is, dat men weete, of een Schip over dwars (Art. 14), in 't *Kielwater* (Art. 15), of op *twee Streeken* van de koers is, 't geen byzonderlyk in de *March-Orde* noodzaaklyk is, kan men op het *Half-dek* een *vierkant* BCDE maaken, welkers zyden CD, BE, evenwydig aan de lengte, en BC, ED, evenwydig aan de breete van het Schip zyn.

Een *vierkant Roosterwerk*, doet dezelve dienst.

Men onderstelt dit vierkant, door twee *diagonalen* CE, BD, doorsneden te zyn:

Het Schip ondersteld wordende, in 't *middelpunt* A van dit vierkant te zyn, dan zyn al de Scheepen voor en agter, welke hun Kiel in de verlengde zyden CD, BE, van 't vierkant, evenwydig aan de lengte van het Schip hebben, in een en 't zelve Kielwater.

De Scheepen in 't *verlengde*, der *zyden* ED, BC, van 't vierkant,

kant, evenwydig aan de breete van 't Schip zynde, zyn overdwars.

En indien de Scheepen, de Wind over dezelve Boeg hebben, de, dus voor onderfeld Bakboord-halzen toe, by de Wind Zeilen, dat is op de Bakboord by de Wind-Linie. (Art. 4.), zo is, de halve *Diagonaal* AE, van 't *Vierkant*, Bakboord agter uit, de by de Wind-lyn met Stuurboord halzen toe, of Stuurboord by de Wind-Linie (Art. 4); en de halve *Diagonaal* AB over dezelve zyde na vooren toe, is derzelver *Perpendiculair*.

Van 's gelyken, by de Wind Zeilende, met Stuurboord halzen toe, is de halve *Diagonaal* AD agterwaards, de by de Wind-lyn, met Bakboord halzen toe, of Bakboord by de Wind-linie; en de halve *Diagonaal* AC na vooren, derzelver *Perpendiculair*.

De *Perpendiculair* op de Wind, is op twee strecken beneden Wind, van de by de Wind koers, dus indien men over Stuurboord met Bakboord halzen toe Zeilt, is A M de *Perpendiculair* op de Windstreek O; en over Bakboord met Stuurboord halzen toe, leggende, is A L de *Perpendiculair* op de Windstreek N.

Wanneer men de twee Lynen MA en LA verlengt, in R en P, zo zyn de Lynen AR en AP, op twee strecken van de koers agter uit; deeze Lynen komen zeer wel te pas, voor de Scheepen aan 't Hoofd, en ook de agterste Scheepen der Colommen, moettende de Hoofden der Colommen, met het einde der naaste Colom (Art. 28), malkander op twee Strecken van de lyn, waar op ze gerangeerd zyn, peilen.

De *Peiling* met het *Compas*, is de accuraatste, en daarom het bekwaamste, in 't jagen te gebruiken.

De andere wyze is genoeg in de *Evolutien*.

31. *Te weeten, of men te Loefwaard of te Leiwaard van een Schip is.*

Fig. 25. Twee Scheepen in de *Perpendiculair* op den Wind van elkan-
deren zynde, zyn evenveel te Wind waard.

Al de Scheepen, die men op de Ooft en West-streek
(zynde de *Perpendiculair* op den Wind), van zig heeft,
daar meede is men evenveel te Wind-waard, wat koers
dezelve houden.

Fig. 26. Onderftellende dat ze beide over de Boeg na elkander toe leg-
gen, dan zullen zy, gelyke Vaart loopende, elkander ontmoet-
ten, in het punt waar hunne koerzen zig kruiffen.

Indien eenig Schip A Ooft-Noord-Ooft, by de Wind
Zeild, een ander Schip B in 't Ooft van zig heeft, en dat het
zelve by de Wind, over de andere Boeg West Noord West
Zeilt, zullen deeze, gelyke vaart loopende, elkander in 't
punt C, ontmoeten, waar hunne koerfen zig kruiffen.

Fig. 27. Het Schip A dat ten aanzien van het ander F, te Leiwaard
van de *Perpendiculair* op den Wind is, is ook het Leiwaardfte;
het ander F, is te Loefwaard. Dit kan, indien 't wil, te Loef-
waard van het eerfte paffeeren, en heeft het voordeel, te kon-
nen afhouden, om 'er by te komen.

De lyn AB is *Perpendiculair* op de Wind streek DE, de
boek $CAB = CBA$, zynde beide van twee strecken, dus
moeten (ingevolge der 13de *Grondles* van WOLF) de twee
zyden $CA = CB$ zyn; dewyl nu, deeze Lynen ook de
koerfen zyn, die de twee Scheepen A en B Zeilen, moeten-
ze

ze elkander (gelyke vaart loopende) in 't punt C ontmoeten.

Maar een ander Schip F, ten Noorden van B, is te Loefwaard van beide die Scheepen, en zal, ook by den Wind zeilende, te!zelver tyd in H, in die zelve Linie, te Loefwaard van die Scheepen A en B koomen, gelyk het Schip G, in het Zuiden van A, en mede by de Wind zeilende, te zelve tyd in het punt I, in die zelve Linie komt, te Leiwaard van die Scheepen A en B.

Om het zelve beeter te doen zien, kan men den *Wind*, als een *Stroom* van *Lugt* aanmerken, in Parallele Linien aan de Linie D E voortloopende, en welker oorsprong, aan 't einde derzelve Lynen na de zyde van D is.

Dan zegt men, dat een Schip, te Loefwaard van een ander is, wanneer 't zelve naader by den oorsprong van den Wind is, en dat het in tegendeel te Leiwaard is, wanneer 't zelve verder, van den oorsprong des Winds dan het ander is.

Hier uit zal men gemakkelyk begrypen, dat de Scheepen A, B, even veel te Loefwaard zyn, dewyl ze even ver van den Oorsprong des Winds zyn; en te Loefwaard van 't Schip G, dewyl 't zelve verder van den Oorsprong des Winds is.

Ten laatsten, dat de Scheepen A, B, te Leiwaard zyn van 't Schip F. dewyl 't zelve, naader by den Oorsprong des Winds, dan die Scheepen, is.

Waar uit blykt, dat geen andere Scheepen, even veel te Loefwaard kunnen zyn, dan die, welke in de *Perpendiculaire* op den Wind van elkander zyn; en de Scheepen die te

Loefwaard van die zelve *Perpendiculair* zyn , zyn te Loefwaard van de andere Scheepen , en die te Leiwaard van die *Perpendiculair* zyn , zyn te Leiwaard van dezelve.

Dit *Artikel is van veel gewigt*, om 'er *naauwkeurig* op te letten , brengende het zelve veel *zeekerheid* en *Gerustheid* by , in d'ontmoeting van Scheepen , die by den Wind tegen elkander aanleggen.

Want by voorbeeld , by de Wind zeilende , en een Schip , 't geen over de andere Boeg by de Wind zeilt , aan lei voor uit ziende , zal men dikwils twyffelen , welk van die twee voor den anderen over Zeilen zal ; maar indien men dat Schip nauwkeurig peilt , op wat ftreek men 't zelve van zig heeft ; zal het zig fchielyk ontdekken.

Indien een Schip B voor uit , minder , dan twee ftreeken , te Leiwaard van de koers die het Schip A zeilt , dat is , minder als twee ftreeken aan lei voor uit is , zo is het Schip B te Loefwaard van A (Art. 32.) , en gaat dus met gelyke voortgang , en zonder verandering van Wind voor over ; en wanneer men , wat nader by elkander komende , ziet , dat het wat na by zoude koomen , wyl 't zelve digt aan de twee ftreeken , te Leiwaard van 't Schip A kan geweest zyn , zou dit Schip A , wat Zeil kunnen minderen , of by tyds wat afhouden , indien men zulks verkieft , om het ander te ruimer voor over te laten gaan.

In 't Zeilen na elkander toe , behoort men het Schip B dikwils te peilen , indien men dan bevind , dat het zelve meer te Leiwaard van de koers is , dan in den beginne , is 't een teeken dat het Schip A meer vaart loopt , en voor B zal overloopen ; indien men dan wat meer Zeil maakt ,

zo 't zyn kan, zal men zulks nog zeekerder doen.

Hier door is ook klaar, dat wanneer men zo als gezegt is, het Schip B voor uit ziende, het zelve meer als twee ftreeken te Leiwaard van de koers van 't Schip A peilt, dat A te Loefwaard is, en dus voor 't Schip B zal over loopen, mits in agt neemende, de voorgaande aanmerkingen, het zelve gaande weg te peilen, om te zien welk van beide de hardste vaart loopt, om zig daar na, zo als gezegt is, te rigten, en indien 't de gelegenheid toelaat, meer of minder Zeil te maaken, om te zekerder te werk te gaan.

Deze *Aanmerkingen* zyn voor al noodig in agt te neemen, wanneer men by nagt Scheepen ziet, want door ontydig afhouden, dikmaals ongelukken gebeuren, waar voor niets te vreezen was geweest.

Want by voorbeeld, het Schip A volgens de voorgaande onderstelling voor B over kunnende zeilen, dog uit al te groote forgvuldigheid afhoud, terwyl B ook in agt genoomen heeft, hoe hy 't Schip A van zig peilt, en bevonden hebbende, dat hy 't zelve niet voor over zal koomen, daarom ook afhoud, om het te ruimer voor over te laten gaan, zullen zy op deze wyze, schielyker tot malkander koomen, en te meer in twyffel zyn, wie van beide voor over zal koomen; dus het eene Schip het ander mydende, loopen ze te grooter gevaar, elkander aan boord te koomen, waar voor niets te vreezen zoude geweest zyn, indien niet verkeert gemanoeuvreerd was.

32. *Te weeten, of een Schip harder zeilt, dan een ander Schip.*

Twee Scheepen eenerlei koers houdende, zullen elkander over en weder peilen.

Het Schip dat na eenige oogenblikken zeilens, het ander zal peilen, op eenige streek welke met de streek van zyn koers, een grooter hoek zal maaken, dan de hoek van de eerste peiling was, zeilt dit het hardste, het zy dat de Scheepen de wind houden of niet.

Fig. 27.

By voorbeeld, de Scheepen A en B overdwers van elkander (Art. 14) zynde, zeilen beide Ooft-Noord-Ooft heen; indien dan het loefwaardste, na een weinig zeilens gekomen in (a), het leiwaardste, dat terzelver tyd in (b) gekomen is, in 't Zuiden van zig peilt, zo zeilt het loefwaardste harder, want indien ze even hard zeilden, had B moeten zyn in (C), alwaar het dwars af, van 't loefwaardste Schip (a), als in den beginne zoude geweest zyn, in de streek van Zuid-Zuid-Ooft (Art. 14), dus is het Schip B de distantie van b tot C, zynde twee Streken agterlyker geraakt; deze distantie b, C, bedraagt meer of min, naar maate dat de Scheepen dwars af, veel of weinig in veerheid van malkander zyn.

In tegendeel, wanneer het Schip A in a gekoomen zynde, het Schip B in B peilde, twee Streken voorlyker dan het punt C, daar 't zelve als gezegt is, dwars af zoude zyn, zo zeilt het leiwaardste harder, hebbende in eenen zelven tyd, de distantie van C tot B meer gezeild, dan het Schip A gedaan heeft.

Indien

Indien een der Scheepen, in 't *Kiekwater* van het ander is, zullen zy fchielyk bemerken of ze elkander naaderen.

Om het naauwkeurig te weeten, kan men als dan het Schip (indien 't niet te ver is) met het *Oftant* waarneemen, brengende deszelfs *Brams-Raa*, *Mars-Raa* of *Top*, op de kim, zodanig als of men des *Zons-boogte* neemt, indien het zelve verder afraakt, word de hoek kleiner, en in tegendeel grooter, wanneer 't zelve naadert.

33. *Te Loefwaard, van een Schip zynde, het zelve jagen.*

Het Loefwaard Schip (A), willende het Leiwaard Schip (B) Fig. 28, 29; jagen, moet eerst over dezelve boeg als dat Schip gaan leggen, en loopen langzamerhand na 't Schip dat hy jaagt, 't zy gestadig afhoudende (*Fig. 28.*), om zyn weg te verkorten en zyn vaart te vergrooten, 't zy wat oploevende (*Fig. 29*) naar de koers en legging der Scheepen; als wanneer 't gejaagde Schip voor den Wind loopt.

In beide de gevallen, moet de Jager, het gejaagde Schip op een zelve Streek houden, om fchielyker daar by te koomen, het zelve in deffelfs koers befnydende, en 't niet laten voor uit loopen, en den Wind winnen, en ontkoomen.

Indien het Schip A, de lyn A, A 2, A 3 vervolgt, en het Schip B, de lyn B, B 2, B 3, zo dat zy zig altoos vinden, op lynen B 2 A 2, en B 3 A 3, parallel aan A B, zoo houden deze Scheepen elkander op dezelve Streek, en zullen zig by B 3, ontmoeten. Fig. 28.

Op dat nu het Schip A, by het Schip B op het spoedigste moogelyk koome, moet het na 't zelve, zo veel moogelyk afhou-

afhouden, het zelve altoos op dezelve Streek houdende. Het Schip A moet ruimer heen houden, dan het Schip B, want indien het Schip A, de lyn AC parelel aan BB 3, vervolgde, zou het by 't Schip B niet koomen, het zelve op een streek houdende.

Het Schip A, moet ook zo veel moogelyk na 't Schip B afhouden, het zelve op een Streek houdende; wyl 't zyn kan, dat het Schip A, het welk het Schip B, op dezelve Streek houd, de linie AA 2 houdende, 't zelve zoude kunnen doen, vervolgende de kortere linie AD; want door dien den voortgang der Scheepen vermeerderd word wanneer zy meer afhouden, zoude het kunnen zyn, dat het Schip A niet meer tyd doorbragt, om van A in E te koomen, dan van A in A 2.

fig. 29.

Indien het Schip B voor de Wind houd, kan het Schip A, het zelve op een Streek houdende, zo veel naaderen als 't zyn kan; wanneer A met oploeven B zoekt te naderen, kan 't heel wel mogelyk zyn, dat het eenen sterkeren voortgang dan het Schip B verkrygt, dewyl 't, de Wind wat ter zyde inkomende, meer zeilen kan doen dragen; dog men moet in agt neemen, niet zo ver tot overdwers van 't Schip B te koomen, indien 't zoekt te ontwyken, want dit dan by de Wind oploevende, zoude A maar evenveel als B te Windwaard weezen, en dus niet op het zelve kunnen afhouden; en indien A wat voorlyker dan dwars van 't Schip B komt, zoude A zelfs te leiwaard van B raaken, indien het laatste by de Wind opstak.

Maar men behoort het Schip B altoos te leiwaard van de *perpendicular* op den Wind te houden; dat is, (de Wind weder

der Noorden onderstellende) het Schip A, moet het Schip B, altoos bezuiden het West houden, omtrent West-Zuid-West, dewyl 't dan, indien B om te ontkoomen, by de Wind opsteeken wilde, twee Strecken te loefwaard van B zal zyn.

34. *Te Leiwaard van een Schip zynde, het zelve jagen.*

De Jager te leiwaard zynde, moet op verschillende wyze, in-gevolge den afstand, die hy van 't zelve is, gemanoeuvreert worden, 't geen drie gevallen bevat.

G. 1. Als men digt by aan lei van 't zelve is.

Indien de Jager (A) weinig aan lei is, kan hy met het loefwaard Schip (B), 't geen men hier onderstelt by de Wind te leggen, een koers houden.

Fig 30.
Z. 114.

Dus dan onderstellende dat de Jager A, en 't gejaagd wordende Schip B, beide by de Wind West-Noord-West zeilen.

De Jager zal wenden, wanneer hy zo veel te loefwaard A 2, als het gejaagd wordende Schip B 2 is (Art. 31); want dan zal hy 't zelve kunnen befnyden; en by de Wind over de andere boeg, te loefwaard daar van, heen lopen, of by 't zelve komen A. 3, afhoudende zo lang als hy het op dezelve streek houdt.

De tyd wanneer A zo veel als B te loefwaard is, is in 't Figuur ondersteld, in de punten A 2 en B 2, zynde Ooft en West van elkander (Art. 31).

Indien het Schip A 2 in dat punt wendt Ooft-Noord-Ooft,

F

en B 2

en B 2 over dezelve Boeg blyft voort zeilen, zouden ze el-
kander in A 3 ontmoeten (Art. 31).

Maar dewyl A harder zeilt dan B, hebbende de Distantie
A C, die hy meer te leiwaard was dan B, op hem gewonnen,
zynde nu beide even veel te Windwaard, zo kan A 2 zyn
vaart nog vergrooten, om te eerder by B 2 te koomen,
houdende zo veel op hem af, dat hy B 2 peilende, den-
zelven altoos in 't Ooft van zig houd, waar door hy te eer-
der by hem koomen zal.

De Linie van A 2 tot A 3 is nogtans korter, dan van A 2
tot A 4, welke de weg is, die het Schip A loopt, indien 't
zelve afhoud; dog dewyl een Schip ruim fchoots zeilende,
meer vaart loopt, dan by de Wind, kan 't zyn, dat het in
een zelve tyd in A 4 zal koomen, als in A 3 by de Wind
zeilende; 't geen blykt wanneer 't dus afhoudende, het Schip
B altoos op de Streek van Ooft kan houden, waar door het
de weg van 't Schip B verkort, zo dat ze eerder by elkan-
deren zyn.

§. 2. *Wat meer aan Lei zynde.*

Fig. 31.
Z 114.

Indien de Jager (A) wat meer aan Lei is, zal hy dezelve koers
houden als het Schip (B) dat hy jaagt, tot dat hy (A 2), over
de andere boeg wendende, 't zelve (B 2) bestevenen kan, en in
deze tweede gang het gejaagde Schip over dwars (Art. 14) van-
zig (A 3 B 3) gekreegen hebbende, zal hy weder wenden, om
in gevolge van de verheid (§. 1.) te Manœuvreeeren.

De Scheepen A en B, beide West-Noord-West heen zei-
lende, zal A 2 het Schip B 2 kunnen bestevenen, wanneer
hy 't zelve in 't Ooft-Noord-Ooft peilt, zynde de by den
Wind-

Wind-lyn over de andere boeg; en vervolgens heeft A 3 het Schip B 3 overdwars van zig, wanneer hy 't in 't Noord-Noord-West peilt (Art. 14).

De Jager zoude als in (§. 1.) zyn gang kunnen vervolgen, tot dat hy 't gejaagde Schip over de andere boeg kon befnyden, dog hy zoude zig in gevaar ftellen, van 't zelve uit het oog te verliezen; want *Mist*, *verandering van Wind*, de *Nagt*, en andere toevallen die men ter Zee kan hebben, zouden 't zelve gelegenheid kunnen geeven, zyn koers te veranderen, en te ontkoomen; zo dat men zulks alleenlyk moet doen, wanneer men zeer na by is, of dat het geen vyandelyk Schip is dat men jaagt, maar dat men alleen tragt om 't zelve te spreek.

§. 3. *Wanneer men ver aan Lei is.*

Indien de Jager (A) zeer ver aan lei is, en om zig in dat geval niet te verre van zyn jagt te begeeven, dewyl hy daar door het voorwerp uit het gezigt zoude kunnen verliezen, zyne gangen te lang makende, moet hy, dan over de eene, dan over de andere boeg zeilen, tot dat hy 't gejaagde Schip (B) ten einde van ieder gang (A 2, B 2, A 3, B 3, enz.) over dwars van zig (Art. 14) gebragt heeft, en vervolgens zodanig Manœuvreeren, als men op een geringér afstand doen moet (A 4 B 4).

Fig. 32.
Z. 114.

In dit Figuur, word het Schip A vooronderfteld in 't Zuiden, op een verren afstand van 't Schip B te zyn, beide West-Noord-West zeilende.

Het Schip A ('t geen harder zeilt dan B,) in 't punt A 2 gekoomen zynde, terwyl het Schip B in 't punt B 2 geko-

F 2

men

men is, zo zyn dezelve over dwars van elkander, op de streek van Noord-Noord-Ooft en Zuid-Zuid-West; als dan moet het Schip A wenden, zeilende Ooft-Noord-Ooft aan, en wanneer 't vervolgens in het punt A 3, gekomen zynde, het Schip B (het welk over zyn eerste boeg is blyven leggen) in 't punt B 3 over dwars van zig in 't Noord-Noord-West peilt, moet A weder wenden.

Het Schip A nu in deeze gangen, (zo als hier voorondersteld word), het Schip B, veel genaaderd zynde, Manoeuvreert A, zo als hy op een kleine afstand doen moet; 't zy om zo ver over te loopen, dat hy 't zelve bestevenen kan, en dan eerst te wenden (§ 2); of nader zynde, niet eerder te wenden, dan wanneer hy zo veel te loefwaard, als het gejaagde Schip is (§ 1.).

35. *Den Jager te ontwyken.*

Het gejaagde Schip te loefwaard zynde, zal 't zelve zig by den Wind houden, altoos over die boeg, die hem het meest van den Jager verwydert.

Indien 't zelve aan lei is, zal 't voor de Wind afhouden, of den Wind een streek of twee min of meer zydwaards laten inkoomen, na dat hy by ervaarendheid mogt weten, wat het voordeligste voor de zeilagie van 't Schip is.

V. HOOFDSTUK.

VAN DE BEWEEGING EENER LINIE.

36. *Verscheidene Scheepen op eene Linie rangeeren.*

MEn onderstelt de Scheepen zonder Orde. Het Schip (1) het welk aan 't Hoofd der Linie moet zyn, zal behoorlyk afhouden, indien het ten aanzien van den Admiraal, te Loefwaard is, en zal met heel klein Zeil koers stellen.

Fig. 33.
Z. 125.

Ieder Schip (2, 3, 4, 5 enz.) van de Linie, zal jagt maaken, op het Schip, 't geen hy in de Orde volgen moet, en wanneer hy by 't zelve op den afstand, van een derde Cabel-lengte gekoomen is, zal hy in deszels, Kielwater volgen, met hem een koers houdende.

Indien een Schip zig te veel van de Linie, die geformeert word, verwydert vind, zal de Geene die het zelve volgen moet, geen jagt daar op maaken, om de uitvoering der beweeging daar door te verhaasten; maar zal, indien 't zyn kan, jagt maaken op het Schip, dat den geenen die hy moest volgen, voor moet gaan, en de benoodigde tusschen ruimte laten, voor 't Schip dat het naaste voor hem in Linie zyn moet.

In 't Algemeen en om kort te gaan; de Admiraalen zullen zig op een behoorlyken afstand, in 't Kielwater, de een van den anderen, en in dat van 't Schip aan 't Hoofd der Linie plaatsen.

De Scheepen van ieder Divisie, zullen zig op hun Rang, in 't Kielwater van den Admiraal die hun Commandeert, begeeven.

37. Een Vloot in Bataille Rangeeren.

Fig. 34.
Z. 125.

Het is dezelve beweeging als de Voorgaande, indien de Linie gebrooken is, dog de Scheepen zullen zig altoos rangeeren op de by de Wind-linie, op welke de Admiraal legt.

De *Avant-garde* zal het Hoofd der Linie te Loefwaard formeeren, het *Corps de Bataille* het Centrum, en de *Arriere-garde* de staart der Linie.

De Scheepen in 't Kielwater het een van het ander, zullen zig op een derde Cabel-lengte afstand van elkander houden.

Aanmerking.

In 't vervolg van deeze verhandeling, zal men zig van de groote letters V, A, S, bedienen, om de Esquaders of Divisien te beteekenen.

Die de *Avant-garde* uitmaaken V, worden in de natuurlyke Orde, door den Vice-Admiraal gecommandeert.

Het *Corps de Bataille* A, in 't Centrum, aan 't welke de Admiraal zig plaatst.

De *Arriere-garde* S, onder de Orders van den Schout by Nagt.

De kleine letters w, m, l, onder de groote geplaatst, beteekenen de schikking der Colommen of Esquaders; te *Windwaard* (w), in de *midde* (m), en te *Leeuwaard* (l).

38. De Vloot in Linie zynde, dezelve door de *Contre-March* te doen wenden.

Fig. 12.
Z. 126.

Om een Vloot, die in Linie is, door de *Contre-March* te doen wenden, zal het Schip aan 't Hoofd, by de Wind wenden, en

wan-

wanneer het van halzen veranderd zal zyn, zullen al de Schepen der Linie, agter volgende in deszelfs Kielwater wenden.

Deze Manoeuvre dus uitgelegt, geeft het algemeene denkbeeld der Evolutie.

Nogtans, dewyl ieder Schip in 't wenden wat verliezen kan, en dat dus de flaart der Linie, beneeden Wind zoude kunnen raaken, zullen de Schepen in agt neemen in deeze Orde te wenden, te weeten.

De *Commandanten* der Esquaders in 't Kielwater van het Schip aan 't Hoofd, de *Chefs* der Divisien, in 't Kielwater van den Commandant, en ieder byzonder Schip, in 't Kiel-water van deszelfs *Chef* der Divisie.

De Schepen zullen nog in agt neemen, de geenen die het eerste gewend hebben, te Loefwaard te laten passeeren, en zullen zig na de Evolutie, eerder een weinig te Leiwaard dan te Loefwaard van 't Schip dat hun voorgaat, trachten te zyn.

Het tydftip van wenden voor ieder Schip, is, wanneer 't de wind veering van 't Schip dat hy volgt, en 't geen even voor hem gewend heeft, ontdekt.

Indien in deeze Evolutie of wanneer een Colom door de Contremarch wend, een Schip weigert te wenden, zal het zelve weder scherp by de Wind zeilende, kragt van Zeil maaken, en dus zal het zelve voor uit raaken, van de Schepen die hem volgen, welke op hun tyd in 't Kielwater van de reeds gewend zynde Schepen, hunne Manoeuvre kunnen doen, en de geene die geweigerd heeft, zig te Loefwaard van de gewend zynde Schepen bevindende, zal dus met kragt van Zeil gemaklyk zyn post bereiken, zonder dat de Evolutie der Vloot in verwarring komt, het
geene

geene van groot gevolg kan zyn. (Manœuvrier P. 283.)

Fig. 35.
Z. 127.

Indien de Vloot voor de Wind wend, zullen de Scheepen die gewend zyn, te Leiwaard van de Linie passeeren, om vervolgens by de Wind op te Loeven, in 't Kielwater van het Schip aan Hoofd, 't geen by de Wind houden zal, zo haast het zelve, agter 't laatste Schip der Linie, zal kunnen om passeeren.

In alle gelegenheden van wenden, zullen de Scheepen die deeze Manœuvre uitgevoerd hebben, een weinig Zeil minderen, om te gemaklyker ingehaald te kunnen worden, door de geenen die hun volgen, en de Linie moeten sluiten.

39. *De Vloot in Linie zynde, te gelyk by de Wind ruitwyze te doen wenden.*

Fig. 36.
Z. 128.

Alle de Scheepen zullen te gelyk wenden, en hoe wel ze van halzen verandert zyn, zig nogtans op de by de Wind-linie houden, opwelke, zy gerangeert waaren.

Als dan zullen de Scheepen ruitwyze leggen (Art. 20).

Hoe wel de Scheepen alle gelyk dienen te wenden, moet men nogtans in agt neemen, dat geen derzelve zyn Roer na Lei draeit, bevoorens het Schip dat hem volgt, zulks gedaan heeft, om 't zelve in 't afvallen niet aan Boord te raaken, en de Orde niet te breeken.

40. *Indien de Vloot op eene by de Wind-linie gerangeerd is , maar met de halzen toe over de andere boeg legt, de Orde als dan te herstellen.*

Indien men de Orde wil herstellen, wanneer de Vloot op eene by de Wind-linie ruitwyze heen houd (Art. 20), zullen alle de Scheepen der Linie hun Roer te gelyk aan Lei leggen; nogtans in agt neemende, dat geene derzelve zal beginnen te wenden, dan na het Schip dat even te Loefwaard, op zyn Windveering van hem is, heeft begonnen, om het aan Boord raaken te verhoeden.

Fig. 37.
Z. 129.

41. *Indien de Vloot op eene by de Wind-linie gerangeerd is , om dezelve dan, voor de Wind of ruim-schoots, ruit wyze te doen heen loopen (Art. 20).*

Alle de Scheepen der Linie, zullen te gelyk het behoorlyk getal streeken afhouden, en in agt neemen, elkander altoos op de by de Wind-linie te houden, waar op ze gerangeerd zyn.

Fig. 38.
Z. 130.

Nogtans moet hier by in agt genoomen worden, dat hoewel alle de Scheepen te Gelyk dienen af te houden, nogtans elk der voorste Scheepen, niet afhouden moet, bevoorens het geene dat hem volgt, zulks doet, om het aan Boord raaken, te verhoeden.

Voorbeeld.

De Scheepen A, B, op de Stuurboord by de Wind-linie gerangeerd zynde, (met een Noorde Wind) stevenende West Noord West, en ruimschoots ruitwyze zullende heen houden, (by voorbeeld) op de strek van Zuid Zuid-West, moeten zy alle tot op die strek afhouden, dog onder elkander zig houden, op de by de Wind strek van West Noord West en Ooft Zuid Ooft waar op ze gerangeert zyn.

42. De Vloot op eene by de Wind-linie gerangeerd zynde, en dat ze voor de Wind of Ruim-schoots heen houd, dezelve op de Linie waar op ze gerangeerd is, weder te doen op Loeven.

Fig. 39.
Z, 131.

Om de Orde van Bataille te herftellen, de Vloot voor de Wind of ruimschoots heen houdende op eene by de Wind-linie gerangeerd zynde, zullen al de Scheepen te gelyker tyd op Loeven, dit nogtans verftaande, agtervolgende, en ieder voort na dat het Schip voor hem te Loefwaard zulks reeds doet.

43. *De Vloot op eene by de Wind-linie gerangeerd zynde, maar dat dezelve met de balzen toe over de andere boeg houdt, dezelve in Bataille te rangeeren, op de Linie waar van ze de balzen toe heeft.*

Het agterfte Schip van de Vloot, dat door deeze Evolutie het eerste aan 't Hooft moet worden, zal zyn koers met kragt van Zeil vervolgen.

Fig. 40.
Z. 132.

Alle de Scheepen der Linie zullen ieder op de groote Mast van de geene die hun in de Orde voorgaat, aan houden, of zullen eenvoudiglyk elk in de perpendicular op de Wind afhouden, om zig in 't Kiel-water van 't Schip aan 't Hoofd te begeeven, aldaar agter een volgende by de Wind op Loeven, en ter zelve tyd kragt van Zeil maaken.

De Vloot in Orde van Bataille zynde, en de Admiraal dezelve met door de Contre-march willende doen wenden, zal hy dezelve door deeze Evolutie in Bataille over de andere boeg rangeeren, dog de Orde van Hooft en Staart, zal omgekeerd zyn.

Aanmerking.

Ingevolge de meening van den Auteur, de Scheepen in Linie van Bataille leggende over d'eene boeg, endatze over de andere boeg rangeeren zullen, zonder door de Contre-march te wenden, veranderende de orde der Hoofden, zullen alle de Scheepen te gelyk wenden.

Het agterfte Schip (S), door deeze Evolutie aan 't Hoofd koomende, houdt by de Wind; alle de Scheepen der Vloot, houden in de perpendicular op de Wind, tot in 't Kiel-

water van 't Schip voor hun , welke aldaar agter volgende op Loeven, in de Linie die geformeerd word.

Of wanneer het Schip aan 't Hoofd op geloeft is, kan de geheele Vloot , agter elkander de koers van de Linie houden, waar op ze gerangeerd is, en agtervolgende ieder Schip in 't Kielwater der Scheepen in de nieuwe Linie koomende, aldaar oploeven.

Fig. 40*.

Op deeze laatste wyze, is de Vloot in de helft van de tyd in Linie gerangeerd; dan ze door d'eerste Manœuvre was; want op deeze laatste wyze, is de Linie geformeerd, in den tyd dat het Hoofd (s), in (C) gekoomen is, hebbende de lengte der Linie (SC) afgeloopen.

Op d'eerste wyze Manœuvrerende is de Linie, in teegendeel niet eerder geformeerd, dan wanneer het Schip (S), in 't punt (D) gekoomen is, loopende dan tweemaal de lengte der Linie S C, zynde van S tot D.

44. *De Vloot in Orde van Bataille zynde, in front in de perpendiculair op den Wind te doen afhouden.*

Fig. 41.
Z. 133. 134.

Alle de Scheepen der Linie zullen te gelyker tyd tien strecken afhouden, en agtervolgende van 't Hoofd na de Staart der Linie kragt van Zeil maaken.

Zoo dat, wanneer 't eerste Schip aan 't Hooft, het geene dat eerste kragt van Zeil gemaakt heeft, over dwars van 't tweede Schip zal zyn, zal dit van 's gelyken kragt van Zeil maaken, en dus alle anderen; moettende ieder in agt neemen, het Schip dat hem in d'Evolutie voorgaen is, in de Perpendiculair op den Wind te houden.

De

De Scheepen der Vloot, zyn elkander in deeze Evolutie genaderd; maar indien men wil, dat ze in de Perpendiculaire op den Wind, dezelve tusschen-ruimte behouden, die ze onder elkanderen in de Linie van Bataille hadden, dan moeten de Scheepen (elkanderen in agt neemen en peilen, zoo als gezegt is) maar negen in plaats van tien strecken afhouden.

Voorbeeld.

Onderstellende dat de Scheepen A, B, . op de Stuurboord Linie van Bataille West-Noord-West Zeilen, en zig in (ab) de Perpendiculaire op den Wind, zullen rangeeren, zynde op de Streek van Oost-en West, moeten zy te gelyk Zuiden heen houden, maakende het Schip A aan 't Hooft, ten eersten kragt van Zeil, wyl het de grootste verheid te Zeilen heeft.

De geene die 't zelve in d'Orde volgt, begint eerst Zeil te maaken, wanneer het eerste Schip dwars af, dat is in 't West van hem is, op welke streek hy 't zelve houden moet; en zo vervolgens het derde en alle de anderen.

Uit het Figuur blykt klaar, dat de Linie a b waar op zig de Scheepen, volgens die Evolutie rangeeren, korter is, dan die A B; waar op dezelve by de Wind lagen, dog om de eerste tusschenruimte der Scheepen te houden, moesten dezelve op de Streek van Zuiden ten Westen heen gehouden hebben.

Indien de Scheepen in plaats van Zuid heen te houden, op de streek van Zuid ten Westen afhouden, zo als hier voren gezegt is, word de linie C B, zynde de perpendiculaire op den Wind, waar in de Scheepen zig rangeeren, gelyk

aan AB , waar op dezelve lagen; dewyl in den driehoek ABC , de hoeken BAC en BCA gelyk aan elkander (en ieder gelyk 7 ftreeken zyn, dus is de zyde BA gelyk BC (volgens de 7 *Grondles de Geom.* van WOLF.)

Indien men wil dat de Scheepen, op een andere ftreek, dan de perpendicular op de Wind, afhouden, en hunne eerfte tuffchenruimte, op deeze nieuwe linie behouden zullen, zal de ftreek, op welke de Scheepen parallel aan elkander moeten houden, om 'er tekoomen, bekend zyn, voegende by 8 ftreeken; (zynde het vierde deel van 't Compas), de helft van 't getal ftreeken, dat de maat van den hoek geeft, tuffchen de Linie, op welke de Scheepen gerangeerd zyn, en die, op welke dezelve koomen moeten.

Voorbeeld.

Indien de Scheepen zig op de Zuid-West-ftreek moeten rangeeren, en dezelve tuffchenruimte onder elkanderen zullen behouden; vind men de ftreek om af te houden? aldus.

De hoek tuffen West-Noord-Westen en Zuid-West, is 6 ftreeken, waar van de helft 3, gevoegt by 8. ftreeken, maakt 11 ftreeken, dus zouden die Scheepen Zuid ten Oosten (11 ftreeken van 't West-Noord-West) moeten heen houden, om zig op de ftreek van Zuid-West te rangeeren, en om dezelve tuffchenruimte onder elkanderen te behouden, begint het Schip aan 't Hoofd, en zoo de agtervolgende anderen Scheepen, zo als te voren gezegt is, kragt van Zeil te maaken.

Fig. 41 **.

Dat de lyn BC , waar op de Scheepen gerangeerd worden,

den, gelyk is aan AB, waar op de Scheepen geleege hebben, blykt weder klaar; al de Scheepen houden af, op parallele linien aan AC, zynde Zuiden ten Oosten, dus vind men weder, dat in de $\triangle ABC$ de hoeken BAC en BCA gelyk aan elkander, en ieder van 5 streeken is, dus zyn wederom de linien BA en BC gelyk aan elkander volgens de meergemelde *Grondles* van WOLF.

45. *De Vloot voor de Wind of ruim heen in de perpendiculair op den Wind houdende, of op welke andere Linie het zy, dezelve in Linie van Bataille te brengen.*

Alle de Scheepen der Vloot, welke parallele koersen vervolgen, zullen te gelyker tyd oploeven, over de boeg, waar van ze de halzen moeten toe hebben, en met de steeven gaan leggen, in de linie op welke zy gerangeerd zyn.

Fig. 42.
Z. 135.

Ondertusschen zal het Schip aan 't Hoofd, by den Wind ophouden, en ieder der anderen, zal zig agtervolgende in 't Kielwater der Linie die geformeerd word, begeven.

Onderstellende dat de Scheepen in de linie AB voor de Wind, dat is Zuid-zeilen, en in de perpendiculair op den Wind gerangeerd zyn; zullende zig over Bakboord met Stuurboord halzen toe, in Linie van Bataille rangeeren, zo draien al de Scheepen by, met de Steeven in de perpendiculair op den Wind, dus regt West aan, houdende het Schip aan 't Hoofd ten eersten by de Wind, dat is West-Noord-West heen, en ieder der anderen zig agter een volgende, in
deszelfs

deszelfs Kielwater rangeerende, word dus de begeerde Linie van Bataille (a b) geformeerd.

Aanmerking.

Deeze manier om de Linie van Bataille te formeeren, brengt de Vloot, het meest mogelyk te loefwaard op, dog indien de Commandant verkiest, liever wat in loef te verliezen, daar en tegen veel spoediger in Linie van Bataille over wat boeg hy begeert te leggen, kan zulks door de volgende Evolutie uitgevoerd worden.

2. *Manœuvre.*

Onderstellende de Vloot V A S, in de perpendiculair op de Wind gerangeerd, (de Wind Noorden zynde) en dat men dezelve op de Stuurboord-linie van Bataille begeert te rangeeren, draait de geheele Vloot Westwaard by, en brast teegen.

Fig. 42.*

Het agterfte Schip S der Vloot, houd op de streck van Zuid ten Westen, met kragt van Zeil, tot dat hy het Hoofd V, in de Linie van Bataille (zynde in 't West-Noord-West) van zig peilt.

Alle de Scheepen der Vloot, van 't agterfte Schip S af beginnende, houden agtervolgende af, wanneer het Schip dat hun in de Evolutie voorgaat, in de by de Wind-linie, waar op de Vloot rangeeren moet, van hun is; dus zullen alle de Scheepen, te gelyk in Linie van Bataille zyn.

In de voorgaande Evolutie, moeten de Scheepen by de Wind, de lengte van de geheele Linie Zeilen, bevoorens de Linie van Bataille geformeerd is, en in deeze is 'er niet meer

meer tyd noodig, dan dat het Schip S ruimschoots, tot op de by de Wind-linie zeilt, welke distantie omtrent $\frac{2}{3}$ van de lengte der Linie van Bataille is, dog de Scheepen verliezen wat in Loef.

Indien men in 't zelve geval, de Scheepen op de Bakboord-linie van Bataille wilde rangeeren, brast de Vloot Ooftwaard tegen, en begint de Evolutie by 't Hoofd V, 't welk dan Zuid ten Oosten heen houdt.

De overige Scheepen Manœuvreren verder, tot aan 't agter einde, zo als te voren gezegt is.

Indien de Scheepen in de perpendiculaire op de Wind, of eenige andere Streek gerangeerd leggen, en in Linie van Bataille zullen rangeeren, vind men de Streek op welke de Scheepen parallel moeten loopen; trekkende van 8 strecken, de helft van 't getal strecken, die de maat van den hoek is, tusschen de linie, op welke de Scheepen gerangeerd zyn, en die op welke zy rangeeren moeten, het overschot wyft de hoek aan, die de koers van deze parallelen, met de linie waar op ze gerangeerd zyn, moet maken.

By voorbeeld, in dit Figuur, is de hoek S. V. s. van 2 strecken, dus de helft 1 streek, van 8 strecken blyft 7; zo dat de hoek V Ss. van 7 strecken moet zyn.

46. *De Vloot in Bataille gerangeerd zyn-
de, voor de Wind doen houden in een
stompen boek, met de punt beneden wind
(*), zynde een Orde, die de Vloot in staat
stelt, weder in Linie te rangeeren, over
wat boeg men begeeren zal.*

Fig. 43.
Z. 136.

Alle de Scheepen der Linie, zullen te gelyk tien strecken af-
houden; en zullen alle van 't Hoofd tot dat van 't Centrum in be-
greepen, gelykelyk kragt van Zeil maaken, om zig onderling
in de by de Wind-linie, waar van zy de halzen toe hadden te
houden.

De Scheepen van 't Centrum af tot aan den staart der Linie,
zullen geen kragt van Zeil maaken, dan agtervolgende, en zoo
veel noodig zal zyn, om zig te rangeeren, en zig onder elkan-
deren, ten aanzien van het Centrum, in de by de Wind-linie te
houden, op welke zy voor de beweeging niet geweest zyn, zyn-
de de tegengestelde by de Windlinie der eerstgemelde Scheepen.

Voorbeeld.

Onderstellende dat de Vloot VAS, op de Stuurboord-
linie van Bataille, dus op de strek van West-Noord-West
legt, en begeerd word, dat zy zig zal rangeeren, zo als in 't
Hoofd gezegt is, moeten alle de Scheepen Zuid heen houden.

Die van V tot A, zullen gelyke kragt van Zeil maaken,
zig onderling houdende, op de strek van West-Noord-
West, waar op ze gerangeerd waren, om zig op dezelve
wyze, op de linie v a te leggen.

De

(*) Zynde de derde March Ordre.

De overige Scheepen, van 't Centrum af tot aan de staart S toe, zullen geen kragt van Zeil maaken, dan agtervolgende, zo veel als noodig is, om zig op de Bak-boord by de Wind-linie te rangeeren, zynde dit op de streek van Oost-Noord Oost van den Admiraal (a), dus maaken de linien (va,) en (as), de begeerde stompenhoek, leggende de eene helft halve Vloot op de eene, en het ander, op de andere by de Wind-linie gerangeerd.

In deeze Evolutie, die met de derde March-Orde over een komt, is de Admiraal in 't Centrum, en beneeden Wind van zyn Vloot.

De Branders en behoefte Scheepen, zyn te loefwaard tuffen de twee Vleugels. Fig. 18.

47. De Vloot voor de Wind of ruim heen loopende, op een hoek door de twee by de wind linien geformeerd, het Centrum der Vloot beneden wind zynde (*), dezelve in Bataille te rangeeren.

De Vleugel der Vloot, die op de by de Wind-linie gerangeerd is, waar op de Vloot nu in Bataille gerangeert zal worden, zal beneven het Schip van 't Centrum te gelyker tyd by de Wind oploeven.

De Scheepen der andere Vleugel, zullen om minder beneden wind te loopen, alle te gelyk, met de steeven in de perpendicular op de wind aan houden, en parallelle koerfen houden, zig agter

Fig. 44.
Z. 137.

(*) Zynde de derde March-Orde.

agter een volgende, en met klein Zeil, in 't Kiel-water der Linie, begeven, en aldaar ook twee ftreeken oploeven.

Onderftellende dat de Vloot VAS, voor de Wind zeild, gerangeerd zynde als (Art. 46) uitgelegt is, en begeert word dezelve op de Stuurboord linie van Bataille te rangeeren, dat is in 't West Noord West.

Dan moeten alle de Scheepen van 't hoofd V, tot het Centrum A mede in begreepen, te gelyk tien ftreeken oploeven, dat is West-Noord-West by de wind; de overige Scheepen tot S toe, loeven agt ftreeken op, zynde tot in de perpendicular op den Wind, houdende dus alle met klein Zeil West heen, en wanneer het eerste Schip agter den Admiraal A, in deffels Kiel-water gekomen is, loeft het zelve ook twee ftreeken op, en dus ieder agter volgende, in 't Kiel-water van 't geene dat voor hem in de linie is, dus is de begeerde Linie geformeerd.

2. Manœuvre.

* Fig. 44.

De Scheepen van 't hoofd (V), tot het Centrum (A) mede in begreepen, zoo als te voren gezegt is, manœuvrende, kunnen de overige Scheepen, tot het laatste (S) toe, tot in de linie (AS) daar op ze gerangeerd zyn, (dus ses in plaats van agt ftreeken zoo als gezegt is) oploeven, en met klein Zeil in 't Kielwater van elkander aanhouden.

Wanneer het eerste Schip agter de Admiraal (A), in deffels Kiel-water gekomen is, zal het zelve, (en dus ieder agtervolgende, in 't Kiel-water van het geene dat voor hem in de Linie is), vier ftreeken oploeven; zynde dus de begeerde Linie geformeerd.

Door

Door d'eerste Evolutie, is de Linie niet eerder geformeerd, dan wanneer het agterfte Schip (S) in de plaats van het voorfte (V) gekomen is.

Door de tweede Evolutie, is de Linie geformeerd, wanneer het agterfte Schip (S), in de plaats van het middelste (A) gekomen is.

48. *De Linie van Bataille herstellen, wanneer de Wind geruimd is.*

Om de Linie van Bataille te herstellen, wanneer de Wind geruimd is, zal het Hoofd ($\frac{V}{w}$) der Vloot, naar behooren zeil maaken, om de linie niet te veel te openen, en by de Wind ophouden; doch indien de Wind maar weinig verandert is, zullen alle de Scheepen der Linie, met heel klein zeil, om dat zy wat ruim heen houden, met de steeven op de groote mast van 't Schip dat hun voorgaat, aanhouden.

Maar indien de Wind verscheidene strecken agterlyker gekomen is, zullen de Scheepen der Vloot, op de Linie waar op zy gerangeerd zyn, ruim heen houden, en agtervolgende in 't Kiekwater van 't Schip aan 't Hoofd oploeven.

Door deeze zeer eenvoudige Manœuvre, zal de leiwaard Vloot die te eenemaal voornemens is, te vegten, den Vyand veel naaderen, en zelfs zomtyds de Wind van hem kunnen winnen, doende al haar Scheepen, ter zelve tyd dat zy oploeven; kragt van zeil maaken.

2. *Manœuvre.*

De Loefwaard Vloot kan op dezelve wyze Manœuvreeen, om neevens den Vyand heen te loopen.

Zy kan ook , ingevolge de omftandigheeden , inzonderheid indien zy zig te dicht by den Vyand bevind , geheel te Loefwaard oploopen , houdende op een Parallele Linie , op welke zy voor de verandering van de Wind , geleegen heeft , ruitwyze heen , om vervolgens te Manœuvreeën , zoo als het haar te pas zal koomen.

Voorbeeld.

De Vloot op de Stuurboord by de Wind-linie gerangeerd , en de Wind Noorden zynde , twee ftrecken ruimt is ; indien de Vloot zig dan te dicht by de Vyand bevind , zoo als hier boven onderftelt word , kunnen de Scheepen alle te gelyk oploeven , houdende dus Noord-West ruitwyze heen , blyvende op een Parallele Linie , aan de West-Noord-West ftreek , waar op de Vloot voor de verandering van Wind gerangeerd was.

3. *Manœuvre.*

Fig. 47.
Z. 140.

Zomtyds , indien men de Orde der Hoofden verandert , is de Vloot eerder in Linie , gelyk wanneer de Wind , van twee tot vier ftrecken ruimt.

De Vloot wend te gelyk by de Wind , en legt zig vervolgens weeder in Linie , zig agter volgende in 't Kielwater van 't agterfte Schip $\frac{S}{w} 5$ begeevende , 't geene nu het Hoofd der Linie word.

49. *De Linie van Bataille herftellen , wanneer de Wind gefchraald is.*

De naadeeligfte verandering van de Wind , die een Vloot in Linie zynde , kan ondergaan , is , wanneer de Wind fchraalt , dewyl

Wyl als dan, de Orde zomtyds moeielyk kan herstelt worden, byzonder indien het in 't gezigt des Vyands is, het geen ingevolge van de afstand, de Vloot die het voordeel des Winds behouden wil, tot verscheidene Manœuvres kan noodzaaken.

1. Geval Manœuvre.

Indien de Wind, van een tot ses strecken schraalt, en dat de Vloot dezelve boeg wil behouden, elk Schip zig voor eerst, na den Wind gevoegt hebbende, zal de geheele Linie tegen brassen, uitgezondert het Schip ($\frac{v}{w}$), aan 't Hoofd, 't geen ten eersten een zeeker getal strecken, die altyd bepaald zyn, ruim heen zal houden.

Men zal dit getal strecken, 't welk de Scheepen moeten afhouden, dus weten; van agt strecken het vierde deel van 't Compas, aftrekkende de helft van 't getal strecken, dat de Wind geschraalt is; zoo dat, indien de Wind vier strecken geschraalt is, de helft 2, afgestrokken zynde van 8, blyft 6, voor 't getal strecken, die de Scheepen der Linie nog moeten afhouden, om zig op de by de Wind-linie welke de Orde herstelt, te be-geeven, en de tusschen-ruimte die tusschen de Scheepen was, naauwkeurig behoudende.

Het Schip ($\frac{v}{w}$) aan 't Hoofd, zig dan ten eersten naar den Wind gevoegt; en vervolgens naar behooren afgehouden hebbende, zal het Schip (V_2), 't geen het zelve volgt, afbrassen, zoo haast het, deffels in d'Orde voor hem gaande Schip (V), in de by de Wind-linie zal peilen, en al de Scheepen der Linie, zullen agtervolgende op dezelve wyze Manœuvreeren, om te zamen in 't Kiel-water van 't Schip ($\frac{v}{w}$) aan 't Hoofd, by de Wind op te loeven, het welk eerst door het Schip ($\frac{v}{w}$) moet ge-

daan

Fig. 48.
Z. 141.

daan worden, op het oogenblik, als het zelve, het laatste Schip ($\frac{s}{l}$) van de staart, in de by de Wind-linie, beneden Wind zal peilen, en op welke oogenblik, het Schip ($\frac{s}{l}$) zal afbraffen, en zig in Linie bevinden, zonder genoodzaakt geweest te zyn om af te houden.

Voorbeeld.

Onderftellende de Scheepen op de Stuurboord by de Wind-linie gerangeerd, dat is West-Noord-West, en dat de Wind twee ftrecken fchraalt, dus aan 't Noord-Noord-West enz.

De Scheepen zig voor eerst na den Wind voegende, leggen dan alle ruitwyze West heen, waar op de geheele Linie tegenbrafft, uitgezondert het Schip ($\frac{v}{w}$) aan 't Hoofd, 't geen 7. ftrecken afhoud, dus Zuid-ten Westen aanhoud; het daar op volgende Schip in de Linie, brafft af, wanneer 't zelve het Schip van 't Hoofd, 't geen voor hem over loopt, in de by de Wind-ftreek, dat is, in 't West peilt, en houdt dan ook Zuid ten Westen heen, en dus agtervolgende alle de Scheepen der Linie elkanderen altoos, op de ftreck van Ooft en West houdende.

Alle de Scheepen loeven by de Wind op over Bakboord, in 't Kiel-water van 't Schip aan 't Hoofd, 't geene zulks zelve doet, wanneer 't zelve, het laatste Schip der Linie, in zyn Kiel-water brengen kan, dat is, wanneer 't in 't Ooft van hem is, welk laatste dan afbrafft, en zig in de Linie bevind, zonder af te houden.

2. Manœuvre.

Indien de Vloot niet tegenbrafft, om deze beweeging uit te voeren, zal (de Scheepen zig na den Wind gevoegt hebbende) het

het Schip ($\frac{v}{w}$) aan 't Hoofd afhouden, zoo als even gezegt is, of ten eersten op de perpendiculair der Linie van Bataille, afhouden, op welke de Vloot zig in Linie moet rangeeren, en zal weder by de Wind oploeven, wanneer 't laatste Schip ($\frac{s^4}{7}$) van de linie, ten zynen opzigte in de Linie van Bataille zal zyn.

Ondertuffchen ieder der agterfte Scheepen, ter zelve tyd by de Wind oploevende; zullen een parallelle koers vervolgen, en ieder, zig agtervolgende in 't Kiel-water van 't Schip dat voor hem gaat, begeeven, om aldaar eerst af te houden, en vervolgens opteloeven, gelyk de voorfte, volgende dezelve linien.

Het agterfte Schip ($\frac{s^4}{7}$) alleen, behoeft geen koers te veranderen. Dus zullen alle Scheepen spoedig in Linie van Bataille zyn.

Door deeze beweeging kunnen de Scheepen elkander gemaklyk naderen, het welk te pas kan komen, wanneer de Scheepen in de Linie, niet genoeg geflooten zyn.

Voorbeeld.

De Wind, en deffels verandering, benevens de legging der Scheepen in Linie voor de verandering, gelyk in d'eerfte Manoeuvre, ondersteelt word, om dan de nieuwe Linie van Bataille te formeeren, zonder tegenbraffen.

Na dat de Scheepen zig na den Wind gevoegt hebben, moet het eerste Schip aan 't Hoofd ($\frac{v}{w}$) in de perpendiculair op de by de Wind-linie, die geformeerd staat te worden, afhouden, zynde in dit geval op de strek van 't Zuiden, en weder by de Wind over Bakboord oploevende, West heen houden, wanneer ten zynen opzigte het agterfte Schip der li-

nie, in de Linie van Bataille, die geformeert staat te worden, zal zyn, dit is, wanneer hy 't zelve in 't Ooft van zig peilt.

Ondertuffchen moeten ieder der agterfte Scheepen, by de Wind ophouden, dus West heen zeilen, een parallelle koers vervolgende.

Het Schip het geene het Hoofd moet volgen, houd mede, wanneer 't in 't Kiel-water van 't eerfte Schip gekoomen is, Zuiden aan, en draait van 's gelyken ook weder by de Wind op, West aan, wanneer 't weder in deffelfs Kiel-water gekomen is; het zelve doen alle de Scheepen der Vloot, ten aanzien van het Schip dat hun voorgaat; het agterfte Schip in de Linie zynde, vervolgt alleenlyk deffelfs koers, zonder afhouden.

3. *Manœuvre.*

Fig. 50.
Z. 143.

Het Schip aan 't Hoofd ($\frac{v}{w}$), kan ook over de andere boeg wenden, en ieder Schip van de Linie, ruitwyze by de Wind ophouden, volgende een parallelle koers, om in 't Kiel-water van 't Schip dat voor hun gaat, door de Contre-March te wenden.

Het Schip aan 't Hoofd, zal weder over de eerfte boeg kunnen koomen, bevoorens de Linie geheel geformeerd zy.

De voorfte Scheepen zullen, na gewend te hebben, heel klein Zeil maaken, en die van de staart, naar evenredigheid kragt van Zeil, tot dat de Linie herstelt zy.

Voorbeeld.

Alles weder onderstelt zynde als te voren, kan het Schip aan 't Hoofd wenden, zeilende dus over Stuurboord Noord-Ooft heen; alle de andere Scheepen, hun koers by de Wind over

over Bakboord ruitwyze heen houdende, dat is in dit geval West, wenden door de Contre-March, ieder in 't Kiel-water van 't Schip dat hem voorgaat.

Ondertusschen zal het Schip aan 't Hoofd, weder over de eerste boeg wenden, en dus West heen loopen; alle de Scheepen doen het zelve in zyn Kiel-water; dit uitgevoerd zynde is de Linie van Bataille over dezelve boeg, waar op ze voor de verandering des Winds lag, weder geformeerd.

Aanmerking.

Deze beweeging komt in 't gezicht van den Vyand zynde, niet te pas, indien hy na by is, dewyl hy door dezelve manœuvre de geheele Linie zoude kunnen besnyden, en door dezelve heen loopen; voorts kan het aan de Vloot naadeelig zyn, dat derzelver agterste Scheepen beneden Wind loopen.

4. *Manœuvre.*

Maar in dit geval, kan de Vloot alle te gelyk te loefwaard op loopen, en over de andere boeg ruitwyze heen houden, indien het agterste Schip der Vloot ($\frac{s^4}{t}$), ter zelve tyd by de Wind kragt van Zeil maakt, en dat alle de Scheepen die 't zelve voorgaan na 't Hoofd toe, zulks ook naar evenreedigheid, en agtervolgende doen, tot dat het Schip ($\frac{v}{w}$) aan 't Hoofd, 't welk heel klein Zeil maakt, in de by de Wind-linie van hun is, op welke de Vloot slaan zal, of men de Orde herstellen wil, als dan zal de Linie zeer spoedig geformeerd zyn, alle de Scheepen te gelyk voor de tweede maal wendende, om met de steeven op de linie waar op zy gérangereerd zyn te leggen.

Fig. 51.
Z. 144.

Dog men moet in agt neemen, dat men de Linie, wanneer zy zig te veel geopend heeft, zal moeten doen sluiten, voortgaande met aan d'agterfte Scheepen, na dat zy gewend hebben, kragt van Zeil te doen maaken, terwyl het voorfte Schip der Avantgarde Zeil zal minderen.

Voorbeeld.

De Scheepen als te voren, onderfteld op de Stuurboord by de Wind-linie (CD) gerangeerd, en de Wind (die Noord was) veranderende tot Noord-Noord-West, (na dat zig de Scheepen na de Wind gevoegt hebben), wenden alle te gelyk over Stuurboord, zeilende dus Noord-Ooft ruitwyze heen.

Om de Stuurboord by de Wind-linie weder te formeeren, moet het agterfte Schip ($\frac{s}{i}$) zynde in D, by de Wind kragt van Zeil, en het voorfte Schip ($\frac{v}{w}$), aan 't Hoofd zynde in C, heel klein zeil maaken; alle de andere Scheepen, van het laafte af na 't Hoofd toe, moeten naar evenreedigheid kragt van Zeil maaken, elkander houdende in een pàrallèle, aan de by de Wind-lyn (EF) die geformeerd moet worden, 't welk op de ftreek van Ooft en West is. Op welke linie (EF), alle de Scheepen dan te gelyk gekomen zynde, voor de tweede-maal moeten wenden, en dan met de fteeven West heen leggen, zynde dus de Stuurboord by de Wind-linie geformeerd.

2. Geval.

Fig. 48.

Indien de Wind meer dan zes, dog minder dan twaalf ftrecken fchraalt, zal de Vloot van halzen veranderende, Manœuvreren, als of de Wind alleenlyk van vooren was gekoomen, en het

het voordeel van den Wind, zal voor de Vlooten, in elkanders tegenwoordigheid zynde, verandert zyn.

Voorbeeld.

Onderftellende, dat de Wind gelyk in d'andere Voorbeelden Noord zynde, verandert tot West-Zuid-West, als dan moet de Linie, van halzen verandert zynde, gerangeerd worden op de Noord-West ftreek (vB), zoo dat het nu in 't geval is, als of de Wind twee ftreeken voorlyker was gekomen, (of gefchraalt was,) zynde de Vloot op de West-Noord-West ftreek (VB) gerangeerd; trekkende dan (in gevolge de Regel in dit Artikel bepaald) van agt ftreeken, de helft der verandering van den Wind, zynde hier twee ftreeken, dus een ftreek 'er af, blyft zeven ftreeken.

De Scheepen nu, met de West-Zuid-Weste Wind, leggen met de Steeven op de Noord-West ftreek (VB) moeten nog zeven ftreeken afhouden; dus begint het Hoofd. (V) Noord-Ooft ten Noorden (Vv) heen te houden, de andere houden agter volgende af, zoo als te vooren beschreeven is, ingevolge Fig. 48. of ingevolge de andere Manœuvres, in 't zelve Artikel beschreeven.

3. *Geval.*

Indien de Wind juist 12. ftreeken fchraalt, dan zullen de halzen alleen, (zonder de koersen) veranderen.

4. *Geval.*

Indien de Wind meer dan twaalf ftreeken verandert, voor onderftellende, de halzen verandert te zyn, zoo komt dit in 't geval, dat de Wind van agteren komt, of ruimt.

* Fig. 51.

Fig. 45.

Voorbeeld.

** Fig. 51.

Indien de Wind 14. ftreeken veranderde, dus van 't Noord tot het Zuid-Zuid-West, blykt het dat zulks, wanneer de Vloot van halzen verandert is, in 't geval is, dat de Wind agterlyker komt, of ruimt.

Want de Vloot is op de West-Noord-West ftreek gerangeerd, en moet nu op de West-ftreek gerangeerd worden, dus twee ftreeken oploeven; welke Manœuvre men op vercheidene wyze in 't 48. Artikel beschreeven vind.

VI. HOOFDSTUK.

VAN DE VERANDERING DER ESQUADERS, DE VLOOT IN LINIE ZYNDE.

50. *De Vloot in Orde van Bataille* ($\frac{v}{w} \frac{a}{m} \frac{s}{l}$) *zynde, het Corps de Bataille met de Arriere-garde te veranderen* ($\frac{v}{w} \frac{s}{m} \frac{a}{l}$).

Fig. 52.
Zie 145.

Indien men (de Vloot in Linie zynde), het middelste Esquader in Arriere garde plaatzen wil, en d'Arrieregarde, Corps de Bataille doen worden.

Zal de Avantgarde ($\frac{v}{w}$) tegenbraffen, of heel klein Zeil maaken, om minder aan lei te raaken.

Het middelste Esquader ($\frac{a}{m}$), zal alle te gelyk wenden, en kragt van Zeil maaken; en wanneer het zelve zoo ver gekoomen zal zyn, dat het Schip tot Schip, over dwars is van 't nieuwe

we Corps de Bataille ($\frac{s}{l}$), 't welk deszelfs koers met volle Zeilen vervolgt heeft, zal het zelve wenden, of alle te gelyk afhouden, en zig in 't Kiel-waater der Linie plaatzen.

Indien de Avant-garde tegengebraft heeft, zal dezelve Zeil maaken, wanneer het Corps, dat in 't midden komt, op deszelfs post zal zyn.

Aanmerking.

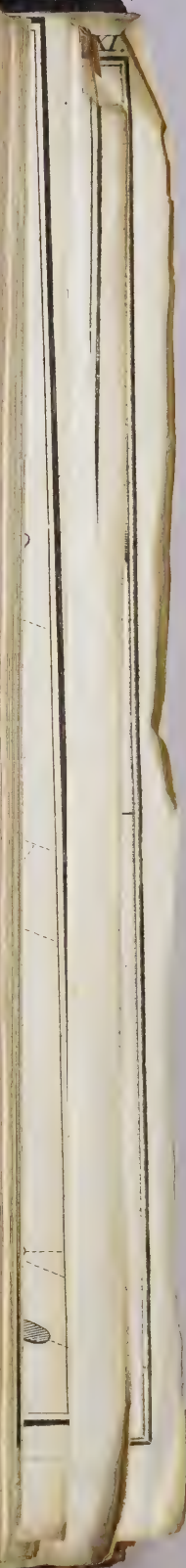
In deeze Evolutie dient aangemerkt te worden, dat dit middelfte Esquader, 't geen gewend is, naar evenreedigheid van 't getal Scheepen der Vloot, en de tusschen ruimte, waar op de Scheepen agter elkander gerangeerd zyn, zoo veel te verder by de Wind, ruitwyze Zeilen moet, bevoorens het Schip tot Schip over dwars van de agterhoede gekoomen zal zyn; zoo dat deeze Manœuvre veel spoediger, op de volgende wyze zoude uitgevoerd worden,

2. Manœuvre.

De Avantgarde zal tegenbraffen, en methet middelfte Esquader ($\frac{A}{m}$) wenden, dog niet verder ruitwyze oploopen, dan noodig is, om in een parallelle Lyn, te Loefwaard van d'Arrieregarde ($\frac{s}{l}$), op een behoorlyke afstand te passeeren, welke door den Commandant van dat Esquader, kan bepaald worden; zullende ten naaften by dien afstand hebben, wanneer het Hoofd van 't Corps de Bataille, dwars af van 't derde Schip der Arriere garde gekoomen zal zyn.

Zoo haast het agterste Schip van dit Esquader, dwars van 't agterste Schip der Arrieregarde, (welke haar koers met kragt van zeil vervolgt heeft), gekoomen is, houd dit Corps de Bataille

* Fig 52.

Bataille ($\frac{a}{l}$), 't geen door deeze Evolutie, Arriere garde word, alle te gelyk, in 't Kiel-waater van 't nieuwe Corps de Bataille ($\frac{s}{m}$) af, om het zelve te volgen; zynde de Avant-garde ($\frac{v}{w}$) welke in 't begin deezer Evolutie tegengebraft heeft, weeder afgebraft, zoo haast het Corps de Bataille ($\frac{s}{m}$) by dezelve gekomen is.

Aanmerking.

Ingevolge de eerste Manœuvre, moet het Corps de Bataille, om dwars af van het volgende Esquader te zyn, omtrent drie Cabel-Lengte ruitwyze te Wind-waard oploopen, onderstellende maar vyf Scheepen in ieder Esquader, en op een Cabel-Lengte tusschen ruimte gerangeerd; en tien Scheepen in een Esquader, zouden omtrent zes Cabel-Lengte geven.

Onderstellende dat het eene Esquader, gemakkelyk op een Cabel-Lengte te loefwaard van 't andere kan passeeren, blykt het, dat door deeze tweede Manœuvre, de Linie spoedig geformeerd zal wezen; want dewyl dit Esquader, dat te loefwaard passeert, weinig tyd na gewend te zyn, ruim heen houd, in een tegen overgestelden koers, van die der Arriere-Garde, zullen ze dus elkander schielyk voorbygelopen zyn.

De spoed is het voornaamste, waar op men in d'Evolutien dient te letten, mits dat dezelve zonder verwarring kunnen uitgevoerd worden.

De tyd die 'er vereischt word, om ieder onderscheiden Evo-

Evolutie uit te voeren, daar op behoord in alle omftandigheden zeer gelet te worden, inzonderheid in de nabyheid van de Vyand.

Deze tyd, kan altyd ten naaften by bepaald worden, wanneer men na gaat de tyd die vereifcht word, voor het Schip 't welk in de Manœuvre, de grootfte weg af te leggen heeft; zynde door de tuffchen-ruimte, tuffchen de Scheepen in ieder Colom, en die der Colommen, die verheid altoos bekend.

3. Manœuvre.

Indien de omftandigheid niet toelaat, dat het Esquader van 't Centrum ($\frac{A}{m}$) by de Wind wendt, als wanneer de Vloot in tegenwoordigheid des Vyands, en hy te loefwaard is, of indien de Admiraal geen zwaarigheid maakt, iets in loef te verliezen, kan de Evolutie fpoediger uitgevoerd worden, doende het Esquader ($\frac{A}{m}$) van 't Centrum, een weinig afhouden, en tegenbraffen, terwyl de Avant-garde ($\frac{V}{w}$), haar koers met heel klein Zeil vervolgt, en de Arriere-garde ($\frac{S}{l}$) kragt van Zeil maakt, omte loefwaard van het tegengebrafte Esquader te paffieren, en de plaats van 't Corps de Bataille te neemen.

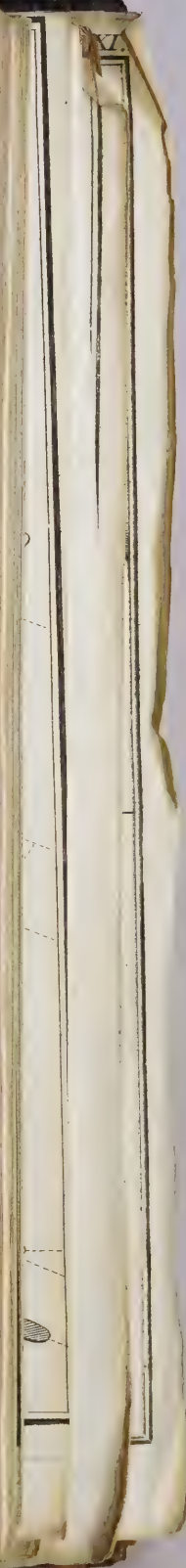
Wanneer dit laafte Esquader ($\frac{S}{m}$), by dat aan 't Hoofd der Linie gekomen zal zyn, zullen zy beide een weinig afhouden, om het tegengebrafte Esquader ($\frac{a}{l}$), 't geen op dien zelve tyd Zeil maakt, in hun Kielwater te brengen.

4. Manœuvre.

Deze laafte Manœuvre, zoude ook dus kunnen uitgevoerd worden.

Fig. 53. ■

Het Corps de Bataille ($\frac{A}{m}$), moet alle te gelyk voor de
K Wind

Wind wenden, en in een parallelle koers nevens de Arriere-garde ($\frac{s}{t}$), die met kragt van Zeil haar koers vervolgt heeft, heen loopen, en wenden weder in Linie kort agter dezelve.

De Avant-garde, moet in 't begin dezer Evolutie tegenbrassen, wanneer de Arriere-garde ($\frac{s}{m}$), welk Corps de Bataille word, zig by dezelve gevoegt heeft, maakt d'eerste weder Zeil.

Aanmerking.

Op deeze wyze, verliest de Vloot zeer weinig in loef, en is veel spoediger gerangeerd, dan ingevolge de 3 Manœuvre.

Want het Corps de Bataille ($\frac{A}{m}$) tegenbrassende, moet het zelve dus blyven leggen, tot dat de Arriere-garde, de plaats der Avant-garde bereikt heeft, en beide zoo veel afgehouden hebben, om dit tegengebrasse Esquader in Linie te brengen.

51. *De Vloot in Orde van Bataille ($\frac{v}{w} \frac{A}{m} \frac{s}{t}$) zynde, het Corps de Bataille met de Avant-garde te verwisselen ($\frac{a}{w} \frac{v}{m} \frac{s}{t}$).*

Fig. 54.
Z. 147.

Om deeze Evolutie uit te voeren, zal de Arrieregade ($\frac{s}{t}$) tegenbrassen.

De Avantgarde ($\frac{v}{w}$), die 't Corps de Bataille moet worden, zal te gelyk by de Wind wenden, en kragt van Zeil maaken; wanneer ze in 't punt gekomen zal zyn, dat ze Schip tot Schip, overdwars van 't middelste Esquader ($\frac{A}{m}$) gekoomen is, 't geen deszelfs koers vervolgt heeft, om 't Hoofd der Linie te bereiken, als dan zal zy te gelyk wenden, en te zamen afhouden, om in 't Kiel-water der linie te komen.

De

De Arriere-garde ($\frac{s}{l}$) zal klein Zeil maaken, wanneer 't nieuwe Corps de Bataille ($\frac{v}{m}$), weder wenden zal, om op deffelfs post te komen.

Aanmerking.

Dezelve Aanmerkingen by de 2 Manœuvre van Art. 50, kunnen alhier toegepast worden; en d'Evolutie in gevolge van dezelve geschied aldus.

2. *Manœuvre.*

De Arrieregarde ($\frac{s}{l}$) zal tegenbrassen.

Fig. 54. *

De Avantgarde ($\frac{v}{w}$), Corps de Bataille zullende worden, zal alle te gelyk wenden.

Het Corps de Bataille ($\frac{a}{m}$), dat Avant-garde ($\frac{a}{w}$) word, zal deffelfs koers volgen.

Het Esquader dat gewend is, op een behoorlyke afstand van ($\frac{a}{m}$), kunnende passeeren, zal in een parallele koers, nevens het zelve heen loopen, en alle te gelyk, zig in Linie voor d'Arrieregarde plaatzen, welke laatste dan zeil maakt, zynde dus de Linie heel spoedig geformeerd.

3. *Manœuvre.*

Men kan deze Evolutie, ook op deze wyze uitvoeren.

Fig. 55.
Z. 145.

Indien de Scheepen der Avant-garde ($\frac{v}{w}$), de agterste Zeilen tegenbrassen, houdende het Voormarszeil vol, om een weinig af te houden, en het Corps de Bataille ($\frac{a}{m}$), 't geen aan 't Hoofd der Linie moet zyn, te Loefwaard te laten passeeren.

Dit Corps, het tegengebraste Esquader gepasseerd zynde, zal behoorlyk afhouden.

De Arriere-garde ($\frac{s}{l}$), zal klein Zeil maken, en een weinig

afhouden, om in 't Kiel-water, van 't middelste Esquader te koomen.

*52. De Vloot in Orde van Bataille ($\frac{v}{w} \frac{a}{m} \frac{s}{l}$)
zynde, het Esquader van 't Hoofd in
Arrieregarde te plaatsen ($\frac{a}{w} \frac{s}{m} \frac{v}{l}$).*

Fig. 56.
Z. 149.

Indien de Admiraal d'Avant-garde ($\frac{v}{w}$), in Arrieregarde wil plaatzen, doende te gelyker tyd het Esquader ($\frac{a}{m}$), dat het Corps de Bataille was, Avant-garde worden, en plaatsende het Esquader ($\frac{s}{l}$), dat Arrieregarde was, tot Corps de Bataille.

Dan zullen het Corps de Bataille en d'Arrieregarde hun koers vervolgen.

De Avant-garde ($\frac{v}{w}$) zal alle te gelyk wenden, en ruitswyze heen loopende, twee streken afhouden, tot dat elk haarer Scheepen, over dwars van elk Schip van 't Esquader ($\frac{s}{m}$) gekoomen is, het geen zy in deeze Orde van Bataille volgen moet; als dan zullen alle Scheepen van dit Esquader ($\frac{v}{l}$) te gelyk wenden, en te zamen afhouden, elk zig rigtende, op het Schip dat voor hem gaat, om zig door een zelve beweging, in 't Kielwater van elkanderen, en dat der Linie te leggen.

Alle de Scheepen zullen kragt van Zeil maaken, om deeze Evolutie uit te voeren; moettende nogtans het Esquader ($\frac{v}{w}$), meerder kragt van Zeil maaken dan d'anderen, wyl 't zelve twee maal wenden moet.

2. Manœuvre.

Fig 56. *

In deze Manœuvre, zoude het Esquader dat in Avant-garde is, en Arrieregarde worden zal, op dezelve wyze
als

als in de 2de Manœuvre van Art. 50, en de daar by gevoegde Aanmerkingen gezegt is, op eene bekwaame distantie, te Loefwaard van de twee andere Esquaders kunnen heen loopen, en zig agter die twee voornoemde Esquaders, in 't Kielwaater van dezelve, op zyn post begeven.

3. Manœuvre.

Dezelve verandering van Esquaders, kan gemaklyker uitge- Fig. 57.
Z. 150.voerd worden, op de volgende wyze.

Het Esquader ($\frac{v}{w}$), 't geen de Avant-garde formeert, moet wat afhoudende tegenbrassen ($\frac{v}{l}$).

Terwyl de twee andere Esquaders ($\frac{A}{m}$, $\frac{s}{l}$), kragt van Zeil maaken, om te loefwaard van 't zelve heen te loopen; waar naa zy beide zoo veel zullen afhouden, als 't Esquader ($\frac{v}{l}$), 't geen de Arrieregarde worden moet, gedaan heeft, om het zelve in hun Kiel-water te brengen; waar na dit Esquader afbrassen zal, zoo haast, als 't laatste Schip van 't Corps de Bataille, 't geen dit Esquader voor moet gaan, zulks zal toelaaten.

Aanmerking.

De Evolutie op deeze wyze van den Auteur, uitgevoerd wordende, moet de Avant-garde tegen gebrast blyven, tot het agterste Schip der Vloot, het Hoofd van dezelve, gepasseerd is, en dus de geheele lengte der Linie, afgeloo- pen heeft.

4. Manœuvre.

Om deeze Manœuvre dan spoediger te doen, zou de Avantgarde ($\frac{v}{w}$), te gelyk voor de Wind kunnen wenden, * Fig. 57.loopende in een parallelle koers, te leiwaard nevens de twee

andere Esquaders ($\frac{A}{m}, \frac{s}{l}$), die kragt van Zeil maaken, en wenden in 't Kiel-water der Linie, kort agter de Arriere-garde, die door deeze Evolutie, Corps de Bataille ($\frac{s}{m}$) word.

Aanmerking.

Op deeze wyze, verliest de Vloot niets in loef, en zal in minder dan de helft des tyds, in vergelyking der voorgaande Manœuvre, van den Franschen Auteur, weder volkomen gerangeerd zyn.

53. *De Vloot in Orde van Bataille* ($\frac{v}{w}, \frac{A}{m}, \frac{s}{l}$) zynde, het Esquader dat de Arriere-garde heeft, aan 't Hoofd te plaatsen ($\frac{s}{w}, \frac{v}{m}, \frac{a}{l}$).

Fig. 58.
Z. 151.

Om het Esquader ($\frac{s}{l}$), 't geen de Arriere-garde heeft, aan 't Hoofd der Linie te doen komen, zulks, dat door 't gevolg der Evolutie, de Avantgarde ($\frac{v}{w}$), Corps de Bataille, en 't Corps de Bataille ($\frac{A}{m}$), Arriere-garde word.

Zo zal het Esquader aan 't Hoofd ($\frac{v}{w}$), en dat in de midden ($\frac{A}{m}$), alle te gelyk gewend hebbende, ruitswyze te loefwaard oploopen.

Het agterste Esquader ($\frac{s}{l}$), dat Avant-garde moet worden, zal deffels koers, met kragt van Zeil vervolgen, en gekomen zynde in het punt ($\frac{s}{w}$), waar 't Esquader ($\frac{v}{m}$), 't geen het Corps de Bataille formeeren moet, Schip tot Schip, over dwars van hem gebragt hebbende, zullen de twee Esquaders ($\frac{v}{m}$) en ($\frac{s}{l}$), alle te gelyk weder in 't Kiel-water der Linie afhouden, waar van het Hoofd zeil minderen zal.

2. *Manœuvre.*

Deeze Evolutie, kan op dezelfde wyze, ingevolgede Aan- Fig. 58. *
merkingen op Art: 50., uitgevoerd worden, loopende de
twee Esquaders ($\frac{v}{w}$, $\frac{a}{m}$) wanneer die gewend zyn, op een
behoorlyke afstand, te Loefwaard van d'Arriere-garde ($\frac{s}{l}$),
op een parallelle koers nevens dezelfde heen, en voegen zig
dan agter dezelfde in de Linie.

3. *Manœuvre.*

Men kan deeze Evolutie zeer spoedig uitvoeren, doende de Fig. 59.
Z. 152.
twee voorste Esquaders ($\frac{v}{w}$ en $\frac{a}{m}$) een weinig afhouden, en te-
genbraffen ($\frac{v}{m}$, $\frac{a}{l}$), om het agterste Esquader ($\frac{s}{l}$) te Loefwaard
te laten passeeren, 't geen met kragt van Zeil, voor by zeilen
zal, en als dan wat afhouden, tot in de Linie der twee tegen-
gebraste Esquaders, en zig als dan aan 't Hoofd plaatsen.

4. *Manœuvre.*

De twee Esquaders ($\frac{v}{w}$, $\frac{a}{m}$), die volgens de voorgaande Fig 59. *
Manœuvre tegengebrast leggen, zouden in plaats van dien,
voor de wind kunnen wenden, en in een parallelle koers,
te Leiwaard voor ' by de Arriere-garde ($\frac{s}{l}$), die kragt van
Zeil maakt, heen loopen.

Wanneer het Hoofd ($\frac{v}{w}$) der Avant-garde, die door de-
ze Evolutie, Corps de Bataille ($\frac{v}{m}$) word, by 't agterste
Schip der Arriere-garde, welke Avant-garde ($\frac{s}{w}$) zal wor-
den, gekomen is, wenden deeze Esquaders, alle de Schee-
pen te gelyk, en houden in 't Kielwater van d'Avant-garde,
dus is de Linie geformeerd.

54. *De Vloot in Orde van Bataille* ($\frac{v}{w} \frac{a}{m} \frac{s}{l}$)
zynde, de Avant-garde met de Arriere-
garde te verwisselen ($\frac{s}{w} \frac{a}{m} \frac{v}{l}$).

Fig. 60.
Z. 153.

Het Esquader aan 't Hoofd ($\frac{v}{w}$), en het middelste ($\frac{a}{m}$) der Linie, zullen te gelyk by de wind wenden; en de Scheepen dezer twee Corpsen, waar van het eerste, kragt van Zeil zal maaken, zullen ruits-wyze heen houden, op parallellen aan de by de Wind. Linie, welke het agterste Esquader ($\frac{s}{l}$) met heel klein Zeil blyft houden.

Wanneer 't Corps de Bataille ($\frac{a}{m}$), over dwars van 't Esquader ($\frac{s}{w}$) zal zyn, het geen te Leiwaard passeerd, zal het alle te gelyk afhouden, tot in het Kiel-water van 't Esquader ($\frac{s}{w}$), dat de Avant-garde formeeren zal.

En wanneer 't Esquader ($\frac{v}{l}$), 't geen aan 't Hoofd der Linie was, zig over dwars van 't Corps de Bataille bevind, 't geen hy volgen moet, zal 't zelve ook wenden, en op dezelve wyze afhouden om in 't Kiel-water der Linie te komen, en desselfs post in Arriere-garde neemen.

2. *Manœuvre.*

Deze bovenstaande Manœuvre, zal dus uitgevoerd werdende, veel tyd vereischen, voor al wanneer de Esquaders talryk zyn.

* Fig. 60.

Dog men kan de twee Esquaders aan 't Hoofd ($\frac{v}{w}$, $\frac{a}{m}$) doen wenden, en niet verder te Loefwaard oploopen, dan vereischt word, om parallel neven de Arriere-garde ($\frac{s}{l}$), welke geen Zeil behoeft te minderen, heen te loopen.

Het.

Het agterste Schip van 't Corps de Bataille ($\frac{a}{m}$), op zyde van 't agterste Schip der Arriere-garde gekoomen zynde, houd het geheele Esquader ($\frac{a}{m}$) te gelyk af, voegende zig in Linie, agter de Arriere-garde ($\frac{s}{l}$).

De Avant-garde ($\frac{v}{w}$), zullen de Arriere-garde ($\frac{v}{l}$) worden, blyft haar koers vervolgen, te Loefwaard van 't Corps de Bataille ($\frac{a}{m}$), en haar post bereikt hebbende, plaatst zig dit Esquader, te gelyk in 't Kiel-water der twee anderen.

3. Manœuvre.

Indien men deeze Evolutie wilde uitvoeren, door de Avant-garde ($\frac{v}{w}$), en 't Corps de Bataille ($\frac{a}{m}$), in plaats dat ze wendden, te doen tegen braffen, om het Esquader ($\frac{s}{l}$), 't geen aan 't Hoofd der Linie moet zyn, te Loefwaard te laten passeeren, moet het Esquader ($\frac{v}{l}$), dat Arrieregarde moet worden, meerder afhouden, dan dat van 't Centrum ($\frac{a}{m}$), 't geen ook te Loefwaard voor by 't zelve passeren moet.

Fig. 61.
Z. 154.

Dog de Vloot zal in deeze Evolutie, nog eens zoo veel in Loef verliezen dan in de volgende.

4. Manœuvre.

Men zoude een der twee voorste Esquaders ($\frac{v}{w}$) of ($\frac{a}{m}$), konnen doen tegenbraffen, en 't ander by de Wind doen wenden, terwyl het agterste Esquader ($\frac{s}{l}$) tusschen deeze twee moet door passeeren, om het Hoofd der Linie te bereiken.

Fig. 57.
Z. 150.

Elk dier twee Esquaders, weet de tyd om af te houden, of Zeil te maken, zynde het beeter dat de Avant-garde ($\frac{v}{l}$) wend, dewyl ze meer tyd om te Manœuvreeen heeft, en dan minder in Loef zal verliezen.

L

5. Ma-

5. *Manoeuvre.*

Deze Evolutie zoude nog op de volgende wyze kunnen uitgevoerd worden.

Fig. 62. *

De Avant-garde ($\frac{v}{w}$), en Corps de Bataille ($\frac{a}{m}$) wenden voor de Wind, en houden in een parallelle koers, te Leiward van d'Arriere-garde, die door deze Evolutie Avant-garde ($\frac{s}{w}$) worden zal, en kragt van Zeil maakt.

Wanneer het Corps de Bataille ($\frac{a}{m}$), de Arriere-garde ($\frac{s}{w}$), even gepasseerd is, wend het zelve alle te gelyk, en volgt deeze in haar Kiel-water.

De Avant-garde ($\frac{v}{w}$), die de Arrieregarde ($\frac{v}{l}$) zal formeeren, blyft haar koers voort-zeilen, en wend in 't Kiel-water der Linie, agter 't Corps de Bataille ($\frac{a}{m}$), wordende ten laaftten, als in al de Evolutien, de Distantien verbeterd.

VII. HOOFDSTUK.

VAN EENIGE BYZONDERE MANOEUVRES
DER LINIE BETREKLYK TOT HET
GEVEGT.

55. *Den Vyand den Wind betwiften.*

Z. 156,

DE Loefwaard Vloot, welke haar voordeel behouden wil, en den Vyand den Wind dien hy zoekt te winnen, wil betwiften, moet zoo veel haar mogelyk zy, zig over dwars van den Vyand houden, naauw op den zelve aandringen, om hem zyne

zynne Manœuvres moeyelyk te maaken, en hem tot het Gevegt te dwingen, bevoorens de Wind ten zynen voordeele veranderen mogt.

Maar indien de Loefwaard Vloot niet vegten wil, zal zy zig in tegendeel, zoo ver daar van'afhouden als zy kan, en zelfs zoo 't zyn kan, tot buiten het gezigt des Vyands.

Manœuvre der Leiwaard Vloot.

Wat de Vloot die te Leiwaard is, betreft; indien zy de verandering van de Wind, die ligt gebeuren kan, niet voorziet, nog aan geen byzondere koers bepaald is; zal zy 't over die boeg houden, waar mede zy niet neven den Vyand heen legt, om haar vryheid in 't Manœuvreeren te hebben, en den Vyand in 't geval te brengen, van het voordeel des Winds te verliezen; of indien zy agter uit is, zal zy over den anderen boeg, ruitwyze heen houden; en voor uit zynde, zal zy kragt van Zeil, over dezelve boeg maken.

Maar indien de Leiwaard Vloot, in tegenwoordigheid, en digt by die te Loefwaard of des Vyands is, zal zy de Wind niet van hem kunnen winnen, ten zy hy eenige kwaade Manœuvre doet, of dat de Wind, veel ten haaren voordeele verandert.

56. *Het Gevegt ontgaan.*

De Loefwaard Vloot, die 't Gevegt zoude willen ontgaan, zal over die boeg loopen, welke haar niet neven den vyand heen doet leggen. Z. 157.

Manœuvre der Leiwaard Vloot.

De Vloot die te Leiwaard is, zal, zoo als de Loefwaard Vloot die haar vervolgt, ruim heen houden, dog niet voor de Wind,

zonder zig, indien zy in 't gezigt des Vyands is, in Orde van Retraite te leggen; en indien zy begonnen heeft, voor de Wind in front, op eene Linie heen te houden, zal zy dan over d'eene, en dan over de andere boeg, twee of drie streeken heen en weder houden, om de Manœuvres der Vloot die haar jaagt, te verdelen, derzelver Orde te breeken, en dezelve over d'eene boeg te doen verliezen, 't geene zy over de andere heeft kuunen winnen.

Zy moet ook haar voordeel zoeken, uit de kennis der Winden en Stroomen.

De Chefs der Divisien, en de Scheepen aan 't Hoofd en de Staart, zullen den Admiraal in agt nemen, om naar Hem, hunne bewegingen te rigten, en de Orde te behouden, moettende de byzondere Scheepen agt geeven, op den Chef hunner Divisie.

57. Op den Vyand afhouden, en hem tot het Gevegt dwingen.

Z. 159. De Loefwaard Vloot, die de Vyandyke Vloot, welke ondersteld word den Wind te houden, tot het Gevegt wil noodzaaken, zal neven haar heen leggen, makende kragt van Zeil over dezelve boeg, en ter zelve tyd Manœuvreren, dat de Scheepen aan 't Hoofd, en die van de staart der Linie, als ook die der Admiraalen, die de March moeten reguleeren, zig over dwars van de Scheepen, die zy bevegten moeten, plaatsen.

Op deeze wyze, zal de Loefwaard Vloot, gelykelyk en altoos op eene by de Wind-Linie afhoudende, in goede Orde verschynen, om zig eensklaps weder oploevende, in Linie van Bataille te bevinden.

2. Geval.

Indien de Vloot die te Leiwaard is, een weinig afhoud om het Gevegt te vermyden, zal het Schip aan 't Hoofd der Loefwaard Vloot, wat ruimer heen houden, zoodanig dat de andere Scheepen der Vloot, wel zoo ruim afhoudende als de Vyand doet, maar minder als het Schip aan 't Hoofd hunner Linie, zig spoe- dig en agtervolgende, in deffels Kiel-water kunnen begeeven, om dezelve koers te houden.

Dus dan den Vyand zeer veel in weinig tyd naaderende, zal de Loefwaard Vloot, de Vyandlyke Linie kunnen besnyden, of neven dezelve heen leggen, op zoo een kleine afstand als ze goed vind, houdende de koers, die aan dezelve parallel zal zyn.

De Loefwaard Vloot, moet om den Vyand te volgen, en tot het Gevegt te noodzaaken, in 't afhouden twee zaaken in agt neemen.

Eerstelyk, het Hoofd der Vyandlyke Vloot, ten minsten over dwars van zig te houden, op dat dezelve niet ongemerkt en gaande weg oploevende, voor het zelve over kan Zeilen, zynde een Manœuvre, waar in dezelve somtyds voordeel zoude vinden.

Ten tweeden, zig agterwaards zoo ver uit te strekken als de Vyand; want indien hy vier freeken had afgehouden, en eensklaps van halzen veranderde, zoude hy zig in Bataille bevinden, en door middel der geenen zyner Scheepen, die zig als dan, buiten de Linie van den Wind zouden uitstrekken, zoude het hem kunnen gelukken, voor by de Arrieregarde heen te loopen, en den Wind van de Loefwaard Vloot te winnen.

3. Geval.

Indien de Vloot die te Leiwaard is, zeer ruim of voor de Wind

Fig. 63.

L 3

heen

heen houd, zal de Loefwaard Vloot, zig gerangeerd houdende, op een parallele Linie aan die des Vyands, het zelfde doen, en altoos dezelve gangen maken.

De Admiraalen, en de Scheepen aan 't Hoofd en aan de Staart, zullen in agt neemen, die Scheepen die zy bevegten moeten; in de strek van den Wind te houden, om alle te gelyk op dezelve te kunnen aanvallen, en door hunne Linie, indien zy zig te veel opent, heen te loopen.

Deeze Manoeuvre, onderstelt dat de Loefwaard Vloot veel talryker is, en in dat geval, kan zy zig zelfs by Esquaders openen, om den Vyand te omcingelen, 't geen het zeekerste middel is, om denzelven te vernielen, en den Wind, indien dezelve tot zyn voordeel veranderde, van hem te winnen.

De Loefwaard Vloot, zig dan in drie Esquaders, van een gescheiden hebbende, zal het Corps de Bataille ($\frac{A}{m}$), over de Boeg die 't gevoeglykste zal zyn, het Vyandlyke Cops de Bataille, voor den Wind of ruimschoots jagen, en de twee andere Esquaders ($\frac{v}{n}$ en $\frac{s}{l}$), of alleenlyk de eerste Divisie der Avant-garde, en de laatste der Arrieregarde, zullen meer of min, eenige strekken over de Boeg, die haar het voordeeligste zal zyn, ruim heen kunnen houden, om den Vyand in te fluiten, welke niets anders kan verkiezen, dan de Retrait-Orde, die hem nogtans, niet altoos het Gevegt zal doen ontgaan.

58. *Den Vyand tot het Gevegt dwingen, te Leiwaard zynde.*

Indien de Vloot die slaan wil, te Leiwaard is, zal zy al 't na-deel daar van ondervinden; zy kan niet anders, dan dien boeg houden, die haar neven den Vyand doet heen leggen, om hem
in

in 't gezigt te houden, tot den tyd dat de Wind haar toelaat, de Vloot die zy vervolgt, te naderen.

Want indien zy alleenlyk Manœuvreerde, om den Wind te winnen, willende niet dan met dat voordeel vegten, zou zy den Vyand, niet altyd tot het Gevegt kunnen noodzaaken.

Aanmerking.

De Loefwaard Vloot, kan niet ligt tot het Gevegt gedwongen worden, kunnende haar voordeel behouden, dewyl ze altoos de boeg houden zal, die haar het meest van den Vyand verwydert.

Terwyl de Leiwaard Vloot in March-Orde op een Linie, of in Orde van Bataille, d'andere boeg houden zal, tot dat deffelfs Admiraal over zyn dwars heeft, de Admiraal der Loefwaard Vloot, om als dan te wenden, en de Loefwaard Vloot te jagen, ingevolge de regelen der jagt.

Want indien de Leiwaard Vloot, haar koers vervolgt, tot dat zy kan wenden, te Loefwaard der Vyandyke Vloot, welke het Gevegt zoekt te ontgaan, zal dezelve wel haast buiten 't gezigt zyn, dewyl de Vlooten, in 't algemeen onderftelt kunnen worden, even hard te zeilen.

Indien de Leiwaard Vloot, die te Loefwaard zoo veel in fterkte overtreft, dat ze een Detachement van haare beste Zeilders kan maaken, uit een bekwaam getal beftaande, om iets te durven onderneemen, zal ze zulks doen.

Dit Detachement zal op de Loefwaard Vloot jagen, gelyk een Schip op een ander jaagt, die hy in Zeilagie overtreft, terwyl het andere gedeelte, van die talryker Vloot, zonder

der ophouden tragten zal in Loef te winnen, zoo als hier boven gezegt is.

Dit Detachement goede Zeilders, door deeze Manœuvre de Vyanden agterhaald hebbende, zal het zelve hun zoo veel doenlyk is ophouden, en in 't oog houden, te Loefwaard van d'overigen van haar eigen Vloot, welke dan het voordeel van een sterker voortgang hebben zal; want wanneer men met het Gevegt bezig is, of dat men eenige beschadigde Scheepen heeft, is het niet moogelyk wel te Manœuvreren, ten waare men ze verlaaten wilde; en men zal zig niet meer, het gezigt van den Vyand, die dit onder. nomen heeft, kunnen onttrekken.

Indien men op de Wind die men heeft, vast staat konde maken, en geen verandering te verwagten had, zoude de Loefwaard Vloot, haar voordeel altoos in tegenwoordigheid des Vyands kunnen behouden, indien dezelve geen overmagt genoeg heeft, om deffelfs beste Zeilers te detacheren, maar dewyl, de verandering der Winden niet zeldzaam is, moet men zig altoos, uit het gezigt van de sterkere Vyand houden, wanneer men zig in 't geheel buiten staat vind, om een Gevegt te onderneemen.

En in tegendeel, die geene welke het Gevegt zoekt, moet den Vyand in 't gezigt houden, en zoo naa by als moogelyk is, altoos dezelve boegen houden, als de Vyand, om uit de veranderingen van de Wind, voordeel te trekken en den Vyand tot het Gevegt te dwingen (Manœuvres)

59. *Den Vyand verdubbelen, of tusschen twee Vuuren inzetten.*

Het past niet, dan aan de talrykste Vloot, het verdubbelen des Vyands te onderneemen.

Om deeze Manœuvre met een goede uitflag te volvoeren, zyn 'er verscheide omstandigheden in agt te neemen.

1. *Geval.*

Indien men het Hoofd der vyandelyke Vloot, die te leiwaard onderstelt word, wil verdubbelen, zal de loef-waard Vloot, aan een behoorlyk getal Scheepen, kragt van Zeil doen maken; welke vervolgens alle te gelyk, in goede orde zullen afhouden, voor het Hoofd der vyandelyke Vloot overloopende, en op een bekwamen afstand, te leiwaard weder te gelyk oploeven, vervolgens elk een Schip attaqueeren.

Fig. 64.
Z. 162.

2. *Geval.*

Maar indien de Vloot die het zelve doen wil, te leiwaard is, zullen de gedetacheerde Scheepen kragt van Zeil by de Wind maken, tot dat zy zien, dat het agterste Schip wendende, te loef-waard van 't hoofd der vyandlyke Vloot zal kunnen passeeren, als dan zullen zy door de Contremarch, of alle te gelyk wenden, en weder voor de tweede maal het zelve doen, wanneer zy den Wind zullen gewonnen hebben.

Fig. 65.
Z. 162.

Indien deze gedetacheerde Scheepen, door de Contremarch wenden, zal elk derzelve, de Scheepen aan 't Hoofd der vyandlyke Linie, in 't voor by zeilen, de laag geeven, welke daar door schielyk in verwarring raaken zal.

M

3. *Geval.*

3. Geval.

Indien men des Vyands Arriere garde wil verdubbelen, zal de talrykste Vloot, 't zy dat zy het voordeel van den wind heeft of niet, trachten neven den Vyand heen te leggen, op zulk eene wyze, dat de hoofden der twee Vlooten, over dwars van elkander blyven, of wel dat het Hoofd der talrykste Vloot, een weinig voor uit van dat des Vyands koome, om het voordeel der verandering van Wind te behouden.

Fig. 66.
Z. 162.

In deeze schikking der Hoofden, zal de talrykste Vloot, (in dit geval te loefwaard ondersteld zynde,) een staart agter uit laten, en aan eenige der Scheepen haarer Arriere-garde, kragt van zeil doen maken, hen doende te leiwaard, van de laatste Scheepen der Vyandelyke Linie afhouden, welke dan verplicht zullen zyn, over beide boegen te slaan.

4. Geval.

Fig. 67.
Z. 162.

Maar indien de Vloot die verdubbelen wil, te leiwaard is, zal de laatste Divisie van derzelver Arrieregade, alle te gelyk over de andere boeg wenden, en kragt van Zeil maken, om weder te wenden, wanneer ze te loefwaard, van de Arriere-garde der vyandelyke Vloot gekomen zal zyn, om dezelve dus tusschen twee vuuren te zetten.

5. Geval.

Fig 68, 69.
Z. 162,

Indien de Scheepen der talrykste Vloot, hunne Linie in een geflooten hebben, zoo dat zy eene ruimte beslaan, gelyk aan de Linie des Vyands, wiens Scheepen meer geopend zyn; als dan kan eene Divisie, van d'Arriere-garde der talrykste Vloot zig detachieren, (wendende door de Contre-march, indien zy te Leiwaard is, of, te Loefwaard zynde, op den Vyand afhouden),

om eenige Scheepen van de overige der Linie af te snyden, en van d'Arriere-garde der vyandelyke Vloot te separeeren, welke dan ligtelyk vermeesterd zullen worden.

Aanmerking.

Hoewel men het Hoofd der Vyandlyke Vloot, als ook deszelfs Arrieregarde verdubbelen kan, blykt het nogtans, dat de laatste Manœuvre voordeeliger is.

Want indien eenig Schip der Vyandlyke Linie, reddeloos is, en zyn Vloot niet kan volgen, zal het zelve door de Scheepen die verdubbeld hebben, ontmoet en vermeesterd worden.

En indien eenige van deeze, zelfs reddeloos raakten, zullen zy zig, zonder gevaar uit het Gevegt kunnen redden, latende zig wat agter uit zakken.

Indien ze in tegendeel, het Hoofd verdubbeld hebben, zouden zy zig niet alleen van de Vyandlyke reddelooze Scheepen geen meester kunnen maaken; maar indien zy zelfs beschadigd raakten, zoudenze in de Vyandlyke Linie vervallen kunnen, of ten minsten, al het Vuur derzelve moeten uitstaan, terwyl ze neven dezelve, van het eene einde tot het andere heen loopen, om by hun agterhoede te koomen; en nog is den uitslag daar van geheel onzeeker.

60. *Den Vyand het verdubbelen, verhinderen.*

Dewyl het gevaarlyker is, in d'Arriere-garde dan aan't Hoofd der Linie door den Vyand verdubbeld te worden, zal de Vloot die te Loefwaard, en tot vegten genoodzaakt is, alles aanwenden om te verhinderen, dat des Vyands Arriere-garde, zig niet

verder dan de haare uitstrekt , en daar toe zig te nut maaken , het voordeel van te Loefwaard te zyn , en eenige Vyandlyke Scheepen voor uit kunnen laten , welke , indienze de Schee- aan het Hoofd wilden verdubbelen , verplicht zouden zyn , een lange gang te maaken , en zig veel af te zonderen , niet zonder gevaar van door stilte , of door 't kwaade weeder gesepareerd te raaken ; waar tegen de Loefwaard Vloot nog haare Avant-garde wat zal kunnen openen , het geene zonder twyffel het beste is , of eene opening tusschen die en 't Corps de Bataille te laten , nogtans alle noodige voorforg gebruikende , om te verhinderen , dat de Vyand niet zonder tegenstand , door die ruimte heen dringe , en d'Avant-garde affnyd ; 't geen zy zal konnen doen , door te Loefwaard eenige van haare Branders gereed te houden , om het eerste Schip dat onderneemen mogt , om door te dringen , aan Boord te klampen.

2. Geval.

Indien de min talryke Vloot te Leiwaard is , zal 't haar moeilyker vallen , de onderneeming des Vyands tegen te gaan.

Nogtans genoodzaakt , gelyk men onderfelt , te moeten vegen , zal zy verkiezen , zig in de midden een weinig te openen , en minder na vooren ; in agt neemende , het Centrum door eenige zwaare Scheepen , en Branders te versterken , om den Vyand te verhinderen , daar in te dringen , 't geen hy egter niet zalkonnen doen , zonder zyn Orde te breeken.

Aanmerking.

In deeze twee omstandigheeden , moet de zwakste Vloot , het manqueerend getal door haare dapperheid vervullen , en zelfs ook door stoutmoedigheid en onvertzaagtheid.

Voor

Voor 't overige hangt het van den Admiraal af, om een besluit dien aangaande te nemen, en te zien of het hem niet 't voordeeligst zoude zyn, om met zyn Vloot in drie wat onderscheidene Corpfen verdeelt, te gelyk, op de respectieve Corpfen der Vyandlyke Vloot in te vallen, of den Vyand by Divisien te attaqueeren, kunnende de Scheepen aan 't Hoofd van ieder Divisie voor den Admiraal, zig over dwars van 't Hoofd der Vyandlyke Divisien voor derzelver Admiraal leggen; en van's gelyken, de Scheepen der staart van yder Divisie agter den Admiraal, zig over dwars van dezelve Scheepen, van de Vyandlyke Vloot plaatsen.

Fig. 70.

In welke rangeering, de zwaare Scheepen aan 't Hoofd, en aan de Staart der Divisien moeten zyn, om dezelve te versterken.

De eerste, der twee schikkingen is voordeeliger, om op de Vyandlyke Linie af te houden, in dezelve te dringen, en deszelfs Orde te ontruften.

Fig. 70.

De tweede, geeft gelegenheid tot byzondere Gevechten, en tot zeer stoute Manœuvres, waar van den uitslag, nogtans minder voordeelig, aan de geheele Vloot zal kunnen zyn, dewyl ze in 't algemeen te min vereenigt is.

Beiden deeze schikkingen, koomen naar de omstandigheden aan een Vloot te pas, die genoodzaakt is, zig in 't Gevegt te begeeven, wier dapperheid en ervaarenheid het gebrek van het getal Scheepen, behoord te vergoeden.

In de bygevoegde Articulen, (116, 117, 118) zal men eenige Manœuvres betrekkelyk tot deeze omstandigheden, voorgesteld vinden.

61. Door de Vyandlyke Vloot heen dringen.

Fig. 72.
Z. 164.

De Manœuvre, om door de Vyandlyke Vloot heen te dringen, is een neetelige en stoute daad, en moet niet met voordagt ondernoomen worden, dan door den Admiraal, die volmaakt in de Krygs-kunde is, en die een Vloot, welke in d'Evolutien wel ervaaren is, commandeerd.

Nogtans zyn 'er gelegenheden, dat men deeze Manœuvre kan onderneemen, als, wanneer de Vyand een al te groote opening, tusschen zyn Esquaders laat, of wanneer men door desselfs Linie wil heen loopen, om van de Scheepen die hy vermeersterd had, te herneemen, of die der zynen, welke reddeloos zyn, te ontnemen.

In deeze omstandigheeden, en in anderen, waar uit het Gevegt, of de noodzakelykheid om hulp toe te brengen kan voortkomen, zal de Vloot die te Leiwaard is, en door de Vyandlyke Vloot wil heen dringen, zig het meefte moogelyk sluiten, en door de Contre-March wendende, kragt van Zeil maaken, zonder zig op te houden, met den Vyand te bevegten, ten waare zy hem in het doorloopen, een enkele laag met wisse schooten konden geeven, behoudende egter de laag der boeg, op welke dezelve weder koomen zal, en waar op zy zig weder, het spoedigst mogelyk begeeven moet.

Indien de Vyandelyke Vloot dezelve Manœuvre ook maakt, zullen zig de beide Linien wederzyds besnyden, en verscheide maalen door elkanderen heen loopen.

62. *Den Vyand het door heen loopen verhinderen, of deeze zyn onderneeming vrugteloos te maaken.*

Om den Vyand het door heen dringen, te verhinderen. zal zig de Vloot geslooten houden; dog indien de Vyand, niet tegenstaande deeze oplettenheid, de Linie doorsnyd, zal de Vloot zoo haast als eenige Scheepen door gedrongen, en bevoorens verscheid over de andere boeg gewend zyn, alle te gelyk wenden, zoo dat zy te loefwaard over dezelve boeg oploopende, gelyk als de Scheepen die hen besneden hebben; de Scheepen welke zig ten tyde dezer Manœuvre, in de Vyandelyke Linie bevinden, zullen tusschen twee Vuuren zyn, en haast reddeloos raaken; de andere die reeds door gedrongen hebben, zullen zelfs van d'overige hunner Vloot afgesneden, en gesepareerd zyn; zoo dat die Vloot, geen andere Manœuvre zal kunnen doen, dan mede over de andere boeg te wenden, om den Vyand te loefwaard op te jagen, en hunne eigene Scheepen niet te verlaaten, welke van hun kant mede tragten zullen, zig weder by hunne Linie te voegen.

Fig. 73.
Z. 165.

VIII. HOOFDSTUK.

DE ORDE VAN BATAILLE, IN MARCH-ORDE TE VERANDEREN.

52. *De Orde van Bataille* ($\frac{v}{w} \frac{a}{m} \frac{s}{l}$), *in March-Orde in drie Colommen over dezelfde boeg te veranderen. De Avant-garde te Loefwaard, het Corps de Bataille in de midden, en de Arriere-garde te Leiwaard* ($\frac{v}{w} \frac{a}{m} \frac{s}{l}$).

Fig. 74.
Z. 170.

OM de Orde van Bataille, in March-Orde in drie Colommen te veranderen, zonder in Loef te verliezen.

Zal de Avant-garde ($\frac{v}{w}$), en 't Corps de Bataille ($\frac{a}{m}$), alle te gelyk by de wind wenden, om over de andere boeg, ruitwyze by de wind heen te Zeilen, dewyl ze, indien deeze Corpfen twee strecken afhieuwen, ('t geen accuraat zoude moeten geschieden, indien de Schepen niet afdreeven), niet zoo veel te Loefwaard zouden opkomen, als noodig is.

De Arrieregarde ($\frac{s}{l}$), zal met heel klein Zeil op de Linie van Bataille voort Zeilen, en het Corps de Bataille ($\frac{a}{m}$) in 't punt gekoomen zynde, waar het Schip neven Schip over dwars van haar is, zal het zelve te gelyk wenden, en op deffelfs Post zyn.

De Avant-garde ($\frac{v}{w}$), zal haar koers te Loefwaard op ver- volgen, tot dat haar Loefwaardfte Schip, over dwars van 't Hoofd, der twee andere Colommen gekomen is, en zullen dan alle te gelyk wenden.

Dit

Dit gedaan zynde, zullen de Scheepen aan 't Hoofd en Staart der Colommen, zig weder-zyds peilen, en verbeeteren, 't geen aan d'Orde mogt ontbreken.

Aanmerking.

In de perpendiculair op de Wind afhoudende, zouden de Esquaders niet genoeg te Loefwaard opkoomen, om hunnen behoorlyken afstand te verkrygen, dewyl het Leiwaard Esquader ($\frac{s}{l}$), blyvende voort Zeilen, veroorzaakt dat het middelste ($\frac{a}{m}$), het Leiwaard Esquadere Schip neeven Schip dwars van zig heeft, bevoorens den vereifchten afstand der Colommen te hebben; want het middelste Esquader ($\frac{a}{m}$), in de perpendiculair op de Wind Zeilende, om op de behoorlyke afstand te koomen, behoorde het Leiwaard Esquader niet van plaats te veranderen.

De Auteur doet daarom de Esquaders ($\frac{a}{m}$, $\frac{v}{w}$), gewend zynde, by de Wind houden; dog als dan word den afstand tusschen de Colommen te groot.

2. *Manoeuvre.*

Deze Evolutie, zoude op de volgende wyze ook kunnen geschieden, latende de Arriere-garde ($\frac{s}{l}$) tegenbrassen zoo haast de twee andere Esquaders beginnen te wenden, en dus blyven leggen, tot het Hoofd van dezelve, het agterste Schip van 't Corps de Bataille ($\frac{a}{m}$), dwars van zig heeft, als dan brast de Arriere-garde ($\frac{s}{l}$) af, en vervolgt haar koers, omtrent met de zelve Zeilen, als de twee andere Esquaders, deeze Zeilen een streek ruim heen.

Het middelste Esquader ($\frac{a}{m}$), Schip neeven Schip over dwars van de Arriere-garde ($\frac{s}{l}$) koomende, moet het wenden, en

N

be-

Fig. 74. *

beneven het Leiwaad Esquader ($\frac{s}{7}$), op de Stuurboord by de Wind-Linie koers vervolgen, de Hoofden elkanderen altoos over dwars peilende.

De Avant-garde ($\frac{v}{w}$), nu Loefwaard Colom ($\frac{v}{w}$) wordende, heeft haar koers van den beginne af, op zeven strecken vervolgt, deeze moet wenden, wanneer haar Hoofd, over dwars van de Hoofden, der twee andere Esquaders gekoomen zal zyn.

Aanmerking.

Het tegenbrassen van d'Arriere-garde ($\frac{s}{7}$), of Leiwaad Colom, doet niet in Loef verliezen, dewyl 't zelve blyvende voort Zeilen, ruim zoo veel zou hebben moeten afhouden, om te leiwaard van het middelste Esquader te Zeilen, 't welke, (voor 't zelve zynde), wenden moet.

En op deeze wyze, word d'Evolutie regulierder; wordende de distantien tusschen de Colommen, ten laatsten verbeterd.

64. *De Vloot in Orde van Bataille ($\frac{v}{w} \frac{a}{m} \frac{s}{l}$) zynde, in March-Orde in drie Colommen over dezelve boeg te brengen, het Corps de Bataille te Leiwaard, en de Arriere-garde in de midden ($\frac{v}{w} \frac{s}{m} \frac{a}{l}$).*

Fig. 75.
Z. 171.

De Avant-garde ($\frac{v}{w}$), zal te gelyk by de Wind wenden, en over de andere boeg ruitwyze, twee strecken ruim heen houden, met kragt van Zeil, om Schip neven Schip in 't Kielwater van 't Corps de Bataille ($\frac{a}{m}$), ('t geen in 't begin der Evolutie, alle

le te gelyk agt strecken afgehouden heeft) te koomen, en aldaar weder te gelyk te wenden; moettende het Corps de Bataille, 't welke met heel klein Zeil afgehouden heeft, weder by de Wind oploeven, wanneer desselfs eerste Schip ($\frac{a1}{l}$), met het laatste Schip der Arriere garde ($\frac{s5}{m}$), in de perpendiculair op de Wind zal zyn, terwyl de Arriere-garde ($\frac{s}{l}$), zonder van halzen te veranderen, haar koers vervolgt heeft, om in de plaats te koomen, die 't Corps de Bataille aan haar gelaaten heeft.

65. *De Vloot in Orde van Bataille* ($\frac{v}{w} \frac{a}{m} \frac{s}{l}$)
zynde, in March-Orde in drie Colom-
men, over dezelve boeg te brengen, het
Corps de Bataille te Loefwaard, en de
Avant-garde in de midden ($\frac{a}{w} \frac{v}{m} \frac{s}{l}$).

De Avant-Garde ($\frac{v}{w}$), zal tegenbrassen, om tot een vast punt, in deeze Evolutie te dienen.

Fig. 76.
Z. 172.

Het Corps de Bataille ($\frac{a}{m}$), zal alle te gelyk by de Wind wenden, en met kragt van Zeil, ruitwyze by de Wind heen loopen, tot dat desselfs eerste Schip ($\frac{a1}{w}$), het Schip van 't Centrum ($\frac{v1}{w}$) der Avant-garde, in de perpendiculair op de Wind peild, dan zal het zelve met de geheele Colom weder te gelyk wenden, en zig een weinig te Loefwaard van de by de Wind-Linie, waar op zy zyn moet, bevinden; 't geen een klein voordeel is.

Ondertuffchen zal d'Arriere-garde ($\frac{s}{l}$), die de Leiwaard Colom word, klein Zeil maakende, alle te gelyk een streek afhouden, om zig te Leiwaard van de tegengebraste Colom ($\frac{v}{m}$) te plaatsen.

En wanneer de twee onder Zeil zynde Colommen, de eene ($\frac{a}{w}$) te Loefwaard, en de andere ($\frac{s}{l}$) te Leiwaard, over dwars van elkander, en van de middelste ($\frac{v}{m}$) gekoomen zullen zyn, zal deeze ($\frac{v}{m}$) Zeil maaken, en men zal zig peilende, de distantiën verbeteren.

Aanmerking

Het Corps de Bataille ($\frac{A}{m}$), wanneer het te Windwaard oploopt, tot dat desselfs Hoofd ($\frac{a}{w}$), het middelste Schip der Avant-garde ($\frac{v}{m}$) in de perpendicular op de Wind peild, en als dan eerst wend, zal 't te veel te Loefwaard van de Avant-garde ($\frac{v}{m}$) koomen, te meer, dewyl deeze tegengebraft legt, en dus nog zoo veel meer afdryft.

2. Manoeuvre.

Deez Evolutie zoude beeter kunnen uitgevoerd worden, indien 't middelste Esquader ($\frac{a}{w}$), voor de tweede maal wend, en op de Stuurboord by de Wind-Linie voortloopt, wanneer 't Hoofd van 't zelve ($\frac{a}{w}$), het Hoofd der middelste Colom ($\frac{v}{m}$), op zeeven strecken van de Wind-streek peilt, want hoewel het zelve dan niet genoeg te Loefwaard opgekoomen is, om de behoorlyke afstand van die Colom, op die tyd te hebben, zoo zal het die nogtans wel verkrygen, dwars af van dezelve gekoomen zynde, dewyl die tegengebraste Colom, gedurende dien tyd, nog veel afdryft.

Aanmerking.

Op deeze wyze, geschied de Evolutie nog iets spoediger, dewyl de weg van 't middelste Esquader, 't geen Loefwaard Colom wordende, tweemaal wenden moet, en altoos by de Wind

Wind zeilt, iets korter word; waar tegen de Arriere-garde, die haar koers een streek ruimschoots gestadig voortzeilt, en wat meer weg dan 't middelste Esquader ($\frac{A}{m}$) heeft af te leggen, dus kragt van Zeil moet maaken.

Deeze Colom ($\frac{s}{l}$), met de koers die dezelve houdt, niet op haar behoorlyke afstand, maar te dicht by de tegengebraste Colom ($\frac{v}{m}$) zullende komen, wegens deeze haar afdryvinge, geduurende de geheele Evolutie, daarom moet het Hoofd der Colom ($\frac{s}{l}$), in agt neemen, als het dwars afgekoomen is, van het laatste Schip der middelste Colom ($\frac{v}{m}$), of het zelve als dan, het Hoofd van die middelste Colom, op vyf strecken van de Wind-streek peild, maar dien hoek grooter vindende, zal die Colom, in naervolging van het Hoofd, wat meer afhouden, om zoo naa doenlyk, haar post op de bepaalde afstand te bereiken.

66. De Vloot in Orde van Bataille ($\frac{v}{w} \frac{A}{m} \frac{s}{l}$) zynde, in March-Orde in drie Colommen over dezelve boeg te brengen, plaasende d'Avant-garde te Leiwaard ($\frac{a}{w} \frac{s}{m} \frac{v}{l}$).

De Avant-garde ($\frac{v}{w}$) zal tegenbrassen, en 't Corps de Bataille ($\frac{A}{m}$), alle te gelyk by de Wind wenden, met kragt van Zeil, ruitwyze by de Wind heen houden, en ($\frac{a}{w}$) weder wenden, wanneer 't zelve over dwars van d'Arriere-garde ($\frac{s}{l}$) is, die haar koers met klein Zeil vervolgt zal hebben, wanneer de Colom ($\frac{a}{w}$) in staat is, te Loefwaard van de tegengebraste Avant-

garde ($\frac{v}{w}$) te passeeren, zal deeze afbrassen, en met klein Zeil, in de perpendicular op de by de Wind-Linie afhouden, om weder op te Loeven, wanneer deffels eerste Schip ($\frac{v}{l}$) het voorste Schip der middelste Colom ($\frac{s}{m}$) in de perpendicular op de wind zal peilen.

67. *De Vloot in Orde van Bataille* ($\frac{v}{w} \frac{a}{m} \frac{s}{l}$) zynde, in March-Orde in drie Colommen over dezelve Boeg te brengen, de Avant-garde te leiwaard, en de Arriere-garde te loefwaard ($\frac{s}{w} \frac{a}{m} \frac{v}{l}$).

Fig. 78.
Z. 174.

De Avant-garde ($\frac{v}{w}$) zal alle te gelyk met heel klein Zeil in de perpendicular op de Linie van Bataille afhouden.

Ter zelve tyd zal 't geheele Corps de Bataille ($\frac{a}{m}$) twee strecken afhouden, en elk van deszelfs Scheepen, zig in 't Kielwater van 't respectie Schip der Avant-garde die na lei loopt, leggen.

De Avant-garde zal te gelyk weder oploeven, en de Distantie bepalen, wanneer haar Schip aan 't Hoofd, zoo veel te loefwaard zal zyn, als het agterste Schip der colom ($\frac{s}{m}$), dat is, wanneer het zelve Schip, in de perpendicular op de wind van 't Hoofd ($\frac{v}{l}$) is.

Beiden die Colommen dan de wind houdende, zullen haar koers met heel klein Zeil vervolgen, terwyl de Arrieregarde ($\frac{s}{l}$), die altoos kragt van Zeil gemaakt heeft, haar post te loefwaard van de twee andere Esquaders zal neemen.

68. *De Vloot in Orde van Bataille* ($\frac{v}{w} \frac{a}{m} \frac{s}{l}$)
 zynde, in March-Orde in drie Colom-
 men over dezelfde Boeg te brengen, de
 Arrieregarde te loefwaard, de Avant-
 garde in de midden, en 't Corps de Ba-
 taille te leiwaard ($\frac{s}{l} \frac{v}{m} \frac{a}{l}$.)

De Avant-garde ($\frac{v}{w}$) zal tegenbraffen, of heel klein Zeil
 maaken.

Fig. 79.
 Z. 175.

Het Corps de Bataille ($\frac{a}{m}$), zal alle te gelyk twee ftreeken af-
 houden, om te leiwaard en over dwars van d'Avant-garde ($\frac{v}{w}$)
 te koomen; als dan zal d'Avant-garde ($\frac{v}{w}$) gelyk als 't Corps de
 Bataille twee ftreeken afhouden.

De Arriere-garde ($\frac{s}{l}$) zal, altoos kragt van Zeil maakende,
 zonder van koers te veranderen, zig te loefwaard der twee Co-
 lommen die agtervolgende afgehouden hebben, plaatfen, en dee-
 ze hunne Zeilagie na elkander geschikt hebbende, zullen te za-
 men oploeuen, wanneer zy ($\frac{v}{m}, \frac{a}{l}$) zig over dwars van de loef-
 waard Colom ($\frac{s}{w}$) zullen bevinden.

2. Manœuvre.

Deeze Evolutie zou men op de volgende wyze veel spoe-
 diger kunnen uitvoeren.

Fig. 79. *

Het middelste Esquader ($\frac{a}{m}$) dat de Leiwaard-Colom ($\frac{a}{l}$)
 formeeren zal, houd in de perpendiculair op de wind, tot
 dat het zelve, Schip neeven Schip, overdwars van de Avant-
 garde ($\frac{v}{w}$), die de middelste Colom ($\frac{v}{m}$) word, gekomen
 is;

is, als dan houd ($\frac{A}{m}$) in de perpendiculair op de Linie af, gelyk ook de Avant-garde ($\frac{V}{w}$), (die ondertusschen tegengebrast gelegen heeft,) beide met klein Zeil.

Ondertusschen heeft het agterste Esquader ($\frac{S}{t}$), met kragt van Zeil haar koers vervolgt, om over dwars van de twee anderen, op haar post ($\frac{S}{w}$) te komen, welke ieder by drayen, wanneer het Hooft en Staart elkander op twee strecken peilen, zoo als in die Orde vereischt word.

Aanmerking.

Op deeze wyze is de Orde geformeerd, in de tyd dat het agterste Esquader, $\frac{1}{3}$ de Linie heeft afgeloopen, terwyl in gevolge de Evolutie des Auteurs, het zelve de geheele lengte der Linie moest afloopen.

69. De Vloot in Orde van Bataille ($\frac{V}{w} \frac{A}{m} \frac{S}{t}$) zynde, in March-Orde in drie Colommen over de andere boeg te brengen, zonder de schikking der Esquaders te veranderen ($\frac{V}{w} \frac{A}{m} \frac{S}{t}$).

De Avant-garde ($\frac{V}{w}$) zal door de Contre-march wenden.

Fig. 80;
Z. 176;

Het voorste Schip van 't Corps de Bataille ($\frac{A}{m}$) zal by de Wind wenden, zoo haast het zelve over dwars van het voorste Schip der Loefwaard-Colom ($\frac{V}{w}$) zal zyn, de overige Scheepen van zyn Colom zullen zig in zyn Kiel-water begeeven.

De Arriere-garde ($\frac{S}{t}$) zal gelyk het Corps de Bataille Manoeuvreeen.

70. *De Vloot in Orde van Bataille ($\frac{v}{w} \frac{a}{m} \frac{s}{l}$) zynde, in March-Orde in drie Colommen over de andere boeg te brengen, het Corps de Bataille te Leiwaard, en de Arriere-garde in de midden ($\frac{v}{w} \frac{s}{m} \frac{a}{l}$).*

De Avant-garde ($\frac{v}{w}$) en 't Corps de Bataille ($\frac{a}{m}$), zullen te gelyk door de Contre-march wenden, dog de eerste met kragt van Zeil, om zig heel spoedig over dwars van 't Corps de Bataille ($\frac{a}{l}$) te leggen, en vervolgens met het zelve gelyke voortgang makende, zig in die schikking te houden.

Fig. 81.
Z. 177.

Wanneer het agterste Schip van 't Corps de Bataille gewend heeft, zal die geheele Colom ($\frac{a}{l}$) heel klein Zeil maaken, of tegenbrassen.

Ondertuffchen de Arriere-garde ($\frac{s}{l}$), haar koers op de Linie van Bataille vervolgt hebbende, zal haar voorste Schip kragt van Zeil maaken, en wenden zoo haast de Hoofden ($\frac{v}{w}, \frac{a}{l}$) der Colommen, in 't midden van de welken dezelve zig plaatsen moet, een gelyk getal graaden van hem zyn, het een ($\frac{v}{w}$) te Loefwaard, en het ander ($\frac{a}{l}$) te Leiwaard van de by de Wind-Linie ($\frac{s}{m}$) op welke het zelve koomen moet.

Ten laatsten, wanneer het zelve gevolgt van zyn Colom, over dwars van de twee andere Hoofden zal gekomen zyn, zal deze Colom dezelve Zeilagie, als de twee andere maaken, en zig onderling peilende, zullen ze zig naauwkeurig, op hunne behoorlyke afftanden leggen.

71. *De Vloot in Orde van Bataille ($\frac{v}{w} \frac{A}{m} \frac{s}{l}$) zynde, in March-Orde in drie Colommen, over de andere boeg te brengen, het Corps de Bataille te Loefwaard, en de Avant-garde in de midden ($\frac{a}{w} \frac{v}{m} \frac{s}{l}$).*

Fig. 82.
Z. 178. De Avant-garde ($\frac{v}{w}$) zal door de Contre-March wenden, en gewend zynde, niet meer Zeil maaken, dan om te kunnen stuurren, of tegenbrassen.

Het Corps de Bataille ($\frac{A}{m}$) zal kragt van Zeil maaken, en zyn koers vervolgen, tot dat deffels Schip van 't Centrum (A 3), in 't Kielwater van 't agterste Schip der Colom ($\frac{v}{m}$) die voorging, passeert, of wanneer deffels voorste Schip (A 1), het zelve agterste Schip (v 5), in de perpendicular op de Wind peilt, als dan zal 't zelve ($\frac{A}{m}$) door de Contre-March wenden, en kragt van Zeil by behouden, om op zyn post ($\frac{a}{m}$) te koomen.

De Arriere-garde ($\frac{s}{l}$) zal van 's gelyken wenden, zoo haast haar voorste Schip, overdwars van 't agterste Schip (v 5), der Colom van 't Centrum ($\frac{v}{m}$) zal gekoomen zyn, en dan klein Zeil maaken, en tegenbrassen gelyk die, wanneer zy op haar post zal zyn.

Aanmerking.

De keuze der peiling (welke in deeze, gelyk in de drie volgende Evolutien), het oogenblik aanwyft, om door de Contre-March te wenden, hangt af van de post, die de Admiraal welke het Zein doet, aan 't Hoofd of in 't Centrum van zyn Esquader, bekleed.

Indien 't Schip aan 't Hoofd ($\frac{a}{w}$) der middelste colom, die Loefwaard-Colom worden zal, wend, wanneer het agterste Schip der middelste Colom ($\frac{v}{m}$), in de perpendicular op de Wind

Wind van hem is, zal deeze Colom de behoorlyke Distantie niet hebben.

Maar om die behoorlyke Distantie naader te verkrygen, moet dat Schip aan 't Hoofd ($\frac{a}{w}$) wenden, wanneer 't zelve het Hoofd der middelste Colom ($\frac{v}{m}$), op zeven streeken van de Wind peilt, verders Manœuvreerende, gelyk de Auteur in 't Articul zegt.

72. *De Vloot in Orde van Bataille* ($\frac{v}{w} \frac{a}{m} \frac{s}{l}$)
zynde, in March-Orde in drie Colommen over de andere Boeg te brengen, de Avant-garde te leiwaard, het Corps de Bataille te loefwaard, en de Arriere-garde in de midden ($\frac{a}{w} \frac{s}{m} \frac{v}{l}$.)

De Avant-garde ($\frac{v}{m}$) zal kragt van zeil maaken, en door de Contre-march wenden; en geheel gewend hebbende, niet meer Zeil maaken, dan om te kunnen stuuren, of zelfs tegenbrassen.

Ondertusschen zullen de twee andere Esquaders ($\frac{a}{m}, \frac{s}{l}$) vervolgen kragt van Zeil te maaken, en het voorste Schip (a) van 't Corps de Bataille ($\frac{a}{m}$), 't geen de Loefwaard Colom worden moet, zal door de Contre-march wenden, zoo haast deffels agterste Schip (a 5) het Kielwater der tegengebraste Colom gepasseert is; en dan zullen, (indien de Evolutie met eenige naauwkeurigheid geschied is,) het eerste, tweede, derde, enz. der Scheepen van de Colom ($\frac{a}{w}$), die te loefwaard loopt, en van die ($\frac{v}{l}$) welke tegen gebrast is, wederzyds in eene en dezelve perpendicularen op de Wind zyn, en de Distantie zal men dan bevinden in agt genomen te zyn.

Het voorste Schip der Arriere-garde ($\frac{s}{7}$), die Colom ($\frac{s}{m}$) van 't Centrum moet worden, zal van 's gelyken wenden, wanneer 't zelve (S 1), over dwars van 't voorste loefwaard Schip ($\frac{a1}{n}$) gekoomen is, of wanneer deffelfs Schip van 't Centrum (S 3), het Kielwater der tegenbraste Colom ($\frac{v}{l}$) zal passeeren, of zelfs, wanneer (S 1) het voorste Schip (S 1), dat van 't Centrum dezer laatste Colom (V 3), in de perpendiculair op de Wind zal peilen.

De Orde geformeerd zynde, zal de Leiwaard-Colom Zeil maaken.

Aanmerking.

Het tyd-stip wanneer het Hoofd van 't Corps de Bataille, 't geen de Loefwaard-Colom formeeren zal, moet wenden, vind men hier bepaald, wanneer deffelfs agterste Schip, het Kiel-water der tegengebraste Avant-garde passeeren zal, dog dit door 't Hoofd van 't Corps de Bataille nog door den Commandant in agt kunnende genoomen worden, kan dit tydftip gevoeglyker, dus bepaald worden.

Doende het Hoofd (a) van 't Corps de Bataille wenden, wanneer 't zelve zig in de perpendiculair op de Wind, met het Hoofd der Avant-garde, die tegengebrast legt bevinden zal, moetende van deffelfs Colom door de Contre-March gevolgt worden, enz.

73. *De Vloot in Orde van Bataille* ($\frac{v}{w} \frac{a}{m} \frac{s}{l}$)
 zynde, in March-Orde in drie Colommen
 over de andere Boeg te brengen, de A-
 vant-garde te leiwaard, en de Arriere-
 garde te loefwaard ($\frac{s}{w} \frac{a}{m} \frac{v}{l}$).

De Avant-Garde ($\frac{v}{w}$) zal door de Contre-March wenden, en kragt van Zeil maaken; zoo haast zy deeze beweging uitgevoerd heeft, zal ze tegenbrassen, of niet meer Zeil maken, dan even om te ftuuren noodig is, om de twee andere Esquaders, niet te veel distantie te doen Zeilen.

Het Corps de Bataille ($\frac{a}{m}$), 't geen de Colom van 't Centrum in de March-Orde moet formeeren, en de Arriere-garde ($\frac{s}{l}$) die te Loefwaard op moet koomen, zullen gelyke kragt van Zeil maaken, en beide door de Contre-March wenden.

Het voorste Schip van 't Corps de Bataille zal beginnen, wanneer het zelve, 't middelste Schip ($\frac{v}{l}$) der Leiwaard-Colom; in de perpendicular op de Wind zal peilen, of wanneer desselfs Schip van 't Centrum, het Kiel-water der tegengebraste Colom ($\frac{v}{l}$) zal passeeren.

Dit Corps ($\frac{a}{m}$) zal vervolgens te Loefwaard, over dwars van de Leiwaard-Colom ($\frac{v}{l}$) tegenbrassen, om de Arriere-garde ($\frac{s}{w}$) die de Loefwaard-Colom moet formeeren, af te wagten; moettende deeze wenden, wanneer haar middelste Schip (s_3), in 't Kiel-Water der Colom ($\frac{a}{m}$) van 't Centrum passeert, of wanneer haar voorste Schip (s_1), het voorste Schip ($\frac{v}{l}$) aan 't Hoofd der Leiwaard-Colom, in de perpendicular op de Wind peilen zal.

Fig. 84.
Z. 180.

Dus zal de Distantie der Colommen behouden zyn , en wanneer de Hoofden wederzyds over dwars van elkanderen zyn , zullen zy met gelyke Zeilen voortzeilen.

74. *De Vloot in Orde van Bataille* ($\frac{v}{w} \frac{a}{m} \frac{s}{l}$) zynde , in March-Orde in drie Colommen over de andere boeg te brengen , de Arriere-garde te Loefwaard , de Avant-garde in de midden , en 't Corps de Bataille te Leiwaard , ($\frac{s}{w} \frac{v}{m} \frac{a}{l}$).

Fig. 85.
Z. 181

De Avant-garde ($\frac{v}{w}$) , en 't Corps de Bataille ($\frac{a}{m}$) , zullen agtervolgende door de Contre-March wenden , en vervolgens niet meer Zeil maaken , dan om te Stuuren noodig is , of zelfs tegenbraffen.

De Arriere-garde ($\frac{s}{l}$) die te Loefwaard op moet zyn , zal kragt van Zeil maaken , het voorste Schip zal door de Contre-March wenden , wanneer 't zelve ($s\ 1$) , het voorste Schip ($\frac{a\ 1}{l}$) der Leiwaard of het laatste Schip ($\frac{v\ 5}{m}$) der middelste Colom , in de perpendiculair op de Wind zal peilen , of wanneer haar Schip ($s\ 3$) van 't Centrum , het Kiel-Water van 't Esquader ($\frac{v}{m}$) 't geen in de midden is gekoomen , passeert.

En wanneer de Hoofden over dwars van elkanderen zyn , zullenze gelyke Zeilen maaken.

Aanmerking.

Het tydftip waar in het Hoofd van 't Corps de Bataille moet wenden , vind men in deeze Evolutie niet bepaald ; die tyd is , wanneer het zelve zig over dwars van 't Hoofd der Avant-

Avant-garde bevind , wordende van deffelfs Colom door de Contre-March gevolgt.

IX. HOOFDSTUK.

VAN EENIGE BYZONDERE BEWEEGIN- GEN VAN EEN VLOOT, IN LINIE OF IN MARCH-ORDE.

75. *De Scheepen der Vloot zonder Orde zynde, in March-Orde in drie Colommen te brengen, de Vice-Admiraal te Loefwaard, de Admiraal in de midden, en de Schout by Nagt te Leiwaard* ($\frac{v}{w} \frac{A}{m} \frac{s}{l}$).

IN de March-Orde in drie Colommen, is de Avant-garde ($\frac{v}{w}$) te Loefwaard; het Corps de Bataille ($\frac{A}{m}$) in de midden, en de Arriere-garde ($\frac{s}{l}$) te Leiwaard.

De drie Colommen, leggen op drie parallelle by de Wind-Lynen, waar van ze de halzen toe hebben.

Ieder Divisie, Schip neeven Schip over dwars van de twee andere Divisien zynde.

Men moet in agt neemen de Distantien, welke tusschende Colommen zyn moet, te bepaalen, zynde dus; het voorste Schip van een Leiwaard-Colom, en 't agterste Schip der Colom naaft daar aan te Loefwaard, moeten zig onderling in de perpendiculaire op de Wind houden.

Het

Fig. 20.
Z. 182.

Het agterfte Schip van een Leiwaard-Colom, en het voorfte Schip, van de Colom naaft daar aan te Loefwaard, moeten te gelyker tyd, zig wederzyds op twee ftreeken van haare koerzen houden de eene te Loefwaard voor uit, en 't ander te Leiwaard agter uit.

De Scheepen van ieder Colom, op een halve Cabel of op zyn meeft een Cabel-lengte diftantie agter elkander, en in kwaad weeder op twee Cabel-lengte bleivende.

De Vloot zonder Orde zynde, en haar fpoedig in March-Orde willende brengen, zullen zig de drie Commandanten, over dwars te Leiwaard van elkanderen leggen, op eene Diftantie evenreedig aan $(\frac{1}{12})$, der bepaalde lengte eener Colom; en zullen met heel klein Zeil, parallelle koerfen aan de by de Wind-Linie, welkers halfen zy toe hebben, vervolgen; of zy zullen zelfs een weinig ruim heen houden, om aan de Scheepen hunner Colom die elkanderen jagen, tyd en gemak te geven, om op hun poft te komen.

De Scheepen van 't gevolg, zullen een Linie te Loefwaard van de Vloot formeeren.

76. *De Vloot in March-Orde in drie Colommen zynde, door de Contre-March doen wenden.*

Fig. 86.
Z. 183.

De Scheepen der Leiwaard-Colom, grooter diftantie dan die te Loefwaard, over de andere boeg, moetende afleggen, om ten aanzien van dezelve, in de zelve ftand te koomen, waar in ze voor het wenden waren, zoo zal het Schip $(\frac{81}{7})$, aan 't Hoofd der Leiwaard-Colom, het eerft, en vervolgens alle de Scheepen derzelve Colom, in 't zelfde punt en in deffelfs Kiel-water wenden. En

En wanneer het Schip aan 't Hoofd (a), der Colom naaft aan deeze te Loefwaard, zig over dwars van 't Schip (s), aan 't Hoofd naaft aan te Leiwaard zal bevinden, (dat is te zeggen, in de perpendiculair (as), op de by de Wind-Linie waar op de Vloot gerangeerd word) zal 't zelve wenden, en de Scheepen van deffels Colom, zullen agtervolgende in deffels Kielwater wenden.

De eerste Colom te Loefwaard, zal dezelve Manœuvre ten aanzien van de tweede doen.

Aanmerking.

Indien de Colommen met het wenden door de Contre-March, elkander wat genaderd, of van elkander wat verwyderd waren, 't geen niet zoude geschied zyn, indien de Scheepen een gelyke voortgang hadden gehad, dan zullen zy hunne Distantien weder herstellen, doende onvermerkt de Leiwaard-Colommen, of die te Loefwaard is een weinig afhouden, tot dat de Scheepen aan 't Hoofd en Staart, der naaft elkander zynde Colommen, zig onderling in een streek peilen, welke een hoek van twee Compas-Streeken maakt.

2. Manœuvre.

Wanneer de Vloot deeze Evolutie by Nagt uitvoert, moet het Hoofd (V) der Loefwaard-Colom het eerste wenden, en van deffels Colom door de Contre-March gevolgt worden.

De middelste Colom vervolgt haar koers, tot het Hoofd (A), het punt (V) alwaar de Scheepen der Loefwaard-Colom wenden, in de perpendiculair op de Wind peilt, zynde in 't punt (a), wanneer het zelve ook wend gevolgt wordende van deffels Colom door de Contre-March.

De Leiwaard-Colom, ondertusschen haar koers altoos met

P

kragt

Fig. 86.
Z. 303.

kragt van Zeil vervolgt hebbende, zal haar Hoofd wenden, wanneer 't zelve de plaats (a), alwaar het middelste Esquader wend, in de perpendiculair op de Wind peilt, en van deffelfs Colom door de Contre-March gevolgt worden.

Aanmerking.

Men begrypt ligt, dat indien de March-Orde voor deeze Evolutie regulier was, de Rangeering der Scheepen naderzelver uitvoering, een Ruit formeert, wier hoeken agter en voor in plaats van regt te zyn, zoo als het de Orde vereischt, te scherper zyn, naar maate dat de voortgang der agterste en Leiwaatste Scheepen, minder zal vermeerderd zyn, naar evenreedigheid der Scheepen die hun voorgaan. *

De Orde word dan hersteld in 't wenden, en gewend zynde, door de vermindering van den voortgang der voorste Scheepen, en daar de evenreedige vermeerdering van dien der agterste, welke veel langer distantien doorloopen moeten.

Indien de twee eerste Colommen (A, V) die gewend hebben, agtervolgende tegenbrassen, te weeten de eerste (V) na deffelfs beweeging voleind te hebben, en de tweede (A), wanneer de zelve over dwars van d'eerste gekomen is, en brassen beide af, wanneer zy de derde (S) ook over dwars van zig hebben; dus zal de Orde op de spoedigste wyze hersteld zyn.

2. Aanmerking

Men zal opgemerkt hebben dat in deze Evolutie, de Loefwaard-Colommen te Leiwaard komen, 't geen een gebrek is, en men be-

* Het grootste gedeelte van deeze bovenstaande uitlegging op Fig. 133. heeft moeten veranderd worden, zynde alhier in de Franse Editie een verkeerde periode geplaatst, in geen deele toepasselyk tot het figuur.

bemerkt nog, dat indien de Vloot weder wend, om over d'eerste boeg te komen, of indien de Wind verandert, voor dat de Schepen in Orde zyn, de verwarring der Colommen zoodanig kan zyn, dat vervolgens veel tyd vereischt zal worden, de March-Orde te herstellen.

Dit moet in 't algemeen in plaats van deeze Contre-March, de Manœuvre van alle te gelyk by de Wind Ruit-wyze te wenden, doen verkiezen, wanneer men by nacht verplicht is, in March-Orde zynde te wenden.

3. Manœuvre.

Deeze Evolutie zoude op de volgende wyze by nacht uit- Fig. 86. *
gevoerd kunnen worden.

De middelste ($\frac{A}{m}$) en Leiwaard-Colom ($\frac{S}{l}$) braffen tegen, terwijl de Loefwaard-Colom ($\frac{V}{w}$) met kragt van Zeil blyft voort-zeilen, tot dat haar middelste Schip, over dwars van het Hoofd der middelste Colom ($\frac{A}{m}$) is, als dan wend derzelver Hoofd ($\frac{V}{w}$), wordende van desselfs Colom door de Contre-March gevolgt; en te gelyker tyd braft de middelste Colom ($\frac{A}{m}$) af; wanneer derzelver Hoofd ($\frac{A}{m}$), het Hoofd der Loefwaard-Colom ($\frac{V}{w}$) dwars van zig heeft, wend het zelve, wordende mede van desselfs Colom door de Contre-March gevolgt.

De Leiwaartse Colom ($\frac{S}{l}$) braft af, wanneer het Hoofd der middelste Colom ($\frac{A}{m}$) begint te wenden, en vervolgt haar koers, tot dat derzelver Hoofd, het Hoofd dier Colom ($\frac{A}{m}$) dwars van zig heeft, en wend als dan, en word van desselfs Colom door de Contre-March gevolgt.

De Loefwaard-Colom zal in agt neemen, zoo haast de

middelste Colom wend, niet meer Zeil te maken, dan om te-stuuren, en zou geheel gewend zynde, zelfs kunnen tegenbrassen.

De middelste blijft kragt van Zeil maken, tot haar Hoofd dwars van 't Hoofd der Loefwaard-Colom is, en blijft dan mede, of met klein Zeil voort-zeilen, of brast tegen, tot het Hoofd der Leiwaard-Colom, dwars van deeze beide gekomen is.

Aanmerking.

De Evolutie op deeze wyze uitgevoerd wordende, blyven de Colommen in dezelve Orde, waar in ze over d'andere boeg lagen, en de Scheepen der Loefwaard-Colommen, kunnen door die der Leiwaarde niet afgesneden worden.

Ook duurt deeze Manœuvre veel korter, dan die van den Franschen Auteur, in de tweede Manœuvre van dit Article beschreeven.

77. De Vloot in March-Orde in drie Colommen zynde, voor de Wind door de Contre-March doen wenden.

Fig. 87.
Z. 184.

Het voorste Schip der Leiwaard-Colom ($\frac{s}{t}$), zal de Evolutie beginnen, te gelyk afhoudende, om vier strecken ruim heen over de andere boeg, zoo naa mogelyk te Leiwaard neevens zyn Colom heen te lopen; het zelve zal weder by de Wind oploeven, wanneer 't agter het agterste Schip van deffels Colom om kan komen.

De Colom van 't Centrum ($\frac{A}{m}$), en die te Loefwaard ($\frac{v}{w}$), zullen agtervolgende dezelve beweeging doen, in agt neemende,

VOOR

voor eerst hun gang te vervolgen (a, v), tot dat het Schip aan 't Hoofd, het punt ($\frac{s}{t}$), in 't welk de Leiwaard-Scheepen beginnen af te houden, in de Wind-streek peilt; en zy zullen weder oploeven, wanneer ze het punt, waar die zelve Leiwaard-Scheepen weder oploeven, in de streek van de Wind peilen.

Ieder Colom zal het Kielwater van haar voorste Schip volgen.

Aanmerking.

Hier in is in agt te neemen, dat door deeze, als ook door de eerste Evolutie in Art. 76., alle de Scheepen een gelyke weg afleggen, en dat indien ze met nauwkeurigheid Manœuvreeren, het Schip aan 't Hoofd van eene Colom te Loef-waard, zig altoos weder over de andere boeg oploevende, over dwars van 't Schip aan 't Hoofd der Colom naast aan te Leiwaard, en van 's gelyken het agterste Schip der Loefwaard-Colom, ook weder oploevende, zig mede over dwars, van 't agterste Schip der Leiwaard-Colommen zal bevinden.

Dus de Evolutie geëindigt zynde, zullen de Distantien der Colommen nauwkeurig in agt genomen worden.

78. De Vloot in March-Orde in drie Colommen zynde, te gelyk by de Wind doen wenden.

Daar zyn redenen, dat een Vloot in March-Orde in drie Colommen zynde, verplicht is, te gelyk te wenden; dan zyn de Scheepen van ieder Colom na de Evolutie, ten aanzien van elkander ruitwyze gerangeerd.

Om deeze Evolutie zonder verwarring uit te voeren, zal ieder Schip in agt neemen, niet eerder met wenden te beginnen, dan

Fig. 88.
Z. 185.

na

na dat het Schip dat onmiddelyk volgt, begonnen heeft, om elkander niet aan Boord te raaken, dus dat de Manœuvre te gelyker tyd, door 't agterfte Schip van ieder Colom beginnen moet.

De Evolutie uitgevoerd zynde, moeten zig de Scheepen onderling in dezelve Streek houden, waar in zy voor het wenden waren, op dat dezelve Orde behouden zy, wanneer de Vloot te zamen weder over de andere Boeg wend.

En om deze laatste Beweeging uit te voeren, moet in agt genomen worden, dat ieder Schip niet eerder begint te wenden, dan na het geene dat hun onmiddelyk te loefwaard voorgaat.

79. *De March-Orde herstellen wanneer de Wind ruimt.*

1. *Manœuvre.*

Fig. 89.
Z. 188.

Indien de Wind een weinig ruimt, en dat de Admiraal de Vloot niet by de Wind ruit-wyze wil doen houden, de Linie der Colommen behoudende, maar dat hy in plaats van dien, verkieft de Orde te herstellen.

Als dan zal de Loefwaard-Colom Zeil minderen, de middelste de zelve Zeilen by behouden, en de Leiwaard-Colom kragt van Zeil maken.

Het voorfte Schip der Loefwaard-Colom ($\frac{V}{w}$) zal by de Wind houden; en de Hoofden der Leiwaard-Colommen ($\frac{A}{m}$, $\frac{S}{l}$) hunne Distantie in agt neemende, zullen gaande weg oploeven, zig over dwars van 't Hoofd te Loefwaard houdende.

De Scheepen van ieder Colom, dezelve Zeilen by hebbende, te weten de Zeilen die hun een gelyke voortgang te weege brengen als het Schip aan hun Hoofd, zullen zig agtervolgende in des-

deffels Kiel-water begeven, en de Orde hersteld zynde, zal men de Distantien verbeteren.

2. *Manœuvre.*

Maar indien de Wind veel ruimt, en dat de Admiraal nogtans over dezelve Boeg wil blyven, dan zal de Loefwaard-Colom tegenbrassen.

Fig. 90.
Z. 189.

De Leiwaard-Colom ($\frac{s}{l}$) zal kragt van Zeil maken, in de perpendicular op de nieuwe by de Wind-linie, en wanneer het Schip (S) aan 't Hoofd van die Colom, het Schip ($\frac{v}{w}$) aan 't Hoofd der Loefwaard-Colom, die tegengebrafft legt, op vier strecken te Loefwaard van de by de Wind-linie zal peilen, dan zal dat Leiwaard Hoofd (s) geheel by de Wind oploeven, en deffels Colom zal zulks in dat zelve puut, en in deffels Kiel-water ook doen.

De middelste Colom ($\frac{a}{m}$) zal op dezelve wyze als die te Leiwaard Manœuvreeren, dog in agt neemende, niet in 't punt (a), waar haar voorste Schip geheel by de Wind oploeven moet, te komen, bevoorens het Schip aan 't Hoofd der Leiwaard-Colom in 't punt (s), waar 't zelve by de Wind oploeven moet, gekomen is, zullende daarom heel klein Zeil maken, zelf tegenbrassen indien 't noodig is, en wagten tot dat het Hoofd (S) te Leiwaard in 't punt (D), over zyn dwars gekomen zy, en als dan zullen de twee Colommen gelyke kragt van Zeil by de wind opmaken (*).

Ten laatsten, wanneer de Hoofden ($\frac{s}{l}$, $\frac{a}{m}$) der Leiwaard-Colommen by de Wind ophoudende, te zamen in de perpendicular op

(*) De middelste Colom zoude in 't begin der Evolutie kunnen tegenbrassen, en niet eerder afbrassen dan wanneer het Hoofd der Leiwaard Colom by de Wind oploeft, zullende dan omtrent dezelve tyd in het punt (a) komen, als het Hoofd der Leiwaard Colom in D is.

op de by de Wind-linie, over dwars van 't voorste Schip ($\frac{v}{w}$) der Loefwaard-Colom gekomen zyn, als dan zal deeze afbraffen, en 't Hoofd ($\frac{v}{w}$) by de Wind ophouden, de overige Scheepen van die Colom houden ruim, in de Linie waar op ze tegengebraft lagen heen, en in 't Kiel-water van hun Hoofd gekomen zynde, houden dezelve mede by de Wind.

Door deeze Manœuvre, die 't minste lang in tyd en 't minst verwacht om uit te voeren is, zullen de Scheepen niet in loef verliezen, en gemaklyk elkander peilende, hunne Distantie weder kunnen bekomen.

Aanmerking.

Men kan zig van de Manœuvre, in 't eerste geval van dit Articul beschreeven, alleenlyk bedienen, wanneer de Wind heel weinig ruimt, anders zou de Distinctie der Colommen merkelyk veranderen.

De voorgaande Manœuvre kan alleenlyk dienen, wanneer de Wind agt strecken, en weinig meer of minder ruymt.

Dog op de volgende wyze, kan in alle gevallen gemanoeuvreed worden.

3. *Manœuvre.*

By voorbeeld; indien de Wind zes strecken geruimd is.

Fig. 90. *

De twee Loef-waard Esquaders ($\frac{v}{w}$, $\frac{A}{m}$) braffen tegen; het Hoofd van 't Leiwaard Esquader ($\frac{s}{l}$), loeft op, de helft der strecken die de Wind geruimd is, maakt kragt van Zeil, en de overige Scheepen dier Colom, loeven agtervolgende in 't zelve punt op.

Wanneer dit Hoofd ($\frac{s}{l}$) van 't Leiwaard Esquader met het

het Hoofd van 't middelste Esquader ($\frac{A}{m}$), in de perpendicular op de nieuwe by de Wind-Linie gekomen is, braft dit Esquader ($\frac{A}{m}$) af, maakt gelyke voortgang en houd een parallelle koers met de Leiwaard Colom ($\frac{s}{l}$).

De overige Scheepen van dit middelste Esquader ($\frac{A}{m}$) brassen alle af, en vervolgen de Linie waar op ze gerangeerd zyn, oploevende in 't Kielwater van 't Schip dat hun voorgaat.

Wanneer de Hoofden deezer beide Colommen ($\frac{A}{m}$, $\frac{s}{l}$), het Hoofd der Loefwaardfte ($\frac{v}{w}$), in de perpendicular op de nieuwe by de Wind-Linie hebben, braft het zelve ook af, en als dan vervolgen de drie Hoofden hunnen koers by de Wind.

De volgende Scheepen der drie Colommen, houden op de Linie waar op ze gerangeerd zyn, en loeven agtervolgende by de Wind op, in 't Kielwater van 't Schip dat hun voorgaat, dus is de Orde der Colommen spoedig hersteld.

80. *De March-Orde herstellen, wanneer de Wind schraakt.*

Indien de verandering van Wind, het getal van ses streeken niet te boven gaat, en de Vloot dezelve boeg wil behouden, zal ieder Colom voor eerst, aangezien als een byzondere Linie, en onafhangelijk van de andere, manœuvreeen, als om zig in Linie te leggen (Fig. 48 en 49); dat is te zeggen, de Colommen tegengebraft hebbende, zal het voorste Schip van ieder, een getal streeken afhouden, die aldus bepaald worden, als men van agt streeken aftrekt, de helft van 't getal streeken die de Wind geschraald is.

Fig. 91.
Z. 191.

Zoo dat, indien de wind twee ftreeken gefchraald is, zal ieder Schip zeven ftreeken, ten aanzien van de nieuwe by de Wind-Linie ruim heen houden, tot dat het zelve, het agterfte Schip van zyn Colom in die zelve Linie peilt, en als dan zullen zy alle weder by de Wind houden.

Ondertuffchen zal ieder der andere Scheepen afhouden, gelyk het Schip aan 't Hoofd, zoo haast zy het zelve, of 't geene dat haar onmiddelyk voorgaat, in de by de Wind-Linie waar op men komen moet, peilen zal.

De Colommen dus fpoedig in Linie gerangeerd zynde, en de Scheepen alle te gelyk opgelooft hebbende, zullen eindigen met de Orde te herftellen, en elkanderen peilen, om hunne Diftantien te verkrygen.

2. Geval.

Indien de Wind van zes tot twaalf ftreeken verandert, zal de Vloot van halzen veranderende, de Orde herftellen, als of de Wind over die boeg, van vooren was gekomen.

De Colom die te Leiwaard was, zal de Loefwaard-Colom worden, en de geene die te Loefwaard was, zal zig in tegendeel te Leiwaard bevinden.

3. Geval.

Indien de Wind meer dan twaalf ftreeken van vooren komt, de halzen onderftelt wordende, veranderd te zyn, is het zelve geval, van een Wind die van agteren komt.

81. *De Vloot in Orde van Bataille zyn- de, in March-Orde in zes Colommen te brengen.*

Wanneer de Vlooten talryk zyn, legt men dezelve in March-^{Fig. 21.}
Orde in zes of negen Colommen, in plaats van dezelve in drie
te rangeeren, dat is te zeggen, dat men de Avant-garde, het
Corps de Bataille, en d'Arriere-garde, welken ieder, indien 't
kleine Vlooten zyn, eene Colom maken, nu in twee of drie
Divisien verdeelt.

Indien de Vloot in zes Colommen gerangeerd is, zullen de
Vice-Admiraal ($\frac{v}{w}$), de Admiraal ($\frac{A}{m}$), en de Schout by Nagt
($\frac{s}{t}$), zig ieder over dwars, de eene van den anderen, een weinig
voorwaards, en in de midden der tusschen-ruimte, hunner Co-
lommen kunnen onthouden; of aan 't Hoofd der middelste Co-
lom, indien de Vloot in negen Colommen is.

Hoe dezelve ook gerangeerd word, zal ieder Corps in agt nee-
men, alles wat tot de Beweegingen en Evolutien der March-
Orde in drie Colommen behoord; dus het onnoodig is, zig dien
aangaande verder uit te breiden.

Men zal alleen zeggen, dat wanneer de Vloot in drie Colom-
men is, zy zig gemaklyk in zes of negen zal rangeeren, doende
de eerste Divisie aan 't Hoofd tegen brassen, en de anderen, ag-
tervolgende twee strecken in de tusschen-ruimte, of te leiwaard
van de tegengebraste afhouden.

En indien de Vloot in zes of negen Colommen is, zal dezelve
in drie gerangeert worden, doende ieder Corps van twee of drie
Colommen Manœuvreeen, gelyk een Vloot zoude doen, die

van de March-Orde tot d'Orde van Bataille overgaat.

Ten laaften, ten aanzien der veranderingen van Esquaders, in d'Orde van zes of negen Colommen, is het veel gevoeglyker, alvorens men deeze Evolutie doet, de Orde tot drie Colommen over te brengen, dan die verandering te onderneemen, zonder de March-Orde te vooren eenvoudiger te maken; dewyl men altoos op deeze wyze veel verwarring, en verlies van tyd zal vermyden.

Om te doen zien, de plaats die een Vloot in zes Colommen beslaat, vergeleeken met die van d'Orde in drie Colommen, zal men dezelve van 60 Scheepen onderstellen.

Indien ze in drie Colommen van twintig Scheepen op een Cabel-lengte Distantie, van de eene groote Mast tot de andere, verdeeld is, zal ieder Colom 19 Cabel-lengten (*) hebben, en de tusschen-ruimte tusschen twee Colommen zal van 8 Cabel-lengten zyn; gevolgelyk het Front 16 Cabel-lengten, en dezelve zal een oppervlakte van 304 Quadraat Cabel-lengten water beslaan.

Dezelve Vloot, verdeelt in zes Colommen ieder van 10 Scheepen, zullen 9 Cabel-lengten in lengte hebben, en de Colommen $3\frac{1}{4}$ Cabel-lengten tusschen-ruimte van elkanderen, zoo dat het Front dat vyf Distantien inhoud $18\frac{1}{4}$ Cabel-lengten zal zyn.

Waar uit volgt dat dezelve Vloot, die in de eerste rangeering 10 Cabels meerder lengte heeft, dan in de tweede, 't geen meer dan een dubbelde lengte van Colommen uitmaakt, in de laafte Rangeering niet meer dan $2\frac{1}{4}$ Cabel-lengten in Front meerder beslaat, dan in de eerste, en maar 169 Quadraat Cabels lengte oppervlakte op 't Water.

De

(*) Men heeft eene lengte van een Schip meer, die die men hier niet reekent.

De Vloot is dan veel meer vereenigt in zes Colommen zynde, dan in drie; men kan nog aanmerken, dat het laatste Schip der Leiwaard-Colom, veel meer agter uit is, en by gevolg meer te Leiwaard, in de March-Orde in drie, dan in zes. Colommen.

Het is dan deeze laatste Rangeering, die men in groote Vlooten verkiezen moet, om dat op deeze wyze, de Scheepen zig beeter by elkanderen houden; zy zien de Zeinen beeter, en hebben minder tyd noodig, om de Evolutien uit te voeren, 't geen wezentlyk is, in 't byzonder om de March-Orde in d'Orde van Bataille te doen veranderen, en om de Linie, deeze beweeging uitvoerende, te fluiten.

Aanmerking.

Om te weeten, in hoe veel Colommen men een Vloot zoude ^{Distantie en} ^{lengte der} ^{Colommen.} kunnen brengen, zal men aanmerken, dat men om de gemakke-lykheid der Evolutie, niet wel minder dan twee Cabel-lengten Distantie, van d'eene Colom tot d'andere kan hebben, 't geen overeenkomt met zes Scheepen per Colom, op een weinig meer dan een Cabel-lengte Distantie van elkanderen.

Zoo dat, by voorbeeld, een Vloot van 162 Scheepen zouden kunnen in 27 Colommen gebragt worden, dezelve zoude op deeze wyze, 9 a 10 maal minder oppervlakte beslaan, dan of dezelve in March-Orde in drie Colommen was.

Maar niet tegenstaande dit voordeel, om dat het gemaklyker is, dat een groot getal Scheepen, zig in elkanders Kiel-water geflooten houden, dan naauwkeurig dwars over elkanderen blyven, zoo is het beter het getal der Colommen te verminderen, en haare lengte te vermeerderen.

De Vloot onderfeld van 162 Scheepen, zoude dan in 9 Colommen van 18. Scheepen ieder, verdeelt kunnen worden; ver-

deelende de Avant-garde in drie Colommen, en insgelyks het Corps de Bataille en Arriere-Garde.

Men moet aanmerken, dat dit eene natuurlyke verdeeling is, en dat dezelve aan elk der drie tot een Lighaam vereenigt, het gemak laat te manœuvreeen, gelyk als aan een enkelde Vloot, in March-Orde in drie Colommen zynde.

X. HOOFDSTUK.

VAN DE VERANDERING DER ESQUADERS, IN MARCH-ORDE IN DRIE COLOMMEN.

82. *De Vloot in March-Orde in drie Colommen ($\frac{v}{w} \frac{a}{m} \frac{s}{l}$) zynde, de middelste Colom met die te Leiwaard doen veranderen ($\frac{v}{w} \frac{s}{m} \frac{a}{l}$).*

Fig. 92.
Z. 202.

DE Loefwaard-Colommen ($\frac{v}{w}, \frac{a}{m}$) zullen tegenbrassen, of heel klein Zeil maaken, alleen maar om te stuuren, 't geen beeter is.

De Colom ($\frac{s}{l}$) die te Leiwaard is, zal te gelyk by de Wind wenden, en kragt van Zeil by de Wind maken, om in 't Kielwater der Colom ($\frac{a}{m}$) te komen die naast aan dezelve te Loefwaard is, en zoo haast zy daar gekomen is, zal zy weder te gelyk wenden, en ter zelve tyd, zal het middelste Esquader ($\frac{a}{m}$), 't geen met dit van Post verandert, indien 't tegengebrast heeft agt strecken afhouden, of anders twee strecken met heel

heel klein Zeil, om zig te Leiwaard ($\frac{2}{l}$) te rangeeren, en aldaar op de vereischte Distantie weder oploeven.

Gedurende deezen tyd, zal de Loefwaard-Colom ($\frac{v}{w}$) Zeil maken, en alle drie zullen zy hunnen voortgang inrigten, om elkanderen te wagten, en de Orde door peiling, en zig over dwars van elkanderen te brengen, herftellen.

Aanmerking

Indien de Loefwaard-Colommen tegenbraffen, of klein Zeil maken alleenlyk om te ftuuren, zoo als den Auteur fteld dat behoort gedaan te worden, kan de Leiwaard-Colom gewend hebbende, niet met kragt van Zeil by de Wind zeilen, zoo als in 't Articul gezegt word, (hoewel het figuur zulks niet verbeeld) want deeze Leiwaard-Colom zou omtrent de helft der middelste Colom befhyden, het zy die tegengebraft heeft, of met klein Zeil voortzeilt; maar deeze Leiwaard-Colom moet in plaats van dien, een ftreek afhouden.

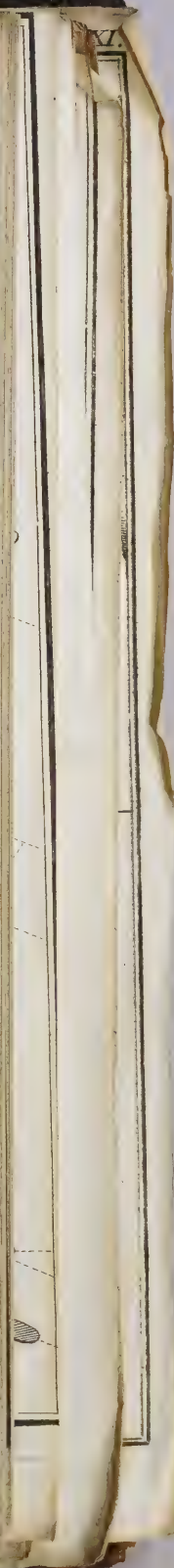
Deeze Manœuvre zoude ook op de volgende wyze, uitgevoert konnen worden.

2. *Manœuvre.*

Beide de Loefwaard-Colommen ($\frac{v}{w}$, $\frac{A}{m}$), vervolgen hun koers, zonder Zeil te minderen, terwyl de Leiwaard-Colom ($\frac{s}{l}$) by de Wind wend, en kragt van Zeil by de Wind maakt, om in 't Kiel-water der Colom ($\frac{A}{m}$) te komen, alwaar zy weder te gelyk wend, en met dezelve kragt van Zeil blyft voort-zeilen, om op haar poft in 't midden te komen.

De middelste Colom ($\frac{A}{m}$) die met deeze van Poft verandert, zal zoo haast ($\frac{s}{m}$) wend, agt ftreeken met klein Zeil af.

Fig. 92. *

afhouden, tot op een bekwaame Distantie ($\frac{a}{l}$); terwyl de Loefwaard-Colom ($\frac{v}{w}$) ter zelve tyd wannneer ($\frac{a}{m}$) begint af te houden tegenbraft.

De middelste ($\frac{s}{m}$) op haar poft gekomen zynde, zullen de Colommen, zig wederzyds peilende, de Distantien herftellen.

83. *De Vloot in March-Orde in drie Colommen ($\frac{v}{w} \frac{a}{m} \frac{s}{l}$) zynde, de middelste Colom, met die te Loefwaard veranderende ($\frac{a}{w} \frac{v}{m} \frac{s}{l}$).*

Fig. 93.
Z. 203

De Loefwaard Colom ($\frac{v}{w}$) en die te Leiwaard ($\frac{s}{l}$) zullen tegenbraffen, of andersints niet meer Zeil maaken dan om te konnen ftuuren; de middelste Colom ($\frac{a}{m}$) zal alle te gelyk wenden, en ruit-wyze met kragt van Zeil by de Wind heen lopen, om het Kiel-water der Loefwaard-Colom ($\frac{v}{w}$) te bereiken, en als dan weder te gelyk wenden, om op de Linie van de koers haar Poft te neemen, welke de Loefwaard-Colom ($\frac{v}{w}$) aan haar gelaaten heeft, om zig in 't midden te plaatfen, hebbende daar toe agt ftreeken afgehouden, indien ze tegen gebrast heeft, of altoos gezeild hebbende, maar twee ftreeken ruim heen gehouden.

Aanmerking.

Volgens het bovenftaande Articul, moeten de Colommen ($\frac{v}{w}, \frac{s}{l}$) tegenbraffen, of met heel klein Zeil voort-zeilen, dog wat ze ook van deeze beide doen, zoo kan de middelste Colom gewend zynde, niet met kragt van Zeil voort-zeilen, zoo als 't Articul meld, maar dezelve moet in de perpendicular op de Wind ruit-wyze voort-loopen, indien de Colommen tegen

ge-

gebrast hebben; of indien ze met klein Zell voort-zeilen, een strek afhouden, om kort agter het agterste Schip der Loefwaard-Colom in 't Kiel-water te komen.

Als dan Manœuvreeren dezelve verder, tot het einde der Evolutie, zoo als in 't bovenstaande Articul van den *Fran-schen Auteur* gezegt is.

2. Manœuvre.

Het is beter dat die beide buitenste Colommen voort-zeilen in plaats van tegenbrassen, om in Loef niet te verliezen, en de Orde beter te houden, zelfs zouden deeze Colommen ($\frac{v}{w}$, $\frac{s}{l}$) in plaats van maar zoo veel Zeil te maken als noodig is om te stuuren, (gelyk in 't Articul gezegt word) beide taamelyk Zeil kunnen voeren, en de middelste daar en tegen kragt van Zeil, tot dat ze by de Wind, of iets ruim heen (zoo 't noodig is) houdende, in 't Kielwater der Loefwaard-Colom ($\frac{v}{w}$) weder gewend is; als dan mindert de Leiwaardste Colom ($\frac{s}{l}$) wat Zeil, terwyl de Loefwaardste ($\frac{v}{w}$), die de middelste ($\frac{v}{m}$) moet worden, zoodanig afhoud, om haar Post te bereiken, dat ze Schip neevens Schip, over dwars van de Leiwaardste Colom ($\frac{s}{l}$) blyft, moetende het Schip aan 't Hoofd dier Colom ($\frac{v}{m}$) oploeven, wanneer 't agterste Schip der Leiwaard Colom ($\frac{s}{l}$), twee streken te Leiwaard van de Linie peilt.

Ook zou de Leiwaard-Colom ($\frac{s}{l}$) kunnen tegenbrassen, wanneer de middelste Colom ($\frac{a}{m}$), die de Loefwaardste ($\frac{a}{w}$) word, voor de tweede maal wend; en de Loefwaardste ($\frac{v}{w}$), die de middelste ($\frac{v}{m}$) word, ter zelve tyd in de perpendiculair op de by de Wind-Linie afhouden, tot op

R

haare

Fig. 93. *

haare behoorlyke Distantie , alwaar dezelve weder by de Wind oploeft.

Op deeze wyze kan de Orde spoediger geformeerd worden , terwyl de Colom ($\frac{a}{m}$) die de Loefwaardfte word , altoos met kragt van Zeil tot op haar Post voortzeilt , en vervolgens de Distantien verbeeterd worden.

84. *De Vloot in March-Orde in drie Colommen ($\frac{v}{w} \frac{a}{m} \frac{s}{l}$) zynde , de Loefwaard-Colom te Leiwaard plaatzen ($\frac{a}{w} \frac{s}{m} \frac{a}{l}$).*

Fig. 94.
Z. 204. De Loefwaard-Colom ($\frac{v}{w}$) zal haar koers met heel klein Zeil vervolgen , terwyl de twee andere Colommen ($\frac{a}{m}$, $\frac{s}{l}$) beidentegelyk by de Wind gewend hebbende , Ruitwyze met kragt van Zeil by de Wind houden.

En wanneer de Colom ($\frac{a}{w}$) , die te Loefwaard in deeze Evolutie komen moet , het Kielwater der Colom ($\frac{v}{w}$) die te Leiwaard moet zyn , zal bereikt hebben , zal deeze laatste ($\frac{v}{l}$) die niet meer Zeil gemaakt heeft , dan noodig was om te stuuren , alle te gelyk twee strecken afhouden , tot dat zy op haar Post te Leiwaard zal gekoomen zyn ; terwyl de twee andere Colommen ($\frac{a}{w}$, $\frac{s}{m}$) ter zelyver tyd wenden , om weder koers , vervolgende , de Orde te herstellen.

Aanmerking.

In deeze Evolutie zou de Loefwaard-Colom ($\frac{v}{w}$) , wel taamelyk Zeil kunnen by houden , op dat de Leiwaard-Colommen ($\frac{a}{m}$, $\frac{s}{l}$) gewend zynde , met kragt van Zeil by de Wind kunnen houden , 't geen ze , indien de Loefwaard Colom ($\frac{v}{w}$) geen taamelyk Zeil voerde , niet zouden kunnen doen , ten
waare

waare zy met wenden, veel verlooren hadden.

Voor 't overige, word de Evolutie volvoerd, zoo als in 't Articul gemeld staat.

85. *De Vloot in March-Orde in drie Colommen ($\frac{v}{w} \frac{A}{m} \frac{s}{l}$) zynde, de Loefwaard-Colom met die te Leiwaard doen veranderen ($\frac{s}{w} \frac{A}{m} \frac{v}{l}$).*

De Colom van 't Centrum ($\frac{A}{m}$) zal tegenbraffen; de Leiwaard Colom ($\frac{s}{l}$) zal, koers vervolgende, kragt van Zeil maken, en wanneer haar agterfte Schip te loef-waard van 't voorfte Schip ($\frac{A}{m}$) der tegengebrafte Colom, over de andere boeg kan paffereen, of wel wanneer haar Schip van 't Centrum ($\frac{s}{l}$) het Schip aan 't Hoofd der tegengebrafte Colom, in de perpendicular op de Wind zal peilen, zullen dezelve alle te gelyk wenden en ruitwyze by de Wind houden, tot dat ze in de Linie gekoomen zyn, op welke de middelste Colom gerangeerd is, alwaarze twee strecken zal afhouden, om op haar Post te komen, welke de Colom ($\frac{v}{l}$) die te Loefwaard was, aan haar gelaaten heeft, en in welke ze alle te gelyk weder wenden zullen, over dwars zynde van 't tegengebrafte Esquader ($\frac{A}{m}$) 't geen tot een vast punt dient, om de Distantien daar na te rigten.

De Loefwaard-Colom ($\frac{v}{w}$) intusschen, zeedert het begin der Evolutie, alle te gelyk met heel klein Zeil, zes strecken ruim heen over de andere Boeg, afgehouden hebbende, om alle te gelyk in 't Kielwater van de Colom van 't Centrum ($\frac{A}{m}$) te komen, zal daar weder over de eerste Boeg wenden, en twee strecken ruim heen houden, en te leiwaard de Post waarneemen, van de Colom die haar plaats te Loefwaard vervult.

Wanneer deeze twee Colommen ($\frac{v}{l}, \frac{s}{w}$), en die van de midden ($\frac{a}{m}$), over dwars van elkanderen zyn, zal deeze afbrassen.

86. De Vloot in March-Orde in drie Colommen ($\frac{v}{w}, \frac{a}{m}, \frac{s}{l}$) zynde, de Leiwaard Colom, te Loefwaard plaatsen ($\frac{s}{w}, \frac{v}{m}, \frac{a}{l}$).

Fig. 96.
Z. 102.

De twee Loefwaard-Colommen ($\frac{v}{w}, \frac{a}{m}$) zullen tegenbrassen, die te Leiwaard ($\frac{s}{l}$) zal by de Wind kragt van Zeil maken, en wanneer haar voorste Schip ($\frac{s}{l}$), te loefwaard van het voorste Schip ($\frac{v}{w}$) der Loefwaardste Colom over de andere Boeg kan passeeren, dan zal het door de Contre-march wenden, en gevolgt worden van zyn Colom; dit voorste Schip ($\frac{s}{l}$) zal weder wenden, wanneer het in de by de Wind-linie, op welke het Loefwaard Esquader gerangeerd is, gekomen zal zyn.

Deeze Colom die te Leiwaard was, en nu de Loefwaard-Colom ($\frac{s}{w}$) formeerd, zal, na gewend te zyn, tegenbrassen, of haar koers met heel klein Zeil vervolgen.

In 't eerste geval, (te weten dat het zelve tegenbrast) zullen de te vooren tegengebraste Esquaders ($\frac{v}{w}, \frac{a}{m}$), ruitwyze, parallel aan elkanderen, en alle te gelyk, twee strecken afhouden, om zig over dwars van het Loefwaard Esquader te plaatsen.

En in 't tweede geval (als ($\frac{s}{w}$) met klein Zeil koers vervolgt) zullen de twee te vooren tegen gebraste Esquaders, maar een strek afhouden, om kragt van Zeil makende, op hunne Post te koomen.

2. Manoeuvre.

Deeze Evolutie, zoude op de volgende wyze kunnen uitgevoerd worden.

De

De twee Loefwaard-Colommen ($\frac{v}{w}$, $\frac{A}{m}$), blyven hun koers voort-zeilen, en de Leiwaardste ($\frac{s}{t}$) wend te gelyk, makende kragt van Zeil; en in 't Kiel-water der middelste ($\frac{A}{m}$) gekomen zynde, brassen de twee eersten ($\frac{A}{m}$, $\frac{v}{w}$) tegen, terwyl de Leiwaard-Colom ($\frac{s}{t}$) haar koers blyft vervolgen, wendende weder in 't Kiel-water der Loefwaard-Colom ($\frac{v}{w}$), en gewend zynde, vervolgt haar koers by de Wind, om op haar post te komen, ter zelve tyd houden de twee eerste Colommen, te gelyk in de perpendicular der by de Wind-linie, met klein Zeil af, tot dat het Hoofd der Loefwaard-Colom nu middelste ($\frac{v}{w}$), het Hoofd der nu Loefwaard-Colom ($\frac{s}{t}$), in de perpendicular op de Wind peilt, dan drayen deeze beide weder in de by de Wind-linie by, en vervolgen hun koers met klein Zeil, tot dat de Loefwaard-Colom ($\frac{s}{t}$) op haar Post gekomen is; nemende verder in agt, de Distantien der Colommen te verbeteren, indien 'er iets aan ontbreekt.

Fig. 96. *

XI. HOOFDSTUK.

DE MARCH-ORDE, IN ORDE VAN BATAILLE TE VERANDEREN.

87. De March-Orde, in Orde van Bataille ($\frac{v}{w}$ $\frac{A}{m}$ $\frac{s}{t}$) veranderen.

OM de March-Orde, in Orde van Bataille, over dezelve Boeg, zonder in loef te verliezen, te veranderen.

Fig. 97.
Z. 207.

De Loefwaard-Colom ($\frac{A}{w}$), die de Avant-garde formeeren moet, zal tegenbrassen.

De middelste Colom ($\frac{A}{m}$), die 't Corps de Bataille formeeren zal, en de Leiwaard-Colom ($\frac{s}{l}$), die de Arriere-garde formeert, zullen beiden te gelyk wenden; en wanneer het Corps de Bataille, twee strecken afhoudende, in 't Kiel-water der Avant-garde ($\frac{v}{w}$) zal gekomen zyn, zal het zelve wenden, en tegenbrassen.

De Arriere-garde ($\frac{s}{l}$) zal van 's gelyken Manoeuvreeren, en 't Kiel-water der twee andere bekomen hebbende, alle te gelyk wenden; wanneer de twee voorften, ter zelve tyd zullen afbrassen.

2. Manoeuvre.

Deze Manoeuvre kan anders op deeze wyze gedaan worden.

De Loefwaard-Colom ($\frac{v}{w}$) vervolgt haar koers met tamelyk kragt van Zeils.

De Middelste ($\frac{A}{m}$) en de Leiwaardste ($\frac{s}{l}$) wenden beiden by de Wind, en houden by de Wind, d'eerste met kragt van Zeil, en d'andere met wat minder Zeil, om dat ($\frac{A}{m}$) in 't Kiel-water der Avant-garde ($\frac{v}{w}$) gekomen zynde, weder wenden moet, en door dat tyd-verlies, fomtyds niet genoeg mogt voort gezeild wezen, om aan de Arriere-garde ($\frac{s}{l}$) plaats te geven, welke in de Linie agter het Corps de Bataille, ook weder wend.

Dus kan de Linie geformeerd worden, zonder dat eenig Esquader heeft moeten tegenbrassen, en gevolgelyk is niets in loef verlooren.

3. Manœuvre.

De Vloot op de Linie der Arriere-garde te rangeeren.

Indien de Vloot op de Linie der Arriere-garde ($\frac{s}{l}$), die te Leiwaard is, in Bataille gerangeerd zal worden, zal dit Esquader tegen-brassen, of niet meer Zeil maken, dan om te stuuren.

Fig. 98.
Z. 208.

De twee andere Esquaders, zullen alle te zamen twee strecken afhouden, te weten de Avant-garde ($\frac{v}{n}$) met kragt van Zeil, en 't Corps de Bataille ($\frac{a}{m}$) met klein Zeil, deze Esquaders zullen weder oploeven, en de Linie formeeren, wanneer ze op de Linie van de Arriere-garde gekomen zyn, die als dan Zeil maken, om de twee voorgaande Esquaders te volgen, en de Linie te sluiten.

Aanmerking.

Indien het Leiwaard Esquader ($\frac{s}{l}$) zeilende blijft, 't geen beeter is, om niet in loef te verliezen, en in Linie te blijven, kan het Corps de Bataille ($\frac{a}{m}$) niet in de perpendicular op de Wind afhouden, want het Leiwaard Esquader ($\frac{s}{l}$), zoude voor het zelve overzeilen, zoo dat het agterste Schip van het Corps de Bataille ($\frac{a}{m}$), in agt neemen moet, om het Hoofd ($\frac{s}{l}$) van 't Leiwaard Esquader altoos even te Leiwaard van zyn koers te houden, en niet tot in de perpendicular op de Wind af te houden, moettende al de andere Scheepen dier Colom, hunnen koers 'er na rigten, om onder elkanderen bekwaame Distantie te houden.

Insgelyks moet het agterste Schip van 't Loefwaard Esquader ($\frac{v}{n}$) in agt neemen, het Hoofd ($\frac{a}{m}$) van 't middelste,

delfte, ook even te Leiwaard van zyn koers te houden.

Wordende verder gemanoeuvreed, als in 't Articul vermeld staat.

4. *Manœuvre.*

Fig. 99.
Z. 209. De twee voorgaande Manœuvres van den Franschen Auteur hebben naar de omstandigheden haar voordeel.

Deeze volgende kan in alle gevallen dienen.

Het Corps de Bataille ($\frac{A}{m}$) zal tegenbrassen, of heel klein Zeil maken, en de Linie bepalen.

De Avant-garde ($\frac{v}{w}$) die te Loefwaard is, zullen alle te gelyk twee strecken afhouden, om het Corps de Bataille ($\frac{A}{m}$) in haar Kiel-water te brengen, en in de Linie gekomen zynde, weder oploeven.

De Leiwaard-Colom ($\frac{s}{l}$), zullende de Arriere-garde formee- ren, zullen alle te gelyk by de Wind wenden, kragt van Zeil ma- ken en ruitwyze by de Wind houden, om in 't Kiel-water van 't Corps de Bataille te komen, daar zy weder wenden zullen.

Aanmerking.

Hier is in agt te neemen, dat indien het middelste Esqua- der tegenbrast, datals dan het Leiwaard Esquader ($\frac{s}{l}$) niet Ruitwyze by de Wind kan houden, maar dat het zelve in de perpendiculair op de Wind, en dus twee strecken moet af- houden, om zig agter het middelste ($\frac{A}{m}$) te plaatzen.

En indien het middelste Esquader met klein Zeil blyft voortzeilen, dan kan het Loefwaardste geen twee strecken afhouden, maar het agterste Schip dier Colom ($\frac{v}{w}$), moet in agt neemen, het Hoofd der middelste Colom ($\frac{A}{m}$), al- toos iets te Leiwaard van zyn koers te houden, waar naar alle

alle de voorste Scheepen in die Colom ($\frac{v}{w}$) zig moeten rigten, om op een bekwaame Distantie van elkanderen te blyven.

Daar en tegen, (de middelste Colom voortzeilende), kan de Leiwaard-Colom, minder dan twee streeken afhouden, te meer dewyl ze het met wenden verlooren heeft, zoo dat dit Esquader alleenlyk wat ruim heen houd, om agter de middelste Colom in Linie te komen, en aldaar te wenden.

88. *De Vloot in March-Orde in drie Colommen ($\frac{v}{w} \frac{A}{m} \frac{s}{l}$) zynde, en de Wind agterlyk komende, dezelve in Linie van Bataille te brengen ($\frac{v}{w} \frac{A}{m} \frac{s}{l}$).*

Om de Vloot, indien de Wind net agt streeken geruimd is, in Linie van Bataille te brengen, zullen de Hoofden der drie Colommen, by de Wind houdende, zig van zelve in Linie van Bataille bevinden; maar dewyl de Linie, voor d'Orde van Bataille te veel geflooten zoude zyn, indien de Distantie der (VA, AS) van het eene Hoofd tot het andere, in de March-Orde behouden wierd, zal de Avant-garde ($\frac{v}{w}$), welke agtervolgende in 't Kiel-water van haar Hoofd oploeven, kragt van Zeil maken, om een behoorlyke Distantie te laten aan 't Corps de Bataille ($\frac{A}{m}$) 't geen haar volgt, 't geen dezelve Manœuvre uitvoerende wat minder kragt van Zeil, dog meer dan de Arriere-garde ($\frac{s}{l}$) zal maken, tot dat de Linie geformeerd is, als dan zal het Hoofd, Zeil minderende, de Linie sluiten.

2. *Manœuvre.*

Om de behoorlyke plaats, aan de Esquaders in de Linie
S te

Fig. 100. *
Z. 210.

Fig. 100. *

te geeven, kan die Evolutie op de volgende wyze gedaan worden.

De twee Leiwaard Esquaders ($\frac{A}{m}$, $\frac{s}{l}$) brassen tegen, en wanneer het middelste Schip der Loefwaard-Colom ($\frac{v}{w}$) by de Wind oploeft, in de Linie die geformeerd word, als dan moet het Hoofd der middelste Colom, in die zelve Linie, Zeil maken, en van deffels Colom gevolgt worden, die haar koers blyft houden, op de Linie waar op ze gerangeerd was, tot dat ze in 't Kiel-water van 't Schip voorhaar, 't geen in de Linie die geformeerd word opgeloeft is, gekomen zynde, zulks mede doet.

Het Leiwaard Esquader ($\frac{s}{l}$) Manœuvreert van 's gelyken, ten aanzien van 't middelste Esquader ($\frac{A}{m}$), gelyk dit gedaan heeft, ten aanzien van 't Loefwaard Esquader ($\frac{v}{w}$).

Op deeze wyze, zullen de Scheepen eene behoorlyke Distantie verkrygen, die verder in 't einde der Evolutie verbeterd word.

3. Manœuvre.

De Wind minder verandert zynde.

Fig. 101.
Z. 212.

Indien de Wind minder dan agt streeken ruimt, zal het Schip aan 't Hoofd der Avant-garde ($\frac{v}{w}$), gevolgt wordende van zyn Colom, in een zelfde punt by de Wind oploeven, terwyl de Hoofden der twee andere Colommen, ook by de Wind houden, en naar behooren kragt van Zeil maaken; de overige Scheepen van die Colommen, vervolgen de koers van de Linie, waar op ze gerangeerd zyn, en loeven in 't zelfde punt, als hunne Hoofden agtervolgende op; zoo haast de Hoofden (a, s) van die twee Leiwaard-Colommen, het punt ($\frac{v}{w}$), waar de Scheepen der Loef-

Loefwaard-Colom oploeven, besteevenen kunnen, zullen dezelfde wenden, en door de Contre-March, ieder van hun Colom gevolgt worden, en in dat punt gekomen zynde, dat is, in 't Kiel-water der Linie, zullen ze weder door de Contre-March wenden. En alle in Linie zynde, worden de Distantien verbeterd.

4. Manœuvre.

De Vloot op de Linie der Arriere-garde brengen.

Indien de Vloot op de Linie der Arriere-garde in Orde van Bataille zal gebragt worden, 't geen somtyds te pas komt, en in 't byzonder, wanneer den Admiraal de Esquaders, die te veel geopend zyn, wil doen sluiten, en geen zwaarigheid vind, wat in loef te verliezen; als dan zal de Colom van 't Centrum ($\frac{A}{m}$), en die te Leiwaard ($\frac{s}{l}$) tegenbrassen.

Waar op ten eersten het Schip aan 't Hoofd der Loefwaard-Colom ($\frac{v}{w}$) te gelyk twee, vier of zes strecken zal afhouden, en zelfs tot in de perpendiculair op de nieuwe by de Wind-linie, ten aanzien van 't Schip aan 't Hoofd der Leiwaard-Colom ($\frac{s}{l}$), moettende dat Hoofd ($\frac{v}{w}$) weder oploeven, om die Linie te bepaalen, wanneer hy het Hoofd der Leiwaard-Colom ($\frac{s}{l}$) in zyn Kielwater brengen kan.

De Scheepen der Loefwaard-Colom zullen het Kiel-water van hun Hoofd in alle deffels Beweelingen volgen.

Wanneer het agterste Schip ($\frac{v}{w}$) der Colom te Loefwaard, in de by de Wind-streek voor het voorste Schip van 't Corps de Bataille ($\frac{A}{m}$) passeert, zal dat Schip afbrassen, en afhouden gelyk het voorste Loefwaard-Schip gedaan heeft, en, gevolgt wordende van zyn Colom, gelyk d'Avant-garde Manœuvreeen.

Fig. 102.
Z. 212.

Ten laafcen zal de Leiwaard-Colom ($\frac{s}{7}$) afbraffen, wanneer het agterfte Schip ($\frac{A}{m}$) van 't Corps de Bataille, 't geen haar voor moet gaan, opgeloeft heeft, in de Linie die geformeerd word.

Aanmerking.

In dit Artikel word bepaald, dat het Hoofd van 't Corps de Bataille ($\frac{A}{m}$) afbraffen zal, wanneer het agterfte Schip ($\frac{V}{w}$) in de by de Wind-freek voor 't zelve paffceert; dog in plaats van dien, zoude men kunnen bepaalen, dat het Hoofd ($\frac{A}{m}$) afbraffen zal, wanneer het agterfte Schip ($\frac{V}{w}$) in de perpendicular op de Linie paffceerd, waar op de Colommen voor de verandering van de Wind gerangeerd waren, zynde 't punt ($\frac{V}{w}$), doende de Colom verder naar den inhoud van 't voorfchreeven Artikel Manœuvreeren.

Het Hoofd der Leiwaard-Colom ($\frac{s}{7}$) zal mede afbraffen, wanneer het agterfte Schip der middelste Colom in dezelfde perpendicular paffceert, gelyk zo even gezegt is, en vind zig van zelve, in de Linie die geformeerd word.

5. *Manœuvre.*

De Wind meer dan agt ftreeken geruimd zynde.

Fig. 103.
Z. 213.

Indien de Wind meer dan agt ftreeken agterlyk komt of ruimt, en dat de Admiraal, de Orde niet omkeeren wil, zal het voorfte Schip der Avant-garde ($\frac{V}{w}$) by de Wind houden, en de Scheepen van die Colom, zullen het getal ftreeken, die de Wind geruimd heeft, ruim heen houden, en zig in 't Kiel-water van 't Schip aan 't Hoofd begeeven, en aldaar mede oploeven.

Ondertuffchen zal het Hoofd der middelste Colom ($\frac{A}{m}$), die tegen

gingebraft heeft, afbraffen, wanneer 't zelve het agterfte Schip ($\frac{v}{w}$) der Loefwaard-Colom, in de by de Wind-linie te Loefwaard zal peilen, en als dan zoo, veel Zeil makende als te pas zal komen, om in de perpendicular op de nieuwe by de Wind-linie af te houden, en in 't Kiel-water der Avant-garde te komen, om aldaar opteloven (a), of, na afgebraft te hebben, regt-ftreeks op het punt ($\frac{v}{w}$), waar de Avant-garde oploeft, aanhouden; de Scheepen van zyn Colom zullen in zyn Kiel-water volgen.

De Leiwaard-Colom ($\frac{s}{l}$), zal ten aanzien der middelste Colom manœuvreeën, gelyk die van 't Centrum, ten aanzien der Avant garde gedaan heeft.

54. *De Vloot in March-Orde in drie Colommen ($\frac{v}{w} \frac{a}{m} \frac{s}{l}$) zynde, en dat de Wind fchraalt, haar in Linie van Bataille ($\frac{v}{w} \frac{a}{m} \frac{s}{l}$) brengen.*

Om de March-Orde, in Orde van Bataille te veranderen, indien de Wind maar weinig fchraalt, zal de Vloot, zoo als uitgelegt is in de laafte wyze van Art. 87. Fig. 99, kunnen Manœuvreeën.

2. *Manœuvre.*

De Wind twee of drie Streeken fchraallende.

Indien de Wind twee of drie Streeken fchraalt, zal het Schip ($\frac{v}{w}$) aan het Hoofd der Loefwaard-Colom by de Wind met heel klein Zeil wenden, en de overige van die Colom kragt van Zeil makende, zullen, zonder van halzen te veranderen, parallele

koers en ruitwyze vervolgen, om in 't Kiel-water van hun Hoofd te komen, en aldaar door de Contre-march te wenden.

Ondertusschen zal het Schip ($\frac{v}{w}$) aan 't Hoofd der Avant-garde weinig daar na (v), weder over de eerste Boeg wenden, ten zy de Vloot verplicht was, van Boeg te veranderen.

De beide andere Colommen ($\frac{A}{m}$, $\frac{s}{l}$), hebben ondertusschen hunne koers en ruitwyze vervolgt, zonder van halfen te veranderen.

Het Schip aan 't Hoofd van 't Corps de Bataille ($\frac{A}{m}$), zal wat te Loefwaard (a) van 't Kiel-water der Avant-garde wenden, om dezelve niet te belemmeren, de overige Scheepen van dat Esquader, vervolgen hun koers, tot in 't Kiel water van 't Schip aan 't Hoofd van hun Colom, alwaarze ook wenden.

Het Schip aan 't Hoofd der Arriere-garde ($\frac{s}{l}$), zal meede wat te Loefwaard (s) van 't Kielwater van 't Corps de Bataille wenden, Manœuvrerende verder d'overige Scheepen vandat Esquader, zoo als van d'andere gezegt is.

Deze twee agterste Esquaders, hunnen voortgang welinrigtende, zullen zig agtervolgende in 't Kiel-water der Linie begeeven.

3. Manœuvre.

De Wind drie en meer strecken schraallende.

Fig. 105.
Z. 215.

Indien de Wind drie of meer strecken schraalt, zal de Vloot, dewylze door de voorgaande Evolutie te veel in loef verliest, alle te gelyk over de andere boeg wenden, en het Schip aan 't Hoofd der Loefwaard-Colom ($\frac{v}{w}$) zal kragt van Zeil maken, en twee strecken afhouden, om voor de Scheepen van deffels Colom heen te loopen, terwyl dezelve met klein Zeil ruitwyze by de

de Wind houden, om agtervolgende in in zyn Kiel-water te komen, en aldaar gelyk het zelve afhouden, en kragt van Zeil maken, blyvende die koers vervolgen tot dat het Hoofd ($\frac{v}{w}$) in 't 't punt'gekomen is alwaar 't zelve het Leiwaardste Schip der Vloot, ($\frac{s}{l}$), in de by de Wind-linie zal peilen, en als dan met heel klein Zeil by de Wind oploeven, om de Linie over die zelve Boeg te formeeren, of weder wenden, indien ze over de andere Boeg geformeerd zal worden.

De Hoofden ($\frac{A}{m}$, $\frac{s}{l}$) van de Leiwaard-Colommen, zullen zedert het begin van de Evolutie, op parallellen aan de koers van 't Schip aan 't Hoofd der Avant-garde ($\frac{v}{w}$) ruim heen houden, en wanneer deze in de by de Wind-linie oploeft zullen zy zig in deffels Kiel-water begeeven, om de Linie te formeeren.

De overige Scheepen van die twee Leiwaard-Colommen, zullen gelyk die der Avant-garde Manœuvreeën.

De Admiraal doet ten einde der Evolutie de Linie sluiten.

90. *De Vloot in March-Orde in drie Colommen ($\frac{v}{w}$, $\frac{s}{m}$, $\frac{A}{l}$) zynde, in Bataille over dezelve boeg te brengen, veranderende de Middelfte met de Leiwaard-Colom ($\frac{v}{w}$, $\frac{A}{m}$, $\frac{s}{l}$).*

De Vloot in March-Orde zynde, en de Admiraal dezelve in Bataille willende brengen, en tevens de middelfte ($\frac{s}{m}$) Colom met de Leiwaardste ($\frac{A}{l}$) veranderen; zal de Leiwaard-Colom haar koers met klein Zeil, scherp by de Wind vervolgen.

De middelfte Colom ($\frac{s}{m}$) zal tegenbrassen, tot dat ze in 't Kielwater van 't Corps de Bataille kan afhouden, of zal voor de

Fig. 106.
Z. 217.

de Wind afhouden, om met klein Zeil zes streeken ruim heen, over de andere boeg te loopen, en dus in d'Agterhoede der Linie te komen.

De Loefwaard-Colom ($\frac{v}{w}$) moet kragt van Zeil maken, en zal twee streeken afhouden, om zig in Avant-garde te plaatfen.

2. Manœuvre.

Fig. 106. *

Deeze Evolutie kan ook op de volgende wyze uitgevoerd worden.

Het Corps de Bataille ($\frac{s}{m}$) houd vier streeken van de Wind over den anderen Boeg, dus op de Linie waar op het gerangeerd is, tot dat deffelfs Hoofd, dwars van 't agterfte Schip der Leiwaard-Colom is, als dan braft het zelve tegen, over den Boeg waar op de Colommen gerangeerd zyn.

Ondertuffchen heeft de Loefwaard Colom ($\frac{v}{w}$), by 't begin der Evolutie drie streeken afgehouden, en in de Linie voor de Tegengebraste Colom gekomen zynde, vervolgt ze haar koers op die Linie, moetende de Avant-garde ($\frac{v}{w}$) formeeren.

Het Hoofd der Leiwaard-Colom ($\frac{A}{l}$) die Corps de Bataille word, zal door de Contre-March wenden, gevolgt wordende van deffelfs Colom, wanneer dezelve het Hoofd der middelste Colom ($\frac{s}{l}$) die Arriere-garde word, in de perpendiculair op de Wind peilt.

De Tegengebraste Colom ($\frac{s}{l}$) braft af, wanneer ze het agterfte Schip der Leiwaard-Colom op twee Streeken te Leiwaard van haar koers peilt.

Aanmerking.

Deeze Manœuvre zal minder tyd vereifchen, dan de voorgaan-

gaande van dit Articul, en doet veel minder in Loef ver-
liezen.

91. *De Vloot in March-Orde in drie Co-
lommen ($\frac{A}{w} \frac{v}{m} \frac{s}{l}$) zynde, in Orde van Ba-
taille over dezelve Boeg te brengen, ver-
anderende de Loefwaard, met de mid-
delfte Colom ($\frac{v}{w} \frac{a}{m} \frac{s}{l}$).*

De middelste Colom ($\frac{v}{w}$) zal, zonder kragt van Zeil te maken, haar Koers vervolgen. Fig. 107.
Z. 218.

Die te Leiwaard ($\frac{s}{l}$) zal alle te gelyk wenden, en digt by de Wind kragt van Zeil maken, of zelfs iets afhouden, mits de Linie nogtans niet uittebreiden, en dus in 't Kiel-water der Linie die geformeerd word, gekoomen zynde, aldaar weder alle te gelyk wenden.

Terwyl de Loefwaard-Colom ($\frac{a}{m}$) agt strecken met heel klein Zeil zal afhouden, en de plaats neemt, die de Avant-garde ($\frac{v}{w}$) aan haar gelaaten heeft.

Aanmerking.

Indien 't Leiwaard Esquader ($\frac{s}{l}$) kragt van Zeil by de Wind maakt, zal 't zelve het middelste ($\frac{v}{m}$) besnyden, en ook een groot gedeelte van de plaats der middelste Colom ($\frac{a}{m}$) beslaan, en de Loefwaard-Colom ($\frac{a}{m}$) ten eersten afhoudende, kan niet wel zoo veel Zeil minderen, dat de geheele middelste Colom ($\frac{v}{m}$) die geen kragt van Zeil maakt, derzelver geheele plaats verlaaten heeft.

Men zoude deeze Evolutie op de volgende wyze kon-
nen doen.

T

2. Ma-

2. *Manœuvre.*

De middelste Colom ($\frac{v}{m}$) moet zonder Zeil te minderen, haar koers vervolgen.

De Leiwaard-Colom ($\frac{s}{l}$) wenden, en met kragt van Zeil in de perpendicular op de Wind ruitwyze oploopen, en in de Linie van Bataille gekomen zynde, weder wenden.

Ondertuffchen de Loefwaardste Colom ($\frac{A}{w}$), met het begin der Evolutie tegengebraft hebbende, zal in de perpendicular op de Linie van Bataille afhouden, wanneer het middelste Schip ($\frac{v}{m}$), over dwars van 't Hoofd der zelve Colom passeert, en in de Linie tuffchen de Avant-garde ($\frac{v}{w}$) en Arriere-garde ($\frac{s}{l}$) gekomen zynde, volgt zy de Avant-garde ($\frac{v}{w}$), en de Distantien worden verbeetert.

3. *Manœuvre.*

De Vloot op de Linie der Leiwaard Colom te rangeeren.

Fig. 108.
Z. 219.

Indien de Vloot op de Linie der Arriere-garde die te Leiwaard is, in Bataille gerangeerd zal worden, zal dit Esquader, ($\frac{s}{l}$) tegenbrassen.

Het middelste Esquader ($\frac{v}{m}$) zal alle te gelyk een streek afhouden, met kragt van Zeil, om zig aan 't Hoofd der Linie te plaatsen, die op die, van het tegengebraste Esquader geformeerd moet worden.

Het Corps de Bataille ($\frac{A}{w}$) 't geen te Loefwaard is, zal heel klein Zeil makende, alle te gelyk drie strecken afhouden, tot in 't Kiel-water der Avant-garde ($\frac{v}{w}$), waar na het tegengebraste Esquader

quader afbrassen zal, en de Distantien verbeterd worden.

Deeze Beweeging komt byzonder wel, wanneer de Scheepen te veel Distantie onder elkander en hebben, of wanneer 'er eenige agter uit zyn, want zy hebben tyd, om zig weder te verzamelen, en de Linie te sluiten.

92. *De Vloot in March-Orde in drie Colommen ($\frac{s}{w} \frac{v}{m} \frac{a}{l}$) zynde, in orde van Bataille over dezelve boeg te brengen, en de Loefwaard-Colom in Arrière-garde te plaatsen ($\frac{v}{w} \frac{a}{m} \frac{s}{l}$).*

De Leiwaard-Colom ($\frac{a}{l}$) zal tegenbrassen, of heel klein Zeil maken, en scherp aan den Wind houden. Fig. 109.
Z, 220.

De middelste ($\frac{v}{m}$) zal kragt van Zeil maken, en alle te gelyk twee strecken afhouden, om zig in Avant-garde te plaatsen; en op haar Post zynde, moet dezelve, of tegenbrassen, of heel klein Zeil maken, zoo als de Leiwaard-Colom ($\frac{a}{m}$) nu Corps de Bataille, by 't begin der Evolutie gedaan heeft.

De Loefwaard-Colom ($\frac{s}{w}$) tot Arrière-garde geschikt, zal heel klein Zeil makende, dertien strecken afhouden, en zig in 't Kielwater van 't Corps de Bataille en der Linie plaatsen.

Aanmerking

Wanneer de Leiwaard-Colom niet tegenbrast, dat ook beter is, kan de middelste ($\frac{v}{m}$), die Avant-garde moet worden, geen twee Strecken afhouden, om in de Linie op haar Post te komen, maar zou alleenlyk een streek moeten afhouden, of deszelfs agterste Schip kan in agt neemen, het

Hoofd der Leiwaard-Colom, even te Leiwaard van zyn koers te houden.

De Loefwaard-Colom ($\frac{s}{w}$) die Arrière-garde zal worden, moet indien de Leiwaard-Colom niet tegengebraft is, twaalf strecken afhouden, dog in agt neemen, geen der agterfte Scheepen van de middelste Colom te befnyden, en dezelve geposteert zynde, zal het Hoofd ($\frac{s}{w}$), waar naar zig die geheele Colom rigten zal, zoo veel oploeven, dat dezelve dicht agter het agterfte Schip der Leiwaard-Colom, op behoorlyke Distantie in de Linie komt, alwaar die geheele Colom mede by de Wind oploeft, en waar na de Distantien verbeeterd worden.

93. *De Vloot in March-Orde in drie Colommen ($\frac{s}{w} \frac{a}{m} \frac{v}{l}$) zynde, in Orde van Bataille over dezelve boeg te brengen, veranderende Loefwaard, met de Leiwaard Colom ($\frac{v}{w} \frac{a}{m} \frac{s}{l}$).*

Fig. 110.
Z. 221.

De Leiwaard-Colom ($\frac{v}{l}$) zal haar koers met kragt van Zeil vervolgen.

De middelste Colom ($\frac{a}{m}$) zal met heel klein Zeil twee strecken afhouden, om zig in 't Kiel-water der Avant-garde ($\frac{v}{w}$) te plaatsen; terwyl de Loefwaard-Colom ($\frac{s}{w}$) met heel klein Zeil agt strecken zal afhouden, en zig in 't Kiel-water, van 't Corps de Bataille ($\frac{a}{m}$) en der Linie plaatsen.

2. *Manœuvre.*

Fig. 110. *

Deeze Evolutie op eene andere wyze uitvoerende, zal de Leiwaard-Colom ($\frac{v}{l}$) met kragt van Zeil, koers vervolgen; ter-

terwyl de twee anderen ($\frac{A}{m}$, $\frac{s}{w}$) ondertuffichen tegenbraffen.

De middelste Colom ($\frac{A}{m}$) houd in de perpendiculair op de Linie af, wanneer 't agterfte Schip ($\frac{v}{m}$), dwars van 't middelste ($\frac{A}{m}$) gekomen is, loeft het zelve by de Wind op, in 't Kielwater der Avant-garde ($\frac{v}{w}$).

De Loefwaard-Colom ($\frac{s}{w}$) zal in de perpendiculair op de Linie afhouden, wanneer de middelste Colom ($\frac{A}{m}$), in de Linie agter de Avant-garde gekomen is.

In de Linie zynde vervolgen zy alle hun koers, en worden de Distantien, gelyk na alle Evolutien, verbeeterd.

3. Manoeuvre.

Deeze Evolutie kan ook op de volgende wyze uitgevoerd worden.

De Leiwaard-Colom ($\frac{v}{l}$) die Avant-garde ($\frac{v}{w}$) moet worden, zal met kragt van Zeil haar koers vervolgen. Fig. 110. **

De twee Loefwaard-Colommen ($\frac{s}{w}$, $\frac{A}{m}$), houden beide met klein Zeil agt streeken over den anderen Boeg af, dat is de Wind Noorde onderstellende, op de Streek van Zuid-Zuid-Ooft, loopen beide tot in 't Kiel-water der Leiwaard-Colom ($\frac{v}{w}$), alwaar ze weder op de by de Wind-linie de Avant-garde ($\frac{v}{w}$) volgen.

Dus is de Linie geformeerd, en de Manoeuvre is op deeze wyze veel verkort in tyd.

4. Manoeuvre.

Om minder in loef te verliezen, zou de Evolutie op de volgende wyze uitgevoerd kunnen worden.

Fig. 110. ***

De middelste Colom ($\frac{A}{m}$) zal tegenbraffen.

De Loefwaard-Colom ($\frac{s}{w}$), zal zes Streeken over den anderen Boeg afhouden, en in 't Kiel-water der tegengebraste Colom ($\frac{a}{m}$) gekomen zynde, mede tegenbrassen.

Terwyl de Leiwaard-Colom ($\frac{v}{l}$), met kragt van Zeil koers vervolgt, tot dat het Hoofd der zelve, boven 't Hoofd der middelste Colom ($\frac{a}{m}$) over den anderen Boeg zeilen kan, dan wend het zelve, en word van deffelfs Colom door de Contremarch gevolgt; wendende weder door de Contremarch in Linie, voor de middelste Colom ($\frac{a}{m}$) gekomen zynde; deeze geheele Colom ($\frac{v}{w}$) weder gewend zynde, brassen de beide andere Esquaders af, en de Distantien worden als vooren verbeeterd.

94. *De Vloot in March-Orde in drie Colommen ($\frac{a}{w} \frac{s}{m} \frac{v}{l}$) zynde, in orde van Bataille over dezelve Boeg te brengen, doende de Leiwaard Colom, te Loefwaard komen ($\frac{v}{w} \frac{a}{m} \frac{s}{l}$).*

Fig. 111:
Z. 222.

De Leiwaard-Colom ($\frac{v}{l}$) zal met kragt van Zeil haar koers vervolgen.

De middelste ($\frac{s}{m}$) zal met klein Zeil te gelyk agt streeken afhouden, om zig in Arrière-garde en 't Kielwater der Linie te plaatsen.

De Loefwaard-Colom ($\frac{a}{w}$), zal met klein Zeil drie Streeken afhouden.

De twee Loefwaard Colommen zig dus in 't Kiel-water der Avant-garde begeeven hebbende, zullen aldaar weder over haar eerste Boeg by de Wind oploeven.

Aan-

Aanmerking.

De middelste Colom ($\frac{s}{m}$) hoewel ze klein Zeil maakt, zal dezelve in de perpendicular op de Linie zeilende, eerder op haar Post komen, dan de Leiwaard-Colom ($\frac{v}{l}$) dezelve geheel verlaaten heeft, welke veel meer weg heeft af te leggen, en by de Wind moet zeilen, zoo als uit het Figuur gezien kan worden.

Daarom behoort de middelste Colom ($\frac{s}{m}$), by 't begin der Evolutie tegen te brassen, en niet eerder af te houden, dan wanneer het agterste Schip der Leiwaard-Colom ($\frac{v^s}{l}$), dwars van desselfs middelste Schip ($\frac{s^s}{m}$) zal gekoomen zyn; en wanneer de middelste Colom ($\frac{s}{m}$), in 't Kiel-water der Linie gekomen is, moet dezelve tegenbrassen, tot dat de Loefwaard-Colom ($\frac{a}{w}$) voor dezelve, de Post van 't Corps de Bataille ($\frac{a}{m}$) bereikt heeft.

De Loefwaard-Colom ($\frac{a}{w}$) behoort ook in 't begin der Evolutie tegen te brassen, hebbende zeer veel minder Distantie, ruim-schoots boven dien zeilende, af te leggen, dan de Leiwaard-Colom ($\frac{v^l}{l}$), die in tegendeel altoos by de Wind moet zeilen, en haar Post in Avantgarde moet bereiken hebben, bevoorens de Loefwaard-Colom de Post van 't Corps de Bataille occupeeren kan.

Zoo dat de Loefwaard-Colom ($\frac{a}{w}$) niet eerder moet afhouden, dan wanneer de Agterste ($\frac{s}{l}$) in Linie legt, en maaken Zeil na behooren.

2. Manœuvre.

Deeze Evolutie zoude nog op de volgende wyze, in veel korter tyd kunnen uitgevoerd worden.

De

De Leiwaard-Colom ($\frac{v}{7}$) zal met kracht van Zeil deffelfs koers vervolgen, moettende d'Avantgarde ($\frac{v}{w}$) formeeren.

Die te Loefwaard ($\frac{a}{m}$) braft tegen, tot dat het agterfte Schip der Leiwaard Colom ($\frac{v}{7}$) dwars van deffelfs middelste Schip gekomen is, wanneer dezelve weder afgebraft, en zes ftreeken afhoud, om agter de Avant-garde ($\frac{v}{w}$) in deffelfs Kielwater op te loeven, en dezelve te volgen.

De middelste Colom ($\frac{s}{m}$), houd zedert het begin der Evolutie veertien ftreeken af, en wanneer ze tot in 't Kielwater der Avant-garde ($\frac{v}{w}$) gekomen is, loeft dezelve in Linie op, om de Arrière-garde ($\frac{s}{7}$) te formeeren; dezze moet in agt neemen, om de plaats voor 't Corps de Bataille ($\frac{a}{m}$) te laten, indien dat Efquader nog niet in de Linie opgelooft is.

De Linie geformeerd zynde, worden de Distantien verbeterd.

95. *De Vloot in March-Orde in drie Colommen ($\frac{v}{w} \frac{a}{m} \frac{s}{l}$) zynde, in Orde van Bataille over de andere boeg te brengen ($\frac{v}{w} \frac{a}{m} \frac{s}{l}$).*

Fig. 112.
Z. 223. De Loefwaard-Colom ($\frac{v}{w}$) zal de Evolutie beginnen, wendende door de Contre-March.

De Leiwaard-Colommen ($\frac{a}{m}, \frac{s}{7}$) zullen haar koers vervolgen, tot haar Hoofden (a, s), in 't Kiel-water der Linie kunnen wenden, en te gelyker tyd haar Zeilagie daar na rigten, om geene der Scheepen van de Loefwaard-Colom te befnyden.

Daar

Daar toe zal het Schip, aan 't Hoofd van yder dezer Colommen in agt neemen, zig een weinig te Leiwaard, van het agterste Schip der Colom die hun voorgaat, te houden, of een weinig te Loefwaard van de Linie te wenden, hun gang wat verlengende, om dezelve niet te besnyden.

96. *De Vloot in March-Orde in drie Colommen* ($\frac{v}{w} \frac{s}{m} \frac{a}{l}$) *zynde, in orde van Bataille over de andere Boeg te brengen, veranderende de middelste met de Leiwaard Colom* ($\frac{v}{w} \frac{a}{m} \frac{s}{l}$).

De Loefwaard-Colom ($\frac{v}{w}$) zal door de Contre-March wenden, en heel klein Zeil maken. Fig. 113:
Z. 224.

De middelste Colom ($\frac{s}{m}$) zal tegenbrassen; en de Leiwaard-Colom ($\frac{a}{l}$) met kragt van Zeil haar koers vervolgen; wanneer haar voorste Schip, het voorste Schip der Loefwaard-Colom peilt, in de by de Wind-linie op welke men zig in Bataille zal rangeeren, dat is te zeggen, wanneer 't in 't Kiel-water der Linie die geformeerd word, gekomen is, zal 't ook door de Contre-march wenden, en van de zynen gevolgt worden.

De middelste Colom ($\frac{s}{m}$), die Arrière-garde moet worden, zal Zeil maken, om in 't Kiel-water der Colom ($\frac{a}{m}$) die 't Corps de Bataille moet worden, te komen, zoo haast haar voorste Schip, het agterste van 't Corps de Bataille in de perpendiculair op de Wind peilt, of wanneer het Schip in 't Centrum van 't Corps de Bataille, in de verlenging der by de Wind-linie, op welke het tegengebrast Esquader gerangeert is, passeeren zal.

Deeze twee peilingen moeten te gelyk over een komen, indien de Scheepen met naauwkeurigheid de Evolutie uitvoeren.

97. *De Vloot in March-Orde in drie Colommen ($\frac{A}{m} \frac{V}{w} \frac{S}{l}$) zynde, in Orde van Bataille over den anderen boeg te brengen, veranderende de Loefwaard met de middelste Colom ($\frac{V}{m} \frac{A}{w} \frac{S}{l}$).*

Fig. 114.
Z. 225.

De Loefwaard-Colom ($\frac{A}{w}$) zal tegenbrassen.

De middelste ($\frac{V}{m}$) zal kragt van Zeil maken, en door de Contre-March wenden, zoo haast haar voorste Schip ($\frac{V}{m}$), op een behoorlyke Distantie te Loefwaard van 't Schip aan 't Hoofd der tegengebraste Colom kan passeeren, dewelke ($\frac{A}{w}$) op haar tyd zal afbrassen, om in 't Kiel-water van 't agterste Schip ($\frac{S}{l}$), te geen haar voor moet gaan, te wenden.

Ondertusschen zal de Leiwaard-Colom ($\frac{S}{l}$) die haar koers vervolgt heeft, wenden in 't Kiel-water der Colom die haar voorgaat, en Avant-garde ($\frac{V}{w}$) zal worden; nogtans heel klein Zeil makende, om de Colom ($\frac{A}{w}$) die tegengebrast heeft, en Corps de Bataille zal worden, te laten voor gaan, en in Linie komen.

Den Admiraal doet de Distantien verbeeteren, en de Linie sluiten, zoo haast dezelve geformeerd is.

98. *De Vloot in March-Orde in drie Colommen ($\frac{s}{w} \frac{v}{m} \frac{a}{l}$) zynde, in orde van Bataille over de andere Boeg te brengen, doende de Loefwaard-Colom, Arrieregarde worden ($\frac{v}{w} \frac{a}{m} \frac{s}{l}$).*

De Loefwaard Colom ($\frac{s}{w}$) zal tegenbrassen.

De twee anderen ($\frac{v}{m}$, $\frac{a}{l}$) zullen met kracht van Zeil voortzeilen, om agtervolgende in de by de Windtreek, waar mede zy te Loefwaard van 't Schip ($\frac{s}{w}$) aan 't Hoofd der tegengebraste Colom zullen kunnen passeeren, door de Contre-March te wenden.

De tegengebraste Colom ($\frac{s}{w}$), zal op haar tyd afbrassen, om zig in 't Kiel-water der twee anderen te begeeven, en wenden de haar Post te neemen.

99. *De Vloot in March-Orde in drie Colommen ($\frac{s}{w} \frac{a}{m} \frac{v}{l}$) zynde, in Orde van Bataille over de andere boeg te brengen, veranderende de Loefwaard, met de Leiwaard-Colom ($\frac{v}{w} \frac{a}{m} \frac{s}{l}$).*

De Loefwaard-Colom ($\frac{s}{w}$) zal tegenbrassen.

Die te Leiwaard ($\frac{v}{l}$) kragt van Zeil maken, en door de Contre-March wenden, in de by de Windtreek die haar te Loefwaard van 't Schip, aan 't Hoofd der tegengebraste Colom ($\frac{s}{w}$) zal doen passeeren.

De middelste Colom ($\frac{a}{m}$), die ook heeft moeten tegenbrassen, of niet meer Zeil maken, dan om te stuuren, zal Zeil maken,

wanneer haar voorste Schip, het agterste Schip der Colom ($\frac{v}{w}$) 't geen zy volgen moet, in de perpendicular op de Wind peilt.

De Loefwaard Colom ($\frac{s}{w}$), die van den beginne der Evolutie tegengebraft gebleeven is, zal op behoorlyke tyd afbraffen, om haar Post in Arriere-garde, in 't Kiel-water der Linie te neemen.

100. *De Vloot in March-Orde in drie Colommen ($\frac{a}{w} \frac{s}{m} \frac{v}{l}$) zynde, in Orde van Bataille over de andere boeg te brengen, doende de Leiwaard-Colom, Avant-garde worden ($\frac{v}{w} \frac{a}{m} \frac{s}{l}$).*

Fig. 117.
Z. 228.

De twee Loefwaard-Colommen ($\frac{a}{w}, \frac{s}{m}$) zullen tegenbraffen.

Die te Leiwaard ($\frac{v}{l}$) zal kragt van Zeil maken, en door de Contre-March wenden, wanneer dezelve te Loefwaard van 't Schip aan 't Hoofd der Loefwaard-Colom ($\frac{a}{w}$) zal kunnen passeeren.

Zoo haast het agterste Schip der Avant-garde ($\frac{v}{w}$) te Loefwaard van de Colom ($\frac{a}{m}$) zal gepasseerd zyn, zal de Avant-garde Zeil minderen, om de tyd te geeven, de Linie te formeeren.

De twee tegengebrafte Colommen, zullen te gelyker tyd Zeil maken, om het Kiel-water der Linie te bereiken, en aldaar door de Contre-March te wenden.

Het Schip aan 't Hoofd der middelste Colom ($\frac{s}{m}$), moet in agt nemen, deffels Zeilagie daar na in te rigten, om het agterste Schip ($\frac{a}{m}$) van 't Corps de Bataille niet te besnyden, maar voor hem in Linie te laten wenden.

XII. HOOFDSTUK.

VAN DE RETRAIT-ORDE EN DERZEL- VER BEWEEGINGEN.

101. *Van de Retrait-Orde.*

Het is niet dan in tegenwoordigheid des Vyands, dat een zwakke of verflagene Vloot zig in Retrait-Orde stelt, en zy verkiest deeze schikking eerder dan de March-Orde, wyl dezelve gemaklyker tot de Orde van Bataille kan hersteld worden, en dat de Admiraal deffels geheele Vloot beeter ziet, en by een houd.

Fig. 118.
Z. 229.

In de Retrait-Orde is de Vloot op de Lynen van een stompen hoek gerangeerd, welke door de twee by de Wind-lynen geformeerd worden.

De Admiraal is te Loefwaard, in de punt van de Hoek, en in de midden van zyn Vloot.

De Branders B, de behoefte-Scheepen f, de Fregatten F, worden te Leiwaard tusschen de twee Vleugels, op parallelle lynen, aan die der Oorlog Scheepen gesteld.

De koers der Retraite is gemeenlyk voor de Wind.

102. *De Vloot in Retrait-Orde rangeeren.*

Indien de Vloot zonder Orde is, moet het buitenste Schip aan het einde van ieder Vleugel, zig op het Zein, op een behoorlyke Distantie beneden Wind van den Admiraal (A) rangeeren, en elke Schip zig ten zynen opzigte in de by de Wind-linie daar het

Fig. 119.)
Z. 229.

toe behoord en in de perpendicular op de Wind, met het respectieve Schip der andere Vleugel houden.

Deeze drie Scheepen, dat is te zeggen, de twee aan de eindē, en dat van 't Centrum, zullen koers vervolgende, hunne Zeilagie rigten naar de Distantie, waar in de verstrooide Scheepen der Vloot zig bevinden, welke kragt van Zeil zullen maken, of minderen, om na hun Post te jagen, en dezelve te behouden.

2. *Manœuvre.*

Fig. 120.
Z. 229.

Indien de Vloot in Bataille gerangeerd zynde, tot de Retrait-orde wil overgaan, zal het Schip aan 't Hoofd der Linie, vier streeken afhouden, en alle de overige der Vloot de Wind houden.

De Scheepen der Avant-garde (V), en van de helft van 't Corps de Bataille, het Schip (A) van den Admiraal, dat in 't Centrum is, mede in begreepen, zullen zig agtervolgende in 't Kiel-water van 't Schip aan 't Hoofd begeeven.

Deeze Beweeging dus uitgevoerd zynde, formeert de Vloot twee Vleugels, welke op de twee by de Wind-lynen, te Leeward van den Admiraal gerangeerd zyn, en zullen de Scheepen oplettende zyn, op de koers die hy houden zal.

3. *Manœuvre.*

Fig. 120. *

Om de Linie van Bataille, op eene andere wyze in Retraite te veranderen.

De Wind onderstellende gelyk in andere voorbeelden, Noord te zyn, en de Vloot op de Stuurboord-linie van Bataille gerangeerd zynde, terwyl de Vyand te Loefwaard is.

Alle de Scheepen tegengebraft zynde, zal het Hoofd (V) der Vloot tien streeken afhouden, zynde voor de Wind; de Scheepen die 't zelve volgen, tot het Centrum (A) mede in begreepen, houden agtervolgende in parallele koersen af,
ieder

ieder wanneer 't Schip dat hem voorgaat, in de by de Wind-linie van hem is, waar op de Vleugel gerangeerd moet worden, zynde in dit geval de West-Zuid-West streek; zoo haast die geheele Vleugel afgehouden heeft, houd de geheele Vleugel der Arrière-garde, alle te gelyk voor de Wind, welke zonder eenige Manœuvre in haar Post is, hebbende op deeze wyze tegen den Vyand in hun voorigen stand blyven leggen, tot het oogenblik, dat de Linie van Retraite geformeerd is.

4. *Manœuvre.*

Indien de Vloot in Linie van Bataille zynde, niet tegen- Fig. 120. **
gebrast was, maar met klein Zeil voort zeilde, zoude deeze Evolutie op de voorgemelde wyze niet kunnen geschieden.

In dat geval zoude de geheele Vloot, te gelyk voor de Wind kunnen afhouden.

De Vleugel der Arrière-garde (S) tot het Centrum (A) mede in begreepen, met heel klein Zeil.

De Vleugel der Avant-garde, houd ook te gelyk voor de Wind, dog het Schip (V) aan 't Hoofd met kragt van Zeil, de overige naar maate dat ze het Centrum nader zyn, naar evenreedigheid minder, om zig te rangeeren op de by de Wind-linie waar op ze leggen moeten, en vervolgens moeten die op de beide Vleugels, elkander in de perpendicular van de Wind brengen.

De Fregatten, Branders en behoefte Schepen zullen in agt neemen, zig tussen de twee Vleugels, in dezelve Orde als de Oorlogschepen te onthouden, zonder onder elkanderen de schikking, waar in zy betreklyk tot de Linie waren, te veranderen.

De Loefwaard-Vloot de Retraite willende maken, zal te Loef-
waard

waard over die Boeg oploopen, welke haar het meest van den Vyand doet verwyderen, tot dat zy de vryheid heeft, anders te Manœuvreeeren; ze zal ruitwyze over de andere Boeg kunnen loopen, en dit is fomtyds het middel om de Vloot beeter te verzamelen, het Hoofd na de agterste afhoudende.

103. *De Vloot in Retrait-Orde brengen, wanneer de Wind verandert.*

Wanneer de verandering van Wind zig by eenig naadeel voegt, een Vloot daar door tot de Retraite noodzaakt, in de tegenwoordigheid des Vyands zynde.

Om denzelven in d'onzeekerheid te laten, der Manœuvre die men doen wil, kan men eerst de Linie van Bataille herstellen, en veranderen dezelve vervolgens in Retrait-Orde.

Maar deeze dubbelde Manœuvre is lang om uit te voeren, en de omstandigheid laat niet altyd toe, veel tyd daar aan te besteeden.

1. Geval.

De Wind voorlyker komende.

1. Manœuvre.

Fig. 121.
Z. 230.

Om zig in Retrait-Orde te rangeeren, wanneer de Wind voorlyker komt of schraalt, de Vloot in linie leggende.

Alle de Scheepen der Linie, zig voor eerst naar den Windgevoegt hebbende, zal het Hoofd der Avant-garde (V) vier streken afhouden, en alle de andere Scheepen der Vloot, zullen by de Wind over de boeg waar op zy leggen, parallele koersen vervolgen, en zig agtervolgende tot het Schip (A) van 't Centrum mede in begreepen, in 't Kiel-water van 't Hoofd (V) begeeven, dus zal deeze Vleugel geformeerd zyn.

De

De andere Vleugel, zal zig heel spoedig en regelmatig in Orde leggen, indien (de Admiraal vervolgende vier streken ruim heen te houden), deeze geheele Vleugel van de staart (as), zig terzelver tyd vier streken ruim heen op parallelle koersen legt, in agt neemende, dat de Scheepen van de staart klein Zeil maken, tot dat ze de Scheepen naar 't Centrum toe, die hun voorgaan, in de by de Wind-linie hebben, op welke zy gerangeert moeten zyn; als ook dat ieder tweede, derde, vierde Schip, enz., elk respectie Schip van d'andere Vleugel, in de perpendicular op de Wind houd.

Dus zullen de Scheepen hunne Distantie onder elkanderen verkrygen en behouden, en de Orde geformeerd zynde, stelt de Admiraal koers.

2. Manœuvre.

Indien de Admiraal, aan de Vleugel der Arriere-garde geen tyd wil geeven, zig op de by de Wind-Linie te rangeeren, en dat hy met de steeven op de koers gaat leggen, die hy begeert te houden, zoo haast hy zyn Post bereikt heeft; dan zal de Vleugel der Arriere-garde, zig in de March zelve op de Linieleggen, makende ieder Leiwaard-Schip niet eerder Zeil, dan wanneer 't geene dat onmiddelyk voorgaat, ten zynen opzigte in zyn Post zal zyn.

Door deeze Manœuvre, zal de Orde wat min regelmatig geformeerd worden, en de Scheepen der tweede Vleugel zullen wat meer moeite hebben, hunne Distantien te bekomen, 'tgeen zy nogtans ingevolge de twee voorgaande aanmerkingen kunnen doen.

Fig. 122.
Z. 230.

3. Manœuvre.

Op eene andere wyze , in 't zelfde geval als de Wind schraalt , de Linie van Bataille , in Retrait - Linie te veranderen.

Fig. 122. *

De Wind Noord onderstellende; de Vloot op de Stuurboord by de Wind-Linie gerangeert zynde; en dat de Wind twee strecken schraalt , als de Vyandlyke Vloot te Loefwaard is, om dan de Vloot in Linie van Retraite te leggen.

Alle de Scheepen tegengebraaft zynde, leggen met de steeven op de West-streek, dog zyn op de West-Noord-West-streek gerangeert.

Het Hoofd der Avant-garde (V) de Evolutie beginnende, houd negen strecken af met kragt van Zeil, dus in dit geval, op de streek van Zuid ten Oosten.

Dit getal strecken, 't geen deze Vleugel moet afhouden, is altoos op de volgende wyze bepaald, voegende de helft van 't getal strecken dat de Wind geschraalt is, by agt strecken.

Alle de Scheepen van 't Hoofd der Avant-garde (V) af, tot het Schip naast het Centrum, houden agtervolgende in parallelle koersen af, wanneer ieder van hun, het Schip dat hem, (in Linie zynde), voorgaat, op de by de Wind-Linie heeft, waar op die Vleugel der Avant-garde (VA) rangeeren moet, zynde op de Zuid-West streek.

Het Centrum (A) houd mede af, wanneer 't de Scheepen der Vleugel (VA), in de by de Wind-Linie heeft, dog op de parallelle koers (Aa) waar op de Scheepen der andere

re

re Vleugel (AS) moeten afhouden, houdende de geheele Vleugel (VA) (leggende nu op de Linie AB) te gelyker tyd mede op die zelve koers.

Het getal streeken die de Vleugel (AS) moet afhouden, zyn altoos op de volgende wyze bepaald, indien men van agt streeken, de helft van 't getal streeken dat de Wind veranderd is, aftrekt, het overschot, is het getal streeken, die deeze Vleugel afhouden moet, tellende van die, waar op dezelve na de verandering van de Wind, tegengebraast legt, geeft dus in dit geval, de streek van Zuid ten Westen.

Vervolgens houd het Schip naast het Centrum, tot de andere Vleugel (AS) behoorende, mede Zuid ten Westen, wanneer 't Schip van 't Centrum voor hem over passeert, of in dit geval in 't West gepeilt word.

Alle de volgende Scheepen dier Vleugel, houden agtervolgende af, op dat zelve tydftip, ten aanzien van 't Schip dat voor hun afhoud.

Deeze Vleugel in Linie leggende, word de koers nagoedvinden gestelt, en peilen de Scheepen der Vleugels elkan-deren, om zig wederzyds, in de perpendicular op de Wind te leggen.

2. Geval.

DE WIND AGTERLYKER KOMENDE.

1. Manoeuvre.

Indien de Wind agterlyker komt, of van een tot vier streeken ruimt, zal het Schip (v) aan 't Hoofd der Linie, heel klein Zeil maken, en vier streeken ruim heen houden, in de by de Wind-Linie, op welke de Vleugel waar onder dezelve behoort, geran-

X 2

geerd

Fig. 123.
Z. 231.

geerd moet zyn; de Scheepen die 't zelve volgen, tot aan het Centrum (a) mede in begreepen, moeten gelyke Zeilagie maken te hebben, de koers der Linie houden, op welke zy zig gerangeerd bevinden, en zullen zig agtervolgende in 't Kiel-water van 't Hoofd begeeven.

De overige Scheepen der Linie, van 't Centrum tot de staart, welke ook dezelve koers gevolgt hebben, tot het oogenblik dat het Schip (a) van het Centrum, op zyn Post (A) gekomen is, zullen daar op agtervolgende kragt van Zeil maken, beginnende by 't agterste Schip (s), en te zelve tyd alle te gelyk het getal streeken, 't geen de verandering van Wind vereischen zal, afhouden.

Dit bepaald getal streeken vind men, indien men van agt streeken, de helft van 't getal streeken, dat de Wind agterlyker gekoomen is, aftrekt, zoo dat de Wind 4 streeken agterlyker of geruimd zynde, indien men de helft 2 van dat getal neemt, en van 8 aftrekt, het getal 6 dat overblyft, wyft het getal streeken aan, dat de Scheepen moeten afhouden, om hunne Distantie naauwkeurig te behouden.

Het agterste Schip der Arrrière-garde, zal op zyn Post (S) zyn, wanneer het, ter zelve tyd, het voorste Schip (V) aan 't Hoofd, in de perpendiculair op de Wind, en het Schip in 't Centrum (A) in de by de Wind-Linie te Loefwaard peilt.

Elk der Scheepen van de tweede Vleugel, zal in agt neemen het Schip, naar 't Centrum toe, dat hem voor moet gaan, te Loefwaard, en op een behoorlyke Distantie, in de by de Wind-Linie te laten passeeren.

De respectieve Scheepen der twee Vleugels (V, S) zullen nog in agt neemen, zig weder zyds in de perpendiculair op de Wind te houden.

De

De Orde geformeerd zynde, zal de Admiraal de koers stellen, die hy nog niet bepaald had.

2. Manœuvre.

Onderstellende de Wind Noord; de Vloot op de Stuur-boord by de Wind-Linie gerangeerd, en dat de Wind twee Streken geruimt is, dus Noord-Noord-Ooft, dat men de Retrait-Orde begeert te formieren. Fig. 123. *

De Vleugel der Avant-garde (VA), moet in 't West, en de andere (SA) in 't Zuid-Ooft van 't Centrum, in de Retrait-Orde leggen.

Alle de Scheepen hun naa de Wind gevoegt hebbende, leggen met de Steeven op de Noord-West streek met het begin der Evolutie tegengebraft.

Het Hoofd (V) en de Staart (S) der Vloot, houden met kragt van Zeil te gelyk af, te weeten, het Hoofd elf strecken, zynde op de streek van Zuid ten Westen, en de Staart negen strecken, zynde Zuid-West ten Zuid, dus houden de Scheepen hunne Distantie.

De Vleugel der Avant-garde tot het Centrum toe (VA) houden agtervolgende af, elk wanneerze het Schip voor hun, in de by de Wind-linie peilen, waar op deeze Vleugel rangeeren moet.

De Vleugel der Arrière-garde (SA) tot het Centrum, houden op dezelve wyze agtervolgende af, ieder Schip wanneer het Schip agter hun, in de by de Wind-linie komt, waar op die Vleugel rangeeren moet.

Ten laaften houd het Centrum af, en legt zig terstond op de begeerde koers.

De Scheepen op de Vleugels (v, s) en elk tweede, derde

Schip, enz. elkanderen peilende, zullen hunne Distantien verbeteren, door elkanderen wederzyds in de perpendiculair op de Wind te brengen, gelyk die Orde vereischt.

3. Manœuvre.

Fig. 123. **

Wanneer de Wind vier strecken geruimt is; onderstellende de Vloot gerangeerd, op dezelfde by de Wind-linie, en met dezelfde Wind, als in de voorgaande Manœuvre.

In dit geval blyft de Vleugel der Avant-garde (VA) tegegebraft leggen, zynde in de Linie, waar op dezelve in de Retrait-Orde moet leggen.

Het agterste Schip (S) van de Vleugel der Arrière-garde, houd tien strecken af met kragt van Zeil, tot dat het zelve het Centrum in de by de Wind-linie peilt, waar op deeze Vleugel gerangeerd moet zyn, zynde in dit geval op de Noord-Noord-West streek van hem; de overige Scheepen dier Vleugel houden agtervolgende af, wanneer ze het Schip dat voor hun afgehouden heeft, in de by de Wind-linie peilen, waar op de Vleugel, zoo als gezegt is, leggen moet.

Deeze op hun Post gekomen zynde, houd het Centrum (A), benevens alle Scheepen van d'andere Vleugel (VA) te gelyk af, alle den koers houdende, die den Commandant begeert.

De strecken die de Vleugel der Arrière-garde afhouden moet, wanneer de Wind van een tot vier strecken ruimt, vind men aldus, wanneer men de helft der Strecken die de Wind geruimt is, by agt strecken doet, tellende van de streek, waar op de Vleugel na de verandering van Wind, met de Steeven legt.

De

De Vleugel der Avant-garde moet in dezelfde gevallen, altoos twee Streeken meer, dan die der Arrière-garde afhouden, dog op vier Streeken verandering, legt die Vleugel der Avant-garde van zelve op de vereischte Linie.

3. *Geval.*

*De Wind meer dan vier Streeken
ruimende.*

Manoeuvre.

Indien de Wind meer dan vier streeken ruimt, en de Admiraal niet goed vind, te Loefwaard op te werken, om den Vyand, voor wien hy te rug wykt, niet te naderen, kan de geheele Vloot om geen tyd te verliezen, in de perpendiculair op de Wind afhouden, om vervolgens in Retrait-Orde te komen.

104. *De Retrait-Orde herstellen, wanneer de Wind verandert.*

Indien de Wind weinig verandert, herstelt zig de Orde van zelfs, wanneer de Scheepen, aan de einden der Vleugels beneden Wind, in agt neemen, zig ten aanzien van elkanderen in de perpendiculair op de Wind, en ten aanzien van het Centrum, in de respectie by de Wind-Linie te houden; moetende elk tweede, derde, vierde enz. Schip der Vleugels, dezelfde Waarneeming doen.

2. Geval.

*De Wind veel veranderende, zonder in de inzyde van den Retraite-boek te komen.**Manoeuvre.*Fig. 124.
Z. 232.

Indien de Wind veel verandert, zonder in de inzyde van den hoek te komen, zal het Schip (s) aan 't einde der Vleugel die 't meest te Leiwaard is, spoedig by de Wind oploeven, drayende uitwaard by.

Te zelver tyd, zal de Vleugel te Loefwaard (va), alle te gelyk met de steeven op het Centrum (a) aanleggen, en de Leiwaard-Vleugel (as), zal regt aan stuuren, in de Linie, waar in ze gerangeert is.

De Scheepen zullen in deeze schikking, naauwkeurig het Kiel-water volgen, van de geene, die ieder van hun voorgaat.

Dus zullen de Scheepen der Loefwaard-Vleugel (va, in 't punt a) in 't Kiel-water der Leiwaard Vleugel afhouden, en alle agtervolgende oploeven, in 't punt waar het Schip aan 't Hoofd (s), 't geen de Evolutie begonnen heeft, by de Wind opge-loeft is.

Wanneer 't Hoofd (S) ziet, dat het Schip in 't Centrum (A), in zyn Kiel-water gekomen is, zal hy vier strecken afhouden, zig op de by de Wind-Linie beneden Wind van zyn Vleugel leggende.

Ten laatsten, wanneer het Schip in 't Centrum (A), in 't snypunt der twee by de Wind-Lynen gekomen is, zal de Orde herstelt zyn, en d'Admiraal zal zyn begeerde koers stellen.

3. Geval.

De Wind verandert zynde, dat ze binnen in de hoek der Vleugels komt.

Manœuvre.

Indien de Wind binnen in den hoek komt, die door de twee Vleugels geformeert is, dan zal het Schip aan het einde der Vleugel (s), welk zig het meeste te Leiwaard bevind, by de Wind oploeven, over die Boeg, waar hy het naaste aan de Wind is,

De Scheepen der Vloot, zullen zig leggen in de Linie in welke ze gerangeerd zyn, en in 't Kiel-water houden, van 't Schip 't geen de Evolutie begonnen heeft.

Wanneer dat zelve Schip (s) aan het einde der Vleugel, ondertusschen het Schip (A), van 't Centrum der Vloot, in zyn Kiel-water zien zal, dan zal het zelve de by de Wind-koers verlaaten, vier strecken afhouden, en door de Scheepen van zyn Vleugel gevolgt worden.

De Admiraal die 't Centrum der Vloot maakt, in 't snypunt der twee nieuwe by de Wind-lynen op welke de Vleugels als dan gerangeert zyn, gekomen zynde, is de Evolutie geëindigt, en de Vloot zal haar koers vervolgen.

105. *De Retrait-Orde in Orde van Bataille veranderen.*

Het Schip (V), 't geen aan 't Hoofd der Linie moet zyn, zal by de Wind op de Linie van Bataille houden.

Alle de overige Scheepen der Vloot, zullen vier strecken ruim heen loopende, en zig heel spoedig in 't Kiel-water der Linie die

Y

gefor-

Fig. 125,
Z. 232.

Fig. 126,
Z. 233.

geformeerd word , begeeven , alwaar de Scheepen der eerste Vleugel (va,) agtervolgende zullen oploeven.

Die der tweede Vleugel (as), welke ruitwyze beneden Wind, op parallellen aan de andere Vleugel (Aa) gehouden hebben, op hun plaats (AS) in de Linie gekomen zynde, zullen alle te gelyk by de Wind houden.

106. *De Retrait-Orde, in March-Orde in drie Colommen veranderen.*

Het eenvoudigste middel, om deeze Evolutie uit te voeren, is dat eerst de Linie van Bataille geformeerd word, en als dan van deeze tot de March-Orde over te gaan.

Men kan ook de geheele Vloot, in de perpendiculair op de Wind doen afhouden, om haar, indien ze wat verstroot of zonder Orde is, tyd te geeven, zig te verzamelen, en vervolgens de March-Orde te formeeren.

Fig. 127.
Z. 234.

Om deeze laatste Evolutie wel uit te voeren, zullen de Scheepen (V, S) van de einden der Vleugels, in de perpendiculair op de Wind tegenbrassen; zoo haast alle de Scheepen der Vloot, welke op hun koers blyven voortzeilen, in dezelve Linie met de Scheepen der Vleugels gekomen zyn, zullen zy over dezelve Boeg ook tegenbrassen.

Ten laatste, zullen alle de Scheepen der Vloot ter zelver tyd weder Zeil maken.

Het Schip aan 't Hoofd van ieder Colom, zal de Wind houden, over de Boeg die met de koers zal te pas komen, en de andere Scheepen van ieder der drie Corpsen, zullen twee strecken ruim heen, in de perpendiculair op de Wind houden, tot dat zy in 't punt waar 't Hoofd van hun Colom opgeloeft heeft, gekomen zyn.

Dewyl

Dewyl de Leiwaard-Colom de minste veerheid heeft af te zeilen, zal dezelve heel klein Zeil maken; de middelste Colom iets meer, en die te Loefwaard zyn moet, moet kragt van Zeil maaken.

De Scheepen (v, a, s) aan 't Hoofd der Colommen zullen, wanneer ze over dwars van elkanderen, in de perpendiculair op de koers zyn, gelyke Zeilagie maken.

Aanmerking

Men bemerkt ligtelyk, dat ingevolge de Boeg, waar op de Vloot in March-Orde gebragt word, de Avant-garde te Loefwaard of te Leiwaard zyn zal.

XIII. H O O F D S T U K.

VAN EENIGE EVOLUTIEN EN BIZONDERE MANOEUVRES.

107. Orde van een Kruissende Vloot, die eene naauwte bewaart.

DE Vloot die eene naauwte bewaart, moet buiten twyffel sterker zyn, dan die, welke zy verhinderen wil door te gaan.

Zy zal zig in twēen verdeelen, en ieder helft moet op eene zyde van naauwte kruissen, hebbende zoodanige agt op elkanders beweegingen, dat zig altyd een van de twee (V) te Loefwaard bevind, welke in staat is, op den Vyand die tusschen heen beide door wil, in te vallen; terwyl de Scheepen (A) die te Leiwaard

Y 2

zullen

Fig. 128.
Z. 237.

zullen kruiffen, zig in 't bereik houden, om die geenen der Vyanden, welke onderneemen mogt, door de naauwte heen te dringen, te befnyden.

De Vloot, zal Fregatten (F) ter ontdekking hebben, die te Loefwaard en te Leiwaard zullen kruiffen.

108. *Orde van eene Vloot die door eene naauwte heen dringen wil.*

Fig. 129.
Z. 238.

De Vloot die eene naauwte zoude willen overweldigen, moet zig in Retrait-orde rangeeren, indien het de ruimte toelaat, of in eene Orde weinig verschillende van deeze, latende de Vleugels (V,S) wat inwaard na elkanderen toekomen, aan welker einden eenige zwaare Scheepen geplaatst worden, dewyl de Vleugels het eerste moeten doordringen.

De Branders en behoefte Scheepen, zullen in de midden zyn, en de Admiraal (A) in 't Centrum van zyn Vloot.

2. *Manœuvre.*

Het komt my voor dat het fomtyds voordeelich zoude zyn, de Vloot in een tegen overgeftelde Orde met de voorgaande te fchikken; by voorbeeld, in de volgende omftandigheeden.

Indien 'er in die naauwte geen Haven is, waar uit de Vyand eenige Scheepen kan doen komen, om de Arrière-garde (V,S) van de Vloot af te fnyden, maar dat hy in tegendeel aan d'andere zyde van 't naauw is.

Want hy zal het Schip (A) van het Centrum niet konnen ataqueeren, zonder dat de Vloot van beide zyden op hem aanvalt, en miffchien doorlopende zyne Linie aan tweeën fnyd; en indien de Vyand wat ver af is, zal de Admiraal, aan d'andere zyde

zyde van 't naauw tegenbrassende, zyn geheele Vloot doen verzamelen, en zig zonder moeite in Orde van Bataillerrangereen.

109. *De Vloot doen Ankeren.*

Men kan hier, in alle de byzondere omstandigheeden waar op men dient te letten, in het doen Ankeren van een Vloot, niet intreedén.

Zy hangen te veel af, van de gesteldheid der Havens, en der geflootene en opene Reën, van de verscheide Zeën en Kusten, van de Jaar-getyden, en van de Winden die 't meest te vreezen zyn, van den loop der stroomen, en eindelyk van verscheidene veranderingen, en 't geene men van de onderneemingen des Vyands te verwagten heeft.

Dus zal men dan alleenlyk, en in algemeene bewoordingen, het volgende zeggen.

Eerstelyk, ten aanzien van de Orde en schikking der Vloot, dat ze zig in Linie moet leggen, de Anker-plaats naaderende, en heel klein Zeil maaken, op dat de Scheepen agtervolgende en zonder elkanderen hinderlyk te zyn, elk op zyn Post Ankeren.

Ten tweeden, dat de Vloot op twee of drie parallele Linien zal Ankeren, drie Cabel-lengten van elkanderen; en de Scheepen in ieder Linie op een groote Cabel-lengte Distantie, het eene van het andere.

Ten derden, dat de Orde van Rangeering zoodanig moet zyn, dat wanneer de Vloot zal Zeil maaken, en uitgaan, dezelve zig zonder verwarring, in Linie van Bataille kan leggen.

Ten vierden, dat de Scheepen, hunne beweegingen kunnen doen, zonder vreeze van op elkanderen, of op eenige Droogte te vervallen.

Fig. 131.
Z. 90, 91, 92.

Ten vyfden , dat men met een zelve Wind onder Zeil kan gaan , waar mede de Vyand komen kan ; dewyl een Vloot die ten Anker legt , hoe wel talryker , altoos minder sterk is , dan een zwakkere Vloot , onder Zeil zynde .

Ten zesden , dat men op de Reën bedekt legge , voor de Winden , die 't meeste te vrezen zyn .

Ten zevende , dat de grond voor de Anker-Touwen goed zy , en de Ankers 'er wel houden .

Nog is aan te merken , dat indien de Admiraal begeerd , dat de Avant-garde de Post hebben zal , welke het eerste door den Vyand , van buiten aangetast kan worden , het als dan noodig is , dat de Vloot in een omgekeerde Orde op de Ree kome , om alle verwarring in 't Ankeren te vermyden .

I 10. *Een Vloot buiten vrees van aanval, in een Haven te leggen.*

Fig. 123.
Z. 90, 91.
92.

Ingevolge de gesteldheid van 'de Haven , zal men de Vloot in twee of drie Linien , aan d'eene of andere zyde van den ingang der Haven doen Ankeren , 'of wederzyds op eene Linie , nogtans digt genoeg by het Land , om aan andere Scheepen geen vrye doortogt , ten minsten niet zonder gevaar voor dezelve , tusschen hun en 't Land , te laten .

Men zal de geankerde Scheepen door een sterke Boom of Staketzel (E) dekken , en eenige Branders (B) by den ingang der Haven , beschut van 't Land doen Ankeren , zo dat zy te Loefwaard zynde , van de Scheepen die op de Haven komen aanvalen , tegen hun kunnen te werk gaan , wordende dezelve boven dien opgehouden , door de ontmoeting der Staketzels of Boomen , die men nog , behalven door het Vuur der Scheepen , zal kun-

kunnen beschermen door Batteryen, die aan Land opgeworpen zyn, of ook door Praamen (P), een soort van dryvende Batteryen, op Vloten of Pontons gemaakt, welke men agter, of aan de eindens der Boomen of Staketzels ten Anker zal leggen.

Indien de mond van de Haven, door een Ketting of Boomgeflooten kan worden, geen grooter opening hebbende, dan een ordinaare ingang van een Haven, dan is d'Orde van Ankeren, en de rangeering der Scheepen minder noodsaaklyk; nogtans is het goed, dat de Scheepen in dit geval gelyk in het voorgaande, vry van elkanderen kunnen schieten, om al hun vuur tegens den Vyand te konne gebruiken, welke de Boom zoude willen overweldigen.

XIV. H O O F D S T U K.

A A N H A N G S E L.

Wegens het passeeren eener Vloot door eene naauwte, en ook om zulks te beletten, het verdubbelen des Vyands te verbinden, in eenige byzondere Articulen voorgesteld.

DE Auteur spreekt in d'Articulen 107 en 108. maar weinig, van de wyze van Manœuvreeren, om de Vyanden door eene naauwte te beletten door te dringen, als ook op wat verschillende wyze, eene Vloot zig zoude konnen rangeeren, om door

eene naauwte te geraaken , by welke gelegenheid zy redelyke sterkte tegenstant te verwagten heeft.

Het schynt ongerymd te zyn , dat iemand die geen gelegenheid tot ondervinding gehad heeft , dien aangaande iets meerder zoude zeggen ; dog wanneer men zig voorsteld , dat indien de Theorie van een of andere Manœuvre eerst in tegenwoordigheid des Vyands geleerd zal worden , daar men reets in 't geval is , om tot de Praetyk te moeten komen , dan zal men veel te kort schieten , in de kennisse van 't geene ieder , in gevolge van zyn Caracfter behoorde te weten , en vereischt word.

Het zal ook zeer bezwaarlyk zyn , in het geval op het oogenblik dat men zig tegen den Vyand verweeren zal , wanneer men iets beraamen moet , en daadelyk uitvoeren , om dan het beste te verkiezen , indien men zig te vooren geen denkbeelden geformeerd heeft.

Waarom ik dan , nogtans zonder my te verbeelden , dat ik beeter dan veele anderen , in de Manœuvres zoude ervaaren zyn , myne denkbeelden zo als ik dezelve met hulp en overleg van een zeer kundig Officier geformeerd hebbe , vrymoedig hier nederstellen zal , gelyk het te wenschen ware dat andere Officieren zulks insgelyks deden , om dus alle de zwaarigheden die in d'eene of andere Manœuvre voorkomen , in dit of andere gevallen , dat men met den Vyand geëngageerd raakt , elkanderen mede te deelen , en op die wyze zig zelve , en andere kundiger te maaken , en dus met reden kan hoopen , den Vyand te overwinnen.

Waar op ik dan het volgende zal voorstellen .

III. Op wat wyze een kruissende Vloot, die een naauwte bewaard, een vyandlyke Vloot den doortogt zal tragten te beletten.

De kruissende Vloot, die het doordringen der Vyanden, hen engageerende, wil beletten, wanneer zy in de door den Auteur Art. 108. voorgestelde Retrait-Orde aankomt, is verplicht zig te verdeelen, om de beide Vleugels des Vyands te attaqueeren; dus verdeeld zynde, stelt men zig aan 't Vuur van alle Vyandlyke Scheepen bloot.

En indien zy zig niet gelyk de Vyandelyke Vloot rangeerd, zal haar Vuur geringe uitwerkinge doen, wyl die twee Linien of Vleugels, meer en meer van de Colommen der kruissende Vloot verwyderen, konnende op die wyze dan, den doortogt niet beletten.

Uit dien hoofde zyn de kruissende verplicht, zig gelyk de Vyanden, dat is in parallelle Lynen nevens de Vyanden te rangereeren, indien ze iets met hoop van goede uitflag willen onderneemen.

Dog men kan ligtelyk nagaan, wat tyd 'er van nooden is, om deeze Manœuvre uit te voeren, en wat voordeel de Vyanden hier uit trekken kunnen, bevoorens het zeive volbragt is,

2. Manœuvre.

Derhalven om zig aan alle de voorgemelde ongemakken niet bloot te stellen, en den Vyand met meer hoop van een goede uitflag den doortogt te beletten, zouden de beide Colommen, of zelfs maar d'eene, die de naaste is, zig dwars voor de opening der twee Vleugels in twee parallelle lynen (AB, CD) konnen plaat-

Z

sen.

Fig. 133.

fen, dat ze met een sterk vuur tusschen de twee Vleugels der vyanden in kunnen schieten.

Wanneer de aannaderende Vloot die ruimschoots voortzeild, deeze Scheepen nu te veel nadert, dat zy gevaar loopen zouden tusschen haar Vleugels in te raaken, houd de naaste Colom (AB) alle te gelyk met kragt van Zeil af, en legt zig weder dwars, tusschen de Scheepen van 't overig gedeelte hunner Colom, die te Leiwaard van hun in een Linie leggen, indien de tweede Colom, van de geene die 't naauw verweeren, ondertusschen op zyn Post gekomen is, en die wat verder te leiwaard legt, dog deeze 'er nog niet gekomen zynde, loopen zy door de tusschen-ruimten der Scheepen hunner tweede Linie door, en leggen zig in eene Linie te Leiwaard van dezelve, zo als te vooren dwars voor den Vyand, terwyl die tweede Linie (CD) die nu weder het naaste aan de Vyand is, al 't moogelyke Vuur op denzelven maakt; wanneer deeze Colom dan ook te Leiwaard afhoud, is d'eerste weder in gereedheid.

Dus moet in een korten tyd in 't Convoi of Transport-Scheepen, verwarring komen; boven dien heeft men in deeze Attakes by na geen Vuur van de Vyandelyke Oorlogscheepen uit te staan, en het is zeer waarschynlyk, dat de Scheepen die tusschen de Vleugels in zyn, het zy Convoi, Transport of Behoeftescheepen enz. zig door een sterk Vuur geperst vindende, en daar door eenige schaade krygende, zeer spoedig eene opening zullen zoeken te maaken, en de Vloot dienvolgens in verwarring brengen, welke verwarring nog ligtelyk vermeerderd kan worden, wanneer de Scheepen elkanderen aan boord raaken, het welk in zulke omstandigheid, naar alle gedagten, veele ongemakken en schaade veroorzaaken moet.

Met

Met wat een voordeel, zou men niet tusschen die Vleugels, ook Branders kunnen zenden, met stout volk voorzien zynde? en indien 't zelfs gebeurde, dat deeze Branders wat te vroeg verlaaten wierden, zoudenze nogtans in den Brand zynde, zonder twyffel tusschen de Scheepen in raaken, te meer wyl dezelve met geen heevig vuur beschooten kunnen worden, vermits de Vleugels, als ook hunne Scheepen tusschen de Vleugels in zynde, elkanderen beschadigen zouden, dienvolgens zouden deeze Branders zonder twyffel verwarring veroorzaaken, de geheele Orde doen breeken, en dus zoudna dat de gelegenheid zig dan opdoet, veel voordeel te behaalen zyn.

Tot dus verre voorgesteld hebbende, wat de Vloot die den doortogt beletten wil, zoud kunnen doen, behoort nu ook te volgen, de Manœuvres der andere Vloot om zig tegens de Attaque der eersten te verweeren, en daar door tragten hun oogmerk nogtans te bereiken, om door de naauwte te geraaken.

112. *Op wat wyze de Vloot die door een naauwte passeeren wil, geattaqueerd wordende, Manœuvreeeren zal.*

Dezelve verbeelde ik my, dat zig op verscheidene wyzen zouden kunnen rangeeren, om door de naauwte te geraaken, waar uit dan volgt, dat zy, geattaqueerd wordende, ook verscheide Manœuvres tot deffels verweering doen kan, welke na elkanderen zullen voorgesteld worden.

Voor eerst zal men de schikking der Vloot om door te dringen, in Retrait-Orde onderstellen, waar op de Attaque in't voorgaande Articul geschikt was.

Onderstellende dat de Vloot, de te vooren beschreeven At-

Z 2

taque

Fig. 134.

taque voorzien heeft, en dus de daar toe noodige Zeinen gegeven zynde, zoude dezelve om zig daar tegens te verweeren, aan weder zyde het voorste gedeelte haarer Vleugels kunnen detacheren, en dezelve in een Linie parallel aan die der Vyanden voor de opening van de hoek kunnen leggen.

De Scheepen CE, ED, die 't overige van den hoek formeerren, moeten zig terstond openen om 't Convoi of Transport door te laten loopen; deeze agterste Scheepen zullen jagt maaken, om zig te plaatsen tusschen hun Transport, en de Colom F of G des Vyands, die zig nog niet by de andere Colom gevoegt heeft, om dus het voornoemde Transport of Convoi tyd te geven, zyne Manœuvres onverhindert te doen.

Dog indien de tweede Colom des Vyands zig reeds by de andere gevoegt heeft, moeten deeze voornoemde Scheepen op derzelver Manœuvres agt geven, het zy om de Linie langer te maken, indien de Vyanden zulks gedaan hebben, of eene andere Manœuvre te doen, met de haare over eenkomende.

Ondertusschen formeert zig het Transport, en loopt langs het een of ander der gezegde Esquaders met de Fregatten tot geleide door 't naauwe, vooronderstellende, dat men 't'er volstrekt ten eersten door moet hebben, of dat het spoedig een Haven bekomen kan: anderzins zoude het zelve zig ook, geformeerd zynde, zo lang te Loefwaard kunnen ophouden, om den uitslag van 't Gevegt te zien.

Dog het komt my voor, het beste te zyn, dat het Transport aan d'eene of andere zyde te Landwaard der Vlooten zoekt door te loopen, wyl de Vloot geslagen zynde, zig beter beneden Wind by 't zelve kan voegen, de Slag kan dog nooit zo ongelukkig uitvallen, dat 'er geen gedeelte derzelve zig door een kundige Retraite zoude kunnen redden.

Ik

Ik verbeelde my dat dit het eenigste is, 't geen de Vloot op die wyze gerangeerd zynde, zoude kunnen doen.

Aanmerking

Wanneer men ondernomen heeft eene Naauwte door te passeeren, daar men weet dat door den Vyand gekruist word, om zulks te beletten; moet men onderstellen dat 'er veel aan gelegen is, dat men met het Transport of Convoi door 't Naauw raakt, al was het met eenig verlies; veeltids zou de onderneeming om te rug te wyken vrugteloos zyn, dewyl doorgaans in diergelyke Naauwtens sterke stroomen gaan, zo dat zulks ondoenlyk zynde niet dan verwarring in de Vloot veroorzaaken zoude, en dat, indien men zig zelfs zwakker dan de Vyand bevind, men het uiterste waagen moet, om daar in wel te slaagen, dienvolgens is 't een onderneeming die met veel stoutmoedigheid moet uitgevoerd worden.

113. De Vloot op eene andere wyze gerangeerd, om eene Naauwte te passeeren.

De Vloot voor onderstelt wordende, kundschap te hebben, dat de Vyand in twee Colommen verdeeld in de Naauwte kruist, zoude zig op deeze wyze kunnen rangeeren.

De Vleugels A, B, en 't Front C. bestaan uit Oorlog-Scheepen; D, D, F. zyn ook Oorlog-Scheepen waar van 't eene, 't geen opstuit, en die der agtersten aan de Vleugels A en B, zwaare Scheepen zyn moeten. E E zyn ook Oorlog-Scheepen, indien men 'er zoo veel heeft, anders de grootste der Koopvaarders, waar van men zig veeltids in zodanige gevallen bedient, om de Vloot of het Esquader sterker te doen schynen, 't geene een Krygs-

Fig. 135.

list is, waar van men meermaalen met een goede uitflag gebruik gemaakt heeft (a).

De Transport-Scheepen plaatst men tusschen de Oorlog-Scheepen in, makende een soort van een langwerpig vierkant, wiens agter einde open is, gelyk men alles uit het Figuur zien kan.

Dus onderstellende, dat de Vyanden de Attaque van voren willen doen, heeft men ten eersten verscheidene Scheepen tot Defensie.

De Scheepen D. D. voegen zig als dan mede tusschen de Scheepen der voorste Linie, en indien de Colom G zig voor het Front geplaatst heeft, laat men de Vleugel A zig mede in Linie rangeeren, nevens de Scheepen C en D, of de Vleugel B. indien de Colom H voor 't Front in Linie gekomen is.

De Vyand op de zyden willende aanvallen, is men ook gerangeerd, om denzelven aldaar het inbreeken te verhinderen.

Men laat aan het agter einde een opening, om daar door de verwarring voor te komen, wanneer het Transport uit de Vloot zoekt te gaan, en op dat het zelve zig, door het indringen des Vyands van vooren, agter uit retireeren kan.

De Vyand op zyde komende, opent de eene Vleugel zig, en laat dus aan 't Transport plaats genoeg, met gemak te Manoeuvreren, zonder vreeze voor den Vyand te hebben, door het dekken der Vleugels,

Men

(a) In den voorgaanden Oorlog wanneer de Admiraals ANSON en WARREN verscheidene Fransche Oorlogsfcheepen veroverden, had de Fransche Commandant eenige Oost-Indische Scheepen mede in Linie gelegt, 't geen oorzaak was dat de Engelschen, meenende dat het Esquader uit zo veele Fransche Oorlogsfcheepen bestond, zyn Linie niet durfde breeken, waar door het Fransche Convoi behouden wierd.

Men zou kunnen zeggen, dat indien de Vyand van agtere invalt, de Vloot aldaar niet veel Defensie heeft.

Ik verbeelde myn, het de Vyanden hun zaak niet is, de Vloot van die zyde te attaqueeren, dog wanneer zy zulks wilden onderneemen, om aldaar gezamentlyk de Attaque te doen, zouden de beide Vleugels A en B hun plaats kunnen verlaaten, en zig in Bataille rangeeren, ingevolge de schikking des Vyands; ondertusschen kunnen de Transport-Scheepen hun koers gerust vervolgen.

Indien de Vyandlyke Colom G, die de sterkste onderfelt word te zyn, deeze Manœuvre ter uitvoer wilde brengen, daar door tragtende te weeg te brengen, dat de Koopvaarders of het Transport verlaaten wierden, en dus aan de Colom H, die men beneden Wind onderfelt te zyn, tyd te geeven, op te komen, om het Transport te vernielen; in dat geval zou men de beide Vleugels A en C. tegen de Colom G kunnen doen leggen, terwyl de andere Vleugel B, zodanig moet Manœuvreeeren, als of hy de ander Colom H des Vyands wilde attaqueeren, zig van de Krygs-Lift (waar van te vooren gesproken is) bedienen, de grootste der Koopvaarders mede in Linie te leggen, dog zulks behoort reets in 't begin der doortogt geschied te zyn.

Naar maate van 't getal Vyandelyke Scheepen, dat de Colom H ziet naaderen, is ze dan verplicht, te Manœuvreeeren, by te dragen, zig te rangeeren, enz., en verliest dus doende tyd.

Ondertusschen de Vleugels A en C bezig met slaan, blyven algaande weg zoo veel hun doenlyk is, afwyken, altoos daar op agt hebbende, dat het voornaamste en eenige doelwit is, om door de Naauwte te geraaken, en tragten dus die weg uit te koomen, om zig van hun Vloot, en overige Scheepen, niet veel te verwyderen.

114. *De Vloot die een Naauwte passeeren wil, op eene andere wyze te rangeeren.*

Fig. 136.

Indien men maar weinig Oorlog-Scheepen tot dekking der Koopvaarders of Transport-Scheepen heeft, zou men dezelve, op eene wyze als in 't Figuur verbeeld word, kunnen rangeeren.

A, B. zyn zwaare Oorlog-Scheepen; C. Oorlogs-Fregatten; D. de groote Transport-Scheepen; E, is de Vloot der Koopvaarders of het Transport; en F, G, de Vyandlyke Vloot in tweeën verdeeld, die den doortogt der eerste wil betwisten.

De Vloot dus gerangeerd, en de Vyand in tweeën verdeeld zynde, moet men de zyde van 't naauw, waar zig de Loefwaard-Colom der Vyanden bevind, het naaste houden, plaatsende de zwaarste Scheepen na de zyde van die Vyandlyke Colom; deeze Colom kunnende afkomen, en men daar mede dus slaags raken- de, zoude men daar op eenig voordeel kunnen hebben.

De Leiwaard-Colom door de aanzienlykste der Koopvaarders versterkt, om wat talryker te vertoonen, moet zodanig Manœuvreren, als of zy dat gedeelte der Vyandlyke Vloot het geene te Leiwaard is, zou willen aangrypen, waar uit zeekerlyk volgen moet, dat het zelve, ziende deeze op zig afkomen, in Linie van Bataille zal gaan leggen, om haar af te wagten, waar door zy opgehouden worden, om zig niet spoedig, by zyn andere Colom te kunnen voegen; terwyl dan de Transport-Scheepen, onder het geleide van eenige Fregatten, met kragt van Zeil door 't naauw zoeken te geraaken.

115. *De Vloot geen Convoi of Transport
Scheepen by zig hebbende, op eene an-
dere wyze gerangeerd het Naauw
te passeeren.*

Een Vloot, of eenig getal Oorlog-Scheepen een Naauwte moettende passeeren, zonder eenig Convoi of Transport by zig te hebben, zou zig op de volgende wyze kunnen rangeeren.

De Scheepen C, D, op de hoeken der Colommen, leggen op vier streken van de Scheepen A, B, aan 't Hoofd en Staart der Vloot, zynde deeze, als ook die op de hoeken C, D, de zwaarste Scheepen.

De Fregatten kan men op zyde der Colommen plaatzen, dog de Naauwte by Nagt passeerende, digt agter aan, deeze kunnen altoos na de tegen overgestelde zyde der Vyanden uitwyken, gelijk ook de Branders.

De twee Colommen behooren zig zo naa aan elkanderen te voegen, als het de gelegenheid van Weer en Wind toelaat; dus is dezelve zeer vereenigt, en in staat om zig gemakkelyk in Linie van Bataille te rangeeren; en het zoude myns bedunkens het beste zyn, zig het naafte te houden aan de zyde E. daar men de Loefwaardste Colom der Vyanden ziet, dewyl men met dezelve geëngageerd rakende, de Leiwaard-Colom der Vyanden meer tyd noodig heeft, om zig met de andere te vereenigen, en men dus alle toevallen tot zyn voordeel heeft.

Wanneer men de Loefwaardste-Colom des Vyands in 't oog krygt, zou men de Orde der Colommen kunnen veranderen, en op eene der Linien van Bataille rangeeren, koers vervolgende, of voor eerst de twee Colommen aan het agter-einde een weinig

van malkandere laten wyken, zodanig by voorbeeld, dat de twee agterfte Scheepen D. de twee voorfte Scheepen C. die op de hoeken zyn, op twee ftreeken buiten hun koers peilen, zo dat de twee Colommen Cd, Cd, omtrent een hoek van vier ftreeken maaken, dus gerangeert zynde konnen alle de Scheepen voor uit fchieten, en nogtans dezelve Defenfie ter zyde behouden.

Zy hebben in deeze Orde meer kragt, dog vermits ze dan alle Ruitwyze zeilen, is deeze Orde niet wel te houden, en daarom niet verkooren, om de Vloot van den beginne aan, zonder noodzakelykheid in die Orde te rangeeren, te meer dewyl ze veelmeer uitgebreid is, daar ze in tegendeel, voor al wanneer men des Nagts de Naauwte paffceeren wil, zo veel in een geflooten moet zyn, als 't weer en de donkerheid des Nagts het eenigzints toelaat, ook moet als dan alle voorzorge gebruikt worden, geen Vuur te vertoonen.

Dus geflooten zeilende, is 't zeer waarfchynlyk, dat zulken doortogt by Nagt gelukken zal, zonder dat van den Vyand veel te vreezen is.

Vooronderftellende, dat de Vyand de Vloot by Nagt gewaar wordt, en eenige beftbezeilde Scheepen doet jagen, om haar op te houden, zal hem zulks niet gelukken, want de Vloot kan blyven voort Zeilen, en altyd een fterker Vuur, dan dat der Jagers maaken, inzonderheid, wanneer ze haare Vleugels, als dan gelyk gezegt is, aan 't agter einde wat doet verwyderen, zo dat ze voorwaards en zydwaards een fterk Vuur kan maaken.

Ingevolge deeze Orde, wanneer de Colommen verwyderd zyn, is het agterfte Schip B. blyven leggen, om zyn koers tot in de Linie G G te vervolgen, indien men de Scheepen op twee parallele Linien agter elkanderen zoude willen leggen; in dat geval

val voegen zig de andere Scheepen, van G. tot d. ligtelyk op dezelfde Linie, gelyk ook de Scheepen van G tot C. aan beide zyden van het Schip A.

Deeze twee parallelle linien zou men kunnen formeeren, wanneer de Vyand met zyne Scheepen dwars voor de Vloot wilde gaan leggen; dog deeze schikking is alleen het beste te gebruiken, wanneer de Wind regt van agter, of maar een paar strecken aan d'eene of d'andere zyde inkomt.

De Vyand in twee Colommen aan wederzyden van de Naauwte verdeeld zynde, houd men in 't Zeilen altoos de Loef zyde, om daar door met overmagt het eene gedeelte der Vyanden te beter te bevegten.

Ook zou men dus in twee Colommen zeilende, indien 't weer zulks toelaat, de Scheepen met Kabeltouwen aan elkander en konnen vast maaken, om by Nagt alle separatie te vermyden.

Op deeze wyze heeft een enkeld Sweeds Oorlog-schip, een groot Convoi tegen de Attaque van Kapers beveiligd, wordende door 't vast maken, het indringen derzelve belet.

116. *Het verdubbelen des Vyands tragten vrugteloos te maken, de zwakste Vloot te Leiwaard zynde.*

Men vind in Art. 60. van dit werk, en ook by de anderen die van de Taſtick gefchreeven hebben, de verfchillende wyzen van zig te rangeeren, wanneer men met een min talryke Vloot, tegens eene die talryker is, genoodzaakt word, zig in een Gevegt te begeeven; in deeze omftandigheid vind zig wel voornamelyk de zwakste Vloot, wanneer ze te Leiwaard is: want te Loefwaard zynde, kan zy door het gemaklyk en fpoedig Manœu-

vreeren, met een klein getal in de meeste gevallen wel een gelegenheid vinden, om een naadeelig Gevegt te ontgaan, dog te Leiwaard zyn-
de, zal men het tegendeel ondervinden, zynde dan al de voor-
deelen aan de zyde der Loefwaard Vloot; deeze kan door der-
zelve overmagt; de Leiwaard Vloot in de meeste gevallen tot
een algemeen Gevegt dwingen

Hoewel reets verscheide manieren opgegeeven zyn, hoe de
Leiwaard Vloot zig in dit geval behoorde te rangeeren; dog ver-
mits de voorgestelde schikkingen, de Overmagt des Vyands niet
beneemen, of onnut maken, zal ik de volgende wyze nog voor-
stellen, na de welke zoude kunnen gemanoeuvrert worden, om
daar door zoo veel mogelyk, de onderneeming des Vyands vrug-
teloos te maken.

Onderstellende dan, dat de Loefwaard-Vloot uit dertien, en die
te Leiwaard uit negen Scheepen bestaat.

Fig. 138.

De Vyandyke Vloot AB. uit de Wind afkomende, verwacht
de Leiwaard-Vloot CD. dezelve in Orde van Bataille, zorg dra-
gende dat de Vyand zyn Overmagt niet agter en voorwaards
verdeelt, 't geen de Leiwaard-Vloot altyd beletten kan, moe-
tende B en D. dwars van elkanderen laten komen, op dat de meer-
dere Scheepen des Vyands, alleen voor de Avant-garde der Vloot
CD. voor uit moeten leggen.

Wanneer men dan ziet dat de voorste Scheepen der Vloot
AB. afhouden, om d'Avant-garde der Vloot CD, tusschen twee
vuuren te zetten, en dat het voorste Schip aan 't Hoofd, reets
voor de Leiwaardtse Linie gekomen is, kan de Commandant der
Leiwaard-Vloot, de Scheepen C, E. laten afhouden, om zig
op vier strecken te Leiwaard van de Linie van Bataille en van
't Schip F te leggen, op omtrent twee Kabellengte van elkanderen,
en

en op de zelfde Distantie van 't Schip F. en daar gekomen zyn-
de by drayen.

De Vyand deeze Manœuvre ziende, zoude zig kunnen verbeel-
den, dat de Vloot retireeren wil, derhalven is het te denken,
dat de Commandant der Loefwaard-Vloot daar omtrent eenige
schikking maken zal.

Dog indien de Scheepen der Avant-garde des Vyands, die
afkomende waren, en de Leiwaard Avant-garde tusschen twee
vuuren wilden zetten, dan moest het Schip A, en de geene die
hem volgen, beneden het Schip C. heen loopen, dit doende
raaken ze te veel te Leiwaard, om de Scheepen der Leiwaard-
Vloot eenige schade te kunnen doen, gelyk men uit de Figuur
kan nagaan, dus hebben de Scheepen des Vyands daar van wei-
nig nut.

En indien de Commandant der Vyandlyke Vloot, deeze Ma-
nœuvre zo tydig mogt begreepen hebben, dat hy voor 't Schip
A aan 't Hoofd Zein doet, om met de geene die hem volgen, tus-
schen de Scheepen c en e, door te loopen, (hoewel de Manœu-
vre niet kennende, kan 'er by gevolg geen Zein toe hebben)
als dan stelt zig ieder Schip aan 't Vuur der twee Scheepen c en e
bloot, als ook aan dat der Scheepen F en G, zo haast de eerste
derzelven, 'er tusschen door is; men zou ook Branders H by 't
Schip e. kunnen plaatsfen, gereed, om met behulp van 't Vuur
van 't zelve, het Vyandlyke Schip of Scheepen, waar van ze
als dan te Loefwaard zyn, te abordeeren.

117. *Dezelve Manœuvre te doen, met de zwakste Vloot te Loefwaard zynde.*

Indien de zwakste Vloot te Loefwaard is, en nogtans een ge-
vegt om eenigerhande reden genoodsaakt is, te ondernemen,

Fig. 139.

vreezende fomtyds het voordeel van den Wind, het geen de-
zelve heeft, te verliezen; onderstellende dat de overmagt des
Vyands voor uit van d'Avant-garde legt.

Wanneer dan de Vyanden, met hunne Scheepen die voor uit
leggen, beginnen te wenden, om te Loefwaard op te loopen,
en dus de Avant-garde der Loefwaard-Vloot tusschen twee vuu-
ren in te zetten, laat men de twee voorste Scheepen D, G,
beide te gelyk wenden, en het Schip D. zal weder wenden, en
vervolgens tegenbrassen of Zeil maken, zo als zyn Vloot, wan-
neer het zelve het Schip H, het geen aan 't Hoofd der Loef-
waard-Vloot blyft leggen, over dwars van zig peild.

Het tweede Schip G blyft voortzeilen, tot dat hy oordeelt op de
dubbelde Distantie van de Linie te zyn, die het Schip d. van de-
zelve af is, als dan moet het zelve wenden, en plaats en zig in g,
in eene Linie met de Scheepen d en H.

De Branders B. plaatst men omtrent de twee voornoemde
Scheepen, als ook de Fregatten F.

Dus doende, zullen de Vyandyke Scheepen hun voorneemen
niet wel kunnen uitvoeren; en indien de Vyandyke Scheepen
wat naderen, kunnen deeze Scheepen dwars gaan leggen, om
hen beeter te kunnen beschieten.

De Vyandyke Scheepen van hun voorneemen afziende, dan
houden deeze twee Scheepen weder in Linie.

*118. Met de zwakste Vloot te Leiwaard
zynde, en dat men een opening in 't
Centrum wilde laten.*

Fig. 140.

Onderstellende de Loefwaard-Vloot A C de sterkste, by voor-
beeld,

beeld, van vyftien Scheepen te zyn, en die te Leiwaard DE van elf Schepen, die zig genoodzaakt vind, niet tegenstaande de overmagt des Vyands, een gevegt te moeten wagen, en zig in dit geval, dus begeerd te rangeeren, dat de Avant en Arrière-garde met die der Vyanden gelyk uitgestrekt is, de Scheepen in malkanderen fluitende, gelyk die der Vyanden, en een opening in 't Centrum laten, zo als men in *the Naval History of Britain* een voorbeeld vind, van den Admiraal HERBERE in 't jaar 1690, 't geen in de verhandeling der Evolutien van P. HOSSE wydlooppig beschreeven is.

Om die opening te beter te kunnen defendeeren, dat 'er de Vyand niet gemaklyk kan doordringen, zou men twee zwaare Scheepen G, H, aan 't Hoofd der agterfte Scheepen kunnen leggen; de Branders B. en Fregatten F zig even te Leiwaard der Linie plaatsende.

Indien men dan ziet, dat de Vyand met eenige Scheepen uit het Centrum afkomt, om door de opening heen te dringen, zouden die twee Scheepen G, H kunnen afhouden, en draayen weder by, in g en h. zo dat g. het Schip I vier strecken voorlyker dan dwars, en h. het Schip L vier strecken agterlyker dan dwars peild, zynde dezelve op een dubbelden afftand van de Scheepen IL van die waar op de Vloot gerangeerd is.

Indien dan de Scheepen hun voorneemen vervolgende, willen doordringen, zouden de Branders wanneer ze te Loefwaard van de Vyandlyke Scheepen gekoomen zyn, de gelegenheid in agt kunnen neemen, om te tragten, den Vyand aan Boord te klampen, en dezelve, indien 't al niet gelukte, daar door in verwarring te brengen.

De Vyanden, het Centrum na dat deeze twee Scheepen afge-
hou-

houden hebben, dus versterkt ziende, zullen na gedagten wel in bedenking neemen om het te wagen hun Linie te breeken, en zig in gevaar te stellen, dat, zoo hun voorneemen niet gelukkende, eenig voordeel op hun zoude kunnen behaald worden.

Wanneer dan de Leiwaard-Vloot ziet, dat de Vyand niet wil onderneemen verder af te komen, kan zy gaande weg wat dragende houden, of met beide Marszeilen tegen leggen, om die twee Scheepen weder in Linie te brengen, dus zou men door deeze Manœuvre veel gewonnen hebben, indien men daar door de Vyanden het doordringen belet had.

Dog het komt myn voor, dat deeze rangeering en Manœuvre, nogtans geensins te vergelyken is, met de voorgaande, om de Vyandlyke overmagt voor uit te laten leggen; en indien de zwakste Vloot te Loefwaard is, zou deeze Manœuvre ook niet voordeelig zyn.

Indien men drie Scheepen wilde gebruiken, om de opening van 't Centrum op deeze wyze te defendeeren, zou men nog een zwaar Schip, aan 't agtereinde der Avant-Garde kunnen hebben, 't welk afhoudende zig plaatsen moet, zo als 't Schip g. legt, en 't voorste van de twee der Arrière-Garde, plaatst zig in de midden, tusschen g en h. een weinig meer te Leiwaard dan deeze.

119. *De zwakste Vloot te Loefwaard zynde, den Vyand te attaqueeren.*

Fig. 141.

Indien men met een geringer magt dan die der Vyanden, te Loefwaard van dezelve zynde, zig, om redenen van het uiterste gewigt genoodzaakt vind, hem te attaqueeren, te meer om dat men anderzins gevaar loopende, door het uittellen van het Gevegt,

vegt, het voordeel van den Wind nog boven dien te verliezen.

Om dan de overmagt des Vyands, zoo veel moogelyk is, van geen dienst te doen zyn, zou de volgende Orde, misschien wel van nut kunnen geoordeelt worden.

Zoo haast men de Vyandlyke Vloot gezien heeft, en beslooten dezelve te attaqueeren, plaatst men ten eersten de zwaarste Scheepen in Avant-Garde, en rangeerd vervolgens de Vloot in de perpendicular op de Wind, en houd op den Vyand af, dezelve naderende, sluit men de Avant-Garde zoo veel moogelyk in malkander, en de overige Scheepen op eene dubbelde Distantie van elkanderen.

Op eene kleine Distantie van des Vyands Avant-Garde gekomen zynde, doet men de geheele Vloot tegenbrassen, en laat de agterste Scheepen der Avant-garde, gaande weg zo veel afhouden, tot dat ze in een parallelle Linie, met des Vyands Avant-Garde gekomen is, om dus te tragten met de Avant-Garde het Gevegt te decideeren.

Ondertusschen heeft de Loefwaard Vloot door deeze Manoeuvre, de overmagt des Vyands doen agter uit blyven, welk voordeel zy zonder twyffel zal zoeken te behouden.

Dog nu diend na gegaan te worden, wat de Vyand in dit geval zoude kunnen onderneemen, wanneer hy deeze schikking ter uitvoer gebragt ziet.

Indien hy zyn Arrière-Garde wil doen wenden, om by die zwakke Vleugel te komen, zal dezelve veel tyd daar toe noodig hebben, dus is te denken, dat de overmagt der Loefwaard-Scheepen, tegen de Avant-Garde alleen zynde, men dezelve bevoorens het zelve uitgevoerd is, zal doen wyken.

Doet hy de Avant-Garde ondertusschen voortzeilen, dan kan de Loefwaard-Vloot, zulks met haar geheele Linie doen; de Vyand dit ziende, zal dan verpligt zyn, met d'overige Scheepen, zyn Avant-garde te volgen, om haar niet in gevaar stellen.

Dus blyvt hem niets overig, dan zyn Avant-garde ook te ver-

sterken, dog alvorens hier toe de nodige Zeinen 'gedaan, en uitgevoerd zyn, blyft de Loefwaard Avant-garde, die des Vyands, met een groot voordeel bevegten.

Het eenigste dat men tegen deeze Manœuvre zoude kunnen zeggen, is, dat de Loefwaard-Vloot, niet door de Contre-march wenden kan (Art. 25).

Dog indien het voordeel van den Wind, 't geen deeze heeft, hem door den Vyand mogt betwift worden, kan de Loefwaard-Vloot, indien dezelve begeerd te wenden, zulks altoos ruitwyze doen.

120. *De Leiwaard-Vloot verplicht zynde, te retireeren, hoe deeze Manœuvre uitgevoerd zoude kunnen worden.*

Fig. 142. Indien de Leiwaard-Vloot verplicht is te retireeren; en 't zelfe doet, op de wyze als de Auteur (Art. 102) gezegt heeft, dan moet de Vleugel AC voortzeilen, tot dat het Schip C in 't punt A gekomen is; die geheele Vleugel is als dan bloot gesteld, niet alleen aan 't Vuur der Scheepen, met welke hy geëngageerd is, maar agtervolgende, aan dat der geheele Vleugel DE, bevoorens in 't punt gekomen te zyn, alwaar hy de Manœuvre van af te houden, uitvoerd; en wanneer de Vyanden zig ondertuschen nader fluiten, heeft de eene Vleugel AC, in 't voor de Wind afhouden, het Vuur nog uit te staan, van een groot gedeelte der Vyandyke Vloot, die dezelve dan van agteren beschieten kan.

Men moet buiten twyffel stellen, dat men nooit by Dag, ten zy door de uiterste noodzaakelykheid geparft zynde, voor den Vyand moet retireeren, maar altoos, al is 't met eenig verlies, den Nagt af te wagten, wegens de groote naadeelen dier Manœuvre.

Dog een Vloot, die reeds zo veel geleden heeft, dat ze zig niet in staat bevind, om tegen den Vyand in Linie, tot de Nagt te blyven leggen, hoe zal dezelve in staat zyn, al dat Vuur uit
te

te staan, zonder nog veel meer beschaadigt te raaken, en daar door ligtelyk genoodzaakt, een gedeelte haarer Scheepen aan den Vyand te moeten abandonneeren.

Om deeze redenen, is men bedagt geweest, of 'er niet eene andere wyze van Retraite, met minder gevaar in 't gesigt des Vyands, zoude uit te vinden zyn, zo dat altyd het eene gedeelte der Vloot het andere ondersteunde, om den Vyand ontzag te doen hebben, en voor te komen, dat hy niets tegen dezelve durft onderneemen, 't geen hy in tegendeel, in 't formeeren der te vooren beschreeven Retrait-Orde, met goeden uitslag zoude kunnen doen.

Dus zou de Retraite, op deeze volgende wyze kunnen gedaan worden.

Manoeuvre.

De Vloot BAC die met de Loefwaard-Vloot EDF, in 't Gevegt is, en zig niet in staat bevind, het zelve tot den Nagt uit te houden, doet de helft der Vloot, te weeten, de Scheepen g, in de perpendiculair op de Lyn, waar op ze gerangeerd zyn, afloopen, tot op een bepaalde Distantie, alwaar dezelve weder by draaien, in een parallele Linie aan die waar op ze gelegen hebben; ondertusschen blyven de andere Scheepen, zoo veel Vuur maken als doenlyk is, en ziende dat de geene die afgehouden hebben, weder in Linie by gedraaid leggen, houden deeze ook alle te gelyk af, en loopen tusschen de openingen der eerste door; dan beginnen de eerste weder te vuuren, al was 't op wat verren afstand, en de geenen die afhouden, blyven mede agteruit Vuur geeven, op dat den Vyand door den rook minder gewisse Schooten, op deeze wykende Scheepen kan doen, deeze laatst afgehoude ne Scheepen, leggen zig weder in Linie te Leiwaard van de eerste.

Het is te denken, dat het voorste gedeelte der Vloot haare beweeging reets zal uitgevoerd hebben, alvorens de Vyand die Manoeuvre begreepen heeft, dus is reets een gedeelte der Leiwaard-Vloot, van den Vyand verwydert.

Wanneer men nu ondersteld, dat de Vyand, een Retraite bemerkt, wanneer de Scheepen h. afhouden, en derhalven Zein van Jagt in Linie doet, zal deffels Admiraal wanneer hy weder een gedeelte der Leiwaard-Vloot, in Linie gerangeerd ziet leggen, in 't denkbeeld komen, dat zy zig weder in Linie van Bataille formeeren wil, om andermaal het gevegt te hervatten, en dus voor zyn Vloot ook weder Zein doen by te steeken, waar toe hy te eerder besluiten zal, om het voordeel van den Wind te behouden.

Ondertusschen heeft het gedeelte der Leiwaard-Vloot, 't geen in Linie legt, ook gelegenheid gehad de Loefwaard-Vloot in hun afhouden, van vooren te beschieten.

Deeze Manœuvre dus gelukt zynde, word dezelve weder herhaald; en indien men andermaal tot een algemeen gevegt genoodzaakt wierd, is men in Linie gerangeerd, 't geen een voordeel is, dat men zeekerlyk in de voorgaande wyze van retireeren niet heeft.

De Nagt gekomen zynde, zou men zig in zodanig een Orde kunnen rangeeren, waar van in Art. 115. gesproken is, wanneer een Vloot zonder Convoi een naauwte doorzeild.

Deeze Orde schynt voordeeliger te zyn, wyl de Vloot meerder vereenigt is, dus, indien dezelve vervolgt word, een sterker Defensie heeft; en deze Orde word gemaklyk in Orde van Bataille verandert.

De Behoeft-Scheepen, Branders enz. plaatst men als dan tusschen de twee Linien.

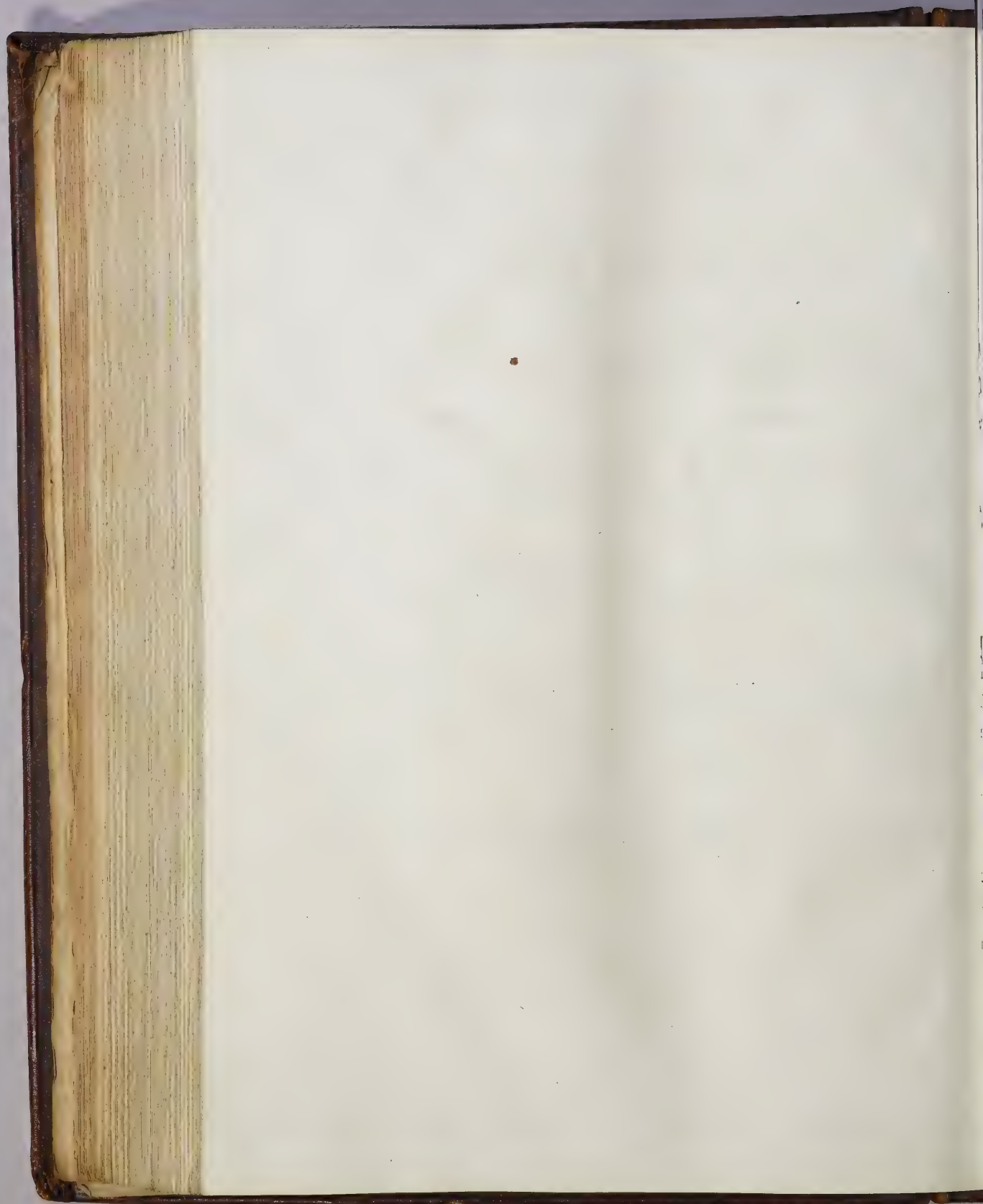
121. *De Retraite te Loefwaard maken.*

Indien de Vloot, die verplicht word een Retraite te maken, te Loefwaard is, zou ze op gelyke wyze kunnen Manœvreren, als van de Leiwaard-Vloot gezegt is, doende een gedeelte wenden, 't geen te Loefwaard oplopende, zig weder in Linie legt; zulks geschied zynde, wenden de overige, en loopen tusschen de eerste door enz.

E I N D E D E R E V O L U T I E N .

VERHANDELING
VAN DE
VOORDEELEN
EENER GROOTE
ZEE-MAGT,
VAN
LANDINGEN, EN DERZELVER VER-
WEERING, ZEE-PLAATSEN TE
ATTAQUEEREN EN GEATTA-
QUEERD ZYNDE, TE HULP TE
KOOVEN, EEN HAVEN OF RI-
VIER TE SLUITEN, EN HOE
DE SCHEEPEN DAARIN TE
RANGEEREN ENZ.

*Uit de Engelsche en Fransche Taal by één verzameld,
en met verscheide Aanmerkingen vermeerderd.*

VERHANDELING
 VAN DE
 VOORDEELEN
 EENER GROOTE
 ZEE-MAGT.

I. HOOFDSTUK.

*Voordeelen van eene groote Zee-Magt,
 en kwaade gevolgen van derzelver
 vermindering.*

HOe veel 'er een STAAT, die veele Zee-kusten te bewaaren, en eenen wyd uitgestrekten handel in verre afgelegene Landen heeft, aan gelegen is, de overmagt ter Zee te behouden, en aan hoe veele ongelukkige en onaangenaame gevolgen, derzelver vermindering, eenen alzulken STAAT kan bloot stellen, zal niet noodig zyn, door eene wydloopige redeneering, alhier te bewyzen, latende zulks over aan ervaarene Staatkundigen.

Het eenigste dat men hier beoogt, is, om alle waare Liefhebbers van den Zee-dienst, aan te spooren om zig bekwaam te maaken, om dit doelwit van den STAAT, by voorvallende gelegenheden, door een wys beleid te kunnen onderschraagen, en alle vermindering derzelver Zee-Magt, zoo veel doenlyk te verhoeden.

Ten

Ten dien einde zal men doen zien , van wat gewigt het goed of kwaad beleid van de Opperhoofden ter Zee is , en de goede of kwaade gevolgen van dien , door eenige Voorbeelden affchetsen , en vervolgens de gedagten van Voornaame Zee- en Land-Officieren , tot herftelling van een vervallene Zee-magt dienende , daar by voegen.

Dus zal ten opzichte van 't beleid , en van de gevolgen van dien , een voldoende denkbeeld konnen geeven , de beschryving die men vind in het XVI *Deel van de Vaderlandsche Hiftorie* bl. 110. van de Zee-flag tuffchen de *Franfche* en de vereenigde *Engelfche* en *Staatsche* Vlooten , op de hoogte van *Bevesier* in 't Jaar 1690. den 10 July voorgevallen , alwaar KORNELIS EVERTSEN *Luitenant Admiraal* in dienft van den STAAT , met de Voorhoede , bestaande uit Scheepen zyner Natie , op het beraamde Zein van den *Engelfchen Admiraal* TORRINGTON , in goede orde de Voorhoede der *Franfchen* attaqueerde , en alles met de grootfte dapperheid , gepaard met een wys beleid , in 't werk ftelde , om de overwinning te behaalen , maar door den *Engelfchen* Admiraal niet onderfteund wordende , gedwongen wierd , na een fterk verlies geleeden te hebben , de *Retraite* te verkiefen.

Deeze ongelukkige Zee-flag wierd aan 't kwaad beleid aan den Admiraal TORRINGTON toe gefchreeven , (a) die kort na zyne te rug komft op de *Theems* , in de *Tour* gezet wierd , en den 10 Dec. 1690. voor een Krygs-regt te *Scheernes* , aan Boord van 't Oorlogfchip *Kent* zig regtvaardigen moefte , alwaar behalven *Engelfche* Zee-Officieren die den zelve aanklaagden , den *Hollandfchen* Schout by Nagt GILLIS SCHEY als ook de Capi-

teinen

(a) *Engelfche Hift.* door RAPIN THOIRAS XI D. bl. 99. 115.

teinen TAALMAN en SWAAN verscheenen waren: waar van den eerste, een uittreksel uit zyn dag-verhaal overgeven wilde; dog niet aangenoomen zynde, mondeling zeide.

„ Den Admiraal eenen brief van de KONINGINNE ontfangen hebbende, vergaderde den Krygsraad, dewelke eenparig be-
„ sloot de *Franschen* in gevolge de Orders van 't Hof te attaquee-
„ ren, edoch met dien verstande, dat de Vloot, zo veel zulks
„ doenlyk zoude zyn, zig te Loefwaard zoude houden, om het
„ secours 't welk den Ridder SHOWEL, en den Vice-Admiraal
„ KILLEGREW geleideden, in te wagten; en verders dat wan-
„ neer de *Hollandfche* Scheepen, 't eerst in eene Actie zouden
„ geraaken, de *Engelsche* terstond den Vyand aanvallen zouden.

„ Den 10 July deed den Admiraal Zein tot het Gevegt, de
„ *Hollandfche* Scheepen hieuwen daar op in goede Orde na de
„ *Franschen* toe, maar de *Engelschen* Admiraal bleef middeler-
„ wyl te Loefwaard, eene halve Maan formeerende, waar van
„ de Bogt heel contrarie aan onze Linie was.

„ Deze beweeging die eene groote opening of ruimte tusschen
„ ons en de *Engelschen* maakte, was oorzaak dat de *Franschen*
„ Schout by Nagt met negen Scheepen ons van agteren aanviel,
„ anderfints heb ik geen twyffel, of wy zouden den zege behaald
„ hebben”.

Of nu schoon den Admiraal door partydigheid vry gesproken werd, stoorde zig den Koning WILHELM III aan deeze uitspraak niet, maar bedankte hem, en benam hem alle zyne bedieningen.

De gevolgen van deeze Zee-Slag waren, dat den *Franschen* Admiraal TOURVILLE na deze Overwinning, zo te zeggen in 't gezigt van de *Engelsche* Vloot, verscheide Landingen op de Kus-ten van *Engeland* deede, aan de *Engelsche* en *Hollandfche* handel

veel ſchaaden toebragt, en van deeze laaſten verſcheidene Koopvaardy Vlooten onderſcheppen konde, niet tegenſtaande de dapperheid en goed beleid, van de Capiteinen der *Hollandſche Oorlogſcheepen*, die dezelve convoieren moeſten; waar van tot bewys ſtrekken kan de Actie op de hoogte van Caap *St. Vincent* in 't Jaar 1693 voorgevallen; den Auteur van de *Vaderl. Hiſt.* XVI D. bl. 248 drukt zig dien aangaande aldus uit.

„ De *Engelſche* en *Staatſche* Vlooten waren by tyds in Zee geſtooken, en kreegen eerlang laſt, om de Koopvaardy Vlooten van beide de Volken te geleiden, en te beveiligen.

„ De *Engelſche* Admiraal Rook zonderde zig in Zomermaand met drie en twintig *Engelſche* en *Staatſche* Oorlogſcheepen van het gros der Vloot af, om een groot getal Koopvaardy Scheepen, na verſcheidené Havens in *Spanjen*, en na de *Levant* te geleiden.

„ Een ſterke Voor de wind bragt hem eerlang op de hoogte van Caap *St. Vincent*, daar hy eerſt een gedeelte, en daar na de gantsche Vloot onder den *Grave* van *TOURVILLE* (tagtig Zeilen ſterk zynde), in den mond liep.

„ Men hield terſtond Krygsraad, en beſloot, op 't aanhouden van den Vice-Admiraal van der *GOES*, 't gevegt te ſchuwē, en den Vyand in de Haven van *Faro*, *St. Lucar* of *Kadix* te ontwyken.

„ Dog omtrent ſes uren in den avond, van den ſeventiende van Zomermaand, haalden de *Franſche* Admiraal en de Vice Admiraal der *Blaauwe Vlag*, drie van de agterſte en minſt bezeilde Scheepen in, met twee van welke, gevoerd door de Capiteinen *SCHRYVER* en van der *POEL*, zy terſtond in een hevig gevegt raakten, welk vyf uren duurde.

„ De

„ De twee *Staatsche* Capiteinen sloegen eerst tegen elf; en
 „ daar na tegen zeven Vyandlyke Scheepen, dog werden ein-
 „ delyk, overmand zynde genoodzaakt zig over te geven.
 „ Zy hadden zig zo lang en hardnekkig geweerd, dat de *Fran-*
 „ *sche* Admiraal, den Capitein SCHRYVER naderhand vraagde,
 „ of hy een Mensch ware, of een Duivel?”

Of nu wel de beide Volken van *Groot Brittannien* en de *Vereen-*
igde Nederlanden waar van de bestierderen, uit een groot en
 voornaam gedeelte dier Natien zelfs bestaan, en dierhalven met
 meerder drift en goede uitwerking, de Bron-aderen tot herstel-
 ling van hunne Zee-Magt kunnen openen, en tot wiens gezag,
 zy zelfs het grootste belang en invloed hebben, edoch veel moei-
 ten gehad hebben, om met vereenigde kragten, voor eerst 't
 Hoofd wederom aan hunne Vyanden te bieden, en daar na de
 overmagt te verkrygen, 't welk eindelyk ook, en voornament-
 lyk in 't begin van deze Eeuw by den Oorlog wegens de successie
 van *Spanjen* gevolgt is: invoegen dat men deeze beide Natien
 alleen en by uitzondering, de *Zee-Mogentheden* genoemd heeft;
 zo is 't ligt te begrypen, hoe veel moeite zoo een *Ryk* moet hebben,
 waar van de grootste luister, in de Land-Magt bestaat, en waar
 van het Opperhoofd met zyne Ministers alleen 't bestier voeren,
 om langzamer hand zyne Zee-Magt wederom in den zelven
 bloeiende staat te herstellen, waar in het voor henen geweest is.

't Ontbreekt in diergelyke *Ryken* niet aan schranderere Geesten,
 die zulks wel ingezien en de noodzaakelykheid van dien, aan
 een yder voor oogen gelegd hebben.

Een zeker Auteur die zig niet noemt, van de Krygs-Magt van
Vrankryk sprekende, zegt, het is thans geen Vraagstuk meer, te
 weeten of men zig in *Vrankryk* van Krygs-Magt ter Zee onthou-
 den kan of niet.

Zedert langen tyd is men in 't algemeen overtuigt, dat zonder ondersteuning geen koophandel over Zee zyn kan; en dat het Koningryk zonder koophandel over Zee niet bestaan kan; want van deffels vernietiging, zoude noodzaakelyke de armoede en ontvolking van het Ryk moeten volgen; het geene te zeggen is, het verlies zyner kragten; waar uit dan van zelve vloed, dat men deffels verlooren Zee-Magt moet herstellen.

Maar deze Zee-Magt, op dat ze van nut zy, moet ten allen tyden magtig'genoeg zyn, om deeze onzen handel te ondersteunen, onze *Colonien* te bewaaren, en in voorkomende gelegenheden, onze onderneemingen te Water en te Lande te hulp koomen, en die der Vyanden op onze Kusten of elders te doen verydelen.

Dit is de Zee-magt waar van een yder de noodzaaklykheid erkent; en niet de geene, welke zonder eenige van deeze voordeelen aan den Staat te geeven, alleenlyk veel kosten aan dezelve veroorzaakt, gelyk de geene die *Vrankryk* zedert het begin van deeze Eeuw gehad heeft.

Want de Krygsmagt ter Zee, is ten aanzien van dat *Koningryk*, met een Dyk te vergelyken, om door deffels bedding eene sterke Rivier in te sluiten, welke anderzins, de vette weiden en vrugtbare Landen, van wyd uitgestrekte Provintien overftroomen zoude, en dus dezelve, door deezen Dyk verrykt of geruineerd wordende, na dat zelve wel of kwalyk onderhouden word.

Wanneer men dezelve door een kwalyk begreepen geeft van zuinigheid verzuimt, en de nodige reparatien daar aan niet maakt, doet de Stroom dezelve ligtelyk doorbreeken, dus het Water een vryen doortogt verkrygende, over al elende en verwoesting veroorzaakt, waar door men als dan gedwongen word, denzelven te herstellen, als ook de schaden, die door deffels zwakheid veroorzaakt zyn.

Maar

Maar wanneer dezelve sterk, wel onderhouden, en in staat is, de groote 'magt van de stroom tegenstand te bieden, vergeld dezelve hondert maal de kosten van het onderhoud, door de kostelyke inzameling van vrugten, welke dezelve in alderhande soorten van dingen, gelegenheid geeft te doen.

Maar meer andere, voor myn (zegt de zelve Auteur) hebben de Natie ten dien opzigte verligt, en het blykt, door het Fonds dat men tegenswoordig voor de Krygs-magt ter Zee heeft, dat men in 't algemeen, van deeze waarheid overtuigt is, dat het den Staat verrykt, en in staat stelt, de noodige kosten te doen, om dezelve magtig te hebben; dat om in dit gedeelte zuinig te willen zyn, is, als of men alleenlyk de helft van zyne Landen, hoewel zeer vrugtbaar, bezaaide, om maar in Zaad-Koorn uit te winnen; en dat het by gevolg noodzakelyk is, dat het getal der Oorlogfcheepen, altoos eene evenreedigheid tot de Zee-magt van andere Volkeren hebbe, op dat de Bron-ader van den buitenlandfchen handel, niet t'eeniger tyd geflooten zy: een Bron-ader, welke alleen aan eenen Staat die Rykdommen geeft, welken, denzelve grootendeels zo magtig boven anderen doet zyn.

Een andere fcherpzinnige geeft, ik meene den *Marquis de Sainte CROIX*, of *Santa CROCE* heeft reets te vooren aangetoond in zyn Boek in 't Spaansch beschreeven en naderhand in 't Fransch vertaald, onder den Titul van *Reflexions Militaires & Politiques* enz., hoe noodzaaklyk het zy, voor een Ryk dat veele Zee-Kusten te beschermen heeft, (a) om de Overmagt ter Zee te herwinnen, en wat voor voordeelen voor den Staat daar uit zoude komen te spruiten.

Den-

(a) Dien Auteur spreekt van 't Koningryk Spanjen.

Denzelfde Auteur vestigt zyne gedagten op vergelykingen van Oude en Nieuwere Zee-magten, geeft middelen aan de hand, waar door men zyne Kusten tegens de aanvallen zyner Vyanden, in veiligheid zoude kunnen zetten, in den tusschentyd dat zyne Zee-magt, hoewel langzaamer hand, in zulken staat zoude herstelt zyn, als noodig zy, om met luister en ontzag op Zee te verschynen, en wat middel geoordeeld word, noodig te zyn, om dit oogmerk te bereiken.

Deeze voorwerpen van groot belang zynde, vlyd men zig, dat 't aan veele van onze Landslieden niet onaangenaam zal zyn, dezelve in onze Moedertaal te kunnen leezen, ten dien einde, heb ik uit de Fransche Taal, in het Nederduitsch overgezet de volgende gedagten, betreklyk op de eerste Afdeeling van dit Hoofdstuk.

I. AFDEELING.

De Onderneemingen van in Oorlog zynde Mogendheden verschillende in Magt ter Zee, en't nut der Galeyen.

Indien des Vyands Magt ter Zee in sterkte overtreft, zo dringt men met de Wapenen Landwaard in: maar indien hy daar in zwakker is, breid men de Conquesten op de Zee-kusten of op de Eilanden uit, kunnende men dezelve gemaklyk, door middel der Scheepen behouden.

Deeze kunnen dikwils de reize doen, en de Convoien van Vires of Ammunition met minder ongemak en kosten dan te Land te transporteeren, byzonderlyk indien men een groote Landstreek te passeeren heeft.

In

In den Oorlog van *Sicilien*, waren de *Romeinen*, die meer Land-Magt hadden, meester van 't grootste gedeelte van 't inwendige des Koningryks, en de *Carthaginenfen* de Overmagt ter Zee hebbende, van de meeste der Zee-plaatsen (a).

Eene der redenen die de Heer RONE Generaal Quartier-Meester, aan den *Aarts Hertog ALBERT* gaf, om hem te overreden, *Calais* voor eenige andere plaatsen aan te tasten, was, om dat hy die Plaats beter, door middel der *Spaansche* Zee-Magt behouden konde, die zig toen in een bloeienden staat bevond (b).

De Koning FERDINAND de *Catholique*, Keizer KAREL V, en PHILIPPUS II Koning van *Spanjen*, welke magtiger in Scheepen dan de *Africaansche* Volkeren, en zwakker in Land-magt waren, maakten alle hunne Conquesten op de Kust van *Africa*.

De Vlooten koften veel, en zyn van weinig nüt, wanneer die der Vyanden sterker zyn, dewyl de zwakste dan verplicht zyn in hunne Havens te blyven, alwaar men de Officieren, alsmede het noodig getal Matroozen, tot onderhouding der Scheepen, altoos betaalen moet.

De *Romeinen*, wier Vlooten veel maalen door storm- weér en Zee-Slagen tegen de *Carthaginenfen* geleden hadden, begreepen eindelyk, dat ze tegen de Scheepen van *Carthago* wyken moesten.

Na eene rype overweeging wierd goed gevonden dat de *Romeinen*, voortaan geene andere Vaartuigen op Zee zouden houden, dan die geene die volstrekt, om hunne Kusten te beveiligen, noodig waren (c).

Wy hebben in den Oorlog in 1702. gezien, dat de *Geallieerden*

te-

(a) POLYB. Hist. L. I.

(b) BENTIVOGLIO Hist. van den Oorlog van Vlaanderen.

(c) POLYB. Hist.

tegen de *Fransche* en *Spanjaarden*, het *Fransche* Esquader onder CHATEAU RENAUD en PONTIS, te *Vigo* en *Gibraltar* geslagen hebbende, en de *Franschen* verpligt waren, hunne overige Scheepen geheel op te leggen.

Zo dat ik oordeele, dat men een magtiger Vloot, of in 't geheel geene moet hebben, uitgezondert eenige Galeien, of afgezonderde Scheepen, het zy om de Kusten tegen de Kaapers te dekken, of tot hulp en bystand; dewyl de Galeien des Nagts in stiltens, midden door de Vyandlyke Scheepen kunnen passeeren, om de noodige Transporten na eenige Plaatsen of op de Kusten te doen.

Nut der Galeien, by gebrek van een genoegzame Zee-Magt.

Het zelve is ondervonden, in een Oorlog van *Sicilien*; want hoewel de *Engelschen*, twintig zwaare Scheepen op die Kusten hadden, konden ze nooit verhinderen dat GRIMAN en MONTE MAJOR *Spaansche* Scheepen, by Nagt, van *Itailien* na *Spanjen*, en van d'eene Haven na de andere in *Sicilien* geduurige reizen deden, en 'er Geld en Provifien bragten, die de *Spaansche* Troepen onder den *Marquis de LEDE* benoodigt waren; en dit geschiede niet alleen, geduurende de stiltens in den Zomer, maar ook in den Winter.

Nut der Galeien, zelfs by een sterke Vloot.

Wanneer men zelfs een sterke Vloot heeft, dienen de Galeien om geduurende het Gevegt, stil weer zynde, de beschaadigde Scheepen uit het Gevegt te slepen, en andere in situatie van ataqueeren en vervolgen te brengen.

Zy begunstigen de Landingen, dewyl ze het Land, meer dan de Scheepen naderen, om de Vyanden in de flanck te konnen beschieten.

Het zyn zo veel als beweeglyke en strykende Batteryen, om die der tegenparty te bestryken.

Zy

Zy doen de Transporten van eene Haven, na eene andere nabuurige Haven, met veel meer gemak dan de Scheepen, welken om de Stroomen en Winden ruimer op Zee moeten loopen, en indien deeze door stilte overvallen worden, hebben ze dikwils weeken van nooden, tot het geene de Galeien in weinige uren konnen doen.

Een ander voordeel der Galeien is, dat ze in mooi weer, door kracht van riemen voortgaande, met hun zwaar Stuk Geschut het geen voor uit schiet; de Scheepen der Arrière-garde van de Vyandlyke Vloot van agter in beschieten kan, zo dat deeze dikwils genoodzaakt worden om hun de zyde te moeten toedraaien, om hen door hun geschut te doen afwyken, welke geduurige beweging, en verandering der Zeilen, de Arrière-garde ophoudende, aan onze Avant-Garde gelegenheid geeft, om hen te agterhaalen en te veroveren, of haar op te houden, om hun noodlydende Arrière-garde te hulp te koomen.

II. AFDEELING.

Voordeelen der Zee-Magt.

Een *Vorst* magtig ter Zee, ontgaat de kosten van veele Land-Troupen om de Kusten te beveiligen.

Hy maakt zig zonder tegenstand meester der Vyandelyke Eilanden, snydende hun door zyne Scheepen alle hulp van 't vaste Land af.

Hy maakt aan zyne Vyanden het neemen zyner Zee-plaatsen bezwaarlyk, dewyl hy dezelve van al het benoodigde voorzien kan.

Hy vernielt den handel der Vyanden, en maakt die van zyne *Staten* vry, doende zyne Koopvaarders, door Oorlog Schee-

pen Convoieeren, die zig tot dat einde in Havens verzaamen, alwaar zy zig dan zonder gevaar kunnen begeeven; het geene aan den Staat voordeelig is, wyl de Koopliden meer dan de kosten van 't Convoi betaalen.

De geene die de overmagt ter Zee heeft, maakt met de Neutraale Mogendheeden, alle Commerce Tractaaten zoo voordeelig als hy wil.

Hy houd de meest afgelegene Landen in bedwang, welke het behoorlyk ontzag niet hebbende, en reden hebben een landing of Bombardeering te vreezen.

Want wanneer de Vyanden de onkosten zelfs doen mogten, veele Land-Troupen te onderhouden, zouden zy, indien de Kust wyd uitgestrekt is, het landen nogtans niet verhinderen kunnen, noch dat een gedeelte van hun Land geplundert word, of eenige plaats te zien verrassen, dewyl een Vloot die een plaats met een landing bedreigt, by de eerste gunstige Wind, veel schielyker na eene andere plaats kan koomen, dan de Vyandelyke Troupen zouden kunnen doen, en eer die na de plaats die bedreigt wierd gekoomen waren.

Een ieder begrypt ligtelyk; dat het onmoogelyk is, dat de Vyanden, eene zeer wyd uitgestrekte Zeekust hebbende; alle de plaatsen zoo wel zouden voorzien, en geretrancheert hebben, dat ze, om een landing te verhinderen, geen Troupen van een andere post noodig zouden hebben, om die van de post waar de landing geschied, by te moeten springen en te hulp te koomen.

Men heeft eenigen tyd geleeden, de voorbeelden van 't geene hier gezegt is, nog gezien, 't geene ik in 't kort aanhaalen zal.

De *Engelschen* onderhielden in den Oorlog in 't begin van deeze Eeuw, weinig Troupen in hun Land, niet tegenstaande ze groote be-

be-

beweeingen onder 't Volk te vreezen hadden, indien de *Pretendent* met een maatig getal Troupen in *Engeland* geland had: maar zy stelden het zeker te zyn, dat hun Esquaders geen Convoi van Troupen of Ammunitie zouden laten passeeren.

Ook verhinderde de *Nederlandsche* Vloot den *Pretendent* uit de Haven van Calais uit te loopen, alwaar hy met seftien duizend man in gereedheid was, naar *Engeland* over te steeken, om weder op den Throon te geraaken (a).

In denzelven Oorlog vonden de *Engelsche* en *Hollandsche* Vlooten maar weinig tegenstand, om zig van de Eilanden *Iwica*, *Majorca*, *Minorca* en *Sardinien* meester te maaken.

Dezelve Vlooten gaven met het zelve gemak onderstand aan *Gibraltar* en *Barcelona*, wanneer de *Fransche* en *Spaansche* Troupen dezelve beleegert hadden.

Gedurende denzelven Oorlog vernielden de *Engelschen* en *Nederlanders* den *Spaanschen* en *Franschen* handel, door dien zy Scheepen van de *Spanjaarden* uit de *Indien* komende, veroverden, als ook van de *Franschen* een gedeelte van die, welke op *Spanjen*, *Italien* en in de *Levant* handelden, terwyl de *Engelsche* en *Hollandsche* Koopvaarders ten getalle van tagtig of hondert Zeilen geruist voeren, alleenlyk door eenige Oorlog Scheepen geconvoeyert wordende, door dien die twee Mogentheden zo veel overmagt ter Zee hadden, dat *Vrankryk* zo als reets gezegt is, verplicht was zig te ontwapenen, en van dien tyd af, konde het geringste Esquader der eerstgenoemde zonder eenige vreeze Zee houden.

Niemand is onbewuft wat ontzag de *Algerynen* gedurende
veele

(a) Leven van Koning WILLEM III.

veele jaaren voor de *Franſchen* behouden hebben , zedert dat *LODEWYK XIV* wegens eenig misnoegen tegen dezelve, derzelver Hoofdstad heeft doen bombardeeren.

Amilcar BARCA , Admiraal van de Vloot der *Carthaginenſen* plunderde verſcheide Landen in *Italien* die aan de *Romeinen* onderworpen waren, niet tegenſtaande de *Romeinen* terzelver tyd veel magtiger in Troupen waren (a).

Gedurende den Oorlog der *Geallieerden* in 't begin deezer Eeuw tegens *Spanjen* en *Vrankryk* , gebruikte *Spanjen* veel Troupen om deſſelfs Zeekusten te beveiligen: dit verhinderde nogtans de *Geallieerde* Vloot niet *Gibraltar* te vermeenſteren, en vervolgens de expeditie te *Vigo* uit te voeren, beide zonder behoorlyke deſenſie, dewyl het niet moogelyk was de geheele Kuſt langs Troupen genoeg op ieder plaats te hebben: de Miniſters hadden het grootſte getal na de Poſten gezonden, die 't meeſte voor aanvallen des *Vyands* bloot geſtelt waren.

Wanneer men de overmagt op Zee heeft, maakt men zo te zeggen voor zig en zyne verſte *Geallieerden* een vaſt Land, om de behoorlyke byſtand daar van te ontfangen, en aan hen te geeven, en men beneemt dit gemak aan deſſelfs *Vyanden*, welken onderſcheiden van elkander zyn, afgezonderde Landen hebben; of men verpligt hen, zeer lange en bezwaarlyke marchen te doen, gedurende welke, de helft van hun Leger door ziekten en deſertie wegfmet.

De *Engelſchen* behouden *Gibraltar*, niet tegenſtaande deſſelfs verre aſtand van hun Koningryk.

Reeds is gezegd dat men geen Vloot moet hebben, ten zy dezelve magtiger is, dan die des *Vyands*; maar dit moet verſtaan worden,

(a) POLYB, Hiſt. L. I.

den, indien men niet door een Oorlog te Lande tot de onkosten van een sterke Wapening verplicht word.

Het is in dat geval, dat de *Franschen* het grootste gedeelte hunner Marine reduceerden: want andersins begeere ik niet dat deze stelling plaats hebbe, ten aanzien van Mogendheeden, die, hoewel ze weinig Scheepen hebben, in staat zyn, het getal derzelve in 't vervolg te vermeerderen.

Een Zee-magt word niet eensklaps geformeerd, en een *Vorst* of *Mogendheid* moet niet altyd in die zwakheid verblyven, waar in hy zig veel eer door de nalaatigheid zyner Voorzaaten, dan door 't gebrek der middelen bevind.

Pere DANIEL zegt in zyne Historie van de *Milice Française*, dat tot het begin der Regeering van de *Koningin ELISABETH*, de Zee-magt van *Engeland* haast alleen van Scheepen bestond, welke te *Venetien*, *Genua*, *Hamburg* en *Dantzik* gebouwt, en uitgerust waren.

Hedendaags hebben de *Engelschen* magtige Vlooten.

Dezelve Schryver verzeekert dat de *Fransche* Vlooten eertyds voornaamentlyk uit *Spaansche* Scheepen bestonden, met Spaansch Volk geëquipeert, en dat de Marine onder *LODEWYK XIII.* door de doot des Cardinaals van *RICHELIEU* zoo zeer verviel, dat in 1661 *LODEWYK XIV.* niet meer dan agt Oorlogscheepen had, dat in 1667 'er al festig waren, en dat dezelve vervolgens by de 100 Scheepen van Linie had, behalven een groot getal *Fregatten*, *Branders*, *Bombardeerhoekers* enz. (a).

(a) Hist. de la Milice Française L. 14.

III. AFDEELING.

Middelen om een vervallen Zee-magt te herstellen.

Het is bekend dat de Mogendheden, die heedendaags sterke Vlooten hebben, en die daar in wel de eenigste zouden willen zyn, niet dan met verdriet zouden zien, dat een ander Volk deszelfs Magt ter Zee zoude willen vermeerderen, en op de een of de andere wyze, wel zouden tragten een zulke Vloot nog in derzelver *jongheid* te ruieneeren, ene uitdrukking waar van een Zoon van den Admiraal BYNG zig bediende, van een *Spaansch* Esquader spreekende, 't geen door de *Engelschen* omtrent *Sicilien* ten vollen vernield wierd.

Drie weegen zyn 'er in die omstandigheid in te slaan.

Eerste Middel. De eerste is, de beweegreedenen van een Vreede-breuk met de Zee-Mogendheden te ontveinsfen, en door middel van onderscheidene Negotiatien een Vreedebreuk van hun zyde verhinderen, nogtans in de toerusting met dezelve geest van veinsing voort vaarende.

Tweede Middel. De tweede is, d'eerst groeiende Zee-Magt, niet alle te gelyk aan 't lot van een Bataille te waagen; haar in zoodanige Havens niet te houden, alwaar de Vyanden dezelve met hunne Branders kunnen vernielen.

De Ingezetenen des Lands, die de Vyandlyke Kusten bezoeken, en die spoedige en zeekere tydingen der Toerusting en destinatie hunner Esquaders brengen, wel betalen.

De Scheepen heimelyk vergaderen, om een zwakker Vyandlyk Esquader, 't geen van de anderen afgesneeden mogt zyn, te ver-
raffen;

raffen; en indien de Vyanden met een magtige Vloot in Zee zyn, dat Jaar alleenlyk in de Marine de onvermydelyke Kosten doen, om de Scheepen in verzekerde havens, en maar eenige Fregatten in Zee, wel te onderhouden; op dat de Natie niet geheel op houde, zig in de Zeevaart te oefnen, en om den handel der Vyanden, welke altoos sterk, naar evenreedigheid hunner Vlooten is, tegen te gaan.

Om met te meer voordeel en te minder gevaar te kruiffen, moeten de Kaapers in de Havens van Negotie, met verscheiden Schippers van *Felouquen* en van andere ligte neutrale Vaartuigen Correspondentie hebben, om door hen kondschap te verkrygen, van den tyd dat 'er Vyandlyke Scheepen uit die Haven zonder Convoi in Zee zullen gaan, of dat hunne Kustbewaarders uit gegaan zyn om te Convoieeren, of wel dat ze ten Anker zyn.

Die Schippers moeten een bekende trouw bezitten, en alles zeer geheim houden, om hun te kunnen vertrouwen, op wat Kust of omtrent wat Hoek, zy ieder der Kaapers in zekere tuschen-tyd kunnen ontmoeten.

De Kaapers zullen met hun, wegens de Zeinen van verkenning over een koomen, op dat ze niet vreezen dezelve te naaderen, ze voor Moorfe Fregatten of die van andere Vyanden aanziende.

Het derde en nuttigste middel, 't geen men in 't werk stellen Derde Middel, moet ^{is}, zig met d'een Zee-Mogentheid tegen de andere te verenigen, wyl de Vloot dus onder 't beleid en steun der Vloot, van de *Geallieerden* zal kunnen leeren, zo wel aangaande de Zeevaart, als ten aanzien van 't Gevegt; en geduurende den tyd deezer verbintenis, moet men geen tyd verliezen, om zyne Scheepen en marine te vermeerderen, en in staat te zyn om alleen te slaan, wanneer deeze zamenvoeging geeindigt zal zyn.

Men

Men leert een klein Kind gaan, het zelve onderfteunende, en vervolgens gaat het alleen; op dezelve wyze moet men met een Vloot te werk gaan, die men eerstgeboorene kan noemen.

Wanneer LODEWYK XIV. zyn Marine herstelde, voegde hy zig by KAREL II. Koning van *Engeland* tegens de *Vereenigde Nederlanden*, hy zond dertig Scheepen van Linie onder de Orders van den Grave d'ESTRE'ES by de *Engelsche* Vloot.

Deeze sloegen in 't Jaar 1672. tegen de *Nederlandsche* Vloot, gecommandeert door den Admiraal de RUITER (a).

In

(a) Dewyl deeze actie als ook de volgenden, die door den Auteur aangehaald worden, altoos tegens de *Nederlandsche* Vloot voorgevallen zyn, en dat die actien ingevolge de verhaalen dien aangaande in 't ligt gekomen, met veel lof spreekken van de dapperheid met welke de *Nederlandsche* Vloot tegen hunne doenmaalige Vyanden gestreeden heeft; niet tegenstaande hunne Vyanden hen altoos zo wel in getal van Scheepen, als ook in de grootte van dezelve, in zwaarte en getal van Geschut, en in getal van Manschappen ver overtroffen, zo hebben ze nogtans nooit voor dezelve geweeken, of den fryd zoeken te ontgaan, maar hen altoos trachten te ontmoeten; ook vind men aange-merkt dat de Vyanden zelve in hunne verhaalen gewag maaken van de dapperheid met welke in *Nederlands* Vloot gestreeden wierd.

Ik heb daarom geoordeeld, het niet buiten zyn plaats te zyn, om hier in 't korte aan te merken, hoe deeze actien hoofdzaakelyk uitgevallen zyn, en waar in de magt der *Vyandyke* Vloot als ook die der *Nederlanden* in die Zee-slaagen bestaan heeft, zynde behalven deeze nog veelvuldige actien op andere tyden voorgevallen, want den Admiraal de RUITER (*Leven van de Ruiters* p. 986.) zelve in zeven Oorloogen, meer dan veertig gevechten, en vyftiengroote Zee-slaagen heeft bygewoond.

De Bataille waar van de Auteur spreekt, is den 7de Juny 1672. voor *Soulshazi* voorgevallen; in 't *Leven van de RUITER* werd aangehaald dat de Admiraal de RUITER verklaarde, dat hoewel hy veel Zee-slaagen bygewoond had, nogtans nooit in scherper en langduuriger gevegt was geweest; het zelve duurde van den ogtend tot den avond.

Men zegt dat de *Engelschen* 116 Oorlogsscheepen in getale waren, bemand met 23530 Koppen en 4092 Stukken geschut, behalven dien nog 24 Kitsen.

De *Franfche* Vloot die daar mede vereenigd was bestond in 48 Scheepen, gemonteerd met 11000 Koppen en 1926 Stukken geschut, of gelyk andere willen, waren 'er 33 *Franfche* Scheepen, 8 Branders en 4 Fluiten.

Deeze

In 't Jaar 1673. floeg de *Engelsche* en *Fransche* Vloot vereenigt zynde, weder drie maal tegens die van de *Nederlanden* (a).

Wan-

Deeze Vloot was onder het Oppergebied van den *Hertog van Jork*, de regtervleugel bestond uit *Fransche* Scheepen, onder de *Graaf van ESTREES*, en de Linkervleugel onder de Orders van den Admiraal MONTAGU, *Graaf van LANDWICH*, welke met een of sommige willen met twee van zyne Zoonen, in deezen Slag het leven verlooren heeft.

De *Nederlandsche* Vloot was daar en tegen niet sterker dan 52 Scheepen van Oorlog, 20 Fregatten, 14 Advys-Jagten en 25 Branders.

In dit gevegt verlooren de *Engelschen* 6 Capitaale Scheepen, van de welke drie de *Vlagge* voerden, zynde 'er twee van verbrand, drie gezonken, en een genoomen.

De *Franschen* verlooren twee Scheepen, het eene van 80 Stukken geschut verbrande, en een ander van 70 Stukken is gezonken.

Behalven deeze Scheepen waren van hunne Branders, Kitfen enz. mede wel 20 geruineert.

Van de *Nederlandsche* Vloot wierd een Schip genaamt *Jofua* van middelbaare groote in den grond geschooten, en het Schip *Staveren* Gecommandeert door den Capitein DANIEL ELSEVIER wierd na kloeke tegenweer veroverd.

Het Schip *Westergo*, raakte 's anderen daags by toeval in de brand en is gesprongen; ook zyn negen of tien Branders verbrand, dog niet alle vrugteloo.

Men kan de verdere omstandigheeden van deezen Zee-slag vinden in het *Leven van de Admiraal de RUITER*, het *Leven en Daaden der Doorlugtige Zeebelden*, in de *Vaderlandsche Historie* enz.

(a) De eerste deezer Zee slaagen. is den 7 Juny 1673 in de *Noordzee* voorgevallen; in 't *Leven van den Admiraal de RUITER* vind men dat in de Vereenigde *Engelsche* en *Fransche* Vloot omtrent 150 Zeilen geteld wierden, waar onder tagug of negentig groote Oorlogscheepen en Fregatten waren, onder de Orders van *Prins ROBBERT*.

Daar en tegen bestond de *Nederlandsche* Vloot alleenlyk in 52 Oorlog Scheepen, 12 Fregatten, en 14 Advys Jagten en 25 Branders. Onder de Orders van den Luitenant Admiraal Generaal de RUITER.

By denzelven Auteur word gezegt, dat hem uit een Fransch verhaal, 's daags na den Slag geschreven zynde, gebleeken was, dat de Admiraalen *Prins ROBBERT*, *ESTREES* en *SPROGH* van gevoelen waren, dat de *Nederlanders* zoo veel minder van getal zynde, op hunne aankomst ten eersten zouden wyken, en binnen de banken loopen. Dog het is anders gebleeken, naardien ze de Vyanden in goede Orde verwagteden.

Behalven eenige Branders hebben de *Nederlanders* in deezen Slag niet een enkel Schip verlooren. Dog aan de zyde der *Engelschen* en *Franschen* was 't verlies veel grooter. Een Engelsch Fregat van omtrent 50 Stukken is gespron-

Ee

gen;

Wanneer in het jaar 1675 de *Franschen* meer practyk van de Zee verkreegen hadden, floegen ze drie of vier maalen onder de Orders van den Hertog de VIRONNE, DU QUESNE, ALMERAS en

gen; een Fransch Fregat van 36 Stukken gezonken, le *Foudroyant* van 70 Stukken ook gezonken, als mede nog twee of drie andere Scheepen zonder te weten of het *Engelsche* of *Franschen* waren. En omtrent 8 of 10 van hunne Branders werden verbrand of in de grond geschooten, zonder iets te verrigten.

De tweede Zee-Slag is op den 14 Juny in de Noord Zee voorgevallen, in welke Slag de *Nederlandsche* Vloot weder alleenlyk in 51 Oorlogscheepen bestond, 13 Fregatten, 24 Branders, en 16 Advys-Jagten. Men ziet uit het verhaal van deezen Zee-slag dat de *Nederlanders* geen Scheepen daar by verloorren hebben, dat ze een Vyandlyk Schip hebben zien verbranden, zonder te weten of 't een Brander of Oorlogschip was, en vernooten dat twee van derzelver Scheepen zouden gezonken zyn, en naar dien Slag de Zee verlaattende, na de rivier van *Londen* geweeken waren, daar en tegen bleef de *Nederlandsche* Vloot in Zee, en begaven zig weder op hun oude poft, zynde op de Reede van *Schooneveld*.

De magt der Vyandlyke Vloot vind men by de beschryving niet aangehaald; dog hun magt heeft zeekerlyk geweeft, zo als in den eersten Slag, behalven de geene die ze verloorren hadden of reddeloos waren; ten zy ze door anderen versterkt waren. De Vlooten wierden wederzyds door dezelfde Opperhoofden gecommandeert.

De derde Zee-Slag, is den 21 Augustus by *Kykduin* voorgevallen. De Vereenigde Vloot bestond in 80 *Engelsche* en 28 *Fransche* Oorlog Scheepen en Fregatten, beneevens 22 of 24 Branders, als ook nog eenige Jagten en Kitfen.

De *Nederlandsche* Vloot bestond in 75 Scheepen en Fregatten van Oorlog, 25 Branders en 18 Advys-Jagten, te zamen 118 Zeilen, voorzien met 4312 Stukken Geschut, en bemand met 17452 Matroozen en 2582 Soldaaten. Beide Vlooten hadden wederzyds dezelfde Opperhoofden, in de voorgaande Zee-Slaagen vermeld.

Dit gevegt het welke zeer hevig was, heeft van 's morgens half negen tot 's avonds om agt uren geduurd, wanneer de Vyand afgeweeken is, en van de *Nederlandsche* Vloot tot na Zonnen ondergang vervolgt werd, dus keerden ze weder naar hunne Kusten en Havens, en ruimden de Zee.

Niet een eenig Oorlog Schip wierd aan de zyde der *Nederlanders* vermist of verloorren, zynde zy alleenlyk vier of vyf van hunne Branders quyt geraakt.

Van de *Engelschen* had men een of twee van de grootste Oorlogscheepen zien zinken; en zes of zeven zien branden, zonder dat men weet of het Branders of andere Scheepen waren, ook werd gezegt dat ze ten minsten 8 of 10 Branders verloorren hebben.

en VALBELLE, tegen de Vereenigde *Nederlandsche* en *Spaansche* Vlooten (a).

In

(a) Den Auteur steld hier die Zee-Slaagen in het Jaar 1675. dog de eerste van deze Gevechten bevindt ik voorgevallen te zyn, den 8 January 1676. by het Eiland *Stromboli*.

De *Nederlandsche* Vloot, onder de Orders van den Luitenant Admiraal Generaal de RUITER, bestond alleenlyk in 18 Oorlog Scheepen, waar onder maar twee met 76 Stukken Geschut gemonteerd waren, voorts in 6 Snaauwen ieder met 8 Stukken Geschut, en nog 4 Branders en twee Behoefte-Scheepen, benevens een *Spaansche* Oorlog Schip van 50 Stukken en 300 Koppen; 9 *Spaansche* Galeien, die ook by de Vloot gekomen waren, zyn wegens harde Wind, den dag voor den Slag, naar het Eiland *Lipari* geloopt.

De *Fransche* Vloot was omtrent 30 Zeilen sterk, onder de Orders van den Luitenant Generaal du QUESNE, waar onder 20 of 24 Scheepen van 50 tot 80. Stukken Geschut, 4 Branders, een Galjoet en een Sary, zo dat deeze Vloot, die der *Nederlanden* niet alleen in getal, maar ook in grootheid van Scheepen, veelheid en zwaarte van Geschut merklyk overtrof; ook waren de *Nederlandsche* Scheepen veel zwakker bemand, dan die der *Franschen*.

In dit Gevegt, het welke s'morgens te 10 uren begonnen heeft, en 's avonds eindigde, wierd wederzyds met veel kloekmoedigheid gevechten. 's Avonds zag men van Boord van den Admiraal de RUITER een groot *Fransch* Oorlogschip zinken, andere willen, dat 'er nog een tweede zou gezonken zyn, en dat 'er verscheidene zodaanig gehavend waren, dat 'er in langen tyd geen dienst van te verwagten was.

Van de *Nederlandsche* Vloot, heeft het Schip *Effen*, met 50 stukken gemonteerd, verscheide Schooten onder water gekreegen, en wierd door twee Galeien (welke alle 9 na het einde van 't Gevegt weder by de Vloot gekomen waren) na een Haven gesleept, dog dit Schip is s'anderen daags s'morgens gezonken, bevorens het een Haven heeft konnen bereiken.

Men vind (in 't *Leven van de RUITER*) nog aangemerkt, dat men twee of drie dagen daar na gewaar wierd, dat de *Fransche* Vloot met 12 kloeke Scheepen, van 50 tot 84 Stukken Geschut voerende, zedert deezen Zee-Slag wederom versterkt was; en zig nogtans in geen tweede Gevegt wilden inlaaten, maar zyn om het Eiland *Sicilien* heen geloopt, en eindelyk den 21 January binnen de Haven van *Messina* gekomen.

Daar en tegen bestond de *Nederlandsche* Vloot in niet meer dan 12 Oorlogschepen en 5 Fregatten, en de *Spaansche* Oorlogschepen, die 's daags naar deze Bataille by de *Nederlandsche* Vloot gekomen waren, bestonden in 4 Oorlogschepen en 5 Fregatten, zo dat de Vyand door 't getal en de groote zyner Scheepen, de veelheid en 't zwaarder Geschut, de vereenigde *Nederlandsche* en *Spaansche* Vloot wel vyftig ten hondert overtrof.

In het jaar 1677. verbrande de *Grave* d'ETREES veertien *Holland-*

De *twede* Actie is den 22. April van het zelve Jaar, in 't gezigt van den berg *Aetna* voorgevallen.

De *Fransche* Vloot bestond in 25. Scheepen van 64 tot 96 Stukken, 4 Scheepen van 50; een van 40, en een van 30 Stukken, te zamen 31 Oorlog Scheepen, beneevens nog eenige mindere Fregatten en Branders, volgens een nette lyst van deeze Vloot was dezelve met 10665 Koppen bemand, en met 2172 Stukken Geschut gemonteerd.

Die Vloot werd door de Heer du. QUESNE gecommandeert, in vier Esquaders verdeelt, werdende de drie Esquaders door den Luitenant Generaal d'ALMERAS, de *Marquis* de PREUIL en GABARET gecommandeert.

De *Nederlandfche* Vloot bestond in 17 Oorlogfcheepen en Fregatten; 6 Snaauwen, 4 Branders en twee Behoeft-Scheepen, deeze Vloot was alleenlyk met 852 Stukken geschut gemonteerd, en omtrent 4500 Matroozen bemand, waar by nu de *Spaansche* Scheepen zig gevoegt hadden, ten getalle van 10, maar zy bekenden zelve dat van de tien maar vier of vyf bekwaam waren om veel dienst van te trekken; dog 7 of 8 Galeien konden te pas komen, de reddelooze Scheepen weg te slepen.

Deeze Bataille begon s'namiddags te vier uren, dog na dat ruim een half uur van wederzyden zeer hevig gevuurd was, wierd den Admiraal de RUITER gekwetst, aan welke wonde hy ook den 29 April overleden is. De *Spaanschen* werd gezegt, dat wel hevig schooten, dog door te grooten afstand, het van weinig vrugt was, nogtans kwamen zy naderhand wat af, en omtrent zeven uren weeken alle Vyandlyke Scheepen, keerende de Spiegels van hunne Scheepen na de *Nederlandfche* Vloot, welke hun tot agt uren vervolgt hebben.

De *Nederlandfche* Vloot heeft in deeze Actie, niet tegenstaande de groote overmagt van hun Vyanden geen Schip verlooren, maar twee waren zo reddeloos geschooten, dat ze door Galeien na *Saragoffa* moesten gesleept worden. De geheele Nagt hield de *Nederlandfche* Vloot het dryvende, 's morgens vroeg zag men de Vyandlyke Vloot naauwlyks van de Steng. Vervolgens zeilden de *Nederlandfche* Vloot na *Saragoffa*, en naderhand na *Palermo*, om 't geen beschaadigt was, weder te herstellen, en zig van alles zo veel mogelyk te voorzien.

Ondertusschen kwam de *Fransche* Vloot in 't laatst van Mey weder in Zee, onder de Orders van den Hertog de VIRONNE.

Hunne Vloot bestond in 28 Oorlogfcheepen, 9 Branders en 25 Galeien, met deeze Vloot kwamen ze den eersten Juny in 't gezigt van *Palermo*, om die der *Nederlanden*, aldaar in de Baay te attaqueeren.

Dit was de *derde* Zee-flag waar den Auteur van spreekt; in deezen slag wierd het *Spaansche* Admiraals Schip verbrand, als ook het Schip *Steenbergen*, dit laatste.

landsche Scheepen te *Tabago* (a).

In

laatste dryvende, heeft nog twee *Nederlandsche* Scheepen genaamt de *Vryheid* en *Leyden* doen verbranden; nog zyn 'er drie van de *Spaansche* Scheepen verbrand, als ook twee van hunne Galeien.

Men heeft zig niet te verwonderen over de rampen, die in deezen slag, aan de *Nederlandsche* Vloot zyn overgekomen, wanneer men zig maar voorstelt, hoe veel dezelve reets in de twee vorige Zeeslagen geleden had, en dat in een gevecht, alwaar ze niet van al het geene ze benoodigt was, na behooren konde voorzien worden, daar en tegen hunne Vyanden in dien tusschen tyd alles weder konden bekoomen, en hunne Vloot nog magtiger was, dan in de laatste voorgevallen Bataille.

(a) In 't *Leven en Daaden der Doort. Zeebelden* vind men een Brief van den Commandeurs JACOB BINKES, gedateerd 22. Maart. 1677. aan de *Prins van ORANGE* geschreeven, waar in gemeld word, hoe de *Franschen*, niet tegenstaande hunne zeer groote overmagt, nogtans genoodzaakt zyn geworden, na zeer zwaar verlies af te wyken.

Men vind volgens een nette Lyft, de wederzydsche Magt, al volgt.

<i>Fransche Scheepen.</i>		<i>Nederlandsche Scheepen.</i>	
St.	K.	St.	K.
Le Glorieux	72 — 445 verbrand.	De Bescherming.	40 — 153 aan Str.
Le Defendant	62 — 380 Gr.en.Bez.	Prov. van Zeeland.	44 — 148 Id.
	Maft over boord.	't Huis te Kruin-	
Le Pretieux	58 — 350 aan Strand	gen.	56 — 128 verbr.
L'Intrepide	50 — 320 genomen.	Middelburg.	36 — 83 Id.
Le Galand	50 — 300 Gr.Maft en	Popjesburg.	24 — 52 Id.
	Steng verlooren.	De Goude Star.	28 — 74 Id.
Le Marquis	48 — 300 verbrand.	L'Alcion, (Fran-	
Le Merillon	46 — 260	sche Prys)	24 — 25 Id.
Le Icus	38 — 250	't Wapen van Ley-	
Son van Africa	36 — 240	den.	34 — 73 Id.
Le Laurier	38 — 240		
Een Brander, in 't inkomen		<i>Amm. en Vi&. Scheepen.</i>	
aan stukken gestooten.	25	Duc de Jork.	26 — 35 Id.
Twee Snauwen, d'eene		De Goude Munnik.	31 — 25 Id.
verbrand.	50	De Zaayer, een Brander.	13 Id.
Compagnien Soldaten,	450	De Fortuin, een Advys-	
jonge Edellieden, en		jagt.	25 Id.
planters van d'Eilanden.	400		
	4010		834

Uit deeze Lyft kan men zien, met wat geringe magt de *Franschen*, waar van een gedeelte geland waren, nogtans zyn afgeslaagen.

Naderhand zyn de *Franschen*, den 6 Dec. van het zelve jaar wederom in 't gezigt van *Tabago* gekomen, met een Vloot van 12 groote Scheepen, 4 Branders en zo veel Fluiten, of mindere Vaartuigen, zo dat ze in 't geheel 22

In 't jaar 1689. floeg den *Grave de CHATEAU RENAUD* Luitenant Generaal met vier en twintig *Fransche* Scheepen een gelyk getal *Engelschen* gecommandeert door den Admiraal HERBERT (a).

Hier

Zeilen waren. Zy landeden ten eersten met omtrent 2000 Soldaten; het *Fort* was daar en tegen maar met 350 Man bezet, welke een dappere defenſie beloofd hadden; den 12 Dec. begon de attaque der Vyanden, welke met beeter Geschut en meerder Mortieren voorzien waren, dan die in 't *Nederlandsche Fort*. Dien zelve dag 's middags deed een Bombe het Kruit-Magazyn in 't *Fort* springen, waar door alles in een puinhoop veranderde, en den Commandeur BINKES en veele anderen, hun leven verloor, zo dat de verovering van het Eiland daar op ten eersten volgde. Eenige secours uit *Holland* gezonden, was nog niet aangekomen. Drie Scheepen die 'er nog waren, lagen met eenige manschap voorzien, tusschen het strand en eenige wrakken der verbrande Scheepen, om voor te komen geabordeerd te worden, dog na 't Springen van 't *Fort*, wierden dezelve verlaaten, eenige gaven zig aan de *Franschen* over, andere hebben zig in 't Bosch begeeven.

Ter zelve tyd waren vyf Scheepen (den 1 Aug. tot secours van 't Eiland, uit *Texel* gezeild,) in 't gezig van *Tabago*, gecommandeert door den Capitein BAREND HALS, waar op ruim 70 Perſoonen het geluk hadden, aan Boord te raaken, en den 9 April 1678. in *Texel* te koomen.

In de *Vaderlandsche Historie* vind men het volgende aangaande, de eerste attaque der *Franschen* gemeld. De Graaf d'ESTREES zeilde naar het Eiland *Tabago*, raakte aldaar in Lentemaad in een hevig gevegt met den Commandeur BINKES, verscheide van de *Nederlandsche* Scheepen wierden in brand geschooten of vergingen door hun eigen vuur. Het Schip *Kruiningen* gecommandeert door den Kapitein ROEMER VLACK was door twee *Fransche* Scheepen, waar onder dat van d'ESTREES zelve was, aangetaft. De Capitein zig in gevaar ziende, van veroverd te worden, vraagde na de Kruidhoorns, dog die zo ras niet konnende bekoomen, deed hy de Konstapel een Tonnetje Buskruid op het Dek brengen, en straks daar na zag men de Brand agter de Mast opgaan, 't Schip van de Capitein VLACK en de twee *Fransche* Scheepen vloogen eerlang in de Lugt. Dog 't Scheeps-volk bergde zig, ten minsten gedeeltelyk, den Capitein heeft in deeze actie verscheiden wonden bekoomen, dog is daar aan niet overjeeden. Maar heeft nog tot het Jaar 1703. den Staat der *Vereenigde Nederlanden* met veel lof gedient, deeze was Grootvader van den thans in *Nederlandsche* dienst zynde Schout by Nagt ROEMER VLACK, onder welke nog authentieke stukken van het hier aangehaalde beruften, D'ETRE'S werd eindelyk genoodzaakt het Eiland te verlaaten, en met merkelyke schade te rug te keeren.

(a) Deeze Actie is den 1 May 1689 in de Baay van *Bantry* voorgevallen.

Den

Hier hebben we gezien, de *Franschen* hunne Zee-magt in goede staat stellen, zonder zig in gevegt te begeven; daar na zig met de *Engelschen* voegen tegens de *Nederlanden*; vervolgens alleen tegens de *Spanjaarden* en *Nederlanders* vegten, en eindelyk ook tegen de *Engelschen*.

Maar wanneer de *Fransche* Vloot door onderscheidene Victorien ervaring gekreegen had, heeft zy tegen de Vereenigde *Engelsche* en *Nederlandsche* Vloot geslagen, en in 't jaar 1690. de Bataille by *Bevesier* onder de Orders van den Vice Admiraal *Grave de TOURVILLE* naderhand Maarschalk van *Vrankryk* gewonnen (b).

In

Den Admiraal HERBERT ontdekte den 29 April den *Grave* de CHATEAU RENAUD op de hoogte van *Kingsale*, leggende met zyne Vloot ten Anker, bestaande uit agt en twintig Scheepen van sestig en zeventig Stukken Canon, vyf Branderen en veele Transport-Scheepen, die vyf duizend Man in *Ierland* geland hadden. Den eersten Mey, zo haast den *Grave* de CHATEAU RENAUD, de *Engelsche* Vloot gewaar wierd, welke alleenlyk in negentien Scheepen bestond, waar onder een Fregat genaamd de *Dartmouth* geteld word, rangeerde hy zyne Vloot in Slag-Orde: de Admiraal HERBERT attaqueerde de *Franschen*, en gaf dezelve verscheide laagen, maar den Wind van dezelve niet konnende winnen, en niet in staat zynde dezelve meer te naderen, daar by ziende dat de *Franschen* een al te groote overmagt van Scheepen hadden, begaf hy zig weder op Zee, hebbende niet meer als 90 Man aan dooden verlooren, en twee hondert zeventig gekwetsten bekoomen. De verdere omstandigheeden vind men in de *Engelsche Historie* van RAPIN THOIRAS, D. XI. blad. 57. en by PERE DANIEL *Hist. de la Milice Francoise* Tom. II. L. 14. als ook St. CRUZ van de *Revolten* Hoofd. 61.

(b) Een breedvoerig verhaal van deeze Zee-Slag vind men in d'*Engelsche Historie* van RAPIN THOIRAS D. XI. bl. 99 tot 115. alwaar veele aanmerkingen gevonden worden, wegens d'oorzaak dat de *Nederlandsche* Vloot in die Zee-Slag zo veel geleden heeft.

Ook vind men de omstandigheeden van die Zee-Slag in de *Vaderlandsche Historie* D. XVI. bl. 110, en in 't zelfde Deel bl. 171, het verhaal van een andere Zee-Slag in 't jaar 1692. omtrent *Caap la Hogne* voorgevallen, waar in de Vereenigde *Engelsche* en *Nederlandsche* Vlooten een volkomen Overwinning op de *Fransche* Vloot behaalde.

In 1704. floeg de *Grave van Toulouse* tegen die zelve Natien voor *Malaga* (a).

Laastelyk zou men nog onder de Voordeelen van de Zee-magt reekenen kunnen , dat de Eilanden welke niet zeer verre af gelegen zyn, van de Landen eener *Mogenheid* die meester ter Zee is, kunnen aangezien worden als vereenigt aan zyn Land te zyn, vermits de Scheepen gelyk als een Communicatie brug dienen.

II. H O O F D S T U K.

Noodige Preparatien tot Inscheeping en Landing van Troupen. Hoe alles uitgevoerd moet worden. Eerste Expeditien van eene Armée die geland heeft.

§. I.

Angetoond zynde, dat men, om den Oorlog op Vyandelyke Zee-Kusten te voeren, de overmagt in Oorlogfscheepen moet hebben; dan in die onderstelling voortvaarende, laat ons

(a) Na dat de Vereenigde *Engelsche* en *Nederlandsche* Vloot *Gibraltar* bemagtigd hadden, zeilden dezelve de Middellandsche Zee weder in, ontmoeteden de *Fransche* Vloot onder den *Grave van Toulouse* op de hoogte van *Malaga*, raakte 'er den dertiende van Oogstmaand slaags mede. De *Engelschen* vielen op 's Vyands voorhoede en middeltogt aan. De *Nederlanders* raakte in een hevig Gevegt met des Vyands agterhoede, de stryd duurde eenige uren, en werd door de Nagt gescheiden. De *Franschen* te veel geleden hebbende, om het Gevegt s'anderendaags te hervatten, weeken zwaar beschaadigt na de Haven van *Toulon* te rug, zy beweerden nogtans, dat zy eenig voordeel op de Bondgenooten gehad hadden. *Vaderl. Hift. D. XVII. bl. 225.*

ons de middelen zoeken om Transport-Scheepen te bekoomen.

Indien men 'er genoeg in zyne eigene *Staat*en en in die zyner *Geallieerden* heeft, huurt men geene vreemden, om uit zyne Landen en die zyner *Geallieerden*, zulk een groote zomme als zodanig een bevrachtinge kost, niet te doen uitgaan.

Boven dien, de Vaartuigen die van denzelven *souverain* afhankelijk zyn, zullen met veel meer trouw dan de vreemde, dienen; gelyk men zulks door een voorbeeld der *Engelschen*, zien kan, het geene door den Auteur op een andere plaats aangehaald word (1).

Wanneer men in zyn eigen Land, en in dat, zyner *Geallieerden*, geene Scheepen genoeg tot het Transport heeft; moet men hulp by andere Natien zoeken, nemende de volgende voorzorge.

Men moet te gelyker tyd aan de *Consuls*, die men in de verscheidene Havens der *Neutrale* Landen heeft, of aan Perfoonen waar mede men in briefwisseling is, en die men kent trouw en geheim te zyn, schrijven.

Deeze zal men order geeven, zo veel Scheepen als zy kunnen, 's Maands te bevrachten, en na een zekere bepaalde Haven in een bepaalden tyd, onder voorwendzel van eenigen byzondere handel, te zenden.

Terwyl men dezelve maatregelen in de Havenen van den *Souverain* zelfs neemt, zullen de Oorlogsscheepen zig op onderscheidene Kusten verdeelen, om de Scheepen welke zy zullen ontmoeten, aan te houden, en op zyn eigen Kusten te geleiden, alwaar men met de Schippers wegens de vragtpenningen zal over
een

(1) P. DANIEL, Hist. de la Milice Franç. Tom. II. L. 14.

(2) St. CRUZ van de Revolten H. 61.

een komen, en men zal hun zo veel moogelyk verpligten, om eenig ryk Koopman van hun Natie, of van hun kennis binnen 's Lands woonende, voor hun borg te zyn; of tusschen die en een uit derzelve Natie zullen voor elkander borg zyn.

In dit alles moet men met omzigtigheid en zagtheid te werk gaan, al zoude het wat meer geld kosten; op dat men van geenlei geweld beschuldigt kan worden; en om voor te komen, dat de geene die deeze Neutrale Scheepen, of van Vrienden bevaaren, zig niet beklagen, en hunne Souvereinen daar door beledigt worden.

Wanneer een Schipper aankomt, en zyne by zig hebbende Koopmanschap, niet kan verkoopen, moet men hem een Pakhuis geeven, om dezelve daar in te bewaaren: en dewyl de Eigenaars der Pakhuizen in diergelyke gelegenheden buitenspoorige huuren vragen, zal men dezelve op een redelyke prys bepaalen.

Ik onderstelle dat men geene Scheepen zal bevrachten, welke wegens ouderdom, of kwalyk in agt genomen zynde, meer gevaar dan ordinair om te verongelukken, onderhevig zyn, en ook die geen kragt van Zeil zouden kunnen voeren, om de koers met andere te volgen.

Ook word onderstelt dat men in de Certe-party der bevrachting, niet vergeeten zal de Clausule, dat yder Schip naar maate van zyn groote, verplicht zal zyn, een zeker getal Matrooßen te houden, en voor dezelve mond-behoeften voor zoekere daagen te hebben.

Het is raadzaam, om in een zelfde tyd de Scheepen zyner *eigene Landen*, die der *Geallieerden* en die der *Neutrale Landen* te bevrachten, en de Scheepen die men in Zee vind aan te houden; dewyl de onkosten zo veel te minder zyn zullen, in evenredigheid van den minderen tyd, die 'er verloopē zal, zedert dat men begon-

gonnen heeft, tot den tyd dat het geheele Convoi vergaderd is.

Men moet ten aanzien van 't begin, ingevolge de maand, waar in men de inscheeping meent te zullen doen, in agt neemen, of 'er meer toevallen te vreezen zyn, om, wegens de ver hinderingen, welke veele dier Scheepen kunnen te rug houden, de onderneeming uit te stellen, of om zig bloot te stellen, een of twee maanden meer huur te betaalen, ondertusschen dat de Troupen, Mondbehoeftens, Artillerie, Amunitie en andere noodige voorbereidfels tot de onderneeming die men voor heeft, alle in de Haven die tot het vertrek gesteld is, aangekoomen zyn.

§. II.

De onderneeming diend niet voor de maand Mey te geschieden, nog na de maand September uitgesteld te worden, dewyl men in de andere saisoenen, veel Storm heeft, en eens kwaad weer hebbende, raaken de groote Convoien verstrooit, zo dat ze in veele daagen niet weder by een kunnen koomen, en daar door in gevaar door kleine Vyandelyke Esquaders genoomen te worden.

De Paarden lyden veel, en 't is gevaarlyk, zig in die Saisoenen aan opene Stranden te begeeven, alwaar nogtans een Landing veel gemaklyker gedaan word, gelyk men haast zal doen zien.

POLYBIUS berispt de *Consuls* M. EMILIUS en SERVIUS FULVIUS zeer, zig in een tyd der Maan, aan Stormen onderheevig, in Zee begeeven te hebben, en nevens de Kust van *Sicilien* heen gelopen te zyn, alwaar 294 *Romeinsche* Scheepen door kwaad weer verongelukten (1).

De Vloot van PHILIPPUS II. *Koning van Spanjen* had geen
beeter

beeter lot , wanneer zy zig op de expeditie tegens *Engeland* in Zee begaf , tegen het oordeel van wyze en ervaarene mannen , welke radeden om een gunstiger Saiſoen af te wagten (2).

§ III.

Men behoort veel op te letten in de keufe des Perſoons , wien men de beſtiering om alles in gereedheid te brengen geeft ; de eene of andere mag oordeelen , dat hem die ſchikking toekomt , maar het is de Acte nog het Ampt niet , die alleen de wetenſchap geeft ; indien hy in diergelyke Commiſſie niet ervaaren is , wat vertraaging , verwarring , miſſlagen en bederf kan daar door niet veroorzaakt worden ? dewyl hy , willende het oordeel van een ieder aanneemen , zo veele gedagten als perſonen zal vinden.

Hy zal heden veranderen , wat hy 's daags te vooren gedaan heeft.

Hy zal het nodige van het overtollige niet onderſcheiden , en dus onnoodige koſten maaken.

Indien hy integendeel zig tot de zuinigheid begeeft , zal een proces ontſtaan , wegens ieder zaak die onvermydelyk noodzaaklyk is.

Behalven dien , indien hy niet by de Legers of Vlooten geweest is , zal het niet moogelyk zyn , dat hy de onvermydelyke fatigues , van Wind , Regen en Zonneschyn , kan uithouden , om te zien hoe alle deſſelfs Orders aan de *Werven* , *Arsenalen* en andere onderſcheiden Poſten uitgevoerd worden ; en hy zal verdwaalen in de ongelooflyke Lyſt van Handwerkslieden , Schippers van Transport Scheepen , Officieren ter Zee , en te Lande , en van die der Regimenten die ingeſcheept worden.

Ik

(2) STRADA de Bell. Belg.

Ik geloove dan, dat men geen *Intendant Generaal der Marine* hebbende, het noodig zy, het opperbewind dier inscheeping aan 't Opperhoofd ter Zee te geeven, geholpen door een ervaren *Minister der Finantie*, of aan eenig *Intendant van Oorlog* die reets by andere inscheepingen is gebruikt geweest, en die van een sterke Constitutie, arbeidzaam en niet inhaalig is; dewyl 'er gelegenheden genoeg gevonden worden, door 't werk vermoeid te raaken, of om zig door gierigheid te laten overwinnen.

De *Opper Intendant* der Inscheeping, wie hy mooge zyn, moet zig een goed getal Officieren ter Zee, en van de Artillery, als ook Commissarissen verkiezen, om hem met uitsluiting aller andere beezigheden te helpen.

Hy zal ieder dier Perfoonen, niet meer dan met eene zaak belasten, by voorbeeld, het geene alleenlyk het *Timmerhout* aangaat, het *Tzer*, de *Vaaten*, de *Levensmiddelen*, de *Cingels*, de *Touwen* enz. dus dat ieder maar met een zoort van Handwerklieden van 't zelve Ambagt te handelen heeft.

Hy zal een nette rekening houden van al 't gene hy laat maaken, en voor wien, en van al het gene ontbreekt, ingevolge de quantiteit van ieder zaak, waar mede hy belast is.

Men geeft aan ieder van deeze, twee of drie Personen van een minder rang, om onder hun Orders te dienen, en men zal daar toe heel werkzaame Menschen verkiezen, die leezen en schryven kunnen.

Die eerste *Helpers tot de Inscheeping* (indien 't geoorloofd is hen zo te noemen) zullen zig alle avonden op een zeeker bestemd uur ten huize van den *Opper Intendant* begeeven, om hem verslag te doen van den staat waar in zig de zaaken bevinden, waar mede zy belast zyn.

De *Opper-Intendant*, na alles, wat hy voor zyn eigen Arrangement zal noodig oordeelen, aangetekend te hebben, zal aan ieder zyne Orders van 't geene hy doen zal schriftelyk geeven; en indien 't het uitdeelen van eenige dingen aangaat, zal de geene aan wien dezelve gegeeven zyn, zyn receptiffen agter de Order fchryven.

Tot de fpoedige uitvoering van zeekere Orders, die dikwils geduurende den geheelen dag, noodzaaklyk zyn te geeven, zal de *Opper-Intendant* zig eenige uren 's morgens en 's namiddags op de gewoone plaats der Infcheeping in de Haven onthouden, verzeld van zyn Secretaris, eenige Sergeanten en Ordonnantie Sloepen; welken hem de Opperhoofden der Vloot, en der plaats zullen geeven, om na de Scheepen te zenden, om de Helpers of andere Perfoonen, die hy noodig mogt hebben, te doen haalen.

§. IV.

Men onderftelt, dat 'er bevoorens men transport Scheepen zoekt, orders in onderfcheidene Havenen zullen gegeeven zyn, om zo heimelyk als moogelyk, de noodige toebereidfelen tot de Infcheeping die men voorgenoomen heeft, in gereedheid te brengen; en dat dezelve door de eerftgehuurde Scheepen, in de Haven tot het Rende-vous bepaald, gebragt worden.

Maar wanneer het project eens aan den dag geraakt is, en dat men opentlyk te werk kan gaan, moet men geen oogenblik tyd verliezen, om de toebereidfelen te verhaaften, dewyl ze altoos meer tyd vereifchen, dan men zig verbeeld, wegens de groote en talryke verfcheidenheid van zaaken, waar in ze beftaan; te weten, in *Troupen*, *Artillerie*, *Ammunitie*, *Levens middelen*, *Timmerhout*, *Spykers* voor de *Haarden*, de *Etenskaffen*, de *Brit-*
fen

jen voor de Soldaten, *Gemakken*, *Singels* tot de inscheeping der Paarden en andere; *Ringen* en *Touwen* om de Paarden met de *Singels* te ondersteunen; *zwaare Planken* en *zwaare Spykers* om de plaats waar de Paarden staan, te voeren, *Schaape-Vellen* om voor te komen dat de Borst en de Staart niet schaaven; *Netten* om het strooi in te doen; *Emmers* voor de Paarden om uit te drinken; *Pompen* om het Water te pompen; *Maaten* en *Gewigten* om de randsoenen te verdeelen, indien de Schippers dezelve, volgens overeenkomst, niet bezorgen moeten; *Bruggen* om de Ruitery in te scheepen, *Vriesche Ruiters* om de eerste Infantery die geland is, te dekken (a), *Sloepen*, zo als in dezelve hier naar beschreeven worden, om de ontscheeping in 't Landen te verhaasten.

Het is voor al noodzaaklyk by tyds voorraad van Watervaten te maken, welke ik altoos by de Inscheepingen heb zien ontbreken, voornamelyk wanneer 'er veel Ruitery is.

Ook word onderstelt dat men van *Medicynen*, en alles wat tot Scheepen voor Hospitaal dienende, noodzaaklyk is, voorraad zal gemaakt hebben; en dat op ieder der andere Scheepen eenige voorraad, van de meest nuttige dingen zal zyn, gelyk als op de Scheepen waar in de Ruitery is, Planken, Spykers, Ringen, Singels en Touwen.

Een

(a) De *Vriesche Ruitery* zo als dezelve gewoonlyk gemaakt worden, zouden in de Scheepen kunnen geborgen worden, hoewel niet zonder veel onmak te geven, en veel plaats te neemen; dog in het land, zoude het voor al zeer ongemaklyk zyn, om dezelve met de Sloepen te Transporteeren, om welke redenen dezelve behooren gemaakt te zyn, dat ze uit malkander kunnen genomen worden, op zo eene wyze, dat ze zonder eenige moeite en in een oogenblik tyd, op de begeerde plaats weder in een gevoegt kunnen worden; op deeze wyze dezelve vervaardigt zynde, zouden ze by andere gelegenheden, ook van nut kunnen zyn.

Een der wezendlykste voorzorgen is, *ervaarene Stuurlieden* te hebben, die de Kust, welke men houden moet, en daar men landen wil, wel kennen: want behalven de Pools hoogte, is 'er buiten dien veel aan geleege, zèekere kleine omstandigheden wegens de Plaats, en 't Strand, Rede of de Haven, te kennen, die men dikwils op de Kaart niet vind.

De *Romeinsche* Vloot, door de Confuls C. SERVILIUS en C. SEMPRONIUS gecommandeerd, liep groot gevaar by 't Eiland *Manningue* te verongelukken, dewyl hunne Stuurlieden de Kust niet kennende, op Zandbanken liepen; zo dat men, om de Scheepen 'er weder af te doen komen, verplicht was de Lading in Zee te werpen (1).

§ V.

De eerste Transport-Scheepen die aankoomen en bekwaam zyn de Ruitery over te voeren, zullen daar toe geschikt worden, wyl 'er meer aan te werken is, om dezelve daar toe bekwaam te maaken.

Men zal 'er in beginnen de gemakken te maaken, de *Etenskassen*, de *Stal-Kribben*, de *Verdubbelingen*, en 'er de *Ringen* aan vast maken.

De groote Scheepen zyn niet zo goed om de Ruitery over te voeren, dan de kleinen, als ook de Barken en Tartanen, die hoog genoeg zyn, op dat de Paarden met hunne hoofden niet tegen 't Dek stooten, en wyd genoeg dat de Menschen vry tuschen twee ryen Paarden kunnen passeeren; dewyl die kleine Vaartuigen het Land meer naderen kunnen, kan men by gevolg de Paarden gemaklyker inscheepen, en deeze hebben in 't ontscheepen een kleiner weg zwemmende af te leggen.

Be-

(1) POLYB. Hist. 1. 1.

Behalven dat, is in die kleine Vaartuigen het luik dicht by alle zyden, waar door de Paarden by gévolg gemaklyker ademhaaling hebben.

Wanneer de kleinheid der Vaartuigen, die geen Dek hebben, alleen plaats geeft, aan de Paarden, het Water, Mondbehoef-ten, en de Menschen, dan voert men het hooy en strooy in netten mede, aan de zyden der Vaartuigen vast gemaakt, op plaatfen waar ze niet beletten de Schooten of ander touw-werk te be- leggen.

Tot *Hospitaal-Scheepen* moet men groote verkiezen, waar in de lugt vry door verscheidene openingen of poorten die men 'er in maakt, speelen kan; en behalven hunne gewoone luiken, moe-ten zy het Dek met *Roosterwerk* hebben, bedienende zig van *Pre- fennings* tegens den regen.

Naar maate dat de Vaartuigen, die voor het *Voetvolk* zullen dienen, aankoomen, maakt men daar ook de gemakken, de Brit- fen voor de Soldaten, de Etens-kaffen, of Kasten om de Mond- behoeften in te bergen, 't geen de Schipper van de Bark of Schip, zomtyds op zig neemt, of door een Officier der Troupen, die mede inscheepen zal, verzorgt word.

De Scheepen voor de Troupen verdeelende, moet men agt geeven den *Land-Heer* geen nadeel toe te brengen, hem van meer Vaartuigen dan noodig zyn, huur doende betaalen; maar men moet ook aan de andere zyde in agt neemen, dezelve zodanig niet met Volk te beladen, datze te ongemakkelyk zyn, en ver- stikke men 'er in het geen veel ziekzens veroorzaakt, voor al indien de reize lang en het in 't Zomer-saifoen is.

Alvoorens de verdeling der Vaartuigen te maaken, laat men een *Revue* voor afgaan, waarschouwende dat men een tweede,
Gg
onder

onder Zeil gaande doen zal, en dat men aan de Capiteinen voor ieder man die aan 't getal, 't geen 'er by de *Revue* aan Land was, ontbreken zal, twee Man zal aftrekken.

Zomtyds scheept men op het zelfde Schip de Vrouwen en Kinderen der Officieren, en Soldaten die 'er op zyn, in; maar gewoonlyk geschied zulks niet, en den *Land-Heer* helpt hun in een Land-streek waar 't goed koop leven is, gevende hun een derde of de helft van de foldy des Vaders of Mans.

Ten aanzien der *Domestiquen* en Paarden der Officieren, maakt men gewoonlyk een reglement.

Men staat aan twee Subalternen een *Domestieq* toe; een aan ieder Capitein; twee aan ieder Major of Overste Luitenant; vier aan ieder Oversten; vyf aan ieder Brigadier, en zeven aan ieder Luitenant Generaal; twee Marketenters voor een Regiment Ruitery, en per Bataillon.

By 't Voetvolk laat men maar drie Paarden in scheepen, een voor den Oversten, een voor den Overste Luitenant, en een voor den Major. De andere Officieren die 'er begeeren te hebben, voegen zig onderscheiden by elkander, om een Tartaan, Bark of ander klein Vaartuig te huuren.

Men kan by de Ruitery niet weigeren een Paard aan ieder Ritmeester, en ieder Subaltern Officier; twee aan den Major en Overste Luitenant, en drie aan den Overste en Brigadier (1).

Na dit gemaakte Reglement, op dien voet, of op een andere wyze, schikt men een Vaartuig voor zeeker getal Compagnien, zodanig, datze niet van twee onderscheidene Corpfen zyn

De

(1) Aan de Officieren der Ruitery kan niet minder toegestaan worden, te mogen inscheepen, dan ze ingevolge de Ordonnantie van den Souverein, verplicht zyn te onderhouden.

De Overfte de Compagnien benoemd hebbende, geeft of zend door zyn Major aan den *Generaal Opper-Intendant* der infcheeping de namen harer Commandanten, benevens die van 't Vaartuig waar op ieder derzelve zig infcheepen zal, als ook die van den Schipper van 't zelve Vaartuig; ter zelve tyd van den Opper-Intendant ontfangende den ftaat der Mondbehoefden en Watervaten die haar moeten bezorgt worden.

Men moet ook agt geeven, dat alle de Corpsen eener zelve *Brigade*, in die Scheepen, welke een zelve divifie van een Efquader volgen moeten, ingefcheept worden; en zelfs zodanig, dat alle de *Compagnien* van een zelfde Corps, in de Vaartuigen gefchikt zynde, door ieder Oorlog-Schip geleid worden; want de Vloot word gemeenlyk in drie Efquaders verdeeld, die de Avant-garde, het Corps de Bataille en Arrière-garde formeerden.

Ieder derzelve, formeerd twee of drie Divifien, van drie of vier Scheepen, en ieder dier Scheepen word door de Transportscheepen gevolgt, die by dezelve naar maate van hun getal en dat der Oorlogfcheepen befcheiden zyn, en waar van de Commandanten de Poft weeten, die ze onder elkander in agt moeten neemen, ingevolge de orders van hun Admiraal, in ieder byzondere omftandigheid, welke zy, ingevolge den wind of de Vyanden, verplicht zyn te houden.

Men belaft geene der ligte Scheepen met eenigerlei Transport, zynde dezelve gefchikt om na de Avant-garde, de Vleugels of Arrière-garde gedetacheerd te worden, en de Scheepen die men ontdekt, te verkennen.

De Officier der *Infanterie* of *Cavalerie* die op ieder Vaartuig Commandeert, zal de mondbehoefden als ook het Water ('t geen om minder tyd tot bederven te hebben het laafte is) dat inge-

fscheept word, onderzoeken; en indien 'er iets is, 't geen de be-
hoorlyke deugd niet heeft, den Opper-Intendant daar van ken-
nis geeven, welke het zelve, hebbende laten onderzoeken, zal
doen veranderen, zonder af te wagten, wat ingebracht zoude
kunnen worden, van den geene, welke zulks verplicht geweest
is, te bezorgen, of vanden Schipper, welke moogelyk bedorven
Mondbehoeftens, die in zyn vaartuig waren, goed koop ver-
kocht, en Vaten met Water in welke Wyn, Oly, Vifch, gezou-
ten Vlees of iets diergelyken geweest is, 't geen het zelve doet
bederven, geleverd heeft.

Het is ongelooflyk hoe veel de Menfchen, en Paarden lyden,
wanneer 't Water niet goed is, en gemaklyk te begrypen, aan
wat walging en ziekten de Troupen onderheevig zyn, indien
men hun bedurven Beschuit, gezouten Vleefch, of Vifch die
verrot is, geeft.

De *Souverein* betaalt voor goede Mondbehoeftens, dus moe-
ten ze het ook zyn. Welke Mond en krygsbehoeftens in de
Vaartuigen moeten geladen worden, naar de Orde dat het een
naar 't ander, het eerst ontscheept moet worden.

Indien de Commandant van ieder Vaartuig vind, dat 'er iets
van de noodzaakelyke dingen ontbreekt, zal hy 'er den Opper-
Intendant-Generaal, of den Capitein van 't Oorlogfchip 't geen
hy volgen moet, kennis van geeven.

De Capiteinen ter Zee fen der Troupen zullen met hun Chef
van 't Esquader, en deeze met den Opper-Intendant der Infchee-
ping over een komen; 't geen veel beter is, wyl als dan de Op-
perhoofden der Esquaders, (om de Transportscheepen te ver-
haaften, en in ftaat tot het vertrek te fteflen), zorg zullen dra-
gen, een Zee-Officier te verkiezen, wien de Schipper van 't

Koop-

Koopvaardy-Schip met geen verdigte zwaarigheden zal ophouden, waar mede zy gewoon zyn den Land-Officieren te misleiden: want, de Schippers zoude niet eerder uit de Haven begeeren te gaan, dan na dat zy alle hunne waaren verkogt of eenigen anderen handel gedaan hebben; veelen zelfs vertrouwen dwaaslyk op het Safoen, en zouden het Kielen en Breuwen van hunne Scheepen wel willen ontgaan.

Een Zee-Officier, die de zorg van de Transport-Scheepen heeft, bied boven dien de behulpzaame hand, wanneer hy hen, zulks noodig oordeelende, met de Sloepen van zyn Oorlog-Schip en met zyn Calfaters enz. te hulp komt; en de Opper-Intendant word minder overstelpst, alleen maar met de Opperhoofden der Esquaders te handelen hebbende, dan wanneer hy ieder Land-Officier, of Commandant van een Vaartuig ten antwoord moet staan.

Men verkiest zekere kleine Vaartuigen voor het Buskruid, om geen al te groote kwantiteit dier ware, welke aan ongelukken van Vuur of een Vonk zo onderhevig is, te wagen.

Wanneer men het Buskruid in 't ruim legt, legt men 'er Planken, op dat het zelve niet vogtig worde.

Men moet in agt neemen dat 'er geen stuk Yzer, digt by de Kruitvaten zy, wyl 'er door het slingeren der Scheepen zomtyds een Vonk zoude kunnen uitkomen; dus fepareerd men de gevulde Bomben door Planken welke voor ieder een soort van kas formeeren. en indien 'er Kruitvaten zyn met Yzere Banden (1) plaatst men 'er tusschen beiden die 'er geene hebben.

Elk weet, dat men om de kleine Vaartuigen te laden, die 't Kruit.

(1) Uit deze woorden zou men moeten denken, dat in *Spanjen* het Buskruit zomtyds in Vaten met Yzere banden gedaan word, anders zou men niet onderstellen, dat zulks ooit geschiede.

Kruit zullen inneemen, dezelve van de andere Scheepen separeert: dat men niet meer toelaat op de zelve Vuur te maken voor het eeten, op te kookken, en dat men 'er maar een Officier op plaatst, om zorg te draagen, dat het zelve in agt genoomen word, en die de Brieven heeft, waar van in § VIII zal gesproken worden.

Dit is ook de reden, dat men 'er voorraad heeft, van gekookt gezouten Vleesch, Worsten, gemarineerde Vifch, Kaas en andere eetwaren, die geen toerigting noodig hebben.

Deeze Vaartuigen moeten altoos op een bepaalde plaats een Wimpel of iets ten teeken voeren; op dat men weete dat zy met kruit gelaaden zyn, en dat geene andere Scheepen, die Vuur op hunne haardsteden en in de pypen hebben; en van dat teeken onderrigt zyn, 'er na by koomen.

De Generaals der Land-Troupen en Vloot, zullen dikwils met den Opper Intendant-Generaal in gesprek zyn, om elkander wederzyds, ten aanzien der noodige Provifien, opzigtlyk tot hunne Ampten, te hulp te komen.

De Admiraal der Vloot zal de Zeinen, welke geduurende de reize en in de ontscheeping moeten gebruikt worden, doen fchryven; en op een afgezondert papier fchryvende het Rende-vous of de plaats der verzaaming voor de Scheepen, die geduurende de reize gefepareerd mogten raaken.

Deeze papieren, welke in de taal der Schippers, die daar van gebruik moeten maaken, gefchreeven worden, zullen op den tyd en wyze als in § VIII zal gezegt worden, overgegeeven worden.

§ VI.

Zoo haast de Regimenten die te Scheep gaan, hunne Ammunitie ontfangen, zullen ze Patroonen vullen, houdende een weinig kruit in de Patroon-tasch, en drie steenen, (die op den Snap-haan is mede in begreepen). (1).

§ VII.

Vooronderstellende dat men, alvorens de Troupen aan Boord komen, in de beste Transport-Scheepen of Oorlog-Scheepen, tot ballast alles wat de Artillerie aangaat, geplaatst zal hebben, (2), en dat ieder stuk Canon zyn affuit en toe-behooren heeft, Dekstukken, eenige Kogels van 't Calibre, en een gedeelte gereedschappen, om in de aarde te gebruiken, en om hout tot fascines te hakken; op dat 'er, in geval de Scheepen door een storm verstrooid raaken, altoos eenige Battery volkoomen is.

Alle die zaaken, welke zo haast men ontscheept, het noodzaakelykft zyn, kunnen op de Oorlog-Scheepen geplaatst worden, welke beter uitgerust zynde, minder hinder van 't kwaad weer hebben, en de laatste zyn, die afgedwaald raaken.

Gelyk mede ondersteld word, dat men ook te vooren, de voorraad der Mond-behoeften, en andere noodzaakelyke dingen heeft doen inscheepen; hebbende van alles een weinig, aan de Divisien van

(1) In deze Paragraphe vervolgt de Auteur, de schikking van Vaatjes en andere kleinigheden, het eenen betreffende, dog wyl zulks op verfehllende wyze, naar de Landen waar in men zig bevind, gereguleerd word, hebbe ik onnoodig geoordeeld, dat Articul hier by te voegen.

(2) De Scheepen die het Canon &c. tot Ballast in hebben, zo als hier gezegt word, moeten nogtans ook zo veel ballast innemen, als nodig zyn zal, na dat die Artillery geloft is, om daar mede Zeil te kunnen voeren.

van elk Esquader doen uitdeelen, op dat niemand daar van geheel ontbloot zy, wanneer eenige Scheepen door kwaad weer van 't gros afraakten. En wat de Troupen betreft.

Voor eerst geeft men hen order, zig tegens zeekeren dag gereed te houden; hunne Equipage ondertuffchen inscheepende, om hen te bevryden van de zelve met zig te draagen; en gedurende welken tyd, de Vaartuigen van plaats veranderen, om zig in de Orde waar in ze na zee moeten, te schikken, waar door men voorkomt, elkander aan Boord te raaken, of wederzyds met de touwen hinderlyk te zyn.

's Avonds voor de Inscheeping, geeft men order, dat 's anderen daags 's morgens, elk Regiment zig op zekere plaats van de Haven of Baai moet begeeven, daar de Sloepen en Booten, zo wel die der Transport-Scheepen waar in ze Scheep zullen gaan, als ook, die der Oorlog-Scheepen van desselfs Divisie, zig meede moeten bevinden.

Elk Regiment verdeeld zynde, in zoo veel Corpfen, als 'er Transport-Scheepen voor 't zelve geschikt zyn, zal men niet gedoogen, dat een dier Corpfen het Vaartuig van een ander neeme, om alle vertraaging en verwarring voor te komen.

Wanneer 'er in de Haven, eene meenigte van kleine Roei-Vaartuigen zyn, geeft de Opper-Intendant 'er eenige aan elk Transport-Schip, om het zelve by de Inscheeping te helpen, moettende de Capiteinen der Oorlog-Scheepen, met dat gedeelte der Transport-Scheepen belast, zorgen, dat een Scheeps Onder-Officier of Corporaal der Marine, in ieder Sloep of Vaartuig zy, om dezelve te verplichten, terstond na 't eerste Transport, aan boord te rug te koomen, weder andere in te neemen, en dus tot het einde toe.

Wan-

Wanneer de Infcheeping in een kleine haven gefchied, houden men die Haven voor de Bruggen der Ruitery, en doet het Voetvolk in de Baai, aan de eene en andere zyde der Haven, infcheepen.

Indien de Scheepen, welke de Paarden moeten overvoeren, geen diepte hebben om de Bruggen genoeg te naderen, bedient men zig van andere kleine Vaartuigen, om de Paarden van de Bruggen na de Scheepen te brengen, zig voegende aan de Leizyde aan Boord.

Men heeft Safoenen dat 'er by dag friffe Winden waaien, en dat het s'nagts ftill word, als dan doet men de infcheeping by Nagt.

Men onderftelt dat voor elk Regiment een Brug, over welke de infcheeping gefchied, bepaald is.

Men behoorde een goed getal derzelve te hebben, wylze weinig kosten, en de infcheeping dus te fpoediger gefchieden kan, want de Paarden, zo lang de Scheepen nog ten Anker zyn, veel lyden en een groote kwantiteit Water gebruiken; dus zou het een groote ongelegenheid veroorzaken, indien 'er een gedeelte ingefcheept was, en de overige niet ingefcheept konde worden, wegens een opgekomen fterken Wind, die aanhield en zomtyds gunftig voor de reife zoude zyn.

De Troupen infcheepende, willen zomwyl eenige die iets van Land verwagten, de laaften zyn, om ingefcheept te worden; en doen aldus aan de Sloepen tyd verliezen. Andere om niet in de hitte der Zon op ftrand te blyven, of om dat ze geduurende deeze beweeging in vreeze zyn, dat 'er Soldaten deferteeren; tragten hunne Compagnien met overhaafting in te fcheepen en maaken zig van alle de Sloepen meester, zo wel van de geene die voor andere, als die voor hun gefchikt zyn.

De Quartiermeesters van die Sloepen, wanneer 'er niemand van Distinctie is, die dezelve Commandeert, zenden hun Volk, om Wyn, Groentens, Vruchten of diergelyke dingen te koopen, en wagten daarom het laatste oogenblik af, vertragende dus het inscheepen der Troupen.

Om dan alle deeze zwaarigheden voor te komen, moeten de Admirals en Generaals by de Inscheeping tegenwoordig zyn.

Dewyl het te vreezen is, wanneer men maar een gering getal Troupen op de Vyandelyke Kusten te gelyk ontscheept, dat ze door een maatig getal Vyandelyke Troupen verslaagen worden, altoorens de Sloepen tyd hebben, een tweede ontscheeping te doen, zo neemt men altoos verscheidene Sloepen boven 't ordinaire getal meede, welken wel vlak zyn, om het Land meer te kunnen naderen, maar nogtans niet zo, dat ze onbruikbaar zyn, wanneer de minste Wind de Zee eenigzins in beweeging mogt brengen.

Zy zullen op het vooreinde hun Stormscherm hebben, in welkers openingen men de Staart- of Steen-Stukjes plaatst, welk Stormscherm men zelfs zodanig zoude kunnen maken, dat het, wanneer men 't op zyn tyd laat vallen, tot een brug by de landing zoude kunnen dienen (a).

Wanneer 't Transport op een verren afstand, of dat het aan een buijg weer jaargetyde onderhevig is, plaatst men die Sloepen in de Scheepen, waar om veele willen, dat ze aan twee stukken zyn, en gemaklyk om aan elkander te zetten: my aangaande, ik zou 'er nog meer van houden, datze kleiner waren, om haar in de zwaarste

(a) In deezen laatste Oorlog zyn door de *Franfchen*, wyde platboomde Vaartuigen gemaakt, waar in 50 Man behoorlyk geplaatst konden worden, behalven het noodig getal roeyers.

fte Scheepen geheel te kunnen plaatfen, waar toe dezelve om plaats te maaken, hunne groote booten, zouden kunnen fleepen.

Men is bewuft dat de Commandeerende Officier der Landtroupen zig in 't Schip van den commandeerenden Officier der Vloot infcheept, om met denzelven in alle onvoorziene voorvallen te kunnen raadpleegen.

§. VIII.

De Infcheeping voleindigt zynde, zullen de Scheepen of andere Vaartuigen, die te vooren hun bepaalden rang waar in zy zeilen moeten, niet hadden kunnen neemen, zig als dan op hun poft begeeven, en op dat elk zig op zyn poft zal kunnen plaatfen, zullen de Oorlogfcheepen zig naar behooren uitbreiden.

Men zal aan ieder Officier, op pæne van Caffatie, en ieder Soldaat of Matroos, op pæne van de Galei of andere Straffe, verbieden weder na Land te gaan, en de Gouverneur der plaats zal agt hebben, om de zulken die dit verbod overtreden hebben, gevangen te neemen, en aan Boord van den Admiraal te zenden.

De Admiraal en Chef zal aan de Vlag-Officieren onder hem, als ook aan de Capiteinen der Oorlogfcheepen, de Orders en Zeilen uitdeelen, in een verzeegeld paquet, met Order, om het zelve niet te openen, dan na dat de Vloot onder Zeil gegaan zal zyn, en in de tegenwoordigheid der Officieren van hunne Scheepen.

Voor de Transport-Scheepen moet een diergelyk Paket zyn, 't geen aanvangelijk aan den Commandant der Troupen gegeven word, die het zelve, na dat men onder Zeil gegaan, en 'er geen vreemde Sloep meer aan Boord is, in handen van den Schipper geeft, vervolgens niet toelatende, dat eenig Vaartuig by Land komt, of dat de Boot of Sloep van deffelfs Schip 'er weder na

toe gaat; 't geen wel in agt genomen moet worden, om voor te komen dat de eene of de andere Schipper, in goede verftandhouding met den Vyand zynde, denzelven van de Orders kennis geeve.

Men zal een ander verzegeld papier aan 'de Commandanten der Troupen op ieder Oorlog- en Transport Schip geeven, met order om het zelve, wanneer dat Schip, door Storm of eenig ander toeval, uit het gezigt der Vloot geraakt was, in 't by zyn van Getuigen te openen. Uit welk geschrift hy zal kunnen zien, in welke Havenen, by wat Hoeken, en op welke Kusten, ze al waar de Vloot zig bevind vervolgens zullen tragten kondfchap te krygen, om zig weder by de zelve te voegen.

Eenigen tyd voor 't geeven der Order tot de Infcheeping, zal men de Haven, daar dezelve gedaan zal worden, als ook die der Kusten daaromtrent, fluiten, op dat de Vyandelyke Spionnen, niet vooraf van 't vertrek kennis geeven, en in vier of vyf dagen na 't vertrek zal men geenerlei Vaartuigen, zelfs geene vifchers, uit die Havenen laten uitgaan, en de Oorlogfcheepen zullen te vooren zorg gedragen hebben, om al de Vaartuigen, welke buiten 't bereik van 't Gefchut dier plaats en geankert waren, onder 't bereik derzelve te doen leggen.

De Aanmerkingen van den Auteur wegens de Zeinen voor zulk eene Vloot, zal ik, als onnoodig zynde daar van te fpreken, voor by gaan; en daar uit alleen dit by voegen,

Wanneer men eenige Haven aan doet, alwaar de Schippers der Transportfcheepen, aan de Vyandelyke Spionnen; Copy van de Orders en Zeinen zouden kunnen geeven, dan moet men dezelve veranderen, voor al wanneer 'er Vyandelyke Efquaders in Zee zyn, die 'er gebruik van zouden kunnen maken.

De noodige Zeinen voor de ontscheeping, zal men gemaklyk begrypen, door 't geene gezegt zal worden, van de ontscheeping spreekende.

Reets van de gewoonlyke verdeeling eener Vloot in Esquaders, en van de wyze, om by ieder Esquader, ieder Divisie, en by ieder Oorlogfchip, een gedeelte der Transportscheepen te voegen, gehandelt hebbende, voege ik 'er nog by, dat de Transportscheepen, indien men nevens eener Vriends-Kuft zeilt, zig tusschen de Kuft en de Oorlogfcheepen moeten onthouden, uitgezondert eenige Galeien en Fregatten, welke op de Colom of Colommen der Transportscheepen kunnen Zeilen, of zelfs nader by Land, op dat [zig niet eenige kleine Kaper, by Nagt onder de Transportscheepen vermengende, zig van een derzelve, alvorens een Oorlogfchip 't zelve kan te hulp komen, meester maakte.

Indien de koers nevens een Vyandelyke Kuft heen is, Zeilen het grootfte gedeelte der Oorlogfcheepen, en haast al de Galeien en Fregatten tusschen de Kuft en Transportscheepen in.

Wanneer men ter oorzaake der Vyandelyke Esquaders, meer vreeze voor de Avant-garde heeft; word dezelve uit de meeste Oorlogfcheepen geformeerd, en het tegendeel, voor de agterhoede vreezende.

Maar indien 't gevaar aan alle zydengelykis, dan formeert men twee Colommen van de Oorlogfcheepen, en plaatst het Convoi tusschen dezelve, zulks dat, van waar men de Vyanden moge ontdekken, het Convoi afhoudende, en de Leiwaard-Colom der Oorlogfcheepen by de Wind, zig de twee Colommen tusschen den Wind en de Vyanden bevinden.

Dewyl 'er tot een landing op des Vyands bodem, altoos

meer Transport dan Oorlogſcheepen zyn, moeten de laaſten nooit zodanig van elkanderen verwydert of verſtrooid zyn, dat zy zig, s'morgens by een Vyandelyk Eſquader bevindende, moeten zouden hebben, zig by elkanderen te voegen, om in gevegt te geraaken.

Om dan dit voor te koomen, zal men van de Transportscheepen, zo veele Linien of Colommen formeeren, als noodig is, op dat hunne Linien of Colommen, zig niet verder dan die der Oorlogſcheepen uitbreiden.

Men plaatſt altoos in de Avant-garde, Arrière-garde, en op de vleugels, gedetacheerde Fregatten, om door hunne Zeinen van hunne ontdekking kennis te geeven, en om de Vaartuigen die by Nagt van 't Convoi af, of door ruw weer, beneden Wind geraakt zyn, weder te regt te brengen.

Indien men s'morgens bevind, dat 'er verſcheidene van de Vaartuigen, elkanderen voor by gezeild zyn, dan zal men Zein voor dezelve doen om te wagten, en indien andere agter uit geraakt zyn, zal men hun door een Zein gelaſten, kragt van Zeil te maaken, en als dan loopt het gros van 't Convoi, maar met Marszeilen voort; om hun tyd te geeven, zig weder by hen te voegen.

Indien die geſepareerde Vaartuigen zig te Loefwaard bevin- den, zal men voor hun Zein doen, af te houden, en indien zy beneden Wind zyn, houd het Convoi af.

De meefte zwaarigheid is, wanneer men door ſterken tegen Wind overvallen word; wyl 'er in groote Convoien, altyd Vaartuigen zyn, die dryvende, niet wel by leggen kunnen, en ſaveerende, door dien het een, beeter dan het ander by de Wind zeilt, raakt de geheele bepaalde Orde van Zeilen in verwarring; zo dat 'er, om zo veel niet te verliezen; en om zig niet te veel,
van

van de koers die men houden moet, te verwyderen, geen ander middel is, dan de gangen heel lang te maken, op dat ze minder in getal zyn; en wanneer men regt voor de Wind houden moet, zet men niet dan de alleen noodzaakelyke Zeilen by.

Het is goed nevens eens Vriends-Kuft heen te Zeilen, indien zulks geen te groote omweg veroorzaakt, en dat 'er goede Havens op die Kuft zyn, dewyl de Vloot zig aldaar retireeren kan; wanneer de tegenwinden te zwaar vallen, kunnende de Vaartuigen, die door Storm beschaadigt zyn, aldaar gelaaten, de Zieken ontscheepen, en zig van Water en Vivres voorzien, indien de reize door stilte is lang geweest.

Dog indien men 't voordeel niet heeft, om nevens eens vriends kuft heen te kunnen houden, dan moet men Vaartuigen met voorraad van Water voor de Ruitery by zig hebben; onderstellende, dat de Transport-Scheepen geen genoegzaame kwantiteit hebben kunnen laden.

Hoe wel men nevens eens Vriends-Kuft zeilt, moet men zig evenwel eenige mylen, van de uitsteekende hoeken onthouden, om 'er boven te kunnen koomen.

Indien 't noodzaakelyk is dat het onbekent blyve; na welke plaats de Vloot gedestineerd zy; dan moet men zig tien of twaalf Mylen, van de Kuft onthouden, en uit de Haven loopende, een valsche koers zylen, tot dat de Arrière-Garde niet meer van 't Land ontdekt kan worden.

§. IX.

Eenige uren voor de landing; zullen de Soldaten zorg dragen de Pan, Pandekfels enz. hunner Snaphanen schoon te maaken, en met wat Oly te wryven, en de Steenen 'er wel op te zetten, de Loopen met los Kruit uit te branden, dezelve op
nieuw

nieuw te laden, met een woord, hun Geweer in behoorlyke Orde te brengen, zo veel tyd en plaats toelaaten: want het flingeren en werken der Scheepen, beschaadigt zomtyds eenig Geweer, en de vogtigheid op Zee, doet de Pandekfels roesten, en verhindert de gangbaarheid der Veeren.

Vervolgens zullen Soldaten zig kleeden, en een weinig voor de landing hunne Patroonen, Bajonetten enz. plaatfen, zo als men in de volgende Paragraaph zeggen zal, op dat aan Land fpringende, hunne Amunitie niet nat worde.

Op ieder Schip zal men de Troupen verdeelen, die in de Sloepen gaan zullen.

De geene die 't eerste ontscheept worden, zullen op het Halfdek of Dek zyn, en de andere beneden, om de verwarring te vermyden, welke in eene zo naauwe plaats, door de meenigte, ligtelyk veroorzaakt kan worden: zullende in 't vervolg gezegt worden, in wat Orde de ontscheeping gedaan moet worden.

Ziet § X.

Gemeenlyk valt de Vyandlyke Ruitery, op de ontscheepte Troupen aan: want hoe wel zy zig tot de ontscheeping toe, buiten 't bereik van 't Geschut der Scheepen gehouden heeft, nogtans zoo dra de Troupen geland zyn, valt zy op dezelve aan, wyl als dan het Vuur, van 't Geschut der Scheepen ophoud, uit vreeze van de ontscheepte Troupen te zullen treffen.

Bygevolg, indien men reden heeft te vreezen, dat de Vyand in die nabuurschap, een groot gedeelte Ruitery heeft, word geoordeelt, dat de Infantery zig, om hun Front en Vleugels te dekken, van de Vriefche Ruiters moet voorzien, dewyl de Arrièregarde, door de Zee verzekert is.

In welk geval de Infantery, de noodige tyd moet neemen, die Vriefche Ruiters te wapenen, alvorens hen in de Sloep te Schee-

Scheepen (a). Indien het eerste Gelit van ieder Troup, uit Piekeniers bestont, zou men de Vriesche Ruiters kunnen agter laten (b).

De Ruitery, moet zig ook tot de ontscheeping in gereedheid brengen, geëvende veel lugt aan de Paarden, door middel van Koel-Zeilen door de luiken tot op de Paarden, en maaken de Paarden ook nat, op dat ze niet bevangen worden, hen eensklaps uit een groote hitte, aan de koude van de Zee, en de Wind bloot stellende.

Men moet ook van te voren de Sloepen, tot de ontscheeping geschikt, in gereedheid brengen, dezelve van roeibanken, zeilen, riemen, en al wat noodig is, of geduurende de reize gebrooken, of weggeraakt mogt zyn, wel voorzien.

Men zal de Sloepen, indien ze in 't Schip zyn, uitzetten: en als dan in het midden der Sloepen, over alle de Roeibanken, in 't lang planken spykeren, zodanig dat ze een Loop-plank maken, waar over de Troupen gemaklyker uitloopen kunnen.

Alle welke Sloepen voor onderstelt worden, (alvoorens men uit de Haven gegaan is,) in Esquaders verdeelt te zyn, en by ieder derzelve een Commandant benoemd, die weet, door welke Scheepen, en by wat Divisie, de ontscheeping beginnen moet, en door welke dezelve vervolgt moet worden.

Behoorende mede by ieder Sloep, een Zee-Officier te zyn, wel-

(a) In § IV. is gezegt dat die Vriesche Ruiters zo moeten gemaakt zyn, dat ze spoedig in een gevoegt kunnen worden; indien ze dus na behooren vervaardigt zyn, zal men ze spoediger aan Land komende, in volkomen gereedheid brengen, dan om ze geheel gewapent aan Land te brengen.

(b) Men zoude by het landen d'Infanterie met groot nut Pieken kunnen geven, zo als de *Marschbalk* van SAXEN dezelve in zyne *Reveries* voorstelt.

welke altoos , met meer kloekmoedigheid en beleid , dan de Quartiermeester der Sloep te werk zal gaan.

Op dat de Commandeerende Admiraal met minder verwarring, zyne Orders op oneindig veel andere voorkoomende zaaken zoude kunnen geven, zoude men een Opperhoofd of Admiraal der Sloepen kunnen verkiezen , welke zig op een klein Vaartuig , wegens het gemak en de spoedigheid , waar mede deeze Vaartuigen wenden en Zeilen, begeeft, voorzien van twee of drie Ordonnantie-Sloepen, om de behoorlyke Orders, aan de Commandanten der Sloeps Esquaders over te brengen.

Uit het geene gezegt is, begrypt men ligt, dat 'er ook eeni-Ordonnantie-Sloepen , by 't Schip van den Admiraal en Chef moeten zyn.

Wanneer de tyd der ontscheeping nadert, moet men op ieder Vaartuig een wakker Officier benoemen , die de Zeinen verstaat, om dezelve in agt te neemen, en daar van aan den Commandant van zyn Schip rapport te doen; want het zoude vertraaging of verwarring veroorzaaken, de Zeinen te laat te zien of verkeert te begrypen.

Het Opperhoofd van ieder Esquader Scheepen of Galeien zal het Zein dat de Admiraal gedaan heeft, doen repeteeren, het zy om te kennen te geeven dat hy het gezien heeft, of ook dewyl wegens de uitgebreidheid eener Vloot het gezigt door 't groot getal Transportscheepen verhinderd word, veelen het enkele Zein, 't geen door den Commandant alleen gedaan wierd, niet zouden bemerken.

Terwyl nu dit alles waar van hier gesproken is, onder Zeil kan uitgevoerd worden, zal de Commandant, dit gedaan zynde, Zein doen voor de Oorlogfscheepen, Transportscheepen, Sloepen,

pen, Boots, enz. (welke, bevoorens uit de Haven te gaan, tot de ontscheeping der Troupen van ieder Divisie der Esquaders, gedeestineerd zyn:) om op hunne Posten te gaan.

Zullende in de volgende Paragraaphe gezegt worden, welke de Post der Oorlogscheepen, Galeien en Bombardeer-Hoekers is.

De Transport-Scheepen gaan Zee-waard agter de Oorlog Scheepen, dog van dezelve en ook onder elkander gesepareert, zo veel noodig is, om elkander niet te raaken, daar ze ten Anker gaan; en indien hunne korte touwen, zulks wegens de diepte niet toelaaten, onthouden zy zig aldaar, tegengebraaft.

Op dat de Sloepen ter ontscheeping geschikt, weeten zullen welke de Scheepen zyn, die hun toegewezen zyn; zal ieder dier Scheepen hun Zein van verkenning daar toe bepaald, laten waaien; welke Zeinen van verkenning, de Opperhoofden der Esquaders, de Commandanten hunner Divisien, en die der Sloepen, alvorens uit de Haven te gaan, zullen, gelyk verondersteld word, op geschrift gehad hebben.

§ X.

De Commandant der Vloot ziende, dat dit alles uitgevoerd is, zal Zein voor de Sloepen doen, te naderen, om de Troupen der Scheepen waar toe zy geschikt zyn, in te neemen, en indien eenige dier Scheepen zig beneden wind bevinden, zonder op hun Post te kunnen komen, zal het opperhoofd der Sloeps-Esquader van de naaste Divisie 'er eenige detachieren, om de Troupen van die Scheepen over te neemen.

Wanneer 'er sterken wind, of wat hooge Zee is, komen de Sloepen aan de Leizyde der Scheepen, maar zulks niet zynde, komen ze aan beide zyden aan Boord, moettende de Commandant van ieder troup of afdeeling, zorg dragen dat 'er groote

stelte zy, op dat het geraas niet verhindere te hooren, en met spoed zonder verwarring de Orders en Zeinen uit te voeren; zynde altoorens aan alle de Scheepen verboden eenige Sloepen die van hun departement niet zyn, te doen aan boord komen.

De Granadiers die op ieder Schip zyn, zullen voor de Fuseliers van hun of een ander Corps in de Sloepengeëmbarqueerd worden.

Zy zullen onder elkander de rang van hun regiment volgen, 't geen ook ten aanzien der Fuseliers van onderscheidene Corpsen zal plaats hebben, wanneer men een overschot of een detachement van een Bataillon op een Schip geëmbarqueerd heeft, 't welk de Troupes van een ander Bataillon in heeft.

De Compagnien van een zelve Regiment zullen elkander ook op volgen, naar den ouderdom hunner Capiteinen.

Waar omtrent het noodzaakelyk is, te vooren eens geworden te zyn, om vertraaging te vermyden, welke de verschillen veroorzaaken zouden, indien ieder de eerste van boord wilde.

Indien 'er Officieren *a la Suite* zyn, scheepen zy zig in de Sloepen met de eerste Compagnie van hun Schip.

De Officieren in actuelen dienst met hunne Compagnien; en indien geen geheele Compagnie met de eerste togt der Sloepen gaan kan, blyft een Officier om het overschot te geleiden.

Wanneer geen geheel Regiment in een togt gaan kan, embarqueren zig de Overste en Major met de eersten, en de overste Luitenant en Adjudant in den tweeden togt: 't geen verstaan moet worden, indien 'er meer dan drie Compagnien blyven.

Terwyl de Troupen zig in de Sloepen begeeven, zullen de Officieren zorg dragen, dat de Soldaten niet te sterk aan dringen, dat ze elkander hinderlyk zyn, slaan, of dat hun geweer nat word, ten aanzien van 't welken het beste is, dat men 't
zel-

zelve, alvorens in de Sloep te gaan, aan den Roeyers over geeft.

Naar de wyze dat de ontscheeping aan Land geschieden zal, het zy by 't voor of agter einde der Sloep, zullen de Troupen hun post in de Sloepen neemen, welke ze in de Orde van Bataille houden moeten, rigtende het dus in, dat de Corporaals en beste Soldaten zig in de eerste rye voegen, dezelve waarschouwende, zulks dat ieder van hun zyn man voor hem weet, en over welke zyde zy verdubbelen moeten; op dat zy zig spoediger en met minder verwarring in orde stellen.

De Generaals der Land-Troupen begeeven zig, met de Troupen van ieder Divisie die onder hunne Orders moeten zyn, in de Sloepen.

De Generaal en Chef der Landtroupen, Generaal Major, Generaal Quartiermeester en hunne Adjudanten behooren by de eerste ontscheeping.

De Generaals moet kennis gegeven worden, naar welke zyde zy zig keeren moeten, om zig aldus in een te kunnen sluiten, dat 'er geen leedige plaatsen in 't front der Linie blyven, want indien de Troupen ter regterhand na de regter zyde, en die te linker na de linker zyde opslooten, zou de leedige ruimte aan 't Centrum zig te groot bevinden: dus is het beste dat de eerste Troupen die landen, zig ten eersten formeeren, waar de regter Vleugel zig onthouden moet; dewyl de anderen dan alleenlyk in 't vervolg hebben voort te gaan, hunne ryen op dezelfde wyze by de eersten te formeeren.

De Sloepen alle de Troupen voor den eersten togt of landing in hebbende, zal men Zein voor hun doen, om zig in de openingen tusschen de Oorlogschepen of agter dezelve te plaatsen.

Als dan zullen de Oorlogſcheepen beginnen de Landing-plaats ſchoot op ſchoot te beſchieten, want geheele laagen te gelyk gevende, zou 'er te veel tuſſchentyd in 't Vuuren zyn.

Ieder Schip zal den grond tegen over zig tragten te beſchieten, op dat de geheele ſtreek dier kuſt gelyk beſchooten word; en indien men, door den grond of het zand door de Kogels opgeheven wordende, bemerkt dat 'er groote plekken zyn die niet beſchooten worden, zullende de daar tegen over zynde Scheepen, Geſchut 'er wat na bakſen, die ter regter wat na de linker zyde, en die ter linker zyde meer regts.

De kleinere Scheepen moeten landwaard de punten van de halve maan der Vloot formeeren, dewyl op die wyze hun ligter Geſchut tot op het Land draagen kan, als ook dat ze, zo veel diepte niet nodig hebbende, het Land meer naderen kunnen.

Nogtans moeten zy allen de voorzorge gebruiken te looden, om de diepte te onderzoeken, zo haaft zy de minſte twyffeling dien aangaande hebben.

De Galeien en ook de Galjooten kunnen de zyden der Fre-gatten dekken, hunne ſtrykende ſchooten hebben veel uitwerking, en kunnen zomtyds de retranchementen des Vyands beſtryken.

Indien 't gebeurde, dat de Vyanden zig ontbloot vertoonden, zullen de Scheepen die in 't bereik zyn, met Schroot, Druiven, kleine Kogels of Snaphaan-Kogels ſchieten; maar dit geval zal zelden voorkoomen; dewyl 'er geen Troupen in de Waereld zyn, die geheel ontbloot zynde het vuur van een Vloot uitſtaan; en men ſpreekt hier nu niet dan van vuur tegens een retranchement; of om voor te komen, dat de Vyanden, welke buiten 't bereik van 't Geſchut zyn, niet op de Troupen der eerſte landing

ding vallen , alvorens ze in Slag-Orde gérangéerd zyn.

Om de Troupen in het landen te ondersteunen , zou men zig kunnen bedienen van platboomde Vaartuigen (*Radeaux* ,) of van Vaartuigen , waar van men 'er twee of drie met hunne zyden tegen elkanderen voegen kan , Planken 'er over heen leggende ; deze wel gemaakt zynde , kunnen spoedig in volkomen gereedheid zyn , en het Land zo wel als de Sloepen naderen , dezelve met kleine stukjes voorziende , zouden ze van zeer groot nut zyn , om de Vyanden te beletten de landing plaats te naderen , en de gelande Troupen hinderlyk te zyn , zig in Orde te stellen en te retrancheeren.

De Commandant , het retranchement der Vyanden geruineerd , hun Geschut redloos gemaakt , of hunne Troupen door 't Geschut der Scheepen , Galeien of Galjooten verwydert hebbende , zal hy Zein tot de landing doen.

Als dan zullen de Sloepen , maakende het grootste front , dat de openingen tusschen de Scheepen toelaat , met kragt voort Roeien en Zeilen , indien de wind daar toe gunstig is ; Egter by tyds , gelyk voorondersteld word , hunne Zeilen en Riemmen bergende , om niet met te groote kragt tegen 't Strand aan te koomen ; want behalven dat de Sloepen aan Steenen konden beschaadigt raaken , zouden ze moeite kunnen hebben om haar weder vlot te krygen en hunne te rug reize voor den tweeden togt vertraagen ; wanneer 't om een zaak van gewigt te doen is , is 't een geringe zwaarigheid dat de Troupen eenigzints te water moeten.

De Commandanten der Sloepen moeten elkander den pas niet zoeken af te snyden , uit vuurigheid om de eersten in 't Landen te zyn ; want behalven dat de Sloepen op die wyze tegen elkan-

der

der aan stooten, zoude 'er meer gevaar voor de Troupen zyn, indien ze na elkander aan Land kwamen.

De Commandanten der Sloepen moeten dan ten aanzien der geenen die ter zyde van hun zyn, de noodige tusschenruimte houden, op dat de Troupen aan Land springende, de noodige ruimte hebben, zig zonder disorde en verwarring te rangeeren.

De Scheepen zo haast de Sloepen voor hun gekoomen zyn, zullen ophouden Vuur te geeven.

De Vyanden, die zig buiten 't bereik van 't Geschut gehouden hadden, zullen als dan zonder twyffel met groote schreeden na 't strand komen, om op de Troupen aan te vallen, alvorens ze in Slag-Orde gerangeerd zyn.

In welk geval de Sloepen moeten halte houden buiten 't bereik van een Snaphaan-Schoot van Land, en zig van de Steen of Staart-stukjes met enkele Kogels bedienen, ter zelve tyd dat de Fregatten, Galeien, Brigantys, Galjotten van de einden der Vleugels van de Vloot met vuuren voortgaan, 't geen zonder twyffel de Vyanden zal noodzaaken weder te rug te trekken; en als dan zullen de Sloepen hun koers volgende, de landing doen.

Indien alle de Sloepen niet gelyk op een Front aan 't Strand kunnen komen, zullen zy een tweede Linie formeeren, en wanneer de Troupen van de eerste Linie geland zyn, zullen de Sloepen der tweede Linie met hun Voorsteven tegen 't agtereinde van die der eerste Linie aankoomen, op dat de Soldaten zig daar van in 't landen als een Brug bedienen; waarom ook in Paragraaph IX. gesproken is van 'er een soort van Loop-plank in te maaken.

De Soldaten zullen, aan Land springende, hun Geweer hoog draagen, op dat het Slot niet nat word; en desgelyks zorg draagen voor hunne Patroon-Taffchen om voor te koomen dat hunne Ammunitie niet nat word.

§. XI.

De Commandeerende Generaal zal de gelande Troupen terstond in Slag-Orde rangeeren, te vooren is gezegt hoe hy inkortentyd en zonder verwarring zulks kan uitvoeren.

Naar maate dat de Troupen hun Front vergrooten, zullen de Fregatten, Galeien en Brigantynen hun ook zydwaards uitbreiden, om zonder vreeze van de gelande Troupen te zullen beschadigen, op de Vyanden te schieten, welke op dezelve mogten aanvallen, voor dat die der tweede togt geland waren. Ziet § X.

Indien de ligte Vaartuigen die beweeging niet konden uitvoeren, het Strand ten eersten door Kaapen of te Zeewaard uitsteekende hocken eindigende: zullen de Fregatten, Galeien en Brigantynen, hun zodanig rangeeren dat de Troupen 'er altoos van geflankeerd zyn, al was het dat men de reiën der Troupen zelfs moest verdubbelen.

Op wat wyze het ook zy, bedient men zig van de Vriesche Ruiters, waar van gesproken is, om het Front en Flanken te dekken (a). Ziet § IX, X.

Zo haast de eerste Troupen geland zyn, zullen de Transport-Scheepen, die tot noch toe zig buiten 't bereik van 't Vyandelyk geschut onthouden hadden, het Land naderen.

De Sloepen, welke de eerste Troupen aan Land gezet hebben, zullen geen oogenblik verzuimen, maar ten spoedigsten te rug gaan, om den tweeden togt te doen, zig gelyklyk verdeelende by de Scheepen welke hunne Zeinen nog laten waaien, want de

(*) De reets te vooren aangehaalde Vaartuigen met kleine stukken voorzien, zullen in deeze omstandigheden van groot nut zyn, voor al wanneer men geen Galeien heeft, of de gelegenheid niet toelaat door Fregatten de Flanken te dekken.

de Scheepen, welke geen Volk meer hebben te ontscheepen, moeten hun Zeinen reets neergehaald hebben.

Wanneer de Sloepen met het tweede Transport het Strand naderen, wyken de eerste wat meer in Front van Strand, op dat de Troupen van 't tweede Transport, grond hebben om zig te rangeeren, ten ware de eerste twee Linien geformeerd hadden, dan zullen die van 't tweede transport, indien 'er ruimte genoeg is na de Flanken, het Front verlengen, in plaats van de diepte te vermeerderen.

Tot de ontscheeping der Ruitery, zal men Zein voor de Sloepen doen, om de Wapenen der Ruiters, en hun Paarde-Tuig in te neemen; en zal van dezelve de eene helft aan de regter en de andere helft aan de linker Vleugel van de Infantery landen; of zig schikken na de gesteldheid en natuur van de plaats daar de landing geschied.

De Vaartuigen waar in de Paarden zyn, zullen zig zo na doenlyk na de plaatfen daar de Ruiters geland zyn, begeeven.

Aldaar zal men de Paarden in het Water ftryken en loslaten, hebbende alleenlyk hunne halter van drie voet lengte (welke niet om den hals gestrengeld moet zyn, uit vreeze dat zy 'er den voet tusschen in krygende, niet zouden kunnen zwemmen), op dat de geenen die hen aan strand waarnemen, dezelve vatten kunnen.

Men begryptlytlyk dat 'er op de zyde der Scheepen waar uit men dezelve ontscheept, in de Sloepen Menschen moeten zyn, die den knevel welke door de gaten aan de einden der Cingel, waar mede men de Paarden ontscheept, passeert, 'er uit doen, geduurende welke geringen tyd, men het hoofd van 't Paard ondersteunt.

Zo haast de Vaartuigen die de Ruitery getransporteerd hadden, dezelve ontscheept hebben, haalen zy het Zein neder, gelyk te vooren van de Infantery gezegt is; op dat de Sloepen tot de ontscheeping gebruikt wordende, geen tyd verliezen, en onnodig na die Scheepen te rug te gaan.

Indien te vreezen is, dat eer dat de geheele landing uitgevoerd is, de Vyandelyke Troupen in groot getal mogten komen, is het beter, de Paarden gezadelt en getoomt te Water te werpen, zorg draagende, de toom zodanig om den hals vast te maaken, dat ze 'er de beenen niet door kunnen krygen, de borst-riem los laten, en de cingels wat los, uit vreeze dat ze mogten breeken; wanneer 't water dezelve doet opkrimpen (a).

§ XII.

De ontscheeping der Ruitery gedaan zynde, zal van 't Commandants Schip Zein gedaan worden, de Krygs- en Mond-behoeften te ontscheepen.

De Scheepen die dezelve in hebben, zullen hunne teekens weder opheffen, op dat de Sloepen 'er na toe gaan, en weder nederhaalen, naar maate zy geëindigt hebben, de Krygs- en Mond-behoeften te ontscheepen, welke ieder Schipper, in de Haven daar de inscheeping gedaan is, volgens schriftelyke Order in zyn Schip gehad heeft, om aan Land te bezorgen, zo haast de Troupen ontscheepen; en deeze verschillende soorten van behoeften, moeten in die Vaartuigen gelaaden zyn, in zodanige Orde,

(a) Men zou met groot nut, indien het Water slegt, en de afstand van Land niet al te ver is, eenige Ruitery konnen doen opzitten, op die manier als het FOLARD in zyn *Hist. van POLYBE* opgeeft, die zegt zelfs geprobeert te hebben, om een breede Rivier over te swimmen, dus zoude de Ruiter voet aan Land hebbende, ten eersten kunnen ageeren.

Orde , zo als dezelve na elkander ontscheept moeten worden.

Het is noodzaaklyk, op al die omftandigheden te vooren agt te geeven, dewyl 'er indien men de tyd van de ontscheeping afgagtende, om dan alle hehoorlyke Orders te geeven, veel verdraaging en verwarring zoude zyn, en men zoude te veel van eene provisie, en te weinig van eenige andere, dié dikwils het noodzaaklykste zyn, kunnen ontscheepen.

Daar is geen Officiers-Bediende, welke niet, zo haast hy het Leger aan Land ziet, de Equipagie van zyn Meester, zoude willen ontscheept hebben.

Nogtans zal 'er, eer dat de Krygs- en Mond-behoeften ontscheept zyn, geen Zein voor de ontscheeping der Bagagie gedaan worden, welke geschieden zal, volgens den Rang die de Troupen onder elkander hebben, en volgens den Rang der Generaals, en Ouderdom der Regimenten.

Wanneer het Leger ten eerften marcheeren moet, om eenige Zee-Haven te vermeesteren, zullen de Equipagien, en 't grootste gedeelte der Krygs- en Mond-behoeftens, aan Strand by die Haven, zo haast 'er het Leger gekoomen is, ontscheept worden; 't geen ook ten aanzien van 't geene het Hospitaal aangaat, geschieden moet.

Nogtans op wat wyze het zy, worden geen Zieken aan Land gebragt, voor dat 'er alles, wat tot hulp noodig is, gebragt zy.

§. XIII.

Wanneer men niet weet, welke Landing-plaats der Vyanden, het minste met Volk bezet of bewaard word; of indien de Vyandelyke Troupen zo gering in getal zyn, dat men zyne Tróupen verdeelende, hen nogtans bevegten kan, zo onderneemt men een

een Landing, op twee of drie plaatfen te gelyk, en het Esquader 't welk zulks het eerft gelukt, geeft 'er de andere kennis van, op dat zy, de Vyanden met Gefchut geretrancheerd, of eenige andere verhinderling vindende, dezelve kunnen ontfcheepen, waar het eerfte Esquader geland is.

Indien de Zeinen, van het eene Esquader tot het andere, kunnen gezien worden, zal de tyding van 't gelukken der Landing, door dat middel fpoediger, dan door Sloepen overgebracht worden, en indien het te ver is, zal men door middel van gedetacheerde Scheepen, tuffchen de Esquaders, zulks kunnen doen, welke dezelve Zeinen zullen repeteeren.

Men maakt zomtyds eene Diverfie, om de kragten der Vyanden te verdeelen.

Als dan houd zig het gros der Vloot, buiten 't gezigt van Land, terwyl dat eenige Oorlogfcheepen, en 't grootfte getal Transport-Scheepen, de plaats naderen, daar men veinft de ontfcheeping te willen doen, hunne Sloepen uitzetten, en na Land fchieten, op de geene die men aldaar ontdekt.

En wanneer het getal van 't Volk aan Land, niet fterk is, ontfcheept men eenige Troupen, van de Oorlog- of Transport-Scheepen, om de Beesten weg te voeren, gehugten en Dorpen te verbranden, de Boeren op de Vlucht te jaagen, en geduurende de Nacht, onderscheiden Vuuren in Linie te maaken, op dat de Vyanden zig verzeekerd houden, dat aldaar de ontfcheeping gefchied, zig daar heenen begeeven, en de plaats, daar men de ontfcheeping in der daad zal doen, zonder defenfie laaten.

Midlerwyl zal het gros der Vloot, boven Wind buiten 't gezigt van de waare landing plaats, tot 's nagts blyven, wanneer dezelve naderen, om den volgende dag te landen.

Men onderstelt, dat de geveinsde Landingplaats, meer dan eene March van de waare afgelegen is; dat de Troupen, welke in de geveinsde landing, aan Land gezet zyn, zig zo veel van 't strand niet verwyderen zullen, dat ze door Vyandelyke Partyen kunnen afgesneeden worden; dat 'er 's nagts van die Troupen, niet meer dan 40 of 50 Man aan Land zullen blyven, om de Vuuren, waar van gesproken is, te onderhouden, en 't Volk van 't Land, te beletten kennis te hebben, dat 'er geen Leger op die plaats is.

De Sloepen zullen hun altoos volgen, op dat zy, verplicht zynde te retireeren, zig 'er terstond in begeeven kunnen; en men zal tot die Expeditie, Cadets, Corporaals of Soldaten van bekende trouw verkiezen, om voor te koomen, dat niet de een of andere deferteerende, den Vyand van den krygslift kennis geven: welke voorzorg men mede omtrent de Roeyers der Sloepen die aan Land gaan, gebruiken moet.

Men zal ook, ten aanzien der Transport-Scheepen in agt genomen hebben, dat men die geene, welke niet dan de minst noodige Provisien, tot de waare landing in hebben, tot deeze geveinsde landing genomen heeft; en dat men zo haast 'er begonnen is, daar van, aan 't detachement Scheepen zal kennis geeven, met order om nader by te komen.

De beste plaats om te Landen, is die, welke op een Canon-schoot van de Zee-kant, geen retranchement, bergje, of verhevene plaats heeft, die de Vyandelyke Troupen, voor het Geschut der Scheepen kunnen beveiligen, dewyl 'er, zo als reets gezegt is, geen Manschap is, welke in 't open veld het Vuur eener Vloot kan uitstaan; en indien de Vyanden, zig buiten 't bereik van 't Geschut der Scheepen onthouden, zullen de Troupen

pen der eerste ontscheeping, reets in Slag-orde gerangeerd, en die der tweede onder weg zyn, voor dat zy die de landing wilden tegengaan, en byzonder, indien het Infantery is, aan den oever der Zee kunnen koomen.

Indien 'er by het strand, zodanige heuvels of hoogtens van Land zyn, als van gesproken is, moeten de Scheepen *ricochet* Schooten doen, maar men kan niet verzekeren, dat het Geschut dan dezelfde uitwerking zal hebben, als regt uitschietende.

Indien de Vyanden om de landing te verhinderen, niet dan Ruitery hebben, zal 'er geen zwaarigheid zyn, in een plaats, daar bergen na by zyn, te landen, om dat tusschen dezelve, en den oever der Zee, geene ruimte genoeg is, om van hunne Ruitery gebruik te maaken.

In de keuze van het eene strand boven 't ander, om de landing te doen, moet men voornaamelyk gade slaan, of veele Sloepen in front landen kunnen, dewyl 'er Kusten zyn, daar de klippen of droogtens, alleenlyk naauwe openingen laten, gelyk men zulks ziet, aan 't Schier Eiland van *Agusta* genaamd *Terre Vielle*.

De beste landing plaats is, die tusschen twee Reën een front van weinig uitgestrektheid heeft, dewyl dan de eerst gelande Troupen, al waren ze weinig in getal, hunne Vleugels door die Reën gedekt hebben, waar men Fregatten, Galeien en Galjoonen plaatst; op dat dezelve, indien de Vyanden die Troupen wilden aantasten, vry op hun vuuren kunnen, tot dat ze op zo passen by dezelve zyn.

§ XIV.

Indien 'er eenige naauwe weg is, die de geland zynde Troupen

pen noodig oordeelen bezet te worden, moet zulks geschieden, eer dat de Vyanden 'er zig versterken.

En indien de Vyanden door deeze alleen kunnen komen, moet zulks ten eersten geschieden voor dat alle de Troupen geland zyn. (1).

Om een naauwte die de Vyanden bezet hebben te bemagtigen. (2).

Indien 'er geen naauwte is om te bezetten, of om in weinige dagen, een Zee-haven te vermeesteren, welke tot Magazyn, Hospitaal, Retraite en beschutting, voor de Scheepen dienen kan, moet geen tyd verzuimt worden, om een Leger, digt by de Zee, en in een gunstige plaats, tot alle deeze oogmerken dienfig, te versterken.

Een regel welke BELIRAIRE goedkeurde, wanneer hy een Landing in *Africa* tegen de *Vandalen* moest doen.

Deze voorzorg is voor al noodig, wanneer een Storm veele der Scheepen verstrooid heeft, of wanneer men een te gering getal Scheepen gehad heeft, om alle de Troupen te gelyk over te voeren; zulks dat niet dan een gedeelte van het Leger geland is, 't welk zonder eenig retranchement, niet in staat zoude zyn, de magt, die de Vyand zoude kunnen vergaderen, te wederstaan, tot dat de Scheepen, welke door 't zwaar Weer verstrooid waren, een tweede togt gedaan hebbende, op de eerste landing plaats koomen.

In beide deeze gevallen, en eer dat de Vyanden, in groot getal komen, moeten de eerste Troupen, in hun Leger, alle Levens middelen en Vee brengen, die ze uit de nabuurige plaatsen,

(1) Van de hinderlagen St. Cruz, H. 8.

(2) Zie St. Cruz van de Marchen H. 11, 12 en 13.

fen, en van 't platte Land kunnen bekomen; voor al indien de landing op een Kust geschied, welke aan fchielyk opkomende winden onderheevig is, waar door de Scheepen verplicht kunnen worden hun Anker te ligten, zonder de noodige levensmiddelen, aan Land gebragt te hebben.

Wat aangaat, zekere Ammunitien als fchoppen, houweelen, bylen enz. befchuit en gezouten vleefch, onderfelt men dat ze terftond na de Troupen ontfcheept worden. (a)

Door deeze voorzorge was 't dat CÆSAR geen een gedeelte van zyn Leger, 't geen in *Engeland* was, verloor.

By den Auteur word op andere plaatfen van zyn werk verhandeld, de wyze om de Levensmiddelen en Vouragien, van den nabuurige Landftreek der landing-plaats te verzaamelen, en hoe men dezelve bewaren kan (3); ook wegens de omftandigheeden, welke een Leeger voordeelig maaken, en de wyze, hoe het in korten tyd te verfterken, en het tegens den aanval des Vyands te verdeedigen. (1)

Uit het geene den Auteur zegt van de Troupes die men het eerst te Velde brengt (2), zal men kunnen oordeelen of de eerfte ontfcheepte Troupen niets tegens de Magazynen en Quartieren der Vyanden kunnen onderneemen.

Dog in 't welke ik niet verder intreede, als niet tot myn oogmerk dienende.

Be-

(a) Men diend ook by de landing der eerfte Troupen, eenig klein Gefchut te ontfcheepen, als mede al het benoodigde om zig te verfchanfen; waar toe men zig, behalvendē te vooren befchreevene Vriefche Ruiters, ook van fakken zoude kunnen bedienen, waar van een goede kwantiteit ledig, met de eerfte Sloepen aan Land gebragt wordende, dezelve zeer fpoedig met fand gevuld, mede tot verfchanfing dienen kunnen.

(3) Sta CRUZ, gelegenheden waar in men het gevegt ontgaan moet H. 12.

(1) Sta CRUZ, van de Legers H. 2. en volgende.

(2) Idem D. IV. H. 12.

Behalven het te vooren aangehaalde, vinde ik niet ondienstig hier nog by te voegen, dat fomtyds een landing met alle voorspoed uitgevoerd zynde, nogtans een zeer kwaade uitflag kan hebben, indien men al te geruft zynde, nalaatig word om onder de ontscheepte Troupen een goede krygstugt te houden.

Hier door mislukte de onderneeming van den Admiraal de RUITER op het Eiland *Martinique* in den Jaare 1674. (3) dog hier van word in 't *Leven van den Luit. Adm. Gen. de RUITER* niet een woord gemeld, zo dat het onzeeker is, of zulks op die wyze voorgevallen is.

Deeze landing wierd zonder 't minste verlies gedaan, (zegt LABAT) op de Reede ter regter zyde van 't *Fort Royaal*, gelegen op een uitsteekende hoek, ter dier tyd maar alleen met een dubbelde rei Palissaden versterkt, en eenige Batteryen, om aan de eene zyde de Ree, en aan de andere zyde den Haven te beveiligen.

De ontscheepte Troupen kort by het Strand, verscheidene Magazynen vindende, opgevuld met wynen en sterke drank, vielen daar op aan, en om dezelve te plunderen, bragtenze hun zelve in zulken staat, dat wanneer hun Commandant, ingevolge de afspraak met den Admiraal de RUITER, onder begunstiging van eene heevige Canonade, uit de Scheepen op het voornoemde *Fort*, het zelve willende bestormen, hy zyn ontscheepte Troupen, niet zonder moeite konde by een brengen, en de geene die hy nog in orde gebragt had, konden wegens de overmaatigen Drank, naauwlyks op hun voeten staan; door deeze vertraaging wonnen twee Vyandlyke Vaartuigen, in de Haven leggende, zynde een van *St. Malo* van twee en twintig Stukken Geschut, en een Oor-

(3) LABAT *Voyage aux Isles de l'Amerique T. I. p. 200.*

Oorlogs-Fregat van vier en veertig Stukken, de tyd, om uit hun Geschut met Druiven geladen, op de tuimelende Troupen zo heevig te vuuren, dat in korten tyd, den commandeerende Officier met negen hondert Man sneuvelde, en den daar op volgende Commandant gedwongen wierd, zig met het overschot der Troupen te retireeren, en zo goed als moogelyk was, te verschansen.

Hier op den Admiraal de RUITER, tegen den avond aan land gestapt zynde, vond tot zyn groot verdriet en leedwezen, omtrent vyftien hondert Man van de zynen zo gesneuvelde als gekwetsten, en de overigen in een droevigen staat; hy liet de zelve by na weder inscheepen, en staakte daar mede deeze zyn onderneeming, die andersins zonder twyffel gelukt zoude hebben, nadien in die zelve nagt, het Garnisoen uit het *Fort Royaal* met overhaastig geretireerd, en Landwaard ingetrokken was, zo dat zonder dit verhaalde toeval, den Admiraal de RUITER, zig zeekerlyk van 't *Fort*, als ook van de Scheepen in de Haven, meester zoude gemaakt hebben.

Hier uit kan men besluiten, dat alhoewel men zonder tegenstand, een landing op 's Vyands kusten uitgevoerd heeft, en naar alle waarfchynlykheid geen aanval te vermoeden heeft, men nogtans op zyn hoede zyn moet, in diervoegen, dat wanneer de Admiraal, met het Commandeerende Opperhoofd der Troupen, goed zouden oordeelen, om Viſtualien, Beesten enz. op te haalen, of Vyandlyke Magazynen te vernielen, men 't zelve met alle omzigtheid, moet tragten ter uitvoer te brengen, volgens een welgeleerd Krygs gebruik, by voorbeeld, met daar toe uitgezogte Manschap uit yder Compagnie, onder 't geleide en bedekking van een detachement Troupen, die op zekere afstand, altoos een post zal moeten uitzetten, in diervoegen, dat

dezelve zig van de eene post tot de andere kunnen zien, tot de landing plaats toe, alwaar een gedeelte van de Troupen, geduurig onder de Wapenen moeten blyven staan, zo lang tot dat de voorgenomen expeditie uitgevoerd zal zyn, en de overige van de ontscheepte Troupen, een retranchement geformeerd zullen hebben, het zy met opwerpen van Wallen en Slooten, of met Palissaden en verhakking, zandzakken enz. naar gelegenheid van de plaats, en andere omstandigheden.

Ook is, by een voorgenomen landing in agt te neemen, dat het ten uitersten noodzaaklyk is, wel van het terrein geïnformeerd te zyn, en zig niet alleenlyk te vertrouwen, op de blootte kennis van een kaart, maar dat men alle voor en nadeelen van de situatie wel kenne, en daar toe dient men een beschryving te hebben, indien zulks moogelyk is, van perfoonen die hier toe de noodige kundigheid bezitten, want by gebrek van dien, zyn diergelyke onderneemingen mislukt, en groote sommen gelds onnut verspild.

Ook moeten de eersten die geland zyn, wel oplettende zyn, of 'er naauwe weegen of hoogtens zyn, die de Vyanden verzuimd hebben, te bezetten, en zig terstond meester daar van maaken.

III. HOOFDSTUK.

Op wat wyze zig tegens een Landing te verweeren.

MEn heeft, van de Inscheeping en Ontscheeping sprekende, doen zien, dat 'er veel tyd voor by gaat, zedert het begin van de bevragting, en het vergaderen der Scheepen, om een transport van Troupen te doen, tot dat het Convoi in staat is om onder Zeil te gaan.

Indien de Vynden in dien tusschen tyd, hunne Esquaders niet vereenigd hebben, onderzoekt men, of men niet zoude kunnen by een brengen, een Esquader dat magtiger is, dan de Vyandelyke Oorlogfscheepen, dewelke in een slegt beschutte Haven eenige Transport-Scheepen verzamelen, en dan moet men met deeze kleine Vloot of Esquader, dezelve tragten te veroveren, of hen met het Geschut of Bomben in de grond te booren, indien de geringe diepte verhindert dezelve aan boord te klampen; of hen met Branders te vernielen, indien ze buiten 't bereik van 't Geschut of de Bomben zyn.

De Havenen die men voor een inscheeping verkieft, geeven dikwils gelegenheid, het voorgestelde te doen gelukken; wyk zulk een groot getal zeilen als men noodig heeft, gemeenlyk niet agter eene Mouille kunnen geplaatst worden.

By gevolg legt men dezelve op 'opene plaatfen, daar een goede Anker grond, en de hoeken die de Ree formeeren, de Scheepen in zekerheid tegen de winden bedekken, dog niet tegens de onderneemingen des Vyands.

Terwyl de *Spanjaarden* de uitrusting tegens *Sicilien* by een bragten, heeft men hunne bekwaamste Opperhoofden onophoudelyk ongeruſt gezien, dat de *Engelſchen* zonder zig op te houden om de groote Vloot, die ze in 't vervolg in Zee bragten te verzaamelen, eenige Scheepen zenden mogten, welke zig by die, welke reets in de middelandſe Zee waren, voegende, hunne Transport-Scheepen hadden kunnen veroveren, leggende het grootſte gedeelte daar van, buiten 't bereik van *Barcelona* ten anker, in een tyd dat het Eſquader van *Cadix* nog niet gekoomen was, om dezelve te beſchermen.

Hoewel de Transport-Scheepen onder 't Geſchut van de plaats leggen, zal men niet verhinderen, dat ze by nacht geattaqueerd worden, indien ze in een opene Ree leggen, dewyl men by nacht zig van 't Geſchut aan Land niet bedienen kan, zonder gevaar te loopen, deſſelfs eigen Scheepen, zo wel dan die van den Vyand te beſchaadigen.

Indien men de overmagt in Scheepen heeft, zend men de Vloot, ſchoon de Vyandelyke Eſquaders Oorlogſcheepen, zig reets aldaar begeeven hadden, voor de Haven, alwaar de vergaderplaats der Vyanden is; wyl zy, indien men hen op zyn eigen Kuſten afwagt, of de opene Zee houd, dezelve miſſchien myden zullen, en na de ontscheeping uitgevoerd te hebben, weder in hunne Havenen komen.

Het zal de Vyanden te gemaklyker gelukken, indien eene wyd uitgeſtrekte Kuſt hun gelegenheid geeft, op onderſcheidene ver van elkander geleegene plaatſen te kunnen ontscheepen, op welk ſtuk men het voorbeeld der *Nederlanders* tegen *JACOBUS II* kan zien (1).

Het

(1) St. Cruz offeniſiven Oorlog H. 10.

Het kan ook gebeuren, dat de Vyanden genoodzaakt zyn, door een naauwte te loopen, om onderscheidene Convooen, die ze in verscheidene Havens vergaderd hebben, en uit welke het gros der Vloot, tot de Landing geschikt, bestaan zal, t'zaam te brengen.

In dit geval heeft plaats, dat men dezelve dan in die naauwte of daar omtrent wagte, om de nog onvereenigde Esquaders, die zig vertoonen, te verslaan; byzonderlyk wanneer by die naauwte, in een Neutraal of Vriends-Land Havenen zyn, daar men zyne Scheepen in geval van kwaad weer, 't welk hen verplicht de post te verlaten, kan laten inloopen, om in zekerheid te leggen.

André DORIA berigt zynde, dat de Turken toebereidzelen maakten, om Cadix te belegeren, wagte hen met zyn Spaansche Vloot by 't Naauw van de Straat, 't geen zy passeeren moesten. De Vloot van Algiers, was de eerste die zig vertoonde, DORIA floeg dezelve, voor dat de anderen zig 'er by gevoegd hadden; 't geen oorzaak was dat de Turken van hun aanslag afzagen (1).

De Marq. de St. CRUZ in een gesprek met een Engelsche Minister zynde; en deeze met veel heevigheid, de politieke redenen, willende by brengen, waarom zyne Natie, Gibraltar niet zoude te rug geven, zeide, dat het voornaamste doelwit was, om de vereeniging der Esquaders van den Oceaan en der Midde-landse Zee, welke de Franschen en Spanjaarden tot eenige onderneeming mogten in Zee brengen, daar door te verhinderen.

Wanneer 't geen naauw, gelyk dat van Gibraltar is, 't geen noodzaakelyk doorgezeilt moet worden, zend men kleine Vaartuigen, en ligte Fregatten uit, om te ontdekken of de Vyand-

(1) FORESTI, *mappe Monde Histor.*

dyke Vloot buiten om een Eiland, 't geen een naauwte maakt, koers stelt; op dat men, daar van berigt krygende, met de Vloot 'er op uit kan gaan, om dezelve te befnyden.

Welke ligte Vaartuigen andere Scheepen ontmoetende, ook zullen trachten te ontdekken, op wat hoogte het Vyandlyk Convoi zig bevind.

Het zy de Vloot voorneemens is, de Vyanden in 't naauw, of voor de Haven der vergaderplaats af te wagten, zy behoord altoos, de meest moogelyke Mond-behoeftens met zig te voeren; en naar maate 'er van gebruikt word, zal men dezelve, van 't geene op de Viſtualie Scheepen is, vervullen, op dat men geen vreeze heeft, dat de Oorlogſcheepen uit gebrek van Levens middelen, genoodzaakt mogten worden, de poſt waar zy zig onthouden, te moeten verlaaten, tot men al de nodige toebeſeidſelen gemaakt heeft, om zig te lande te kunnen verweeren, of dat de gunſtige tyd voor den Vyand, om zyne Krygsverrigting ter Zee uit te voeren, voor by is.

Indien de Scheepen door ſtorm hun Poſt, die zy bezetteden, moeten verlaaten, is 't te vreezen dat de Vyand die gelegenheid in agt neemende, onder zeil gaat.

By gevolg moet de Admiraal geen tyd verzuimen, zo haalt de wind zulks toelaat, op die poſt te rug te komen.

Bevindende als dan, dat het Vyandelyk Convoi gezeild is, zal hy kragt van Zeil maaken, om het zelve te agterhaalen, want indien hy 't zelve ſlaat of verſtrooid, na dat maar weinige troupen geland zyn, is het zelve verlooren, en ſlaat hy 't, terwyl nog al de Troupen aan Boord zyn, zullen zy niet wel Manœuvreeen kunnen, nóg zig van de Wapenen wel kunnen bedienen, door de verwarring welke het groot getal Soldaten, en de veelheid

heid der ingescheepte Mond- en Krygs behoeften veroorzaakt.

Dit was de reeden, die den *Couful* C. LUTATIUS de Vloot van *Carthago* deed attaqueeren, voor dat zy in *Lilibée* een Landing gedaan had; en hy versloeg dezelve gemaklyk (1).

Wanneer de Vyanden meester der Zee zyn, en dat men op zyn eigen kust, maar weinige Havens heeft, die de Vyanden noodig hebben, om zig zelve beschut te leggen, in de geduurige heen en weder reizen, welke ze doen moeten, wanneer hunne Troupen geland zyn, zo versterkt men de hoeken, of de kust waar door deze Havens bestreeken worden.

Indien men voorziet, geen tyd, nog het noodige Geld, om de Fortificatien te voleinden, of ook geen Troupen, om dezelven te bezetten, te zullen hebben, tragt men, die Havens met oude Scheepen, die met Steen gelaaden worden, om hen te doen zinken, te sluiten, of 'er door Canaalen water in te leiden, welke door affpoeling van den grond of zand, dien zy met zig voeren, den ingang moeielyk maken.

Doch het laatste hulpmiddel, vereischt jaaren tyd, zo dat men 't zelve, in vroeger tyden moest gedaan hebben; maar het ander is ligt in 't werk te stellen, in Havens welker ingang niet wyd is.

De *Athenienzers* waren, na dat *LYSANDER* dezelve geslagen hadde, niet meer meester van de Zee, dus slooten zy hunne Havens op dat de *Lacedemoniers*, die hunne Vyanden waren, zig van dezelve niet zouden bedienen (2).

Voorts, onderstellende dat het Convoi, voor dat het de Landing plaats bereikt heeft, niet geslagen zy; zal men nu beschouwen,

(1) POLYBE Hist. L. 2.

(2) DIODORE de Sicile, L. 13. H. 33.

wen, wat by deffelfs landing, zoude kunnen in 't werk gesteld worden.

Voor eerst moet men zig niet voorstellen, dat Troupen geheel zonder eenige dekking, tegen het vuur der Vyandlyke Schepen zullen stand houden; zulks zoude alleen veele manschap doen omkomen, en nergens toe dienen, dan om de andere vreesagtig te maken.

By gevolg indien 'er geen Heuvels, Valei, of verhevenheden van Zand te vinden zyn, nog dat men eenig retranchement, om zig te dekken heeft, moet men zig buiten 't bereik van 't Geschut houden, tot dat de Troupen van 't eerste Transport met Sloepen geland zyn; als dan komt men met groote schree-den, om hen aan te tasten, en te verflaan, eer dat de Sloepen voor de tweede maal te rug komen.

Dus den March verhaastende, zal men veel minder lyden, van de Vyandelyke Schepen die de Flank beschieten, van den tyd af, dat men onder 't bereik van hun Geschut komt, tot dat men by hunne ontscheepte Troupen genadert is.

Indien men zyne Vleugels, niet verder uitbreid dan de Vyand die geland is, heeft men niets van hun Geschut te vreezen, wyf ze nooit over hunne eige Troupen en Sloepen zullen schieten, wegens 't oogfchynelyk gevaar dat 'er is om hen te raaken, door de beweeging op Zee, die onophoudelyk het doelwit doet veranderen.

Zo haast men 't eerste gedeelte, der Vyandelyke Troupen verflaagen heeft, wykt men met gezwindheid, zonder verwarring naar de Post, daar men zig te voren onthouden had; en ieder reis dat 'er een nieuwe ontscheeping geschied, doet men op dezelfde wyze, als men by de eerste gedaan heeft.

Gelyk de Vyand veel meer Krygs-volk heeft, dan hy in een maal met de floepen kan doen landen, verdeelt men de zyne, in veele onderscheidene Corpsen, dog zo, dat elk derzelve wat sterker zy, dan 't gedeelte der Vyanden, die zy attaqueeren moeten.

Op deeze wyze, zal men altyd vrifch Krygsvolk in Slag-Orde hebben, 't geen elkander in de verschillende attaques kan vervangen.

Indien 'er omtrent de Zee niets is, waar door men voor 't Geschut der vyandelyke Vloot gedekt kan zyn, dan bedient men zig, van Ruitery of Dragonders, in plaats van Voetvolk, om zig tegens de ontscheeping te verzetten; wyl zy door de snelheid hunner Paarden, zig zeer spoedig by de ontscheepte Troupen kunnen begeeven, en vervolgens weder naar hun eerste Post, buiten 't bereik van 't Geschut keeren.

Nogtans indien de Vyanden hun Fronten Flanken, doorgoede Pikeniers en Vriesche Ruiters dekken, zal 't noodig zyn, dat men Voetvolk heeft om hen te slaan.

't Is niet te denken, dat 'er Vyanden zyn, ftout genoeg, een landing te durven onderneemen, in 't gezigt van een Retranchement, wel van Volk en Geschut voorzien, voornamelyk indien 't zelve, het Geschut wederftaan kan, en met een gragt, waar door men 't zelve niet gemaklyk beklimmen kan, voorzien is; en voor al indien deffelfs borftweering wat hoog is, de grond wat meer verheeven zynde, dan de landing-plaats by het Strand, om te minder doel aan 't grootfte getal van 't Geschut der Vyanden, en te meerder kragt aan zyn eigen fchooten te geeven, wanneer ze waterpas gedaan worden; welk Retranchement men onderftelt fchouder hoeken te hebben, in de Flanken

ken welke door de Vyandlyke Scheepen andersints bestreken konden worden.

Nog behoord men, tusschen 't Retranchement en 't water de minste tusschen-ruimte te laten, zo veel de gelegenheid des gronds zulks toelaat, op dat de Schooten meer strykende zyn, en de Vyanden minder gemak hebben, zig in Slag-Orde te stellen.

Om de Manschap en Paarden, tegen 't Vuur des Vyands te dekken, zonder verplicht te zyn, de borstweering veel te verheffen, neemt men om die borstweering te maaken, de naast aan gelegene grond inwaards en men werpt het geen van de Gragt of van 't Front overschiet Zeewaard.

De kleine Eilanden en de Kusten, waar de natuur een reirotfen, tegen de woede der Zee geformeerd heeft, kunnen by de meest genaakbare vlakten versterkt worden, maakende de Voetpaden, waar door men die Rotfen zoude kunnen beklimmen, styl en ongenaakbaar.

Dog het is haast onmoogelyk, de landing, indien de Kust wyd uitgestrekt is, te beletten, wyl de Scheepen, met een goeden wind, in eenen nagt meer weg, dan de Land-Troupen in veele daagen kunnen afleggen, en dan landen de Troupen, in een plaats alwaar ze geen tegenweer vinden.

Nogtans moet men aanmerken, dat de Vyanden, indien den togt langduurig geweest is, een groot getal Zieken zullen hebben; dat een goed getal van hun Geweer door 't werken der Scheepen, en de vogtigheid onbruikbaar zal geworden zyn; en dat veele van hun Paarden gestorven, en de overige zeer afgemat zullen zyn.

Bygevolg, indien men een Corps Troupen heeft, 't geen even sterk als het gros der Vyanden is, moet men 't noodlot van een

Bar

Bataillē waagen, voor dat de Manschap en Paarden des Vyands hersteld, en dat hunne Wapenen weder in staat gebragt zyn.

ASTOR BOLLANI, die in 't Jaar 1570. de *Venetiaansche* Troupen op het Eiland *Chipre* commandeerde, was van begrip den *Turken* slag te leeveren, zo haast ze voet aan land gezet zoude hebben.

Om zyn voorstel gewigt by te zetten, bragt hy de zo even voorgestelde reden by; en de *Venetiaanen* bemerkten hunnen misflag te laat, dat ze het voorstel van dien wakkeren Generaal niet gevolgt hadden (1).

Een der mislagen, waar mede men *Diodore de Sicile* DENYS, opentlyk beschuldigde, was, dat dien Tiran de *Carthaginensen* niet aangetaft had, zo haast zy by *Palerme* geland waren, terwyl ze nog door den gedaanen togt verzwakt waren (2).

IV. HOOFDSTUK.

Voorstellingen wegens onderneemingen tegens Zee-plaatsen.

§ I.

OM zig van een Zee-plaats meester te maaken, zulks vereischt veel tyd, indien men geen Zee-Magt heeft, om de veelvuldige onderftanden die over Zee aangevoerd kunnen worden, te beletten.

Ostende met geweld door de Troupen van den *Aarts Hertog ALBERT en PHILIPPUS III Koning van Spanjen* aangetaft zynde, verweerde zig drie jaaren, drie maanden, en eenige daagen, door het

(1) FORESTI, *mappe monde illustre*.

(2) DIODORE de Sicile. L. 14. C. 17.

het meenigvuldige ontzet, dat hunne Vyanden die magtiger in Scheepen waren, 'er inleeden komen (3).

Men heeft Generaals gehad, welke Zee-plaatzen, zonder Vloot, geduurende den winter belegerd hebben, in hoop dat het kwaade weer in dat Jaargety, de Vyandelyke Esquaders verhinderen zoude, dikwils secours 'er in te brengen.

Dit zoude een zwakke hoop zyn, wyl de Vyanden, die niet onbewuft zyn, wat 'er in dat Jaargety, van de zee en winden te vreezen is, niet zullen afwagten, dat de plaats op het uiterfte gebragt zy, om 'er door hunne Scheepen, Mond, Krygsbehoeften en Troupen te doen overbrengen.

Men heeft het in't beleg van *Gibraltar* ondervonden, alwaar de *Spanjaarden*, veel Volk, door ziekten, welke de veelvuldige regen, en koude veroorzaakten, verlooren: het geen in de belegeringen geduurende den Winter, onvermydelyk is (4).

Het is zeker, dat de Oorlogſcheepen geen toevoer van Bolwerken, aan de Belegerden brengen, en by gevolg, indien de Bres gemaakt is, kan men de plaats, met magt van Krygsvolk inneemen, waar van 'er veele in 't beſtormen sneuvelen, tegens Troupen die altoos verfrischt worden, door dien de Vyandelyke Scheepen, 'er van tyd tot tyd Troupen inbrengen.

Maar indien de Belegerden hun pligt doen, zullen zy zo veel Manſchappen van die Belegers dooden, dat het te weeten is, of 'er geen meerder reeden zal zyn, om het verlies dat men daar door geleeden heeft, te betreuren, dan zig wegens 't innemen der plaats te verheugen.

De Hiſtorien leveren weinig voorbeelden, dat plaatſen ver-
lo-

(3) BENTIVOGLIO, Hiſt. van den Vlaanſen Oorlog.

(4) Sta CRUZ VIII. H. 4. § 10.

looren zyn, in zodaanig een omftandigheid, als die, waar in de *Marquis de LEDE* de Citadel van *Messire* veroverde (1), te weeten, in 't gezigt der *Engelfche* Vloot, welke, om zo veelen nieuwe Troupen, in de plaats te bezorgen, als de verweerders nodig hadden, dezelve maar te *Ryoles* in te fcheepen had, een plaats, niet meer dan omtrent drie mylen van *Mesfine* geleegen.

Nogtans, niet tegenftaande de *Spanjaarden*, alle hunne kragten inftanden, is 't niet te gelooven, dat het hun gelukt zoude zyn, indien de Belegerden, niet ten laaftten een gedeelte der Communicatie, met de Zee verlooren hadden.

Een der eerfte voorzorgen van Grave *Mouritz van Naffauw*, om *Geertruidenberg* in te neemen, was, Scheepen te vergaderen, op dat die plaats, omtrent de Zee, en aan de Maze geleegen, alwaar deeze rivier wyd en diep is, geen ontzet door deeze rivier konde verkrygen (2).

Het voorbeeld van *Barcelona* en eenige anderen, waar van de *Marquis de St. CRUZ* handelende van den verweerende Oorlog, (3) zegt te zullen fpreeken, en duidelyk doen zien, dat het niet genoeg is, de overmagt in Scheepen te hebben, om voor te komen, dat men geen onderftand aan een Zee-haven toebrenge, voor al wanneer de plaats, of derzelver afgezonderde Forten, een lange ftreck der Kust dekken, daar weinig diepte is, dewyl de Galeien, Galiotten, Brigantynen en andere kleine Roei-Vaartuigen, welke niet veel diepte noodig hebben, onder begunftiging van ftilte, of heel donkere nagten midden door, of op zyde der Vyan-

(1) 29 September 1718. In een byzondere befchryving der Expeditien van den Admiraal *GEORGE BYNG* vind men al de omftandigheeden.

(2) *BENTIVOGLIO*, Hift. van den Vlaamschen Oorlog.

(3) *Sia CRUZ* verweerenden Oorlog H. 24.

delyke Scheepen te kunnen passeren, zo dikwils als ze willen.

Zo dat men niet alleen de Overmagt in Scheepen, maar ook in Galeien, en andere kleine Roei-Vaartuigen moet hebben.

§. II.

Wanneer op de Scheepen der Vloot, Troupen Mond, en Krygs-behoeften, en andere benoodigde zaaken voor de Belegering of voor 't onderhoud van 't Leger zyn, zo moet de Vloot het eerst vertrekken, wyl ze door toevallen op Zee, verfraging lyden kan; want het is niet nadeelig aan de Scheepen, (4) geen Ruitery in hebbende, voor de Vyandelyke Haven, de komst van 't Leger af te wagten.

In tegendeel is 't van aangelegenheid, dat eenige Scheepen en Galeien, de Haven komen overvallen, om de Vyandelyke Vaartuigen, die daar in zyn, het ontkomen te beletten, wyl 't veroveren derzelve, het nut van 't Conquest vermeerderd: Ook om te beletten, dat men 'er eenig onderstand inbrenge, voor dat het gros der Vloot aangekoomen is; en op dat de Matroofen der Vaartuigen, die zig in de haven bevinden, de Mondbehoefden der plaats helpen verteeren; onderstellende dat men de plaats door blokkeering wil vermeesteren.

In den Oorlog van *Sicilien* 't Jaar 1719, maakte de *Marquis de LEDE*, de verovering van *Palenne* en *Mesfine* voordeeliger, door 't verassen van twee of drie Oorlogsfcheepen, des KONINGS van *Sardinien*, toen KONING van *Sicilien* zynde.

Het Esquader van *Don Baltazar de GUAVARA*, 't welk langer voor 't overige van de Vloot, en benevens het leger van den *Marquis de LEBU* voor *Cagliari* kwam, ligte een onderstand van

Am-

(4) Sta CRUZ aanvallenden Oorlog H. 16. § 2.

Ammunitien op, die 'er van *Napels* na toegezonden wierden, en die ze zeer nodig hadden.

Het groot getal Manfchap, 't welk op de Vaartuigen die in de Haven van *Chiggia* waaren, wanneer *Charles ZENO* en *Victor PISANI*, de ingang dier haven flooten, diende om de Mondbehoefkens welke in die plaats waaren, te verteeren, zulks zy daar aan gebrek krygende, genoodzaakt waren, zig aan de *Venetianen* over te geeven (1).

Vier omftandigheden zyn 'er, die Vyandelyke Vaartuigen begunftigen konnen, uit een bezette haven te ontkomen.

De *eerfte* is, wanneer een ruime plaats, welke de Scheepen niet geheel konnen influiten, die Vaartuigen tot een fchuilplaats dient, kunnende veelyds door verandering van wind, zig genoeg van de Scheepen verwyderen, en onder begunftiging van een donkere nagt, tragten te ontvlieden.

In de laafte blokkeering van *Barcelona*, begunftigde die omftandigheid de ontkoming van verfcheidene Vaartuigen, die uit de Haven dier plaats uitgingen, welkers Gefchut van 't Bastion van *Levant* tot *Monjony*, meer dan een myl lengte der Kust, befchermdde.

De *tweede* is, wanneer de Scheepen in geene plaats, voor de winden befchut konnende ankeren, verpligt zyn, Zee te kiezen, telkens, wanneer eenige storm opkomt.

Alvooren dat de Scheepen, dan weder op hun voorgaande poft kunnen komen, neemen de Vaartuigen, de vlugt uit de haven, op verfcheidene koersen.

Dit

(1) FORESTI mappemonde Hist.

Dit heeft men ook nog by de laatste blokkeering van *Barcelona*, gezien.

De *derde* is, wanneer het Leeger, eerder voor de plaats verschynt dan de Vloot, welke door stiltens of tegenwinden opgehouden is; dewyl men op het zien der Landmagt, niet behoefte te twyfelen, of de plaats zal wel haast ter Zee ook ingeslooten worden; dus tragt men, voor dat die weg geslooten is, zig ten spoedigsten te ontdoen, van al 't geene men onnoodig, tot verweering der plaats oordeelt, en van 't geene nadeelig zoude zyn, te verliezen.

Ten laatste, kunnen de Vaartuigen, die in de Haven zyn, ontkoomen, indien hunne Mogendheid gedurende het beleg, een Vloot die sterker is, by brengt, die de andere flaot, of doet verwyderen.

Gelyk voor *Gibraltar* gebeurde, alwaar in 't begin de *Franfche* Vloot magtiger, dan de *Engelfche* was, maar ten laatste, bleeven de *Engelfchen*, meester van de Zee.

In alle die vier gevallen, moet men, indien 't de gesteldheid der Haven toelaat, zonder tydverzuim, trachten de Vyandelyke vaartuigen, in die haven leggende, zodanig te beschaadigen, dat ze buiten staat zyn, uit te gaan, en zig aan 't gevaar der Zee bloot te stellen; 't geen men doen kan, door Batteryen met Mortieren en Geschut, die aan Land opgerecht worden, of door Mortieren tot dien einde, op de naast gedetacheerde Scheepen geplaatst, om den ingang der Haven te sluiten.

Wanneer de *Keizerlyken* (in 't Jaar 1719) de Citadelle van *Messina* attaqueerden, deed de Admiraal BYNG, door een Battery, aan Land opgerecht, eenige *Spaansche* Scheepen welke in die baai lagen, vernielen; wyl de Admiraal, schoon 'er geene der

der vier zo even aangehaalde omstandigheeden plaats hadden, vreesde dat ze 's nagts mogten ontkomen.

Nogtans heeft men gedacht, dat de voornaamste reeden daar toe was, om voor te komen, dat twee dier Scheepen, welke *Victor AMEDEE Koning van Sicilien*, die geallieerde der *Engelsche* was, toebehoord hadden, aan dien *Koning* na verovering van de plaats, niet wierden wedergegeeven: dewyl die *Natie* gaarne, geene andere Scheepen, dan die van hunne Vlag, op Zee zouden zien (1).

Het is gemaklyk te begrypen, dat men, indien 'er redenen zyn te vreezen, dat een plaats schielyker hulp te land, dan te water zoude krygen, zig van de toegangen moet meester maaken, om het aanbrengen dier onderstand te beletten, alvorens dezelve ter Zee in te sluiten.

Nogtans, indien de *Vyanden* geene *Troupen* in 't bereik hebben, om spoedig ter hulp toe te schieten, voor de aankomst van 't gros van 't Leger, zoude het goed zyn, dat 'er op het gedetacheerde *Esquader*, waar van gesproken is, eenige Regimenten waaren; op dat dezelve, by de plaats ontscheept wordende, de blokkeering zo wel te Land als ter Zee zoude kunnen beginnen.

Ik heb in *Sardinien* vernoomen, (zegt den Auteur) dat dit het geene was, dat de *Grave* van *MONTMAR* wilde dat uitgevoerd wierd, met de *Troupen*, die aan boord van 't *Esquader*, van *Don Baltazar GUEVARA* in gescheept waaren, wanneer dat *Esquader*

(1) In 't relaas van 't voorgevallene met de Vloot onder den *Admiraal Byne*, in de Jaare 1718, 1719, 1720. vind men, dat de *Admiraal* vreesde dat het *Garnison* by *Capitulatie* zomtyds mogt bedingen, dat die Scheepen weder na *Spanjen* zouden keeren, 't geen hy beslooten had, niet te zullen duldend; of dat die Scheepen, een twist appel tusschen de *Geallieerden* mogten worden, dus dagt hy het beeter te zyn, dezelve te vernielen.

quader zig tien of twaalf daagen, voor d'aankomft van den *Marquis* MARI, voor *Cagliari* vertoonde, aan boord van 't welke, de *Marquis* de LEDE zig ingescheept had.

Ook dienden deeze weinige daagen, aan den *Marquies* de RUBI, Vice-Koning, en aan *Don* JAIME CARRERAS Gouverneur, om zig te bereiden tot de behoorlyke verweering, welke ze gemaakt hebben, onaangezien het gering getal Troupen, en den flegten ftaat der plaats, waar in maar levensmiddelen voor agt daagen waaren, en naauwlyks een ftuk gefchut op zyn affuit was, wanneer dat Efquader voor *Cagliari* verfcheen.

Meeften tyd, gaan de Oorlogfcheepen in eene Linie, voor de Vyandelyke haven leggen, en ankeren op een gelyken afstand van elkander, uitgezondert twee, die wat vooruit wagt houden, onder zeil blyvende, en alle vier en twintig uren, indien 't weer zulks toelaat, afgeloft worden.

Myns bedunkens behoorde men altoos, drie wagtſcheepen te hebben, waar van 'er twee, geftaadige gangen ter regter en linker zyde der plaats moeten doen, voor zo veel het weer zulks toelaat, en het derde, zig in de midden onthouden.

Op deeze wyze zou de paſſagie wel geflooten zyn; en zig altoos een of twee Scheepen, boven wind van die Vyandelyke Vaartuigen bevinden, welke ondernemen wilden, in de beleegde haven te koomen.

Deeze wagt houdende Oorlogfcheepen, gaan om kennis te neemen, van alle de zeilen die ze ontdekken, en indien iemand tragt, midden tuffchen hun door paffeerende, in de Haven te loopen, doet men het beraamde zyn, op dat eenige Scheepen of Galeien anker ligten, om 'er op te jagen.

Nogtans moeten alle de Oorlogfcheepen, zig niet te gelyk van hun

hun Post verwyderen, om dat de Vyanden hen door een list, na een plaats zouden kunnen doen koomen, en op hen latende jagen, terwyl van een andere zyde, het Convoi ondertuffchen in de Haven geraaken zoude.

Op deeze wyze, geraakte een Convoi, gedeeltelyk in de Haven van *Barcelona*; en 't zelve zou 'er geheel in gekoomen zyn, indien *BELLE FONTAINE* en *Don Balthazar de GUEVARA*, voorzien hebbende wat gebeuren konden, niet na Land gewend hadden; de eerste met een Schip, en de tweede met twee Galeien, welke nog tydīg genoeg kwaamen, om twintig Scheepen van 't Convoi te neemen.

's Daags te vooren was dit Convoi verscheenen, en had de vlugt, den koers na *Majorca* heen, genoomen: maar in den nacht het Land genaadert zynde, kwam het 'er 's morgens, roeiend onder de Kust binnen, terwyl dat twintig *Spaansche* Scheepen die 't zelve door den donker, uit het gezigt verlooren hadden, zonder nut in de openbaare Zee waaren.

Dikwils passeert een Vyandelyk Vaartuig, onder begunstiging van den nacht, tusschen de Wag-Scheepen door, zonder gezien te zyn; zodanig Vaartuig 's morgens toonende Vriend te zyn, stelt zyn koers na den Admiraal, onder schyn van onderdaanigheid aan de Vlag; maar te gelyk maakt het kragt van zeil, en eenige Canon-schooten 'er by waagende zeilt hy in de Haven, wanneer hem de wind eenigzints 'gunstig is, voor dat een der Scheepen die ten Anker leggen, het zelve geligt hebben: 't geen door de nalaatigheid hunner Commandanten gebeurt.

Het is dikwils in de laatste beleegering van *Barcelona* gezien, zomtyds by nacht, zomtyds ook by helder dag ligt.

Het hulp-middel daar tegen is, niets te vertrouwen, en dat

het Schip of de Galei, die zig het naaste boven wind, by zo een Vaartuig dat aankomt, bevind, ten spoedigsten onder zeil gaat; en indien op de eerste schoot zonder scherp, dat Vaartuig niet slykt, of tegenbraaf, moet men 'er zonder verschooning vuur op geeven: want al was het van een Neutrale of Geallieerde Vlag, zou die Kapitein of Schipper zulks wegens zyn ongehoorzaamheid verdienen (1).

§ III.

Niet tegenstaande men de overmagt, in Oorlogsscheepen en kleine Roei-Vaartuigen heeft, indien men in de nabuurschap van die plaats, geene Haven heeft, moet men van die, welke de Vyanden aldaar hebben, zigmeester maaken, en dezelve wel van Troupen en Geschut voorzien; op dat alle de Vaartuigen aldaar een schuilplaats, tegen kwaad weer, of tegens een Vyandelyk Esquader kunnen vinden, wanneer eenig onweer de Vloot verstrooid heeft, die in eene opene Ree, waar ze zig gerangeerd had, het zomtyds met zekere winden, niet ten Anker kan houden.

Dewyl de Baaien niet heel zeker in alle de gevallen zyn, moeten de Scheepen wat ruim op Zee geankert zyn, om boven de Kaapen of uitsteekende hoeken te kunnen zeilen, wanneer 't noodig is; en dit is 't geen hen te meer aan de kragt der winden bloot stelt.

Zig meester van de nabuurige Havens te maaken, is een ander groot voordeel, men beneemt daar door de Vyanden, het grootste gemak dat ze hebben, want zy zouden 'er de kleine Transporten, by voorraad kunnen ontscheepen, om dezelve vervolgens in de geblokkeerde plaats te doen komen, onder be-

gun-

(1) Sta Cruz defensiven Oorlog Hoofdst. 13.

gunstiging van de nabyheid, ieder reize dat een Storm, of eenig ander toeval de Vloot verplicht, zig te verwyderen.

In 't Jaar 1530, ontworp het *Christen* verbond, de Stad *Durazzo*, een Zee-plaats der *Turken* aan te tasten.

VINCENT CAPELO, Generaal der *Venetianen*, kantede zig tegen deeze onderneeming aan, en stelde voor, dat 'er op die Kust geen Haven van Vrienden was, alwaar de Vloot zig in tyd van nood, retireeren konde.

Dit gevoelen bragt te weege, dat ze, de Vloot tot de golf van *Catane* hebbende doen voort gaan, *Castel novo* in plaats van *Durazzo* aantasten (1).

De *Romeinse Consul* LUCIUS QUINTIUS voorgenoomen hebbende, de *Lacedemonien* aan te tasten, bemagtigde eerst de Haven van *Gittbee*, dewyl hy vreesde, dat die plaats, tot een vergaderplaats van 't secours, dat de Vyanden in die Stad zouden willen inbrengen, zoude dienen (2).

THRASYMEDE, Generaal der *Sparters*, voor het beleg van *Pilo*, een Zee-plaats, te onderneemen, vermeersterde de nabuurige Haven van *Sphaëterie*, niet alleen, om die Haven tot een schuilplaats voor zyne Scheepen te doen dienen, maar ook om te verhinderen, dat de *Atheniensers* niet gemaklyk wegens de nabyheid dier plaats, aan *Pilo* eenige hulp konde toebrengen (3).

§ IV.

Men zal, hoewel zwakker in groote en kleine Scheepen zyn-
de, een Zee-plaats kunnen Blokkeeren, indien 'er tusschen ha-
re Veffingen en de Zee, ruimte genoeg is, om een Linie tus-
schen

(1) Oorlogen van ALBERT LUZZARI.

(2) TITUS LIVIUS, Hist. Rom.

(3) DIODORE de Sicile L. 13. H. 18.

fchen de Stad en de Zee, met een borstweering aan weder zyde te maaken, en daar door aan de plaats, de gemeenschap met het water te beneemen.

Op die wyze stelde de *Marquis de LADE* het zelve in 't werk, tusschen de *Far van Messine* en de *Citadel* dier Stad, tegen over de poort, de *Tuin des Gouverneurs* genaamt.

Nogtans dient men te overweegen, of die ruimte, Volk genoeg, ten aanzien der Manschap van de plaats, kan houden, om die linie, tegens de uitvallen der Vyanden te kunnen verweeren, zodanig dat de Soldaten 'er zig verroeren kunnen, zonder elkander hinderlyk te zyn (1).

Indien de kragt der plaats, in de Citadel of hoogte der Stad bestaat, wier gemeenschap met de Zee, niet dan door zwakke muuren gedekt is, moet men dezelve aantasten; en indien men 'er zig meester van maakt, zal 'er geen groote zwaarigheid zyn, zig aldaar met een zwakkere Vloot, dan die der Vyanden, te bevinden.

Wanneer de *Spaansche* Troupen *Alicante*, een Stad die slegt versterkt was, vermeesterd hadden, maakten zy een linie tusschen de Stad en 't Casteel, 't welk de sterkte van de plaats was.

De *Engelsche* Vloot kwam tot ontzet van 't Casteel, en tragtede, door magt der Canonfchooten, de troupen te verdryven, maar 't was vrugteloos, en konden de beleegerden geen hulp geeven, en deeze de vrugteloze poogingen hunner Scheepen ziende, waren genoodzaakt te Capituleeren.

In de onderneeming der *Spanjaarden* op *Sardinien*, vreesde de *Marquis de LEDE*, dat *Engeland* als beschermmer der Vrede in *Italien*, zig tegen *Spanjen* mogt verklaren.

In

(1) Sta Cruz verweerende Oorlog H. 4. § 4.

In die vreeze, begon hy daarom de attaque van de voorstad, aan de zyde van *Cagliari*, dezelve genoomen hebbende, bleef 'er geen gemeenschap der Zee met het Casteel, 't geen de sterkte der plaats is.

Men heeft plaats en, wier Hoofd-muuren aan 't water koomen; maar die aan weder zyden, uitsteekende hoeken land hebben, welke eene naauwe opening geven, om in de Haven te komen.

Deeze punten worden gemeenlyk, door gedekte en ingefloote Batterijen gedefendeerd, of door Casteelen wel van Geschut voorzien.

In dat geval, moet men die Casteelen vermeersteren, en 'er goede veld schansen oprigten, (voorondersteld wordende dat 'er geene zyn) en deeze Forten met een groot getal Geschut voorzien; om de Vyandelyke Scheepen, welke onderneemen mogten 'er hulp-troupen in te brengen, den doortogt te beletten.

De Cardinaal *Aartshertog ALBREGT*, het *Fort Risban*, 't geen den mond der Haven van *Calais* bestreek, ingenoomen hebbende, verhinderde door 't Geschut van 't zelve, dat de Vyanden, veel magtiger in getal van Scheepen zynde, de hulp, die ze van meeninge waren in *Calais* te brengen, 'er niet konden doen koomen (1).

Indien die Forten niet talryker van Artillery voorzien zyn, zullen de Vyandelyke Scheepen met een gunstigen wind, zonder veel beschaadigt te worden, in de Haven koomen.

Om die reden oordeelde de *Hollandfche* Commandant, van met de *Engelsche* en *Hollandfche* Vloot, tusschen de Casteelen van 't

Pun-

(1) BENTIVOGLIO, Hist. van den Oorlog van Vlaanderen.

Puntal en *Matagorde*, door te loopen, wanneer de *Prins* van DARMSTAD, met de Vloot en het Leeger van 't verbond, *Cadix* kwaamen berennen; dewyl de Scheepen niets meer van de Batteryen zouden te vreezen hebben, wanneer ze eens door de naauwte, tusschen die twee *Forten* doorgedrongen waren (1).

In zodaanig eene omstandigheid, bedient men zig in die *Forten*, op die uitsteekende hoeken, als ook in alle andere versterkte plaatsen, van Batteryen met Mortieren, op dat men door de Bomben de Vyandelyke Scheepen kan vernielen, die de eerste *Forten* voor by geraakt zynde, in de Haven ankeren.

Dit was de voorzorg die men te *Cadix* gebruikte, na dat de Vyanden van hunne onderneeming, tegen die plaats hadden afgezien.

En op dat de Vyandelyke Scheepen, zig van die plaats verwyderende, aan de Batteryen van 't Geschut en der Mortieren op de uitsteekende hoeken geplaatst, bloot gesteld zyn, heeft men een ander *Fort* op de overstaande zyde aangelegd, en 't zoude mogelijk niet kwaad zyn, nog een ander ergens aan te leggen (a).

De Havenen die een naauwe mond hebben, deeze hebben gemeenlyk weinig diepte aan de eene of andere zyde, latende maar een doortogt, voor twee of drie Scheepen naast elkander zeilende.

Dit heeft men voornaamelyk in Havenen, alwaar een Rivier zig in Zee ontlast; dewyl ze aangroeiende, de losse grondender bouwlanden en struiken, tot aan de mond met zig neemt, die door de golven der Zee tegen gehouden wordende, Banken ter reg-

(1) Hist. Nav. d'Angl. III.

(a) Den Marquis de Sta Cruz, spreekt hier van een *Fort*, 't geene aangelegt zal zyn, na dat de Geallieerden de te vooren verhaalde onderneeming gedaan hadden,

regter en ter linker zyde der Rivier veroorzaaken.

Deeze Banken zyn 't, die in meest alle de Havenen, alwaar Rivieren en andere heel sterke waterstroomen zig ontlasten, door de Zee-lieden de Baar genoemd worden.

In diergelyke zóorten van Havenen, is 't beste middel, om de hulp ter Zee voor te koomen, in den mond van 't Vaarwater, oude Scheepen met steenen beladen, te doen zinken.

Wanneer *Vistor PISANI* en *Karel CENO*, met de *Venetiaansche* Troupen, *Chioggia* belegerden, deden ze in den mond dier Haven, twee Scheepen met steenen beladen, zinken, om daar door te verhinderen, dat de *Genueesen*, die plaats te hulp konden koomen (1).

Voor 't overige moet men verdagt zyn, dezelve, indien 't mogelyk is te laten zinken, op een plaats, onder 't Geschut der Battery die men 'er heeft, of 'er zoude kunnen maaken; wyl de Vyanden anders zouden kunnen onderneemen, dezelve te ligten; want hoe moeielyk deeze onderneeming mag schynen, de ondervinding leert dikwils, dat zulks kan gedaan worden.

Men ligte de Scheepen, die de *Deenen* onder *ERIC VIII.* te *Rostok*, in de mond der Rivier de *Varne* hadden doen zinken, om te beletten, dat 'er hulp in die plaats kwam (2).

De *Franschen*, die hunne Scheepen ten tyde der laafte belegering van *Toulon*, hadden doen zinken, op dat ze door de Vyandelyke Batteryen, niet aan stukken geschooten zouden worden, ligten dezelve weder op, na 't opbreken der Beleepering.

Indien dit voorgestelde middel, van geen nut kan zyn wanneer 'er te veel diepte is, zo spant men van de eenen punt tot de andere,

(1) FORESTI, Map. Hist.

(2) Suplem. van FORESTI.

dere, aan de mond der Haven eene Ketting of Boom, met de einden aan 't Land wel vast gemaakt, op dat dezelve niet alleen de kragt der Zee kan wederstaan, maar ook die der Scheepen, welke dezelve zouden willen breeken; en op dat de Vyanden, die op eene andere plaats landen mogten, en zig als dan daar heenen begeeven, om dezelve te kappen, zulks niet gelukke, moeten aan de beide einden, *Forten* leggen, om het zelve te beletten (1).

Om deezen Boom beter te defendeeren, zou het niet kwaad zyn, dat 'er binnewaards gewapende Vaartuigen leggen.

De beste daar toe, zyn groote Scheepen die verdubbeld worden, en welke men tusschen beide, met wolle of andere bekwaame spetic opvult, om de kragt der Canon-schooten op dezelve, te verminderen.

Dit soort van Scheepen, is in der daad wel ongemaklyk in de Zee-vaart, maar ze hebben hier alleen te slaan, geankerd zynde, agter en voor vast gemaakt, en met de zyde naar den mond der Haven gekeerd, leggende.

Men ligt 'er de Masten uit, op dat ze door 't Vyandelyk Geschut aan stukken geschooten wordende, door derzelve val en splinters, de Manschap niet beschaadigen.

CHRISTIAAN V. Koning van Deenemarken verhinderde, onder begunstiging van twee *Forten* en een Ketting, welke over de mond van de Haven van *Wismar* leide, dat de Vloot van KARL XI. Koning van Zweeden geen hulp in de plaats kon krygen (2). Co-

(1) Wat de Marquis de Sta Cruz hier zegt, aangaande 't geene wegens het vervaardigen van den Boom, en 't leggen der Forten, in agt te neemen zy, is onnoodig aan te haalen, wyl zulks op een andere plaats, in dit Tractaat gevonden word.

(2) Supplem. van FORESTL.

CONON, Capitein der *Atbenienfers*, om voor te koomen dat de Vloot der *Lacedemoniers* in de Haven van *Metbelino* konde koomen, deed verscheide Scheepen met steenen zinken, en ter plaatse, daar wegens de diepte nog opening bleef, leide hy op groote Scheepen, verscheidene werktuigen, om zwaare werpspieffen te werpen, en plaatste 'er ook eenige Galeien, welken met hun voorsteven Zee-waard lagen, als mede Krygsvolk, op de hoeken die den mond der haven formeerden, om 'er de landing der Vyanden te beletten (1).

De Heer van CHATEAU-RENAUD zig met de *Spaansche* Vloot in 't Jaar 1703 op de Kust van *Vigo* bevindende, plaatste zyn Scheepen agter de punt de *Ronde* genaamd, en sloot den mond door een Ketting, gelyk beschreeven is, vermits hy de *Engelsche* vreesde; maar in plaats van goede *Forten* om dezelve te verdedigen, had hy aan de eene zyde, niet dan eene opene Battery, en aan de andere zyde een kleine *Redoute*, door de nabuurige Bergen bestreken wordende.

De *Engelschen* waaren buiten 't bereik van 't Geschut geland, 't geen de *Franschen* zo ter Zee als te Lande hadden, en de *Redoute* van agteren aangetast hebbende, maakten zy zig 'er zonder moeite meester van, kapten de Ketting of Boom, en vermeersterden dat gedeelte der Scheepen, 't geen de *Fransche* Commandant geen tyd had te verbranden.

Men moet de Ketting vast maakende, deffels midden op *pontons* ondersteunen, indien men bevreesd is, dat de Ketting door 't gewigt, van een Galei, of ander Vaartuig, in de midden zo veel zoude zakken, dat ze 'er over heen konden koomen (2). De

(1) DIODORE de Sicile, B. 13. H. 6, 2.

(2) Indien de Ketting of Boom vervaardigt word, zo als door den Capitein PARK beschreeven en hier na ingevoegt is, kan zulks niet gebeuren, wyl deeze Boom, hoewel zwaar zynde, niet zinkt.

De *Piemontiers* die in de Jaaren 1718, 1719 te *Siracuse* in *Sicilien* in Garnisoen lagen, vreesden dat de *Spanjaarden* aan de over zyde van de Ree, genaamd *Porte Marmorco*, Batteryen mogten leggen, van waar men zonder moeite, bres in een zwakke muur konde schieten, en indien deze muur, door hen die de zelve in Barken bestormden, vermeesterd was, zou het grootste getal der buiten werken, ter regter zyde van die plaats, afgesneden geweest zyn.

Zulks dat de *Grave MAFÉY* en de *Baron van St. REMY*, zeer wyslyk handelden, datze die zyde, met alles wat mogelyk was, versterkten, naar de tyd en omstandigheeden waar in zy zig bevonden, toeliet, om verweering by te brengen.

§. V.

Men heeft Zee-plaatfen, wier Front aan de Zeekant zeer zwak is; wyl de Ingenieurs in voorgaande tyden verscheide onderneemingen, die thans gemeen zyn, als ondoenlyk aanzagen.

Indien de Vyandelyke plaats, die men voorneemens is aan te tasten, zig in zodaanig een stand bevind, en 'er diepte genoeg is, dat ze kunnen naderen en in Front slaan, zo bedient men zig, van 't Geschut der Scheepen om de Bres te maaken, en zend het Krygs-volk met Sloepen om te bestormen; inzonderheid wanneer het Garnisoen niet sterk is.

De *Engelschen*, in den Oorlog van 't verbond tegens de twee *Kroonen*, hebben op die wyze *Alicante* vermeestert.

Om op die wyze tegen een plaats wel te slaagen, is alleen noodig, dat men in de uitrusting en wapening, den Vyand die sterker is, een weinig tyds voorgaat, wyl men, om in eenen diergelyken muur bres te maaken, niet meer dan twintig of dertig uren noodig heeft, ten aanzien van de zwakheid des muurs, gesteld tegen
het

het Gefchut alleenlyk van vier Scheepen van Linie.

Een Gouverneur, die zyn pligt betragt, zal, om dit gevaar voor te koomen, tegen over deeze zwakken muur van de plaats, een ftaketfel, van een of twee ryen zwaare boomen ftellen, doende dezelve met hun onder-einden die puntig zyn, ten minften een voet of zes, in 't zand, aarde of modder zinken, door een werktuig, 't geen op twee Vaartuigen kan geplaatst worden, in heyende dat zy met 't water gelyk zyn: zo als men het vind in 't meer van *Orbitello*, en gelyk het de Gouverneur van *Cagliari* in 't Jaar 1719, in de Haven dier plaats maakte: op dat de Sloepen geen Volk zoude kunnen landen, om de bres te bestormen, die de *Engelfchen* op een zwakke plaats des muurs van de Voorftad, aan de Zee-kant hadden kunnen maaken.

Indien men zodaanig een beletfel vind, moet men 't zelve, een weinig tyds, voor de ftorm te onderneemen, aan ftukken maaken, zig daar toe bedienen, van Barken en andere diergelyke Vaartuigen, aan wier Maften boven aan Blokken genaaid zyn, waar door men touwen fcheert, met welken men door middel van een Braadfpit of Spil, de paalen een voor een uitligt.

Dit word gezegt gedaan te moeten worden, even voor de ftorm; dewyl ter dier tyd, het vuur van 't *Front* en *Flank* van den muur des Vyands vernield zynde, de Vaartuigen tot het uithaalen der Paliffaden gefchikt, veel minder te lyden hebben.

Indien de Scheepen, de *Flank* niet geheel hebben kunnen verwoeften, ter oorzaak der weinige diepte, die 'er is, op de plaatsen van waar men die *Flank* kan beftryken, zal men de donkerfte uuren des Nagts verkiezen, om de Paalen uit te haalen, en op dat het handgeweer van den Vyand, minder uitwerking heeft, kan 't gedeelte der Barken, 't geen flankeert, door Storm-fcher-

men

men van dikke planken, bestand voor Snaphaan kogels, met groote netten met wolfe gevuld, matraffen en andere dingen, gedekt worden; zo als 't geschied op vaartuigen, die tot het gevegt gereed gemaakt worden.

De Koyen en Netten met wolfe, zyn boven de Planken en Storm-schermen te verkiezen; dewyl de Barken, daar door aan de splinters van 't hout, niet bloot gesteld zyn, welke door 't Vyandlyk geschut konden veroorzaakt worden.

Men moet die Barken zo veel ballasten als 't de diepte toelaat, om voor te komen, dat het water niet over 't boord heenen loopt, wegens den tegenstand van de paal, die dezelve te veel zoude doen overhaalen.

Ook zal 't genoeg zyn, om dit ongemak voor te komen, dat men de Barken, waar mede men de Paalen wil uitrukken, met hun overstaande zyde aan andere wel geladene Vaartuigen vast maakt.

Men bedient zig, om de Schuif-knoop om de Paal te doen van Matroofen in kleine Vaartuigen, die men, na dat ze dezelve wel vast gemaakt hebben, agter de groote Vaartuigen plaatst, op dat ze voor de Snaphaan Kogels beschut leggen.

Nogtans indien, het *Front* en de *Flank* des muurs vernield zynde, het gevaar niet heel groot is, zullen de kleine Vaartuigen alleen de Paalen uithaalen, zonder eenig ander werktuig te gebruiken, dan 't geene, waar van men zig tot het Anker ligten der zwaare Scheepen bedient.

Pere DANIEL, haalt in 't zevende Boek van 't eerste deel zynner *Historie der Militie van Vrankryk* aan, dat een Fransch Ingenieur, GAUBERT genaamd, een vermenging maakte, die in een geflooten Pot, en vervolgens in 't water brande; dat DUKERS, het

het zelve onder water bragten, en aan zwaare paalen, die in Zee waren, en de Vloot van *Philippus* Augustus belette, in 't Eiland *Andely* te komen, vast maaken.

Hy verzekert, dat de Palissaden op die wyze verbrand wierden, en de Scheepen daar door een vrye doortogt verkreegen.

Maar hy zegt niet, waar uit dit mengfel bestont.

Ik bekenne vrymoedig (zegt den M. de *Sta Cruz*) dat ik een diergelyke vermenging, volgens recepten, die ik by zeer goede Auteurs vond, hebbende willen maaken, niet anders verkreeg, dan een verbaasende rook, die my verpligte, zeer schielyk uit myn vertrek te vlugten; zo dat men, zig op diergelyke geheimen niet verlaaten moet, zonder altoorens de proef genomen te hebben, van de verscheidene vermengingen, die de Kunst-Vuurwerkers zouden kunnen voorstellen.

Want ik geloove niet dat 'er iemand is, die een Vuur zal maaken, 't geen sterk genoeg is, om hout onder water te verbranden.

De eerste der Barken, die geschikt worden om de Soldaten, die storm zullen loopen, over te brengen, moeten niet te diep gaan, op dat ze vol volk zynde, tot den voet der Bres kunnen naderen.

Ze behooren kort en wyd te zyn, het vooreinde met Stormschermen bedekt, die in de overvoering de Troupen tot eene borstweering, en in 't landen, tot eene brug kunnen dienen, doende dezelve aan 't onder einde op sterke hengfels draaien; nogtans moeten ze niet te hoog, en bygevolg niet te zwaar zyn, om niet te beletten, dat ze gemaklyk kunnen gehanteerd worden, egter moeten ze de Barken dekken, die daarom kort moe-

ten zyn, maar tevens wyd, op dat ze ieder 50 man, indien de diepte zulks toelaat, kunnen houden.

De Barken of Sloepen, de Bres genaderd zynde, zullen zig aan Land vast maaken, of hun Anker laten vallen, op dat de dwars loopende Stroom en de Zee, tegen de voorsteeven aankoomende, hen niet doet afwyken; ze zullen zig daar pal houden, om aan 't Volk der andere kleine Barken of Sloepen, tot een brug te dienen, waarom men de Ankers zodanig zal plaatfen, dat de Touwen hen niet beletten, op zyde van, of tegen dezelve aan te komen.

Zy zullen op een bekwaamen afftand, van elkander leggen, op dat de eene, door eenig Kunt-Vuur van de Bres geworpen, in brand raakende, de andere niet aangestookten worden.

Het was niet kwaad, dat die eerste Barken of Sloepen, een soort van een groote loop-plank van agter tot voor hadden, om het vallen, of de vertraaging der Troupen in 't landen, te vermijden.

Wat de verdere voorzorgen, wegens den pligt der Roejers, en om alle verwarring in de landing voor te komen, aangaat, kan men het II^{de} Hoofdst. § X. op dat stuk nazien.

Wanneer alle de Soldaten, tot den Storm geschikt, geland zyn, doet men de Sloepen en andere Vaartuigen, tot de landing gebruikt, van daar wyken, (1) op dat Aanvallers, alle hoop van retraite benoemen zynde, met meer stoutmoedigheid vegten; want weinige zouden 'er dog zyn, die zig de Retraite, zouden kunnen te nut maaken, en de scherpte des zwaards ontkoomen, indien de Vyand de overhand kreeg.

Het voordeel 't, geen men uit die Retraite zoude haalen, in
een

(1) S^{an} Cruz van de schikkingen voor 't begin van een Bataille H. 3. § 2.

een gering getal verflaagene Troupen te redden, komt in geene vergelyking, met de kwaade gevolgen, die daar uit zouden konnen spruiten, wyl de Soldaaten met het eene oog den Vyand, en met het andere de Retraite zien.

Om die reden, en om te beletten dat de beleegerden, door eenig Vuurwerk, de eerste Sloepen der geenen die geland zyn, mogten verbranden, zal 't beter zyn dezelve op vlot water te houden, dan tegen strand te laten blyven.

Het storm-loopen door een Bres, die door de Scheepen gemaakt is, kan een tweede begunstigen, die men in eene plaats uitvoert, aan de Haven uitkoomende, over de Raas der Galeien, of over Bruggen die men aan 't vooreinde der Galeien laat vallen.

§ VI.

Men heeft Zee-plaatsen, alwaar Bergen voorzien van Guarni-foen, en voor den Belegeraar ongenaakbaar, zig na de eenigste naauwe plaats, die ze voor den aanval laten, uitstrekken, en de zelve bestryken of geleiden.

Men vind omtrent andere, een zeer stuyvend zand, of water op eene geringer diepte, dan tot de loopgraven nodig is (2).

Ook heeft men in de beleegering van eene Zee-plaats te vreezen, dat de Vyandelyke Vloot, magtiger zynde, zal naderen, om de werken van 't Leger te Land te flankeren.

In 't Traaht van dezen Auteur, vind men hoe men alle deeze zwaarigheden overwinnen en klein agten moet, ook zelfs grooter, wanneer het te doen is, om een Haven van 't uiterste gewigt te veroveren.

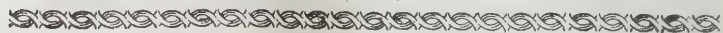
Wat aangaat de voorzorgen die men hebben moet alvorens de

Loop-

(2) Sta. CRUZ VIII. H. 4. § 1. 3. 5.

Loopgraven begonnen worden; de regulen om dezelve te openen, de vervolging en wagt der Loopgraven, Capitulationen, Stormen enz. in 't beleegeren van Zee-plaatsen, en die van 't vaste Land: van dit alles vind men in 't Tractaat van de *M. de Sta Cruz* van Hoofdst. XIII. van 't Eerste, tot het einde van 't tweede Deel veel beschreeven.

V. HOOFDSTUK.

Wegens de manier om een Zee-plaats te hulp te koomen; 't zy dat men zulks te Land of te Water wil onderneemen.

§ I.

DE Auteur heeft in 't X^{de} Deel, Hoofdst. 2. §. 1. onderzegt, in wat omstandigheeden men een slag eerder ter Zee dan te Lande verkiezen moet.

Boven dien (1) is dit een beweegreden genoeg om een beleegerde plaats ter Zee te hulp te komen, wanneer de toegangen, die de Vyanden te Land bezet hebben, door hunne gesteldheid zo sterk en wel bewaard zyn, dat 'er, al was men sterker in Landmagt, weinig hoop zoude zyn, die toegangen te vermeesteren.

Men moet nooit een plaats ter Zee zoeken te hulp te koomen, wanneer de Beleegaars de voorzorge reets gehad hebben een goede linie aan beide zyde bedekt, tusschen de Stad en de Zee te doen aanleggen; indien zy zig, van de beneden Stad of Voorste-

(1) *Sta Cruz* VIII van de Belegeringen. Hoofd. 7. §. 4.

steeden die met de Zee en de plaats gemeenschap hebben, meester gemaakt hebben, en 'er goede Forten op de uitsteekende hoeken aan den mond der haven zyn, in welke zy den inkomst door Scheepen, welken zy aldaar hebben doen zinken, of door een Ketting met behulp van Forten en gewapende Vaartuigen beletten. (1).

Maar onderstellende, dat 'er alle zaaken wel overwoogen zynde, geen groote nadeelen, nog groote voordeelen uit konnen spruiten, hoe men de plaats 't zy te Land of ter Zee te hulp komt, zo zoude men die hulp te Land moeten onderneemen; vermits, indien men al geslaagen of te rug gedreeven wierd, het verlies nooit zeer groot zal zyn, wyl men in de Retraite van de Vyanden niet vervolgt zal worden; want zy, in 't wilde over de Linie heen springende of agter elkanderen door de Barriere heen trekkende, in groot gevaar zouden zyn van geslaagen te worden, indien men zyn Troupen weder tegens hen deed zwenken, voor dat zy zig in Bataille gerangeerd hadden.

Een andere reden is, dat de hulp ter Zee niet altoos genoegzaam is, om te beletten dat de plaats niet vermeesterd word; dewyl de Belëgeraars dikwils blyven volharden om bres te schieten, en 'er zig, schoon met verlies van veel Volk, meester van maaken, zonder zig te bekommeren of het Guarnisoen zwak of sterk is; hier van kan men een Voorbeeld in den Marquis de LEDE zien, 't geen aangehaald is (2).

Boven dien, gebeurt het dikmaals, dat het secours, 't geen men in gereedheid gebragt heeft, door kwaad weer verstrooid, of door stiltens en tegenwinden in de Haven opgehouden wordt: 't
geen

(1) Hoofd. IV. § 4. deezer Verhandeling.

(2) Hoofd. IV. § 1. Idem.

geen men te meer te vreezen heeft, indien 't Convoi van verre moet koomen.

In 't Jaar 1710 konden de Galeien van den Hartog van Turfis, de kleinen togt van Bonifacio in Corfica, na Terra Nova in Sardinien in de Zomer in elf daagen niet doen, door de zwaare tegenwinden, zo dat het onmoogelyk was aan vier honderd Man, die begonnen hadden te Terra Nova te landen, onderftand te geeven.

§. II.

Indien men de overmagt ter Zee heeft, en men besluit de plaats ter Zee byftand te geeven, moet men zig eenigen tyd voor den dag, dien men, volgens het gerugt 't geen men heeft doen loopen, tot het vertrek, bestemd had, onder Zeil gaan, op dat de Vyandelyke Scheepen, die voor de belegerde Haven leggen, nog zo zeer niet op haar hoede zyn.

Agt dagen voor en na 't vertrek, geeft men aan geen Vaartuig, zelfs aan de Viffers geen verlof in Zee te gaan; en noodzaakt alle Scheepen te volgen, om door die voorzorgen voor te koomen, dat de Vyanden kondfchap van 't vertrek of van de aankomft hebben.

Op twaalf of vyftien mylen afstand van de Vyandelyke Vloot die voor de beleegerde Haven is, moet men tot de nacht blyven dryven; op dat de Scheepen die geduurende de reize afgedwaald mogten zyn, tyd hebben de poft die voor hun gefchikt is, te neemen.

Zo haaft het nagt is, moet men zonder Vuuren Zeilen, en zo veel het de wind zal toelaaten, zorg draagen om met 't aanbreeken van den dag op de Vyandelyke Vloot aan te vallen; vermyden de voor al het land te veel te naderen, 't geen op laage kusten en geduurende donkere nagten, zeer te vreezen is. Om-

Omtrent de bepaaling op welken afstand de Scheepen verblyven en tegenbrassen moeten, behoorde men altoorens onderregt te zyn, tot hoe verre de buitenwagten der Vyandelyke Vloot zig gemeenlyk uitbreiden.

Indien de Troupen, Vivres, of Ammunitiën, tot den bystand geschikt, op Oorlogfscheepen gelaaden zyn, moet men 'er ook ervarenere en dappere Zee-Officieren op plaatzen; op datze, het gevegt begonnen zynde, boven wind van 't verfte Vyandelyke Schip in de Haven inloopen.

Het is nogtans ten uiterfte noodzaakelyk, dat 'er altoos eenige Galeyen of Fregatten zyn, die de transport Scheepen verzellen, om de kleine gewapende Vaartuigen van den Beleegeraar te bevegten, die niet kunnende dienen om in lini te vegten, niet op de ruimte komen, maar by land blyven.

Op deeze wyze, al was 't dat de Vloot de Vyanden niet verftrooiden, gelukt het nogtans de plaats te hulp te komen.

Wanneer de Vyanden geen Vloot voor de beleegerde plaats hebben, en dat ze de Mond en Krygs-behoeftens door transport-scheepen over Zee doen komen, zal men zyne Scheepen en Galeyen verdeelen, om tegens die Transport-Scheepen te kruiffen.

Indien men voor dat de plaats belegerd word, geen teekens van verkenning, aan de Gouverneur gegeven heeft; waar aan hy weten kan, dat het geen Vyandelyke Scheepen zyn, die binnen zoeken te komen; moet men voor dat het secours landt, de Gouverneur 'er kennis van geven, wyl andersins de Vyanden een Spiegel-gevegt konden doen houden, daar een gedeelte der Scheepen de Natie-vlag der beleegerden latende waaien, om het guarnifoen te misleiden, door aan die Vlag de overhand te doen behouden, en de Scheepen in de haven te laten koomen.

In-

Indien de Vyanden, in plaats van zig van afgezonderde Scheepen te bedienen, een Convoi in eene hunner Havens uitmaaken, heeft men in Hoofdstuk III. doen zien, op wat wyze men 't zelve opligten of vernielen kan, al was 't dat men in Zee-magt zwakker dan de Vyanden was.

Indien men een Haven digt by de beleegerde Haven heeft, kan men, al waren de Vyanden magtiger in Scheepen, meenigmaal Vivres, Ammunitien en Troupen door Galeien, Brigantynen, Galiotten en andere diergelyke Vaartuigen in de plaats invoeren; moettende deeze Vaartuigen, wel van riemen en roeyers voorzien, in donkere nagten of in tyd van stilte van die nabuurige haven vertrekken, en zig na de beleegerde Haven begeeven.

PERSEE, *Koning van Macedonien*, bedienden zig van ligte Brigantynen, om, in een donkere nagt, secours in *Cassandrie* te werpen; niet tegenstaande, de Vloot der *Romeinen*, en van den *Koning EUMENES*, zyne Vyanden, de Haven dier plaats bezet hadden (1).

DAMIANS GRILLO, de schikking der *Venetiaansche* Vloot, die, tegens de *Genuezen*, Chio belegerde, wel in agt genoomen hebbende, heeft aan de plaats hulp toegebracht, door middel van zekere Roei-Vaartuigen, die heimelyk en zonder gevaar, geduurende de donkerheid des nagts, midden door de Vyandelyke Scheepen gingen (2).

Men kan zelfs by dag, eenige stilte waarneemende, met kleine Roei-Vaartuigen, gemaklyk eenigē hulp in een beleegerde Haven doen komen, voornamelyk, wanneer men zig in dat soort van Vaartuigen sterker vind, dan de Vyanden, of indien men

(1) TITUS LIVIUS, Rom. Hist.

(2) FORESTI, Mappe-monde. Hist.

men eenige andere nabuurige Havens heeft, om tot Retraite een schuilplaats voor dezelve te dienen, ingeval, 'er een frisse wind opgekomen zynde, de Vyandlyke Scheepen jagt op dezelve maakten.

ANNIBAL van *Rhodes*, deed met een zeer ligt Vaartuig, by dag en in 't gezigt van de *Romeinsche* Vloot, verscheidene reizen van *Trapano* na de nabuurige Haven van *Lilibée*, die belegerd was (1).

Al is het, dat men de Vyanden in Roei-Vaartuigen niet overtreft, men moet daarom de hoop niet verlooren geeven, om hulp in een plaats, over Zee met kleine Scheepen, die goede zeilers en weinig gelaaden zyn, te brengen.

Om dit te doen gelukken, zend men dezelve voor eerst zo ver, dat ze niet te vreezen hebben, van de Vyandlyke Wagtscheepen ondekt te worden, alwaar ze een gunstige wind afwagten; zynde in dit geval een harde wind de beste, dewyl de Vyandlyke Vloot, dan niet by de wind op zal kunnen koomen, om hen in de openbaare Zee aan te tasten, en 't zal aan dezelve moeijelyk zyn, hen in de geringe distantie, die 'er tusschen hun en de Haven is, te agterhaalen.

Dus onder begunstiging van de wind, van de donkerheid des nagts, en van de Lootsen of Stuurlieden, die de Kust te regt kennen, zal men met de Scheepen tragten, het Secours in de belegerde plaats in te voeren.

Indien hun de wind tegen loopt, om hun koers te vervolgen, en by gevolg den Vyanden gunstig word, om hun aan te tasten, zullen zy zig niet ophouden, op te laveeren, maar integendeel,

trag-

(1) POLIBIUS Hist. L. I. p. 173.

tragten in een verzeekerde Haven, de naafte aan de plaats, die ze te hulp wilde komen, te ontwyken, om 'er een anderen gunstige wind af te wagten.

En zy zullen nog gemaklyker daar in slaagen, wanneer de beleegde plaats en derzelve afgezonderde *Forten*, eene groote uitgestrektheid van Kust, alwaar weinig grond is, dekken, dewyl het de Vyandelyke Scheepen dan moeiljeker zal vallen, hen ontdekt hebbende, den pas af te snyden.

Hunne zwaare Scheepen zullen deeze kleine Vaartuigen niet nader kunnen koomen, zo haaft zy digt onder 't Land loopen; en om zig tegens de Gallioten en andere Vaartuigen der Vyanden, die niet diep gaan, te verweeren, is 't genoeg dat men eenige Infantery op heeft.

ANNIBAL ZOON VAN AMILCAR, van *Carthago* met twaalf duizend man, uitgetrokken zynde, om die tot secours in *Lilibée* te brengen, het welk door de *Romeinen* ter Zee en te Land beleegerd wierd, verwagte in de nabuurige Eilanden van *Egase*, een sterke wind, waar van hy gebruik maakte, om aldaar in te loopen, zynde midden tusschen de *Romeinsche* Scheepen doorgegaan (1).

De *Koning* van *Spanjen* had in 't Jaar 1714. twintig of vyf en twintig gewaapende Scheepen, Galeien en eenige Gallioten, voor *Barcelona*, nogtans gingen in zes maanden tyd, zelden vier dagen voorby, zonder dat 'er in die plaats eenig secours in kwam, 't geen men op *Tartaanen*, *Brigantyns* en andere kleine Vaartuigen, die van *Majorca* op zeeker uur, 't geen naar dat de wind was, het bekwaamst geoordeeld wierd, vertrokken, om door behulp der Nagt, midden door de Wagtscheepen, en de geenen die ten Anker lagen, of wel 'er buiten om heen

te

(1) POLYBIUS Hist. L. I.

te gaan; het geene, waar over men zig te meer verwonderen moet, is, dat ze niet tegenstaande den spoed, waar mede de *Spaansche* Scheepen Anker ligten, nooit zyn agterhaald geworden.

De gangen, die de Wagt-Scheepen maakten, in agt genomen hebbende, stelden zy hun koers, meer ter regter of ter linker zyde, en gingen vervolgens onder begunstiging der Nagt, en wegens de weinige diepte, met een Land-wind, in alle zee-kerheid neven de Kust heen, terwyl de *Spaansche* Oorlog-Scheepen, wegens de ondiepte verhinderd wierden, hen te naderen.

Bovendien waren die kleine Vaartuigen, welke dus hulp aan de plaats toebagten, wegens de groote uitgestrektheid der Kust, door 't Geschut der Stad, en dat van 't Casteel *Monjony*, gedekt.

Men kan ook, heimelyk secours ter Zee doen inkomen, wanneer de Vyandelyke Scheepen, door kwaad weer genoodzaakt zyn, onder zeil te gaan, en zig van de plaats verwyderd vinden; want meesten tyd zyn de Scheepen, om zig buiten 't bereik van 't Geschut der plaats te houden, buiten de uitsteekende hoeken, die de Haven of Baai voor de winden beschutten, geankert.

Zulks is dikwils in 't beleg van *Barcelona* gebleeken, alwaar de *Spaansche* Scheepen, de Kust moesten verlaten, t'elkens als de Golf-wind sterk door woei.

In diergelyke gevallen zoude het goed zyn, dat 'er altoos, in de Havens aan beide zyden van de plaats die beleegerd wordt, secours gereed lag, wyl men zig wat wind 'er mogt waaijen, van de eene of andere dier Havens, na de beleegerde plaats zoude kunnen begeeven, alvorens de Vyandelyke Vloot, die in Zee is, weder op haar voorige post gekoomen is.

Inspecteur der Troupen van *Audaleusien*, en der Garnisoenen van *Africa* zynde, (zegt M. de Sta. Cruz,) heb ik in agt ge-

noomen, dat de *Koning van Spanjen*, aan den Leverancier der Vivres voor de Garnisoenen van *Africa*, order gegeven had, om altoos een Magazyn Mond-behoeftens te *Malaga*, een ander te *Cadix*, en anderen te *Tariffa* te hebben.

Op deze wyze kan geen wind, ten zy 't heel Stormagtig weer was, verhinderen die Garnisoenen te helpen.

(1) Het voorgestelde middel, om te gaan kruiffen op de Vaartuigen, die de Mond-behoeftens tot onderhoud der Vyandelyke Vloot overbrengen, kan in 't werk gesteld worden, al was het dat men zwakker in Oorlog-scheepen was, voornaamelyk indien men nabuurige Havens heeft, alwaar de Kruiffers, wanneer ze Vyandelyke Scheepen, die zwaarder of in grooter getal zyn, ontdekken, hen ontwyken kunnen.

Op deeze wyze bragt EVAGORAS, den *Persianer* die *Chypre* beleegerden, tot de uiterste schaarsheid van Levens-middelen (2) en CHARTALON Generaal der *Carthagenienfen* belette de het *Romeinsche* Leger, 't geen *Lilibée* beleegerde, hulp over Zee te krygen (3).

§. III.

By den Auteur vind men gemeld, wat voorzorgen men ten aanzien der Vaartuigen, die in een Haven zyn, welke door de Vyanden met een beleg bedreigt word, moet in 't werk stellen.

Dog is in agt te neemen, dat men, indien die Haven zodanig een omtrek heeft, dat 'er eenige plaats is, welke niet aan de Batteryen, die de Vyanden op 't Land hebben, bloot gesteld is, en indien de gevaarlykste attaque van een Front kan zyn,

't

(1) Sta Cruz, gelegenheden om tot het Gevegt te komen. Hoofdst. X. §. 2.

(2) DIODORI de *Sicile* L. XV. H. I.

(3) POLYBIUS Hist. L. I.

't geen van eenige zyden de Haven bestrykt, moet men 'er twee Oorlogſcheepen en twee Galeien behouden, welke als beweeglyke Batteryen dienen kunnen, om die der Vyanden te beſtryken, en hunne Loopgraaven en Communicatien te beſchaadigen.

De Troupen der Geallieerden, hebben in de beleegering van 't Caſteel van *Matagorde*, in de Baai van *Cadix* ondervonden, hoe veel arbeid en bloed zulks hun gekoſt heeft.

Men ligt gemeenlyk de Maſten uit de 'Scheepen en Galeien, tot dit gebruik geſchikt, wyl dezelve door de Canon-Schooten der Vyanden nedervallende, een groote ſchaade en verwarring, door hun val en ſplinters zouden veroorzaaken; zynde het, wegens de geringe beweegingen, die deeze Scheepen moeten doen, genoeg, dat ze door Galeien of Sloepen in de Haven geboegfeerd worden.

Deeze Scheepen is men gewoon, met heele zwaare planken te verdubbelen, en Wol, Catoen, of iets diergelyks tuſſchen deeze planken en 't Scheepsboord in te vullen, op dat ze de Canon-Koogels tegenſtaan.

Men kan de Galeien op deeze wyze niet verſterken, wyl, dit hun te zwaar maakende, zy door de Riemen niet te regeeren zouden zyn.

En dewyl de Vyandelyke Artillery, 'er wegens het ligt maakfel der Galeien, en 't groot getal Menſchen die 'er in zyn, een al te groote verwoefing in dezelve zoude aanregten, zullen ze zig van hun geſchut niet bedienen, ten zy in plaatſen, waar de Vyanden geen Batteryen hebben mogten, die hen begaan kunnen.

Indien men de geheele hoogte der Oorlogſcheepen niet noodig had, om de werken der beleegeraars daar mede te beſchieten, kan men 'er het eerſte dek afneemen.

Hier door zou het gemaklyker zyn, daar mede beweegingen te maaken; en het voorwerp word kleiner ten aanzien der Vyandelyke Schooten.

Door het voorgestelde, bevryd men die Scheepen niet van 't gevaar der Bomben: dog men kan ze 'er voor bevryden, wanneer men zig alleen, van de onderste Battery bedient, en op het bovenste dek, vier of vyf voet Mest legt; latende de Luiken vry, op dat men by de onderste Battery, niet door den rook verstikt word; en om voor te komen, dat die Bomben niet door de Luiken vallen, zal men dezelve met zwaare Balken bedekken, wat schuin tegen, en zo dicht by elkander geplaatst, als noodig is, dat geen bombe 'er door kan, en de rook 'er uit trekt.

Men onderstelt, indien men besluit, in de Havens Scheepen en Galeien te houden, dat 'er in de plaats mondbehoeftens voor 't Scheeps-volk zyn, en Ammunitie is, op dat hun geschut wel bediend word.

Ook word ondersteld, dat men geen Scheepen en Galeien, in een plaats houden zal, die door haar flegte Vesting-werken in weinig dagen, verpligt zal zyn, om zig over te geeven: voornamelyk indien die Scheepen en Galeien, zo veel waard zyn als de plaats zelve.

Nogtans is 'er eene aanmerking dien aangaande te maaken: als, dat men zig tot dit gebruik bediend, van oude Scheepen, die reets zeer beschaadigt zyn, of gebreeken hebben; en dat men zelfs op de Scheepen, die men uit de Haven zend, een groot gedeelte van 't Geschut, uit de geenen die men 'er in behoud, kan overbrengen, wyl ze gemeenlyk, hunne laagen maar van eene zyde geeven.

Wanneer door de Bomben en 't vyandelyke Geschut, de
Schee-

Scheepen vernield zyn, kan het hout derzelve dienen, tot brand voor de Soldaten; de Zeilen tot zakken, om met zand te vullen; het Yzerwerk voor verscheide gebruik in die plaats; het Geschut in de affnydingen, en om 't geene gesprongen is, of waar van de Zind-gaten te wyd geworden zyn, te vervullen.

Indien men zig in plaats der gewoonlyke affuiten, die aan stukken geraakt zyn, van de Zeerol-paarden wil bedienen, heeft men alleenlyk de beddingen wat te verhoogen.

Wanneer men voorziet, dat men de plaats in weinig tyd zal moeten overgeeven, dan gooit men 't Geschut, voornaamelyk het metaale in Zee, zo veel als naar de schikkingen, waar van zoo even gesproken, overig, of van geen nut tot verweering der plaats is.

Men verkiesft daar toe een plaats in de Zee, daar 't het diepste en veel los Zand of Modder is, op dat het zelve door zyn eige zwaarte diep in de grond zakt, en dus de Vyandelyke duikers belet worden, 'er een touw aan vast te maaken, of een haak aan de Dolphynen, om het zelve vervolgens, met behulp van een spil van een Schip te kunnen ligten.

Ten einde eener lange Beleegeving, wanneer door de Doden, de Zieken, en Gekwetsten, de helft van 't Guarnisoen ontbreekt, zyn de Matroosen en Constaels der Scheepen, die weinig vermocid zyn, een kostelyke hulp.

Den *Marquis* de *St. Cruz*, steld alhier, de Matroosen maar tot hulp te konnen zyn, na dat door een lange Beleegeving, veele Soldaaten reeds gesneuveld, of gekwetst zyn, dog van den beginne aan, kunnen dezelve in een beleg, van byzonder veel dienst zyn, want zy daagelyks gewoon zynde met het Geschut om te gaan, en veel meer dan de Land-Trou-

pen,

pen, zo zyn dezelve uitermaate bekwaam, om op de Batteryen gebruikt te worden, als ook van veel nut, by de uitvallen, om de werken der Vyanden te vernielen, Batteryen te vernagelen, Buiten-werken te herneemen, mits dezelve door reguliere Troupen ondersteund worden.

Den laatsten Oorlog, heeft ons hier van doorslaande blyken gegeven, en een goed getal altoos vast in dienst zynde Matrooßen hebbende, zou men in verscheidene gelegenheden ondervinden, dat men dezelve met alzooveel nut, dan Soldaaten zoude gebruiken; want door veele reizen met Oorlogfscheepen, zodanige Matroozen zeer geoëffend wordende; zulke zouden zig boven dien, altoos met veel meer yver tot alderhande dienst laten gebruiken, dan de geene die maar voor kortentyd beloond; worden, te meer dewyl'er veele gelegenheden zyn, door de veelvuldige Onder Officieren op de Scheepen en op de Scheeps-Timmerwerven, om de byzondere blyken van dapperheid, voor altoos te kunnen beloonen.

Men kan ligt begrypen dat men niet dan voor de Capitulatie, het onnoodige Geschut in Zee werpen, en de Scheepen die niet dienen kunnen, aan stukken maaken kan, wyl by den Belegeraar nooit vergeeten word, daar by te voegen de Clausule van alles wat zig daar in bevind, wanneer ze begonnen heeft te Capituleeren, ter goeder trouw, by 't overleveren der plaats over te geeven.

Al't geene alhier gezegt is, werd naukeurig by *Don Luc SPINOLA*, in de dappere defensie der Citadelle van *Messina*, in 't werk gesteld.

Hy had in de Haven dier plaats, eenige der *Spaansche* Scheepen gehouden, waar uit die kundige Gouverneur alle de voorgestelde voordeelen trok.

De

De Galei-Roeijers, zyn in de dagen dat de Galeien niet gebruikt worden, zeer dienftig, tot het maaken der affnydingen en andere werken der plaats, vermits een Galei-Roeijer, die aan een zwaare en geduurige arbeid gewoon is, en streng gestraft wordt, zo veel dan twee Soldaaten doet, die minder gestraft worden, schoon ze geen goede arbeiders zyn.

VI. HOOFDSTUK.

Wegens het leggen van Scheepen in een Haven.
Hoe men een Haven of Rivier door Kettingen of Boomen zal sluiten.

Wat de Forten en Batteryen tot derzelver defensie aangaat.

Uit het *Engelsch* vertaald, uit een Werk, voerende ten Titel,
verweerende Oorlog ter Zee, beschreeven door den
Capitein

R O B E R T P A R K.

*De Voordeelen en Nadeelen om op Stroom
te Ankeren, ten aanzien van de Stroom.*

Voor dat de Haven of Rivier geslooten is, zal 't noodzaaklyk zyn, de plaats te bepaalen, daar men de Scheepen leggen zal, op dat ze voor de Vyandelyke Branders niet te vreezen hebben, en om nogtans desselfs Oorlogscheepen te kunnen beschadigen.

Rr

De-

Deeze twee punten moeten wel overwoogen worden, als ook ter zelve tyd de gesteldheid van het Land.

Tot deeze noodzaakelyke betragtingen, dient het volgende onderzocht te worden.]

Voor eerst, *Wat voordeel de Vyand heeft, op een Schip in den Stroom geankerd zynde.*

Ten tweede, *Het voordeel dat zodaanig Schip, daar en tegen op den Vyand heeft.*

Ten derden, *Het voordeel dat de Vyand heeft, op een Schip, buiten den Stroom geankerd zynde.*

Ten laatsten, *Het voordeel dat een Schip buiten den Stroom geankerd zynde, op den Vyand heeft.*

We willen hier niet spreken, van de voordeelen of nadeelen ten aanzien van den Vyand, maar van den Stroom, enz.

§ I.

Eerstelyk *de Voordeelen die de Vyand heeft, op een Schip in den Stroom geankert zynde.*

1. Een Schip in den Stroom geankert, kan zo gemaklyk den Vyand de zyde niet toekeeren, om hem in zyne nadering hinderlyk te zyn, komende dezelve altyd voor den Stroom af.

Dit is niet zo zeer ten aanzien van desselfs Oorlogsscheepen.

Want indien de Stroom te sterk loopt, voor den eenen om dwars te leggen, zo loopt ze ook te sterk, voor den anderen, ingeval hunne Ankers en Touwen, wederzyds even goed zyn.

2. De Vyandelyke Branders zyn in dit geval te vreezen, van aan Boord te zullen komen, niet tegenstaande alle tegenweer, indien de Haven of Rivier niet met Touwen, Kettingen of iets diergelyks geflooten is, of als deeze vermeersterd zyn: want in deezen strekking, kan men alleen met de Jagers Vuur geeven.

3. En

3. En indien men dwars haalt, zal de Brander te zekerder aan Boord klampen: want hoewel dezelve op het Schip afkomt, zynde aan deffelfs geheele laag bloot gesteld, nogtans zal dat nooit den voortgang des Branders stuiten, ten zy men dezelve deed zinken: Want al was 't, dat de Commandant van den zelven niet veel dapperheid bezat, en zyn Schip mogt verlaaten, zal de Stroom nogtans deffelfs gebrek vervullen.

4. In de Stroom ten Anker leggende, zyn de Touwen voor den Vyand bloot, een schoot kan dezelve by geval treffen, waar door het Schip dat dwars heeft, langs Stroom zwaaid, op deeze wyze heeft de Vyand gelegenheid, het Schip in zyn lengte te beschieten; en integendeel, indien de Vyand eenig beleid heeft, kan hy zyne Ankers zodanig leggen, dat zyn Touwen geen gevaar daar van loopen.

5. De Vyand heeft nog een ander voordeel, by voorbeeld, hy kan met zyne Oorlogfscheepen de anderen aan Boord leggen, wanneer van de Forten en Batteryen aan Land, geen gebruik meer kan gemaakt worden.

6. Dwars Strooms geankert zynde, kan de Vyand een klein Anker agter uit laten vallen, en viere dwars van hun Touwen dus noodzaakende, de legging te veranderen of hen langraaks beschieten.

7. Leggende dwars Strooms, hebben de Touwen veel meer te houden, en loopen gevaar te breeken, of dat een Anker door gaat, doende het Schip op den Stroom zwaaien; dan zal het tien tegen een zyn, dat het ander Anker ook niet mede gaat, en 't Schip dus weg dryft.

Maar hier in is in agt te neemen, dat de Vyand deeze voor-

Rr 2 dee.

deelen alleenlyk heeft, terwyl de stroom inwaards loopt, want indien het tegendeel is, dan is het voordeel aan de zyde des verweers; en men moet toestaan, dat indien men zig op zulk eene plaats bevind, daar de stroom altyd uitloopt, (indien de wind niet altyd inwaait) is 't het beste in den stroom te ankeren.

§. II.

De Voordeelen die zodaanig een Schip op den Vyand heeft.

1. Het Schip dwars strooms leggende, zal het zelve den Vyand in zyn nadering, regt van vooren kunnen beschieten, en hem dus veel beschaadigen, eer dat hy dwars strooms is, om te slaan.

2. Leggende dus in den stroom, (volgens de algemeene strekking der Rivieren) kan de Vyand niet beschut vegten.

Dit zyn de *Voordeelen* en *Nadeelen* in den loop des strooms ankerende, nu zullen we het tegendeel beschouwen,

§. III.

Het voordeel dat de Vyand op een Schip heeft, dat buiten den loop van den stroom legt.

1. In 't naderen, is de Vyand niet in gevaar van voor, langs het dek heen beschooten te worden; hoe wel na dat de strekking van het Land is, kan een Schip op zo eene wyze, buiten den loop des strooms geankert zyn, dat hy den Vyand in zyn nadering, beschieten kan.

2. Het volk van den Vyand, is in het ankeren niet zeer bloot gesteld; want hy heeft zyn anker maar te laten vallen, en den anderen op zyde te vieren; of indien men dwars in de Rivier legt, in kruis over 't touw.

Dit kan, indien de Rivier regt uit loopt, en wanneer een Schip

Schip agter een hoek legt, ook veranderen; want laat de Vyand zyn Anker vallen, voor dat hy om dien hoek is, dan kan hy niet dwars af van den anderen vieren, en laat hy zyn Anker vallen, na dat hy den hoek voor by is, dan kan hy ligtelyk te agterlyk zyn, voor dat hy opgezwaaid is.

§ IV.

Het voordeel dat een Schip buiten den Stroom geankert zynde, op den Vyand heeft.

1. Een Schip buiten den Stroom ten Anker leggende, is weinig in gevaar dat de Branders het aan Boord dryven, de Heer PARK zegt; ik erinner my geen voorbeeld dat de *Franschen* een Schip in een Haven aan Boord geklampt hebben (zonder alvorens den Brander te verlaten) wanneer 't geattaqueerde Schip, in staat van tegenweer was, en desselfs Scheepsvolk aan boord had.

2. Een Schip dus geankert zynde, en desselfs touwen aan stukken geschooten wordende, is in geen gevaar van dryven, indien het, zo als dikwils in gevechten gebeurt, stil wordt.

3. Buiten den stroom geankert zynde, kan de Vyand (ten zy ongelukkig de wind daar toe voordeelig was) niet over dwars voor 't Schip koomen, of hy moest met zyn Vaartuigen daar heenen boegfeeren, maar als dan, zyn dezelve als mede de Roeijers enz., aan 't Geschut van de geankerde Scheepen bloot gesteld, 't geen zeer nadeelig voor den Vyand kan uitvallen, ten ware zy een groote Scheeps-Magt hebben, om de attaque te ondersteunen, en de Scheepen die benevens hunne Vaartuigen geëngageerd zyn, by te staan.

Maar een voorzigtig Opperhoofd zal het nooit onderneemen; want indien de Booten en Sloepen reddeloos raaken, en derzelver Equipage daar door afgeschrikt wierd, zoude een Retraite

onmoogelyk gemaakt kunnen worden, door 't ontbreken van derzelver byftand.

I. AFDEELING.

De Voordeelen en Nadeelen van het ankeren in een Haven, beschouwt, ten aanzien van de Wind.

Na den Stroom, is de Wind in agt te neemen, dog deeze veranderlyk zynde, is 't gevaarlyk zig na dezelve te voegen; want de plaats, daar de Scheepen geankert zyn, verfterkt hebbende, zoude het van kwaad gevolg kunnen zyn, de Verfterkingen of Fortificatien, wegens verandering van wind, te verlaaten; want niet tegenftaande, de Scheepen gemaklyk zouden kunnen verplaatst worden, nogtans kan men de werken op het Land niet veranderen, zonder herhaaling van den arbeid, waar by komt, het verplaatfen van 't Gefchut, en de oude linien te flegten; ten zy men volk genoeg heeft, om Batteryen te maken op alle plaatsfen, daar men ten aanzien van de Wind, 'er voordeelen uit trekken kan.

En in dat opzigt, willen we de *Voordeelen* en *Naadeelen* te *Loefwaard* en te *Leiswaard* beschouwen.

§. I.

Te Loefwaard zynde.

1. In deeze legging, is men vry van den rook, van welkers kwaade gevolgen gefprooken is. (1).

2. Indien men des Vyands touwen aan ftukken fchiet, zullen des-

(1) Evolutien Art. 29.

deffels Scheepen, tegen de wal na Lei dryven, als dan moeten zyne Vaartuigen, aan 't Gefchut bloot gefield worden, een Anker te Loefwaard op brengende, om 'er zig weder af te winden; en indien de Vaartuigen pafferen, zo zal men hem nogtans endling kunnen befchieten, wanneer hy afwind; en in geval de fchooten wel raaken dan moeten ze groote fchaade doen, onder zyn Scheeps-Volk, 't geen digt op elkander aan 't fpil is.

Maar ik geloove veel eer, dat het Schip dus aan de grond raakende, 'er nooit afkoomen zal.

3. Daar en tegen, wanneer men te Loefwaard geankert is, zyn de Touwen door 't Schip bedekt, en kunnen aan de zyde na den Vyand, aan klampen gefchord, op deeze wyze het Schip in zyne Anker-Touwen tegen de Canon-kogels verzeekert worden.

Hier in behooren de Commandanten te voorzien, om het eenigfte nadeel, der Scheepen te Loefwaard geankert zynde, voor te koomen, het geen hier in beftaat.

Dat zy, indien hunne Anker touwen aan ftukken gefchooten worden, op den Vyand aan dryven, of met de fteven op de Wind draaien.

Indien 't eerfte gebeurt, zouden ze door 's Vyands Bränders of Oorlogfcheepen, konnen aan Boord geklampt worden, en als dan (gelyk te voren aangemerkt is) kunnen de Forten of Batteryen aan Land, op geenerhande wyze, dienft doen, maar zyn integendeel hun zelve, in plaats van den Vyand, nadeelig.

Indien het laafte geval gebeurt, dan befchiet de Vyand hen van agter het geheele dek langs; maar miffchien, geen deezer gevallen gebeurende, kan het Schip te Leiwaard dryven.

§. II.

De Nadeelen te Leiwaard leggende.

1. Indien men te Leiwaard geankert is, kunnen de Vyandelyke Branders, niet tegenstaande allen tegenweer, aan boord gezonden worden, ten zy eenige droogte of iets diergelyken tusschen beide zy.

2. Indien men 's Vyands Anker-touwen, dus leggende aan stukken schiet, wanneer hy niet in agt genoomen heeft, dezelve door zyn hol te dekken, en hy na Land, of tegen de anderen aandryft, kan hy zyne Vaartuigen, terwyl ze een Anker te Loefwaard uitbrengen, met zyn hol bedekken, en 'er van afwinden.

3. De Ankers te Loefwaard leggende, indien de Vyand de Anker-touwen affchiet, zal men met het hoofd op de Wind draaien, konnende dus van den Vyand van vooren in beschooten worden; en indien men dan een ander Anker wil uitbrengen, om weder dwars tegen den Vyand te haalen, zal hy een zeer groot voordeel: op die Sloepen of Booten kunnen behaalen.

Eenige zouden denken, dat het niet noodig was een Anker uit te brengen, en 'er alleenlyk een spring op het touw, zoude kunnen gebragt worden; dog zomtyds zal men daar toe, al te digt by het Land zyn.

II. A F D E E L I N G.

Het voordeel van het Land, beschouwt in 't Ankeren van Scheepen.

Eenige aanmerkingen wegens het Ankeren van Scheepen, ten aanzien van de Wind en den Stroom, gemaakt hebbende, willen

we nu beschouwen, wat in agt genoomen dient te worden, ten aanzien van 't Land.

De bestè plaatsen voor de Scheepen zullen zyn onder de beschutting van een hoek of van een Eiland; dog welke van beide te verkiezen is, kan, wegens de zeer verschillende Situatiën van plaatsën, en de Magt des Vyands, niet gemaklyk bepaald worden.

Indien men bedugt is, door een groot getal Land-Troupen, aangetaft te zullen worden, is een Eiland, de beste plaats om te versterken, vermits de natuur, de plaats door een gragt omringt heeft, zo dat indien de Soldaten iets onderneemen zullen, moet het met Booten geschieden, en de Vyand kan weinig voordeel verwagten, door dien weg een Storm te onderneemen.

Want de Manschappen, uit een Boot of ander Vaartuig koomende, kunnen niet in reien en gelederen marcheeren: in tegendeel, eenige vallen neder het Vaartuig tegen de wal aankoomenden, andere door het slingeren en beweegen van het zelve; dan, by hunne landing, vermeerdert, door de onweetenheid der Soldaten, hunne verwarring, vier of vyf op het Vaartuigs-boord stappende, doet het zelve over eene zyde vallen, en wanneer ze uitspringen, yverig tot den slag zynde, gaat het zelve weder na de andere zyde over, doet zomtyds het Volk, met hunne Snaphanen in 't water nedervallen, en eer ze kunnen op zyn, zyn de andere eenige passën gevordert; daar by door 't landen nat geworden zynde, kunnen ze, zo geschikt tot het gevegt niet zyn, dan in andere tyden.

Wat kan voor den geretrancheerden Vyand voordeeliger zyn, dan Volk in deeze verwarring, binnen schoots van zyne werken te hebben.

Zy konden alle vernield zyn, voor dat ze in Orde gebragt worden.

Maar indien, geen sterke attaquen te lande te vreezen zyn, is een hoek het beste, tot het leggen van een Boom.

Indien deeze overweldigt word, (t geen met de vloed moet zyn), alvorens de Branders dan, aan Boord van de Scheepen dus geankert, kunnen komen, zullen zy door het Ty, daar in verhindert worden; en indien de situatie van die plaats, de Scheepen op eenige wyze te hulp komt; zal 't ondoenlyk bevonden worden, een Schip dus geankert, aan Boord te klampen, met zodanig een wind en Stroom, als de Vyand moet hebben, om den Boom te vermeesteren, ten zy hy zyne Vaartuigen bloot stelt, om een Anker uit te brengen, om dus over te werpen, waar van de kwaade gevolgen, te voore zyn aangehaald, ten zyeen onverwagt toeval tusschen beide kwame.

Men zoude hier kunnen tegenwerpen, dat de Scheepen zodaanig niet konden gedraaid worden, dat ze de zyde aan den Vyand toe wyzen, wanneer hy den Boom overweldigt heeft, en dat ze over de punt henen, kunnen beschooten worden.

In antwoord op het *eersten*, wil het niets zeggen, of de Scheepen hunne zyden, na den Vyand kunnen keeren, dewyl indien het de tyd toelaat, het best is, dat ze hun zwaarste geschut aan Land hebben, dog het ligste, kan op het onder dek geplaatst worden, en na dat het gelegd word, zal 't kunnen dienen, om den Boom te dekken.

In antwoord op het *tweeden*, de Vyand zou zeer slegt leggen, om de Scheepen over de punt te beschieten, vermits de sterkens op het Land gemaakt zyn.

Dog dit moet van vyf of zes Scheepen verstaan worden, en
niet

niet van een Vloot, want dan zouden, alle de Scheepen niet agter een hoek, kunnen geplaatst worden.

Wat de Rivieren, welke geen hoeken of Eilanden hebben, betreft; indien 'er zulke zyn, moeten de Scheepen, zulkskon- nende doen, zig onder beschutting van een droogte leggen, en zig aldaar versterken: of die niet hebbende, zig naar hun beste oordeel plaatsen; want het is onmoogelyk, in alle gevallen on- derrigting te geeven.

III. A F D E E L I N G.

Van 't sluiten van een Haven, met een Boom enz.

§ I.

Op wat wyze den Boom te vervaardigen.

De eenigste uitvinding, om den Vyand uit een Rivier te hou- den, is, het spannen van een Cabel of zwaar Touw, dwarsover derzelver mond, en daar tegens Raas en Stengen enz. vast te maaken, om het zelve te doen dryven.

Zonder dit is een *Fort*, maar van weinig nut, en de Vyand zal 't na goedvinden, met behulp van een goed Ty, en een rui- me frische wind, passeeren.

Dewyl dan bevonden is, dat *Forten* nog *Kasteelen*; de onder- neemingen van iemand die dapperheid bezit, kunnen tegenhou- den, zo zyn deeze Boomen uitgevonden, hoewel dezelve, zo als ze meest gemaakt worden, van geringen dienst bevonden zyn, zynde zo dikwils overweldigt, als zy zyn aangetast geworden.

Onder anderen heeft men daar van een voorbeeld in 't Jaar

1667, wanneer de Rivier *Rocheſter*, die met een ketting geflooten was, niet tegenſtaande dezelve door Batteryen en veele Scheepen gedekt wierd, vermeeftert is.

Ingevolge de beſchryving der daaden van den Admiraal de RUITER, zeilde de Capitein JAN van BRAKEL, commandeerende het Schip *de Vreede*, met een groote onverzaagtheid, vooruit en over de Ketting, en de Commandeur Jan Daniels Zoon van den RYN, met het Brand-Schip *Pro Patria* hem volgende, zeilde regt op de Ketting aan, zo dat ze brak, waar na verſcheide Oorlogſcheepen, aldaar veroverd en verbrand wierden.

Een ander Voorbeeld heeft men, in den Jaare 1702 gehad, wanneer de Geallieerde Vloot der *Engelſchen* en der *Vereenigde Nederlanden*, vernoomen hebbende, dat veele *Spaanſche* Galioenen, benevens verſcheidene *Frantiſche* en *Spaanſche* Oorlogſcheepen, te *Vigo* aangekoomen waren, daar henen zeilde.

Men vind (*Hiſt. Nav. d'Angleterre*) de volgende beſchryving, de Admiraal des Konings van *Vrankryk* CHATEAU REAUD, die aldaar commandeerende was, had zyn Vloot niet alleen gerangeerd, agter een zeer naauwe paſſagie, aan de eene zyde door een Kasteel, en van wederzyde door laage Batteryen, op welke hy het grootſte gedeelte van zyn geſchut geplaatſt had, beſchermt; maar boven dien, had hy de opening dwars over voorzien, met Maſten, Raas, Touwen, Kettingen en Vaten aan Touwen vaſt gemaakt; alles met Ankers aan wederzyden verzorgt.

De voornaamſte Ketting, was aan ieder einde, aan een Schip van zeventig Stukken vaſt gemaakt.

Binnen den Boom laagen vyf Oorlogſcheepen, ieder van 60 of 70 Stukken, vaſt, met de zyde na de opening der naauwte, op

op eene wyze om alle de Scheepen, die den Boom en de Batteryen mogten willen naderen, met geweld te kunnen beschieten.

Dog niet tegenstaande alle voorzorgen, zeilde de Vice-Admiraal Hopson regt op den Boom aan, zonder het Vuur der Vyanden te ontzien, maakte zig een opening, word door de rest zyner Divisie, en den Vice-Admiraal van der Goës, en vervolgens van alle de andere gevolgt; zo dat door 't forceeren des Booms, aldaar groote schatten veroverd, en veele Scheepen verbrand wierden.

In beide deeze gevallen, word van Kettingen gesproken, in 't eerste geval van een Ketting alleen, en in 't tweede, dat de voornaamste Ketting, aan ieder einde aan Scheepen vast was, dog op Yzer kan men nooit zo veel vertrouwen, dan op Touwerk, 't geen ook wel vermeersterd word, maar dat waarschyndelyk voortkomt, uit de geringe zorg die men gebruikt, om het Touw te bedekken, 't welk eens aan stukken zynde, is de Boom van geen nut.

Het beste middel, om dit dan voor te koomen, is een goed getal Sparren (indien een Bosch naby is) te doen kappen, omtrent 20. 30 of 40 voeten lang, min of meer, en 5. 6. 7. 8. 9 of 10 duimen in Diameter.

Een genoegzaam getal derzelve in gereedheid hebbende, benevens twee zwaare Ankers, in twee Booten, legt men deze Booten vast, op de plaats waar men voorneemens is den Boom te beginnen.

Dan maakt men twee zwaare touwen of Cabels, aan die twee Ankers vast, en plaatst de Sparren rontom dezelve, ieder met Touwerk omwoeld, tot dat de Boom 7, 8, 9, 10 of meer voeten,

ten, (naar dat men sterk van Manschap is) in diameter heeft, en zo dat de touwen in de midden zyn.

Men neemt dan eenige Yzere hoepels, die met klinknagels aan elkander vast gemaakt zyn, bewoeld daar mede den Boom, en slaat dan door de hoepels, in meest al de Sparren een spyker.

Wanneer nu een goed einde van de Ankers, af gemaakt is, laat men dezelve vallen, en vervolgt het werk, tot men zo veel lengte heeft, als nodig is; eindigende zo als begonnen is, maakt men aan het ander einde, ook twee Ankers vast, en men woelt nog, om het middelste gedeelte in 't vaarwater kettingen.

Aan dat gedeelte des Booms, regt in 't vaarwater, moeten eerst cabel of zwaare touwen gehegt, en over deeze de Sparren als voorschreeven, vast gemaakt worden; op omtrent 10 vadem van deeze touwen, worden beneden strooms Ankers gelegd, op dat de Vyand deeze touwen, niet aan stukken zoude kunnen kappen.

Deeze zyn van veel dienst, wanneer de Vyand 'er regt tegen aankomt, of wanneer hy den Boom, op eene plaats doet springen, wyl dan de geheele Rivier nog niet open is.

Het zal niet nodig zyn, hier aan te haalen, hoe deeze Boom gezwaaid kan worden, om de Rivier te openen; want indien de plaats niet veel bevaaren word, kunnen dog eenige Scheepen 'er in geholpen worden, terwyl de Vyand 'er voor is; en hy 'er niet zynde, is de Boom onnoodig: nogtans indien goedgevonden, en raadzaam geoordeeld wierd, de passagie te openen, kan men de Ankers beneden strooms leggen, als ook die aan eene zyde der Rivier, laten slippen, en den Boom als dan met de eb laten neder zwaaien, op dat dezelve met de vloet, de Vyand in 't gezigt komende, weder gelegd kan worden; 't geen tegens het be-

begin van 't Ty moet zyn, want tegens de eb aan, is niets te vreezen, vermits de Vyand, schoon de wind regt in mogt waaien, het tegen den stroom niet onderneemen zal, dewyl een Schip dan zeer gierd, en aan de grond rakende, moet het zelve 'er tot den Vloed leggen; 't geen voor hem naadeelig, ten aanzien van den grond kan zyn, als ook voor de uitvoering zyner onderneemingen; en tegen Wind en Stroom, kan de Vyand niet inkoomen.

Indien de Boom met den vloed werd opgezwaaid, en de Vyand met het begin van den volgende vloed verscheen, zou de Boom niet dan met de eb weder gelegd kunnen worden, voor welken tyd, de Vyand zyn voorneemens kan volvoert hebben.

Indien de Haven die men sluit, dus geschikt is, dat 'er digt onder 't Land, by de eene of andere zyde, diepte is voor Schepen om te kunnen inkomen, kan men daar den Boom zodanig maaken, dat men dat gedeelte alleen openen kan, om de Schepen 'er te doen inkoomen.

De Boom nu bepaald zynde, zullen we beschouwen hoe de zelve gelegd moet worden; 't geen in tweërlei opzigten kan zyn: voor eerst dwars over een Rivier, welke geen bogten heeft, zo als men zien kan op Plaat I. alwaar eenige werken, om de Boom te verdedigen, verbeeld zyn.

Ten tweede van een hoek of punt na een bogt, te zien op Plaat II. mede met Forten.

Wegens het aanleggen deezer Werken, zal 't onnodig zyn, hier iets te melden, kunnende dezelve op velerlei wyze naar de omstandigheeden gemaakt worden; alleenlyk zal ik hier de volgende aanmerking by voegen.

§. II.

Hoe den Boom te leggen.

Pl. I.

De Rivier zynde A B C, het inkomen A, daar de wind veeltyds van B na C waait.

Indien nu de Boom dwars over deeze Rivier gelegd word, zullen de Scheepen met een bezielde wind, regt hoekig 'er tegen aan zeilen, en dus denzelve in gevaar stellen te breeken, 'er met een regt voor uitstootende kragt, tegen aankoomende.

Daar en tegen, indien de Boom dus konde gelegd worden, dat het Schip denzelve met een schuinfen hoek raakt, zal de stoot door het draaien van het Schip, verminderd worden.

Tot dat einde heeft men alleenlyk den Boom schuin over de Rivier te leggen, als van B naar C, het laagste of benedenste einde B, het naaft na den Vyand, na de Loefzyde toe.

Dezelve dus gelegd zynde, kan de Vyand, 'er onmoogelyk regt op aankoomen; want het Schip moet 'er dicht by zyn, voor dat men 't zelve kan doen oploeven, om de Steven regt op den Boom aan te leggen, en dan is 't tien tegen een, dat het zelve zo net tegen denzelve aankomt; om niet te spreken, van de misflagen, die in eene verwarring, door 't volk aan 't roer, door de Zeinen of den rook, kunnen gedaan worden; maar al was alles in stilte, stel ik het meest zeker, dat het Schip met de zyde tegen den Boom zal komen leggen; en als dan zullen de Batteryen met zwaar Geschut, het zelve in desselfs lengte beschieten, en andere op desselfs zyde, met Kneppels en Druiven spelende, moet zulks onder desselfs volk, aan den Boom kappende, een groote slagting maaken.

En indien het Schip, niet met desselfs zyde, neven den Boom
heen

heen zwaait, maar met de Voorfteven 'er tegen aan legt, kan het zelve weder van verfchillende Batteryen, op allerhande wyze befchooten worden.

Wat maakfel deeze werken moeten hebben, word aan het oordeel der geenen des kundig zynde, gelaaten; zynde deeze, maar tot behulp der voorgaande uitlegging voorgesteld, en op alle bekwaame plaatfen, dezelve wel met gefchut voorzien.

De Scheepen moeten in een halve maan leggen, met hunne zyde den Boom dekkende, en verfcheide oude Scheepen, en van 't flegfte zoort, kan men doen zinken, zo haast men van eene der Batteryen Zein doet, dat de Boom aan ftukken zal raaken: tot dien einde, moeten de Scheepen ruime Poorten hebben, die ligtelyk uitgekapt kunnen worden: dog in deeze tuffchen-ruimte zouden nog een ligter boom (D) kunnen zyn, om den Vyand op te houden, op dat de Scheepen in 't vaarwater gezonken zyn, voor dat hy abordeeren kan.

Wat de overige Scheepen, die weinig tegenweer kunnen doen, aangaat; deeze moeten volgens het beffe oordeel der Commandanten, geplaatft worden, en indien 'er geen ander hulpmiddel is, kunnen zy zig, indien 'mogelyk, op het loefwaard ftrand zetten, en aldaar zig tegen de vaartuigen en branders des Vyands verweeren.

Indien men alles wel befchouwt, zal men bevinden, dat de voornaame fterkte in den Boom beftaat: indien dan tot dat einde, twee, drie of vier Boomen agter elkanderen gelegd wierden, zoude zulks de plaats zo veel te fterker maaken.

En in 't leggen derzelven, zoude de moeite van meer Ankers uit te brengen, kunnen gefpaard worden, derzelver touwen aan de eerfte vaf makende, en dezelve dus in een bogt latende dry-

T t

ven,

ven, enkel met een klein Anker in de midden voorzien en met de eb leggende om hen klaar van elkander te houden.

§. III.

*Tusschen de Boomen Branders te plaatsfen,
en hoe daar mede te handelen.*

Men kan tusschen den eersten en tweede Boom, eenige oude Scheepen plaatfen, die tot Branders vervaardigt zyn, aan ieder derzelve, maakt men twee Cabeltouwen, die onder water aan klampen aan 't Schip vast zyn, op dat ze niet verbranden, of door den Vyand gekapt kunnen worden, aan Land vast en aan ieder zyde der Rivier.

Zo haast de Vyand door den eersten Boom heenen is, kunnen die Branders aangestooken, en hem door middel der touwen in de weg gehaald worden, zo dat zyne Scheepen voor zeeker vernield worden.

De Boot kan, zo haast de Brander aangestooken is, zonder groot gevaar na Land roeyen, want hunne verwarring zal zo groot zyn, dat ze wel haast met vuuren zullen ophouden.

Het loefwaardste Schip geabordeerd zynde, kan men de Brander na 't leiwaardste haalen.

Meer onderregting zal voor den Zee-Man, die met Branders weet om te gaan, onnodig zyn.

IV. AFDEELING.

Hoe men tot dekking van de Scheepen, zig zou kunnen versterken.

§. I.

Een hoek te versterken.

Een hoek zo (als in Afdeel. III. aangemerkt is), is het beste, om Scheepen tegen den Vyand te dekken, en te beschermen.

En een Boom van een hoek, na de overstaande bogt gelegte zynde, is het bekwaamste, om de Vyandelyke Branders en Oorlog-scheepen tegen te houden.

Vesting-werken kunnen aldaar ook het beste opgerecht worden, om den Vyand te beschadigen, gelyk klaarblyklyk uit het volgende voorbeeld, zonder veel bewys redenen noodig, te zien is.

Ondertusschen dat de Rivier ABC gefortificeerd moet worden: Plaat II. legt van den hoek B, na de tegenover zynde bogt D, twee Boomen BD, BE, het zal duizend tegen een zyn, dat een Schip zo net op zyn tyd, zyn Roer draaien zal, om dus op te loeven, of 'er op aan te houden, dat het zelve regt op den Boom BD aankomt, en indien 't wat schuin komt, draait het 'er voor op.

Op den hoek B, moet een Fort opgerecht worden, indien de punt een scherpen hoek maakt, kan 't driehoekig zyn; indien dezelve regthoekig is, kan men een vierkant maaken; maar een stompen hoek zynde, een vyfhoek: het eerste is hier tot een voorbeeld.

Bovendien kan men Batteryen hebben, om den Vyand in deszelfs aannadering te beschieten; zo als in de Figuren verbeeld is.

Ook is het zeer noodzaaklyk, om eenige kleine stukken op Strand, die de Boom langs rafeeren, en barbette te plaatfen, deeze met fchroot gelaaden, zal men daarmede het aan stukken kappen van den Boom beletten, als ook het uit de grond ligten der paliffaden.

Wat de Scheepen aangaat, dezelve kunnen in een halve maan gelegd worden, om den Vyand te befchieten, wanneer hy den Boom aantast.

Indien de Commandanten andere werken nodig oordeelen, moeten zy dezelve ingevolge de ftrekking des Lands vervaardigen.

§. II.

Om Staketsel, paliffaden enz. te maaken.

Indien 'er goede voorraad van hout by de hand is, kan men dryvende Staketsels maaken, of voor de Boomen, Vloten van boomen, met wat puin of fteenen voorzien, en met goede Ankers zodanig vaft gemaakt, dat den Vyand niet aan de touwen kan koomen, om dezelve te kappen.

Deeze Vloten, indien 'er, vuuren opgemaakt worden, wanneer de Vyand in 't gezigt komt, zullen van groot nut zyn, om hem in verwarring te brengen.

Het zelve zal hem eenige verflagenheid geeven en zomtyds het ankeren veroorzaken en daar door hem de tyd, en het ty doen verliezen; zulks kan men ieder vloed doen, dog men moet in agt neemen, dat de rook, indien het te loefwaard van zyn eigene werken is, niet te fterk word.

Nog kan men deeze boomen op eene andere wyze gebruiken als tot Paliffaden, zettende dezelve in de midden der gragt, indien ze droog is, of aan den voet der Contre fcharp.

Maar

Maar op het water zyn ze van meer gebruik, indien 'er niet meer, dan ten hoogsten twee landing-plaatfen, en dat die niet zeer uitgebreid zyn, of voor de Vesting-werken, alwaar men 'er eenige met hunne toppen gelyks water kan zetten, wanneer 't op zyn laagfte is, en eenige meer inwaards, omtrent anderhalf voet langer, en zo vervolgens, tot men op een voet onder de opervlakte van 't hoogfte water komt.

Deeze kunnen omtrent vyf voet lang zyn, overhellende na den Vyand toe, met fchuinfte houten daar aan genageld, om ze meerder vastigheid te geeven.

Ook kan men tot zulk ftaketfel, dat men zo als gezegt is, in 't water of gragt maakt, in plaats van enkele pallifaden te gebruiken, daar toe boomen neemen, waar aan men ftompen der takken laat, die wat aangescherpt en gebrand worden, dit houd door alle de fchuins fttaande takken, zo vast in malkander, dat het onmooglyk is, 'er een of ander tuffchen uit te trekken, en zyn door het branden boven dien zo hard, dat men met kappen weinig vorderen zal.

§. III.

Van het aanleggen der werken enz.

Indien de werken door Zee-Volk zyn opgereg, zal miffchien het profil niet naauwkeurig in agt genoomen zyn, ook vereifcht het meer tyd, en werkvolk, dan 'er gewoonlyk te miffen is; nogtans na de land-zyden moeten de wallen ten minften meer dan een Mans hoogte zyn, en de Canon-kogels kunnen afweeren; de borftweering dient vier voet hoog te zyn; 't geen met hunne gragt fterk genoeg zal zyn.

Digt aan 't water, heeft men natuurlyk, op de meefte plaat-

fen eene goede gragt, deeze kan dienen, indien de tyd niet toelaat, de werken te voleinden.

Nogtans voor de zeekerheid der Manschap, kan men tusschen 't geschut, paalen in den grond slaan, en met groen hout vlegten, gelyk men tuinen vlegt, deeze met aarde gevult, zullen als Schanskorven dienen.

De aarde om dezelve te vullen, kan aan de buiten zyde, tusschen beide weg genoomen worden, zo dat het einde van de holte of 't gat, 't geen men graaft, met het einde van den korf over een komt, dan zal men een linie van flooten en borstweeringen hebben.

Deze Borstweering kan men zeven voet hoog maaken, en aan de Landzyde voetbanken opregten, voor de Manschap om 'er over heen te vuuren.

Indien men tyd heeft, het werk te voleinden, moet dit alles gemaakt worden voor dat de Batteryen dit werk tē niet maaken.

Ingeval men bevreesd is, dat de Vyanden, zo schielyk een landing mogten onderneemen, eer men het werk voleind heeft, kan men, hout daar toe hebbende, een verhakking maaken, langs de kant, daar men de landing vreesd, en dan agter het zelve de werken formeeren.

Indien men kort by een bosch is, moet men bosschen (*fascines*) van dun hout doen maaken, dezelve in 't maaken der borstweering tusschen de laagen van aarde leggen, en ze met paalen vast slaan; takken van boomen zyn ook zeer goed, om 'er in te leggen, om dat, de wortels uitschietende, het aardwerk verbind, en dus de wal vaster houd.

Wanneer men denkt schielyk geattaqueerd te zullen worden, moet men aan de wal wat meer doceering dan na gewoonte geeven.

V. AF.

V. AFDEELING.

Grondregels die men in een Haven moet in agt neemen, wanneer men zig begint te versterken.

1. Indien 'er een bergje of hoogte, binnen 't bereik van 't Geschut der eigene werken is, moet het zelve door een klein Fort, op den top opgeregt, en met eenig klein Geschut voorzien, verzeekert worden.

2. Indien 'er een bosch, binnen een Canon-schoot van die werken is, moet het gekapt, en 't hout aan de werken gebruikt worden.

Men moet niet alleen al het hout.werk doen weg kappen, maar ook alle huizen, op die zelve distantie onder de voet gooien, de steenen doen weg brengen, om de Vyand alle hulp te beneemen, ook wel toezien; dat 'er geen dyken met kromme bogten zyn, die niet beschooten kunnende worden, de Vyanden dus tot naderen, gemak by brengen.

3. De Commandant moet, eer hy zyne werken maakt, onderzoeken, of de Vyand een hoogte doorsnydende, de plaats onder water zetten kan.

De gedetacheerde werken, moeten altyd van het capitaale werk bestreken worden, en de retraite zeeker zyn.

4. Een wel van zoet water, moet door een Fort, met een wagt van goede Manschap voorzien, verzeekert worden.

5. De Scheepen moeten dus geankert zyn, dat ze die des Vyands, wanneer ze de werken attaqueeren, in hun lengte beschieten kunnen.

6. De Scheepen moeten niet voor de Vessingen geankert zyn.

7. De

7. De Scheepen moeten niet dicht by een Stad of Dorp geplaatst worden, ten zy de uiterste noodzaaklykheid om de Stad te dekken zulks vereischt, of dat het onvermydelyk is; op dat de Canon-schooten, en de worpen der Bomben des Vyands, na de Scheepen, misgaande, de Stad niet verwoest.

8. De Scheepen moeten, ten Anker leggende, elkander niet raaken, op dat de Vyand ieder Schip maar afzonderlyk, in den brand kan steeken.

9. De Scheepen moeten onttakeld, en de hoofd-touwen van de Masten afgenoomen worden, op dat de dreggen der Branders, geen vat kunnen krygen.

10. Men laat de boeyen van de Ankers neemen, waar aan de Boomen vast zyn, op dat de Vyand dezelve niet kappen.

11. Men laat alle de merk-teekens, dienende tot leiding wegens het inkoomen der Rivier, wegneemen.

12. Niemand, van den Capitein tot den geringste jongen toe, mag zyn kist uit het Schip aan land brengen.

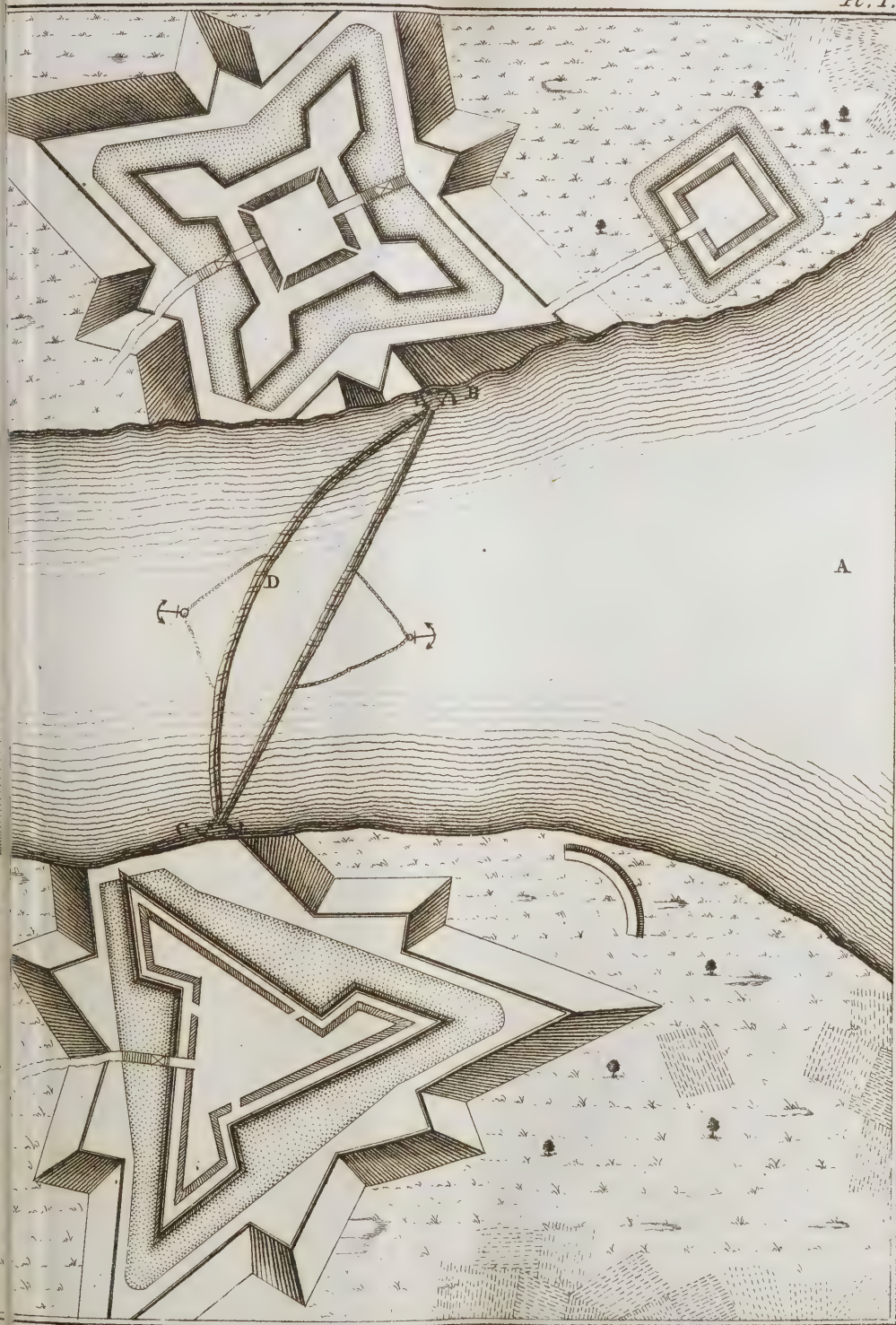
13. Men laat de Zeilen, om tot Tenten te dienen, en de meesten behoeftens van Geschut, aan Land brengen; op dat, indien het ten ergsten met de Scheepen mogt afloopen, de Forten dan nog voorraat van Ammunietie hebben.

14. Men moet al zyn kruit niet in de Forten hebben; op dat eenig ongeluk gebeurende, dan alles niet verlooren gaa.

15. Men steld Buiten-wagten en Schild-wagten, op en omtrent de Oevers der Rivier, en laat alle nagten, eenige snelle en gewapende Sloepen, den Stroom afzakken, om op de beweging des Vyands agt te geeven; en hier in moeten de Commandanten, de pligt van een zorgvuldig Generaal in agt neemen, om verraffingen voor te koomen.

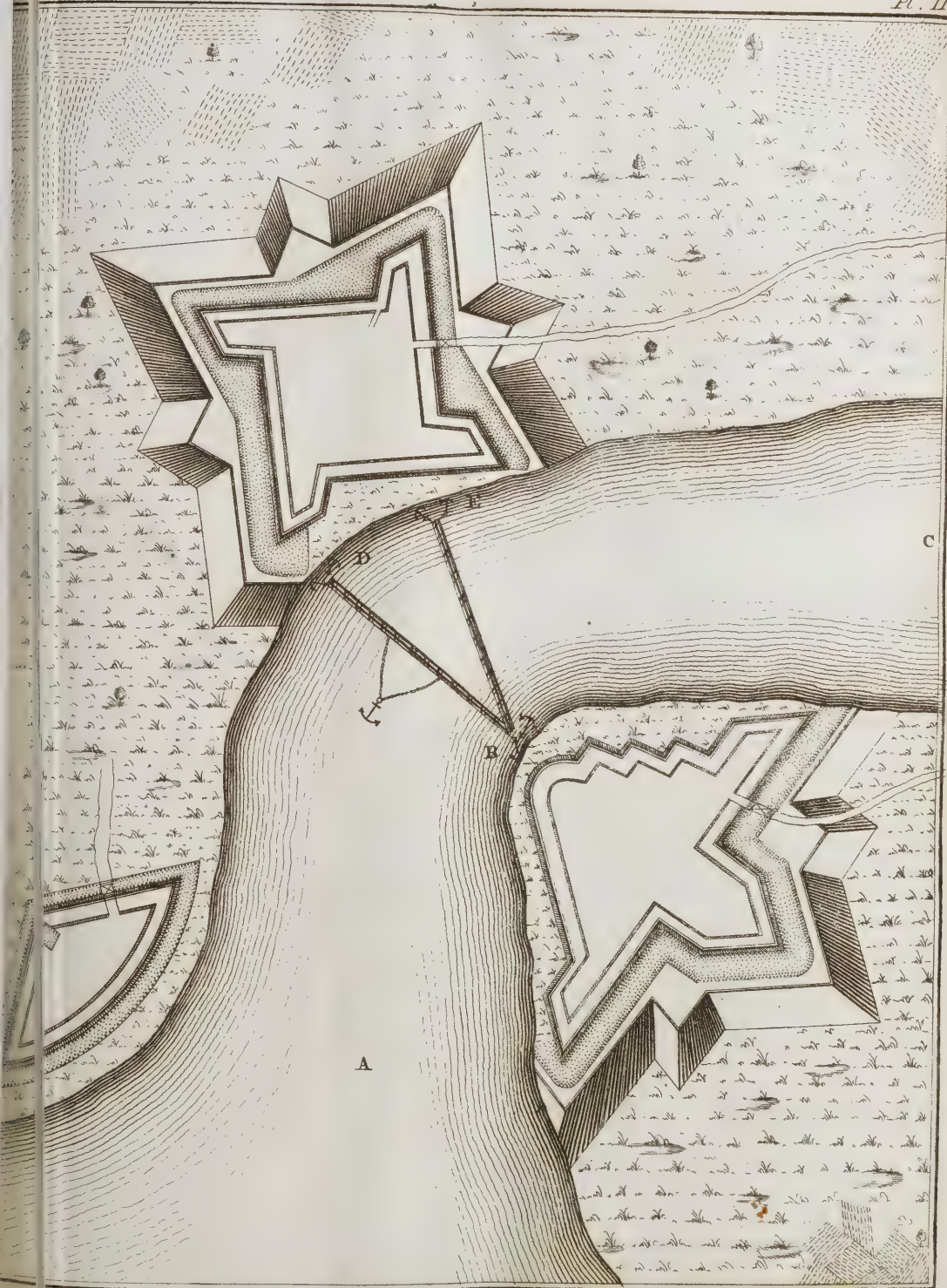
EINDE VAN HET EERSTE DEEL.

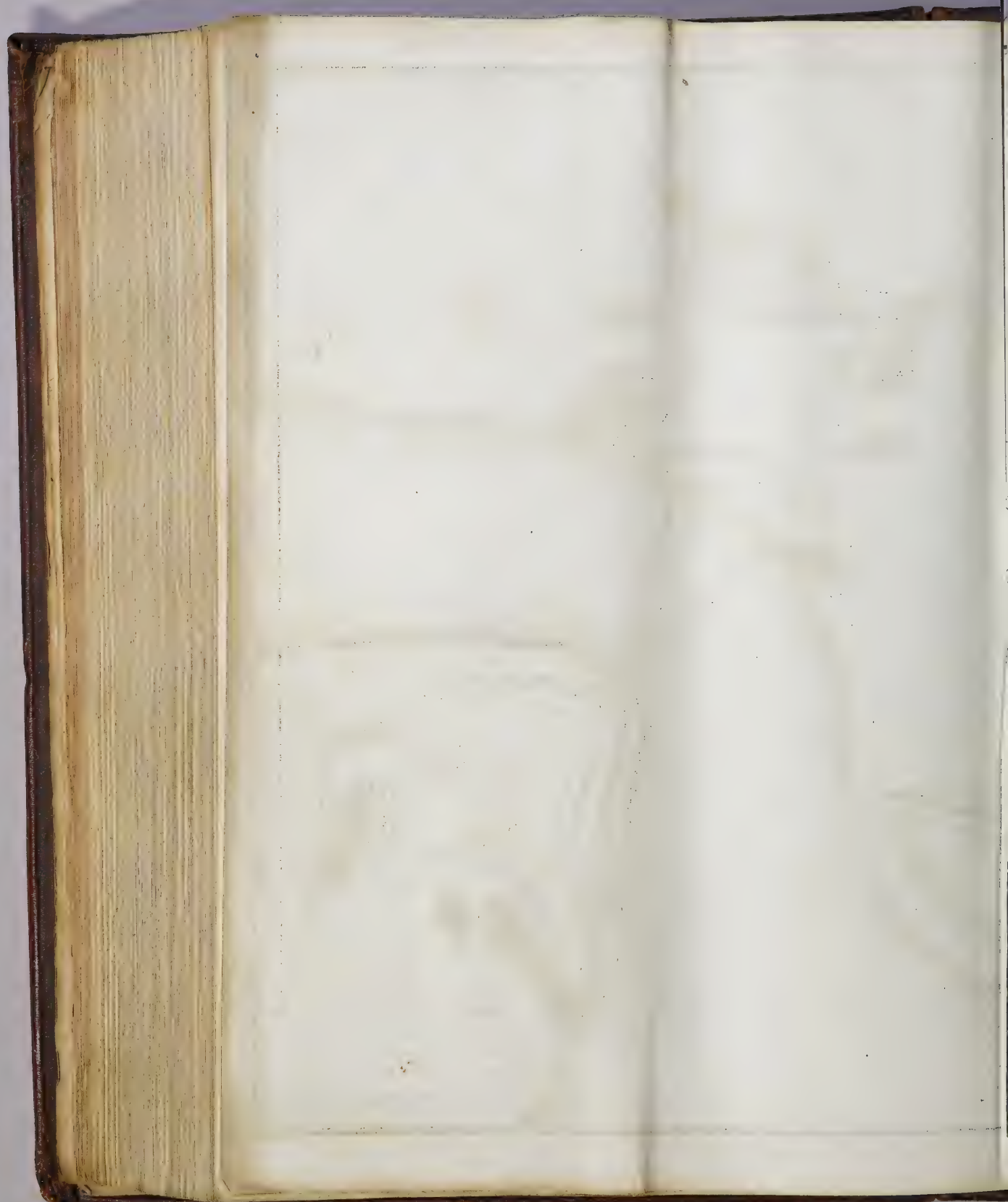

Fig. 1. C. 1. 2. 3. 4. 5. 6.

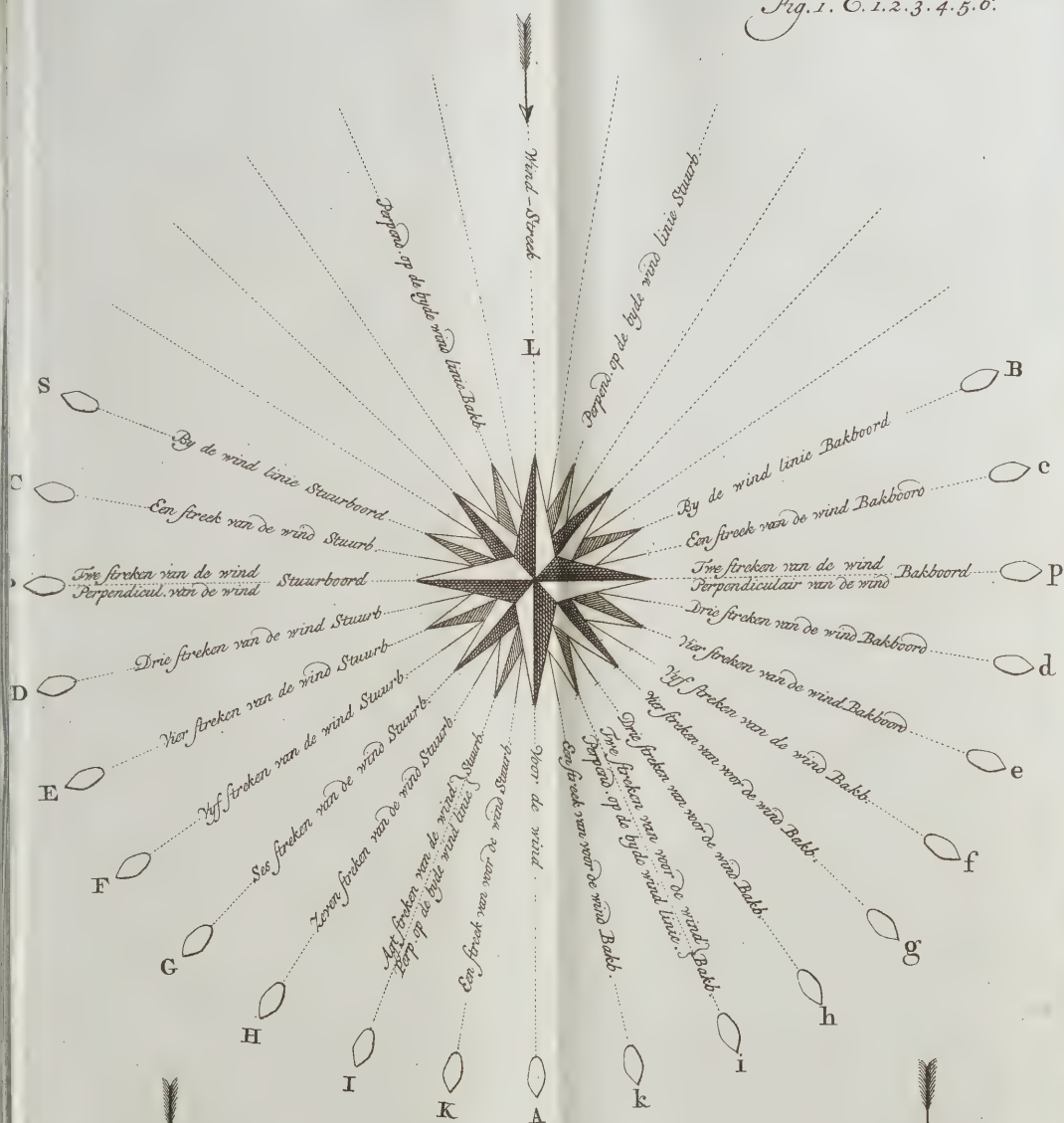

Fig. 2. C. 7.

Fig. 3. C. 8.

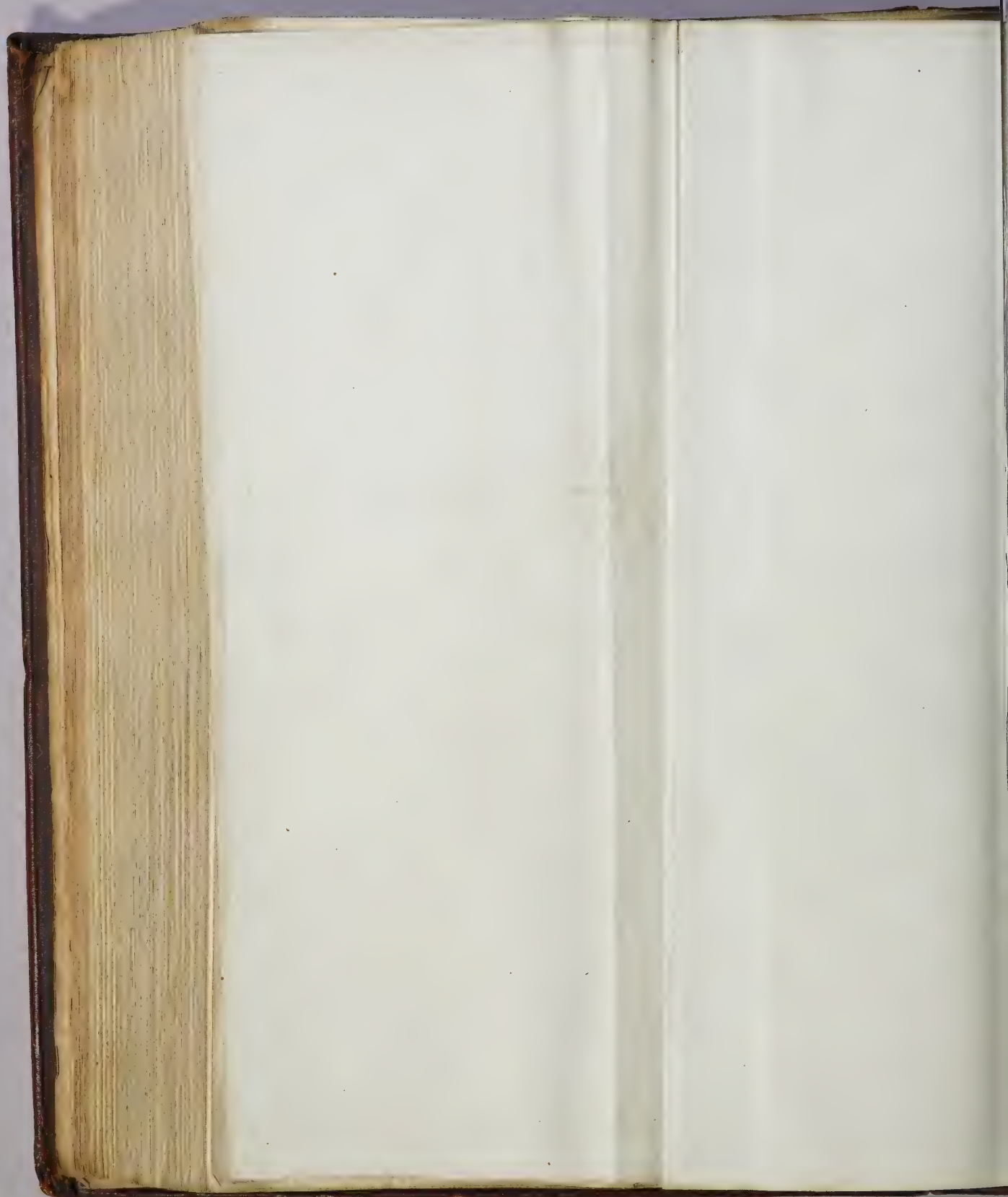

Fig. 5. E. 11.

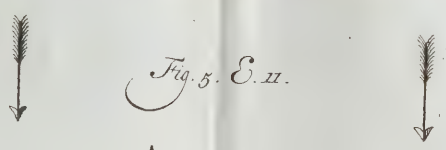

Fig. 4. E. 11.

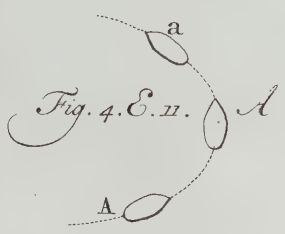

Fig. 6. E. 12.

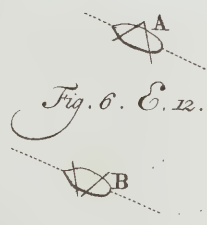

Fig. 8. E. 14.

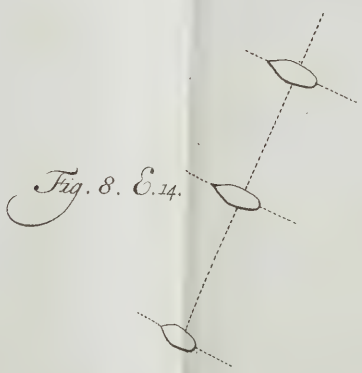

Fig. 9. E. 15.

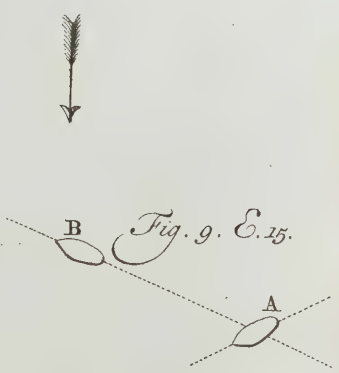

Fig. 10. E. 15.

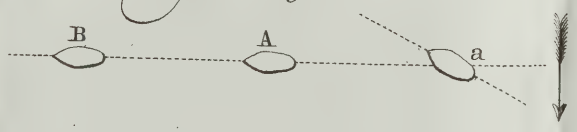

Fig. 11. E. 17.

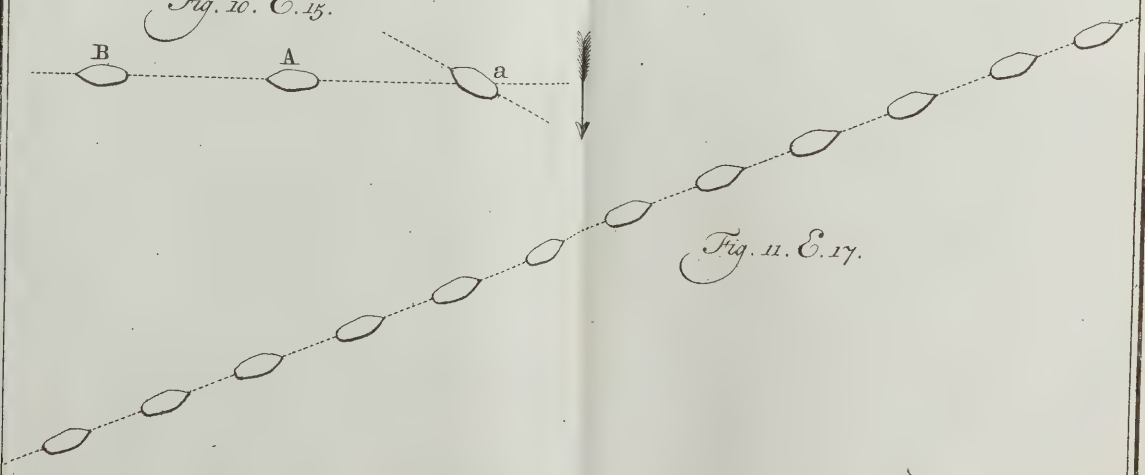

Fig. 12. 18. 38. L. 126.

Fig. 13. E. 19.

Fig. 14. E. 20.

Fig. 15. E. 20. 21.

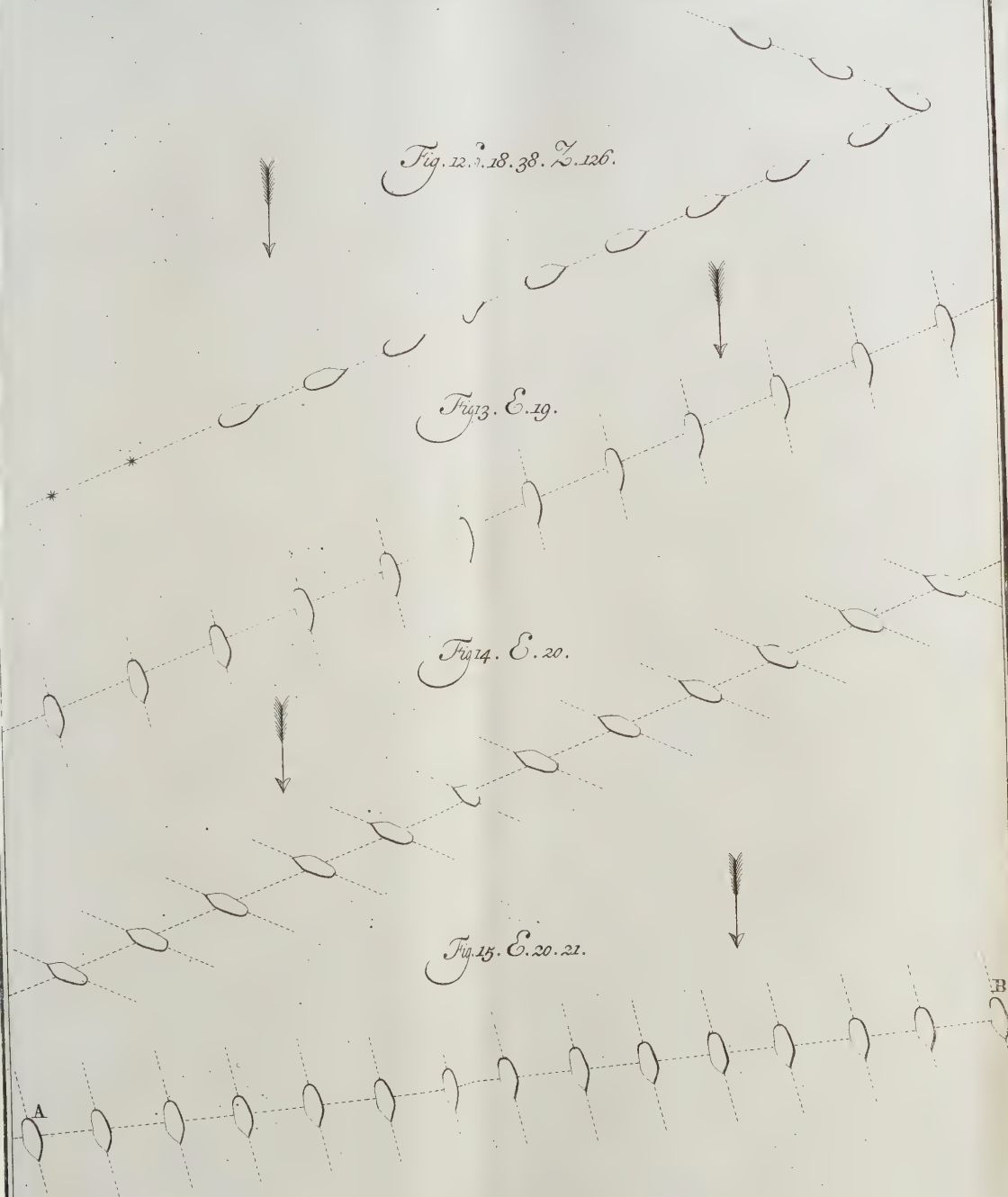

Fig. 16. C. 20. 24.

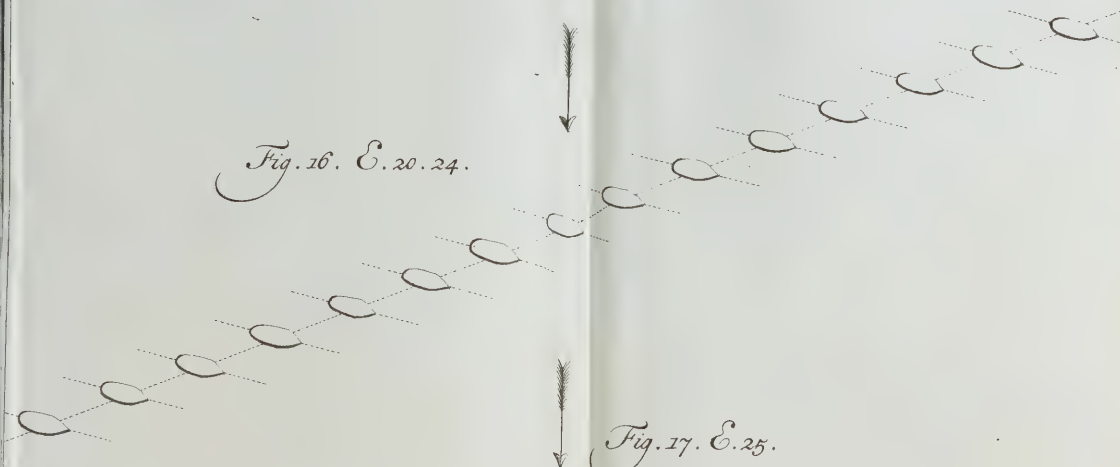

Fig. 17. C. 25.

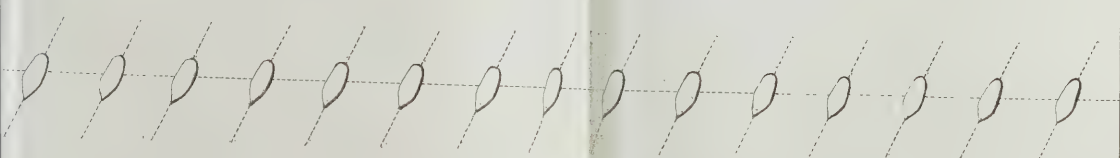

Fig. 18. C. 26.

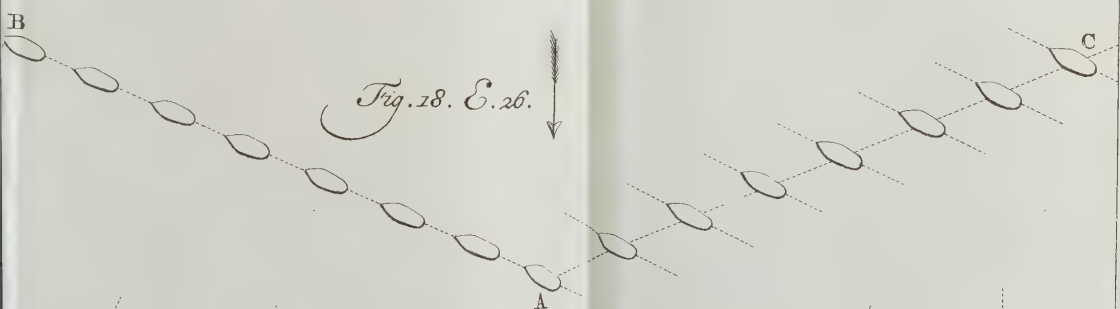
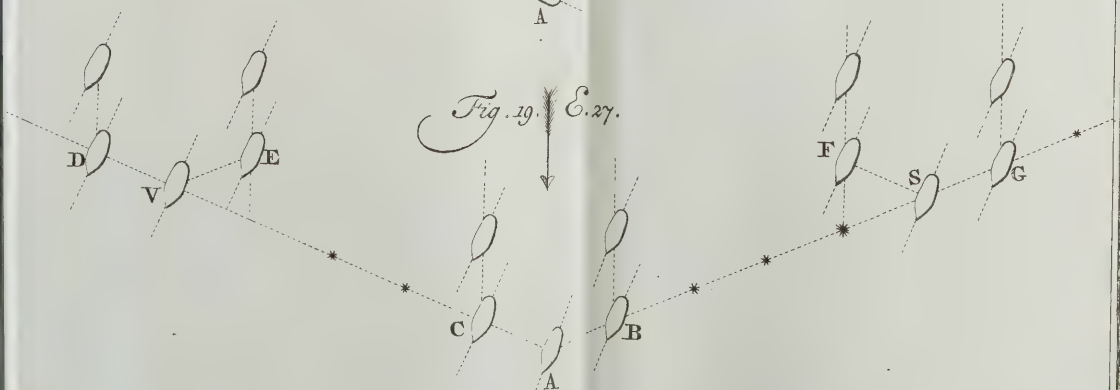

Fig. 19. C. 27.

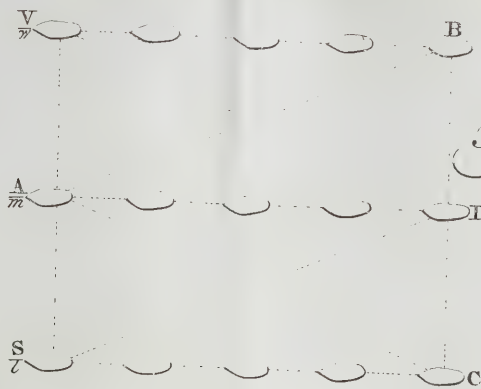

Fig. 20. E. 28. 75. L. 182.

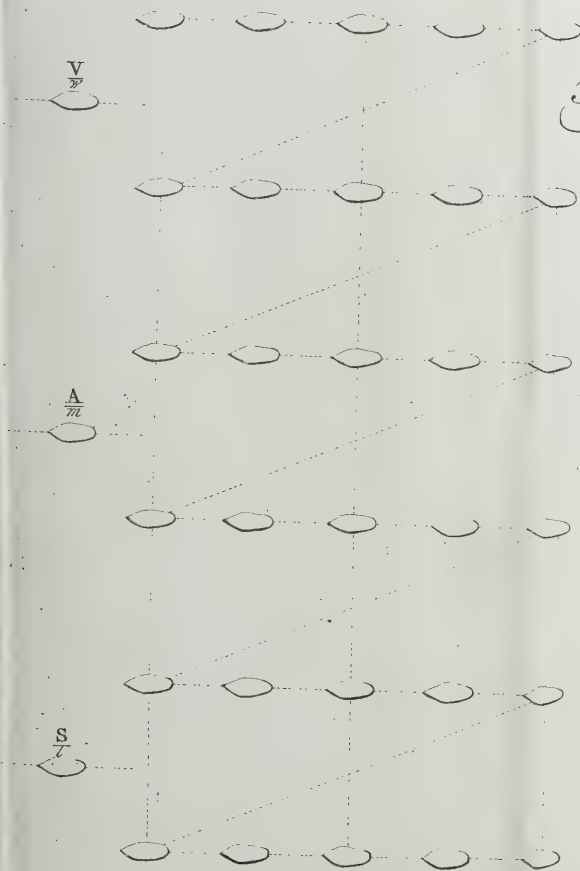
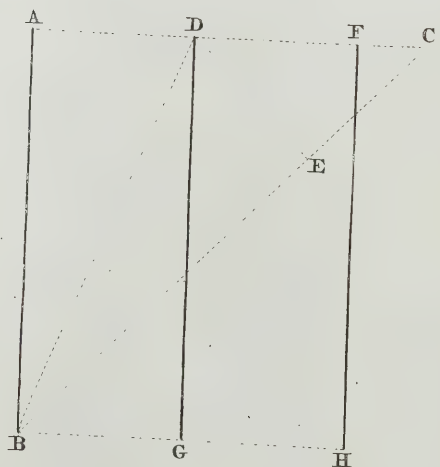

Fig. 21. E. 28. 81. L. 192. 193.

Fig. 21* E. 28.

Y
F
V

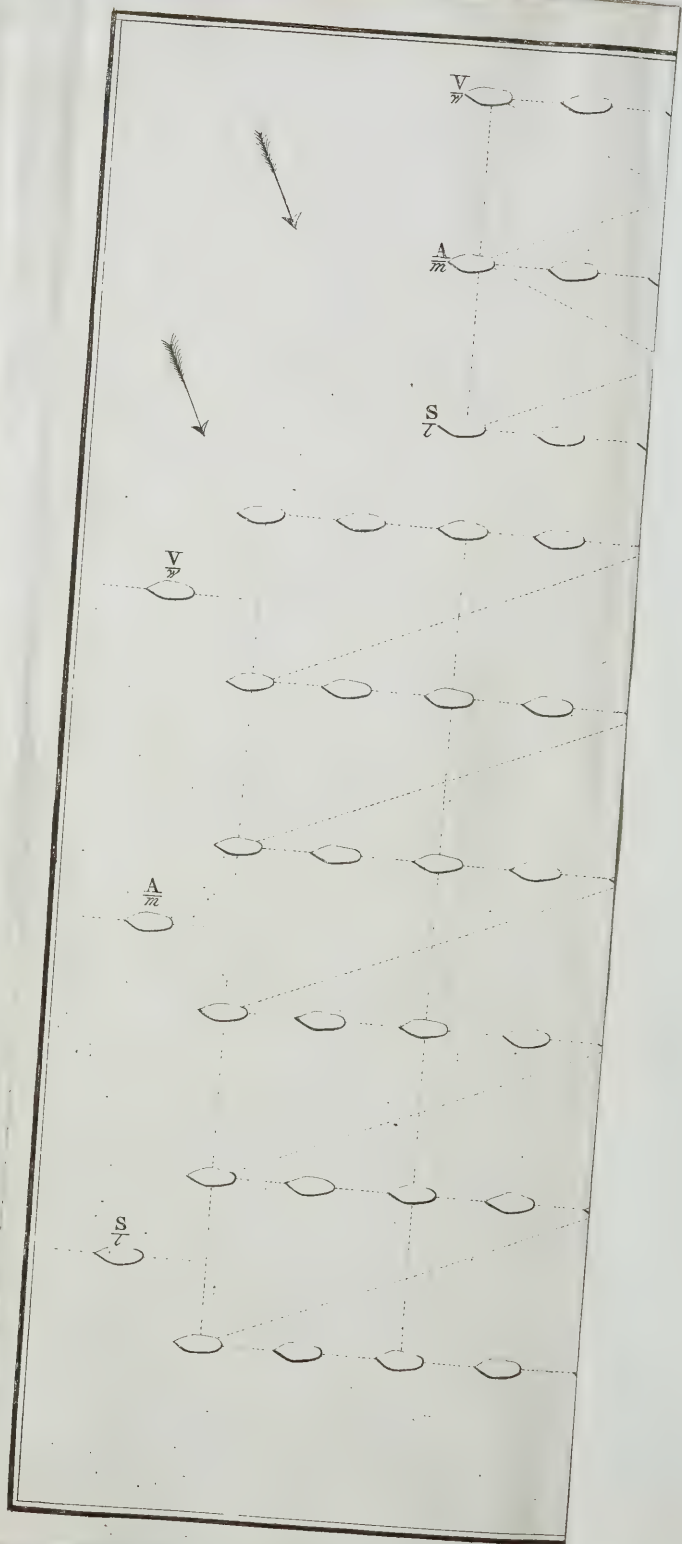
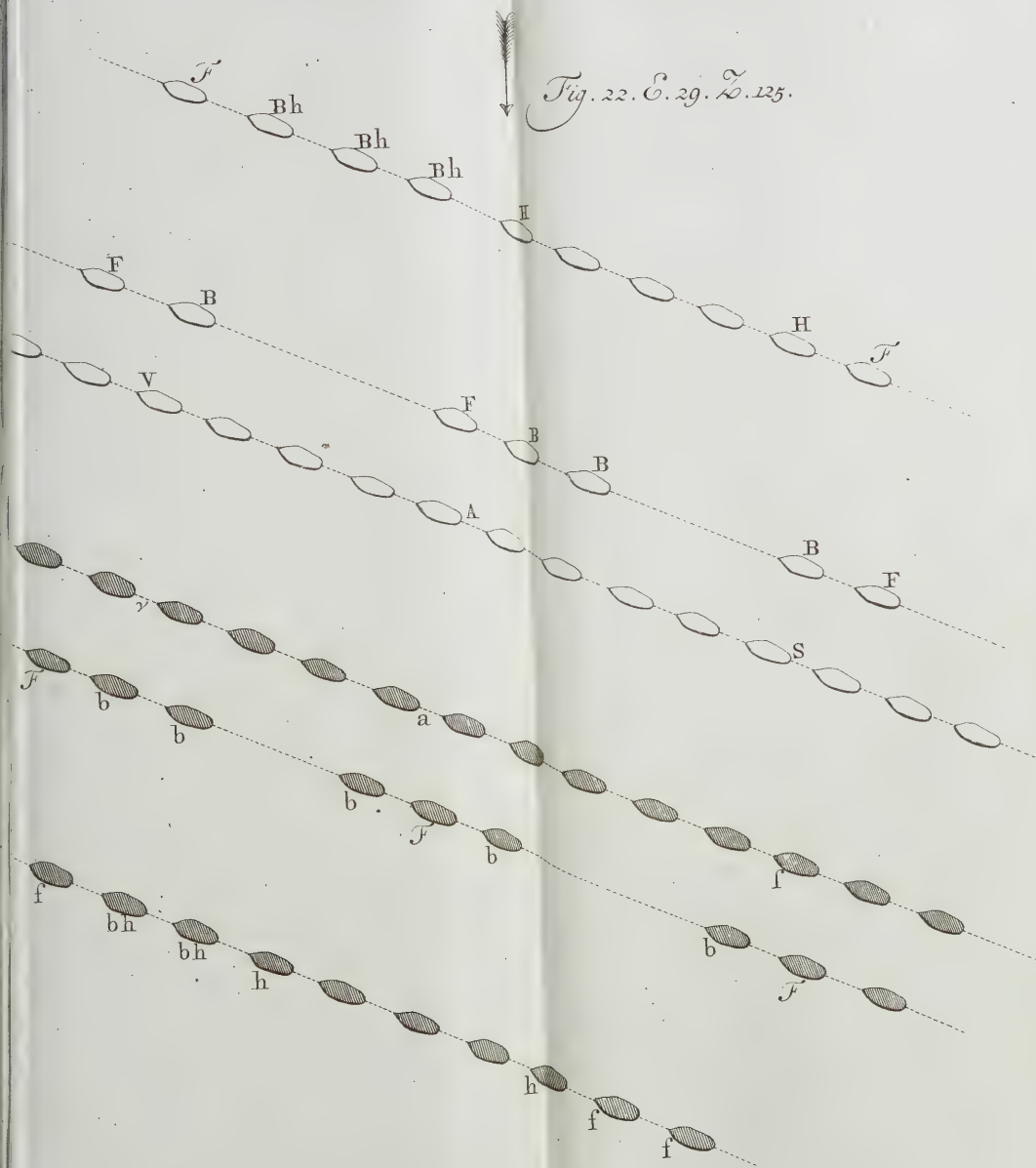

Fig. 22. C. 29. S. 125.

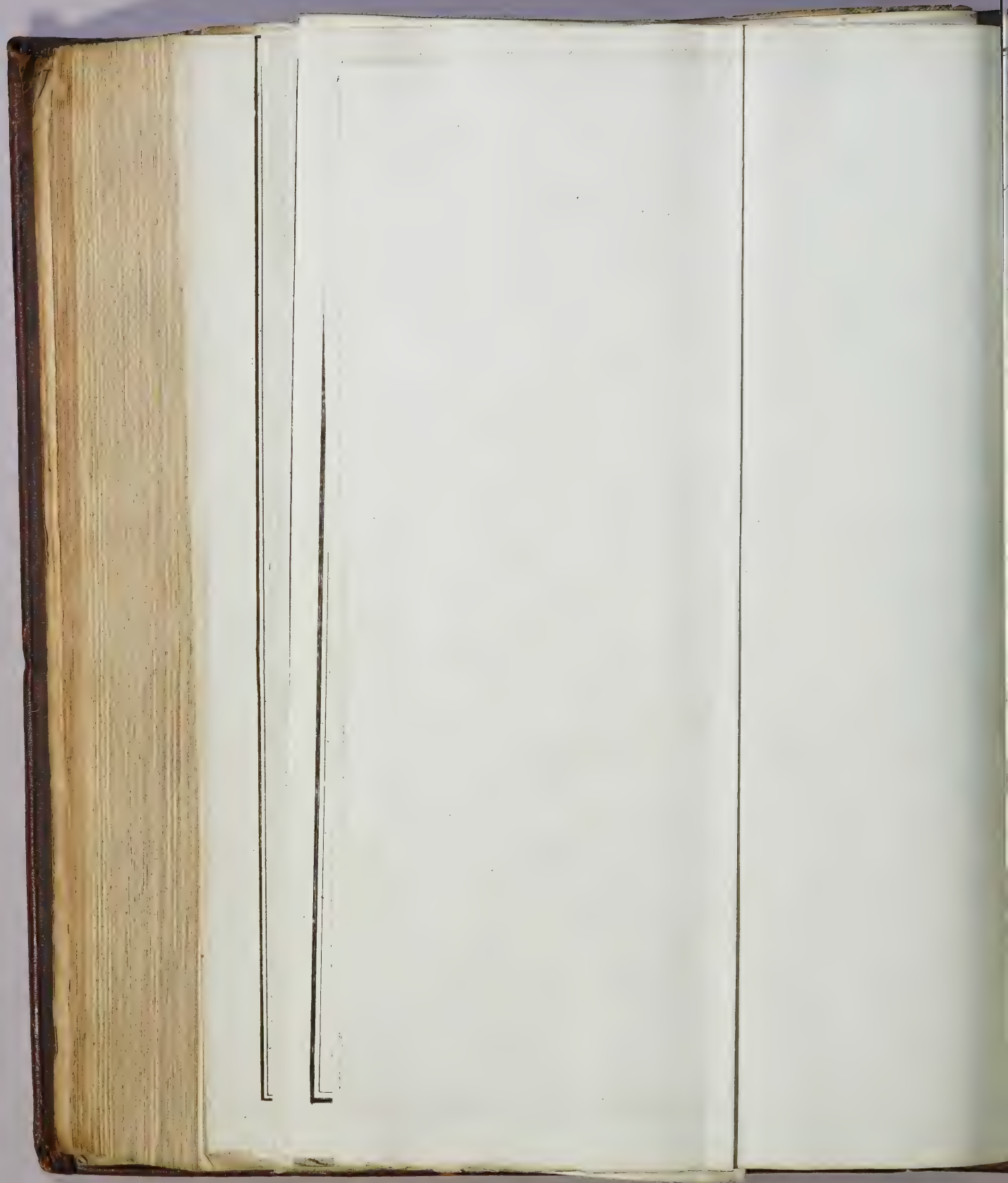

Fig. 23. E. 29.

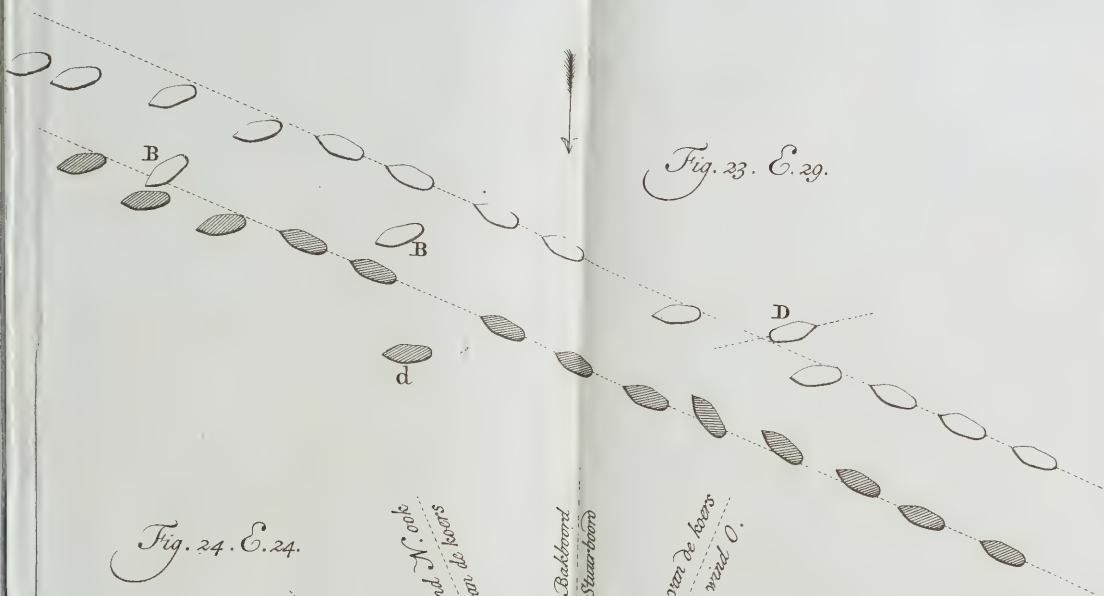
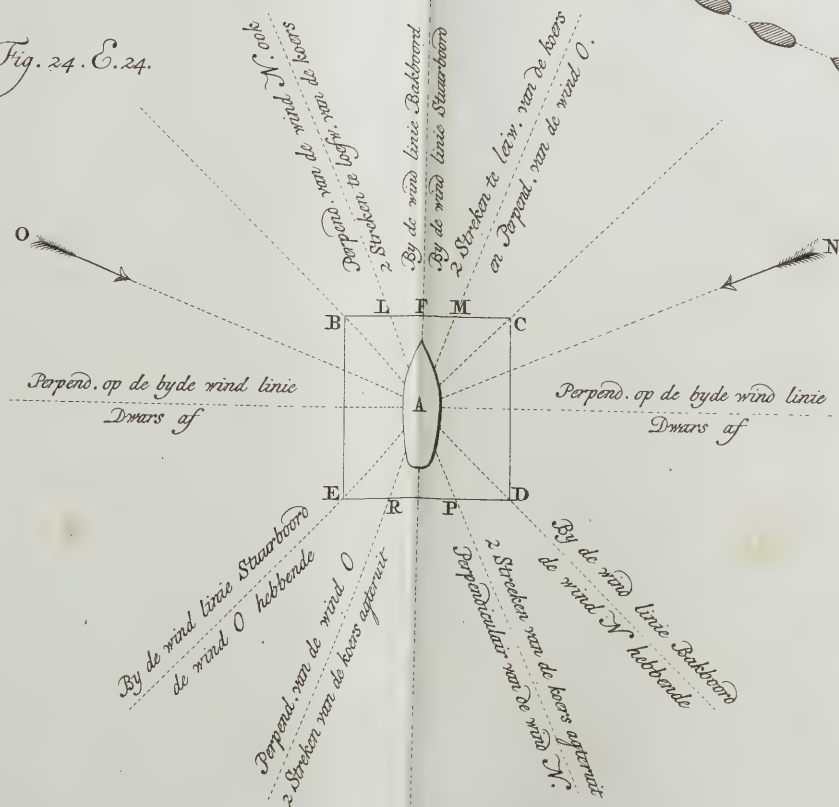

Fig. 24. E. 24.

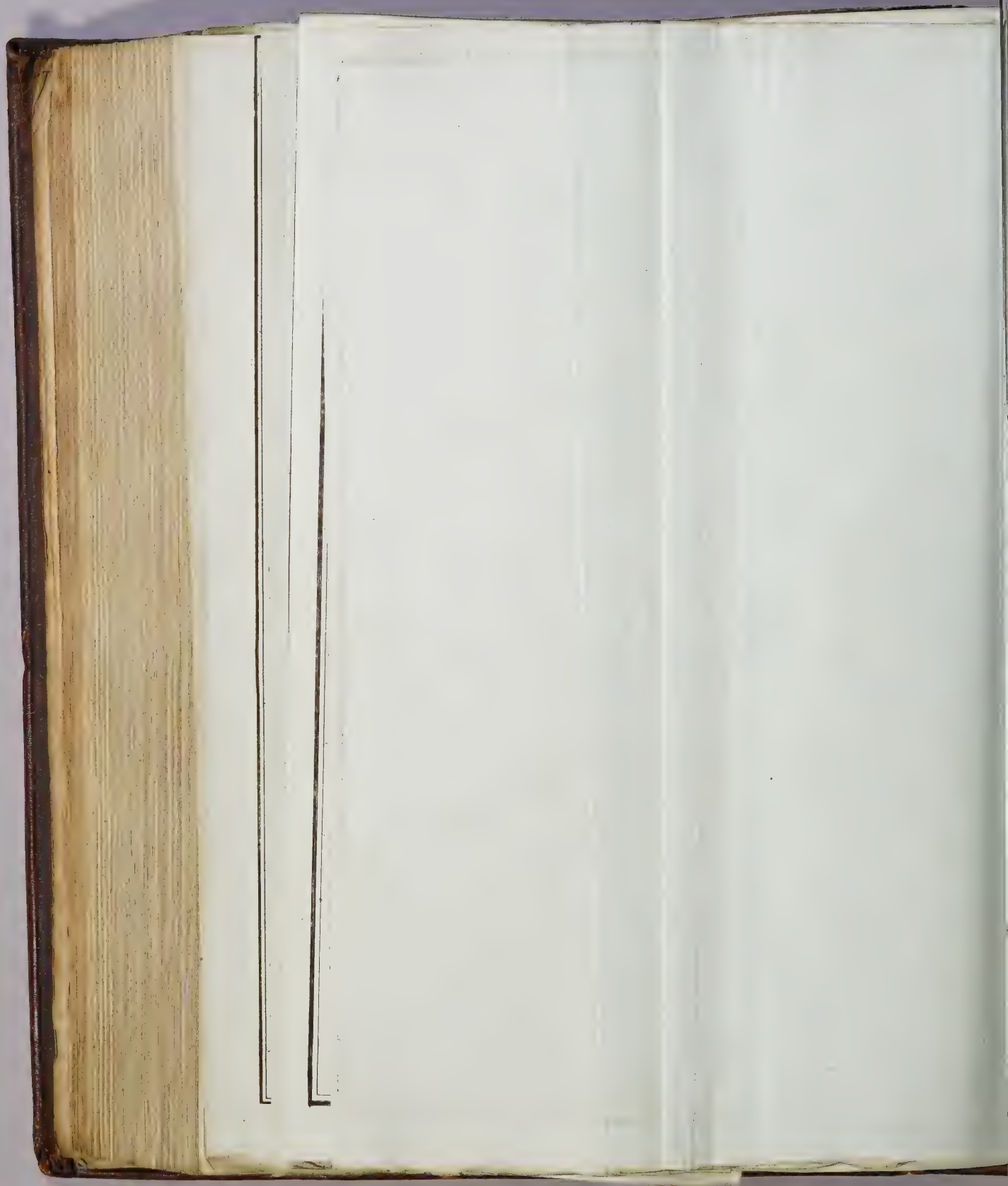

Fig. 25. E. 31.

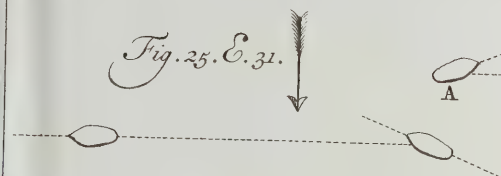

Fig. 26. E. 31.

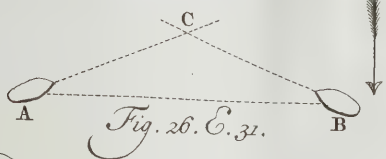

Fig. 27. E. 31.

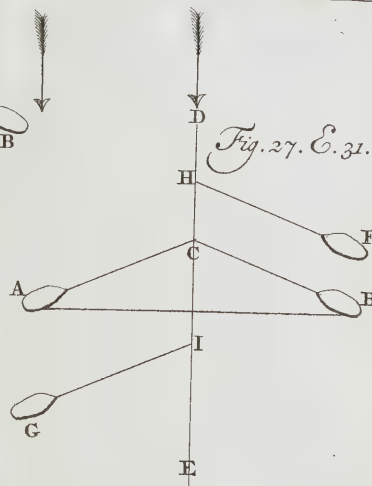

Fig. 27. E. 32.

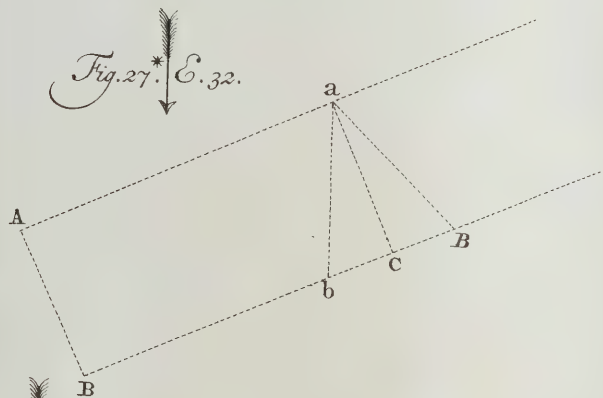

Fig. 29. E. 33.

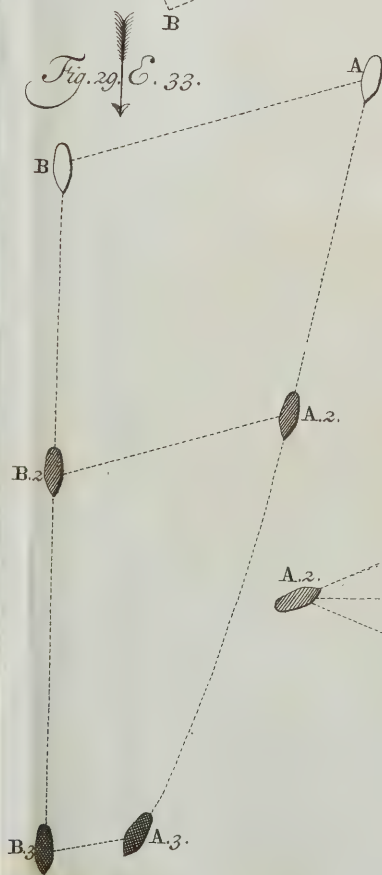

Fig. 28. E. 33.

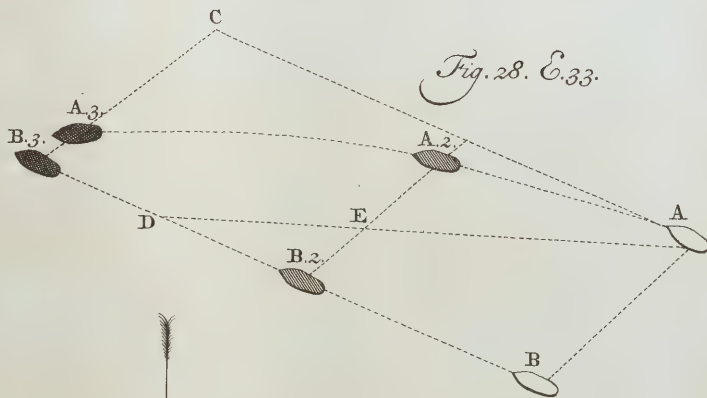
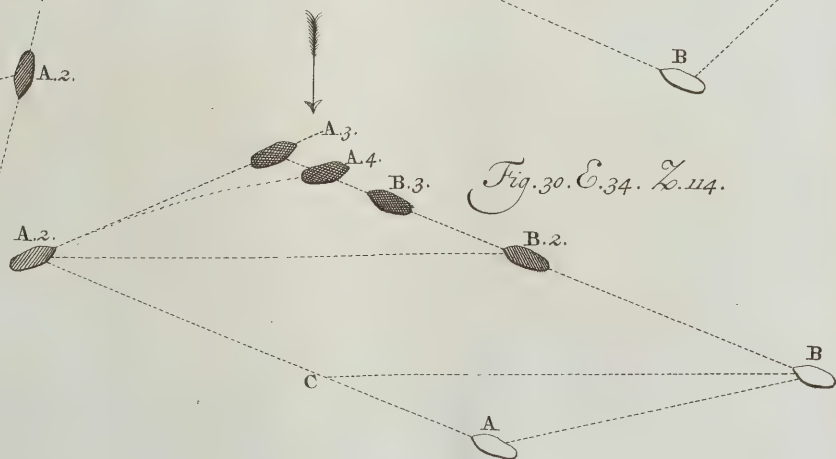

Fig. 30. E. 34. L. 114.

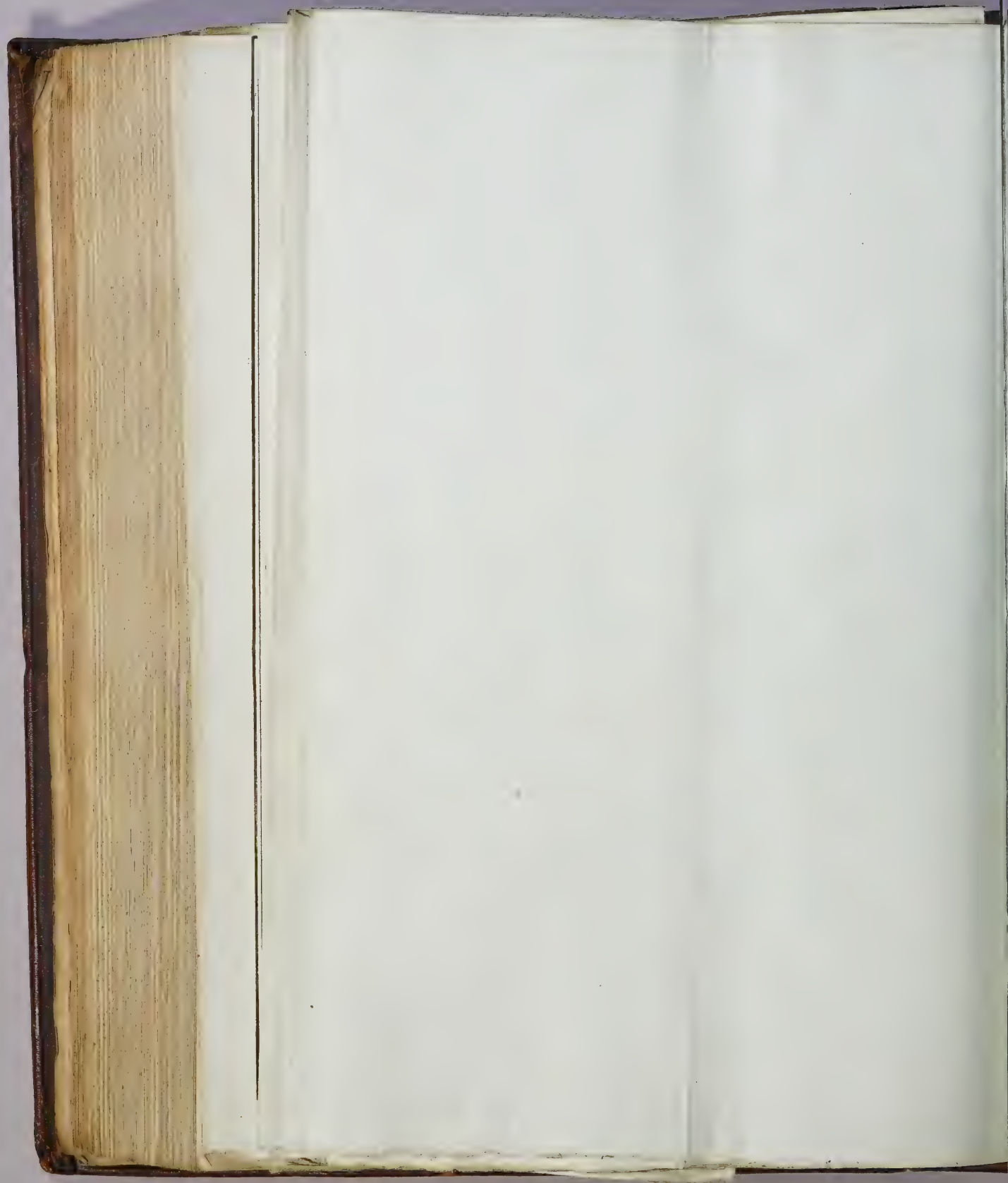

Fig. 31. C. 34. L. 114.

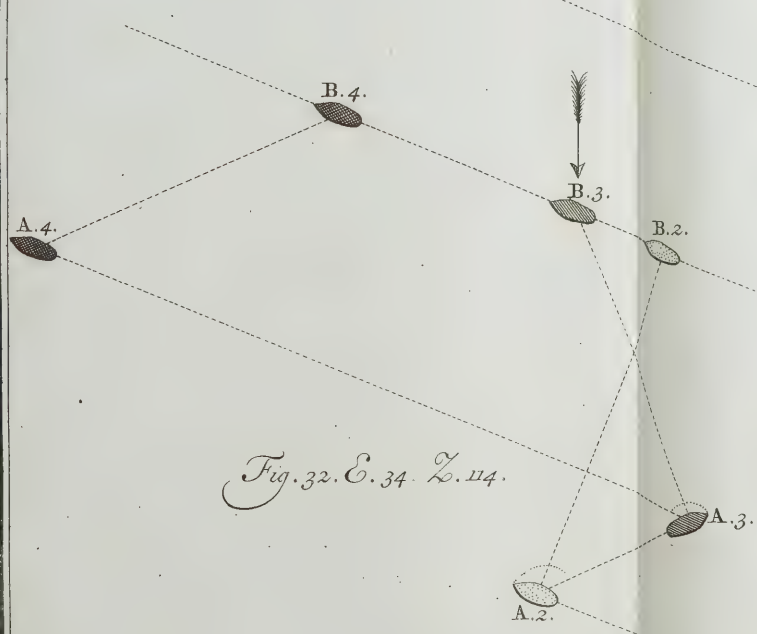
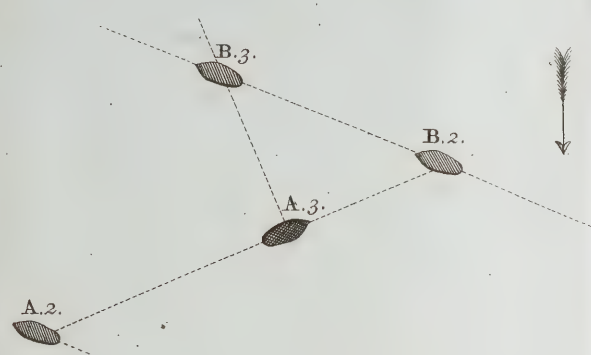
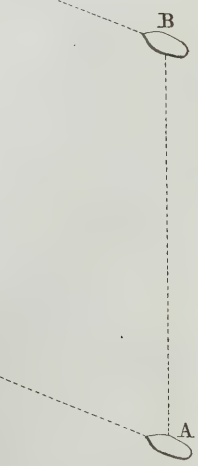
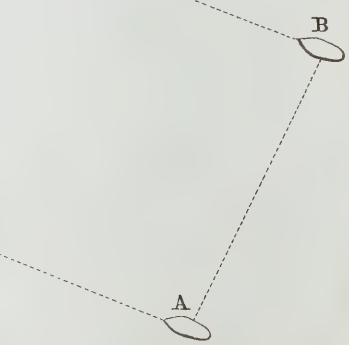
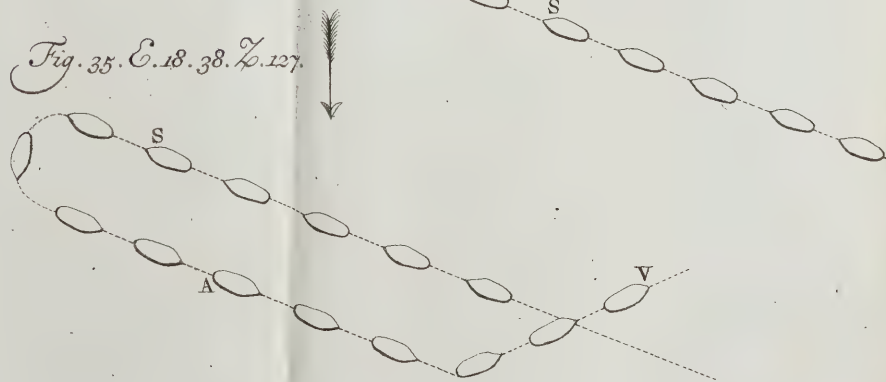
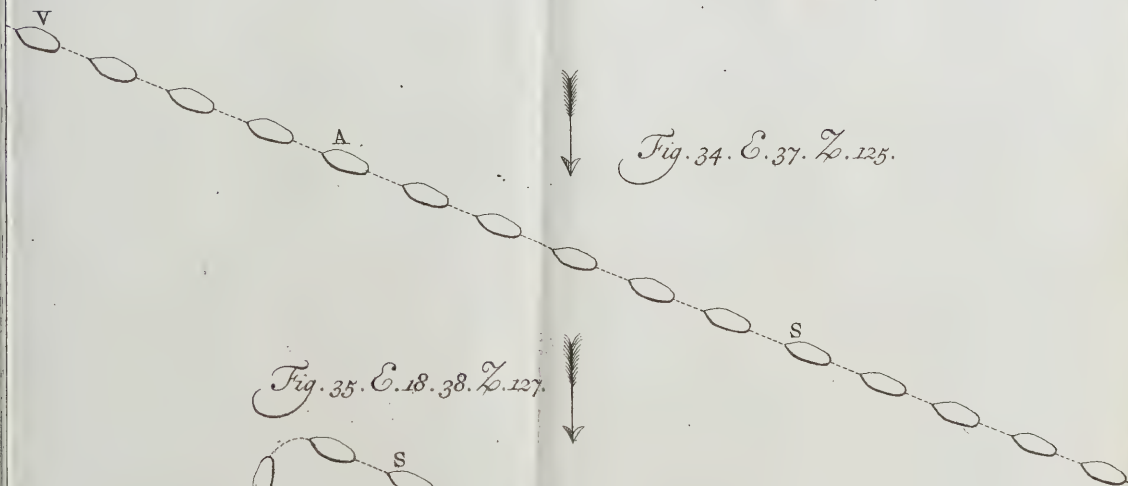

Fig. 32. C. 34. L. 114.

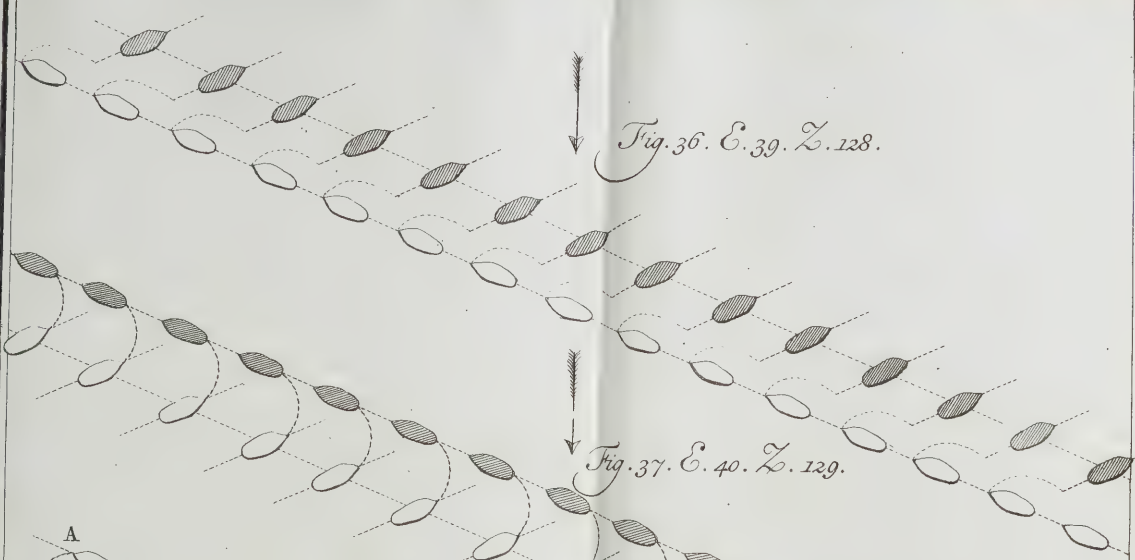

Fig. 36. C. 39. L. 128.

Fig. 37. C. 40. L. 129.

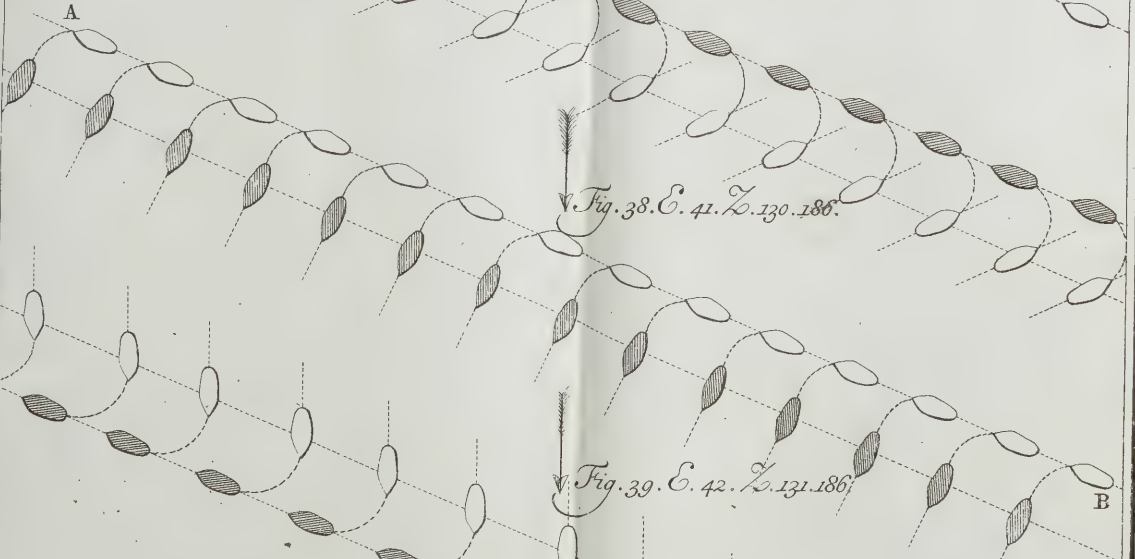

Fig. 38. C. 41. L. 130. 186.

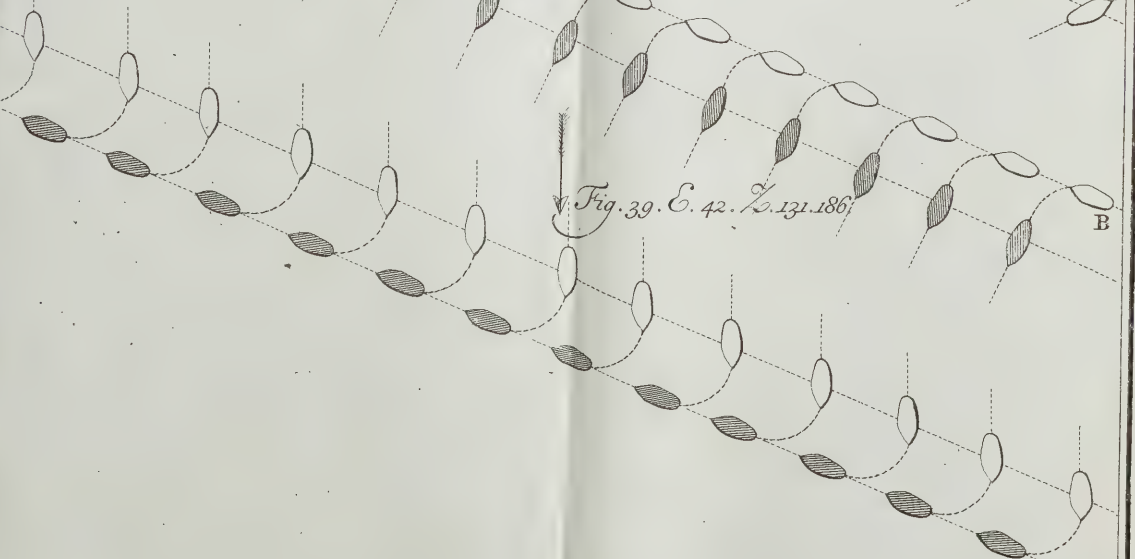
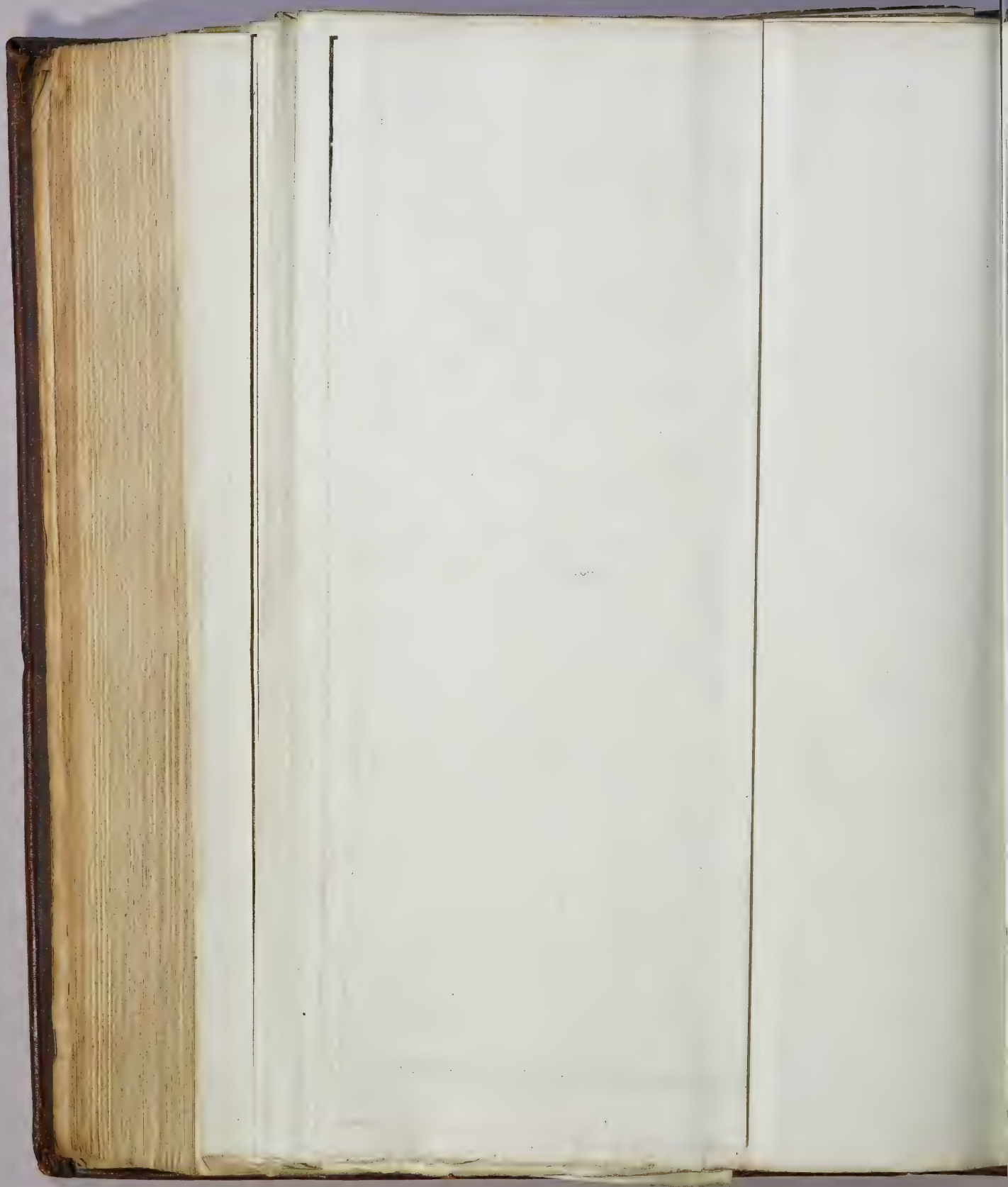

Fig. 39. C. 42. L. 131. 186.

A

B

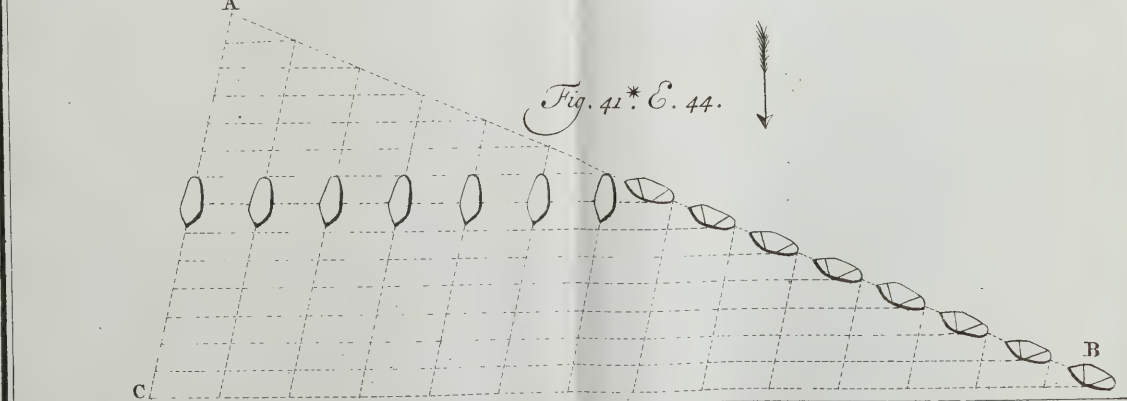

Fig. 41. * E. 44.

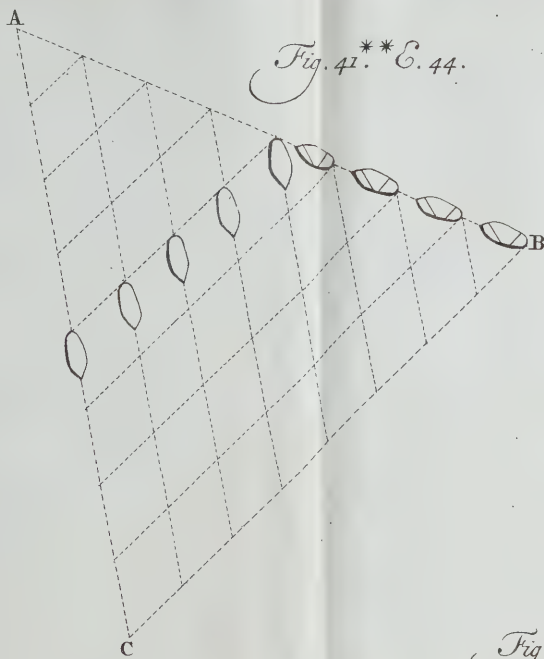

Fig. 42. E. 45. L. 135.

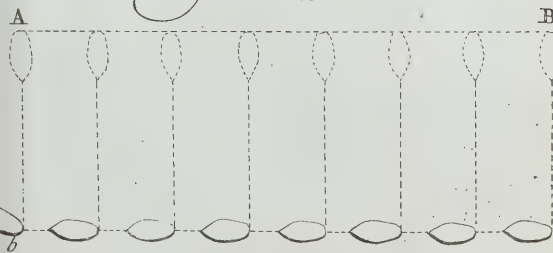

Fig. 42. * E. 45.

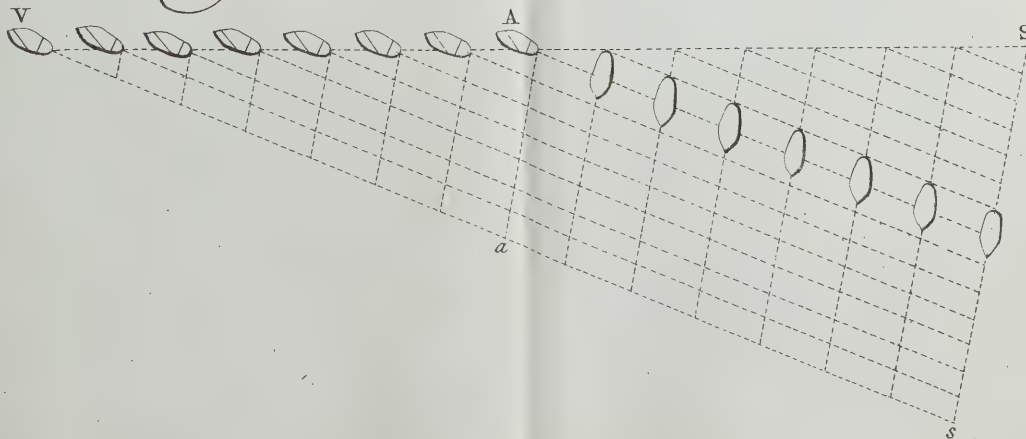

Fig. 43. E. 46. Z. 136.

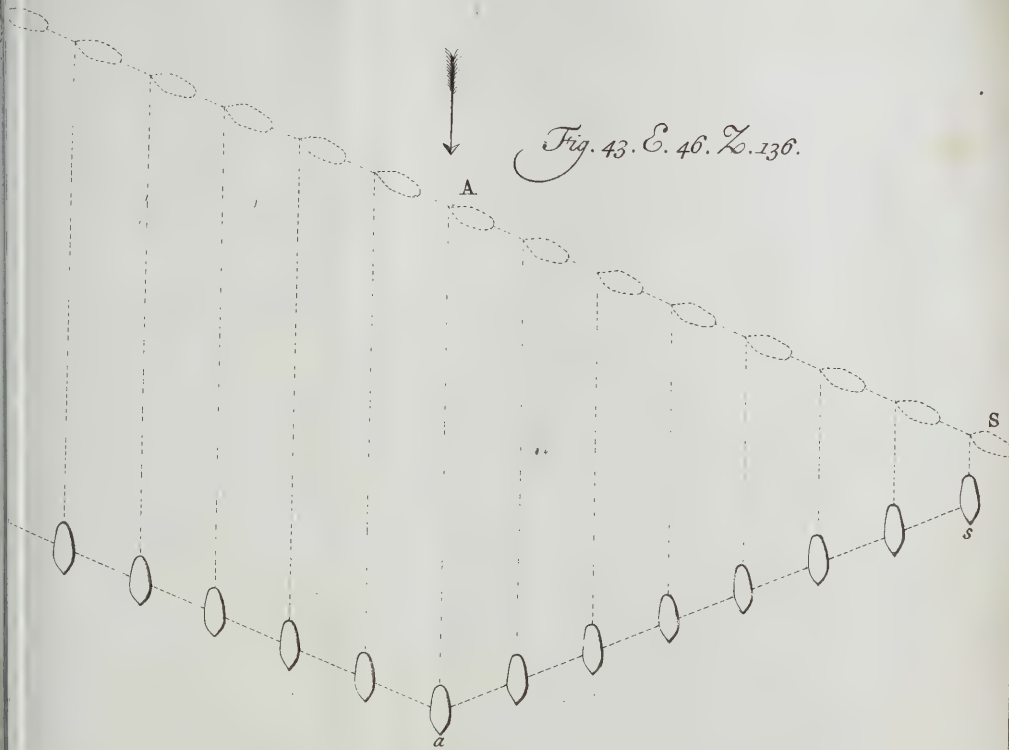

Fig. 44. E. 47. Z. 137.

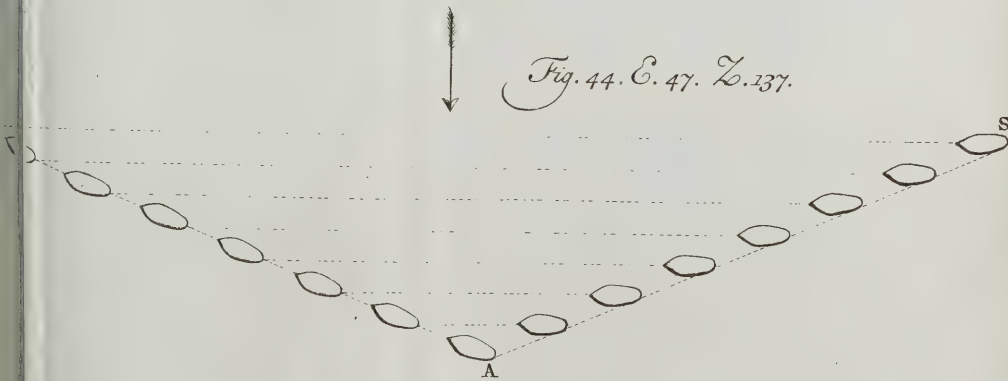
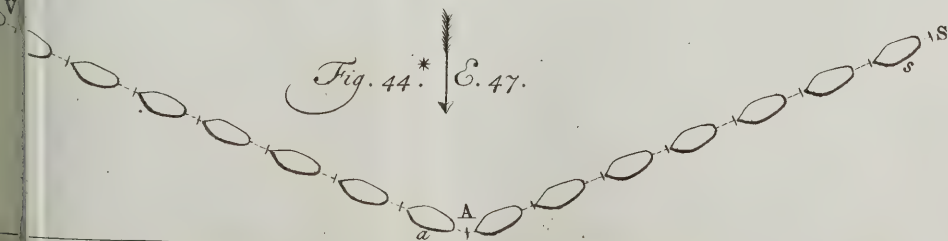
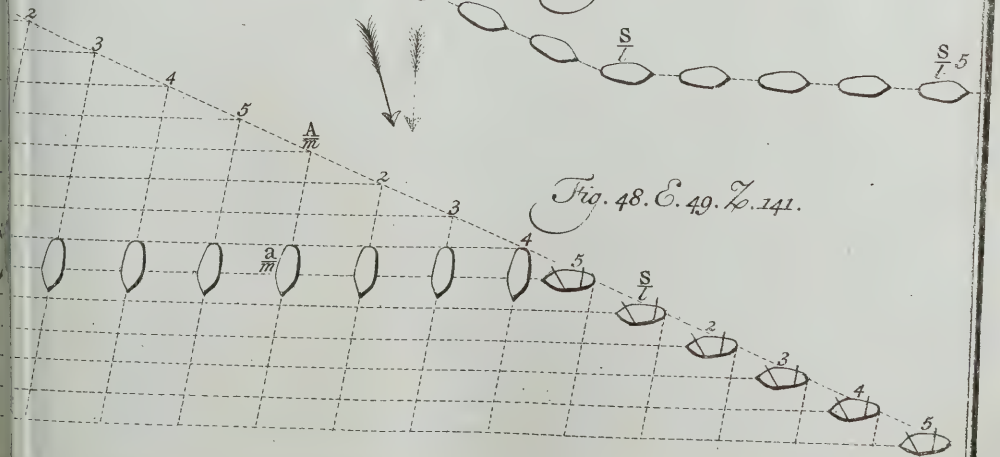

Fig. 44.* E. 47.

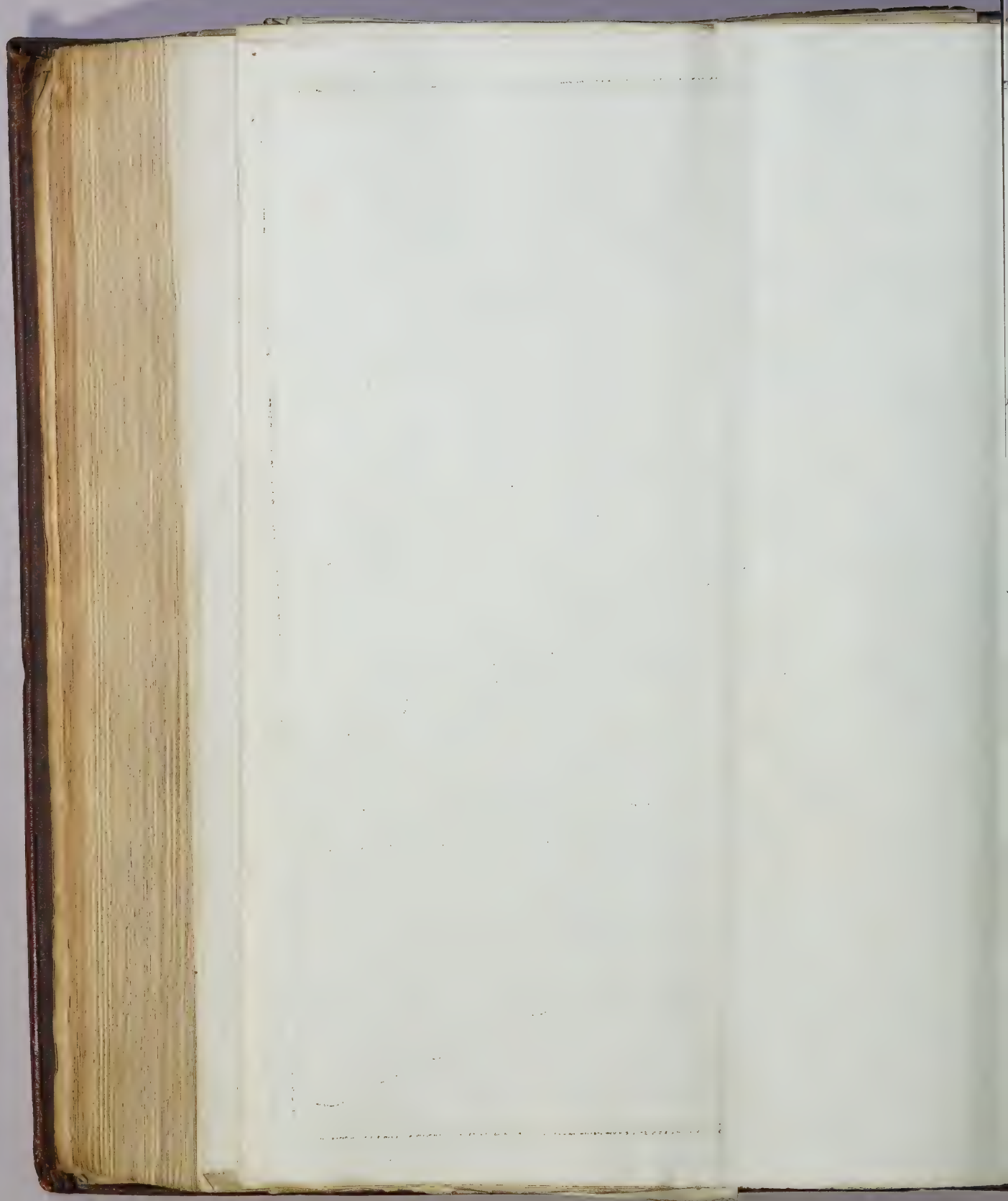

Fig. 49. E. 49. L. 142.

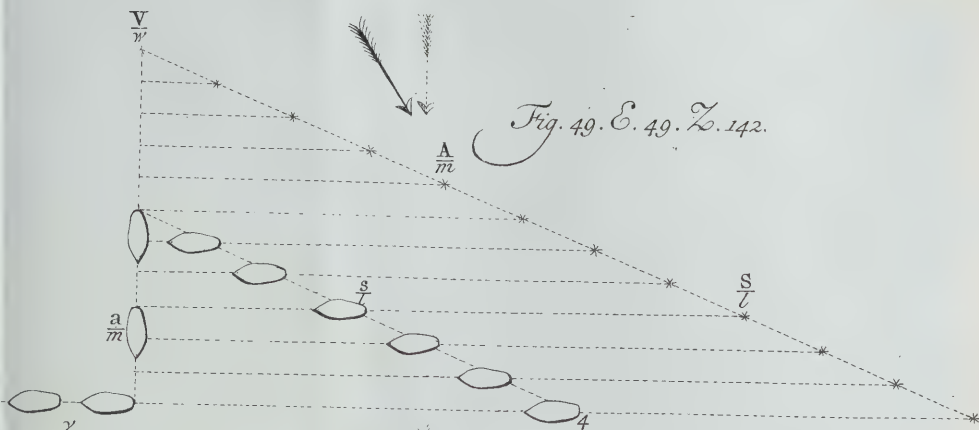
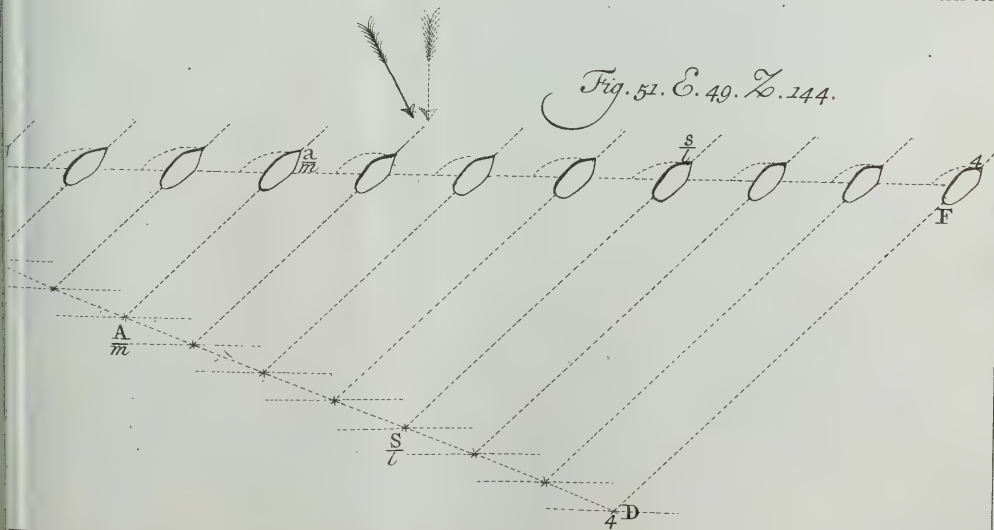

Fig. 50. E. 49. L. 143.

Fig. 51. E. 49. L. 144.

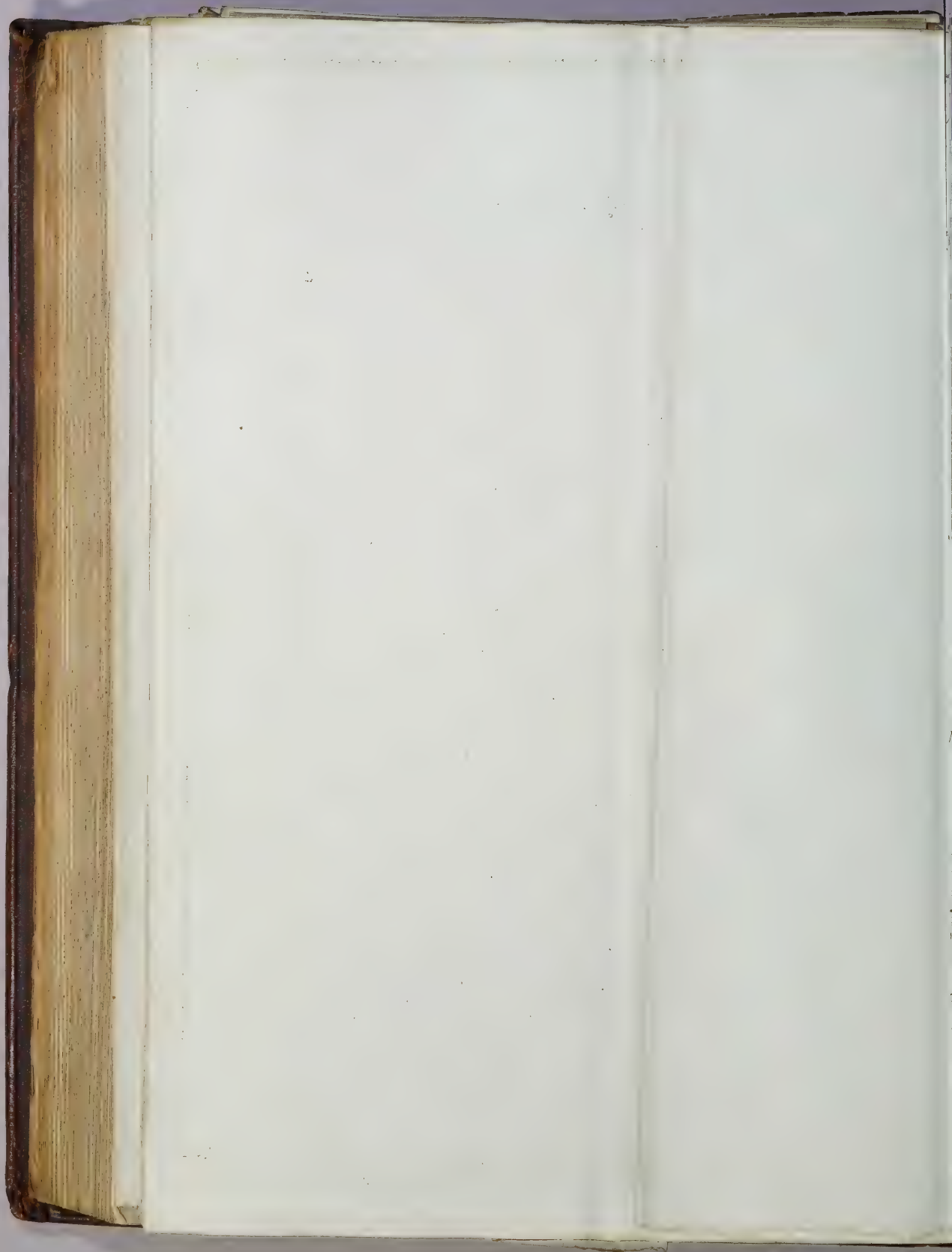

Fig. 53. E. 50. Z. 146.

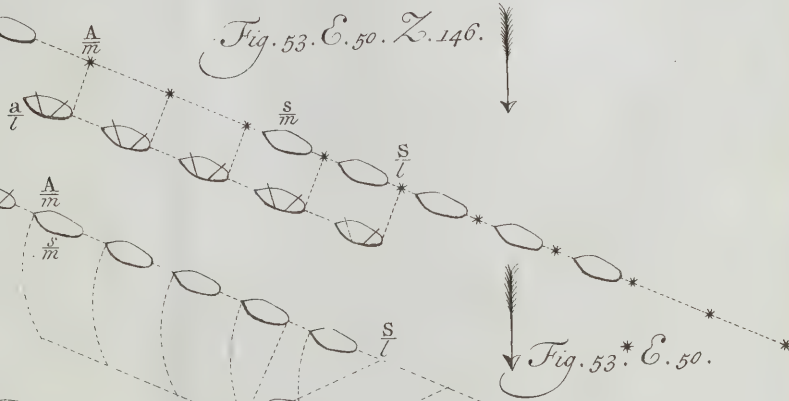

Fig. 53*. E. 50.

Fig. 54. E. 51. Z. 147.

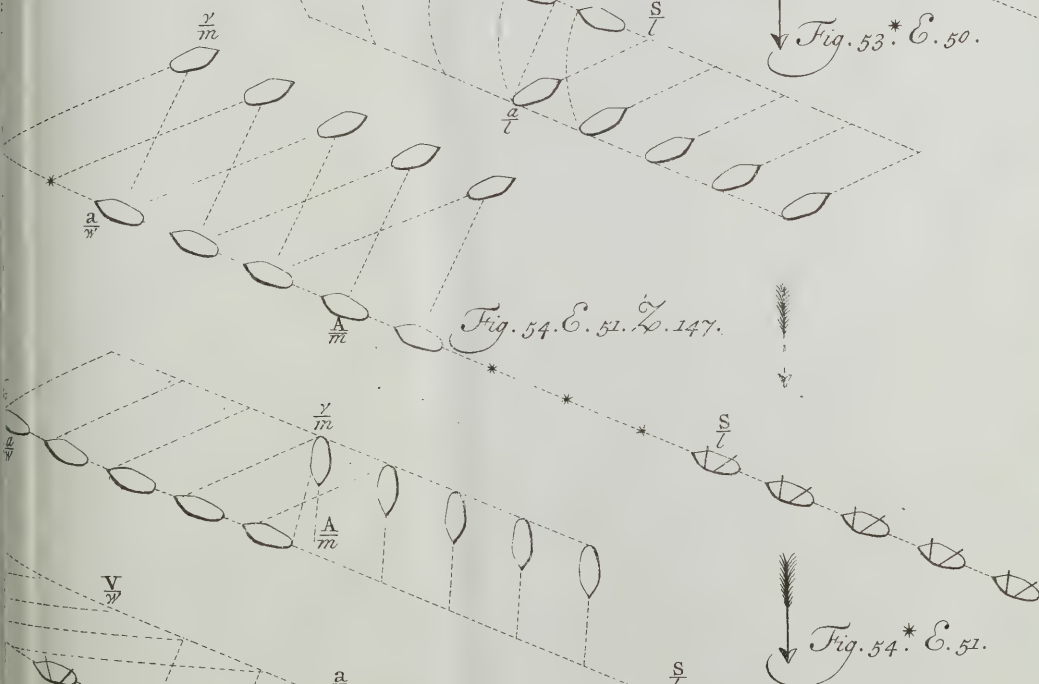
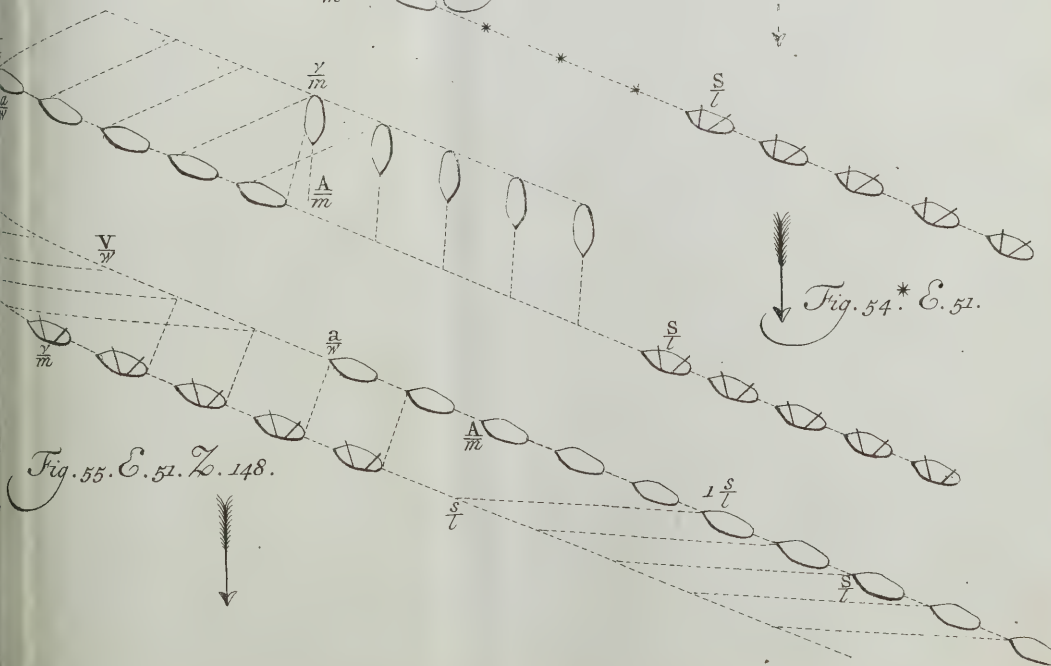

Fig. 54*. E. 51.

Fig. 55. E. 51. Z. 148.

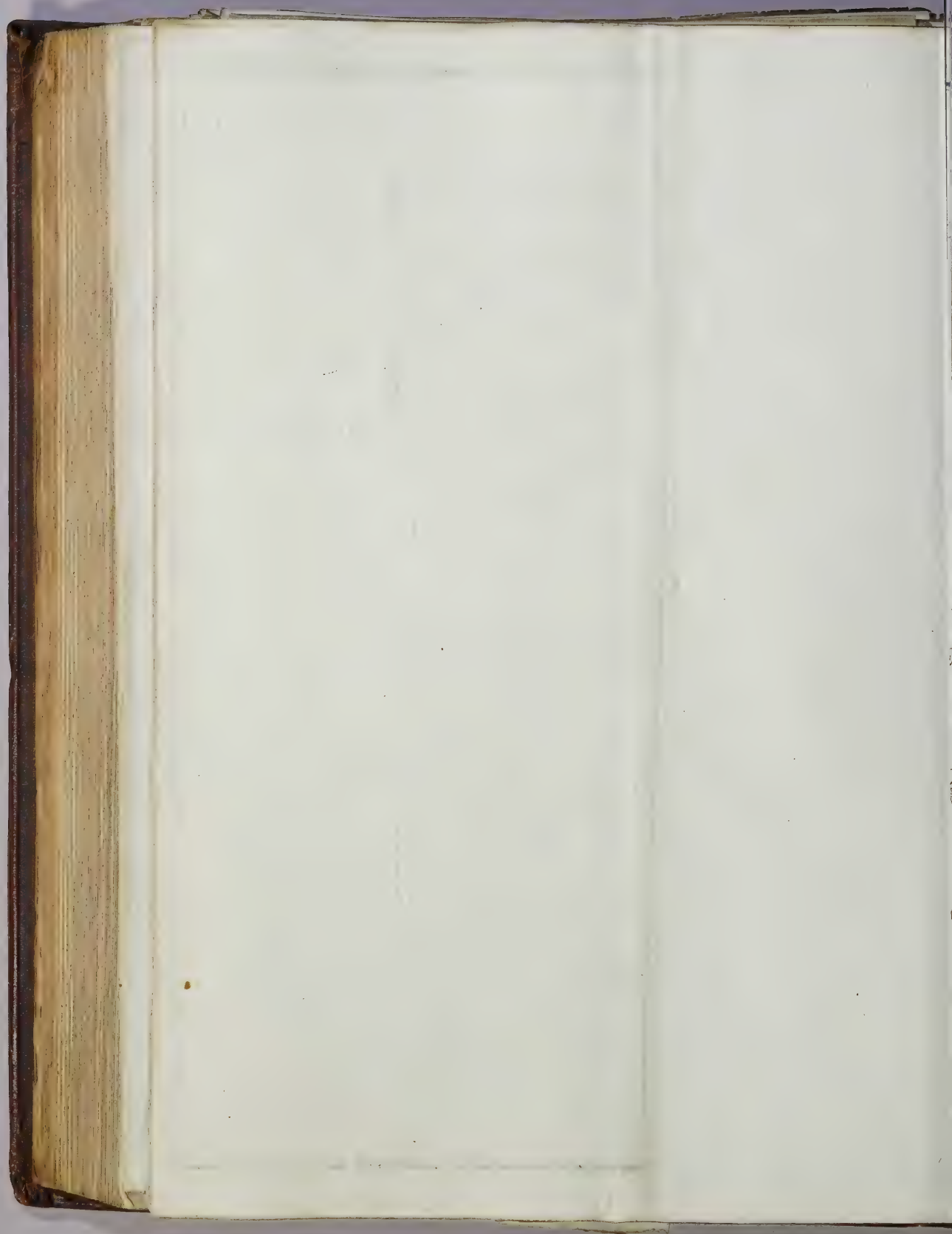

Fig. 56. C. 52. L. 149.

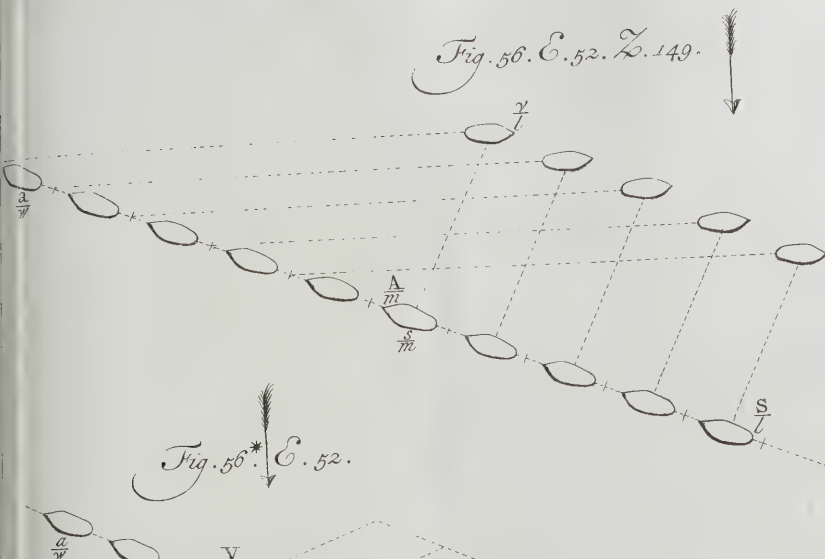

Fig. 56* C. 52.

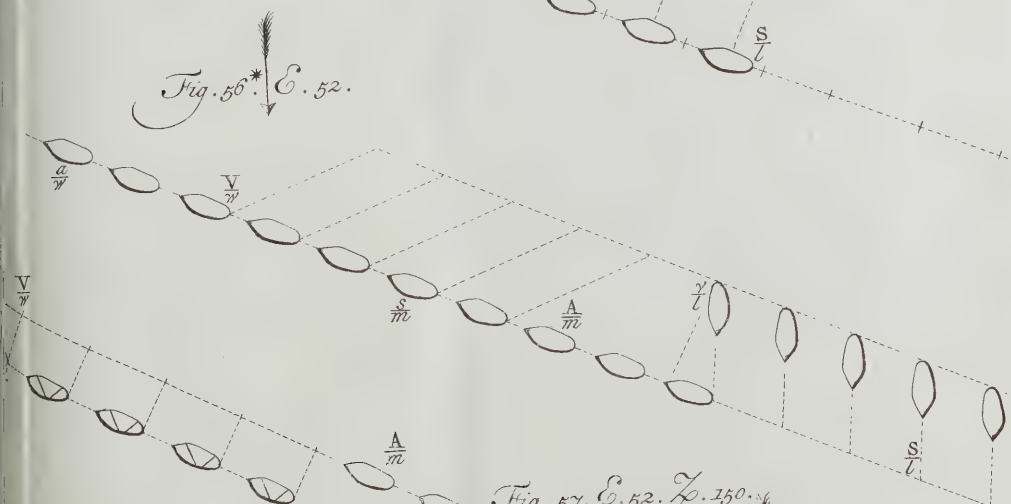

Fig. 57. C. 52. L. 150.

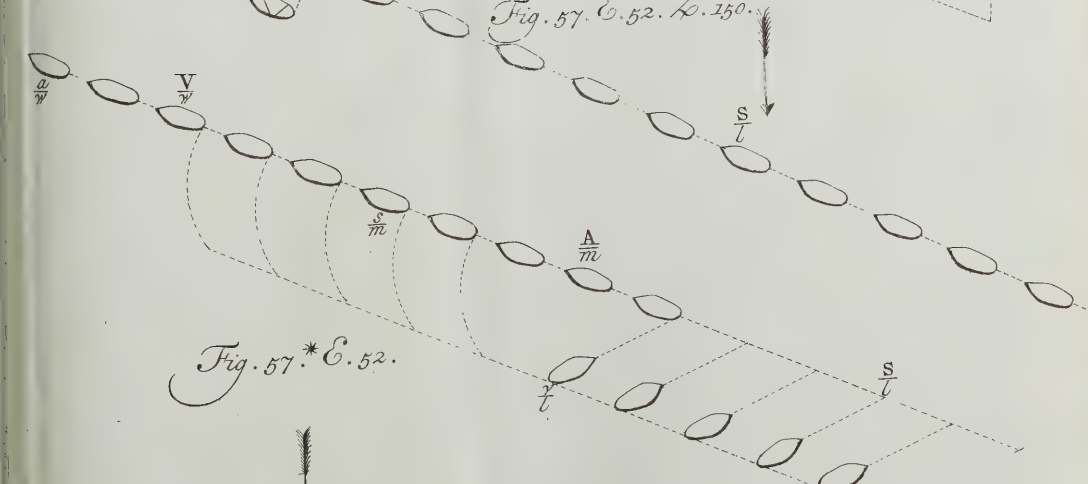

Fig. 57* C. 52.

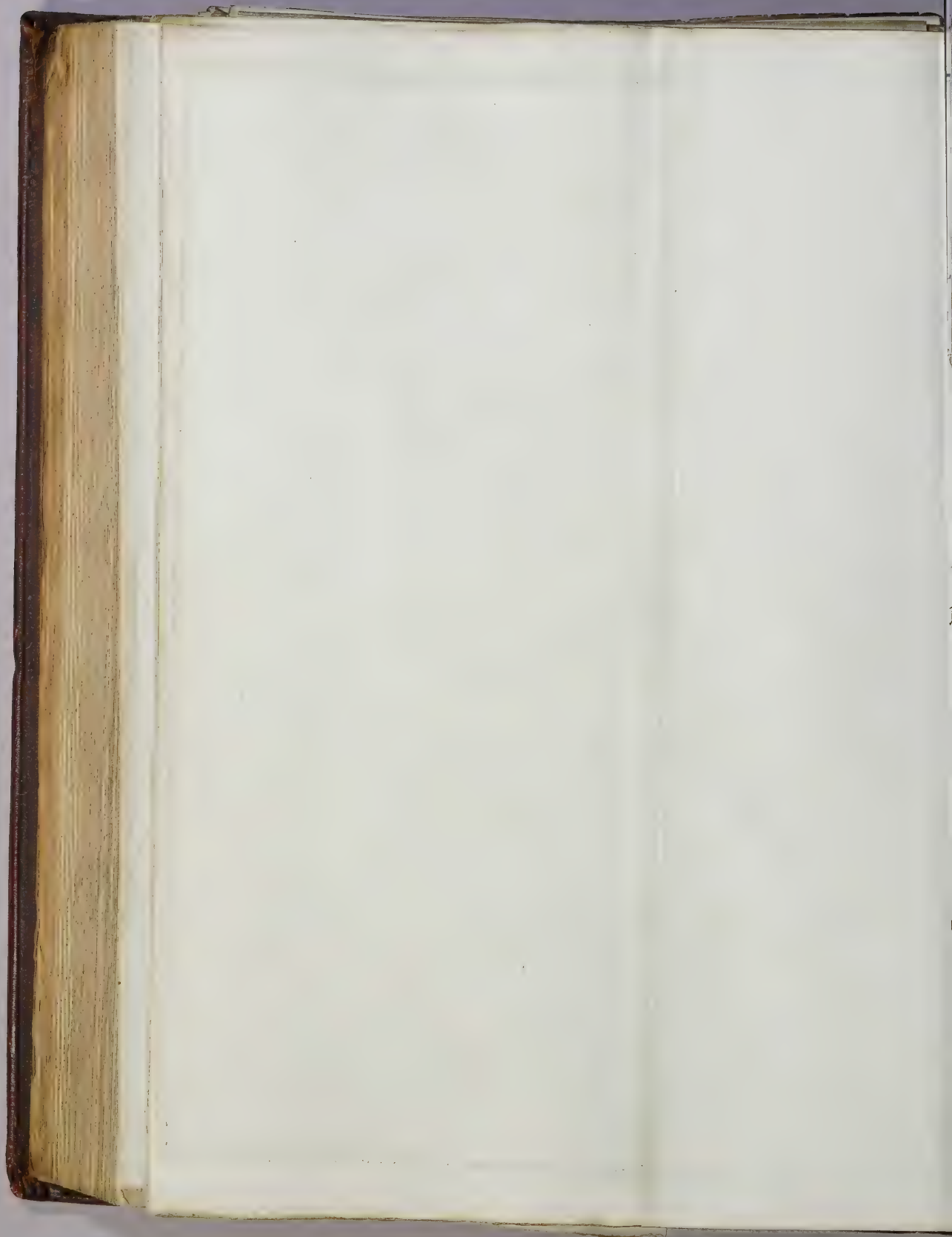

Fig. 58. C. 53. Z. 151.

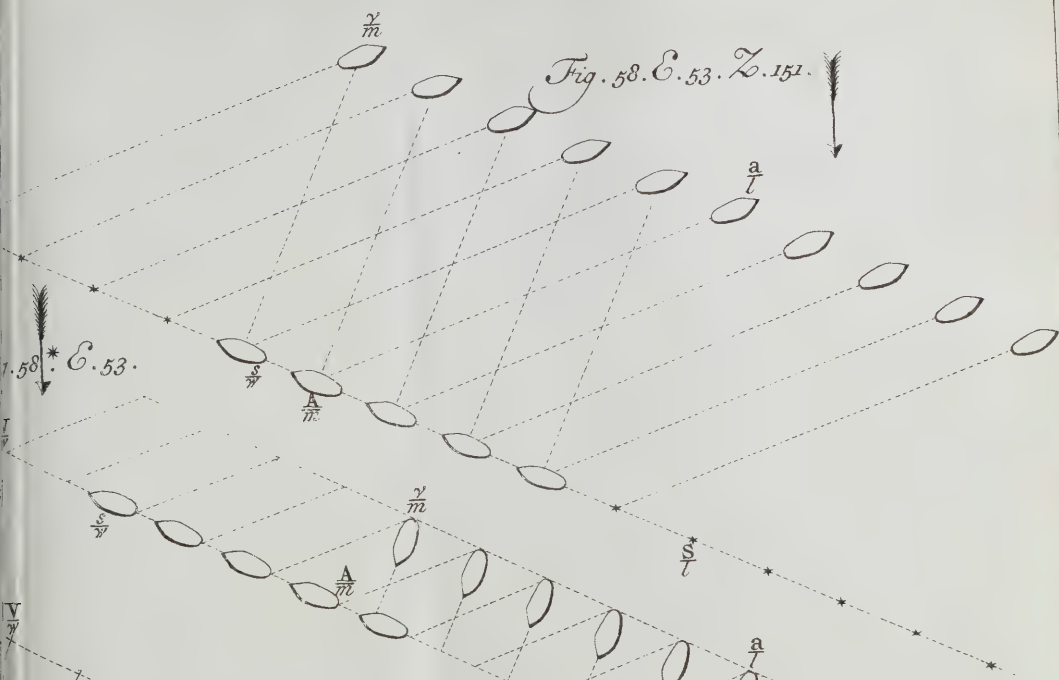
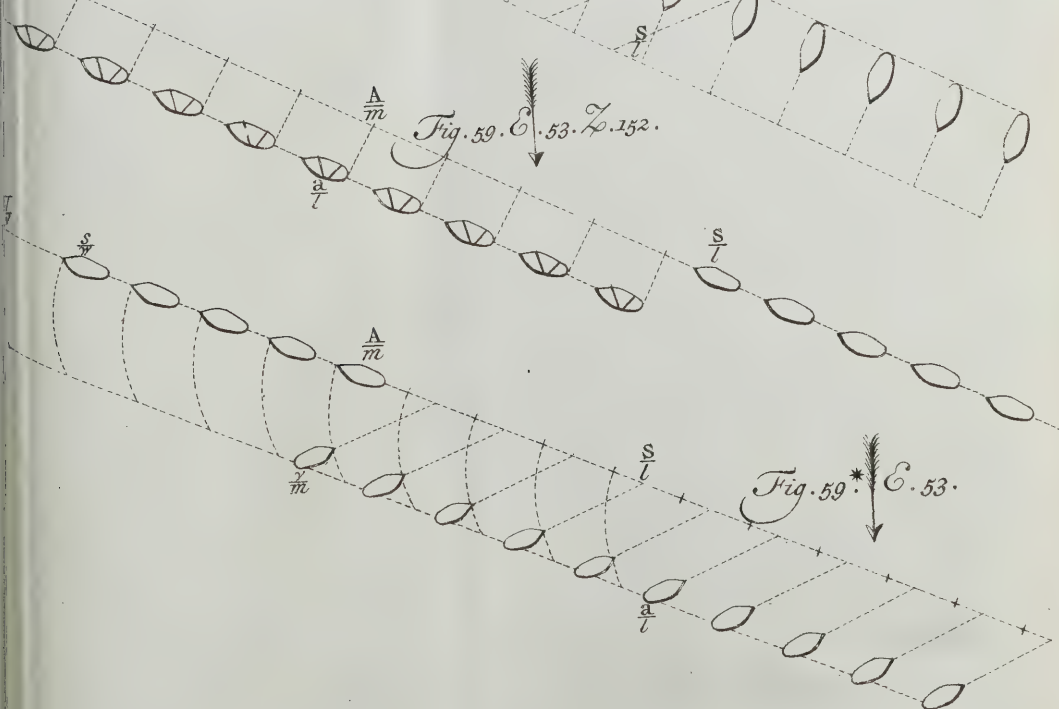

Fig. 59. C. 53. Z. 152.

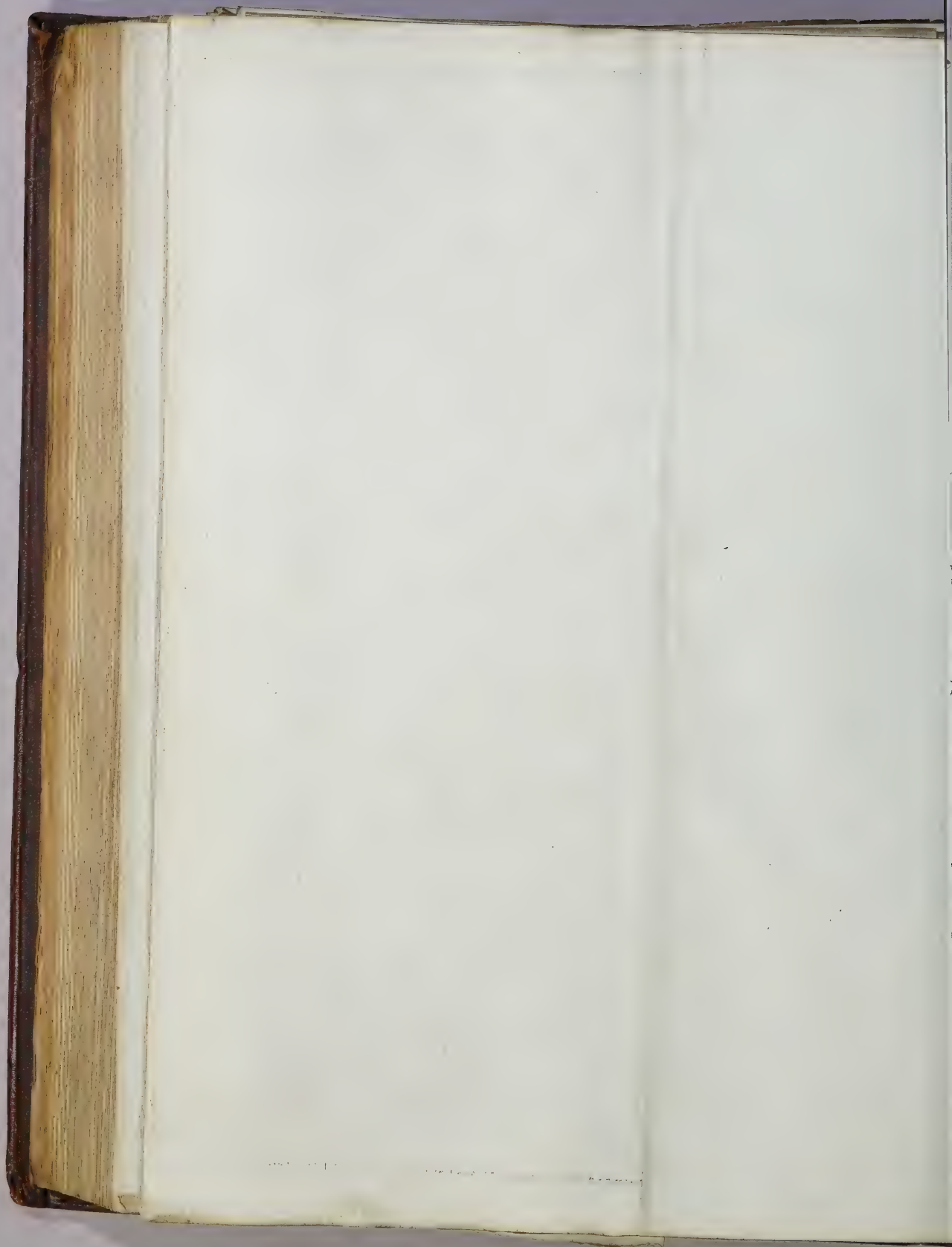

Fig. 60. E. 54. L. 153.

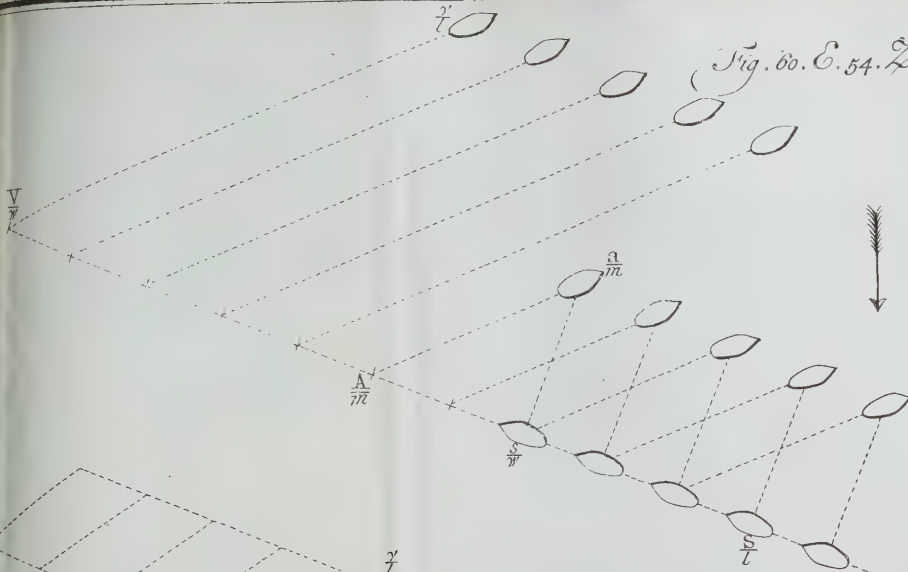

Fig. 60*. E. 54.

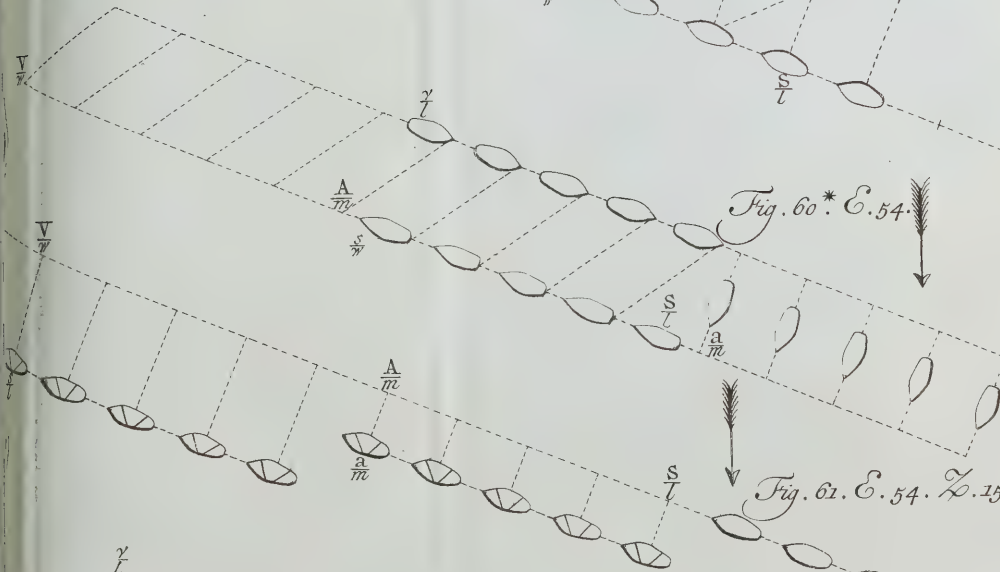

Fig. 61. E. 54. L. 154.

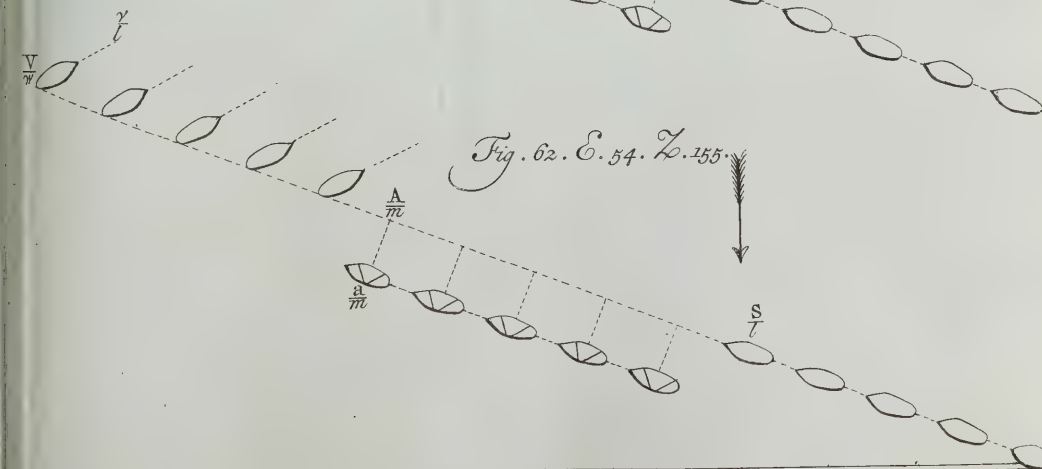

Fig. 62. E. 54. L. 155.

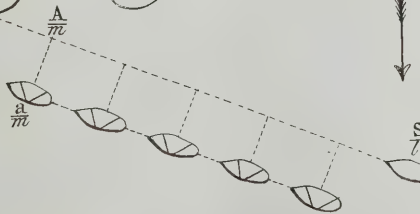

Fig. 62*. C. 54.

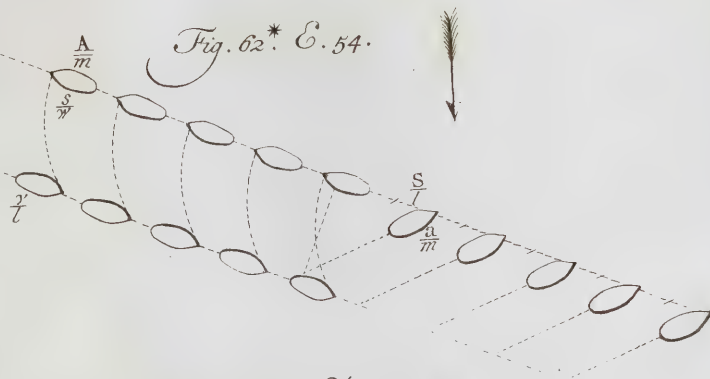

Fig. 63. C. 57. L. 175-159.

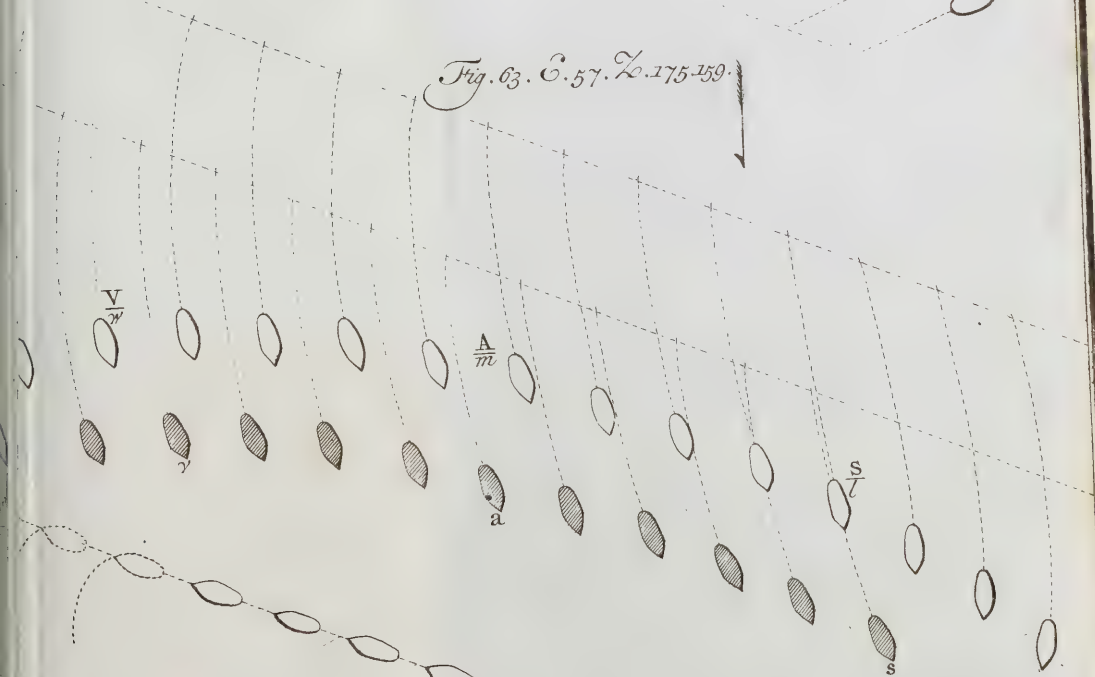
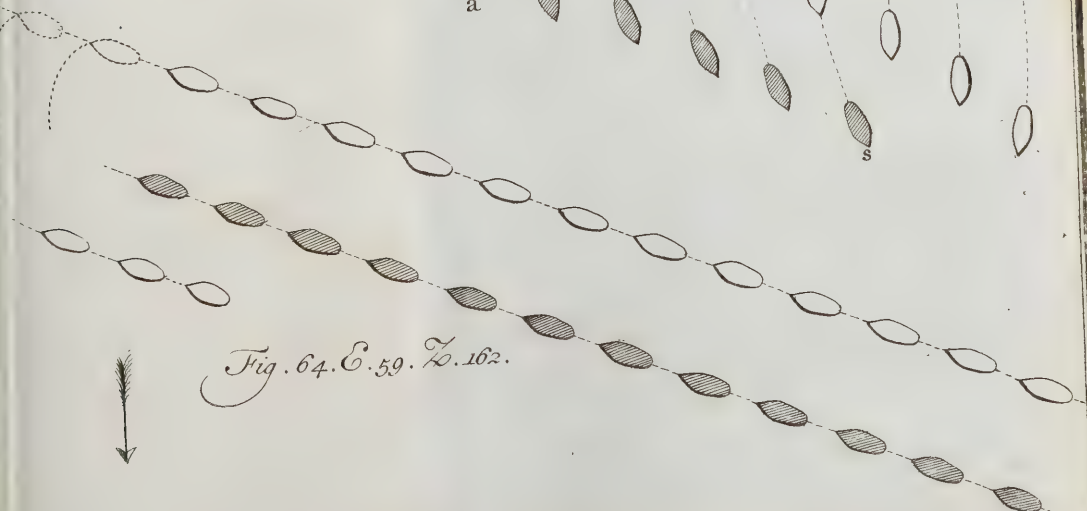

Fig. 64. C. 59. L. 162.

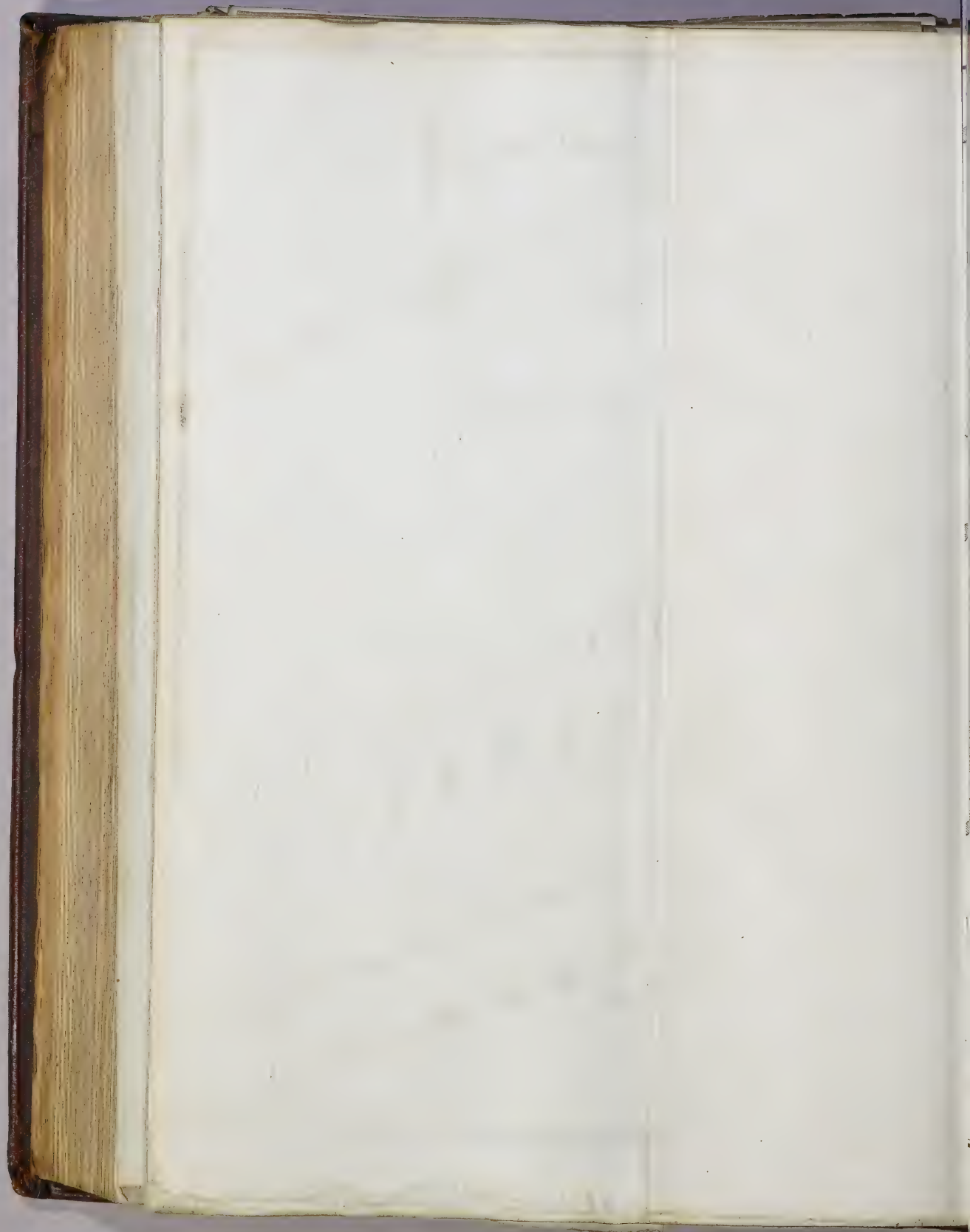
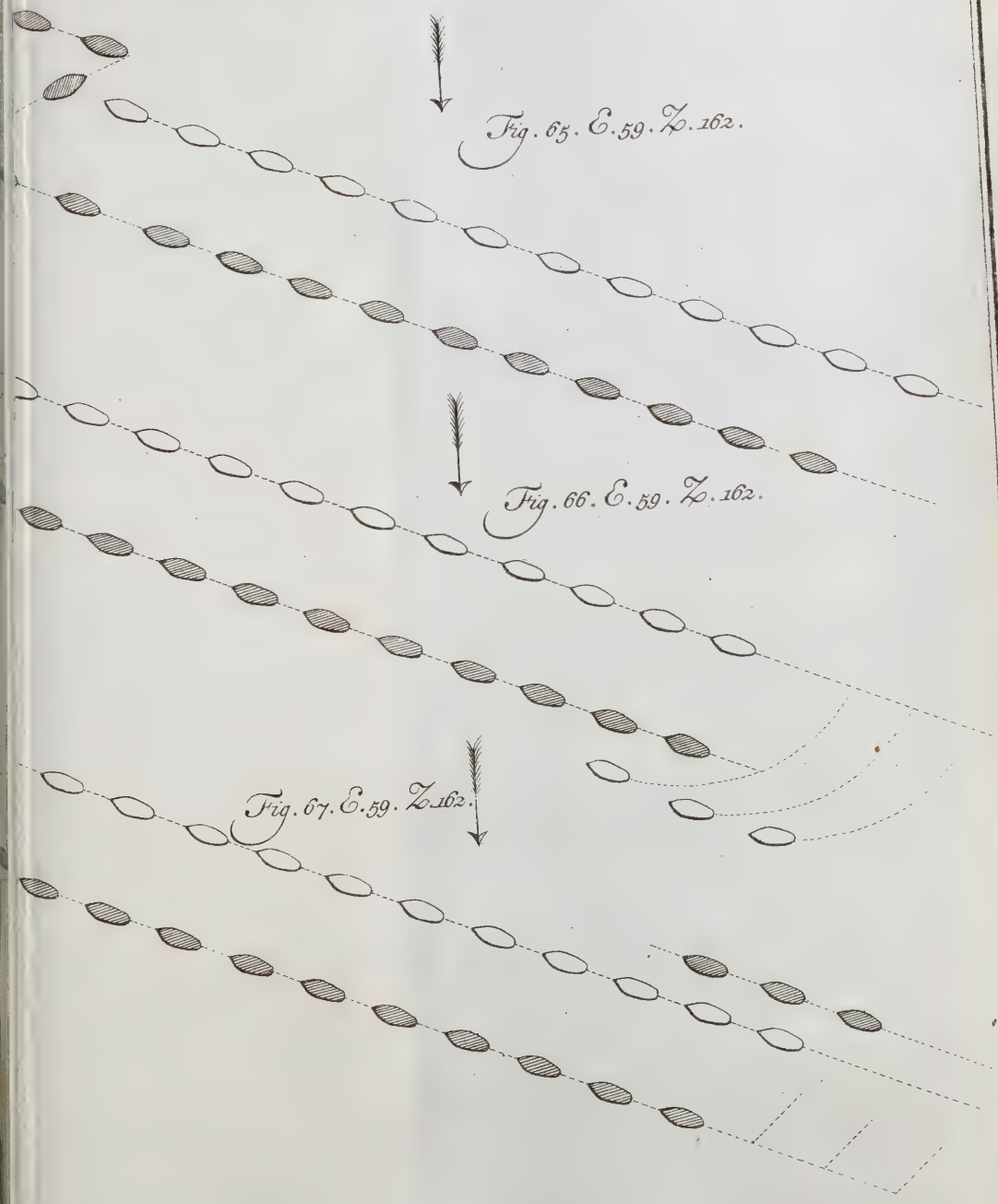
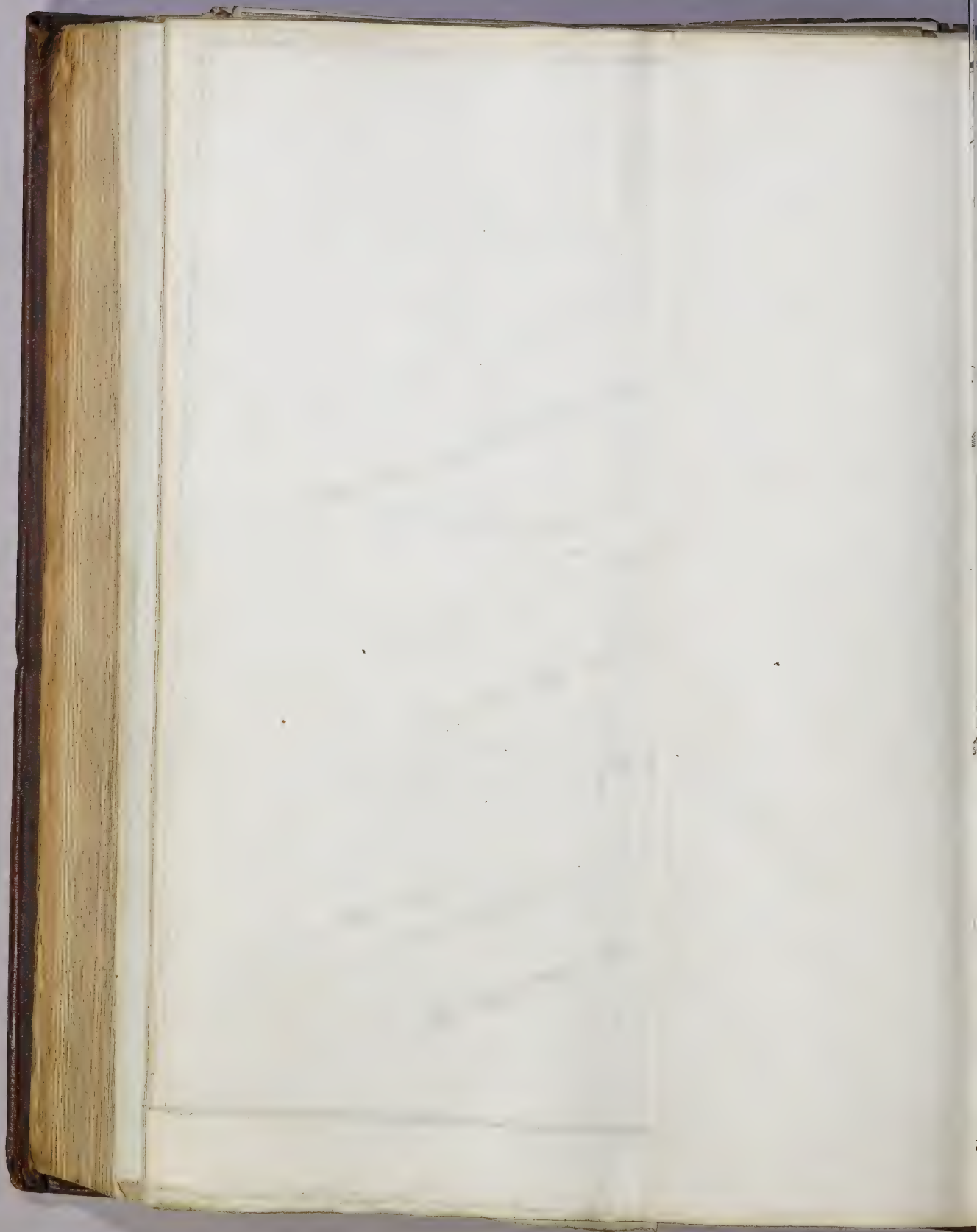

Fig. 65. C. 59. Z. 162.

Fig. 66. C. 59. Z. 162.

Fig. 67. C. 59. Z. 162.

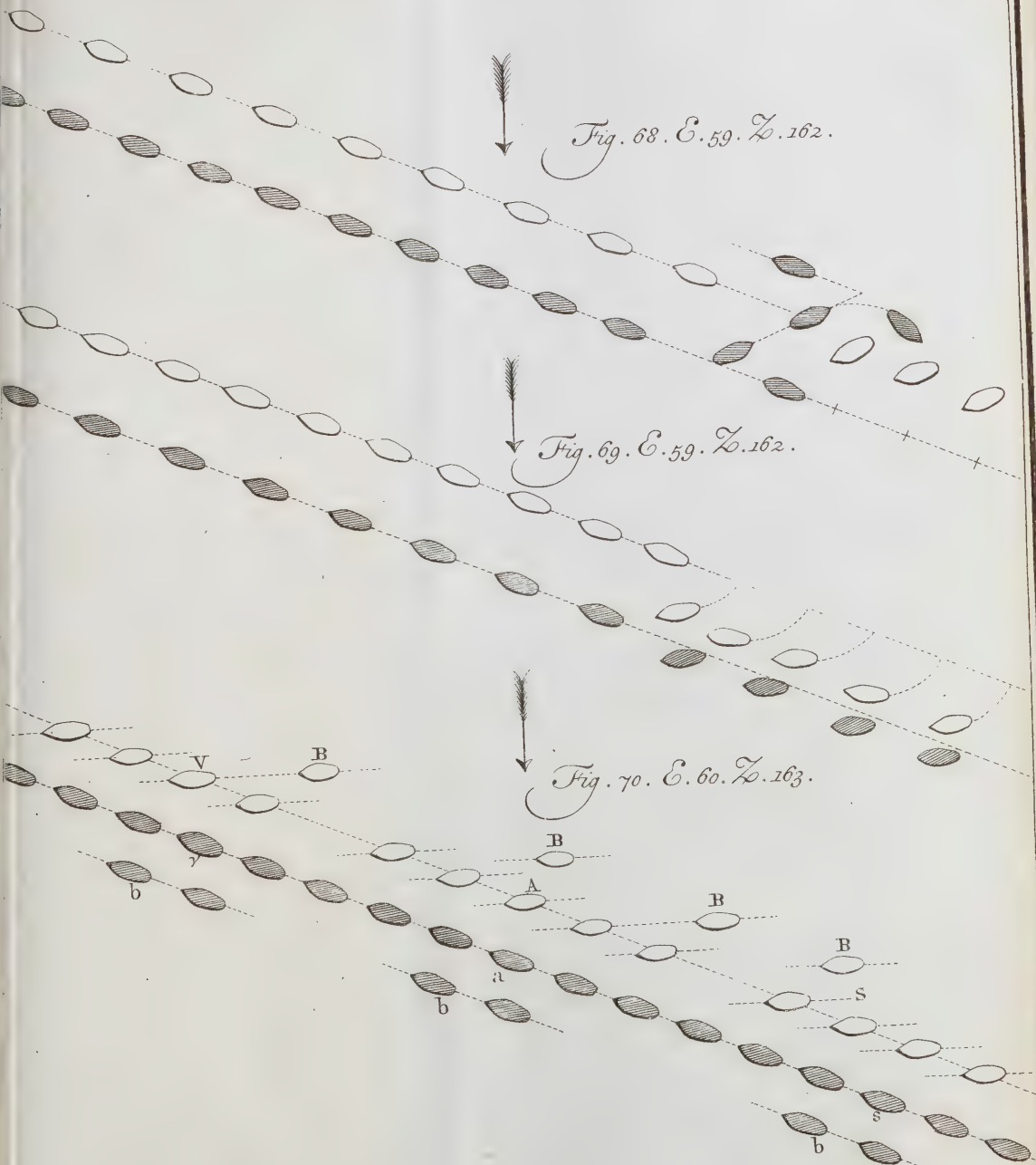
Fig. 68. C. 59. L. 162.

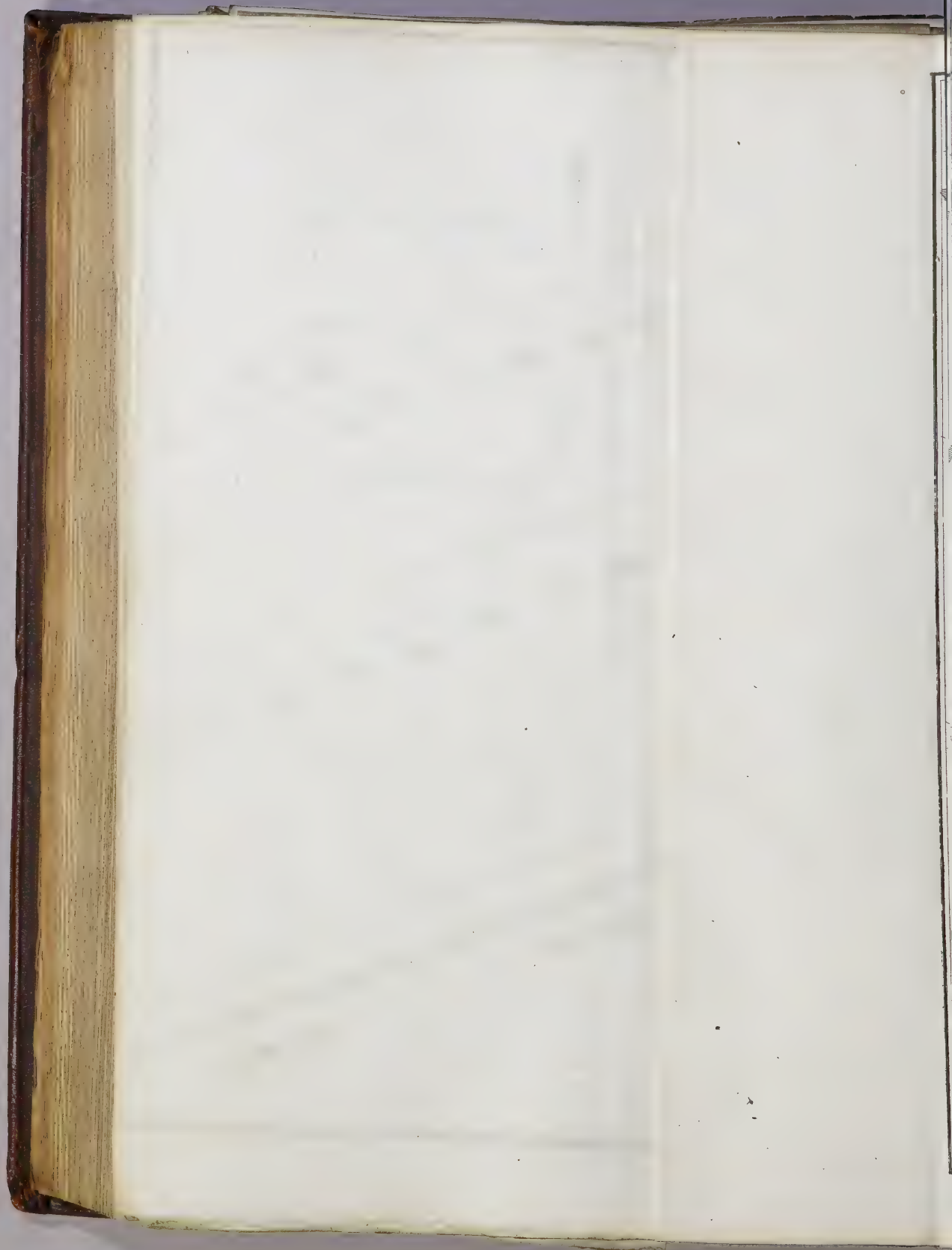

Fig. 69. C. 59. L. 162.

Fig. 70. C. 60. L. 163.

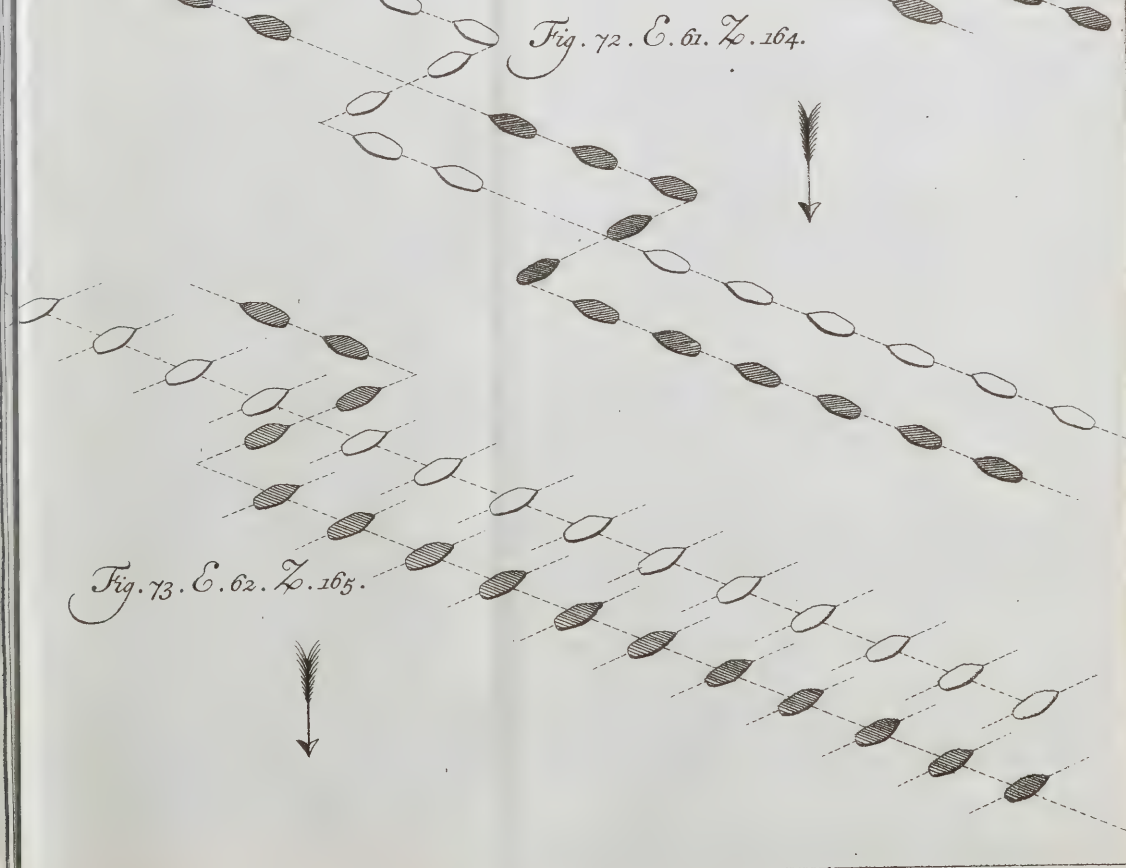
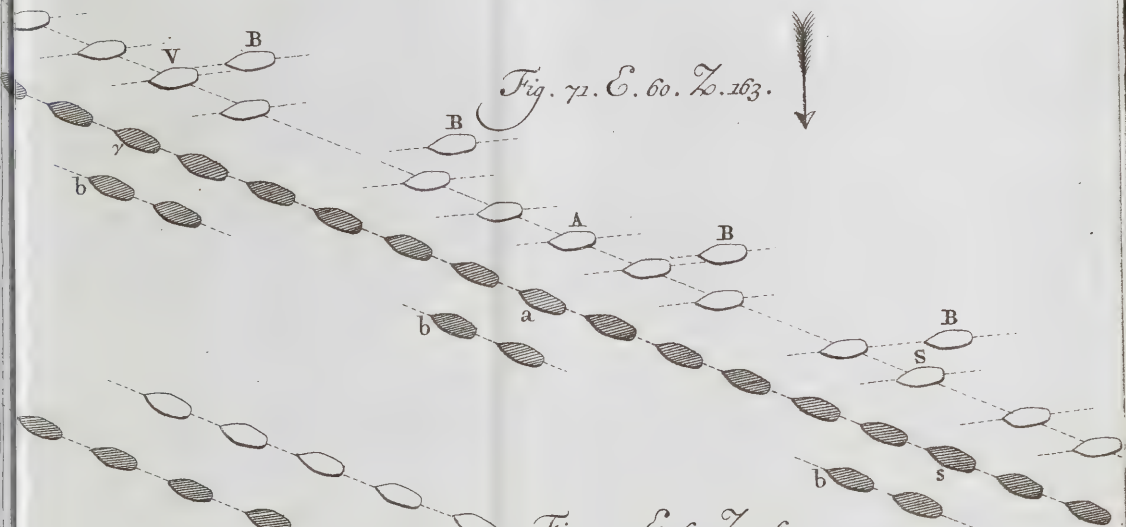

Fig. 74. E. 63. L. 170.

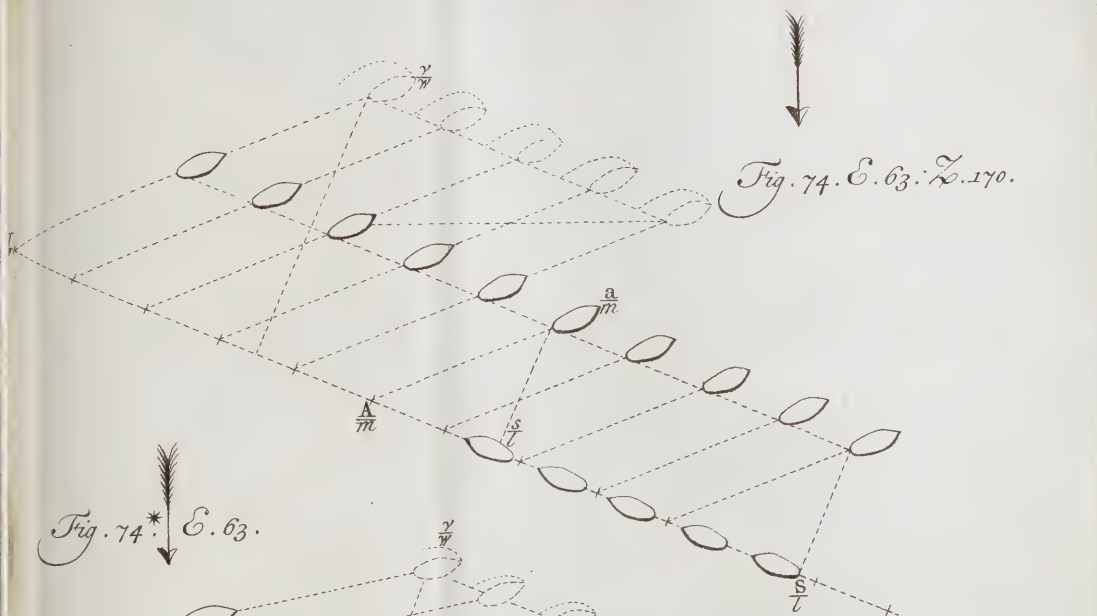
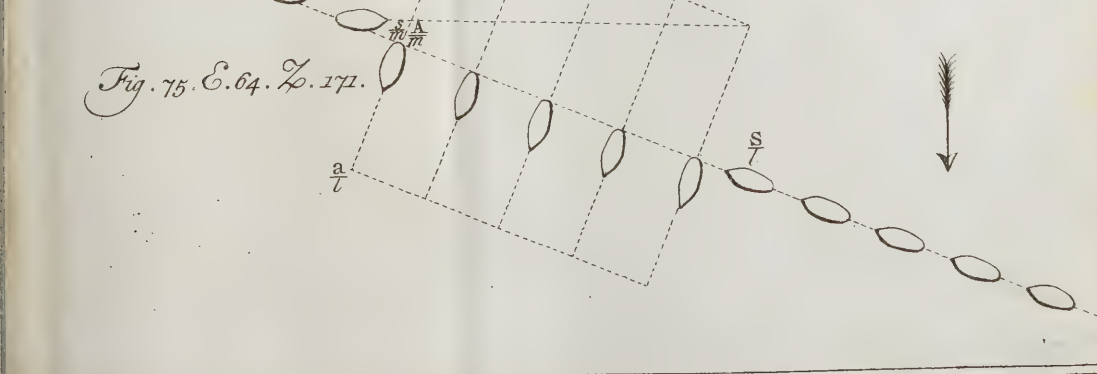

Fig. 74* E. 63.

Fig. 75. E. 64. L. 171.

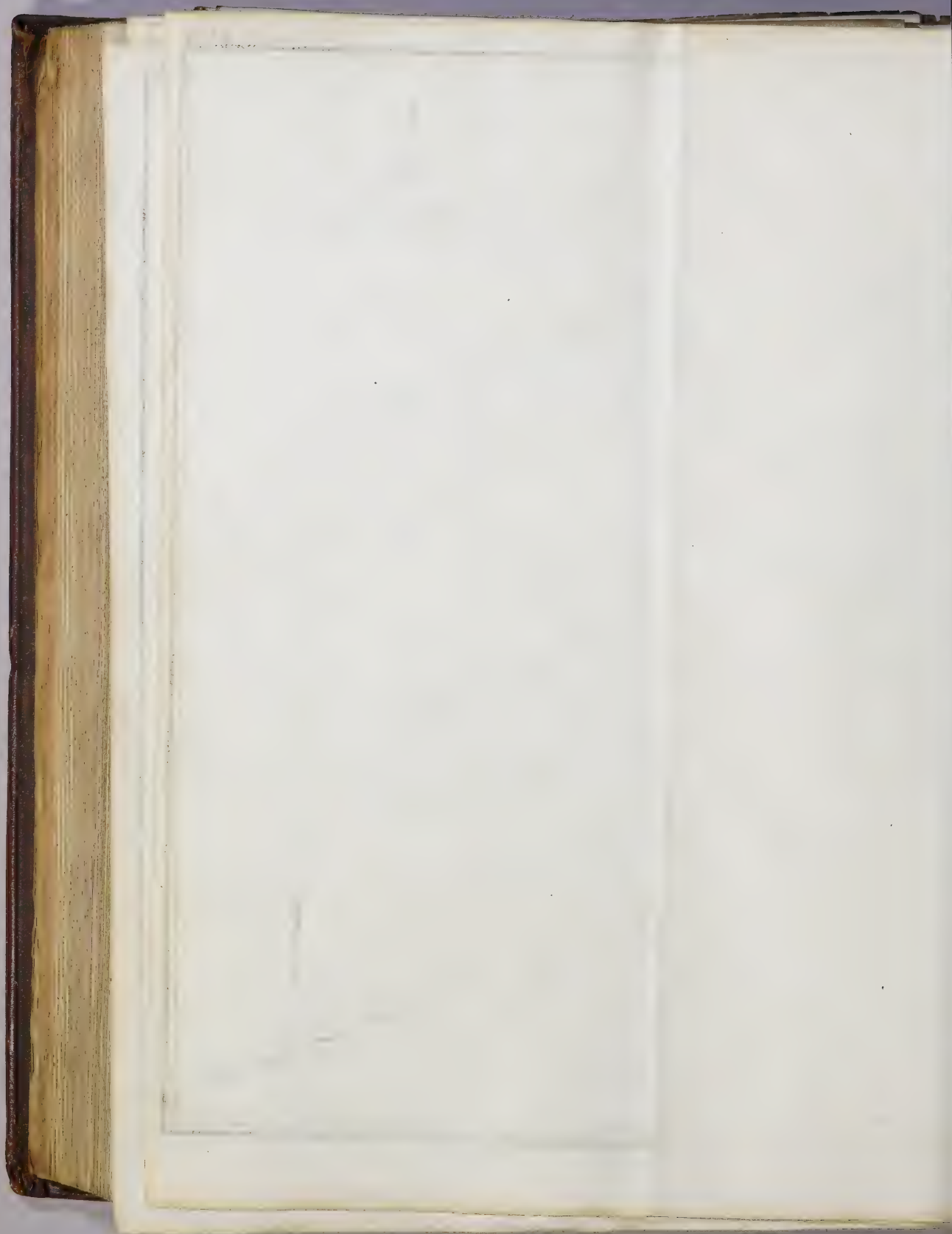

Fig. 76. C. 65. L. 172.

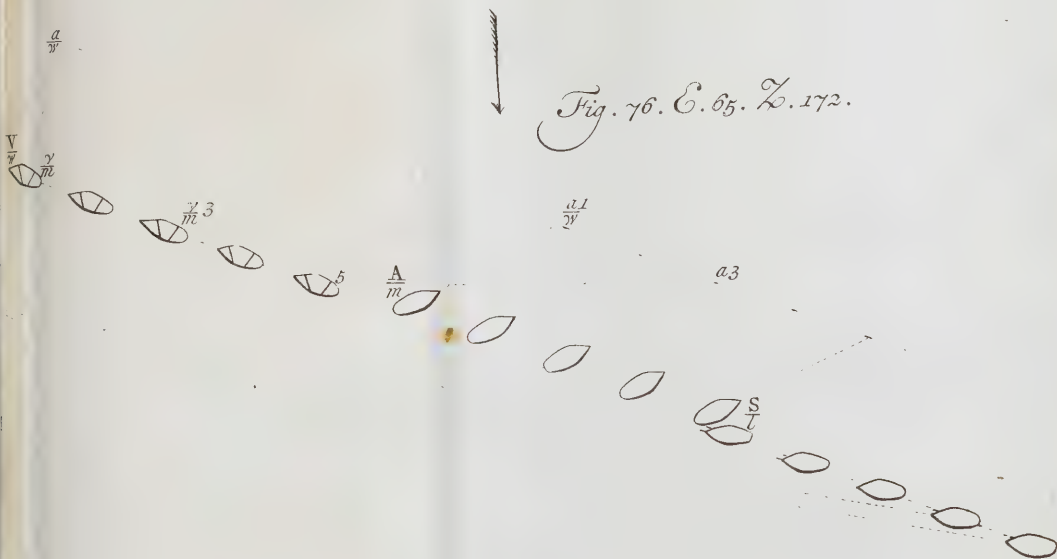
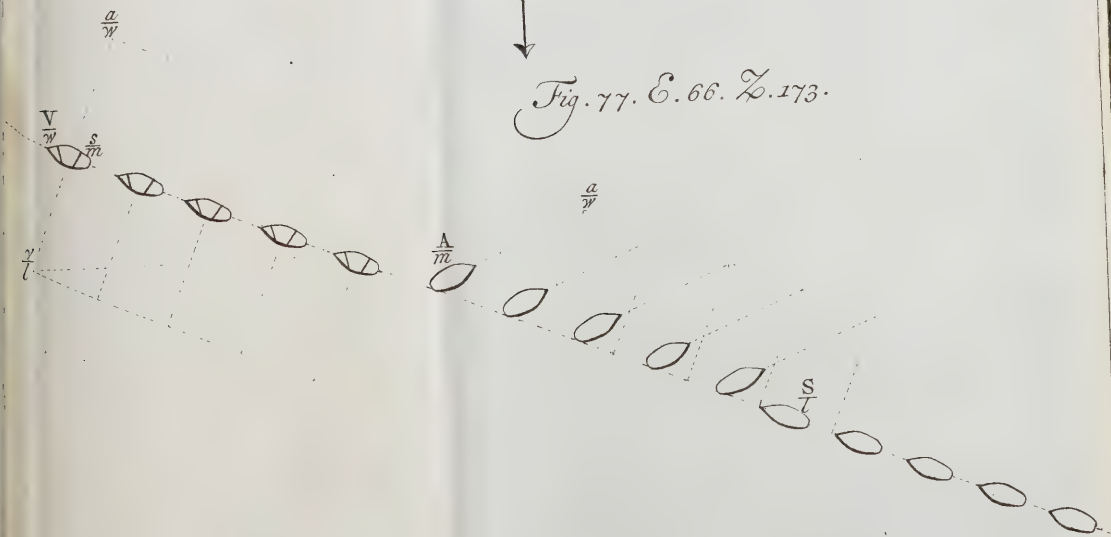
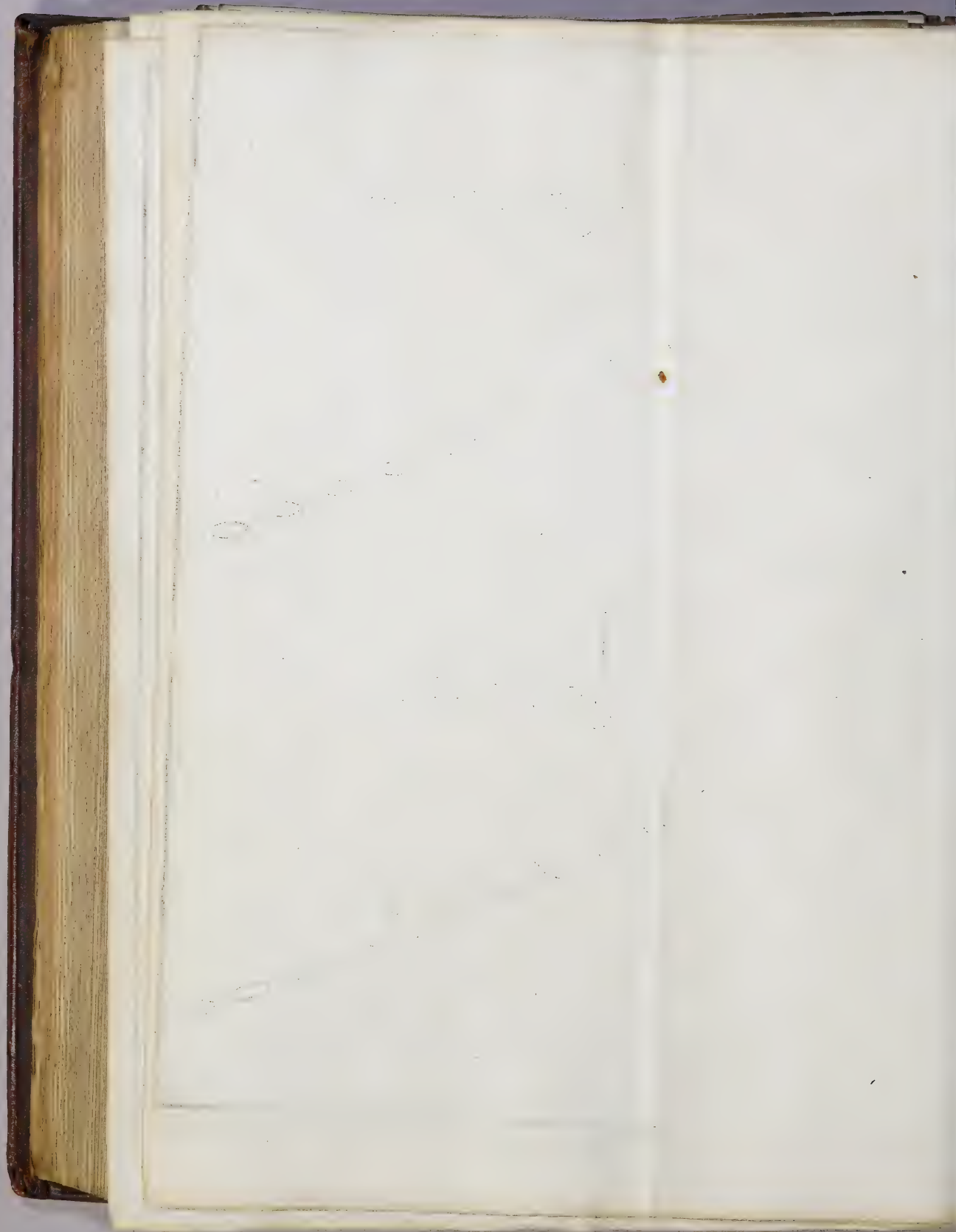

Fig. 77. C. 66. L. 173.

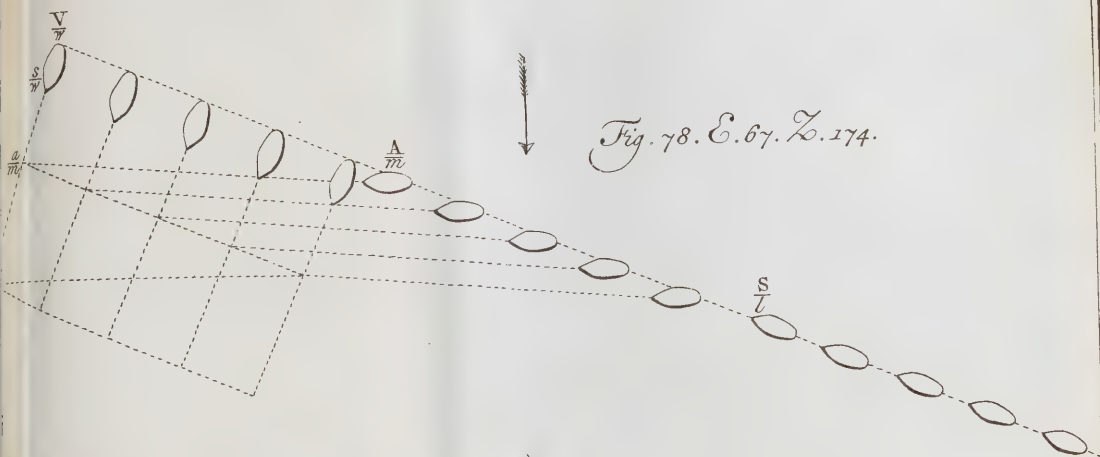

Fig. 78. E. 67. L. 174.

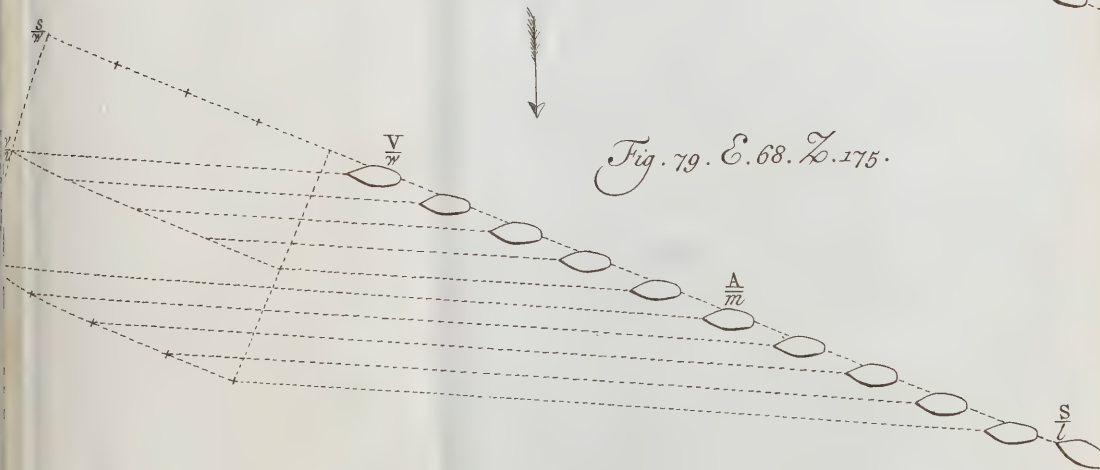

Fig. 79. E. 68. L. 175.

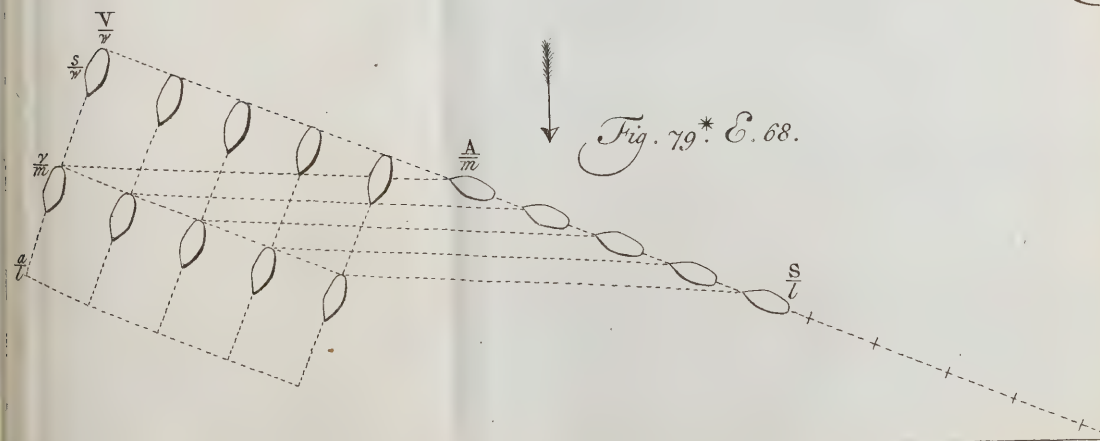
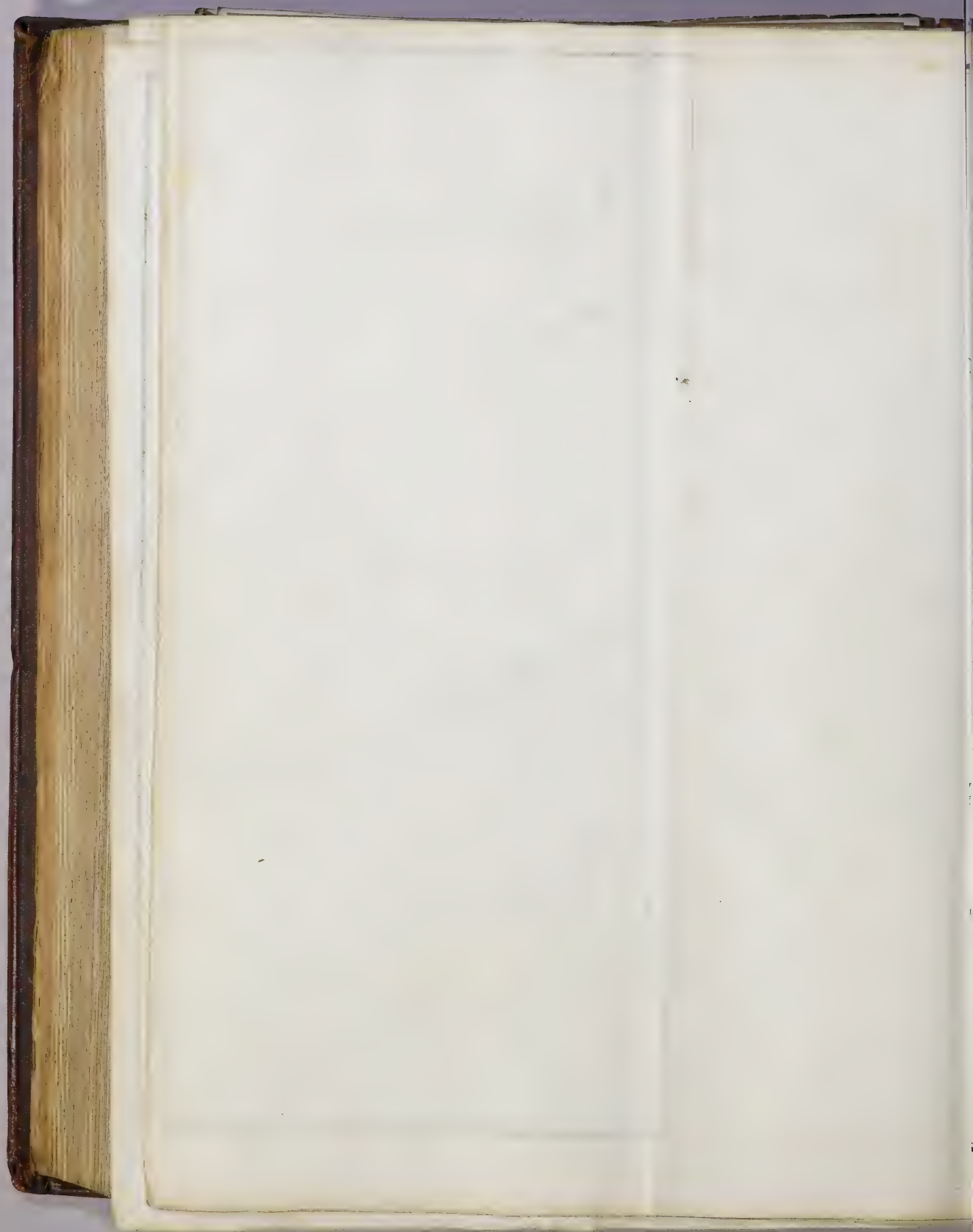

Fig. 79*. E. 68.

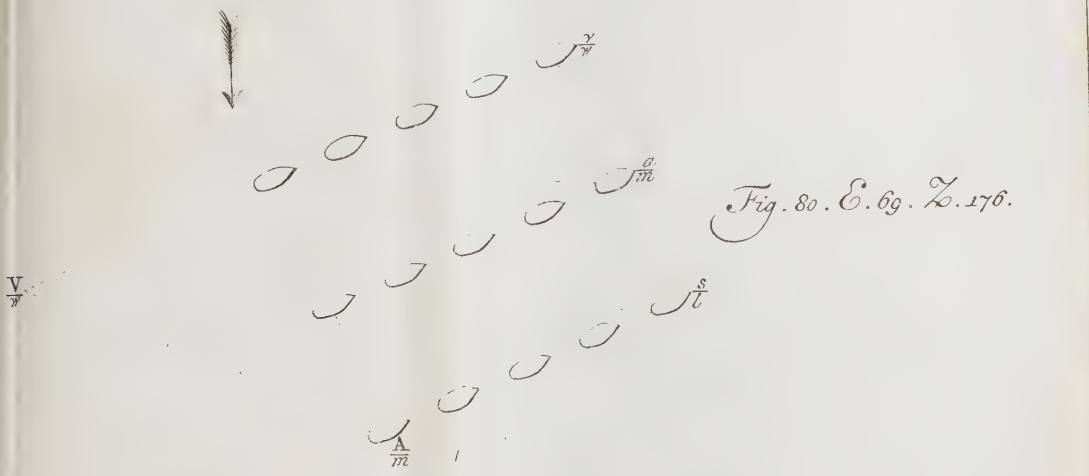

Fig. 80. E. 69. L. 176.

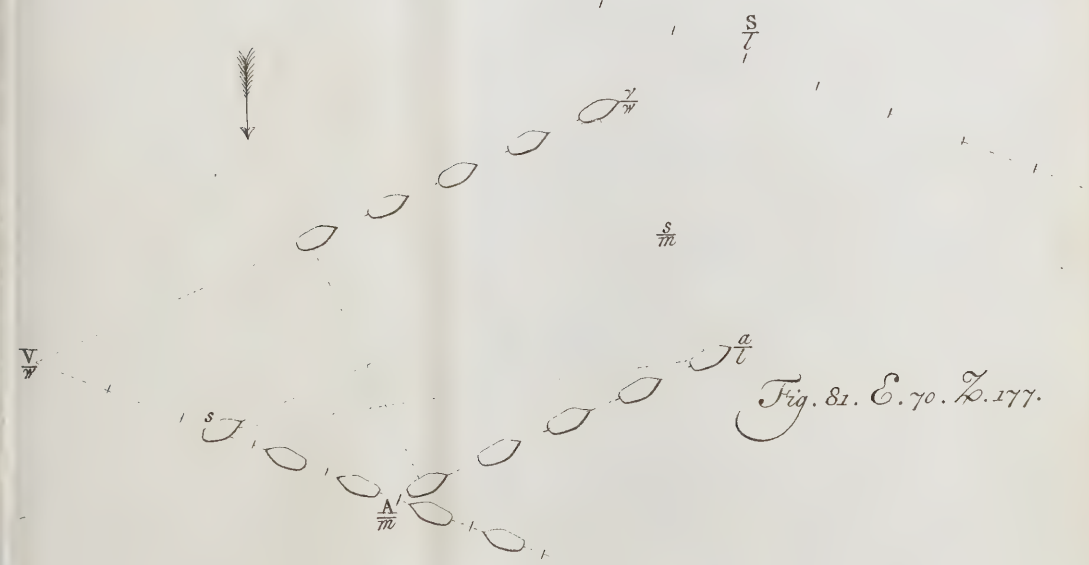

Fig. 81. E. 70. L. 177.

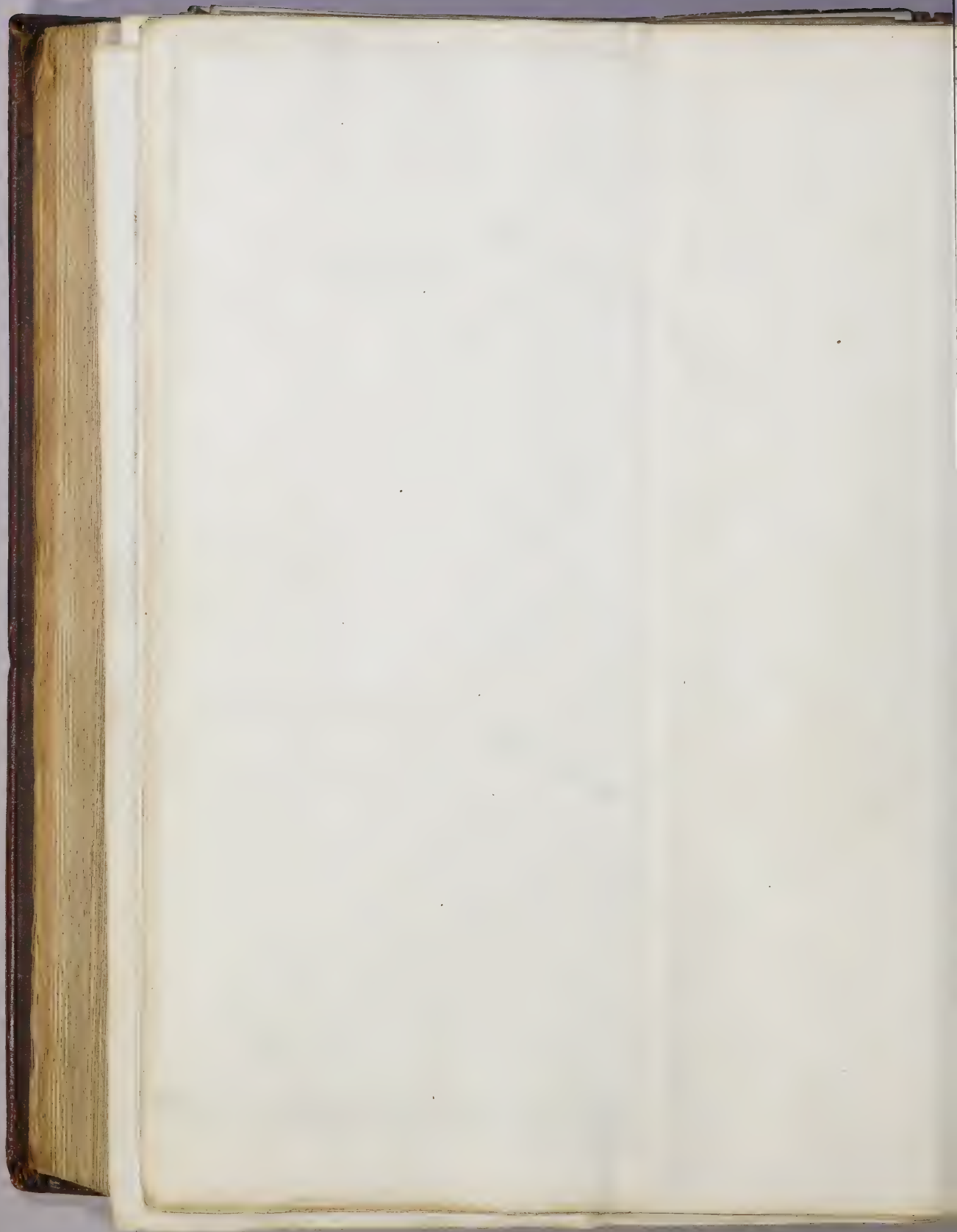

Fig. 84. E. 73. L. 180.

Fig. 85. E. 74. Z. 181.

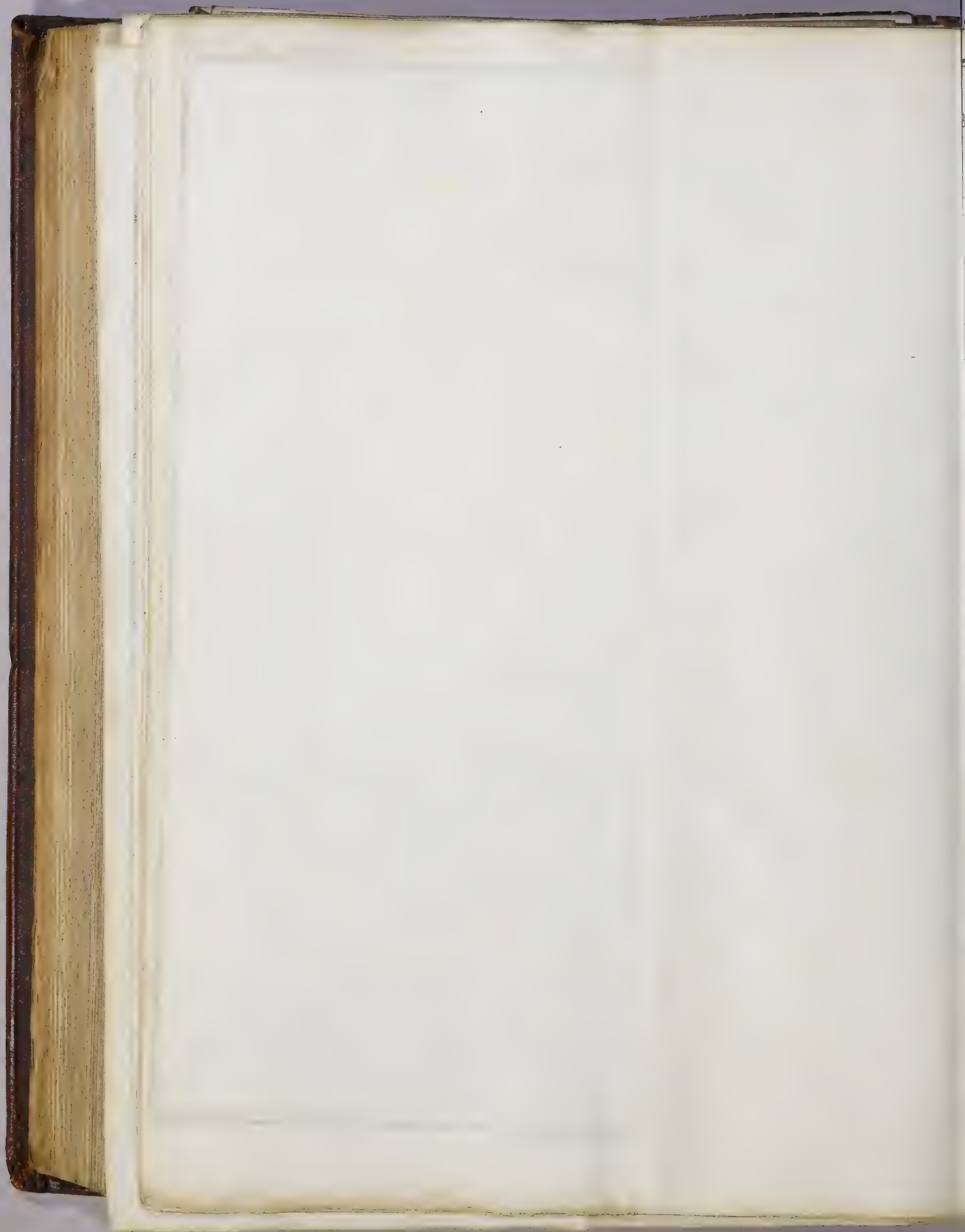

Fig. 86. E. 76. L. 183.

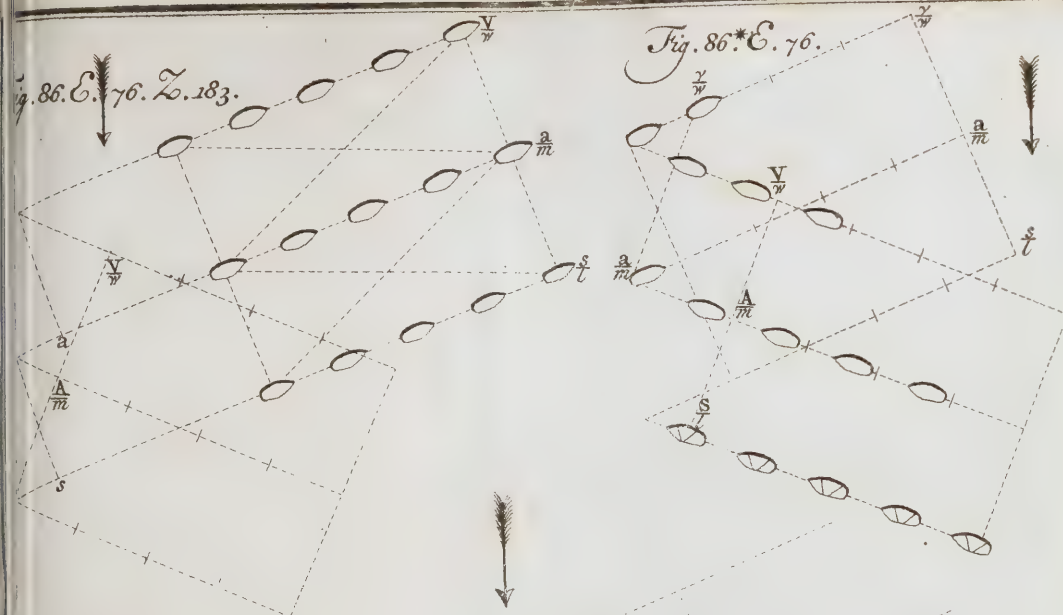

Fig. 86* E. 76.

Fig. 86† E. 76. L. 303.

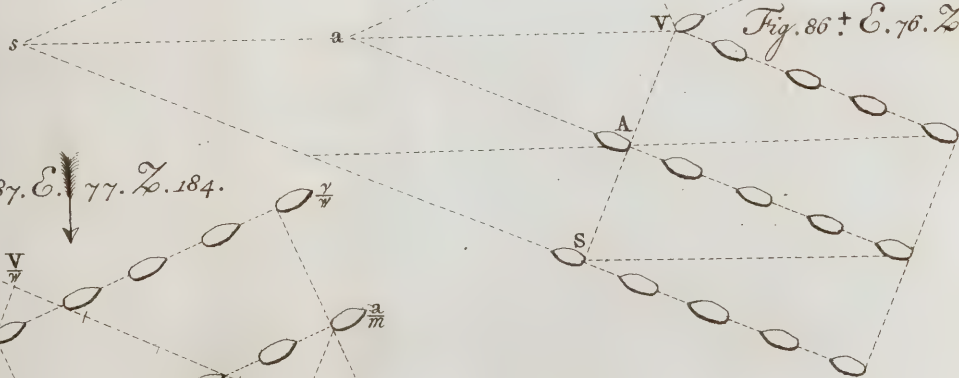
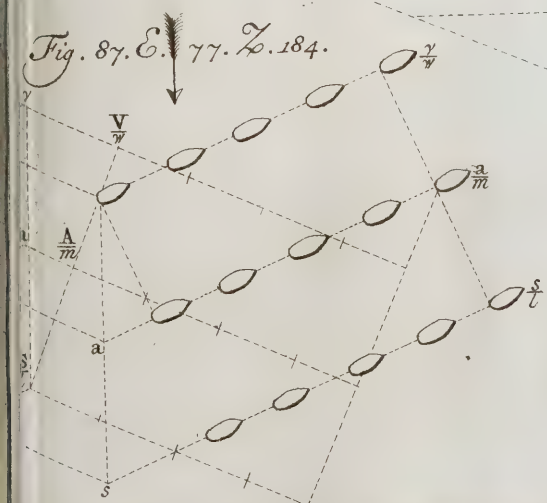

Fig. 87. E. 77. L. 184.

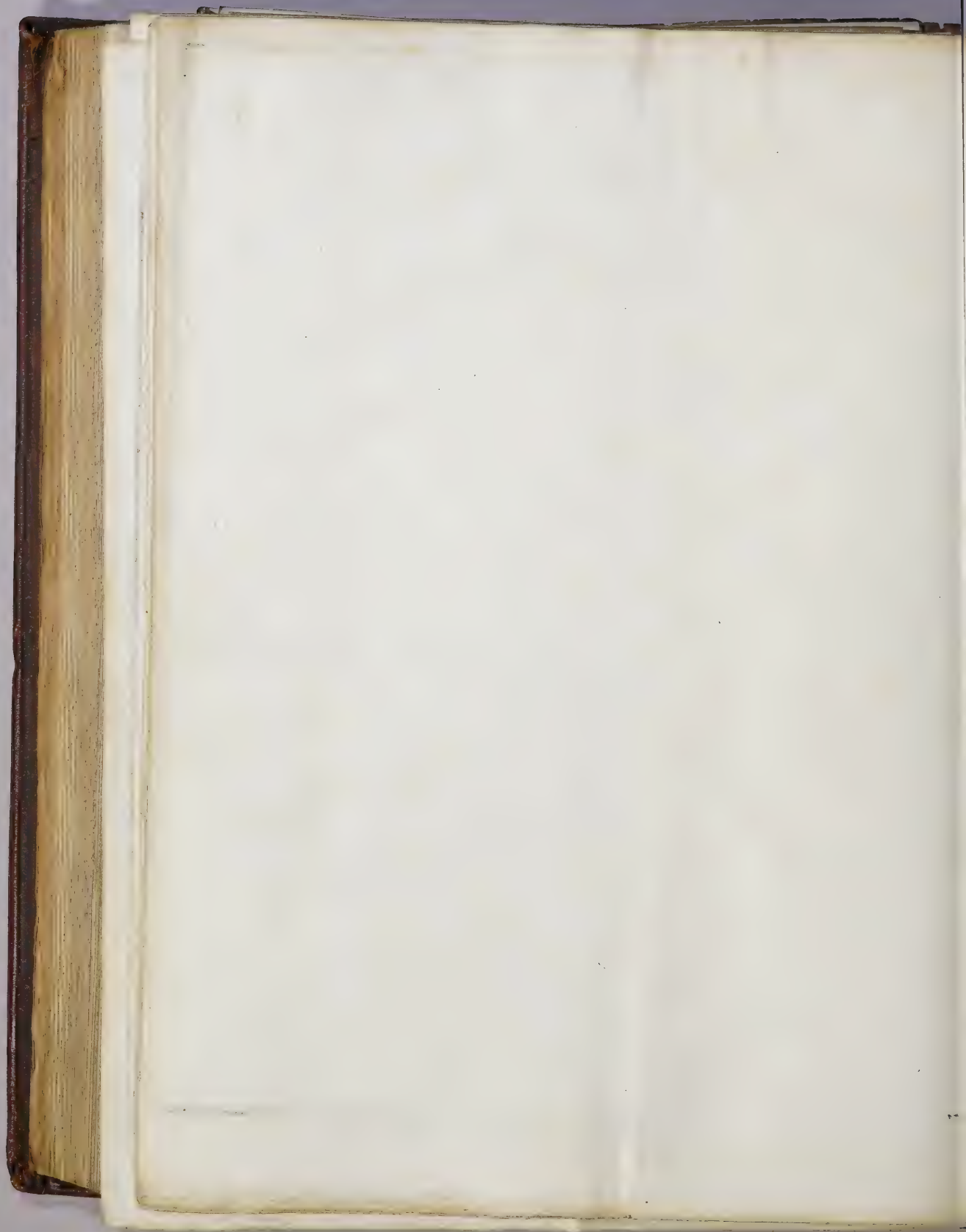

Fig. 89. E. 79. L. 188.

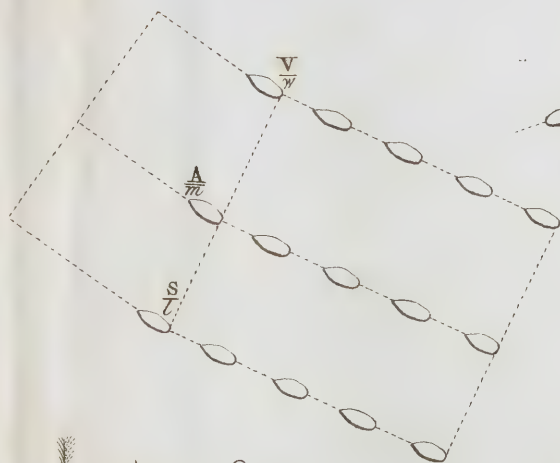

Fig. 88. E. 78. L. 185.

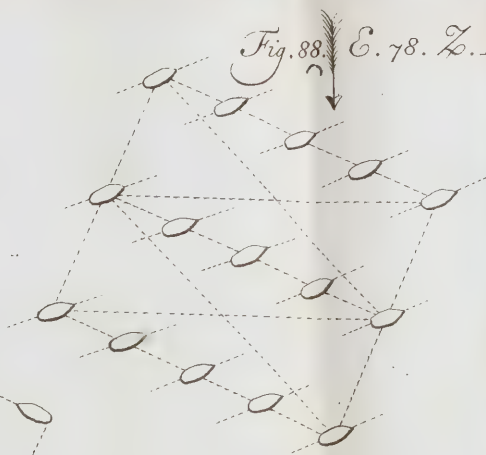

Fig. 90*. E. 79.

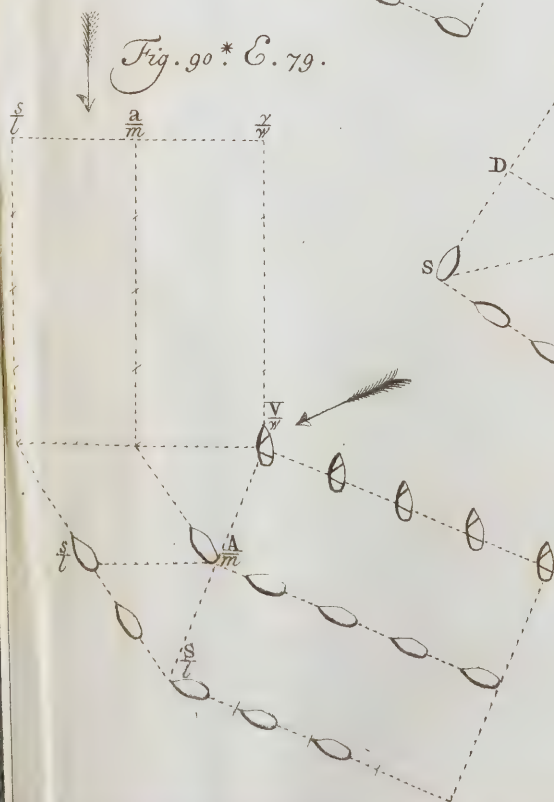
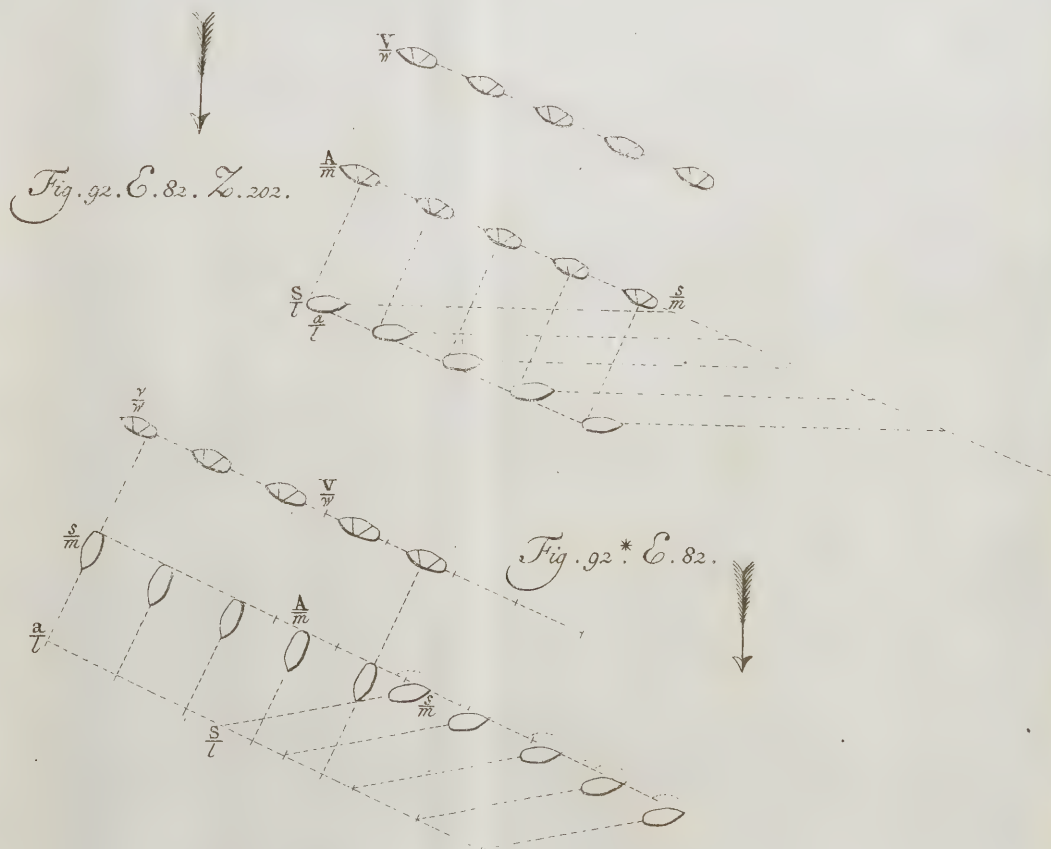
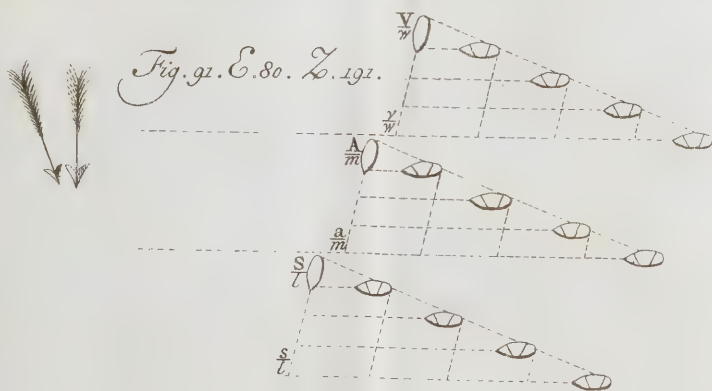

Fig. 90. E. 79. L. 189.

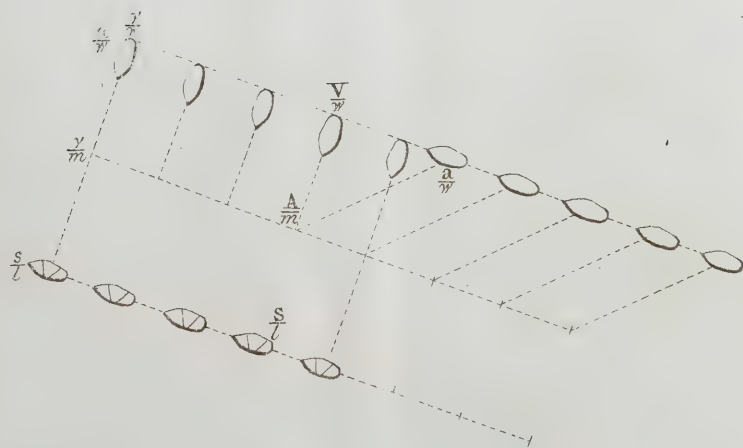

Fig. 93. C. 83. L. 203.

Fig. 93*. C. 83.

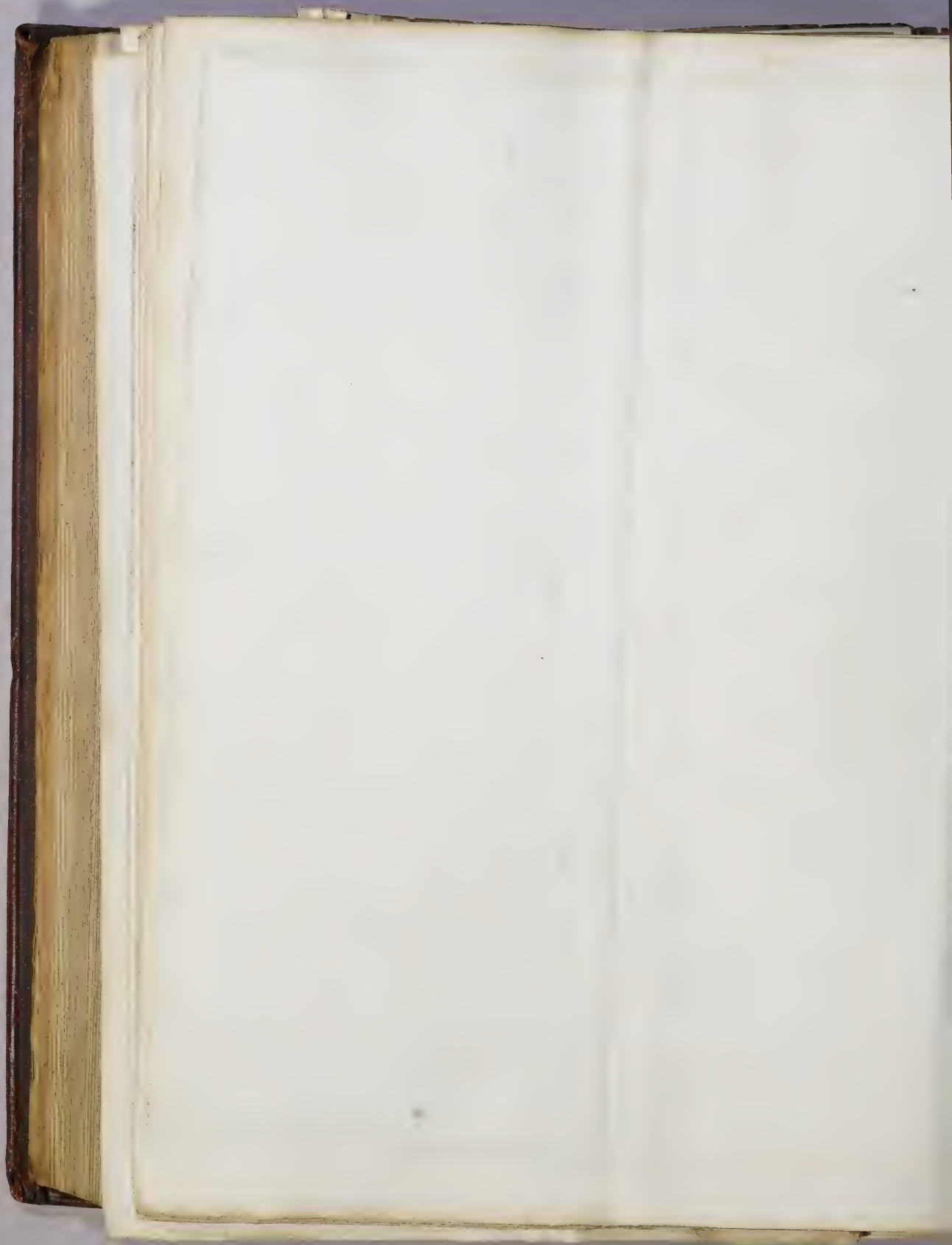

Fig. 94. C. 84. L. 204.

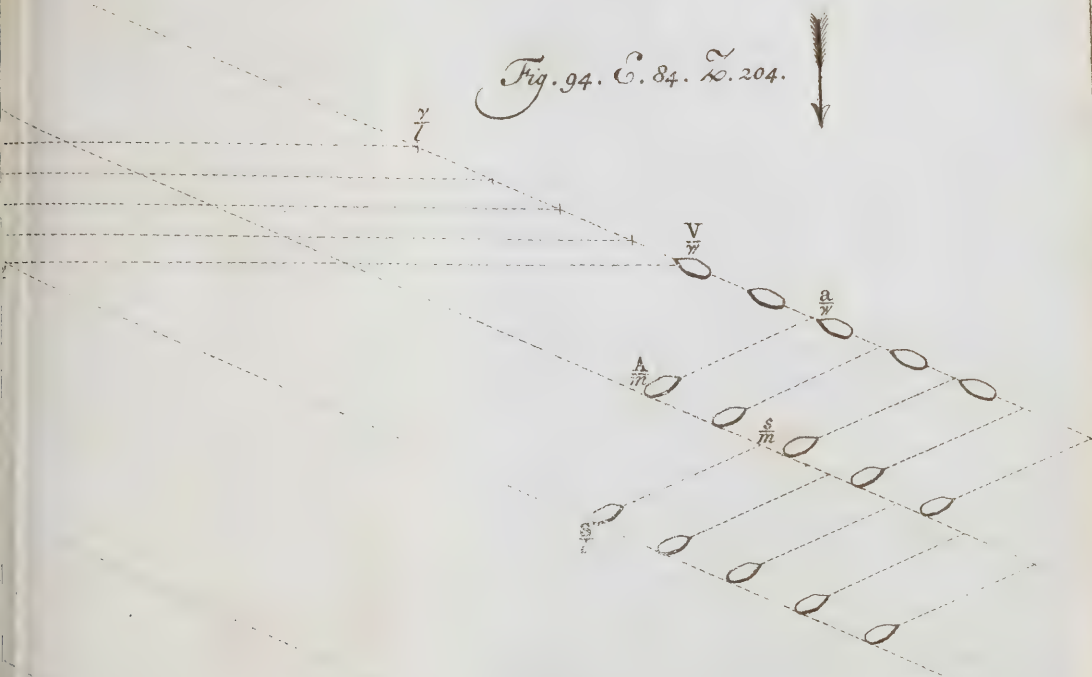
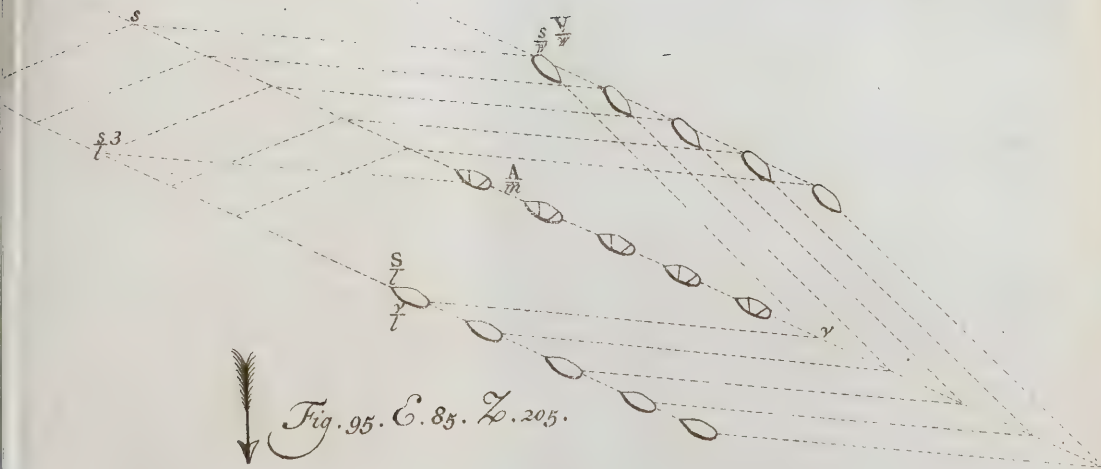

Fig. 95. C. 85. L. 205.

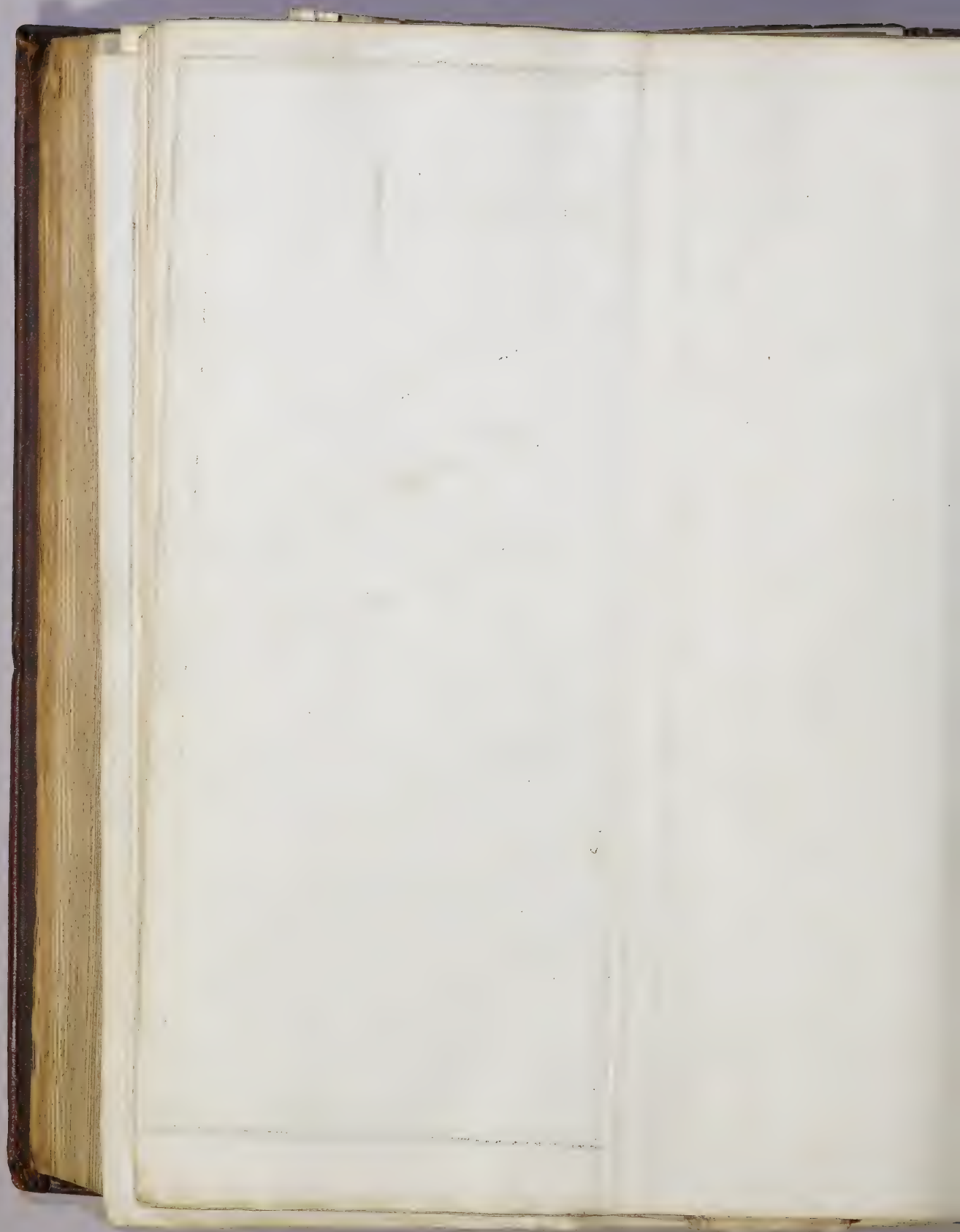

Fig. 96. E. 86. L. 206.

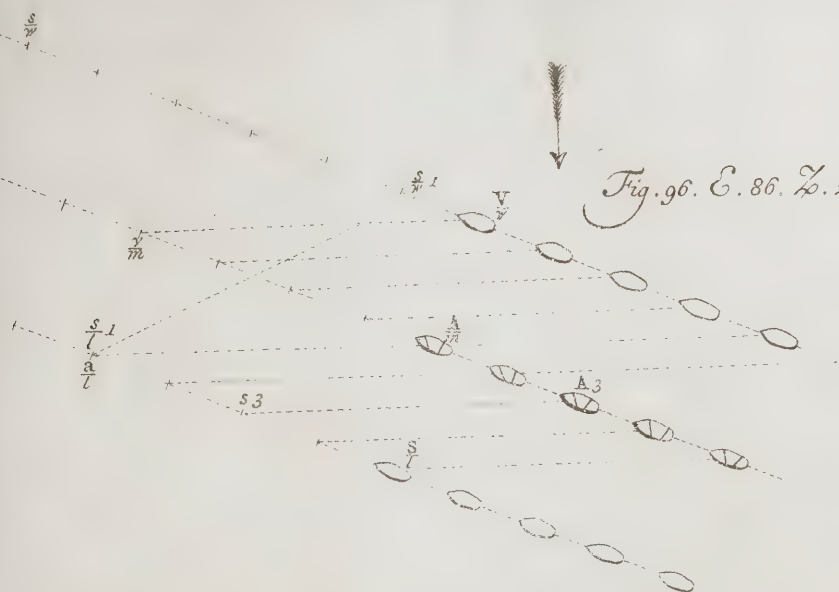
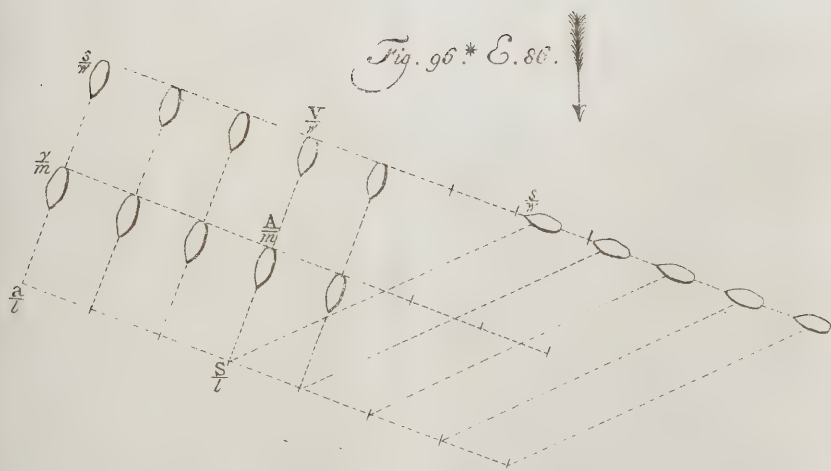

Fig. 96.* E. 86.

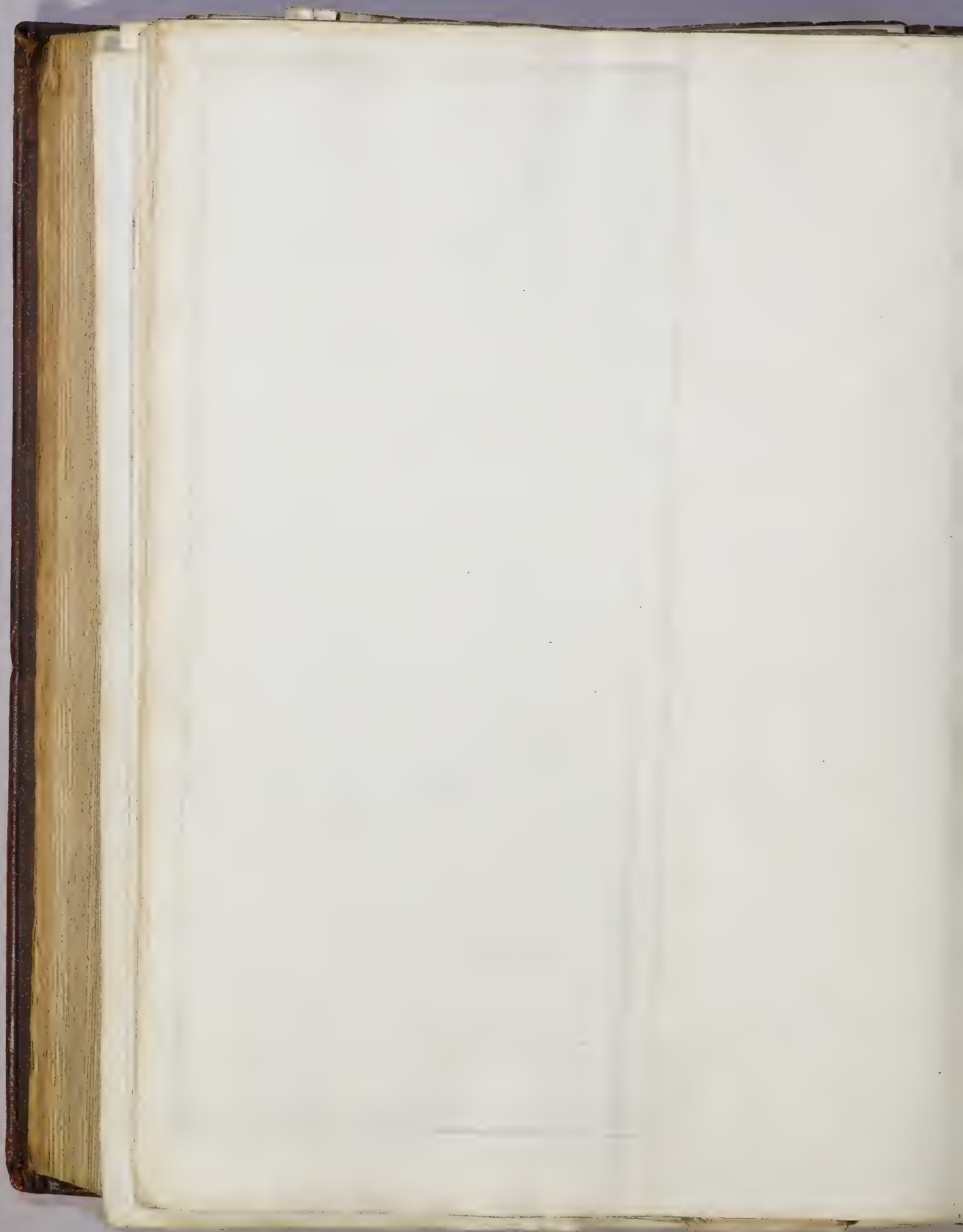
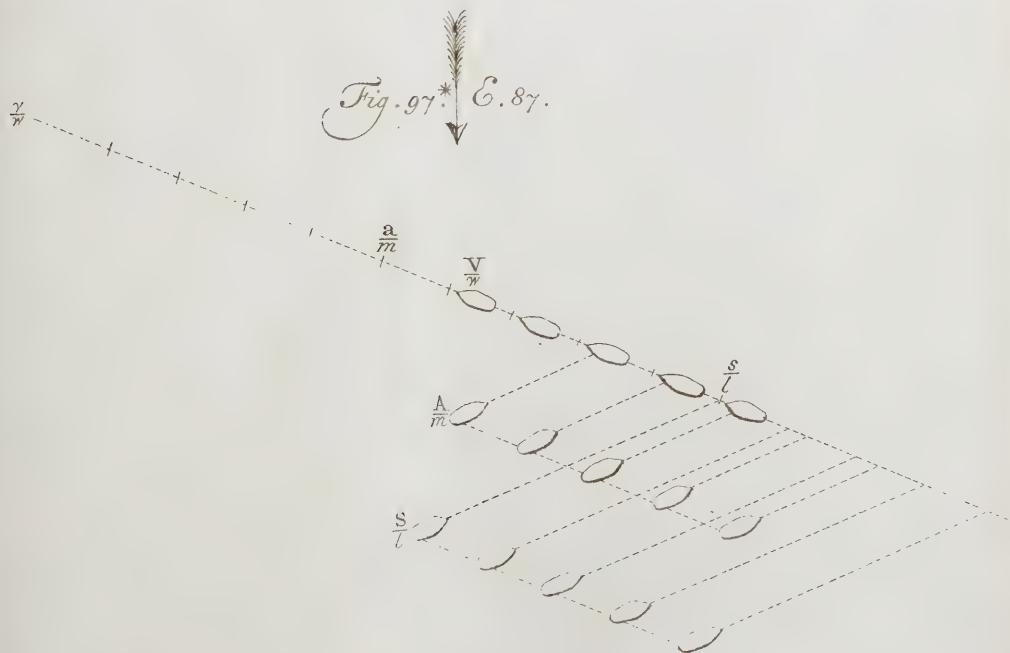

Fig. 97. C. 87. $\frac{2}{4}$

Fig. 97* C. 87.

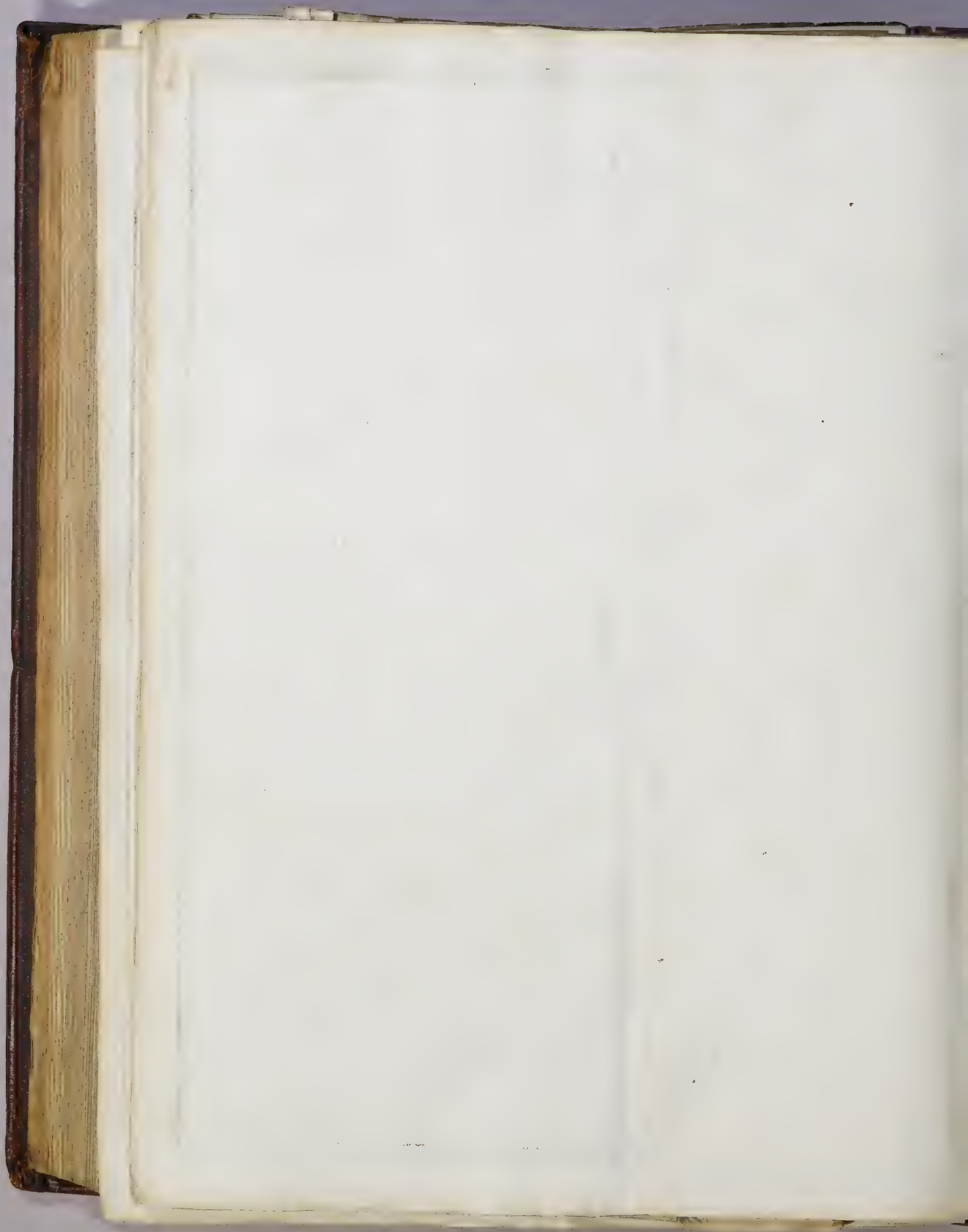

Fig. 98. E. 87. Z. 208.

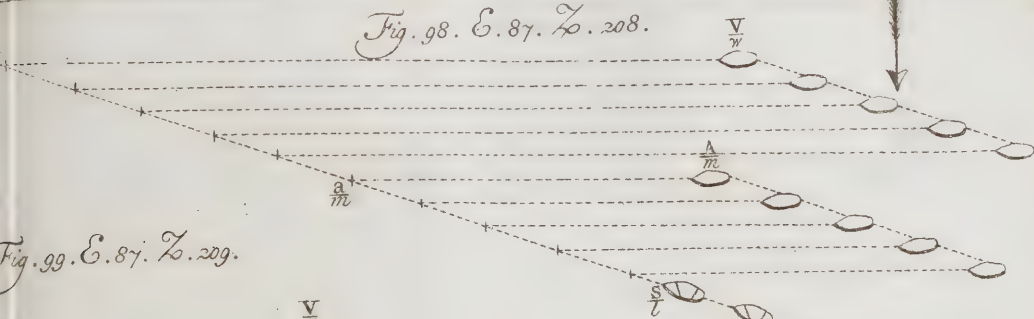

Fig. 99. E. 87. Z. 209.

Fig. 100. E. 88. Z. 210.

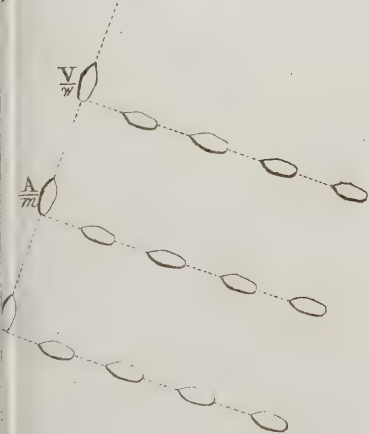
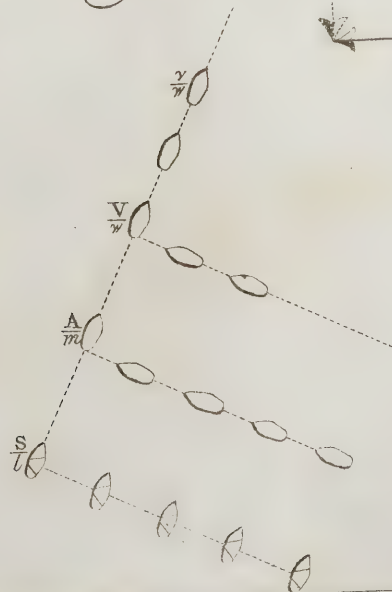
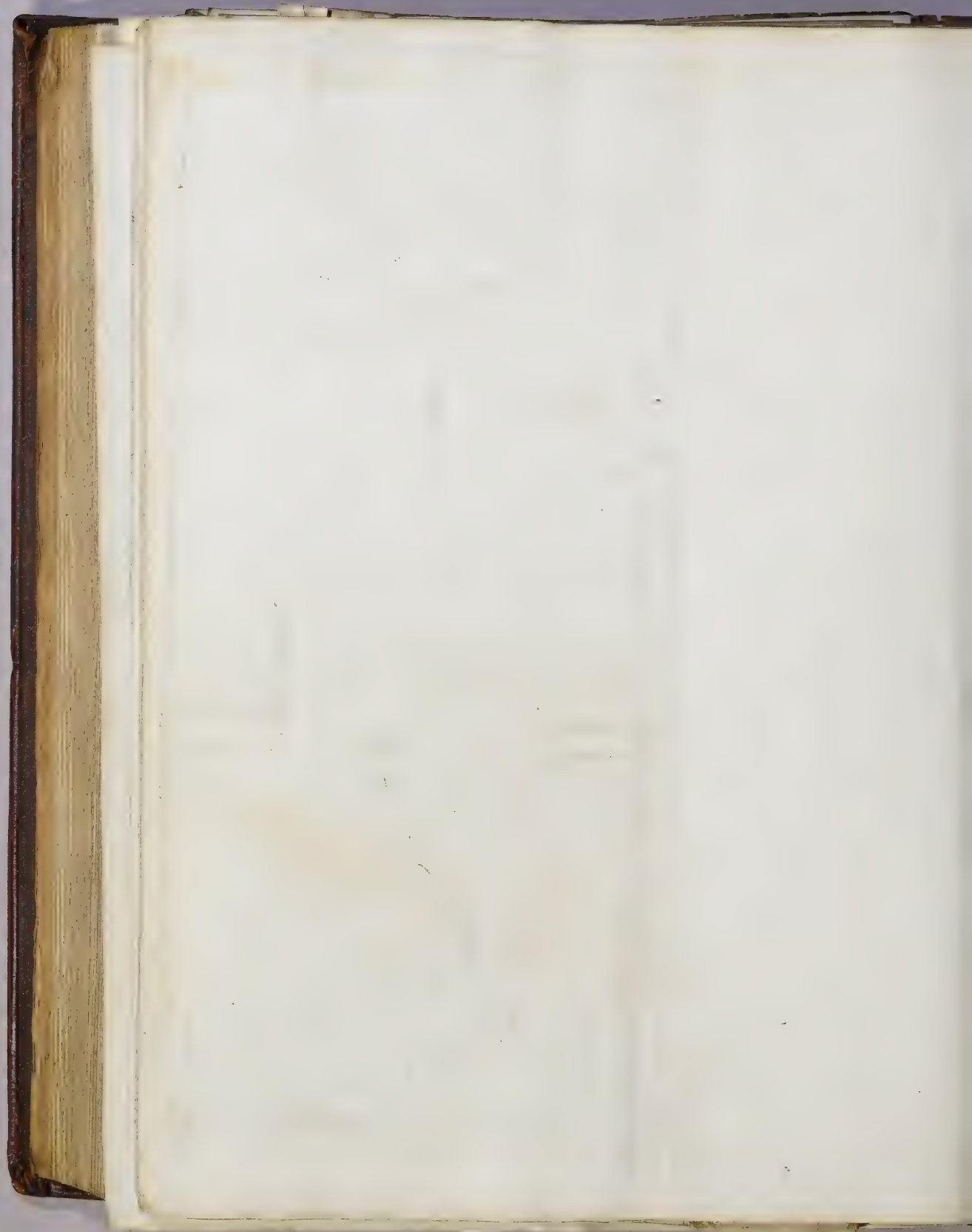

Fig. 100*. E. 88.

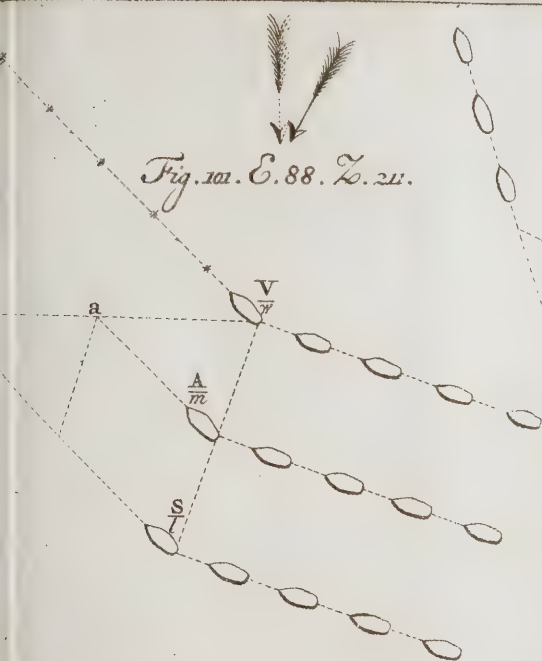
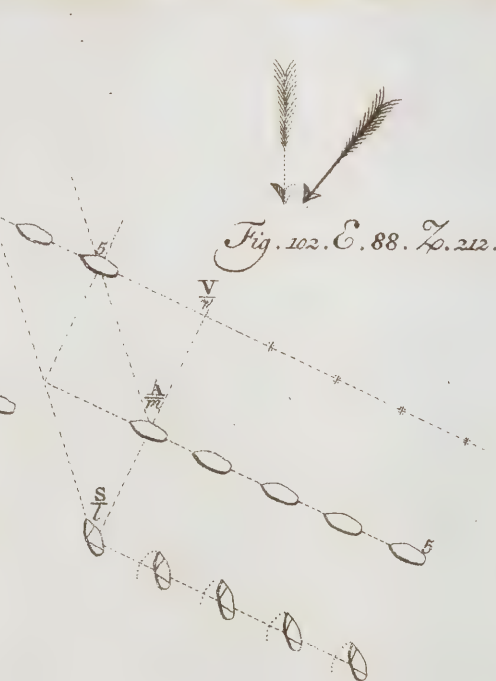
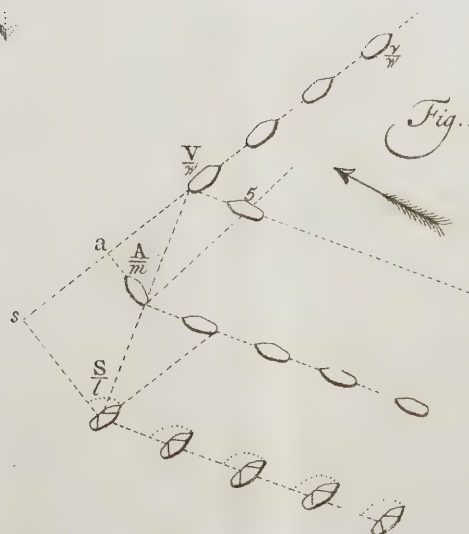

Fig. 101. E. 88. L. 21.

Fig. 102. E. 88. L. 212.

Fig. 103. E. 88. No. 213.

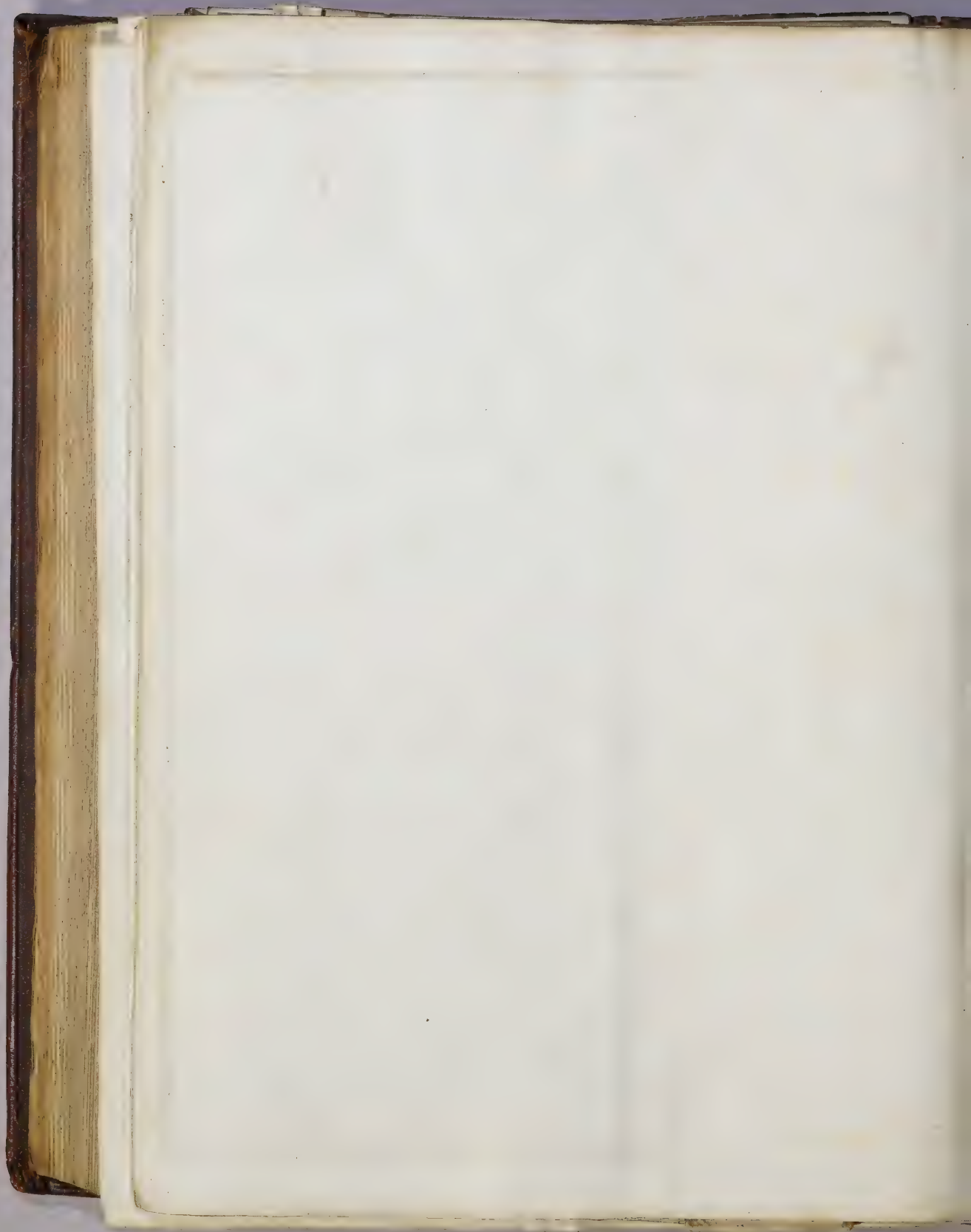

Fig. 104. C. 89. L. 214.

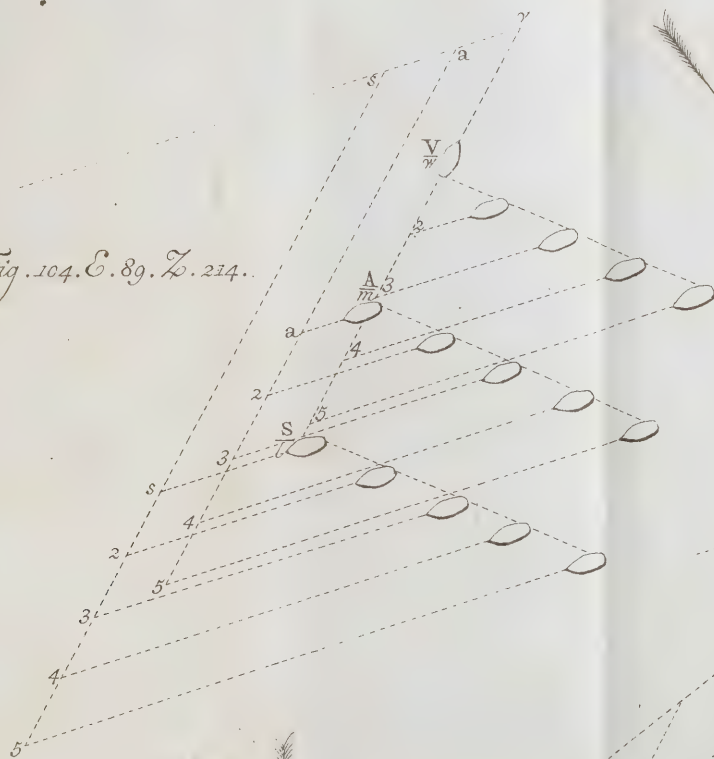
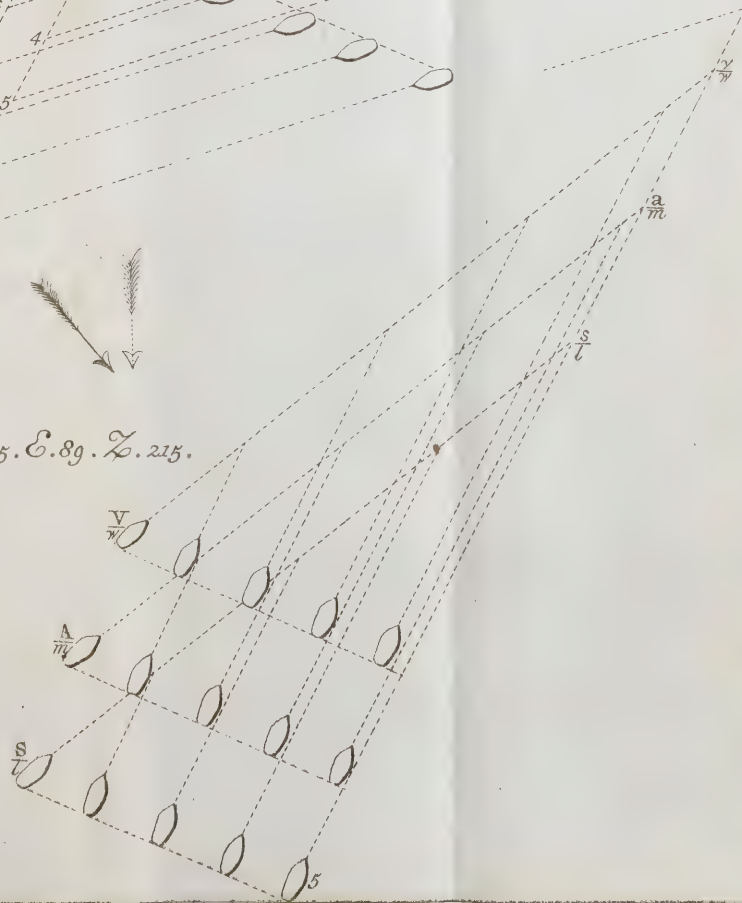
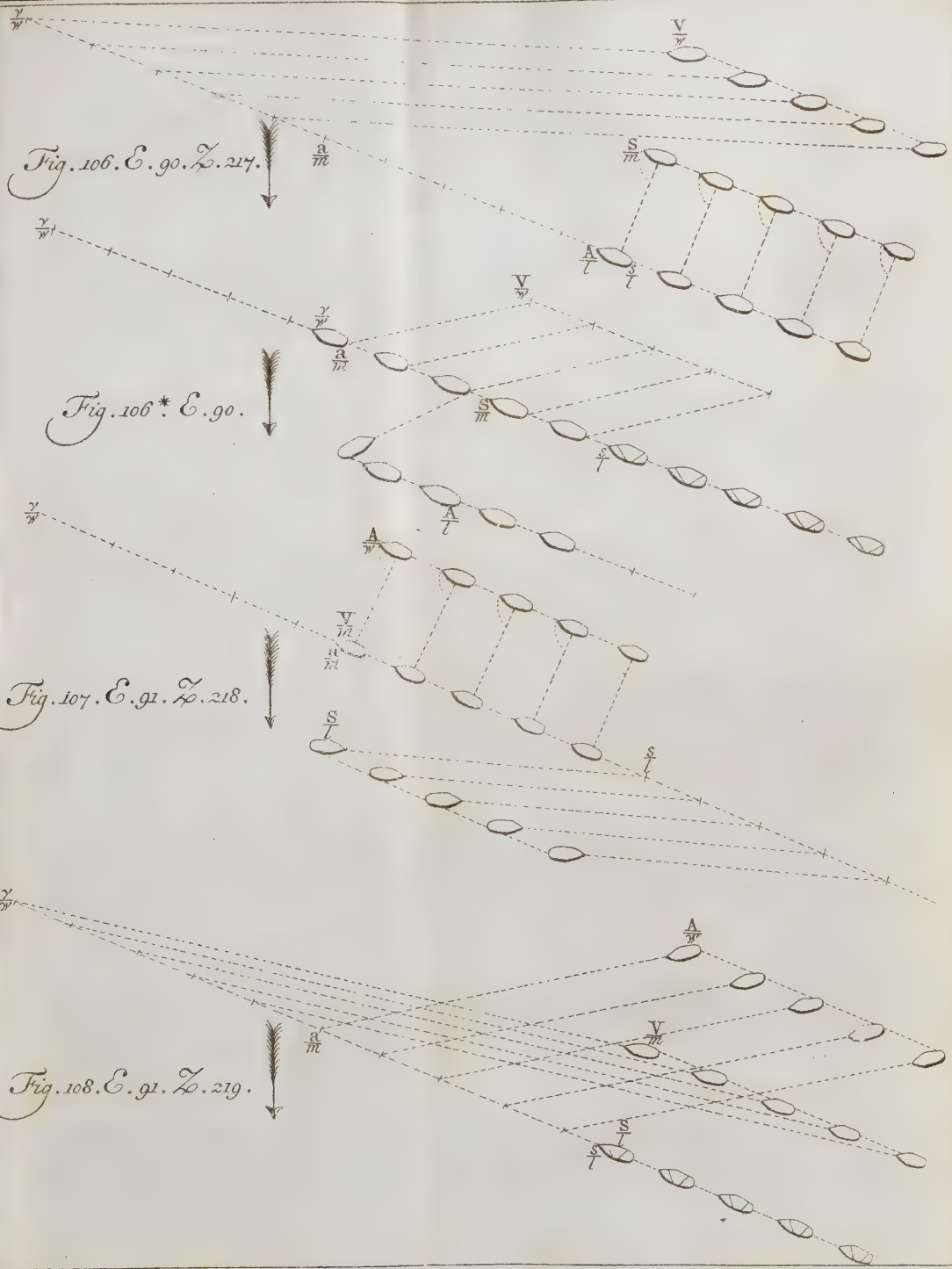

Fig. 105. C. 89. L. 215.

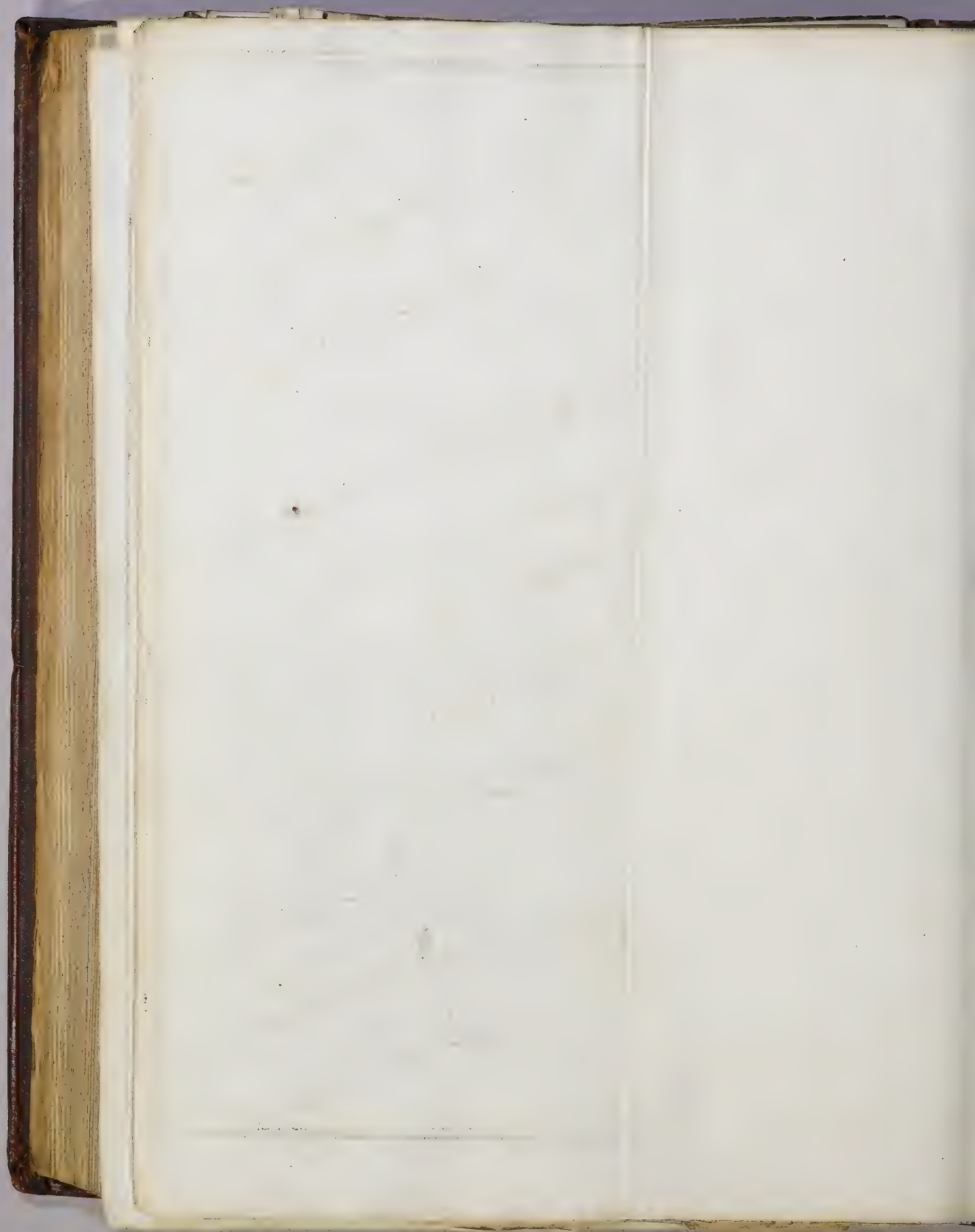

Fig. 109. E. 92. Z. 220.

Fig. 110. E. 93. Z. 221.

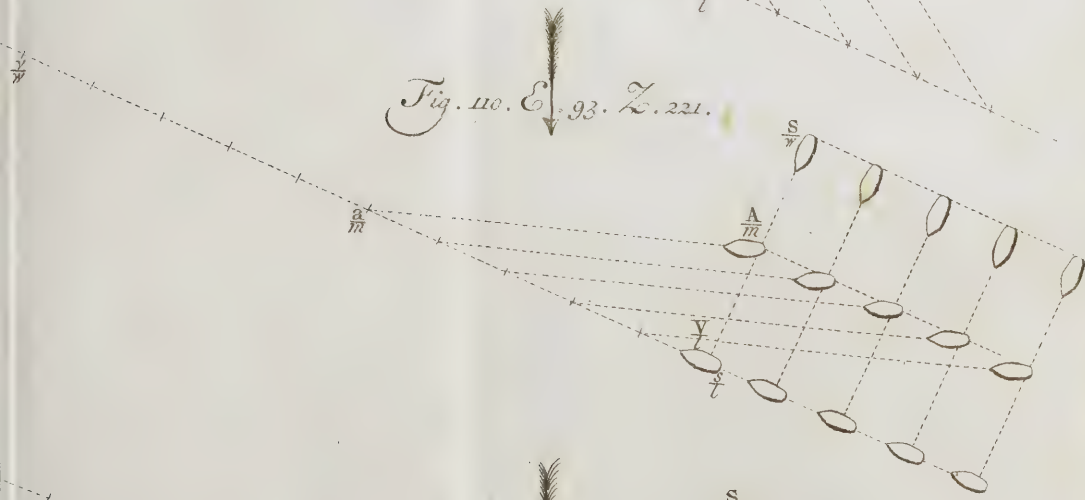
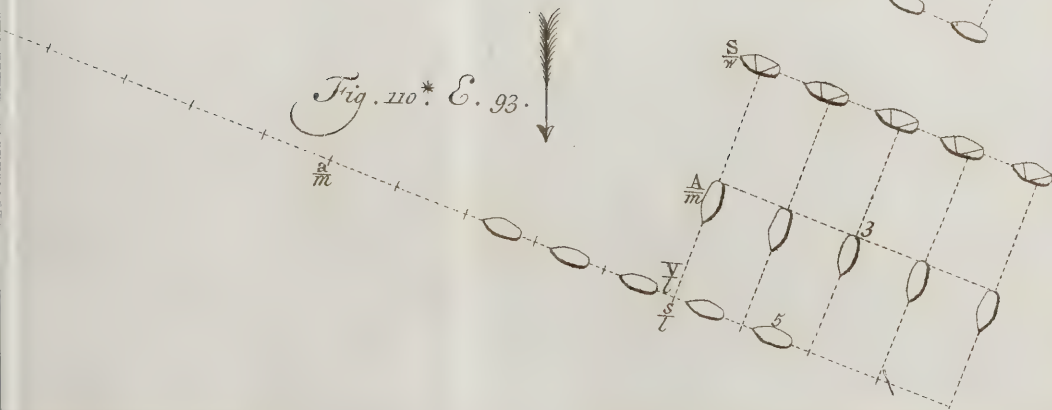
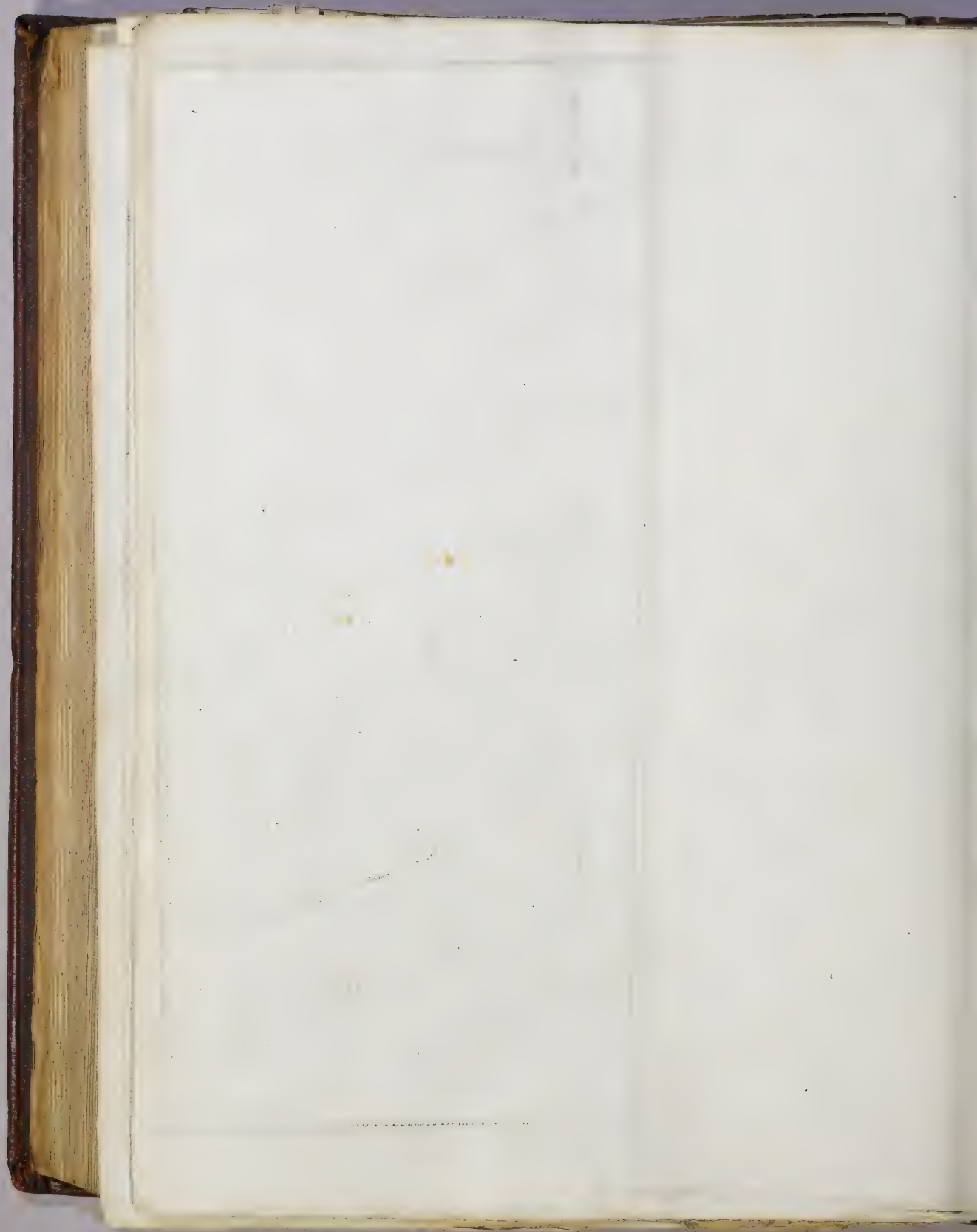
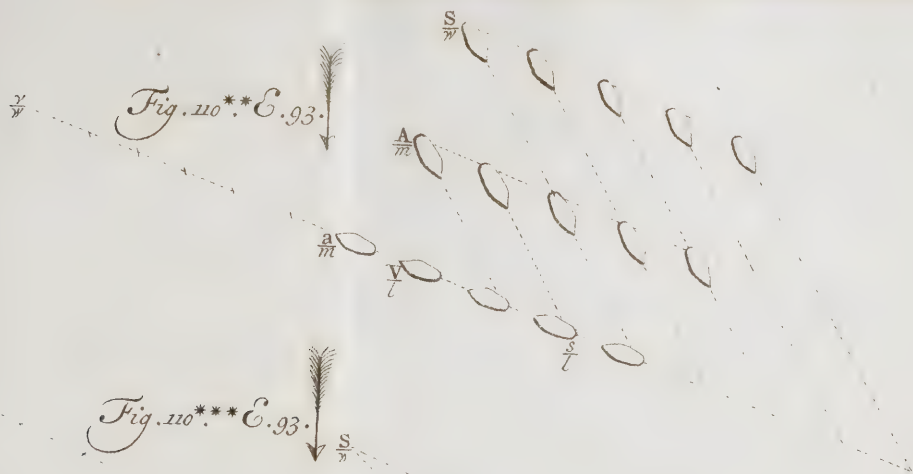

Fig. 110*. E. 93.

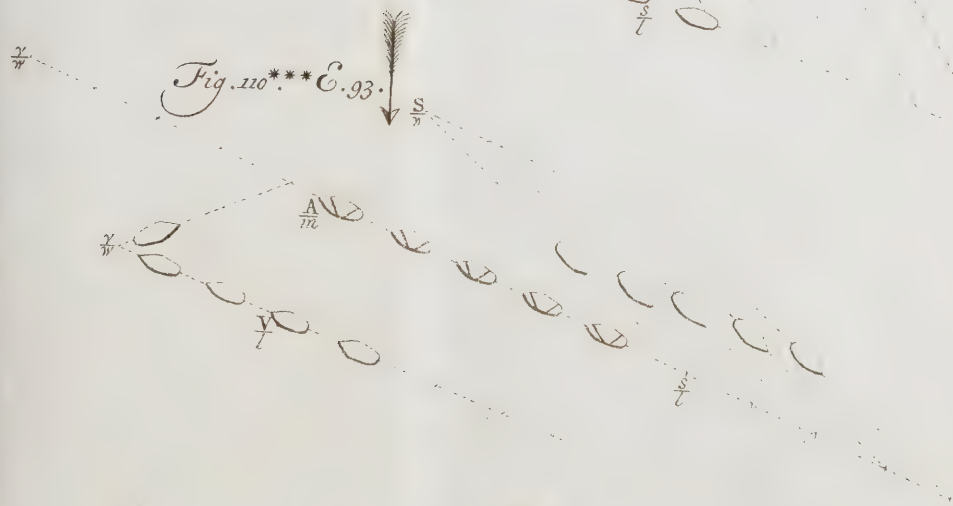

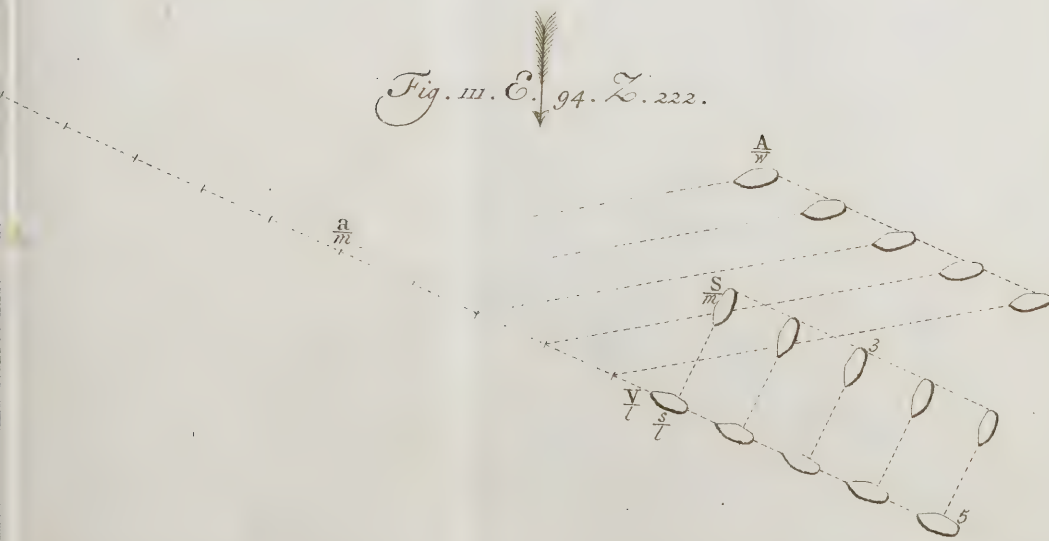
Fig. 110***E. 93.

Fig. 110***E. 93.

Fig. 111. E. 94. L. 222.

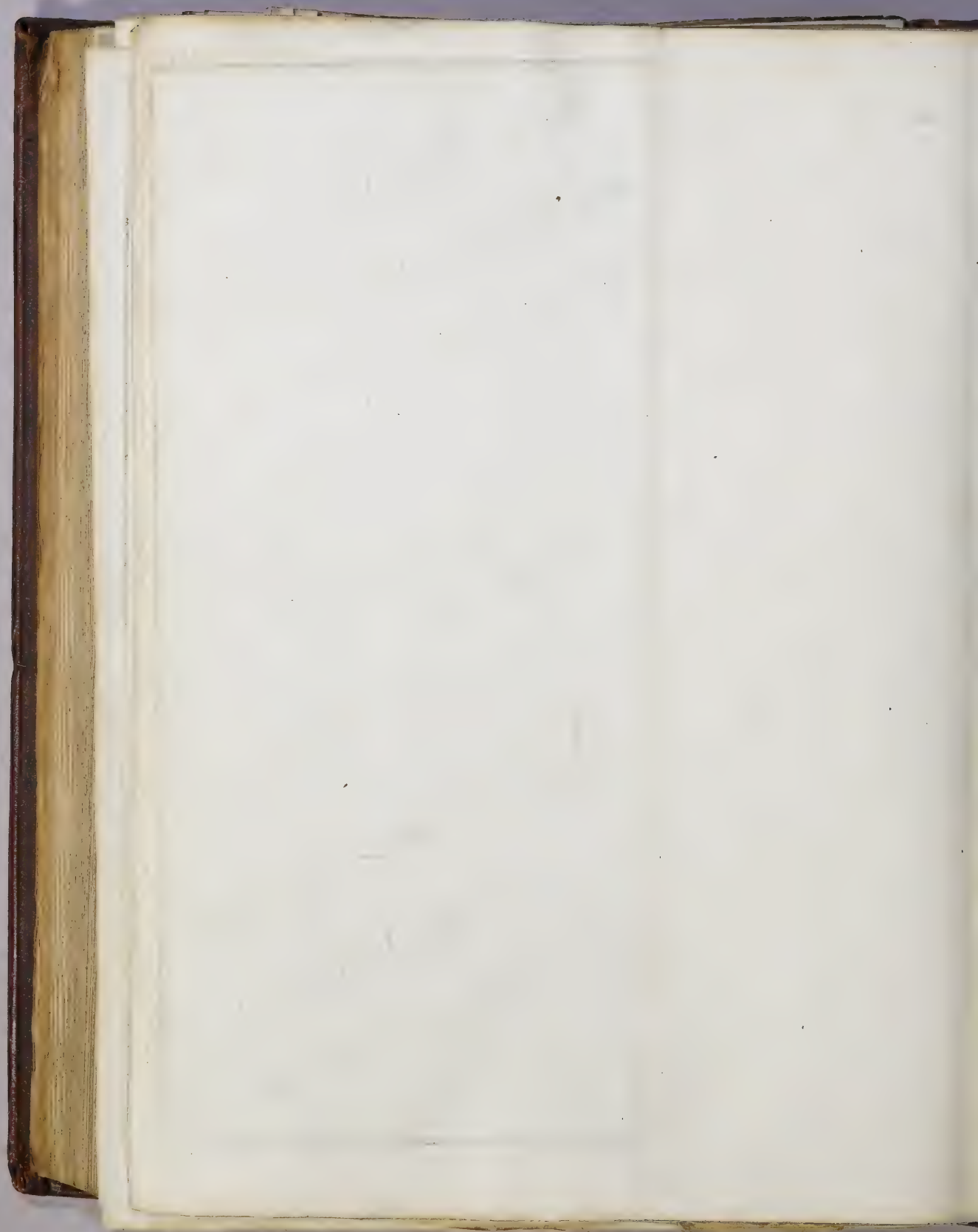

Fig. 111* E. 94.

Fig. 112 E. 95 L. 223.

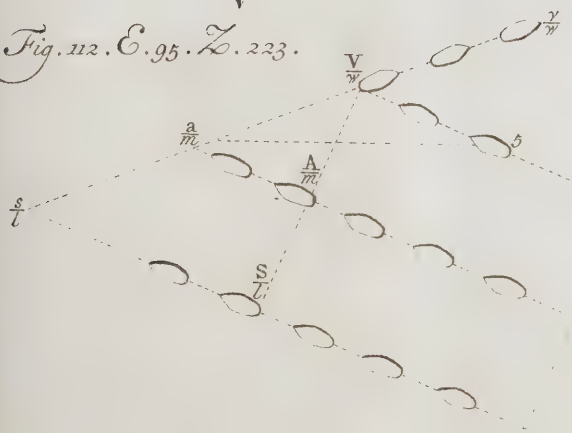

Fig. 113 E. 96 L. 224.

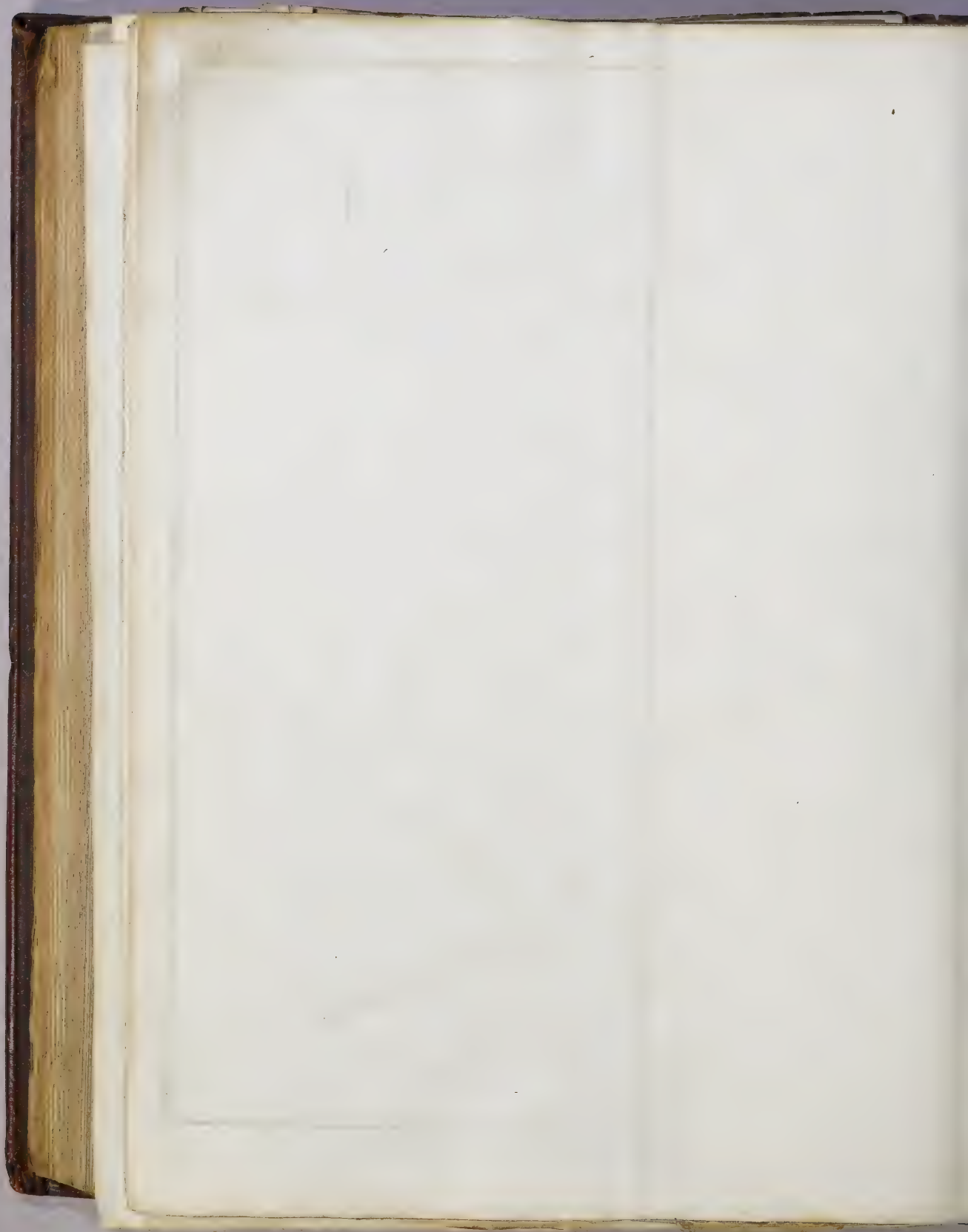

Fig. 114. E. 97. Ł. 225.

Fig. 115. E. 98. Ł. 226.

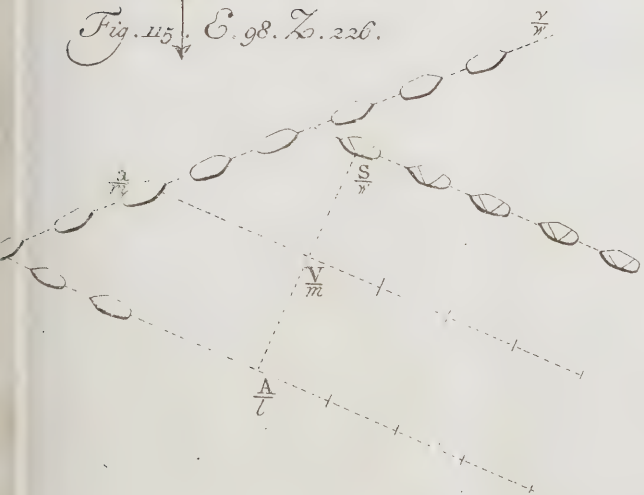
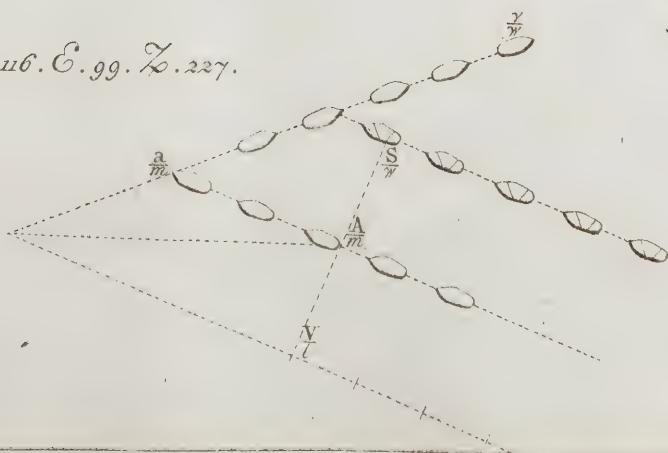
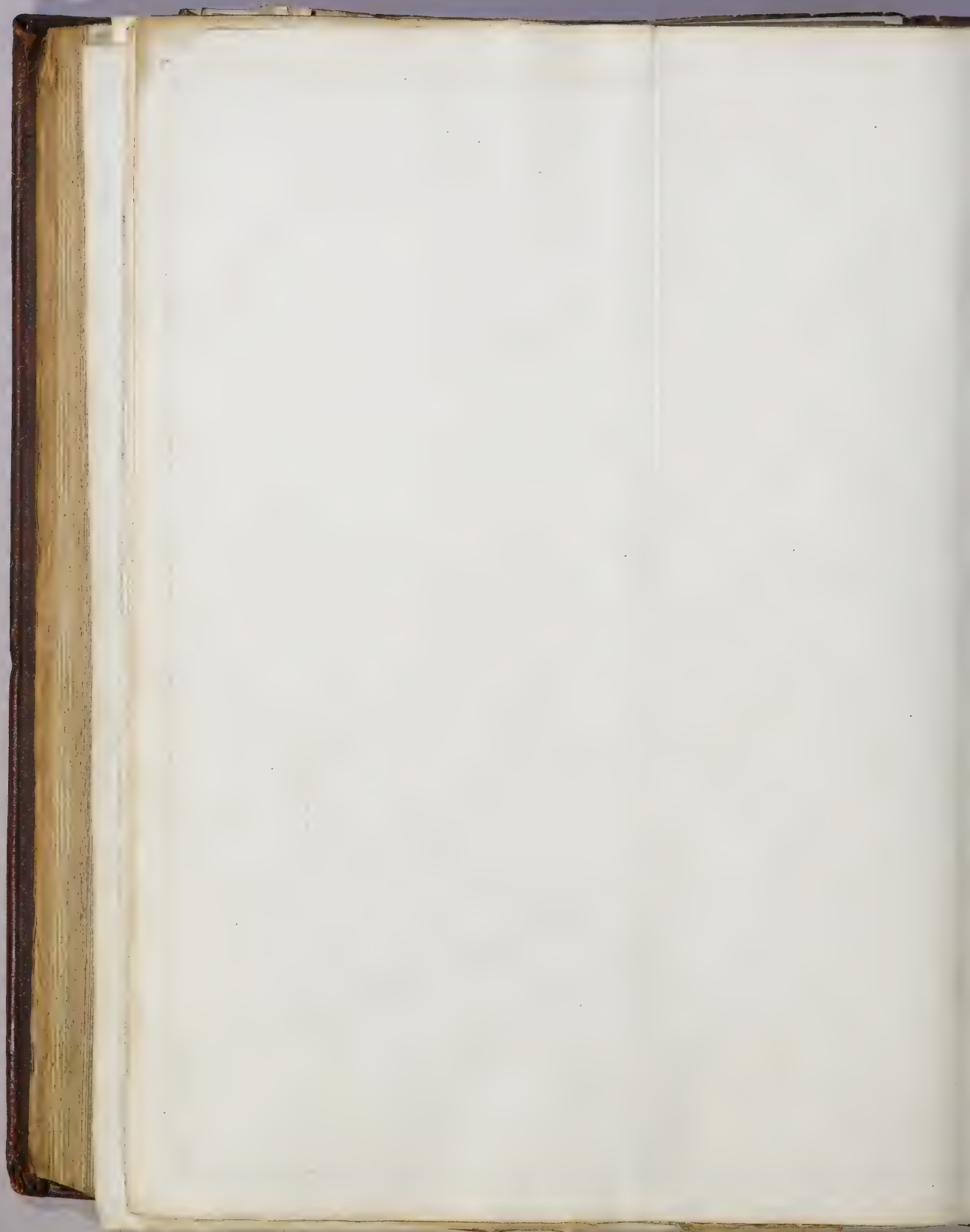
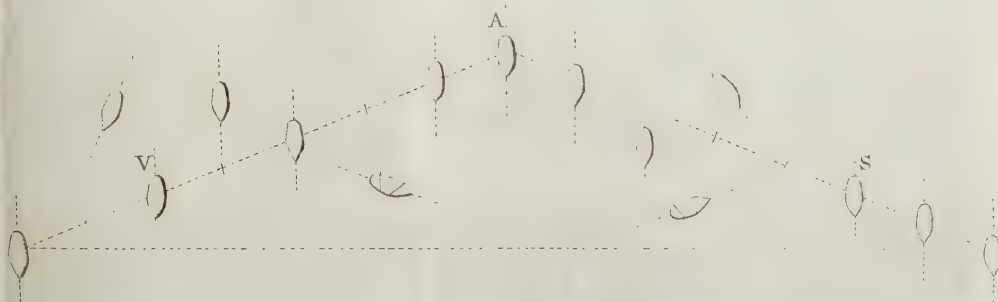
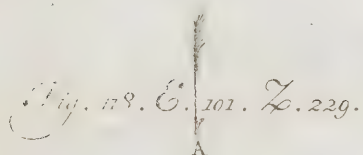

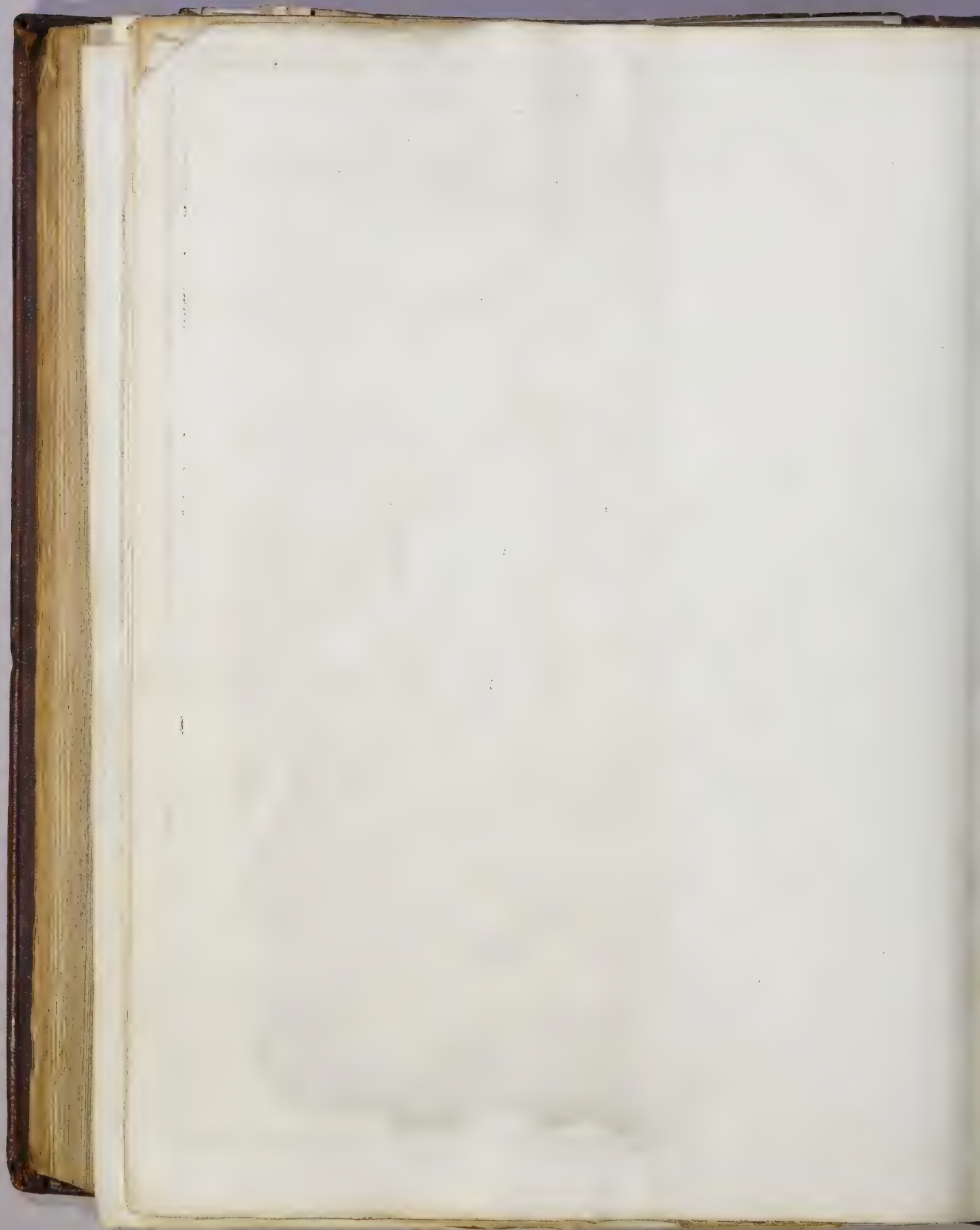
Fig. 116. E. 99. Ł. 227.

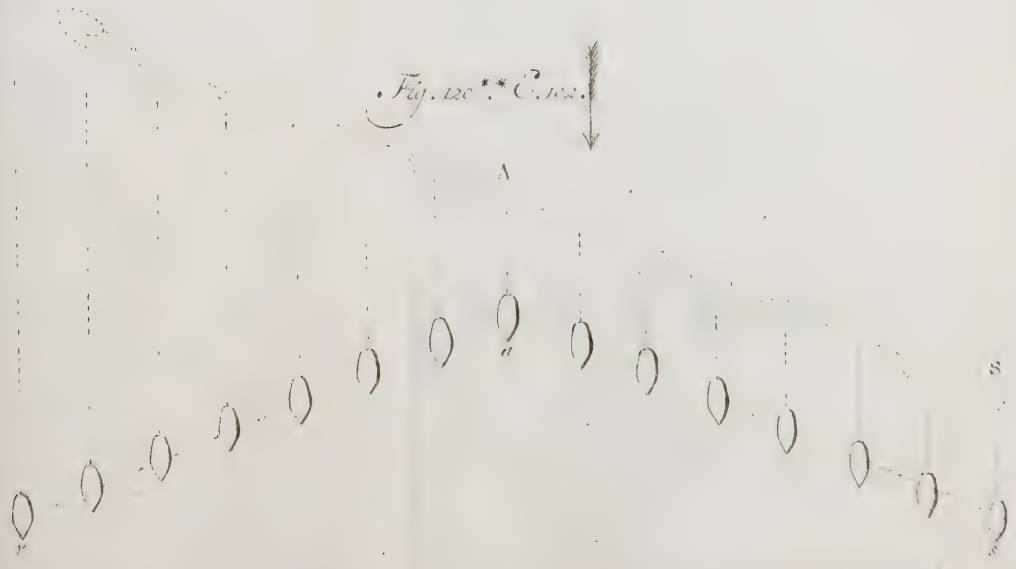
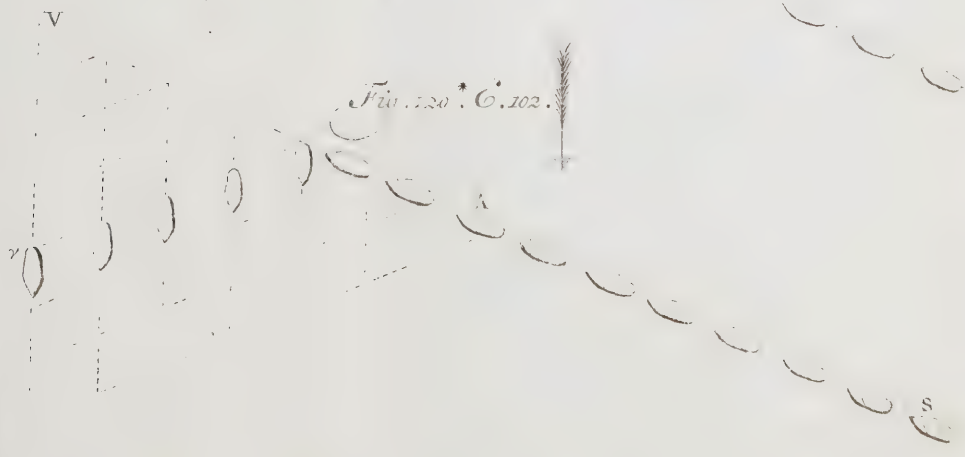
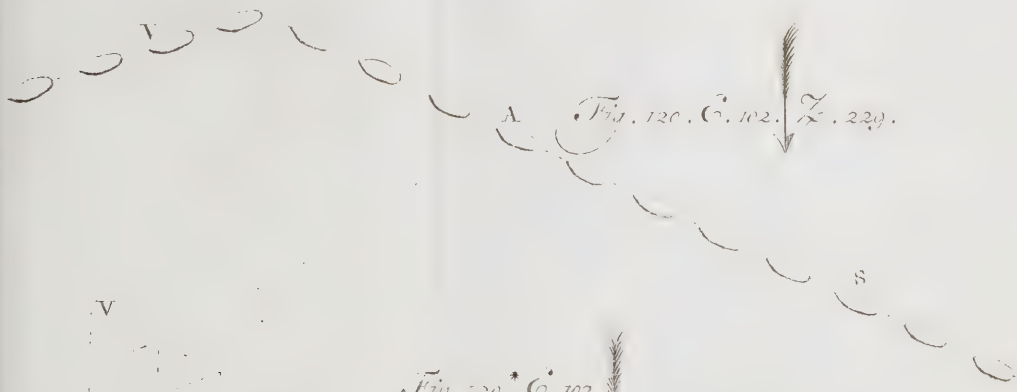

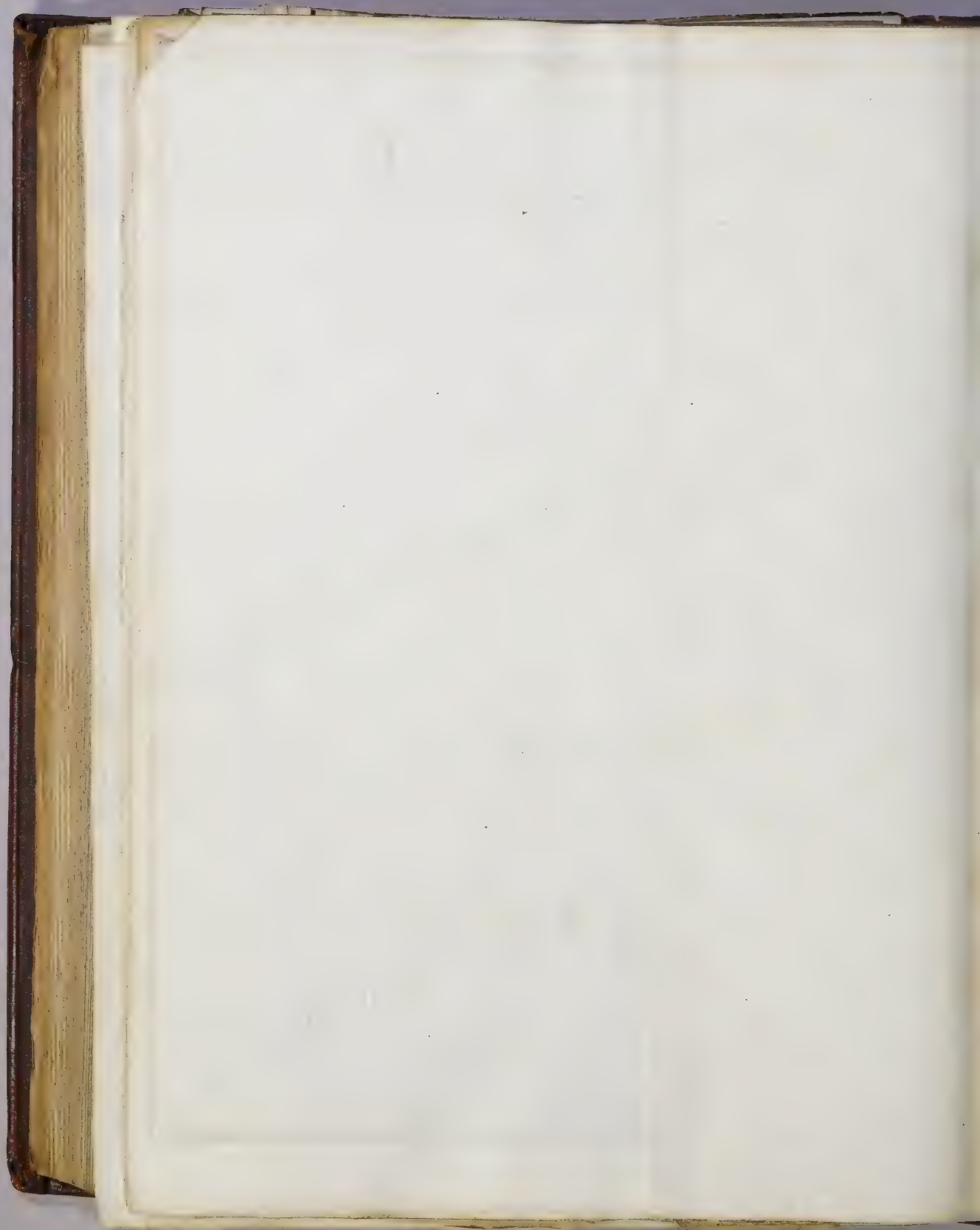

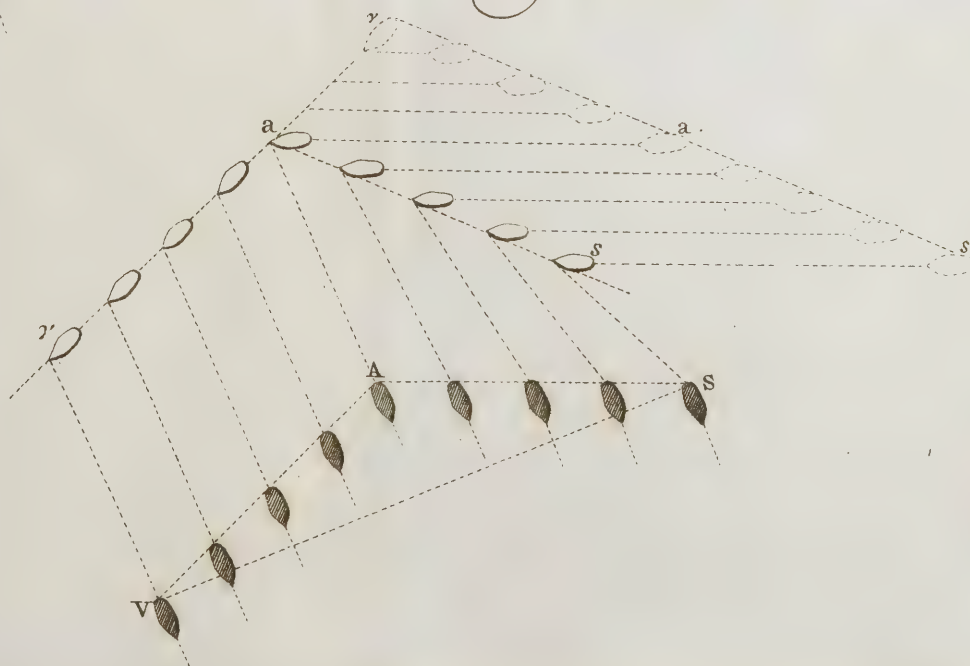

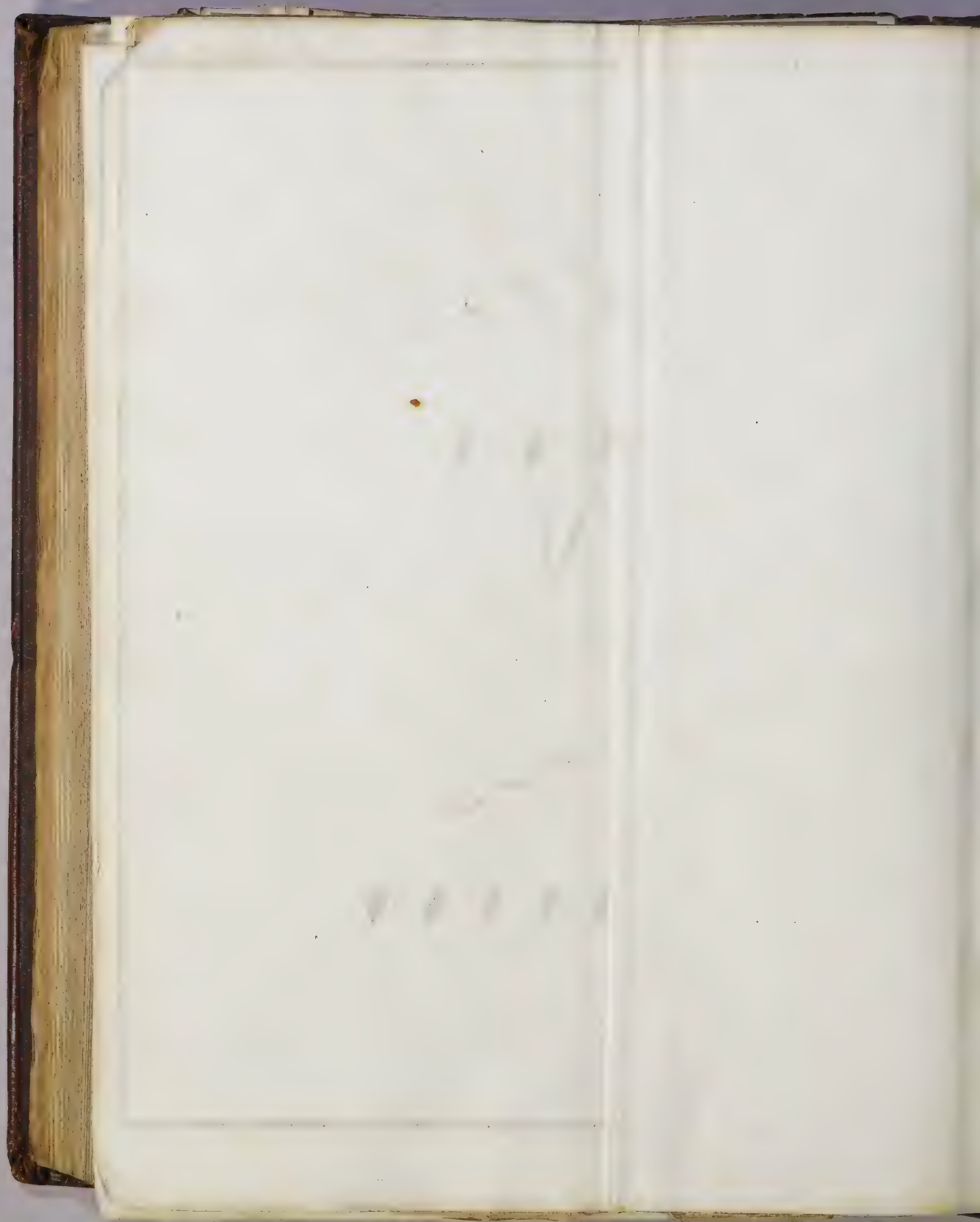

Fig. 121. E. 103. L. 230.

Fig. 122. E. 103. L. 230.

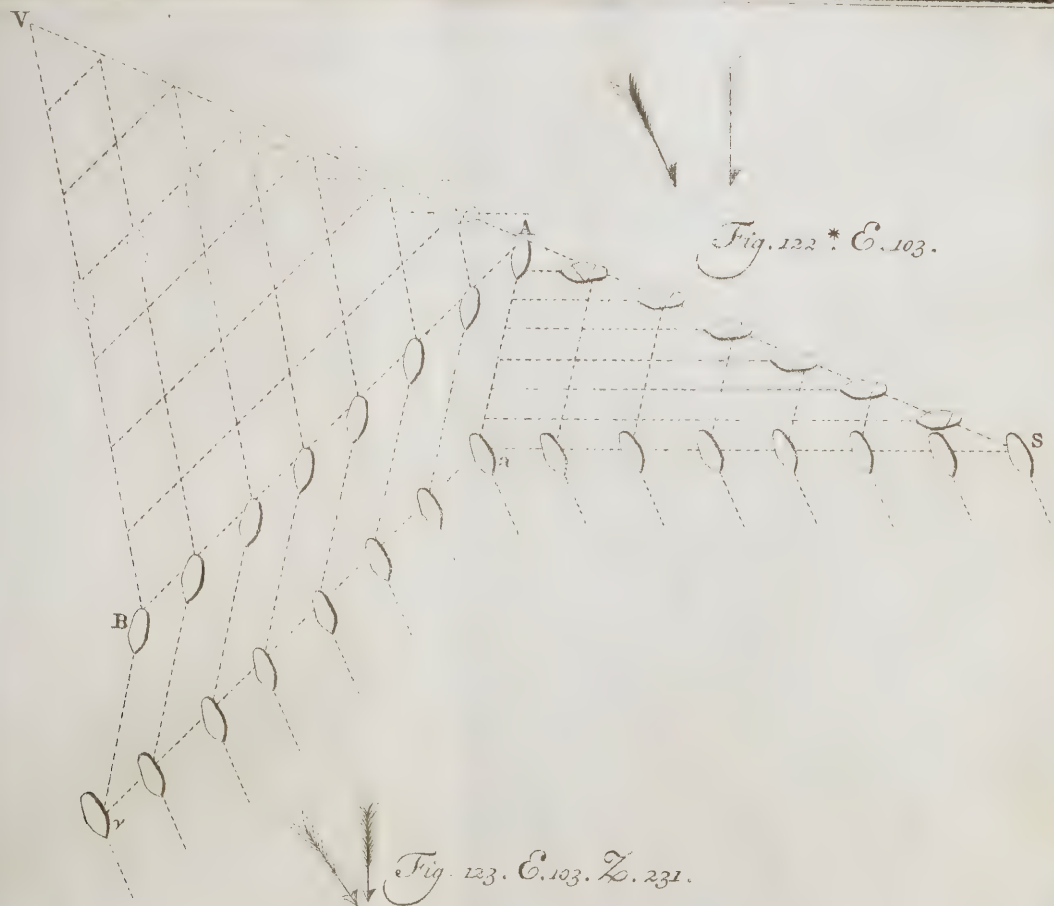
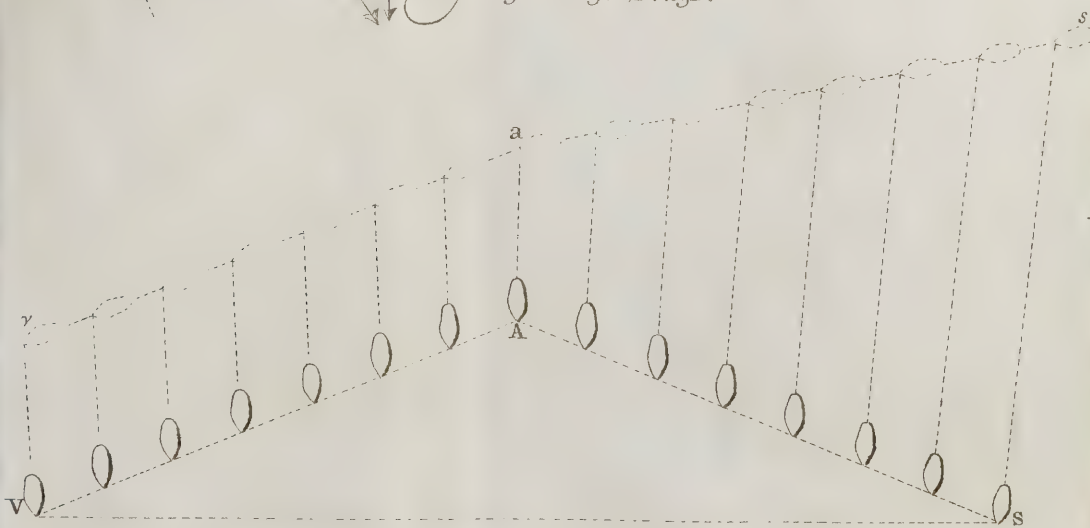

Fig. 123. C. 103. Z. 231.

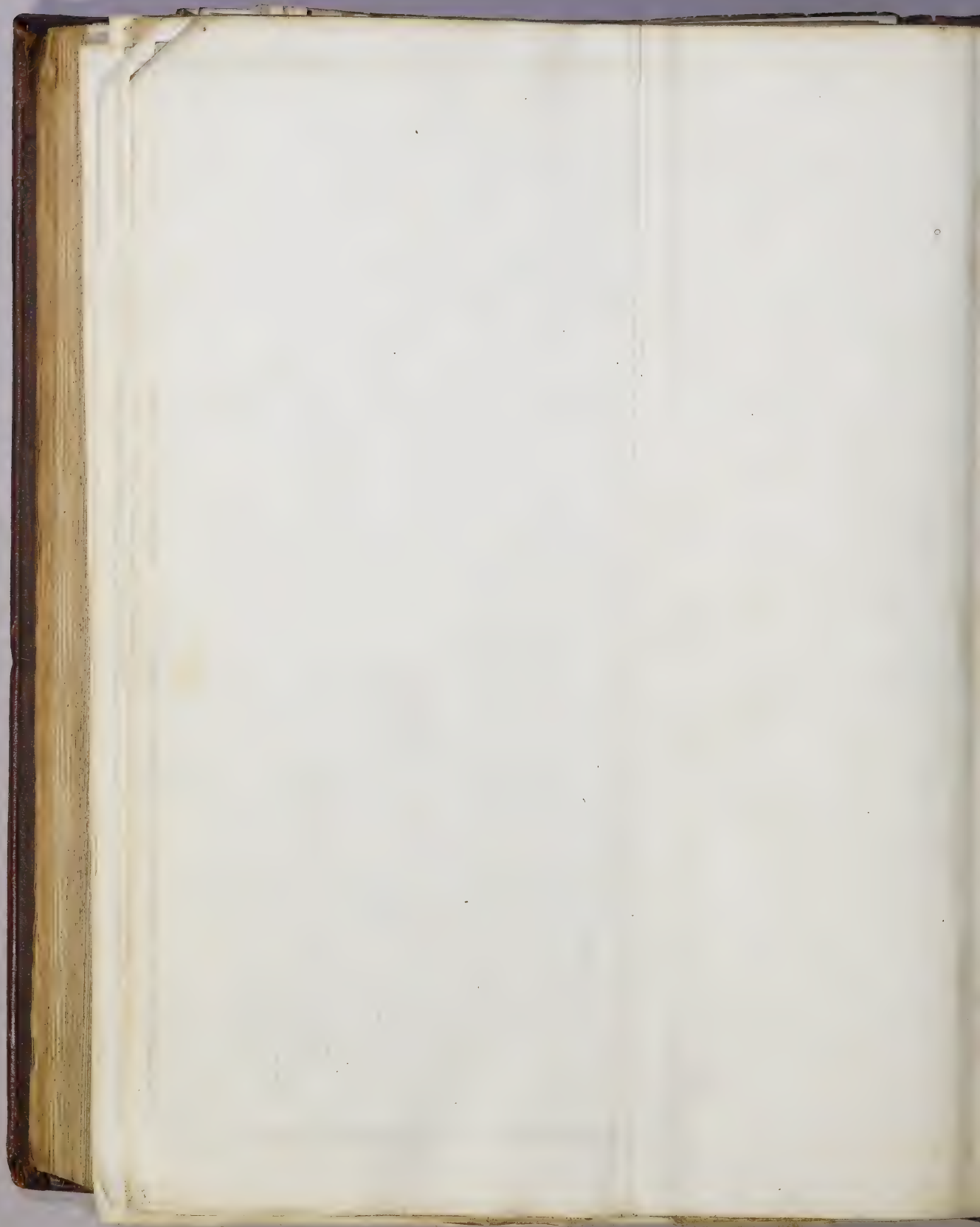
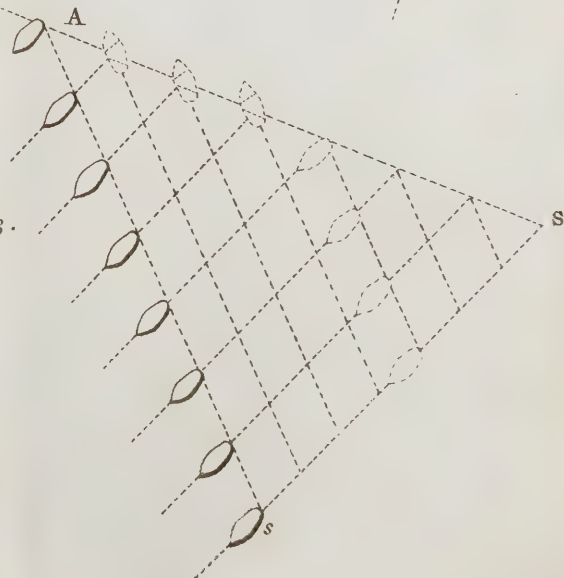

Fig. 123*. E. 103.

Fig. 123**. E. 103.

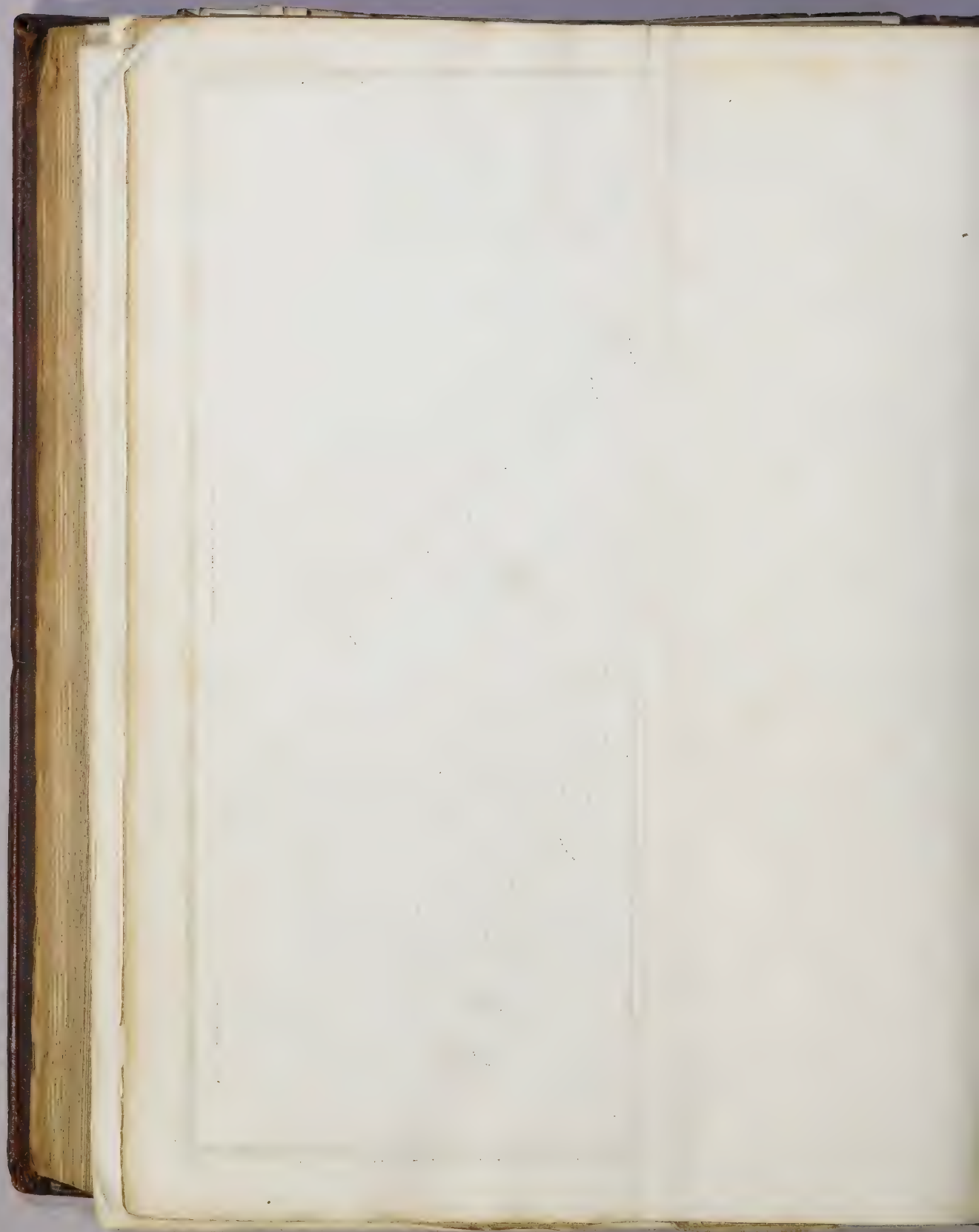

Fig. 124. E. 104. Z. 232.

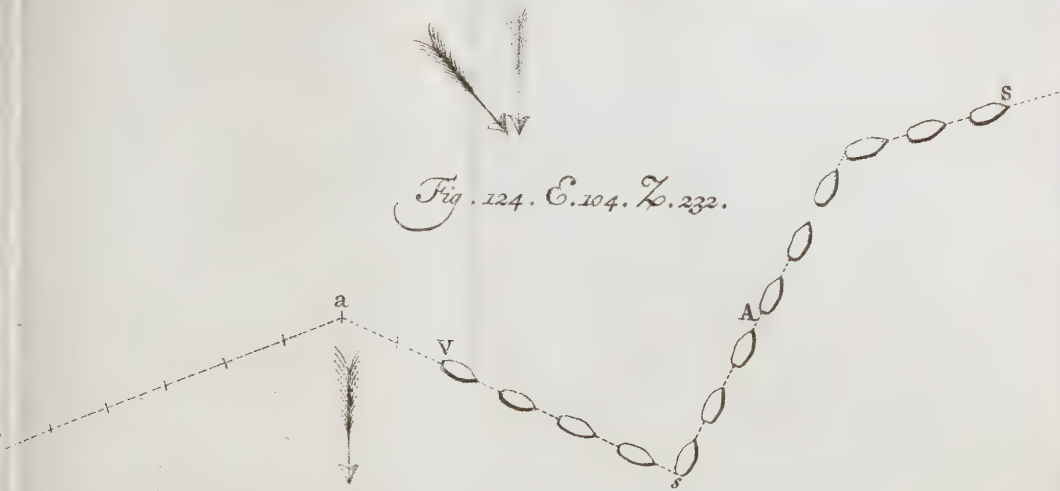

Fig. 125. E. 104. Z. 232.

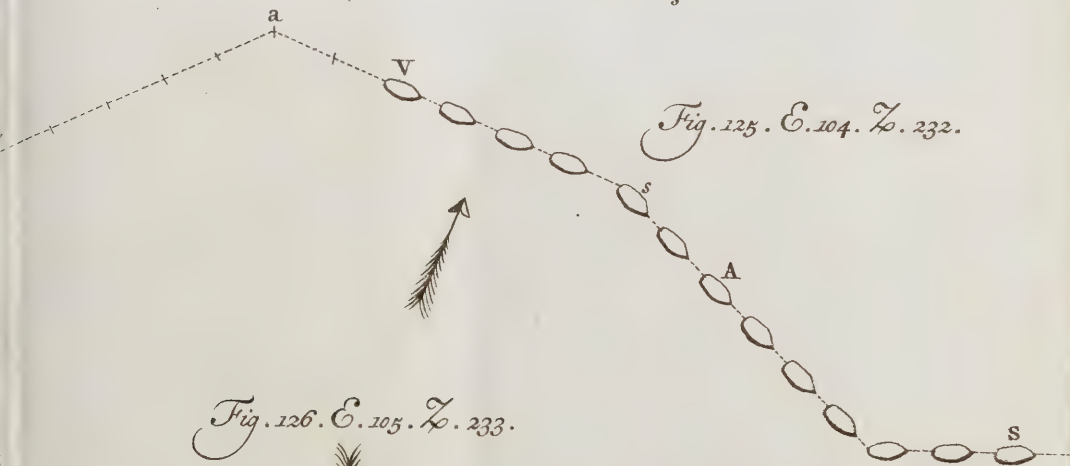
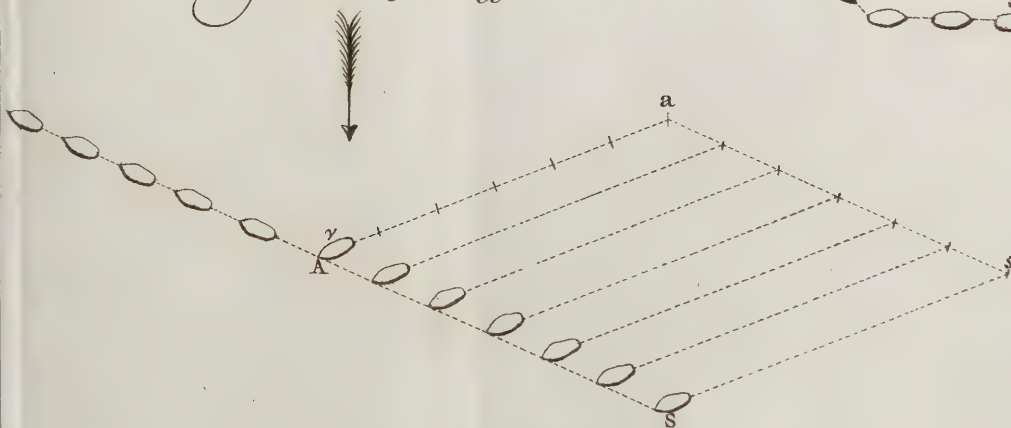
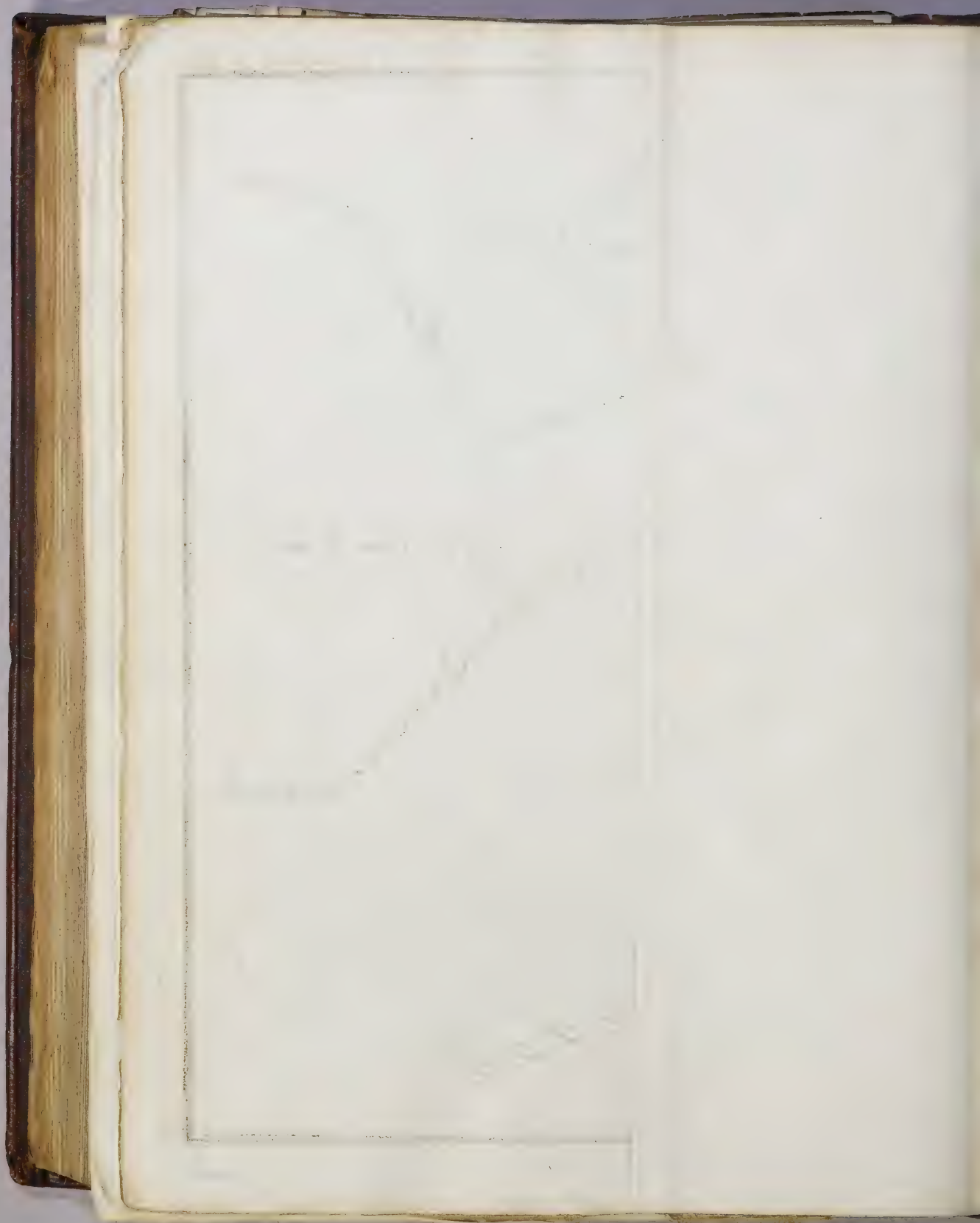
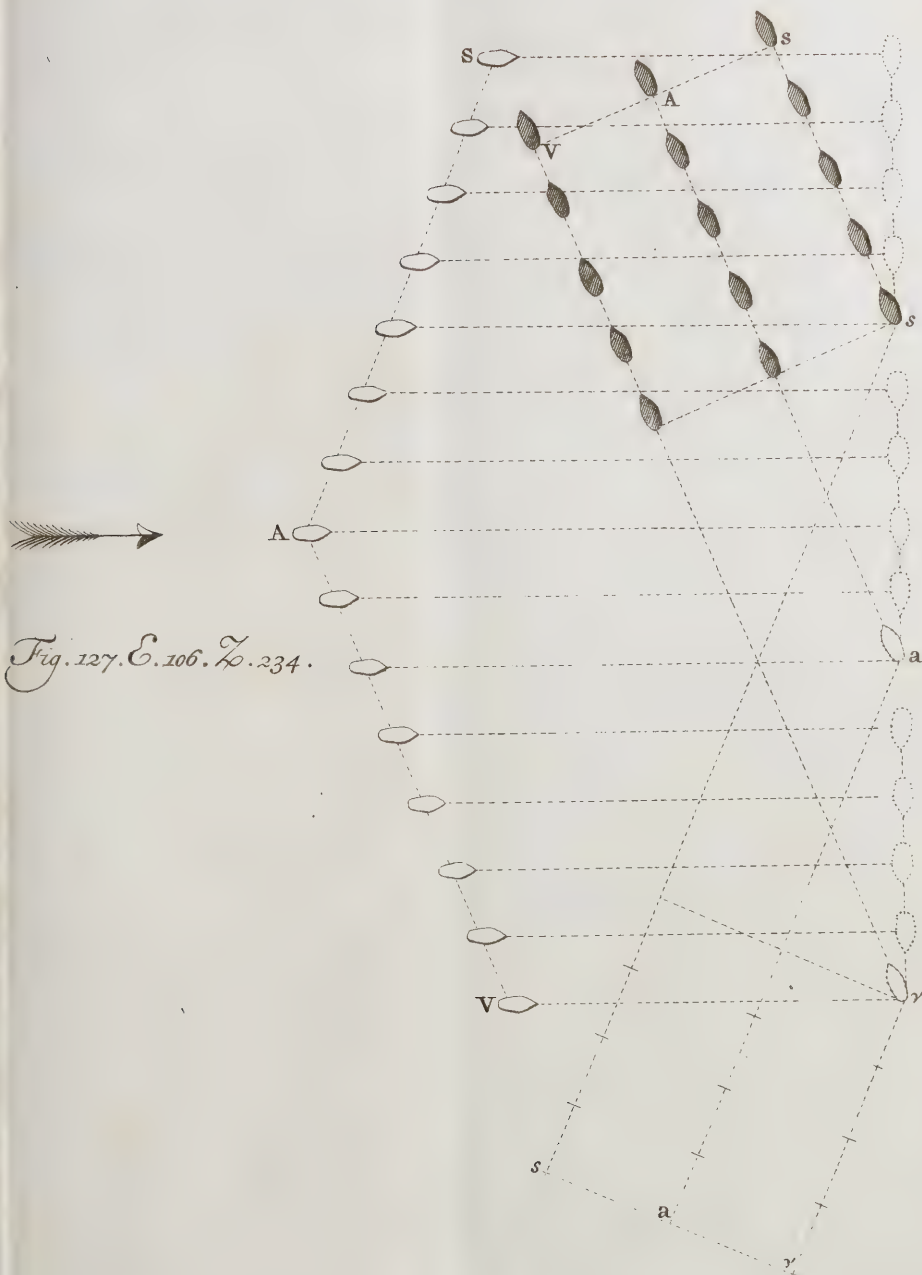

Fig. 126. E. 105. Z. 233.

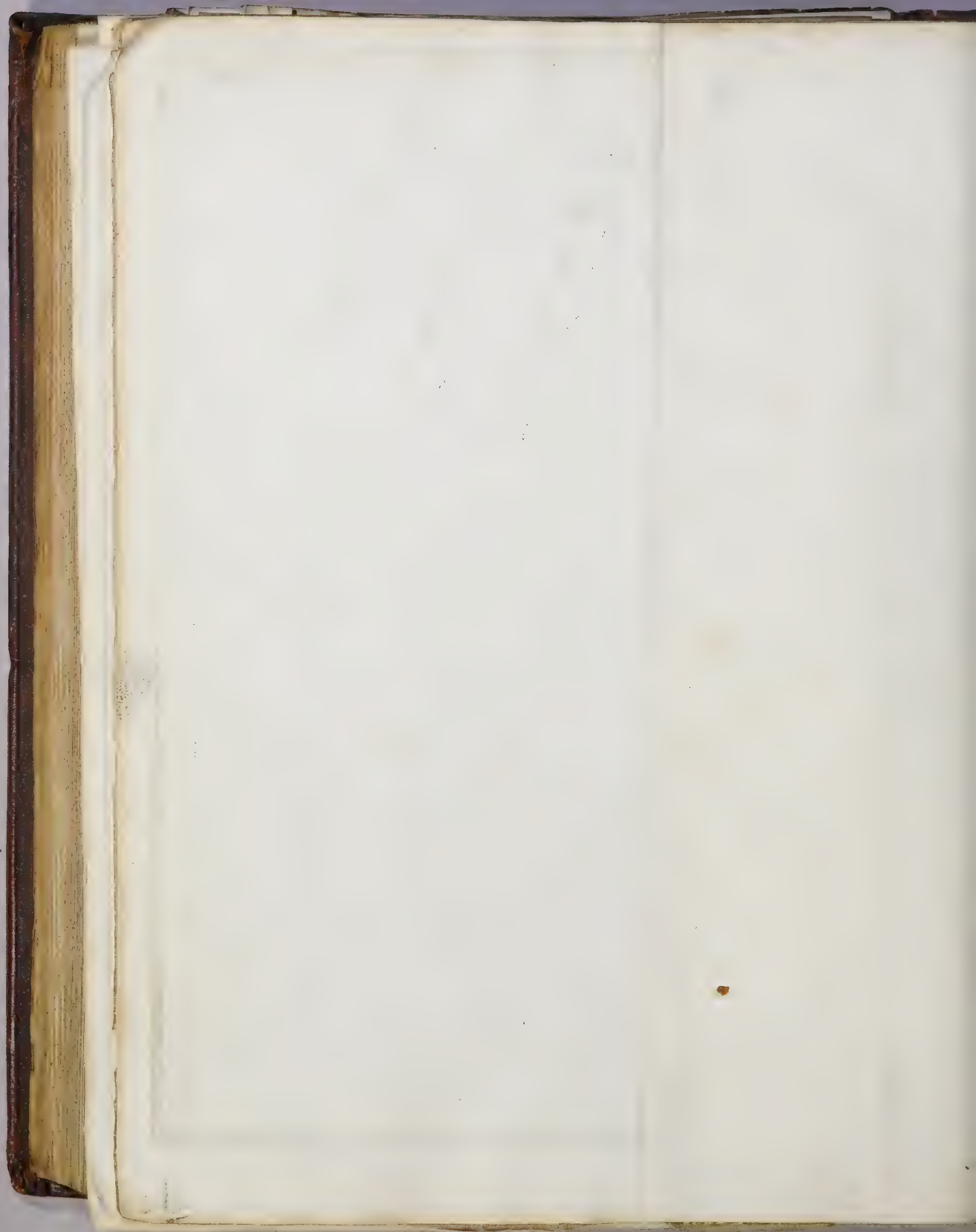

Fig. 127. C. 106. Z. 234.

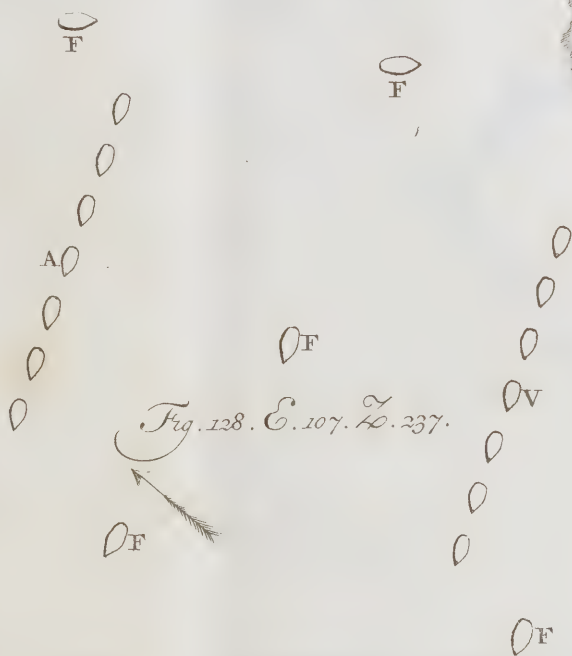
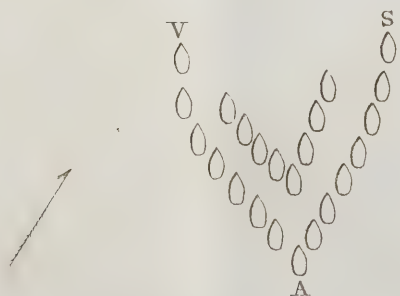

Fig. 128. E. 107. L. 237.

Fig. 129. E. 108. L. 238.

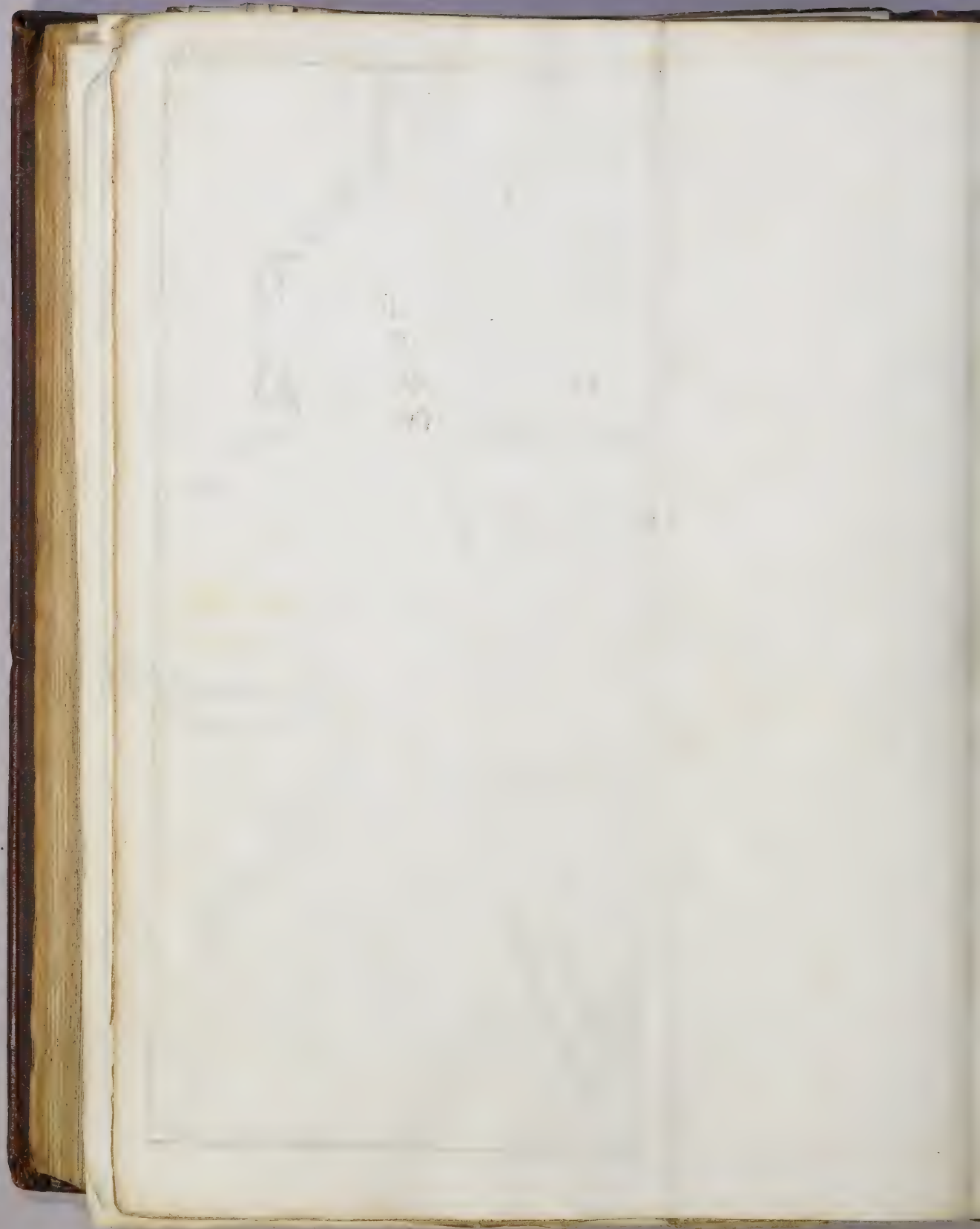

Fig. 130. C. 108. Z. 238.

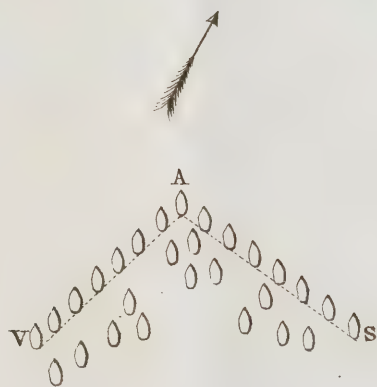
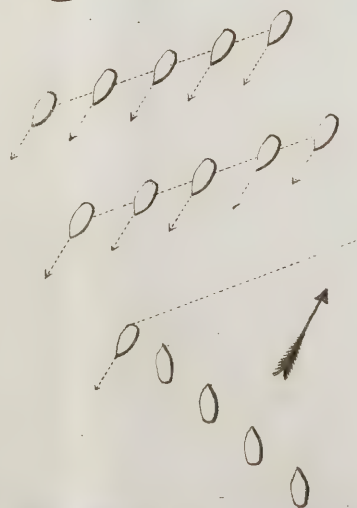
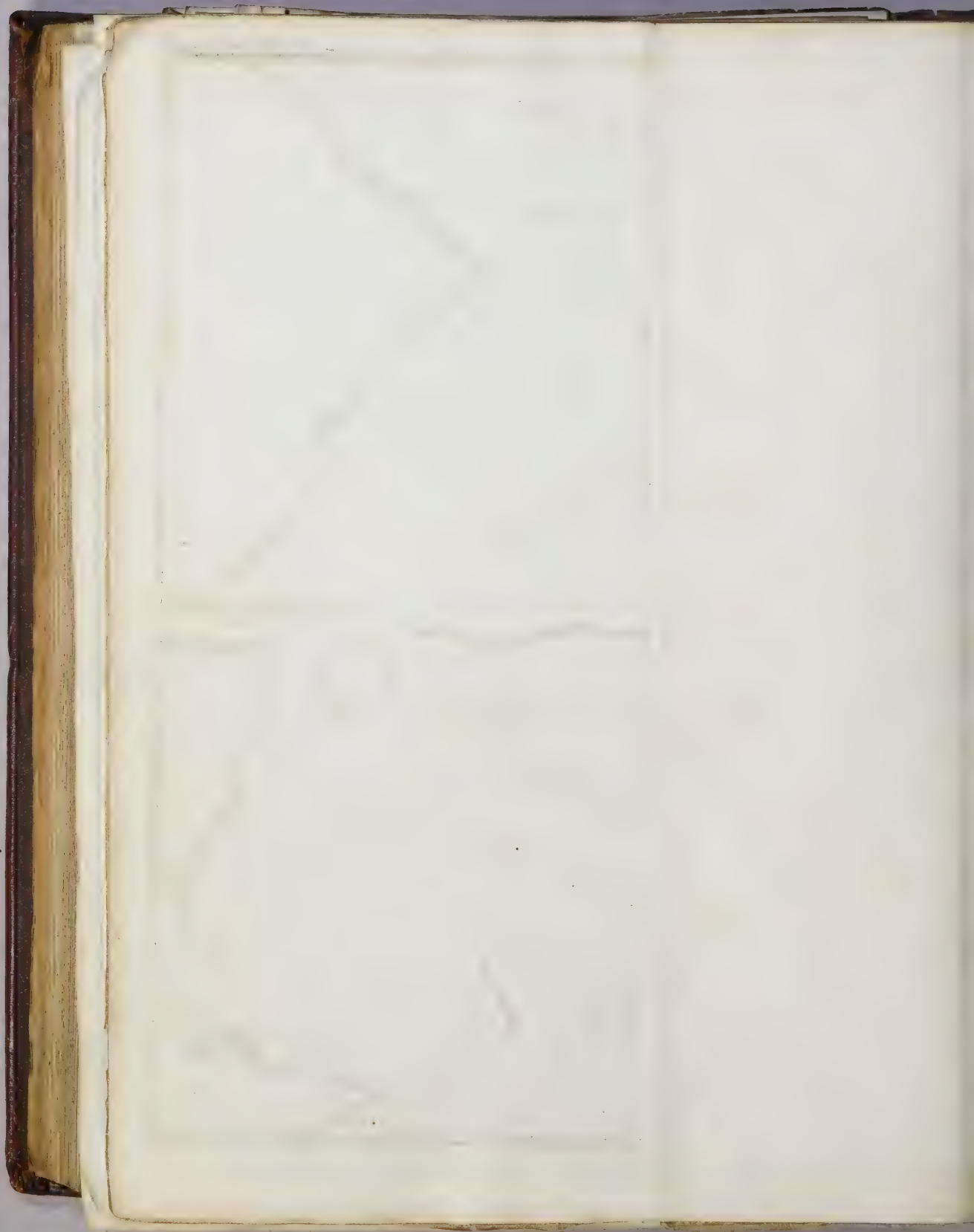
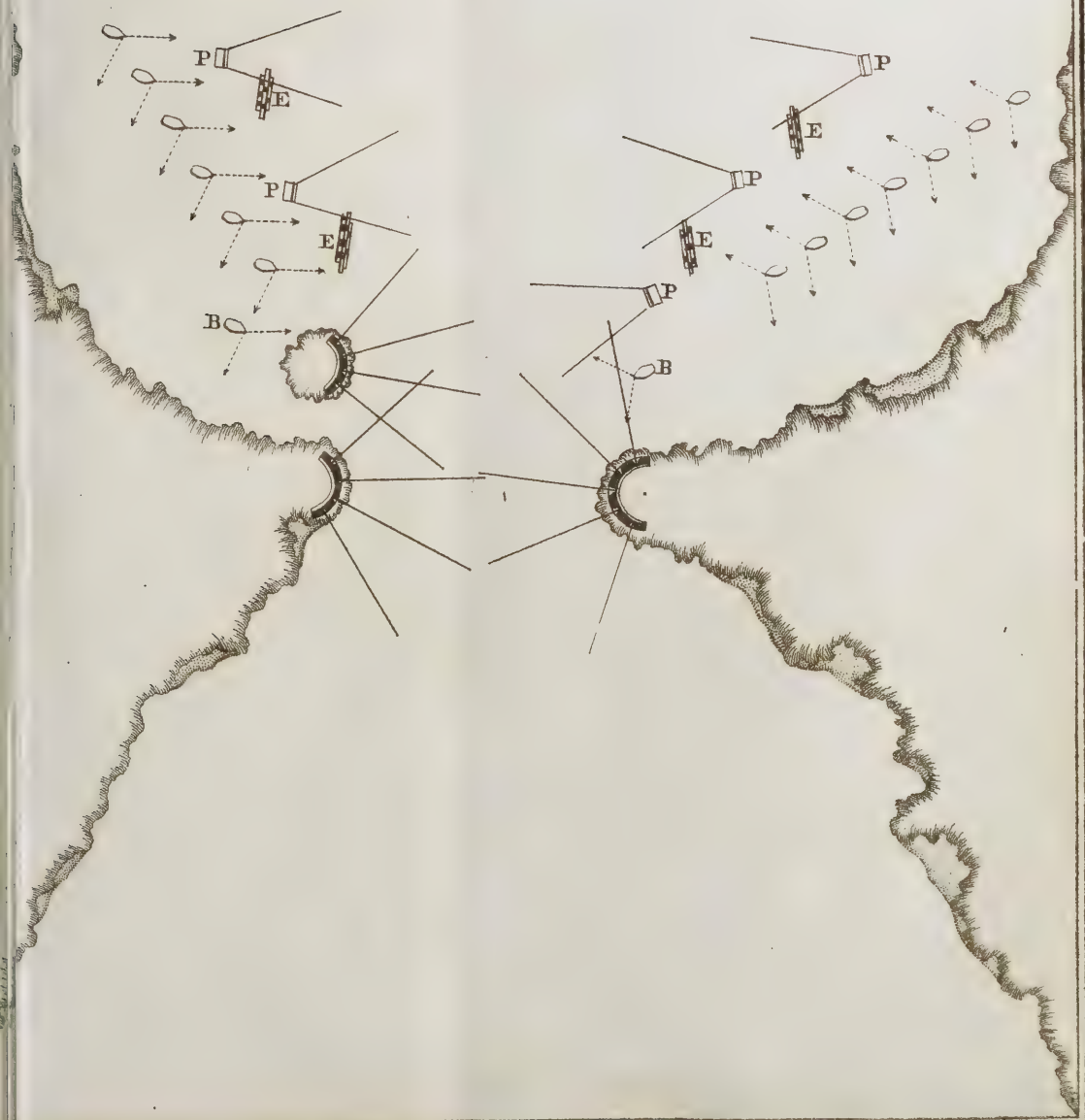

Fig. 131. C. 109. Z. 90. 91. 92.

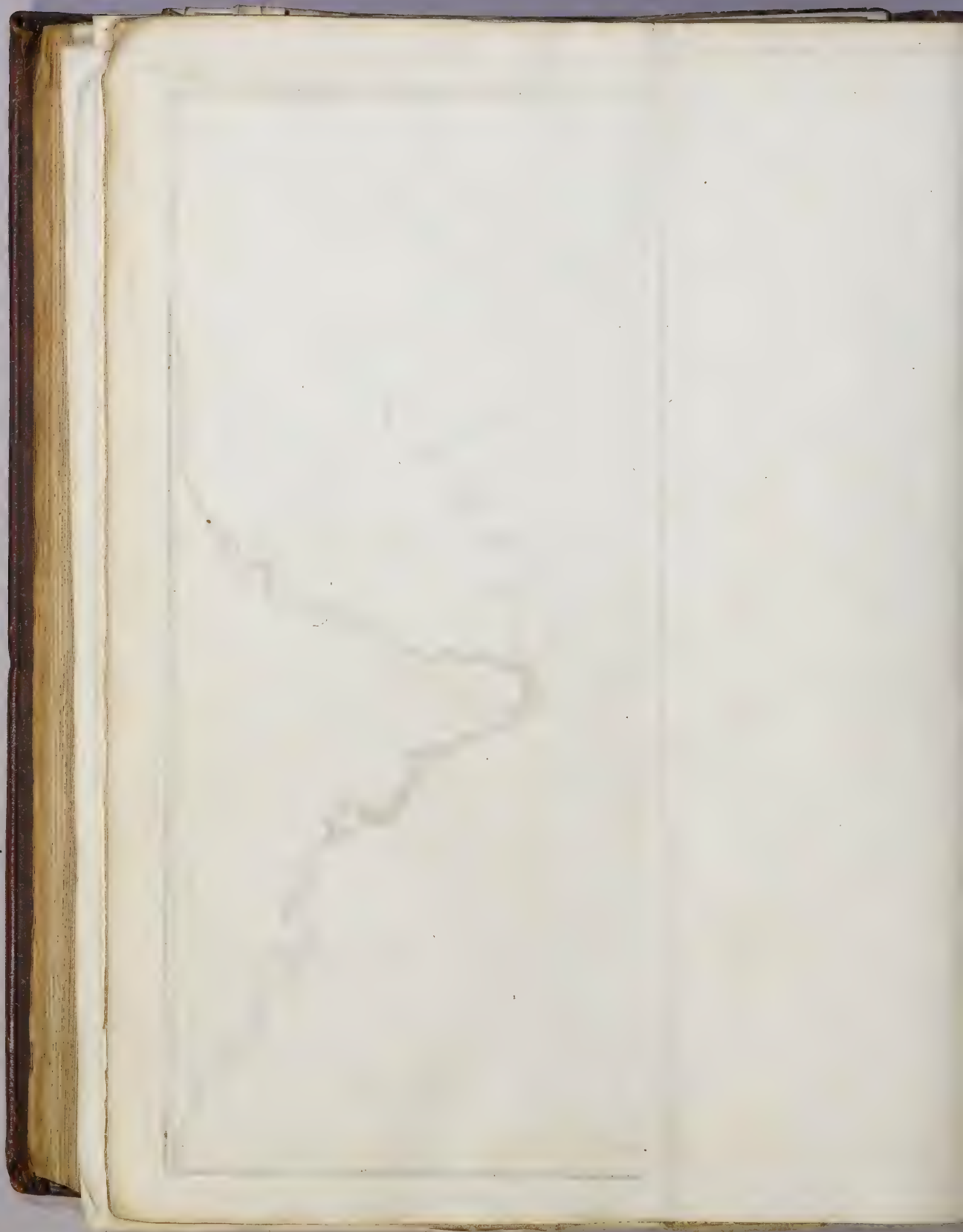

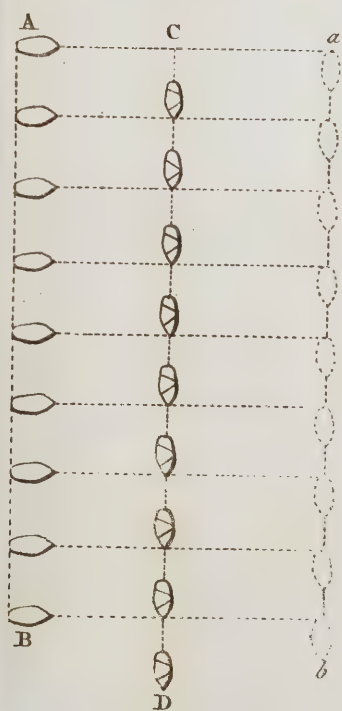
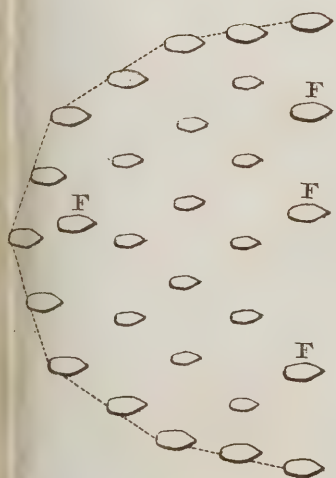
Fig. 132. C. 110. L. 90. 91. 92.

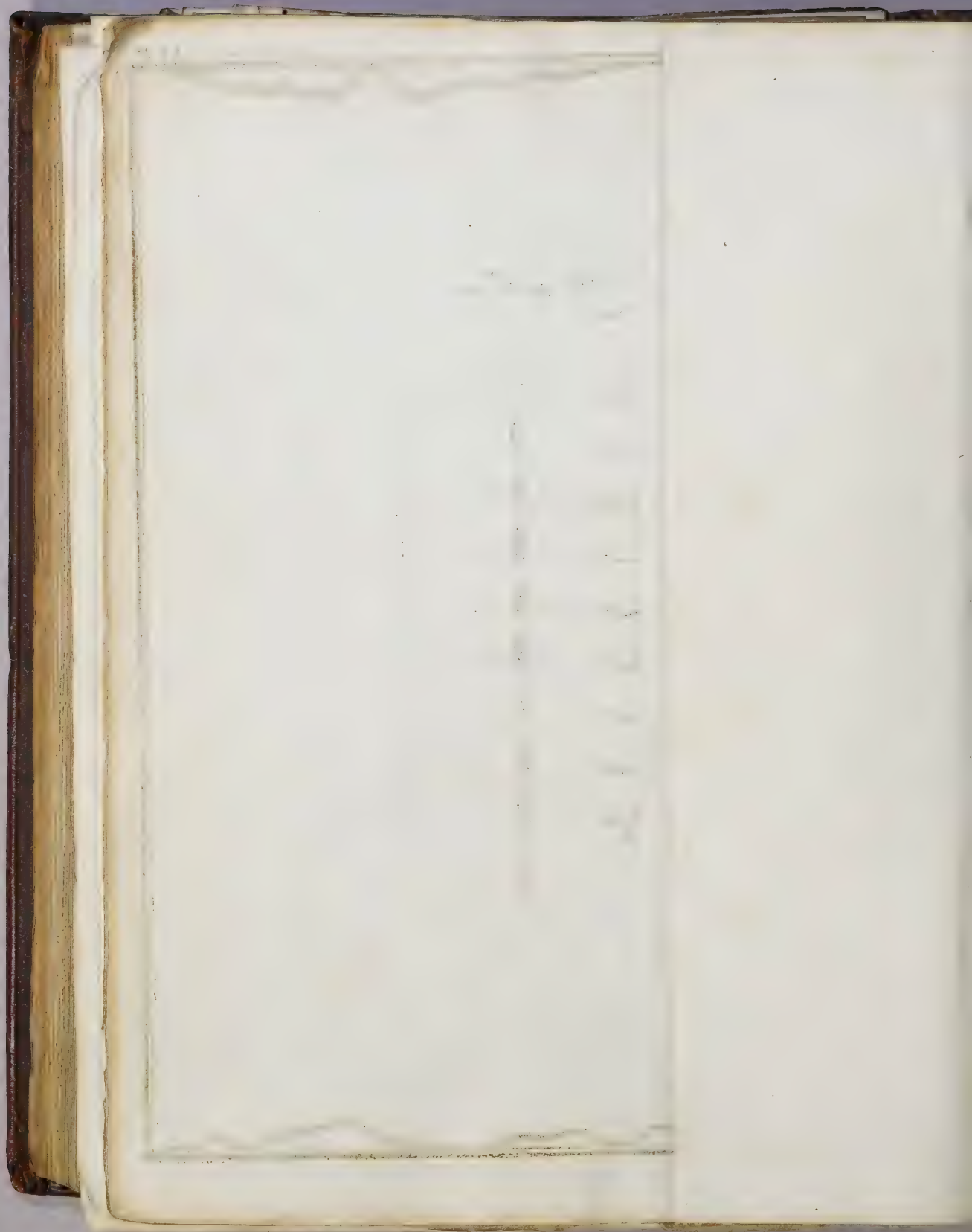

Fig. 133. C. III.

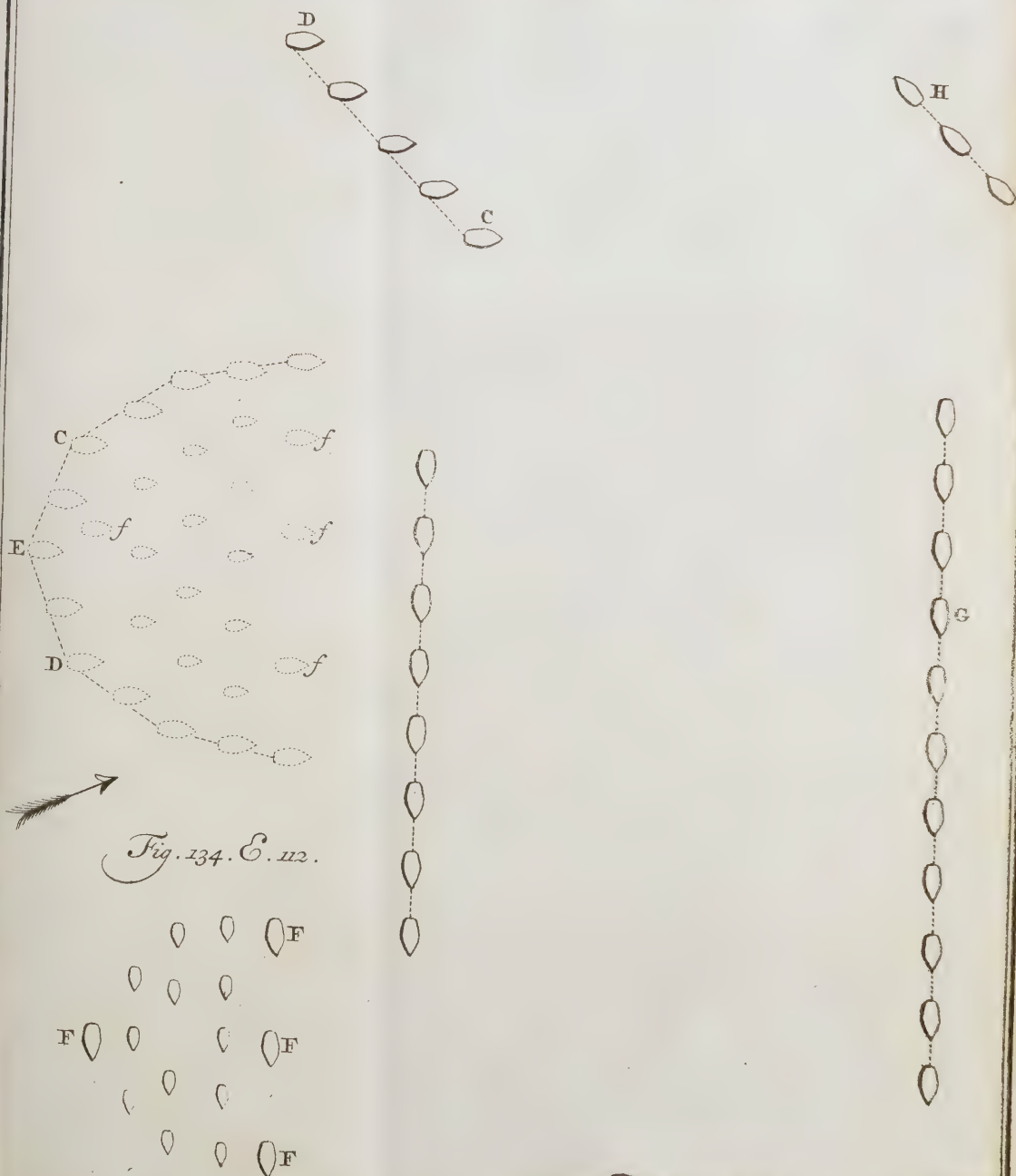

Fig. 134. C. 112.

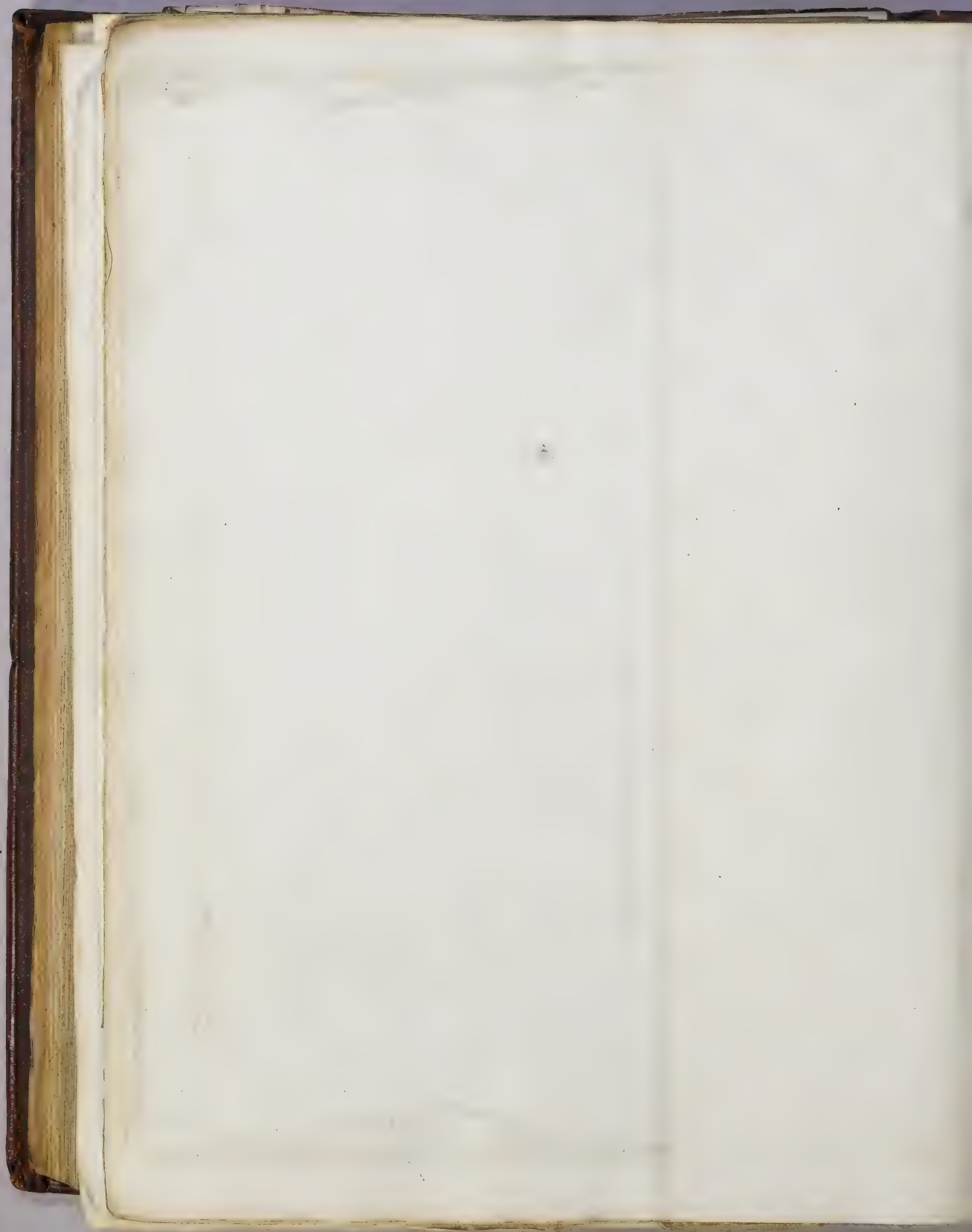
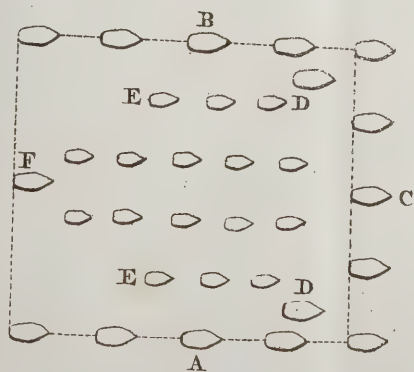
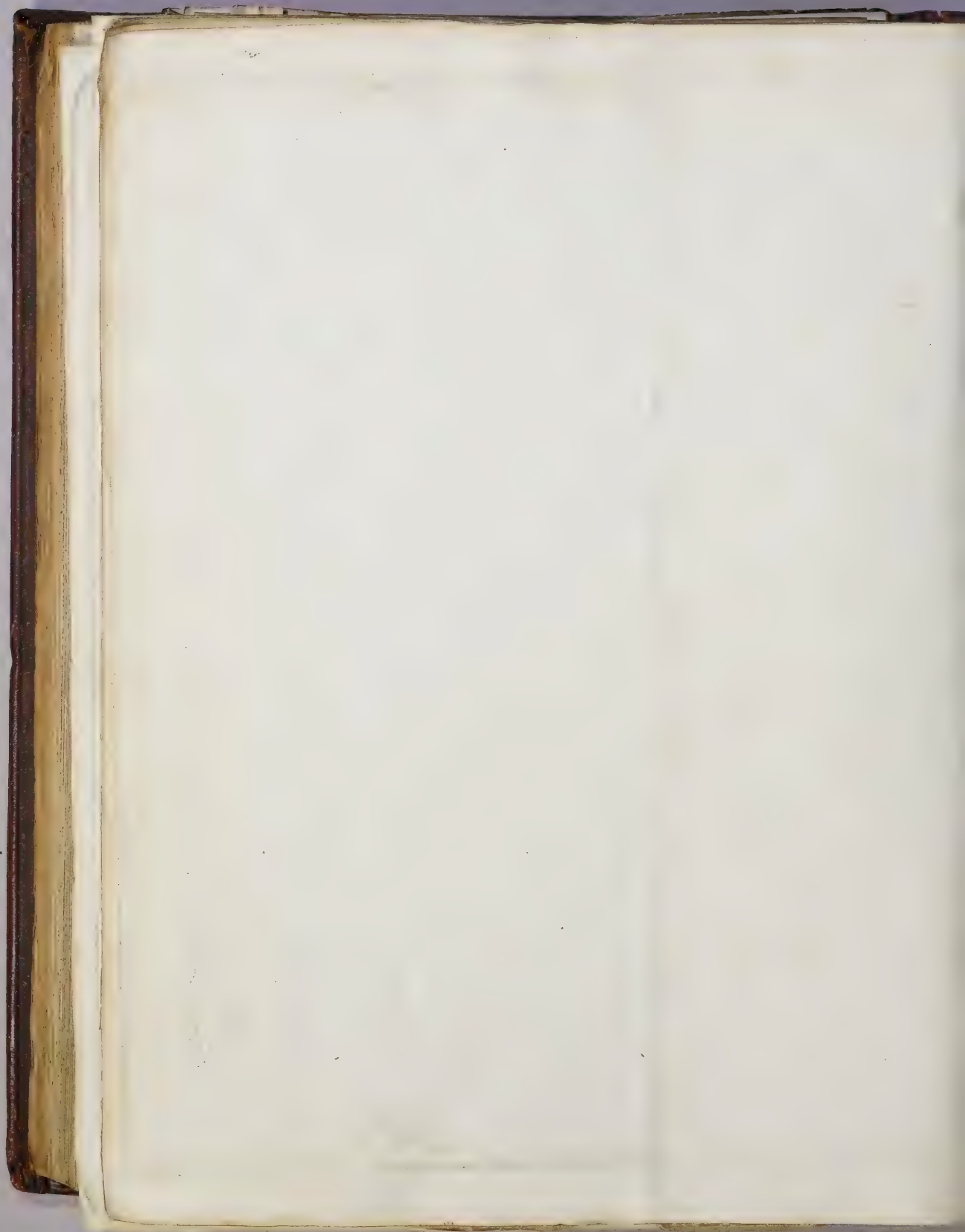

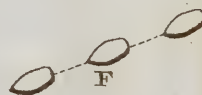
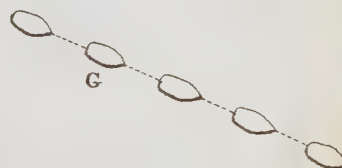
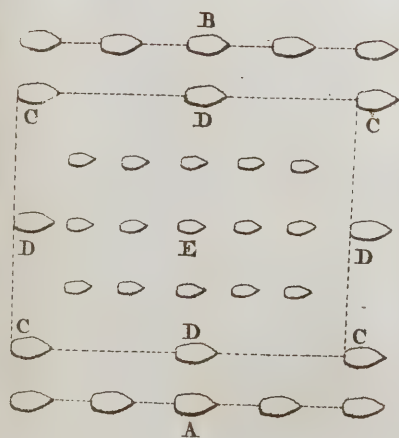
Fig. 235. C. 113.

Fig. 136. C. 114.

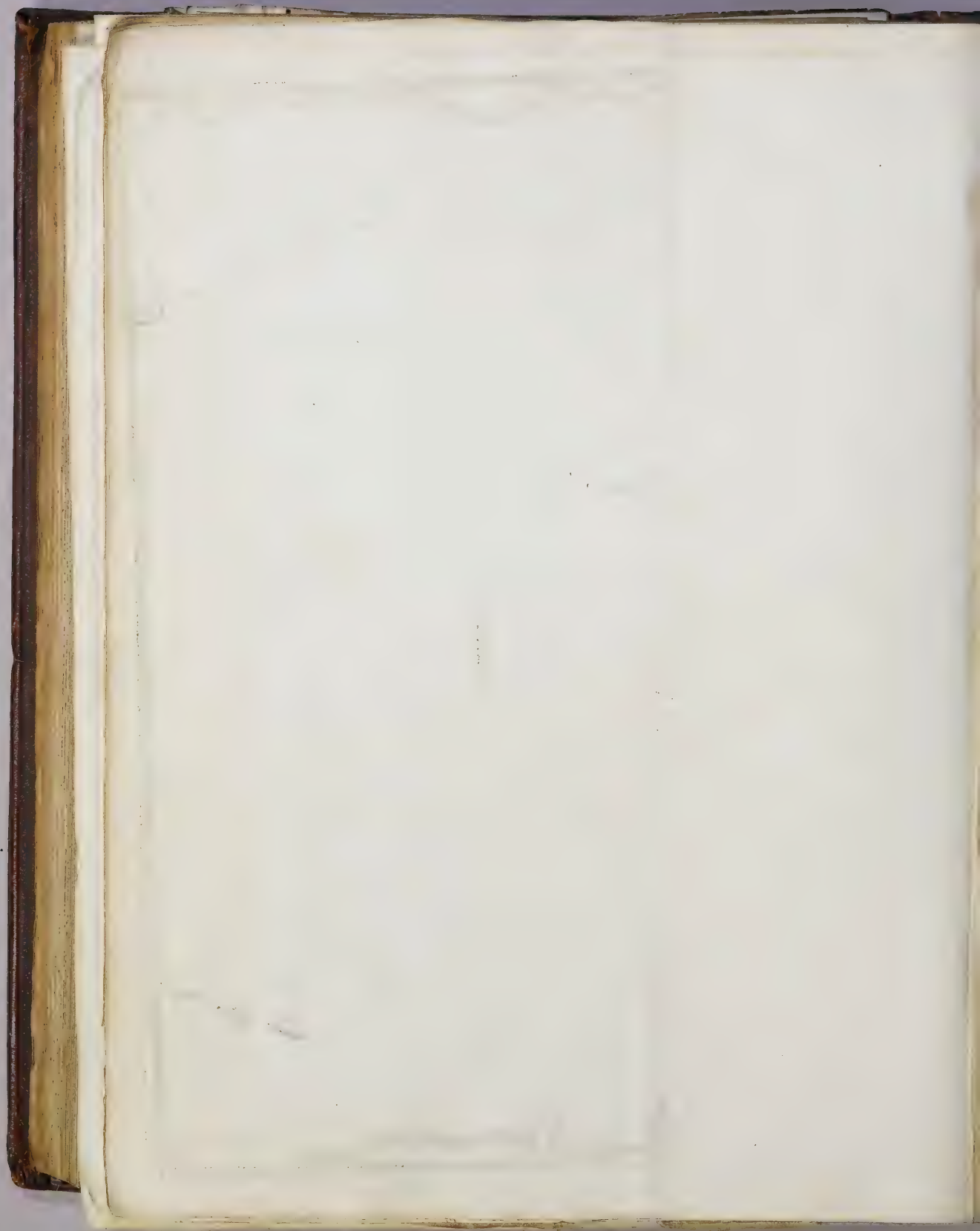
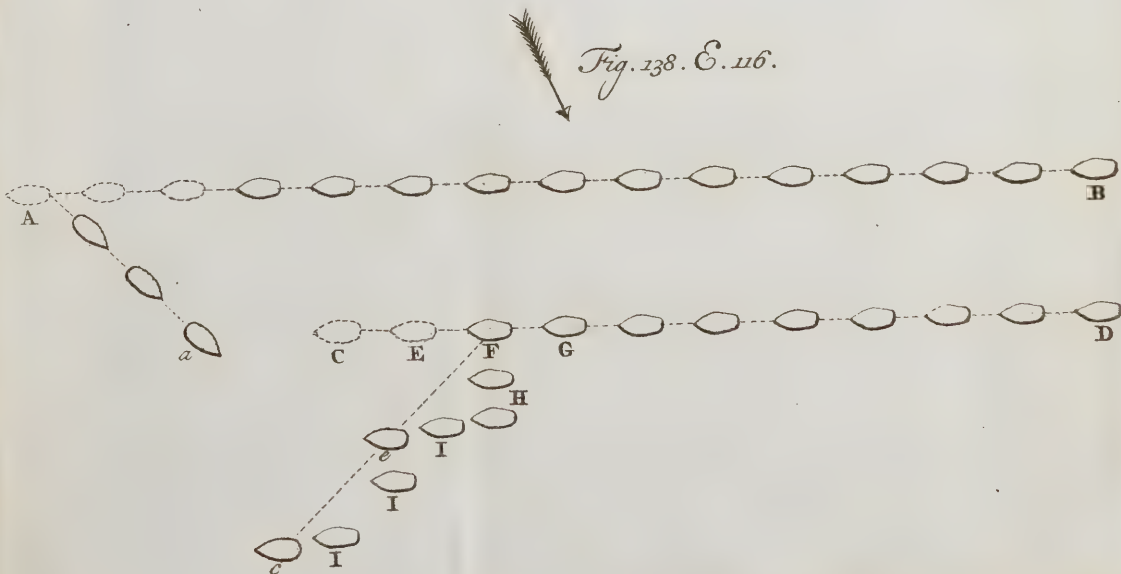

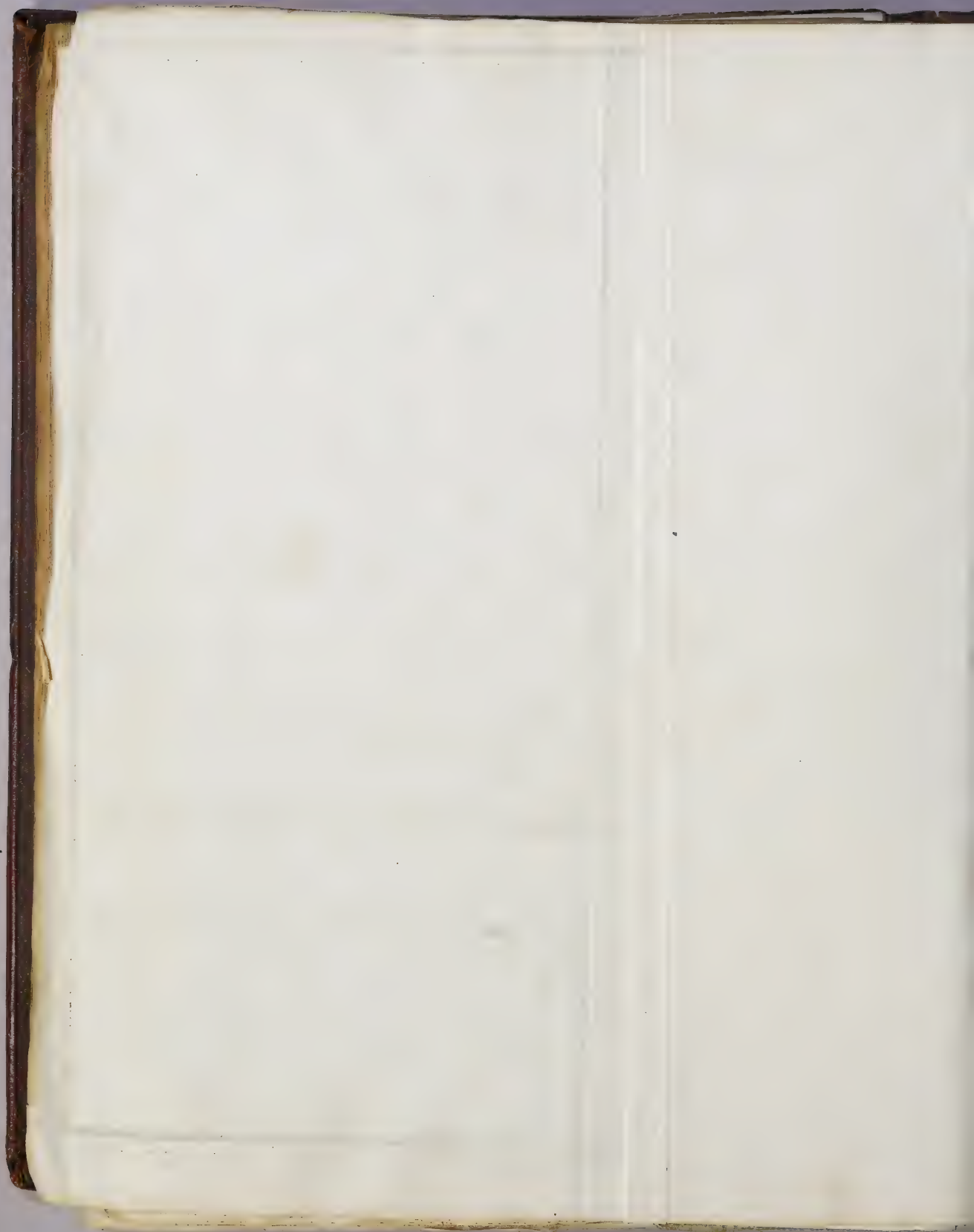

Fig. 137. E. 115.

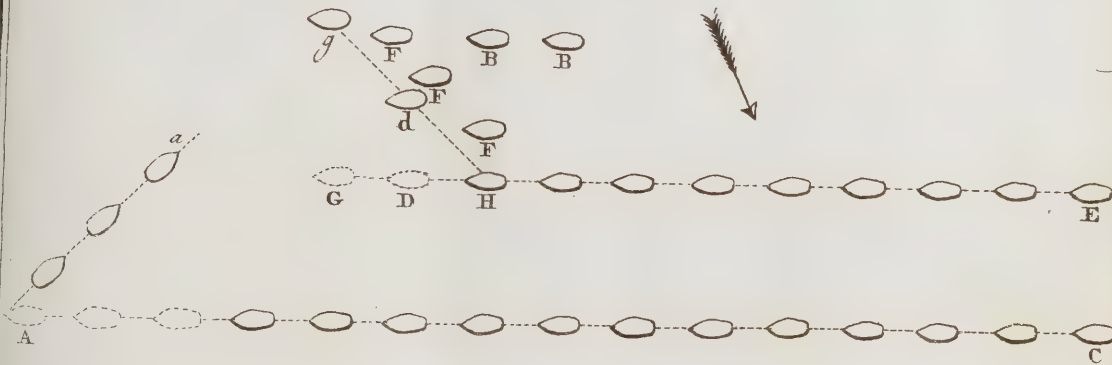

Fig. 138. E. 116.

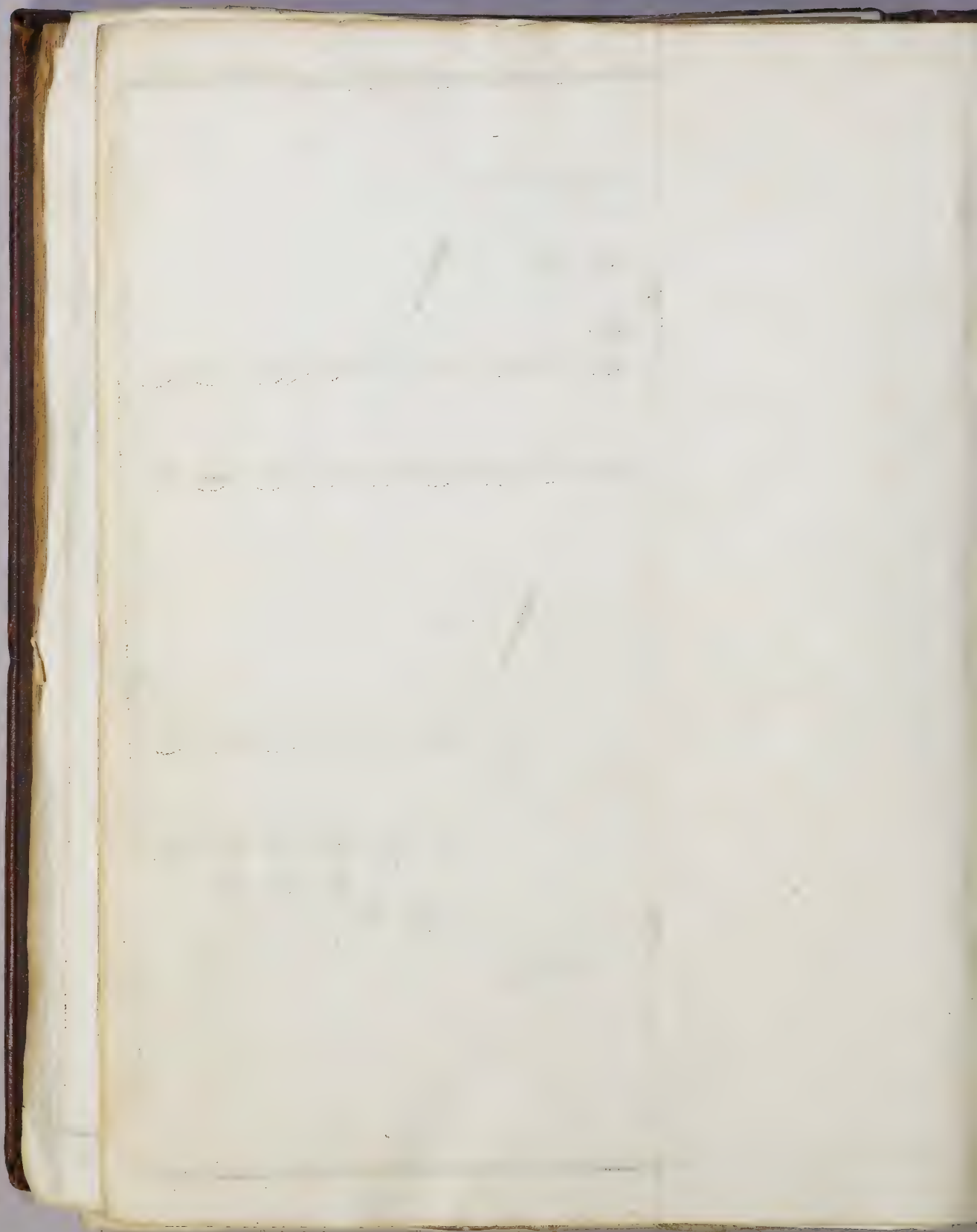
Fig. 139. E. 117.

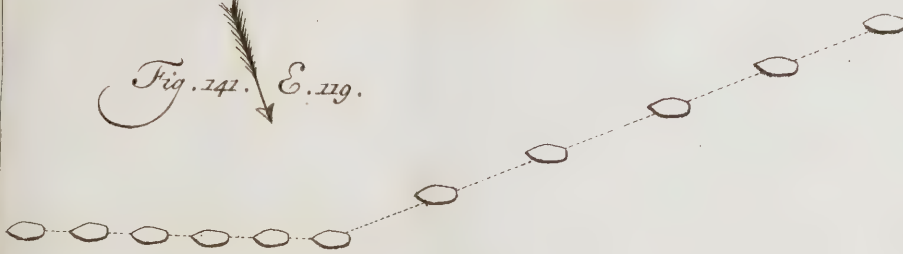
Fig. 140. E. 118.

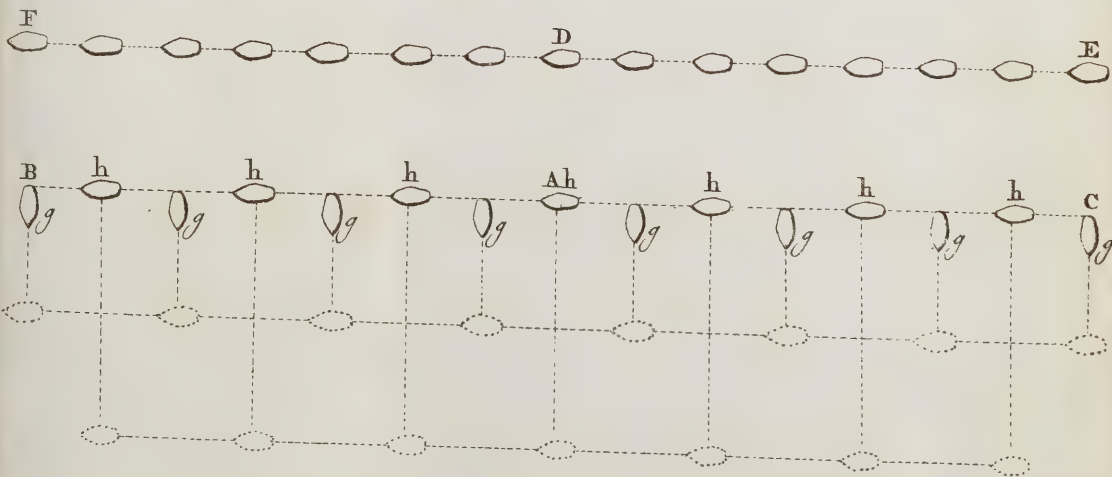

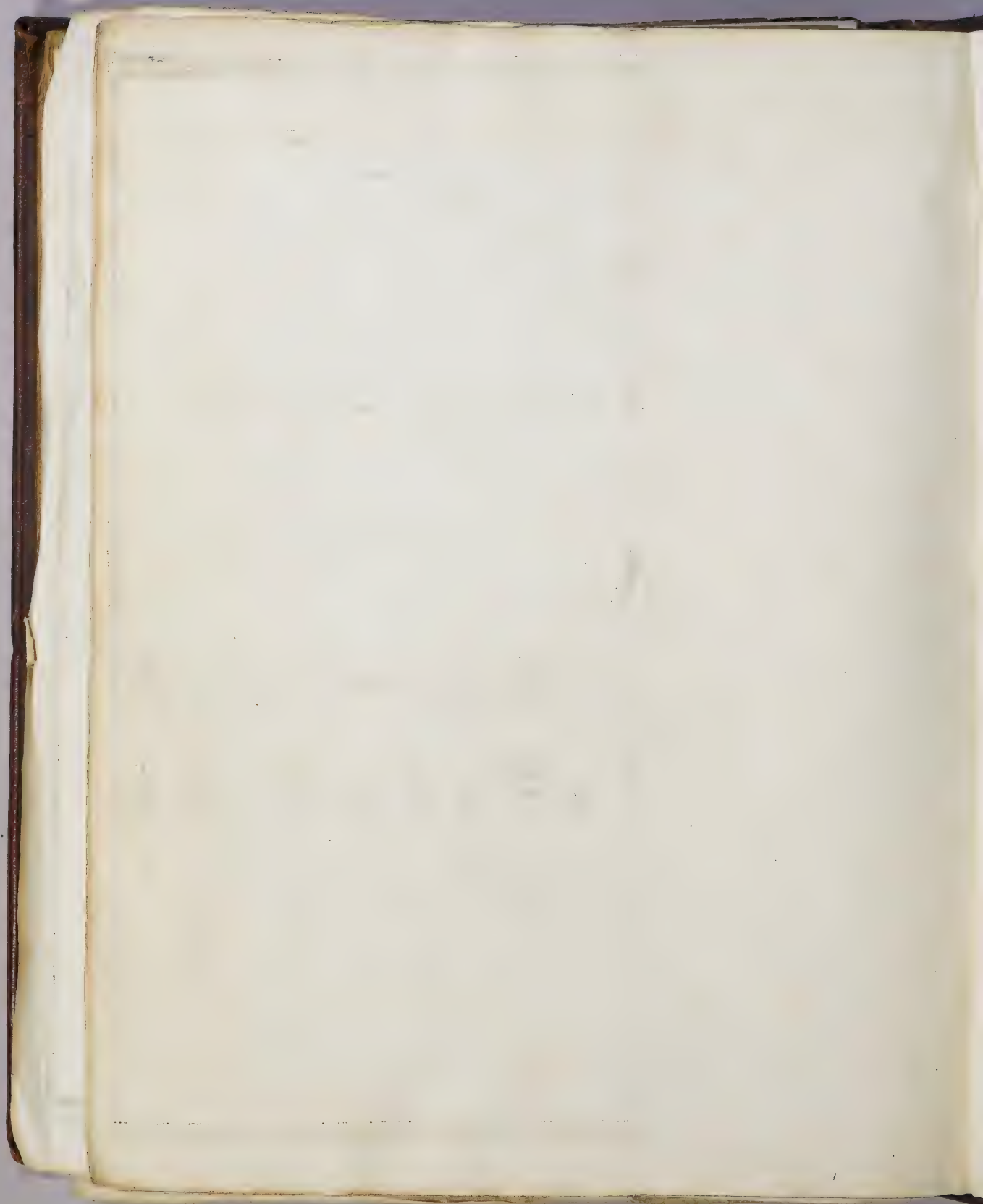

Fig. 141. E. 119.

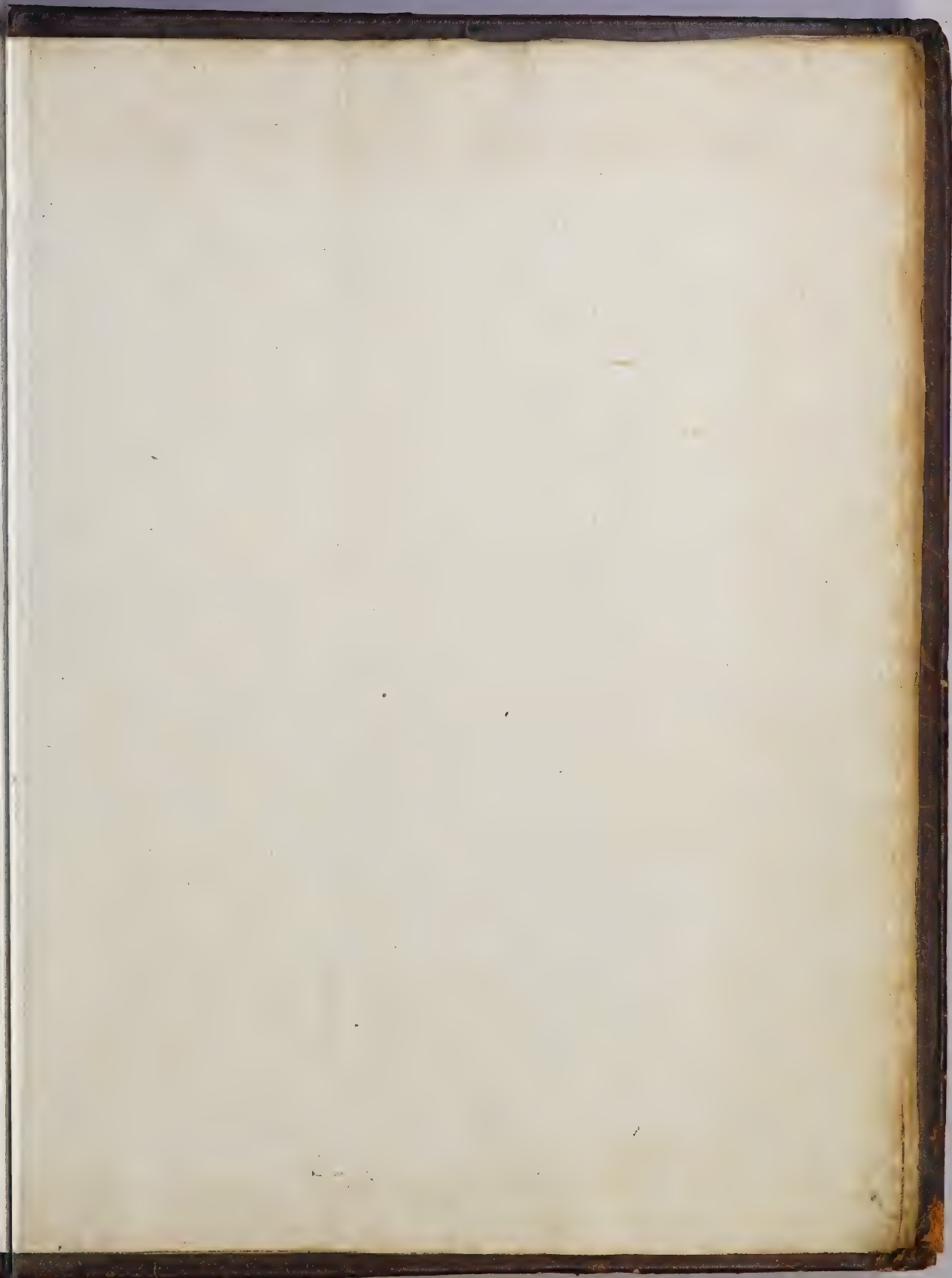

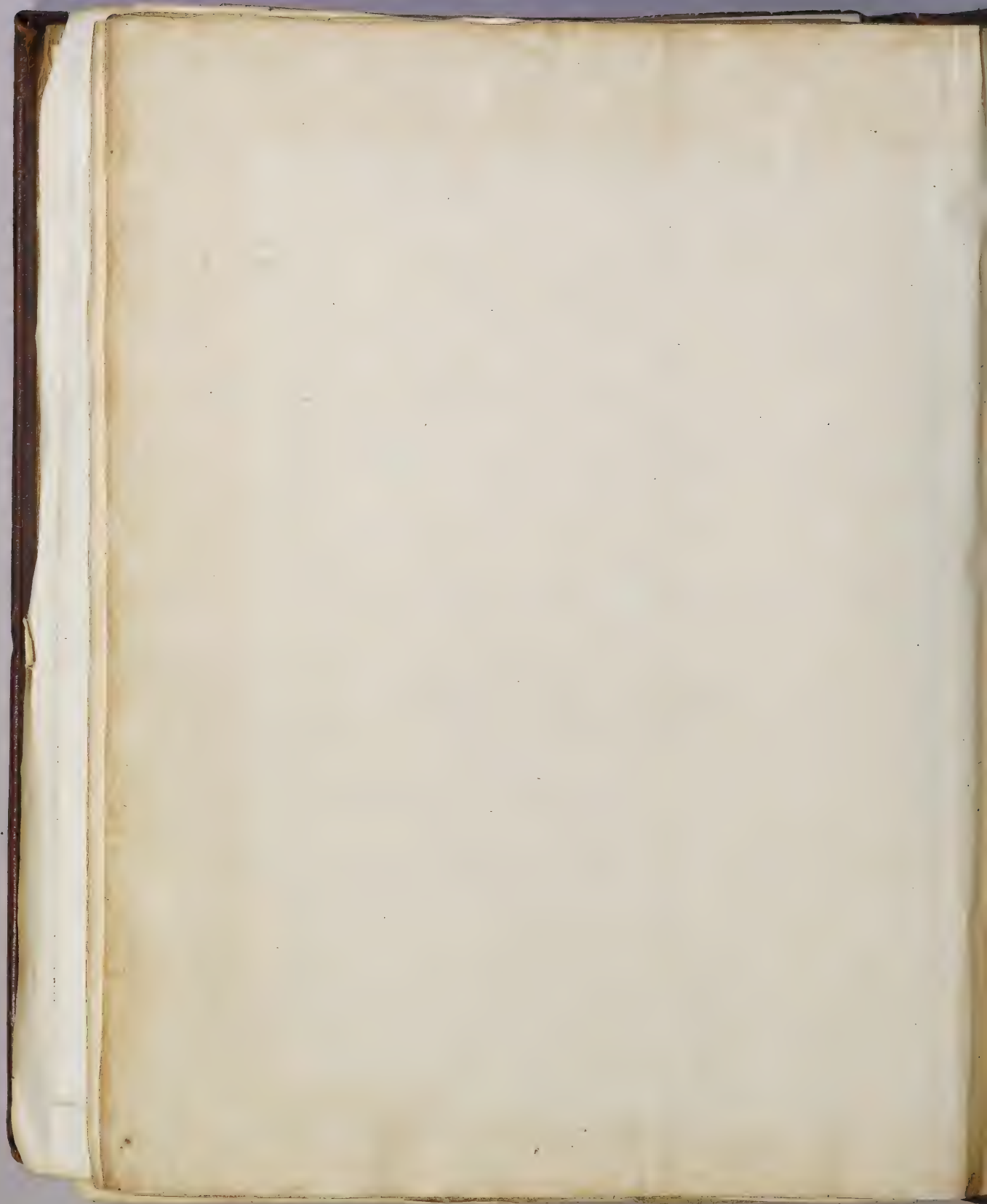
Fig. 142. E. 120.

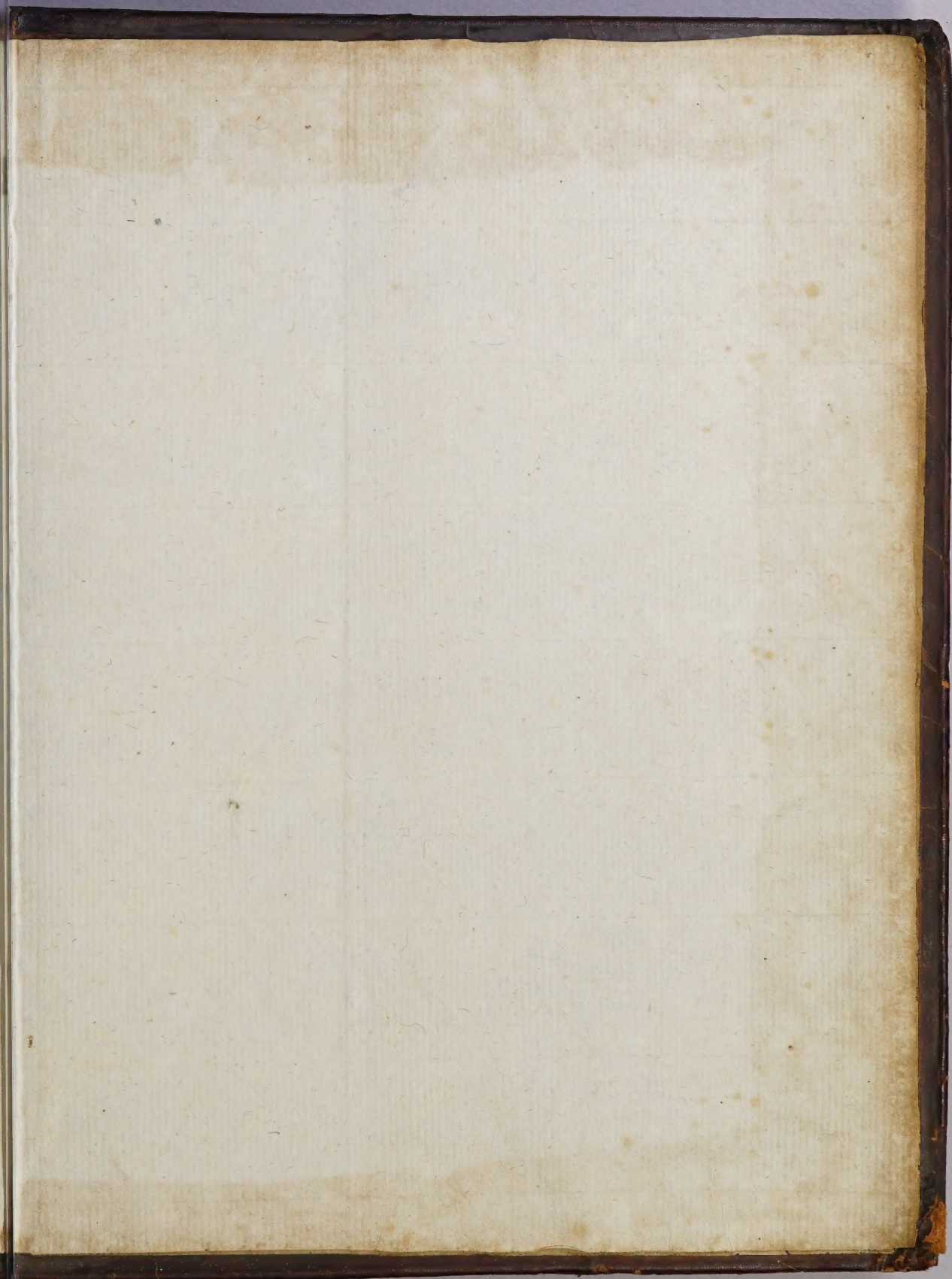

c. e. 12/12/74
64 folding plates
2 other plates
frontispiece
A. S. G.

45716

24/11
1/4/11

I / II

8027
2

